Terran Williams

Jinsi **Mungu** Anavyowaona **Wanawake**

Mwisho wa Mfumo Dume

Jinsi Mungu Anavyowaona Wanawake

Mwisho wa Mfumo Dume

Terran Williams

The Spiritual Bakery Publications

Cape Town, Afrika Kusini

Copyright © Terran Williams, 2022

Imetafsiriwa kutoka Kiingereza, 2026, kwa ruhusa ya mwandishi – kinapatikana bure kwenye www.hans-joerg-ronsdorf.de

Haki zote zimehifadhiwa. Hakuna sehemu yoyote ya chapisho hili inayoruhusiwa kunakiliwa, kuhifadhiwa katika mfumo wa kuhifadhi na kurejesha taarifa, au kusambazwa kwa namna yoyote au kwa njia yoyote ile – iwe ya kielektroniki, ya kimitambo, kwa kunakili kwa mashine, kwa kurekodi au vinginevyo – bila ruhusa ya maandishi iliyotolewa mapema na mwenye hakimiliki.

Manukuu ya Maandiko, isipokuwa pale ilipoelezwa vinginevyo, yamechukuliwa kutoka The Holy Bible, New International Version® NIV®

Copyright © 1973, 1978, 1984, 2011 na Biblica, Inc. TM

Imetumika kwa ruhusa. Haki zote zimehifadhiwa duniani kote.

Anwani zote za tovuti katika tanbihi, ambazo kwa kawaida zimefupishwa kwa muundo wa www.bit.ly, zilithibitishwa kufanya kazi mnamo Novemba 2021.

ISBN ya Amazon (jalada laini): 9798401047878

Wanachosema kuhusu kitabu "Jinsi Mungu Anavyowaona Wanawake"

Terran Williams anatoa mtazamo wa kweli na thabiti juu ya kile ambacho Mungu, katika Biblia, anasema hasa kuhusu wanawake na kuhusu uhusiano kati ya wanaume na wanawake. Kitabu hiki kitawafanya baadhi ya watu wajisikie vibaya, lakini huenda ndivyo inavyopaswa kuwa, kwa sababu Williams anajenga hoja makini kwamba dira ya kimaadili ya Mungu daima inaelekeza kwenye umoja wa wanaume na wanawake – katika uumbaji, katika kanisa, na katika Kristo. Ni chanzo bora sana kwa yeyote anayehangaika na mada hii.

—*Dr. Michael Bird, Mkuu wa Taaluma na mhadhiri wa Agano Jipya katika Ridley College, Melbourne, Australia; mwandishi wa* Evangelical Theology

Badala ya kueleza tu msimamo wake kuhusu wanawake na huduma na kuutetea, Terran Williams anatuchukua pamoja naye katika safari, kwa simulizi ya mabadiliko yake ya kitheolojia, ya kifasiri, ya kijumuiya na ya kibinafsi – simulizi linalotoa uchunguzi makini, ufahamu na tahadhari. Simulizi lake linasaidia hasa kwa sababu linaonyesha jinsi alivyochambua na kuunganisha utafiti mpana, pamoja na kujitoa kusikoyumba kwa mamlaka ya Maandiko. Hata hivyo, mtindo wake wa mazungumzo unaovutia unafanya utafiti na tafsiri tata zieleweke kwa urahisi.

—*Dr. Cynthia Westfall, profesa wa utafiti katika McMaster Divinity College, Ontario, Kanada; mwandishi wa* Paul and Gender: Reclaiming the Apostle's Vision for Men and Women in Christ

Kwa mantiki isiyolegea na ya kweli, na kwa ufahamu wa mtu aliyezijua pande zote mbili kutoka ndani, Terran Williams anatoa hoja iliyoandikwa kwa namna ya kuvutia na iliyopangwa vizuri kwa ajili ya ushirikiano wa mwanamume na mwanamke. Nilipata maarifa mapya nilipokuwa nikisoma ushahidi ambao, kama anavyoonyesha, ulimlazimisha kubadili mtazamo wake mwenyewe.

—*Dr. Craig Keener, profesa wa Masomo ya Biblia katika Asbury Theological Seminary, Kentucky, Marekani; mhariri wa* The NIV Cultural Backgrounds Study Bible*; rais wa The Evangelical Theological Society 2018–2020*

Katika kitabu hiki, ambacho ni alama kuu ya kizazi chetu, Terran Williams anachimba vilindi vya Maandiko ili kurejesha vilele ambavyo wanawake (na wanaume) wameitwa kuvifikia.

—*Starla na Daniel Webster, wachungaji wa City Lights Church, Dubai*

Hiki ni kitabu kinachokuja kwa wakati mwafaka na kinastahili kusomwa na watu wengi. Jamii kwa kiasi kikubwa imepoteza uwezo wa kujadiliana kwa nguvu na kubishana kwa adabu, hasa linapokuja suala la mambo nyeti kama jinsia, ujumuishaji, usawa na ukabila. Kwa hiyo inaburudisha kusoma kitabu kilichoandikwa kwa neema na kwa heshima. Sura zake zinamwachia msomaji taswira wazi kwamba hazikuandikwa tu na mtu mwema kweli, bali pia na mfikiriaji makini, aliyeazimia kuliwakilisha vizuri andiko la Biblia. Terran Williams ndiye mtu huyo – amesoma sana, anajieleza vizuri, ni mwangalifu katika kuunda wazo, na amejaa neema. Natumaini hasa kwamba ndugu wa

kiume watalipokea ujumbe wake na kuishi maisha yaliyojaa neema ndani ya jumuiya ya imani, kama Mungu alivyokusudia kwao tangu zamani.

—Dr. Paul Alexander, rais wa Trinity Bible College and Graduate School, Dakota Kaskazini, Marekani; mwenyekiti wa World Alliance for Pentecostal Theological Education

Kitabu hiki ni cha kweli, cha unyenyekevu, cha kitaalamu na chenye changamoto. Nilipokuwa nikisoma, sikuweza kuacha kufikiri kwamba kile ambacho Lee Strobel alitaka kuufanyia ukanaji Mungu kwa kuandika *The Case for Christ*, Terran Williams anakifanya hapa kwa theolojia ya ukamilishano (mtazamo kwamba mwanamume na mwanamke wana majukumu tofauti yaliyopangwa na Mungu, ambapo mwanamume ndiye kiongozi): anaifanya iwe msimamo usioweza kutetewa zaidi na zaidi kwa yeyote anayetaka kuongozwa na ushahidi. Ninashukuru sana kwa kitabu hiki – kitabadilisha kwa namna ya ajabu sura ya makanisa yetu. Kisomeni, kionjeni, kiishini, na mwone Ufalme ukija kupitia kitabu hiki.

—Dr. Katia Adams, mchungaji wa The Table, Boston, Marekani; mwandishi wa Equal

Kazi hii pana juu ya mada hii, yenye uwiano mzuri wa uchambuzi na uhakiki wa wasomi mashuhuri, inawakilisha juhudi za bidii za mfuasi wa Yesu aliyejitoa za kufikia tathmini ya kweli ya suala ambalo limesababisha migawanyiko mingi na maumivu makubwa ya moyo kwa Wakristo, kwa kanisa na kwa jamii. Tungefanya vyema kuizingatia kazi hii!

—Dr. Quinton Howitt, mwanzilishi mwenza wa South African Theological Seminary na The School of Leadership

Kitabu hiki, kilichoandikwa kwa usikivu wa kichungaji na umakini wa kitheolojia, kinanitia moyo kuongoza shirika si kama mwanamume bali kama mshirika kamili katika Injili. Asili yangu ni dhehebu lililowazuia wanawake kuhubiri na kuongoza, kwa hiyo kitabu hiki kinanipa mimi na mume wangu mwanzo mpya tukiwa waanzilishi wapya wa makanisa.

—Minah Koela, Mkurugenzi Mtendaji wa Beautiful Gates, Cape Town, Afrika Kusini

Kitabu hiki ni lazima kisomwe na kila mwamini anayetaka kupanua ufahamu wake wa jinsi wanaume na wanawake walivyoumbwa na Mungu ili kutumika pamoja katika Ufalme wake. Terran Williams amefanya kile ninachotumaini kila Mkristo (na hakika kila mchungaji) atafanya – kujifunza *yeye mwenyewe* kile ambacho Maandiko yanasema kuhusu jinsia na uongozi wa wanawake, pamoja na kuelewa mitazamo ya pande zote. *Jinsi Mungu Anavyowaona Wanawake* ni simulizi lenye nguvu la jinsi mwanatheolojia mmoja aliyejitoa alivyoutafuta ukweli kwa unyenyekevu, na pia ni uchunguzi kamili wa theolojia na desturi za ukamilishano na za usawa (mtazamo kwamba wanaume na wanawake ni sawa na wanaweza kushika nafasi zote za huduma na uongozi).

—Kadi Cole, Mkurugenzi Mtendaji wa Kadi Cole and Company, Florida, Marekani; mshauri wa uongozi; mkufunzi wa viongozi wakuu; mwandishi wa Developing Female Leaders

Ni rahisi kutambua mtu anapoyapenda Maandiko. Nilimsikia Terran kwa mara ya kwanza akizungumza na kundi la vijana wanaocheza mchezo wa kuteleza juu ya mawimbi miaka 20 iliyopita. Macho yake yaling'aa na alizidi kuchangamka alipokuwa akieleza kwa uwazi mkubwa jinsi Ufalme wa Mungu ulivyokuwa ukiingia kwa nguvu katika ulimwengu wetu na ulipatikana kwao. Nilipokuwa nikisoma kitabu hiki, niliona kwamba jambo pekee lililobadilika ni kwamba Terran anaonekana

kulipenda neno la Mungu hata zaidi. Nilipenda kila ukurasa na nikajikuta nikisema, Ndiyo! Ndiyo! Ndiyo! Ikiwa mna shauku kwa ajili ya ukweli, uhuru, na yote ambayo Mungu ameliita kanisa kuwa, nadhani huenda nanyi mkaitikia vivyo hivyo. Ninakipendekeza kitabu hiki kwa kila mtu, bila kujali mko upande gani wa uzio sasa hivi.

—*Paul Van Coller, kiongozi wa Hope Church, George, wa Association of Related Churches in Southern Africa, na wa Zambia Project*

Kitabu hiki kina uharaka wa kimisheni – nyakati fulani tumeinyamazisha sehemu kubwa zaidi ya kanisa na kuizuia isitimize wito wake kamili wa kuona ulimwengu ukibadilika. Kwa kuwa nilikulia Afrika Kusini wakati wa *Apartheid*, ninajua kwa uzoefu wangu mwenyewe jinsi itikadi iliyoungwa mkono na theolojia potofu ilivyozaa jamii iliyokiri usawa kwa maneno tu, lakini bado ikawakandamiza watu wasio weupe kama mimi. Vivyo hivyo, nimeona theolojia ya "sawa kama watu, tofauti katika majukumu" ikizaa wanawake *na* wanaume waliovunjika. Kitabu cha Terran kinajenga hoja ya kitheolojia na ya kitaalamu ambayo imenisaidia kwenda ndani zaidi katika jinsi ninavyopaswa kumwona na kumpenda mke wangu na wanawake wengine.

—*Julian Adams, mchungaji katika The Table, Boston, Marekani; mkurugenzi wa Frequentsee; mwandishi wa* Terra Nova

Huu ni mwito wa wazi wa kuamka. Ikiwa mnayaheshimu sana Maandiko, mna akili makini, na mko tayari kufanya kazi ya kina, kitabu hiki kitagusa mioyo yenu. Utafutaji wa ukweli wa Terran unajulikana kwa wengi, lakini mahali ambapo kweli hizi za kibiblia zinatupeleka huenda pakawa eneo lisilojulikana kwetu. Ingawa inavutia kung'ang'ania msimamo wetu, huenda hili ndilo linalohitajika ili tubadili mawazo yetu.

—*Jess na Tom Basson, wachungaji wa Grace Family Church, Durban, Afrika Kusini*

Kama ilivyokuwa katika kitabu chake cha awali, Terran anaandika kwa wepesi na kwa lugha inayoeleweka, akishughulikia hoja muhimu bila kujificha nyuma ya maneno ya kitaalamu. Amefanya utafiti wa kina, na anachunguza wigo mzima wa hoja za ukamilishano na za usawa. Simulizi analoshiriki kuhusu safari yake pamoja na mke wake, Julie, kuelekea ndoa na huduma ambamo wote wawili ni sawa, linaipa hoja yake msingi katika maisha halisi. Kati ya kazi nilizosoma zinazowasaidia wakamilishano kulifikiria upya suala hili, hii ni mojawapo ya zile zenye kushawishi zaidi.

—*Dr. Derek Morphew, mwanzilishi wa Vineyard Bible Institute ya kimataifa; mwandishi wa* The Kingdom Reformation

Jinsi Mungu Anavyowaona Wanawake ni kitabu chenye nguvu na cha ajabu! Kinaheshimu mamlaka ya Maandiko na kinatoa uhakiki muhimu wa imani kwamba wanaume ndio wanaopaswa kuongoza. Terran Williams anatumia taaluma mbalimbali – kwa mfano theolojia, maendeleo na sayansi ya jamii – ili kupinga jinsi theolojia ya ukamilishano inavyozuia kustawi kwa wanadamu. Kazi yake ina mantiki kama vile inavyowagusa wanadamu kwa ukamilifu wao wote. Inaeleweka kwa urahisi wa ajabu, na inashughulikia masuala tata kwa neema na ustadi.

—*Dr. Mimi Haddad, rais na Mkurugenzi Mtendaji wa CBE International; mshauri wa theolojia na jinsia kwa World Relief na World Vision International*

Kwa maoni yangu, hiki ndicho kitabu bora zaidi kuhusu mjadala kati ya ukamilishano na usawa wa kiinjili. Ni kitabu bora kabisa, cha daraja la kwanza, ambacho kinapaswa kusomwa kwa wingi na Wakristo wa kiinjili. Nunueni nakala kwa ajili ya marafiki, kiazimisheni watu wengi. Kinasisitiza ukweli kwamba Injili huwaweka huru walioonewa. Biblia tangu mwanzo hadi mwisho ni habari njema kwa wanaume na wanawake.

—*Dr. Kevin Giles, mwandishi wa* What the Bible Actually Teaches on Women

Tabaruku

Ninakitoa kitabu hiki kwanza kabisa kwa Julie, mwenzi wa roho yangu na mshirika wangu aliyepimwa vitani katika maisha, katika kulea watoto na katika kuubadilisha ulimwengu.

Pia kwa Ivy, binti yetu, mwenye haiba ya kike na ujasiri mkubwa, ambaye bado ni kijana lakini tayari amejazwa ufahamu wa wito wa Mungu. Ukimbie mbio ulizoitiwa kwa furaha na kwa kujiamini, bila mashaka yoyote juu yako mwenyewe ambayo wanawake wengi kabla yako wamelazimika kuyavumilia.

Katika nyika za bara letu, simba dume na simba jike hunguruma pamoja ili kuonyesha nguvu ya kundi lao. Kama ilivyo porini, ndivyo ilivyo katika familia yetu, ndivyo katika kanisa letu – na ndivyo katika ulimwengu wetu.

Mwisho, ninakitoa kitabu hiki kwa kila mtu anayetamani kujibu upya swali la Yesu linalochunguza moyo katika Luka 7:44:

"Wamwona mwanamke huyu?"

YALIYOMO

Dibaji **11**

Utangulizi: Jinsi Mungu Anavyowaona Wanawake **15**

1 Kubadili Mawazo Yangu **19**

Sehemu ya Kwanza – KUANGUKA NA KUINUKA KWA WANAWAKE **27**

2 Jinsia Duni **28**

3 Kuibuka (na Mitego) ya Ukamilishano **52**

4 Ushirikiano Ulioundwa Peponi **80**

5 Mahusiano ya Kijinsia Yaliyokombolewa **110**

Sehemu ya Pili – WANAWAKE (BILA) MIPAKA **131**

6 Wanawake wa Korintho **132**

7 1 Timotheo 2:11-15 ..... **166**

8 Enyi Wake, Nyenyekeeni **212**

9 Mungu Anayejishusha Kwetu **252**

Sehemu ya Tatu – HUDUMA YA WANAWAKE **273**

10 Wanawake Wenye Nguvu katika Agano la Kale **274**

11 Wanawake Wenye Nguvu katika Injili **293**

12 Wanawake Wenye Nguvu katika Kanisa la Kwanza **313**

13 Karama (Warumi 12) Dhidi ya Jinsia (1 Timotheo 3) **349**

Sehemu ya Nne – KUACHILIWA KWA WANAWAKE **369**

14 Uanamke na Uanaume wa Kibiblia **370**

15 Hawa Hafungiwi Nyumbani **389**

16 Matokeo ya Kivitendo kwa Makanisa **401**

17 Watu Dhidi ya Mfumo Dume **415**

Neno la Mwisho: Jinsi Yesu Anavyowaona Wanawake **438**

Kiambatisho 1: Je, Mungu ni Mwanamume? **441**

Kiambatisho 2: Adamu na Hawa Kabla ya Anguko (inaendelea) **451**

Kiambatisho 3: Kephalē Inamaanisha Nini **457**

Kiambatisho 4: Je, Wanawake Wanaruhusiwa Kufundisha? **465**

Kiambatisho 5: Hoja Mbili Zaidi Kutoka 1 Timotheo 3 ..... **471**

Kiambatisho 6: Kwa Nini Ukweli Huenda Usibadilishe Mawazo Yetu **480**

Asanteni Sana **492**

Bibliografia Teule **494**

Vitabu Vingine vya Terran Williams **497**

DIBAJI

Kwa sehemu kubwa ya maisha yangu, nimekuwa mfuasi wa Kristo.

Kwa maisha yangu yote, nimekuwa mwanamke.

Mahali ambapo maelezo haya mawili yanakutana pamekuwa safari ya kuachilia na kuchukua … kuachilia matarajio ya familia yangu, yangu mwenyewe, ya jamii na hata ya kanisa kuhusu mimi ni nani. Na kurejesha uwezo wangu wa kutenda (ambao nyakati fulani nilikuwa nimeusahau), kusudi langu, mamlaka yangu, na ufahamu wa Mungu ni nani na, kwa upande wake, yeye anasema mimi ni nani.

Kitabu hiki, na hasa zaidi mwanamume aliyekiandika, kimekuwa na nafasi muhimu sana katika safari hiyo. Tulikutana kwa mara ya kwanza nilipokuwa na miaka 17 tu – mimi, mgeni mwenye macho yaliyojaa mshangao, na yeye, kiongozi mwenye nywele timtim wa kanisa ambalo sote wawili tungeliita nyumbani kwa miongo miwili iliyofuata.

Baada ya watoto watano, nyumba 4, miaka 18 ya ndoa na mara 1 ya kuishiwa nguvu kabisa, bado ninajiona mwenye macho yaliyojaa mshangao vilevile, na sasa sote wawili tuna nywele timtim! Hata hivyo, chini ya sifa hizi za kimwili, imo mioyo miwili yenye makovu ya vita, iliyojifunza na kuacha mazoea ya zamani ili kuonana kwa namna inayokaribia zaidi jinsi Mungu anavyomwona kila mmoja.

Inashangaza kwamba mume wangu alipoanza safari hii ya kubadili theolojia yake kuhusu wanawake, mimi ndiye nilikuwa mkosoaji wake mkali zaidi. Sote wawili tulikuwa tumesoma theolojia hapo awali, na mimi binafsi nilikuwa nimeshindana na mada hii hasa miaka mingi kabla – hata nilikuwa nimeshuhudia jinsi Mungu alivyosema nami katika kipindi kile chenye misukosuko katika imani yangu, na

kunong'oneza kwa upole moyo wangu uliochoka: "Kwa nini unang'ang'ania nafasi wakati tayari umeketi mapajani mwangu?"

Wakati ule nilikuwa nimejiona jinsi nilivyo hasa.

Sikuwa aina fulani ya mtumishi asiyethaminiwa aliyehitaji kudai haki zake. Nilikuwa binti mpendwa wa Aliye Juu. Sikuhitaji kusukumana na kugombana ili nipate nafasi kando ya ndugu zangu wa kiume; tayari nilikuwa nimeketi pamoja na Mungu, karibu na moyo wake, mahali hasa nilipotamani zaidi kuwa – bila kujali majukumu na vizuizi.

Baada ya tukio hilo, nilikuwa nimekubali kwa furaha jukumu langu la msaidizi, ambalo nilidhani nimepewa na Mungu. Kusema kweli, baada ya miaka ya kuhangaika na nafasi yangu kanisani, ilikuwa nafuu.

Na badala ya kujisikia kukandamizwa, nafasi za huduma zilinijia moja baada ya nyingine kwa wingi. Nilihubiri, niliongoza mikutano, nilishiriki katika maamuzi muhimu ya uongozi, nilishirikiana na mume wangu katika kuanzisha makanisa, niliongoza pamoja na wengine matukio ya wanawake yaliyowafikia maelfu.

Na bado, hapa alikuwa mume wangu – baada ya miaka hii yote – akiniambia kwamba alidhani tulikuwa tumekosea! Kwamba kwa namna fulani, kwa theolojia yetu, tulikuwa tukiwakosea wanawake na kuuharibu ushuhuda wa kanisa.

Nilipinga. Kwa muda mrefu.

Kwanza, *mimi* sikujisikia kutendewa isivyo haki kwa namna yoyote ya pekee. Na kama ningebadili msimamo wangu, je, kwa kushangaza, hilo lisingeonyesha kwamba mume wangu bado ndiye kichwa cha nyumba yetu, mwenye mke anayefuata tu kama kivuli imani za mumewe? Terran hakunilazimisha, lakini kadiri muda ulivyopita, na baada ya kutafakari zaidi, polepole nilianza kutambua kwamba uhusiano wetu (wala kanisa letu) haukuwahi kuwa uhusiano wa kawaida wa ukamilishano tangu mwanzo.

Nililelewa katika nyumba ambamo mama yangu alikuwa na uwezo na bidii kama baba yangu. Nilisoma katika shule nzuri sana ya wasichana – ambako hatukuhitaji hata kuambiwa kwamba tunaweza kufanya lolote kwa maisha yetu

na vipawa vyetu; tayari tulichukulia hivyo! Kisha nilifurahia mafanikio ya mapema katika elimu yangu ya juu, kazi yangu na huduma yangu – bila kamwe kujisikia duni mbele ya wanaume niliofanya kazi, kuhudumu na kuishi pamoja nao.

Kwa kushangaza, msisitizo wangu wa kushikilia theolojia yangu ya ukamilishano (uliotokana na imani yangu kwamba ninapaswa kufanya uamuzi wangu mwenyewe), na jinsi Terran alivyoipokea hali hiyo bila kushtuka, vilithibitisha kwamba kwa kweli tulikuwa wa usawa zaidi katika ushirikiano wetu kuliko nilivyotaka kukiri mwanzoni.

Si tu mwanamume aliye kando yangu, bali pia kitabu hiki, kimekuwa mojawapo ya zawadi kuu zaidi ambazo Mungu amenipa. Mungu amekitumia kubadilisha jinsi ninavyojiona kama mwanamke, na kwa kufanya hivyo, jinsi ninavyomwona Mungu pia.

Ingawa sikuwahi kujisikia kutengwa na wengine katika kanisa letu la awali la ukamilishano, sasa ninatambua kwamba, kwa njia zisizo dhahiri, nilikuwa nimejitenga mwenyewe kwa kuwaachia wengine nafasi kupita kiasi – nikiacha kuota ndoto kubwa zaidi na kupunguza sauti yangu na uwezo wangu mwenyewe. Na huenda jambo linaloumiza zaidi ni kwamba sasa ninaona kwamba, ingawa mimi sikuwahi kunyimwa nafasi mezani, dada zangu wengi wenye vipawa kama vyangu walinyimwa, kwa sababu tu hawakuwa wameolewa, au kwa sababu waume zao hawakuwa viongozi. Wazo kwamba niliridhika na theolojia yetu kwa muda mrefu hivyo kwa sababu ilininufaisha mimi huku ikiwaumiza wengine wengi linanihuzunisha sasa. Hata hivyo, kuna mengi ya kushukuru na kutumainia. Mungu bado hajamaliza kazi yake ndani ya yeyote kati yetu!

Ingawa sehemu kubwa ya akili na moyo wangu bado inahitaji kufanywa upya, ule mnong'ono wa Mungu wa miongo kadhaa iliyopita ni kweli leo kama ulivyokuwa wakati ule. *Kweli kabisa* nimeketi mapajani mwa Mungu, na sihitaji kamwe kung'ang'ania nafasi. Mimi ni sawa kwa kila namna na ndugu zangu wa kiume katika ufalme. Ila sasa, theolojia yangu inapatana na matendo yangu na maisha ninayoishi.

Ninaomba kwamba kitabu hiki kiwe neema kama hiyo kwenu, wasomaji wapendwa. Kama Neno tunalolipenda sote, maneno yake na yaangazie akili zenu na kuwawezesha kujiona wenyewe kwa uwazi zaidi, na si hivyo tu, bali pia kumwona Mungu – ambaye machoni pake taswira yenu inawaka kwa upendo mkali unaoweka huru.

—*Julie Williams*

UTANGULIZI: JINSI MUNGU ANAVYOWAONA WANAWAKE

Kwa sehemu kubwa ya historia ya kanisa, watu wameamini kwamba, wanawake wawe chochote kile, wao ni duni kuliko wanaume. Ukweli kwamba Biblia inawataja wanawake wachache sana kuliko wanaume (ni 200 tu kati ya wahusika wake 3,000 waliotajwa kwa majina) unaeleza kwa sehemu dhana iliyodumu kwa karne nyingi bila kupingwa kwamba wanawake si muhimu kama wanaume. Lakini Mungu anayechagua tumbo la mwanamke ili kupitia hilo auzuru ulimwengu wake hajawahi kujali takwimu au ukubwa. Hata katika sehemu za Biblia ambamo mwanamume ndiye mhusika mkuu, kuna wanawake ambao, ingawa nafasi zao ni ndogo, wanadhihirisha mengi zaidi ya maono ya Mungu kwa ajili ya ushirikiano wa mwanamume na mwanamke kuliko tunavyoweza kutambua kwa mtazamo wa kwanza.

Chukueni Ibrahimu, kwa mfano. Yeye ndiye Myahudi wa kwanza kabisa – mwanamume, mtu huru, na mtu mwenye hadhi katika jamii na mwenye mali. Mungu anamwahidi kwamba watoto wa watoto wake wataleta athari kubwa. Hata hivyo, bado yeye ni mtu wa zama zake: kuchaguliwa kwake hakufuti jinsi alivyomtendea vibaya mno mjakazi wake Mmisri, Hajiri. Kwa ombi la mkewe aliyekuwa tasa, anamtumia Hajiri ili kupata mtoto. Mara Hajiri anapopata mimba, Ibrahimu anamruhusu mkewe mwenye wivu kumtesa hadi Hajiri anakimbilia jangwani.

Habari yake inahuzunisha sana: mtu asipomwokoa yeye na mtoto wake aliye tumboni, wote wawili watakufa. Ndipo Mungu anaingia. Anaingilia kati kumwokoa, anamrudisha akiwa na uhakika kwamba atamlinda yeye na

mwanawe. Ni ahadi inayorudia ile aliyompa Ibrahimu hapo awali: "Nitauzidisha uzao wako kwa wingi, hata hautahesabika kwa kuwa mwingi."[1]

Hebu tutafakari umuhimu wa jambo hili: katika ulimwengu unaotawaliwa na wanaume, Mungu anaanza kumfunulia Ibrahimu, wa kwanza wa mababa wa zamani wa Biblia, mpango wake mkuu wa ukombozi. Lakini hata anapofanya hivyo, anamkaribia mwanamke pia. Wala si mwanamke yeyote tu, bali mmoja aliye chini kabisa ya ngazi ya jamii – mtumwa. Akiwa amepotea katika nyika ya jangwa, akiwa na moyo uliovunjika, roho isiyo na tumaini na mwili uliodhulumiwa, Mungu anamwona Hajiri na kuita ndani yake ukuu wa wakati ujao ambao hali za kijamii za wakati ule zingeufanya karibu usiwezekane.

Anaitikia uthibitisho huu wa Mungu kwa kuwa mtu pekee katika Maandiko yote anayempa Muumba wake jina hili: "Wewe U Mungu uonaye."[2] Mafanikio yake yanatokana na theolojia iliyo bora zaidi. Kwa mara ya kwanza, anajiona, si kama Ibrahimu au Sara au jamii ya siku zile inavyomwona, bali kama Mungu anavyomwona. Yeye ni mbegu iliyopandwa mapema katika hadithi ndefu ya Biblia, ambayo siku moja itazaa matunda katika Kristo, atakayewainua kwenye ukuu katika ufalme wake si Wayahudi tu bali pia Mataifa, si watu huru tu bali pia watumwa, si matajiri tu bali pia maskini, *na si wanaume tu bali pia wanawake*.

Kwa Nini (na kwa Ajili ya Nani) Ninaandika

Ninawaandikia wanawake. Je, mnatamani kuyaheshimu Maandiko na kutoa kila kitu chenu kwa ajili ya Mungu na kanisa lake? Basi hebu tuivunje milango ya mafundisho yanayowawekea mipaka na yasiyo sahihi; tupenye dari za kioo; na tufungue vizimba vya kujitilia shaka ambavyo wengi mno wameishi ndani yake kwa muda mrefu mno. Tufanye hivyo kwa kuyatazama Maandiko ili kugundua upya jinsi Mungu anavyowaona ninyi kweli.

Ninawaandikia wanaume. Iwe mnatambua au la, tayari mna theolojia kuhusu wanawake. Inaathiri jinsi mnavyoiona nusu ya wanadamu, na zaidi ya nusu ya bibi arusi wa Kristo. Kwa hiyo haiwezi kutenganishwa na utu wenu na ufuasi

1. Mwanzo 16:10
2. Mwanzo 16:13

wenu. Kuwaona wanawake jinsi Mungu anavyowaona hakutakuwa tu zawadi kwa wanawake mnaofanya kazi, kuhudumu na kuishi pamoja nao, bali pia kutakuwa sehemu ya asili ya uzoefu wenu wenyewe wa uhuru na utakaso. Angalau, hivyo ndivyo ilivyokuwa kwangu.

Ninawaandikia wenye mashaka ya dhati. Je, mna mashaka ya kweli kuhusu iwapo wanawake wanaweza na wanaruhusiwa kuwa sawa kabisa na wanaume, hasa linapokuja suala la uongozi wa kanisa? Natumaini kuyafungua Maandiko kwa unyenyekevu kwa namna itakayowasaidia kuyazingatia dhana zenu za awali na imani mlizorithi. Hili linahitaji uchambuzi wa kina, hoja kwa hoja, wa tafsiri nyingi za Maandiko ambazo zimesambazwa kupitia safu inayoonekana kutokuwa na mwisho ya tovuti, mashirika, vitabu na hata Biblia ya kujifunzia.

Ninawaandikia viongozi wa kanisa. Ikiwa ninyi ni viongozi wa kanisa wa ukamilishano, kama nilivyokuwa kwa sehemu kubwa ya maisha yangu ya utu uzima, lazima mhakikishe kwamba kile mnachoamini, mnachotenda na mnachokataza kuhusu wanawake katika kanisa lenu kimejengwa juu ya theolojia iliyofikiriwa kwa makini, inayozingatia Biblia nzima. Kwa maana msimamo wenu wa kitheolojia hauwaathiri ninyi tu – unawaathiri wengine wasiohesabika, na katika baadhi ya hali, unabadilisha mwelekeo wa maisha yao yote.

Ingawa lazima nipinge dhana nyingi zilizoshikiliwa kwa muda mrefu, sina hamu yoyote ya kuligawanya kanisa. Kama Paulo alivyowaandikia Wakorintho, kitabu hiki kimezaliwa katika "dhiki nyingi na kuugua kwa moyo, pamoja na machozi mengi – si ili mhuzunishwe, bali kwa sababu ya upendo wangu mwingi kwa kanisa."[3] Tumaini langu ni kwamba, mnapokisoma, mtapata kitu fulani cha kile nilichokipata – msisimko na neema isiyostahiliwa ya magamba kuanguka kutoka kwenye macho yaliyochoka.

Mimi si mwanamapinduzi anayesimama kuwatetea wanawake. Kusema kweli, ninajiona nimechelewa kwa masikitiko kufika kwenye sherehe – mvulana mpiga ngoma anayeongeza mchango wake karibu na mwisho wa vita – wakati uhuru wa dada zangu tayari unaonekana. Hata hivyo, nimesikia msukumo ulio karibu kuwa mtakatifu wa kupaza sauti yangu, wa kupiga ngoma yangu, hata katika saa

3. 2 Wakorintho 2:4

hii. Kwa maana katika miaka ya karibuni, ingawa makanisa mengi yamepiga hatua kubwa mbele, nimeshuhudia madhara yanayotia wasiwasi mkubwa na "idadi ya majeruhi" inayoongezeka (ingawa haizungumzwi), iliyosababishwa na makanisa yenye nia njema yanayoshikilia theolojia ya mfumo dume. Nyuma yao wamelala akina Hajiri. Wao ni wanawake wasiohesabika waliolazimishwa kwenda nyikani, wakiwa na roho zilizovunjika, uwezo ambao haukuwahi kuzaliwa, na ndoto zilizoharibika kama mimba. Kwa namna fulani, kitabu hiki ni safari yangu kuingia katika nyika hiyo hiyo – si kama mwathiriwa, bali kama mtu aliyewahi kuwa mkosaji. Imekuwa hija kutoka kwenye kujiamini kwa ukali na kwa ukaidi, kupitia utata unaochanganya, hadi kufikia kicho cha unyenyekevu, ninapoona kile ambacho kimekuwa ndani ya Maandiko muda wote: kile Mungu anachokiona anapomwona mwanamke.

Ingawa ninaandika hasa nikiwa na mtazamo uliojaa tumaini wa kanisa la wakati ujao lenye ufanisi zaidi na linalomheshimu Kristo, ninaandika pia nikitazama nyuma kwa moyo mzito ninapokiri njia ambazo, bila kujua, nimeyadhoofisha makanisa yale yale niliyosaidia kuyaongoza. Kwa hiyo kitabu hiki ni ombi langu la msamaha kwa wanawake wote ambao huenda nimeufanya ulimwengu wao kuwa mdogo bila kukusudia, na jaribio langu la kurekebisha makosa yale ambayo nimeshiriki.

1

KUBADILI MAWAZO YANGU

"Kubadili mawazo yetu hakumaanishi kwamba tumeziacha kanuni zetu. Huenda kunamaanisha kwamba tumejifunza jambo fulani." Adam Grant

Kamusi ya *Oxford Dictionary* inafafanua mfumo dume kuwa "aina yoyote ya mpangilio wa kijamii ambamo wanaume wana mamlaka yanayotawala." Kwa fasili hii, zamani nilikuwa msemaji mkuu wa fundisho la mfumo dume katika kanisa langu.[4] Nikiwa mchungaji kiongozi wa mafundisho, mara kadhaa kwa mwaka nilikuwa nikisimama mbele ya mamia ya washiriki wapya na kueleza kwa nini, kwa mapenzi ya Mungu, ilikuwa ni kibiblia kwa wanaume kubeba wajibu mkubwa zaidi kanisani na katika ndoa. Nilikuwa nikieleza:

Kwa mujibu wa Biblia, Mungu aliwaumba Adamu na Hawa ili wakamilishane katika majukumu yaliyo sawa lakini tofauti. Zaidi ya hayo, Mungu ameleta hali hiyo ya kukamilishana ndani ya kanisa, ili kwamba, ingawa nafasi nyingi ziko wazi kwa wanawake, Mungu amewaweka wanaume peke yao kuwa wazee na wachungaji. Ingawa kuna shinikizo kubwa la kitamaduni kubadilisha hili, tumejitoa kuongozwa na Biblia, si na utamaduni.

Na kwa urahisi hivyo, watu wengi walikuwa wakiukubali msimamo wetu. Wakati baadhi hawakuukubali na wakaamua kuondoka, nilijifariji kwamba uaminifu kwa Yesu ndio jambo muhimu zaidi.

Kisha miaka michache iliyopita, baada ya suala hili kuibuka tena kwa mara nyingine na tukatambua kwamba ushahidi wetu wa zamani ulikuwa dhaifu

4. Ingawa sikuwahi kutumia neno "patriarchy" (mfumo dume) kuelezea msimamo wangu wa awali, siwezi kupata neno jingine katika lugha ya Kiingereza linalokaribia zaidi kile nilichokifundisha.

kidogo, timu yetu ya msingi ya uongozi iliamua kulirudia fundisho hili na kuandaa maelezo kamili na utetezi wake. Ingawa tulizungumza kuhusu suala hili kwa akili iliyo wazi, hakuna hata mmoja wetu aliyekuwa na shaka ya kweli kwamba huenda tulikosea katika tafsiri yetu ya awali ya Maandiko. Kwani, tulikuwa na viongozi wa Kikristo wanaoheshimika kama John Piper na Timothy Keller ambao walikuwa wameitetea njia yetu ya kusoma Biblia katika mambo ya kila aina – ikiwa ni pamoja na jinsia na uongozi. Na Mungu alikuwa amelibariki kanisa letu kwa ongezeko la watu wakati fundisho hili lilipokuwa likitumika.

Nikiwa mmoja wa viongozi waliokuwa na elimu ya juu zaidi ya theolojia, nilipewa jukumu pamoja na wengine la kuandika waraka kuhusu mada hii. Niliingia katika mada hii kwa shauku na bila kujizuia, tayari kutoa utetezi uliopangwa vizuri na uliofikiriwa kwa makini kwa ajili ya msimamo wetu. Licha ya elimu yangu ya theolojia, hii ilikuwa mara ya kwanza nilipochunguza kwa kina hoja zinazopinga *na zinazounga mkono* wanawake kuongoza kanisani. Kwa kuwa sikuwahi kuogopa ukweli, nilisoma kila kitu nilichoweza kupata kuhusu mada hii.

Nilipokuwa nikifanya hivyo – na sikuwahi kufikiri kwamba hili lingeweza kutokea – kujiamini kwangu kuligeuka kuwa mavumbi. Kadiri nilivyoelewa zaidi kile nilichokiamini, na jinsi wengi wa watetezi wanaojulikana zaidi na wenye sauti kubwa wa imani hii walivyoutetea msimamo wao, ndivyo ilivyozidi kunidhihirikia jinsi nilivyokosea kudhani kwamba imani zangu zilijengwa juu ya ufafanuzi wa Biblia ulio imara kama mwamba.[5] Hili lingewezekanaje? Iliwezekanaje kwamba waandishi na wasomi wengi niliowaheshimu, na ambao nilidhani hawawezi kunaswa na mitego ya utamaduni, wao wenyewe walikuwa wametekwa na utamaduni wa kizamani ambao pia si wa kibiblia? Safari yangu ya kufichua jibu la swali hili inaelezwa katika kitabu hiki.

Sikubadili mawazo yangu kiholela. Nilizingatia hasa shauri la Mithali: "Ajiteteaye kwanza huonekana kuwa ana haki; lakini jirani yake huja na kumchunguza."[6] Ili

5. Uzoefu huu ni wa kawaida. Kwa mfano, Andrew Bartlett anasema katika "Men and Women in Christ": "Nilipoanza kuandika sikuwa na uhakika ningefikia wapi. … Kuhusu huduma ya wanawake, nilidhani ningepata hoja zenye nguvu kiasi na zilizosawazishwa kwa makini pande zote mbili, kumaanisha kwamba hitimisho lolote kuhusu suala hilo lingeweza kuwa la muda tu. Nilikosea ..." (uk. 15)
6. Mithali 18:17

kuhakikisha mara mbili na mara tatu, niligeuza kila jiwe – kila andiko na kila hoja – nikilitazama kutoka pande zote, tena na tena na tena. Ninapotafakari, imethibitika kuwa mojawapo ya safari zilizoniweka huru zaidi.

Maana ya Maneno na Nyakati za Uamuzi

Niruhusuni nieleze maana ya baadhi ya maneno ninayoyatumia katika kitabu hiki. Kwa *mfumo dume* au *ngazi za kijinsia*, ninamaanisha dhana kwamba katika eneo lolote linalozungumziwa – iwe nyumbani, kanisani au katika jamii – wanaume wameagizwa kuwa na mamlaka ya juu kabisa. Kinyume na mwelekeo wa utamaduni wetu wa kisekula unaowaonyesha wanaume kama wanyanyasaji, wawindaji, watu wanaokwepa majukumu yao na wenye uchu wa madaraka, ninapotumia maneno haya, simaanishi kwamba wanaume daima ni wakandamizaji, au kwamba uanaume wao bila shaka ni wenye sumu. Inatia moyo kwamba makanisa mengi zaidi na zaidi ya mfumo dume yanagundua hekima ya kusikiliza sauti za wanawake. Lakini ingawa makanisa haya yanawapa wanawake *nafasi ya kusema*, bado inaeleweka kwamba wanaume ndio wenye *kauli ya mwisho*.

Katika kitabu hiki, kwa kiasi kikubwa nitazungumzia aina fulani ya mfumo dume inayoitwa *ukamilishano*. Hii ni aina ya hivi karibuni, yenye ushawishi mkubwa, ya mfumo dume uliorekebishwa, iliyobuniwa katika kanisa la Marekani katika robo ya mwisho ya karne iliyopita. Ingawa inadai kuzifanya jinsia mbili kuwa sawa, inawazuia wanawake kuhubiri na kuongoza kama wachungaji makanisani; inashikilia unyenyekevu wa mke katika ndoa; na, kwa kiwango kidogo zaidi, inatilia shaka uongozi wa wanawake katika jamii. Pia huelekea kuthamini hasa jukumu la nyumbani la wanawake kama wasaidizi wa waume zao, watunzaji wa nyumba na walezi wa watoto.

Kinachofanya historia changa ya ukamilishano kuwa tata kidogo zaidi ni kwamba asilimia ndogo ya makanisa hivi karibuni zaidi yamejaribu *kulainisha* matokeo yake makali zaidi – yakiwaruhusu wanawake kuhubiri (lakini si kwa mamlaka). Wanawake pia wanaweza kuwaongoza wanaume kanisani (lakini

katika ngazi za chini za uongozi tu). Wanaweza kuwa viongozi wa ngazi ya juu kabisa katika jamii (lakini si viongozi wakuu kanisani). Wanaweza kufanya maamuzi pamoja na waume zao (lakini pale wasipokubaliana, mume ndiye mwenye kauli ya mwisho). Hii inaitwa *ukamilishano wa wastani*.

Kwa miongo miwili, ningejieleza kuwa mkamilishano wa wastani. Kama viongozi wengine wengi wanaojikuta katika mazingira kama hayo ya kikanisa, niliwathamini na kufanya kazi pamoja na wanawake wengi wenye vipawa – nikishukuru kuwa sehemu ya kanisa lenye afya ambalo halikuonekana kuzuia, kunyamazisha au kukandamiza wito au mchango wao.

Lakini nilipojifunza Maandiko upya, ilinibidi kukiri kwamba, ikiwa mbinu za awali za ukamilishano za kutafsiri Maandiko ni sahihi, basi ukamilishano wa wastani ni mgumu zaidi kuutetea kuliko nilivyotumaini. Hauna tena hoja imara ya kibiblia kwa ajili ya desturi zake zinazowajumuisha wanawake zaidi. Nilihitimisha kwamba ama tutende kile tunachoamini – na tusiwaruhusu wanawake kuhubiri, kuongoza au hata kuongoza pamoja na wanaume – ama tuchunguze kwa karibu zaidi kile tunachoamini, na kwa nini. (Kwani, ikiwa ukamilishano ni kosa, basi hata aina yake ya wastani haikubaliki zaidi kuliko ambavyo ubaguzi wa rangi wa wastani tu ungekubalika.)

Baada ya kufanya hivyo hasa, nikichunguza kwa karibu zaidi kila chanzo cha msingi na cha upili, nilichokigundua kilinitikisa sana. Nilipochunguza kwa karibu zaidi, nilishangaa kugundua kwamba wanatheolojia wanaoheshimika (kama Wayne Grudem, Tom Schreiner na Andreas Köstenberger), pamoja na wachungaji wanaopendwa (kama John Piper na Timothy Keller), wote wametoa uchambuzi wa kibiblia usio na msingi imara na hoja zisizo na uwiano ili kufikia hitimisho lao kuhusu kuwazuia wanawake katika nafasi nyingi zenye athari kubwa. Kwa kweli, *sikuweza kupata hata hoja moja ya kibiblia isiyo na dosari kwa ajili ya kuwazuia wanawake katika uongozi wa juu*. Hoja ziwe nyingi kiasi gani, kila moja ina kasoro kubwa. Na kuzikusanya tu pamoja hakuzifanyi kuwa imara zaidi, kama vile kurundika karata nyingi dhaifu ili kujenga nyumba ya karata hakuifanyi nyumba hiyo kuwa imara.

Kwa upande mwingine, nilishangaa vilevile kupata hoja za kibiblia zenye uzito, naam, zenye kushawishi, zinazoonyesha kwa nini wanawake *wanapaswa* kujumuishwa. Kujitoa kwangu kwa mtazamo unaozingatia Biblia nzima kuhusu mada hii ndiyo sababu hatimaye nimetulia juu ya theolojia ya *ushirikiano wa mwanamume na mwanamke*.[7] Ninalithamini neno lenye maana inayofanana, *mtazamo wa usawa*, na ninashikamana na wengi wa wasomi wa Biblia waliotangaza waziwazi kuunga mkono msimamo huu – wako sahihi kusema kwamba Maandiko yanaunga mkono wazo kwamba wanaume na wanawake ni sawa na wanastahili haki na fursa sawa. Hata hivyo, ninapendelea kutolitumia neno hilo katika kitabu hiki kwa sababu tatu: kwanza, wakamilishano nao wanadai kuamini usawa wa kijinsia; pili, neno hilo linapotumika kwa jinsia wakati mwingine huhusishwa na kufuta tofauti zote kati ya wanaume na wanawake; na tatu, usawa si wazo pekee lililo muhimu – ushirikiano wa kutegemeana na umoja wa kufanya kazi pamoja ni muhimu vilevile. Kwa kuzingatia hili, hii ndiyo fasili yangu ya kufanyia kazi na msimamo nitakaoufafanua zaidi katika kitabu hiki:

Ushirikiano wa mwanamume na mwanamke ni msimamo wa kitheolojia, unaoongozwa na Maandiko, kwamba wanaume na wanawake ni tofauti na bado ni sawa, wameumbwa ili kutumika na kushirikiana bega kwa bega katika nyanja zote za maisha. Mamlaka, vipawa na utaalamu ambao Mungu amempa kila mtu vinaweza na vinapaswa kutambuliwa na kusherehekewa, bila kujali jinsia yake.

Na mwisho, neno kuhusu *theolojia*. Katika hali yake rahisi na safi kabisa, theolojia yetu inapaswa kuongozwa na juhudi zisizokoma za kukaribia kadiri iwezekanavyo mtazamo wa Mungu kuhusu jambo lolote na kila jambo. Kwa hiyo *Jinsi Mungu Anavyowaona Wanawake* ni *theolojia ya wanawake – kile ambacho Biblia, ikichukuliwa kwa ujumla wake na kuunganishwa ipasavyo, inafundisha kuhusu wanawake*.

7. Mwanzoni nilichagua "gender mutualism" (ushirikiano wa kijinsia), lakini kisha nikatambua kwamba katika utamaduni wa Magharibi neno "gender" likitumiwa kama kivumishi halirejelei tena mwanamume na mwanamke peke yao. "Sex mutualism" (ushirikiano wa kijinsia wa kibaiolojia) nalo halikufaa, kwa hiyo nikaamua kutumia jina lisilo na mvuto wowote, "male–female mutualism" (ushirikiano wa mwanamume na mwanamke).

DAIMA KATIKA MATENGENEZO

Matengenezo ya Kiprotestanti ya miaka ya 1500 yalileta mapitio yaliyohitajika sana ya mafundisho ya kanisa. Lakini Matengenezo hayo yenyewe yalitetea kanuni ya "kanisa daima likijitengeneza upya" (kutoka kwa msemo wa Kilatini *ecclesia semper reformanda*). Kwa mfano, Calvin na Luther hawakudhani kwamba wao ndio waliokuwa na neno la mwisho katika jambo lolote lenye uzito wa kibiblia, bali walivikabidhi vizazi vilivyofuata kazi endelevu ya kutafakari kwa bidii mafundisho yetu na jinsi yanavyopatana na Maandiko. Walijua vizuri mno kwamba, katika kanisa lenye umri wa karne nyingi, ni rahisi kuokota vitu vya ajabu – mabaki ya zamani yasiyo na maana kutoka nyakati zilizopita – ambavyo vinahitaji kuachwa, si kukumbatiwa, ikiwa kanisa litasonga mbele kwa uhuru toka utukufu hata utukufu.

Ninaamini kwamba haya ni mojawapo ya matengenezo muhimu ya kizazi chetu. Nikisoma historia ya kanisa, nimestaajabia jinsi Roho anavyoendelea kuliongoza kanisa kwenye uwazi unaozidi kuongezeka kuhusu mafundisho na desturi zake katika mambo mengi ya aina mbalimbali. Ikiwa matengenezo ya kwanza yalitafuta kuwarudishia watu wa kawaida *Neno la Mungu*, ambalo kwa muda mrefu walikuwa wamenyimwa nguvu yake ya kubadilisha maisha, matengenezo yaliyofuata yamekuwa yakirejesha polepole lakini kwa uthabiti *kazi ya Mungu* kwa watu *wote* wa Mungu – bila kujali umri, rangi, tabaka au jinsia yao.

Matengenezo yanahitaji juhudi. Kwa sehemu kubwa ya historia ya kanisa, Wakristo wamewaachia watu wachache wasomi waliochaguliwa kazi ya kubaini kile ambacho sote tuliamini. Kwa kweli, kabla ya Matengenezo ya Kiprotestanti, na kabla ya kuja kwa mashine ya uchapishaji mwaka 1436, watu wengi waliiona theolojia, na sehemu kubwa ya Biblia, kama maneno ya juu yasiyoeleweka – ya kueleweka na makasisi peke yao waliosoma na kuzungumza Kilatini, na waliokuwa na nakala adimu ya Biblia. Ingawa mengi yamebadilika tangu wakati huo, waamini wengi (na hakika viongozi wengi wa kanisa) bado wanawaachia wengine kazi ya kutathmini mada hii muhimu, wakiwategemea wengine

kuwafanyia kazi ngumu ya ufafanuzi wa Maandiko. Nilipomweleza mchungaji mwenzangu kuhusu mabadiliko ya msimamo wangu, alilalamika, "Kama mchungaji mwenye shughuli nyingi, sijui ni lini ninatakiwa kupata muda wa kutafakari theolojia yangu." Yuko sahihi: muda na juhudi vinahitajika! Lakini ni jitihada inayostahili uwekezaji kama huo.

Matengenezo hayahitaji kuvunjiana heshima. Zaidi ya makundi yanayogawanya na picha za dhihaka tunazochorana – kuna njia iliyo bora zaidi. Sizungumzii tu "pande" mbili zilizo wazi katika mjadala huu, bali pia jinsia zetu – ambazo mara nyingi mno hugonganishwa kana kwamba ama wanaume wote ni takataka, ama wanawake wote ni *Yezebeli*. Katika roho hiyo, ninajivunia sana wanaume na wanawake wengi ninaowajua (wa pande zote mbili za mazungumzo haya) wanaofanya kila wawezalo kuujenga mwili na kuheshimiana. Mchungaji mmoja mwanamke aliniambia, "Ninatembea katika njia ya Yesu, aliyewainua wanawake bila kuwadharau wanaume." Katika roho hiyo hiyo, ninatamani pia kuwaheshimu viongozi na wanatheolojia wale (tena, wa kambi zote mbili) ambao wameyatoa maisha yao kutafuta kwa unyoofu ukweli na haki. Ingawa huenda nisikubaliane na watu kama Tim Keller na John Piper kuhusu suala hili mahususi, siwaoni kama vikaragosi bapa wa kutangaza mfumo dume. Sehemu kubwa ya jinsi nilivyo leo imeundwa na wao, na ninaendelea kujifunza kutoka kwao kwa njia nyingi.

Makanisa yanayotathmini theolojia yao yanahitaji kukataa "vita vya kitamaduni" vya miongo iliyopita pamoja na mbinu za kuwaaibisha watu binafsi ili kulazimisha mabadiliko ya maadili. Huku tukisikiliza kwa huruma sauti za jamii, na maumivu wanayoyapitia wanawake, msukumo wetu mkuu katika mazungumzo haya lazima uwe ufahamu sahihi wa theolojia ya Maandiko na matumizi yake yanayoleta ukombozi.

Matengenezo yanahitaji unyenyekevu. Inawezekana kufanya jambo sahihi lakini kulifanya kwa namna inayoleta madhara zaidi kuliko mema. Popote mtakapofikia, hakikisheni mnaongeza kwenye imani zenu wema, upole na uvumilivu.

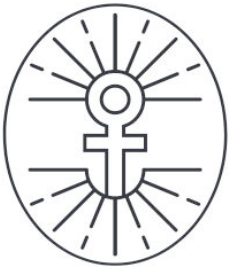
Mimi sifurahii mabishano, wala ninyi hampaswi kuyafurahia. Ingawa sasa ninaamini tofauti, bado ninawaheshimu sana viongozi wengi wa ukamilishano na makanisa yao kama ndugu zangu wa kiume na wa kike katika Kristo – tofauti zetu za ufahamu ziwe zozote; kile tunachoshiriki kwa pamoja ni kikubwa zaidi sana. Kwa kuwa nimekuwa mkamilishano kwa sehemu kubwa ya muda wangu katika uongozi wa Kikristo, ingekuwa kosa kwangu kudokeza kwamba wale ambao bado wanaushikilia ukamilishano wamepungukiwa kiroho au kiakili kwa namna fulani.

Kama nitakavyoeleza kwa undani zaidi baadaye, huenda jinsi kanisa lilivyokabiliana na jambo jipya kiasi la kitamaduni la usawa wa wanawake ndiyo mfano mkuu zaidi ambao tumewahi kuwa nao wa kuchunguza ipasavyo jinsi kanisa la kihistoria lilivyozinywa dhana za kitamaduni katika kusoma maandiko yake lenyewe. Tim Keller analieleza hili kwa ustadi mkubwa:

[Ufahamu wetu] wa Biblia unaweza kabisa kuwa na makosa – kwa kweli, daima una makosa kwa sehemu – na kwa hiyo lazima daima uwe wazi kurekebishwa. … Kwa sababu ya mambo yanayotufunga macho katika utamaduni wetu, hatupaswi tu kuzungumza na [utamaduni mpya]; tunapaswa pia kuwasikiliza [watu wake]. Tunahitaji kusikiliza kile wanachosema na kuchukua kwa uzito maswali yao, pingamizi zao dhidi ya kile tunachosema, na matumaini na matarajio yao. Mara nyingi, mwingiliano huu na utamaduni mpya hutuonyesha mambo mengi yanayofundishwa katika Biblia – mambo ambayo ama tuliyakosa kabisa ama tuliyaona kuwa si muhimu, na huenda hata njia ambazo tuliisoma Biblia vibaya kupitia lenzi ya dhana zetu wenyewe za kitamaduni.[8]

Kwa mujibu wa mtume Paulo, katika Waefeso 5, Yesu daima yuko kazini akilipamba kanisa lake kwa "kulisafisha kwa maji katika neno" na kulifanya liwe na utukufu zaidi na zaidi na lisilo na ila. Ni kwa kuzingatia neema yake kwamba ninakitoa kitabu hiki; ingawa bila shaka kina dosari katika sehemu za kila aina ambazo kwa sasa sizijui, ninaomba kwamba bado kiweze kuwa na sehemu ndogo katika kazi ya Roho ya kufanya upya ili kulipamba kanisa la Yesu.

8. Timothy Keller, Center Church, sura ya 8.

SEHEMU YA KWANZA

KUANGUKA NA KUINUKA KWA WANAWAKE

2

Jinsia Duni

"Mwanamke ndiye aliyesababisha anguko la mwanadamu … hata kwa ncha za vidole vyetu, tunawezaje kutamani kukumbatia gunia kama hilo la mavi?" Odo wa Cluny, 936 BK[9]

Tunadhani kwa ujinga kwamba kile ambacho kanisa linaamini leo kuhusu wanawake ndicho ambacho limekuwa likiamini siku zote. Kama mnavyokaribia kugundua, sivyo ilivyo! Katika sura hii, hebu tuchunguze kwa nini jibu letu la leo kwa swali, "Mungu anawaonaje wanawake?" ni bora zaidi sana kuliko jibu ambalo Wakristo wengi katika historia wangetoa.

Ingawa katika kitabu hiki chote tutajifunza hasa Maandiko, katika sura hii na inayofuata, ninataka kuchunguza *hali ambayo tunajikuta ndani yake*. Kujua mahali tulipokosea katika historia ya kanisa, zamani sana na hivi karibuni, kwa kuukumbatia mfumo dume bila hekima kama "mpango mzuri wa Mungu," kunavutia na kunatisha pia.

Hadi hivi karibuni sana katika historia, wazo kwamba wanaume wanapaswa kuwatawala wanawake "kwa faida yao wenyewe" lilikuwa kanuni iliyokubalika kila mahali bila kuhojiwa. Dini zote kubwa zaidi zilifundisha hivyo na nyingi bado zinafundisha. Kadiri tafsiri ya dini hiyo inavyokuwa ya kihafidhina zaidi, ndivyo wanaume walivyoelekea zaidi kuwafungia wanawake katika nyanja fulani tu. Inasikitisha kwamba, licha ya rasilimali zake za ndani na uwezo wake uliolala wa kupindua ukandamizaji kama huo, Ulimwengu wa Kikristo kwa kiasi

9. Imenukuliwa kutoka Patralogia Latina katika Christine Klapish-Zuber (ed), A History of Women, sura ya 1.

kikubwa umeshikilia wazo la ubora wa wanaume – ukitafsiri Maandiko yake wenyewe kwa namna ya kutetea wazo la mfumo dume wa "Kikristo".

Hii ni kwa sababu, kwa sehemu kubwa ya historia yake, kanisa limeamini kwamba wanawake ni duni kwa asili yao. Kitabu kikubwa na tata kama Biblia kinaweza, kwa ujumla, kufanywa kiunge mkono hitimisho lolote ambalo mtu amekwisha kuliamua kabla kuhusu uhalisia. Nikiwa Mkristo mweupe wa Afrika Kusini, ninapaswa kulijua hili. Katika nchi yangu, miongo michache tu iliyopita, baadhi ya wanatheolojia wetu "wa kibiblia" waliosoma zaidi waliuingiza ubaguzi wao wa rangi ndani ya Biblia, badala ya kuiacha Biblia ikemee ubaguzi wao wa rangi. Walitumia maandiko kwa namna iliyopotosha maana yake – wakiunda mtazamo wa "kutenganishwa lakini sawa" kuhusu rangi, uliojulikana kama *Apartheid*. Wakristo wa Marekani waliunga mkono kitu kama hicho katika sera zao za ubaguzi za mwanzoni mwa karne ya ishirini, licha ya hoja za wazi na zenye nguvu zilizotolewa na wapinzani kama John Marshall Harlan, mmiliki wa zamani wa watumwa aliyekuwa ametambua kosa la njia zake. Akiwa sauti pekee katika duru zake za kitheolojia wakati huo, alisisitiza, "Kuwatenganisha raia kiholela kwa misingi ya rangi ni alama ya utumwa isiyopatana na usawa."[10] Ingawa Wakristo wa wakati huo huenda walilisalimu kwa heshima wazo la usawa wa watu weusi na weupe, kwa kuwatenga watu weusi katika maeneo maalum na kuwanyima haki ya kupiga kura, walikuwa wakiudhoofisha usawa wao, na kuwavua utu wao.

Kama Mkristo leo, ninaweza kusema jambo linalofanana kuhusu ubaguzi wa kijinsia kanisani, ambao huenda umekuwa umeenea hata zaidi. Karibu kanisa lote, katika karibu mabara yote na karne zote, lilikubali fundisho la viongozi wake kwamba mwanamke ni "tofauti na duni." Hata kama majaribio ya hivi karibuni ya kanisa la ukamilishano ya kulibadilisha hili kuwa "sawa kama watu, tofauti katika majukumu" yanaweza kuwa ya kiungwana, ningependa kurudia hisia za Harlan na kuzitumia kwa jinsia: kuwatenganisha washiriki wa kanisa kwa misingi ya jinsia ni alama ya utumwa isiyopatana na usawa.

Ingawa nitalieleza jambo hili kikamilifu zaidi katika sura inayofuata, dai la wakamilishano kwamba msimamo wao ndio msimamo wa kihistoria wa kanisa

10. https://bit.ly/3mzfAEq

linaonyesha usahaulifu mkubwa wa kihistoria. Ingawa Wakristo na makanisa yote leo hutoa kauli thabiti kwamba wanawake ni sawa na wanaume, karibu hakuna anayeonekana kukumbuka kwamba *hivi karibuni sana tu* ndipo wazo la *usawa* wa mwanamume na mwanamke lilipokuwa fundisho lililokubalika kanisani.[11]

Huenda hii ndiyo dhambi ya kanisa la kihistoria iliyoenea zaidi na iliyodumu zaidi: kwamba hadi miaka ya 1960, imani kwamba wanawake kimsingi ni duni kuliko wanaume kwa kiasi kikubwa haikupingwa. Ni wakati huo tu, kufuatia mafanikio ya Vuguvugu la Ukombozi wa Wanawake, ndipo jamii "ilipogundua" kwamba wanawake kweli wana akili sawa na wanaume na wana uwezo uleule wa kutoa uongozi wenye maana. *Ni wakati huo tu ndipo kanisa la ulimwenguni kote lilipoanza kwa haraka kurekebisha mafundisho yake lenyewe kuhusu wanawake.* Kwa karibu milenia mbili, karibu walimu wote wakuu wa kanisa walikuwa na mtazamo wa chini na wenye vizuizi kuhusu wanawake. Kama nitakavyowaonyesha, walikuwa wamerithi mtazamo huu kutoka kwa tamaduni zilizowazunguka, na badala ya kuupinga mtazamo huu kwa Maandiko, waliiruhusu chuki ya utamaduni wao dhidi ya wanawake kutawala jinsi walivyosoma Maandiko.

Sababu inayonilazimu kulisisitiza jambo hili ni kuonyesha kwamba ukamilishano, pamoja na fundisho lake la "sawa kama watu, tofauti katika majukumu," ni kujitenga na msimamo wa kihistoria wa kanisa kwa kiwango kilekile kama ushirikiano wa mwanamume na mwanamke ulivyo.[12] *Misimamo yote miwili haikuwepo miaka 60 tu iliyopita! Ni watoto wachanga tu katika historia ya tafsiri ya Biblia, na kwa hiyo ukamilishano hauna dai lolote zaidi la kuwepo tangu zamani kuliko ushirikiano wa mwanamume na mwanamke.* Kwa kweli, msimamo wangu wa zamani, ukamilishano wa wastani, ni mchanga *zaidi sana* kuliko yote miwili – ukiwa na msingi mdogo kabisa wa kihistoria kuliko misimamo hii yote.

11. Shukrani zinamwendea William Witt, ambaye katika "Icons of Christ" (sura ya 3) alinisaidia kuliona hili ipasavyo kwa mara ya kwanza – uchunguzi wake wa theolojia ya hali duni ya mwanamke kama fundisho la kanisa kwa sehemu kubwa ya historia yake ndio ulikuwa mahali pangu pa kuanzia katika kuandika sura hii.
12. Andrew Bartlett, katika "Men and Women in Christ" (uk. 6–10), anafikia hitimisho hilo hilo: "Wakamilishano wanapodai kwamba msimamo wao ni 'wa kihistoria', hii ni dhana potofu."

Hali Duni ya Mwanamke Kama Fundisho la Kawaida la Kanisa

Ni kweli kwamba Ukristo uliwavuta wanawake wengi mno katika makanisa yake katika karne za kwanza za kuwepo kwake. Jinsi Yesu alivyowatendea wanawake kwa namna iliyovunja desturi, wanawake waliokuwa na nafasi za uongozi katika makanisa ya kwanza kabisa, hadhi sawa ya wanaume na wanawake katika Kristo kwa mujibu wa nyaraka za Paulo – yote haya yaliliweka kanisa katika mwelekeo ulioleta kwa wanawake hadhi mpya ambayo hawakuwa wameijua mahali pengine popote, wala katika enzi yoyote iliyotangulia ya ustaarabu. Lakini licha ya mtazamo na matendo ya hali ya juu ya kanisa la kwanza kwa wanawake, si kila kitu kilikuwa sawa katika kanisa la baada ya mitume. Ingawa liliwaona wanawake kwa mwanga chanya (kidogo) zaidi kuliko majirani zake wa Kigiriki na Kirumi, *wazo la hali duni ya mwanamke lilishika mizizi haraka.*

Kinachofuata ni uteuzi wa maandishi ya baadhi ya viongozi na wanafikra "wakuu" wa kanisa katika historia unaotoa mwanga kuhusu mtazamo huu ulioshikiliwa na wengi.

Baba wa Kanisa Origen (184–253 BK) alilitumia fundisho la Paulo, "ni aibu mwanamke kunena katika kanisa"[13] kwa kudai wanawake wanyamaze kabisa, hata kama walitaka kusema jambo bora au takatifu, kwa sababu tu maneno yao "yanatoka kinywani mwa mwanamke."[14] Vivyo hivyo, Baba wa Kanisa Yohane Krisostomo (347–407 BK) aliwazuia wanawake kufundisha chochote kwa sababu "alimfundisha Adamu mara moja na akamfundisha vibaya. … Kwa hiyo na ashuke kutoka kwenye kiti cha mwalimu! Sasa amewekwa chini ya mwanamume, kwa sababu ya dhambi."[15] Aliwaonya hasa wachungaji wa kiume kuhusu uwezo wa mwanamke wa kuwashawishi, akiwashauri wanaume hao kuwa na "tahadhari ya pekee zaidi, kwa sababu ya mwelekeo wa mwanamke kuelekea dhambi … kwa maana jicho, si la mwanamke asiye safi tu, bali hata la

13. 1 Wakorintho 14:35
14. Imenukuliwa katika Patricia Cox Miller (ed), Women in Early Christianity
15. Imenukuliwa katika Elizabeth A. Clark, Women in the Early Church

mwanamke mwenye adabu, huchoma na kuisumbua akili."[16]

Tertullian, baba wa Ukristo wa Kilatini (160-225 BK), alikuwa mkali zaidi: "Mwanamke ni hekalu lililojengwa juu ya mfereji wa maji machafu." Aliwaambia wanawake moja kwa moja:

Je, hamjui kwamba kila mmoja wenu ni Hawa? Hukumu ya Mungu juu ya jinsia yenu hii ingali hai katika enzi hii: hatia nayo, kwa lazima, ingali hai. Ninyi ni lango la ibilisi. Ninyi ni wa kwanza kuiasi sheria ya Mungu. Ninyi ndio mliomshawishi yule ambaye ibilisi hakuwa na ujasiri wa kutosha kumshambulia. Mliiharibu kwa urahisi hivyo mfano wa Mungu, yaani mwanamume. Kwa sababu ya kile mlichostahili, hata Mwana wa Mungu ilimbidi kufa.[17]

Nyuma ya shutuma zake zenye sumu, walikuwepo wanawake katika makusanyiko aliyoyajua waliokuwa wakiwafundisha na kuwabatiza wengine. Hakufurahishwa na hili hata kidogo: "Mwanamke haruhusiwi kunena kanisani, wala haruhusiwi kufundisha, wala kubatiza, wala kutoa sadaka, wala kujidai fungu katika kazi yoyote ya kiume [au] cheo cha kikuhani."[18] Tertullian, akiingiza mbinu za kisiasa za Kirumi katika miundo ya kanisa, alilibadilisha kanisa la wakati wake kutoka jumuiya hai kuwa chombo cha kisiasa, ambamo wanaume pekee wangeweza kuchangia kikamilifu katika uongozi wa aina yoyote. Pia alisisitiza usafi wa kimwili wa wanawake. Wanawake, alisema, hawakuwajibika tu kwa usafi wao wenyewe wa kingono, bali pia kwa ule wa wanaume. Aliandika maandiko marefu kuhusu wanawake kuepuka kuvutia – hawakupaswa kuoga miili yao michafu bali kuifunika kuanzia kichwani hadi miguuni kwa mavazi meusi yasiyo na umbo, na kujiepusha na uwanja wa umma ili wasimjaribu mwanamume. Ingawa wangeweza kukombolewa na Kristo, hata hivyo walikuwa wamefungwa kwa namna ya pekee katika dhambi, na ilikuwa bora kuwatenga na kuwaweka chini.

Vivyo hivyo, Baba wa Kanisa Augustine (354–430 BK) aliamini kwamba mwanamke hakuwa na heshima yoyote ya asili mbali na mwanamume: "Kama msaidizi, kazi inayomhusu yeye peke yake, yeye si mfano wa Mungu. Hata hivyo,

16. Imenukuliwa katika Philip Schaff (ed), St. Chrysostom
17. Imenukuliwa katika Alexander Roberts (ed), Tertullian, Minicius Felix, Commodian, Origen
18. Imenukuliwa katika Karen Jo Torjesen, When Women Were Priests

[mwanamume] peke yake ni mfano wa Mungu kikamilifu na kwa ukamilifu wote kama vile wakati yeye na mwanamke wanapounganishwa pamoja kuwa mmoja."[19] Kadiri karne zilivyosonga mbele, mtazamo huu wa chini kuhusu wanawake haukuboreka. Licha ya umaarufu wake kama msomi mkuu wa kanisa aliyefuata baada ya Augustine, Thomas Aquinas (1225–1274 BK) hakuweza kuona akili yoyote inayolingana na hiyo kwa wanawake aliowajua. Alichangia theolojia ya kanisa kuhusu jinsia kwa kufufua wazo la kipuuzi la Aristotle kwamba wanawake ni binadamu wenye kasoro, matokeo ya ajali iliyoipata mbegu ya kiume, ambayo katika hali ya kawaida ingezaa mwanamume mwingine. Maana ya hili ni kwamba "wanawake kwa asili wako chini ya wanaume, kwa sababu kwa wanaume akili ndiyo inayotawala."[20]

Aquinas alikiri kwamba mwanamke alishiriki asili ya kibinadamu pamoja na mwanamume (jambo ambalo lilikuwa wazo jipya la kufurahisha) na kwamba alikuwa "msaidizi" wa mwanamume, lakini kisha akaliwekea haraka sharti kwa kusema kwamba, nje ya uzazi, "mwanamume mwingine daima ni msaada zaidi." Mwanamume hulipa msaada ule mdogo anaoupata kutoka kwa mwanamke kwa kumwongoza: "Aliye juu huwatumia walio chini yake kwa faida yao na kwa mema yao. … Kwa maana mpangilio mzuri ungekosekana katika familia ya kibinadamu kama baadhi wasingetawaliwa na wengine wenye hekima kuliko wao."[21]

Hata kama Aquinas alikuwa na akili kubwa kuhusu Mungu, kwa bahati mbaya akili hiyo ilijazwa mawazo ya kutisha kuhusu wanawake na mwalimu wake, Albert Mkuu, mwanatheolojia wa Shirika la Wadominiko, aliyeandika:

Mwanamke ni mwanamume aliyezaliwa vibaya na ana asili yenye dosari na kasoro ikilinganishwa na yake. Kwa hiyo hana uhakika ndani yake mwenyewe. Kile asichoweza kupata, hutafuta kukipata kwa uongo na hila za kishetani. Na kwa hiyo, mtu lazima ajihadhari na kila mwanamke, kana kwamba ni nyoka mwenye sumu na ibilisi mwenye pembe … Katika matendo maovu na potovu,

19. Augustine, De Genesis ad litteram, vol. 9.

20. Aquinas, Summa Theologica, 1.92.1. www.bit.ly/3CD8B2V

21. Mahali pengine Aquinas anatoa hii kama sababu ya mwanamke kutopokea daraja takatifu kanisani, wala kuwa na nafasi muhimu: "Mwanamke yuko katika hali ya kuwa chini, kwa hiyo hawezi kupokea sakramenti ya Daraja Takatifu."

anaweza kuwa mwerevu zaidi, yaani, mjanja zaidi, kuliko mwanamume. Hisia zake humsukuma kuelekea kila uovu, kama vile akili inavyomsukuma mwanamume kuelekea kila jema.[22]

Martin Luther, Mwanamatengenezo wa Kiprotestanti (1483–1546 BK), aliyekuwa daima mtu wa mabishano, alipiga hatua kadhaa chanya katika kuwatambua wanawake kama binadamu kamili. Lakini bado, mawazo ya zamani yalibaki: "Neno na kazi za Mungu ziko wazi kabisa, kwamba wanawake waliumbwa ama kuwa wake ama kuwa makahaba." "Hakuna vazi linalompendeza mwanamke vibaya zaidi kuliko tamaa ya kuwa na hekima." "Wanaume wana vifua vipana na vikubwa, na nyonga ndogo nyembamba, na ufahamu zaidi kuliko wanawake, ambao wana vifua vidogo na vyembamba tu, na nyonga pana, ili wabaki nyumbani, wakae kimya, watunze nyumba, na wazae na kulea watoto." Akitoa maoni kuhusu mstari unaoonya juu ya wanawake wazinzi, Luther aliutumia kama fursa ya kutoa mawazo yake kuhusu wanaume na wanawake:

Aliumbwa ili awe karibu na mwanamume, kuwatunza watoto na kuwalea … na kuwa chini ya mwanamume. Wanaume, kwa upande mwingine, wameamriwa kutawala na kuwa na mamlaka juu ya wanawake na juu ya watu wengine wa nyumbani. Lakini ikiwa mwanamke anaiacha kazi yake na kujitwalia mamlaka juu ya mumewe, anafanya kazi inayotokana na kosa lake mwenyewe na kutokana na uovu. Kwa maana Mungu hakuiumba jinsia hii kwa ajili ya kutawala, na kwa hiyo hawatawali kamwe kwa mafanikio.[23]

Hata kama mawazo haya ya viongozi wakuu wa kanisa katika historia yamekuwa ya uharibifu kiasi gani, John Knox, Mwanamatengenezo wa Uskoti na mwanzilishi wa *Upresbiteri*, ndiye anayeshinda tuzo kama mchukia-wanawake mkuu wa kanisa. Katika shambulio lake kali dhidi ya malkia Wakatoliki, Mary wa Guise wa Uskoti na Mary Tudor wa Uingereza, alijenga hoja zake, alisema, juu ya Maandiko: "Mungu amefunua kwamba ni zaidi ya kioja cha kimaumbile kwamba mwanamke atawale na kuwa na himaya juu ya wanaume."[24] Kwa asili,

22. Filthaut Ephrem (ed), Albertus Magnus: Quaestiones Super De Animalibus, vol. 15, q. 11.
23. *Luther's Works*, vol. 15, maoni juu ya Mhubiri 7:26, uk. 130.
24. John Knox, First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women. www.bit.ly/3EG88xc

alisema Knox, wanawake ni dhaifu, legevu, wasio na subira, wanyonge, wasio na msimamo, wakatili na wasio na busara. Hii ndiyo sababu hawapaswi kuongoza, na kwa kweli, wanaume wanaokubali ushauri na uongozi wao wanapaswa wao wenyewe kwa sababu hiyo kuzuiwa kushika nyadhifa za umma. Akimrejelea Paulo, alisema kwamba mwanamke, hata katika ukamilifu wake mkuu zaidi, hata hivyo aliumbwa ili awe chini ya mwanamume. Hakuna huruma inayotolewa kwa wanawake ambao huenda wakateseka katika kuzaa na katika hali hii ya kuwa chini ya mwanamume – ni adhabu anayostahili ndani ya Hawa. Kwa hiyo, lazima asalimishe tamaa zake zote na mapenzi yake kwa mumewe na kwa mapenzi ya mumewe. Haya yote, asema Knox, yana athari kwa nafasi ya wanawake, si nyumbani na kanisani tu, bali pia katika jamii: "Mwanamke aliyepandishwa cheo ili afundishe, ahukumu au atawale juu ya mwanamume, ni jambo linalochukiza mno mapenzi na agizo la Mungu."

Mwanamatengenezo mwenzake, Calvin, aliandika, "Hakuna upuuzi wowote katika mwanamume kuamuru na kutii kwa wakati mmoja katika mahusiano tofauti na wanaume wengine. Lakini hili haliwahusu wanawake, ambao kwa asili (yaani, kwa sheria ya kawaida ya Mungu) wamezaliwa ili watii tu, kwa maana watu wote wenye hekima daima wamekataa *gynaikokratian*, utawala wa wanawake, kama kioja kisicho cha kimaumbile."[25]

Mpuriti John Dod, katika maelezo yake ya Amri Kumi ya mwaka 1603, anaandika: "Kama vile kanisa linavyopaswa kumcha Kristo Yesu, ndivyo wake wanavyopaswa kuwacha waume zao. Na hofu hii ya ndani lazima ionyeshwe kwa upole na hali ya kujishusha ya nje. Kwa maana ikiwa hakuna hofu na kicho kwa aliye chini, hakuwezi kuwa na heshima ya kweli wala ya kudumu inayotolewa kwa aliye juu."[26]

Mmoja wa wanatheolojia mashuhuri zaidi wa Kanisa la Anglikana, Richard Hooker (1554–1600 BK), aliendeleza mapokeo haya ya kusikitisha na ya kudumu ya kuwadharau wanawake. Katika kitabu chake *The Laws of Ecclesiastical Polity*, alisema kwamba "maamuzi [ya wanawake] kwa kawaida ni dhaifu kuliko

25. John Calvin, *The Second Epistle of Paul the Apostle to the Corinthians and the Epistles to Timothy, Titus and Philemon. (Katika maoni yake juu ya 1 Timotheo 2:12.)*
26. John Dod, A Plaine and Familiar Exposition of the Ten Commandements

yote kwa sababu ya jinsia yao."[27] Alieleza kwa nini katika sherehe za harusi baba humkabidhi bibi arusi kwa mumewe: "Udhaifu wenyewe (imbecility) wa asili yake na jinsia yake unamfunga kuwa daima akielekezwa, akiongozwa na akipangiwa na wengine."[28]

John Wesley, mwanzilishi wa vuguvugu la Methodisti (1703–1791 BK), alitoa fursa kadhaa muhimu kwa wanawake kuhudumu katika makanisa yake, hata hivyo aliona huduma kuu ya mwanamke kuwa nyumbani. Akimwandikia mke wake katika mojawapo ya safari zake za huduma za haraka-haraka, alimshauri akubali hali yake kama mwanamke anayebaki nyumbani: "Usiendelee tena kushindania ukuu, mamlaka, fedha au sifa. Ridhika kuwa mtu wa faragha, asiye na umuhimu, anayejulikana na kupendwa na Mungu na mimi. … Tabia yako ina umuhimu gani kwa wanadamu, kama ungezikwa sasa hivi? Au kama usingewahi kuishi, ingekuwa hasara gani kwa kazi ya Mungu?"[29]

Ninatoa manukuu haya yote ili kuonyesha jambo moja: msimamo wa kihistoria wa kanisa – iwe wa Mababa wa Kanisa, wa Zama za Kati, wa Kikatoliki, wa Kiprotestanti, wa Kipuriti, wa Kianglikana au wa Kimethodisti – daima umekuwa kwamba wanawake ni "tofauti na duni" na kwa hiyo kwa sehemu kubwa hawafai kutoa mchango wenye maana nje ya uzazi na utunzaji wa nyumba.

Kila kifungu cha Biblia ambacho kingeweza kupindishwa kwa namna inayoaminika ili kuunga mkono hali duni ya wanawake na kuwekwa kwao chini kilitumiwa kwa kusudi hilo. Kwa sehemu kubwa ya historia ya kanisa, kama mwanamke angewauliza viongozi wa kanisa lake jinsi Mungu anavyomwona, angepokea jibu la kumdhalilisha na kumwaibisha. *Kuwekwa kwa wanawake chini ya wanaume hakukupingwa, kwa sababu kulijengwa juu ya dhana isiyohojiwa: wanawake kwa asili ni duni kuliko wanaume.* Wazo kwamba wanawake kwa asili na kimsingi walikuwa na akili kidogo, walikuwa na dhambi zaidi, walikuwa rahisi zaidi kushawishiwa na majaribu, na hawakuwa imara kihisia, liliongoza kwenye hitimisho lisiloweza

27. Richard Hooker, The Laws of Ecclesiastical Polity, Preface 3.13.
28. Richard Hooker, The Laws of Ecclesiastical Polity, Book 5, 43.5. Katika Kiingereza cha zamani, neno imbecility lilimrejelea mtu aliye dhaifu au asiyekomaa.
29. www.bit.ly/3nQszRt

kupingwa kwamba pia hawakuwa na uwezo wa kuongoza nyumbani, kanisani na katika jamii.

Mawazo haya ya kutisha yalitoka wapi hasa?

Utamaduni Washinda Maandiko

Mojawapo ya makosa ya kawaida zaidi ambayo kanisa linaendelea kufanya ni kusoma Maandiko kupitia lenzi ya utamaduni badala ya kusoma utamaduni kupitia lenzi ya Maandiko. Hili linaeleza ubaguzi wa kijinsia na chuki dhidi ya wanawake katika historia ya kanisa. Hasa, maandishi ya Aristotle (384–322 KK) yalikuwa yameunda dhana za kitamaduni zilizokuwa kwenye mzizi wa ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi, ambazo nazo zilifyonzwa katika ufahamu wa Wakristo wa kwanza kuhusu tofauti za kijinsia. Aristotle alisema waziwazi kwamba wanawake ni wanaume walioharibika umbo, na kwamba kwa sababu hiyo majukumu yao katika jamii yaliamuliwa. Aristotle aliwaeleza wanawake kuwa "wenye giza, wa siri, wanaosonga daima, wasiojitosheleza, na wasio na mipaka," tofauti na wanaume, ambao walikuwa "wenye nuru, waaminifu, wema, imara, wanaojitosheleza na wenye mipaka thabiti."[30]

Mawazo haya yalitawala mitazamo na matendo ya kitamaduni katika ustaarabu wote wa Kigiriki na Kirumi. Mfumo dume ulijengwa ndani ya DNA ya Dola ya Kirumi. Mababa wa Kanisa wa kwanza, ingawa walionyesha mitazamo kadhaa chanya kuhusu wanawake, *hata hivyo waliichanganya na mawazo ya zamani yenye ubaya*. Ingawa vitabu vya historia ya kanisa vinaeleza kipindi hiki cha mwanzo cha historia ya kanisa kama "kutafuta ukweli," hasa kuhusu utambulisho na asili ya Yesu, kinachotajwa mara chache ni uongo uliokuwa ukifyonzwa wakati huo huo na kwa hila katika mafundisho ya kanisa kuhusu asili ya mwanamke.

Zaidi ya hayo, kipengele kimoja cha falsafa ya Plato, kinachoitwa uwili, kilikuwa changamoto ya mapema kwa kanisa na kiliimarisha kudharauliwa kwa wanawake. Katika uzushi huu, uhalisia umegawanywa kuwa mwili au maada (ambayo inaaminiwa kuwa ovu kwa asili) na roho au akili (ambayo ni njema kwa

30. Kayla Huber, "Everybody's a Little Bit Sexist." Imenukuliwa katika Mathews, "Gender Roles and the People of God," sura ya 10.

asili). Njia hii potofu ya kuuona ulimwengu iliwekewa pia makundi ya kijinsia juu yake: wanaume, walioonekana kuwa na busara zaidi, walikuwa wema kwa asili, na wameumbwa kwa mfano wa Mungu, wakati wanawake, waliofafanuliwa kwa miili yao badala ya akili zao, walionekana kuwa wa kimwili na walioumbwa kwa mfano wa mwanamume tu. Mgawanyiko huu usio wa kibiblia ulipoingia katika fikra za Kikristo, wanawake walihusishwa na kukosa busara, na mwili, na tamaa zake za dhambi. Wazo hili la kiuzushi kwamba ujinsia wa mwanamke ni wa dhambi kwa asili yake liliweka kanisa katika mkondo wa kutisha. Tendo la ndoa lenyewe sasa lilionwa kama matokeo ya anguko. Yohane Krisostomo aliwaongoza wasomaji wake kufikiria Bustani ya Edeni kabla ya anguko kama mahali ambapo "tamaa ya kufanya tendo la ndoa … iliondolewa kutoka katika nafsi zao."[31] Baada ya anguko, hata hivyo, tendo la ndoa likawa uovu usioepukika. Likiwa la lazima ili kuzaa watoto, pia likawa njia ya kupitisha "dhambi ya asili" kwa watoto hao. Dhambi ilikuwa aina ya ugonjwa unaoambukizwa kwa ngono. Ufahamu huu wa kusikitisha kuhusu tendo la ndoa, hasa kwa wanawake ambao utambulisho wao wote ulizunguka uzazi, ulisababisha kuthaminiwa kupita kiasi kwa ubikira, kuepuka tendo la ndoa hata ndani ya ndoa kwa sababu za kujinyima, kushughulishwa kupita kiasi na ubikira wa Mama Mariamu, na baadaye, useja wa makasisi.

Wanaume walipaswa kuwaepuka wanawake, na wanawake walipaswa kujiepuka wenyewe. Mwanahistoria wa kale Palladius (386–430 BK) anasimulia habari za wanawake 20,000 walioishi katika umaskini, usafi wa kimwili na upweke kama wakaa-pweke katika majangwa yaliyozunguka Misri, wakionekana kuhangaika chini ya mzigo wa jinsia yao iliyoshutumiwa. Maisha haya ya upweke, yaliyochukuliwa na wanaume na wanawake, baadaye yangekua kuwa jumuiya za kitawa zilizotenganishwa kwa jinsia, zilizopangwa kuzunguka nadhiri za useja, umaskini na huduma katika nyumba za watawa. Katika utamaduni huu, wanawake "wacha Mungu zaidi" waliepuka ndoa; ikiwezekana, waliepuka tendo la ndoa hata ndani ya ndoa; na walijifanya kuwa wasiovutia kadiri iwezekanavyo. Mwanahistoria Elizabeth Clark anasema:

31. Elizabeth A. Clark, Women in the Early Church, uk. 122–23.

Neno linalofaa zaidi kuelezea mtazamo wa Mababa wa Kanisa kuhusu wanawake ni hisia zinazopingana. Wanawake walikuwa uumbaji wa Mungu, zawadi yake njema kwa wanaume – na laana ya ulimwengu. Walikuwa dhaifu kiakili na kitabia – na walionyesha ujasiri usiotikisika, walifanya kazi za ajabu za kitaaluma. Wenye majivuno, wadanganyifu, waliojaa tamaa – waliwaongoza wanaume kwa Kristo, walikimbia mahusiano ya kingono, hawakuyumba mbele ya vitisho vya wauaji, walijipamba kwa magunia na majivu.[32]

Dola ya Kirumi ilipoanguka polepole, mawazo haya ya Kigiriki na Kirumi, sasa yakiwa yameunganishwa na theolojia ya kanisa, yalipita na kuingia katika Kanisa la Zama za Kati. Kama hapo awali, hisia zinazopingana kuhusu wanawake zilibaki: kwa upande mmoja, wanawake walichorwa kama waovu na duni, na kwa upande mwingine, walisifiwa kama vielelezo vya wema na utakatifu (ikiwa kwa namna fulani wangeweza kuufuta ujinsia wao).

Ndipo ukaja msako wa wachawi. Kwa kuwa hisia hizi zinazopingana kuhusu wanawake zilikuwa zimekita mizizi kiasi hicho, haishangazi kwamba jamii na kanisa walianza kutenganisha makapi na ngano. Ili kumtambua na kumhukumu mchawi, kilichohitajika tu ni kumpata mwanamke ambaye hakuitambua kwa unyenyekevu hali yake ya kuwa chini; kuwaacha wachunguzi wa mahakama ya kidini wamtese hadi "akiri" lolote alilotuhumiwa nalo; na kisha kumchoma moto hadi kufa bila kuchelewa. Abati mmoja wa monasteri ya wanaume alionyesha huruma ndogo kwa wanawake walioweza kugeuzwa kwa urahisi hivyo kuwa kama mapepo: "Uovu wa wanawake ni mkubwa kuliko uovu mwingine wote wa ulimwengu. Sumu ya majoka inatibika zaidi na ina hatari ndogo kwa wanaume kuliko kuzoeana na wanawake. Kwa usalama wa roho zetu, tutawaepuka kama wanyama wenye sumu."[33]

Hadi wakati wa Matengenezo ya Kanisa, tumaini kubwa zaidi alilokuwa nalo mwanamke la kuonekana mcha Mungu lilikuwa kuepuka kabisa tendo la ndoa na kazi za nyumbani. Wakiwa watawa, wanawake waliweza kupata elimu na kuonja uhuru fulani. Na wachache wao walipandishwa cheo kuwa wakuu wa nyumba za watawa wa kike. Historia ya Zama za Kati inasimulia habari za

32. Elizabeth A. Clark, Women in the Early Church, uk. 15.
33. Imenukuliwa katika Karen Jo Torjesen, When Women Were Priests, uk. 223.

wanaume waliowasikiliza kiroho baadhi ya wanawake wa aina hii. Kwa mfano, Hildegard wa Bingen na Katarina wa Siena, wakiwa wameacha kazi za nyumbani kwa ajili ya Kristo, walisimama upande wa Kristo kwa sauti iliyosikika ikiwa na mamlaka ya kiroho ambayo hapo awali wanaume peke yao ndio walikuwa nayo.

Nje ya nafasi hizi za kiroho zilizowataka wanawake waikane jinsia yao, kulikuwa na utumwa na aibu tu. Klementi, katika karne ya pili, alisema: "Kwa wanawake, kule tu kuitambua asili yao wenyewe kunapaswa kuamsha hisia za aibu"[34] – yote haya kwa sababu Mababa wa Kanisa walikuwa wamelijibu vibaya swali la jinsi Mungu anavyowaona wanawake, wakiingiza katika maandiko ya Biblia dhana za utamaduni wao za kuwadharau wanawake. Hata hivyo, katika karne ya kumi na tano kulionekana mwanga hafifu wa tumaini.

Matengenezo ya Kanisa na Enzi ya Mwangaza

Matengenezo ya Kanisa, yaliyowezeshwa na kutafsiriwa na kuchapishwa kwa Biblia katika lugha za watu wa kawaida, yaliipa kanisa nafasi ya kutubu chuki yake dhidi ya wanawake iliyokuwa imejikita katika mafundisho yake, na kuanza upya kabisa. Mwanzilishi wake, Martin Luther, alifunguliwa macho aione si tu injili ya Maandiko, bali pia wema wa ndoa na wa tendo la ndoa. Kwa kudhoofisha ile iliyoitwa thamani ya kiroho ya useja, na kwa kusherehekea ndoa na tendo la ndoa, Luther na Calvin waliyapindua kabisa mafundisho ya kanisa ya miaka 1400, hata makasisi wa zamani na wachungaji wakaoa, na kuwa "mke wa mchungaji" kukawa wito mpya wenye heshima ya kiroho. Wanawake Wakristo walipewa heshima mpya kama wake, mama na viongozi wa nyumba. Mke wa Luther, Katherine von Bora, aliwalea watoto wao sita na "alisimamia zizi la mifugo, bwawa la samaki, bustani ya matunda, kundi kubwa la watumishi, watoto, wageni wagonjwa, wanafunzi waliopanga kwao, na viongozi wa kanisa katika nyumba yao kubwa ya zamani ya watawa wa Kiagostino, yenye vyumba arobaini katika ghorofa ya kwanza peke yake."[35]

34. St. Clement, Pedagogues II, 33, 2.
35. Barbara MacHaffie, Her Story, uk. 63.

Hata hivyo, licha ya mafanikio hayo yote, mafundisho ya kuwadharau wanawake yaliyoendelea kutolewa na Luther, Calvin na Knox yalihakikisha kwamba mfumo dume hauguswi. Akilini mwa Luther, dhambi ya Hawa bado iliifanya nafasi ya wanawake kuwa nafasi ya kuwa chini. Kila eneo la Kiprotestanti lilipitisha sheria ya ndoa iliyosisitiza utii wa mke.[36] Zaidi ya hayo, Luther aliufunga kwa nguvu wito wa wanawake na nyumbani – si na kanisa, wala si na jamii kwa upana: "Kwa maana kama vile konokono anavyobeba nyumba yake, vivyo hivyo mke anapaswa kukaa nyumbani na kushughulikia mambo ya nyumba, kama mtu aliyenyimwa uwezo wa kusimamia mambo yaliyo nje na yanayohusu dola."[37]

"Urithi wa Uprotestanti kwa wanawake ulikuwa na utata mkubwa," anaandika Lyndal Roper. "Sehemu ya aibu iliyodhaniwa kuwa sehemu ya uanawake ilikuwa imepungua, lakini hali ya kuwa chini ilibaki, na kufungiwa kwao katika kazi za nyumbani kuliongezeka. Ingawa Matengenezo ya Kanisa yangeweza kuthibitisha usawa wa kiroho wa wanawake na wanaume, badala yake yalileta 'mfumo dume uliohuishwa upya' uliowaweka wanawake walioolewa kwa uthabiti chini ya ukichwa wa waume zao."[38] Mahali pa Mariamu, ambaye wanawake Wakatoliki walimheshimu kwa kuketi miguuni pa Yesu, Luther alionekana kumsifu Martha, aliyefanya kazi jikoni. Nyumba za watawa zilipofungwa na Luther na Calvin, uhuru wowote na nafasi zozote za huduma ambazo mahali hapo palikuwa pamewapa wanawake wachache hapo awali, sasa hazikupatikana tena.

Hata baada ya Matengenezo ya Kanisa, wazo kwamba mwanamke ni duni liliendelea kubaki bila kuguswa: misako ya kikatili dhidi ya wachawi iliyoenea Ulaya na Amerika kuanzia karne ya kumi na tano hadi ya kumi na saba ni ushahidi kwamba kanisa halikuurekebisha mtazamo wake wa kuwadharau wanawake. Amri ya Papa Innocent VIII ya mwaka 1484 ya kuwashtaki wachawi ilisababisha kuuawa kwa wanawake wapatao 200,000 waliotuhumiwa kwa uongo katika miongo iliyofuata. Wanatheolojia walioiunga mkono amri hiyo waliandika kitabu, *Hammer of Witches* (Nyundo ya Wachawi), kueleza kwa nini wanawake walikuwa na mwelekeo wa kujitoa kwa Ibilisi: walikuwa rahisi kushawishika,

36. Beth Allison Barr, The Making of Biblical Womanhood, sura ya 4.
37. Susan C. Karant-Nunn and Merry E. Wiesner-Hanks, Luther on Women
38. Lyndal Roper, The Holy Household, uk. 1–2, Imenukuliwa katika Barr, sura ya 4.

walikuwa na ndimi zisizoaminika, na, isitoshe, waliumbwa kutoka katika "ubavu uliopinda." Hawa ndiye aliyejaribiwa kwanza na Shetani, na kwa kuwa tendo la ndoa lilidhaniwa kuwa njia ya kurithisha dhambi ya asili, ilifikiriwa kwamba kila mchawi alikuwa amefunga agano na Ibilisi ili kuwanasa wasio na hatia waingie dhambini. "Kwa kuwa kwa sababu ya kasoro hii (ule ubavu uliopinda) yeye ni mnyama asiyekamilika, siku zote hudanganya … Wanawake hutafuta, huwaza na kutekeleza visasi vya aina mbalimbali, ama kwa uchawi, ama kwa njia nyingine. Si ajabu kwamba idadi kubwa hivyo ya wachawi inapatikana katika jinsia hii … Uchawi wote unatokana na tamaa ya mwili, ambayo kwa wanawake haitosheki."[39] Kwa kuwa ni asilimia 6 tu ya vifo hivi vilivyotokea katika nchi za Kikatoliki za Hispania, Italia, Ureno na Ireland, watoto wa Matengenezo ya Kanisa – ambao bado walikuwa na chuki kubwa dhidi ya wanawake – waliwazidi Wakatoliki katika kuwachoma wachawi: Ujerumani ya Luther ilichangia asilimia 40 ya mauaji hayo. Nchi nyingine zenye Waprotestanti wengi kama Uswisi, Uingereza na Uholanzi zilichangia asilimia 35.

Mtu angetumaini kwamba pale viongozi wa Matengenezo ya Kanisa waliposhindwa kuinua nafasi ya wanawake kanisani, wanafikra wa Enzi ya Mwangaza (Enlightenment) wangefanikiwa katika jamii kwa upana. Hata hivyo, ingawa wasomi wa Enzi ya Mwangaza walileta wazo jipya la usawa wa watu wote, waliendelea kushikilia ubaguzi wao dhidi ya wanawake.[40] Jean-Jacques Rousseau (1712–1778 BK), ambaye mawazo yake kuhusu usawa baadaye yangechangia kuachiliwa kwa watumwa, hakutoa msaada wowote kwa hali ngumu ya wanawake: "Elimu yote ya wanawake inapaswa kupangwa kwa kuwazingatia wanaume. Kuwapendeza wanaume, kuwa na manufaa kwao, kujipatia upendo na heshima yao … Hayo ndiyo majukumu ya wanawake katika nyakati zote, na hayo ndiyo wanayopaswa kufundishwa tangu utotoni." Vivyo hivyo, mitazamo ya Immanuel Kant (1724–1804 BK) kuhusu haki za watu wote na kuondolewa kwa matabaka ya kijamii haikuwajumuisha wanawake. Alifafanua kwamba mume ana "haki ya kummiliki [mke wake], na wajibu wa mke kumtii mumewe ni takwa la sheria ya asili na pia ni wajibu wa kimaadili." Hata

39. H. Kramer and J. Sprenger, Malleus Maleficarum

40. Shukrani kwa Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, sura ya 11, kwa sehemu hii kuhusu wanafikra wa Enzi ya Mwangaza.

Encyclopédie ya Denis Diderot (1713–1778 BK), iliyojulikana wakati huo kwa mitazamo yake ya kimaendeleo, iliwaeleza wanawake kuwa "dhaifu, waoga, wajanja, waovu, wenye visasi, wasio na kina, na wadanganyifu" – kimsingi, duni na waliopo ili kuwatumikia wenzao wa kiume.[41]

Ninahuzunika ninapoandika sura hii. Wakati wote huo – kama kitabu hiki kitakavyoonyesha – kanisa lilikuwa limeketi juu ya mgodi wa dhahabu wa nguvu ya kuleta usawa, pale pale ndani ya Maandiko yake yenyewe. Hatimaye, baada ya karne nyingi za kukandamizwa kwa wanawake, baadhi ya mawazo ya Biblia yanayoleta usawa wa kijinsia yamepenya katika fikra za utamaduni kwa upana. Lakini utamaduni kwa upana ulipoanza kutekeleza maana ya mawazo haya yaliyovuviwa na Mungu, sehemu kubwa ya kanisa ilichagua kuushikilia mfumo dume kana kwamba wokovu wao ulitegemea jambo hilo – na, cha kushangaza, likawa ngome ya mwisho ya fundisho lililopitwa na wakati na lisilo la kibiblia.

Kuinuka kwa Wanawake

Kama mwanahistoria yeyote wa kisasa atakavyothibitisha, katika karne mbili zilizopita wanawake duniani kote wamepinga hali ya kuonwa duni, ya kuwekwa chini, na ya kufungiwa katika kazi za nyumbani peke yake, ambayo imekuwa fungu lao tangu mwanzo kabisa. Upinzani huu umekuwa wa polepole lakini thabiti, na haujakosa vikwazo. Mafanikio yake yanaonekana katika ukweli kwamba sehemu kubwa ya jamii sasa inakubali kwamba unyanyasaji wa kingono, ubakaji, ukatili dhidi ya wanawake, nafasi zisizo sawa katika elimu na kazi, malipo yasiyo sawa, na sheria zinazobagua kwa misingi ya jinsia ni mambo mabaya.

Ingawa kihistoria kanisa liliyabana mawazo ya Maandiko kuhusu "uhuru" yahusu wokovu wa mtu binafsi tu, maendeleo ya kitheolojia katika karne za

41. Kwa bahati nzuri, mbegu za ukombozi wa wanawake wa baadaye zilipandwa, ingawa zilifunikwa na sauti ya walio wengi: Marquis de Condorcet (1743–1794) aliandika kijitabu kilichotetea wanawake kuingia kikamilifu katika maisha ya umma, ikiwa ni pamoja na haki ya kupiga kura na ya kushika nyadhifa za umma. Na Olympe de Gouges (1748–1793) alionyesha jinsi ilivyo kinyume kuwa na ngazi za kijinsia ndani ya mfumo unaodaiwa kuwa wa usawa kwa watu wote: "Uhuru na haki ni kurudisha yote yaliyo mali ya wengine; hivyo, mipaka pekee katika kutumia haki za asili za wanawake ni udhalimu wa kudumu wa wanaume; mipaka hii inapaswa kurekebishwa kwa sheria za asili na za akili."

karibuni yalianza kuyatumia kwa upana zaidi katika uhuru wa kijamii, kisiasa na kiuchumi. Wakiwa na ufahamu mpya wa jinsi Mungu anavyojali ukombozi, Wakristo wengi walikuwa mstari wa mbele katika baadhi ya vuguvugu kubwa za kijamii, kama vile demokrasia, kukomeshwa kwa utumwa, haki za wafanyakazi, ustawi wa jamii, usawa wa rangi, haki ya kila mtu mzima kupiga kura, na usawa wa wanawake mahali pa kazi. Chukueni haki ya wanawake kupiga kura kama mfano wa maendeleo yaliyopatikana katika kuwapa wanawake heshima. Wanawake wa kwanza kabisa waliopigania haki ya kupiga kura kwa kiasi kikubwa walikuwa Wakristo. Ingawa hakuna nchi ya kidemokrasia iliyowaruhusu wanawake kupiga kura kabla ya Visiwa vya Pitcairn kufanya hivyo mwaka 1838, tangu Saudi Arabia hatimaye ilipowaruhusu wanawake kupiga kura katika chaguzi za serikali za mitaa mwaka 2015, kila taifa duniani lenye chaguzi za kidemokrasia sasa linawaruhusu wanawake kupiga kura.

Bila shaka, ingawa mbegu za asili za mapinduzi haya zinarudi nyuma hadi jinsi Yesu alivyowatendea wanawake na hadi *Magna Carta ya Paulo kwa Ubinadamu* (yaani hati kuu ya haki na uhuru) katika Wagalatia 3:28, mambo mengine mengi yalichangia ukombozi wa wanawake uliokuja hatua kwa hatua. Katika miaka ya 1800, wanawake, wengi wao Wakristo, walianza kuunda na kuongoza mashirika ya kila aina ya harakati za kijamii – msisimko ambao hapo awali ulionjwa tu katika nyumba za watawa wa kike na katika mashirika ya kitawa – ili kushughulikia kila aina ya maovu ya kijamii. Wanawake walianzisha shule za Jumapili ili kuwafundisha watoto habari za Mungu na jinsi ya kusoma. Waliwatunza yatima na wajane. Waliwafundisha wanawake wengine kusoma, kuandika, hesabu, na mambo ya dini. Walipigania amani, kujiepusha na pombe, marekebisho ya magereza, na kufungwa kwa madanguro. Katika yote haya, jambo la ndani zaidi lilikuwa likiendelea: *wanawake walikuwa wakigundua uwezo wao wa kuubadilisha ulimwengu*.

Kwa hiyo walianza pia kupigania haki za wanawake, vuguvugu ambalo ndani yake wanawake wa imani, tamaduni na rangi zote waliungana ili kudai kwamba uhuru wa kiuchumi, kisaikolojia na kijamii ulihitajika ili wanawake waweze kutoka katika hali ya kuwa raia wa daraja la pili katika jamii zao. Walitaka kubadilisha jinsi wanawake walivyochukuliwa katika tamaduni zao, na kwa

kufanya hivyo, kuzifafanua upya nafasi za wanawake katika jamii kijamii, kiuchumi na kisiasa. Viongozi na wasomi wengi Wakristo walikuwa mstari wa mbele katika siku za mwanzo za vuguvugu hili – kiasi kwamba inaweza kusemwa kwamba "Ukombozi wa Wanawake kama ulivyochanua katika miaka ya 1960 ulikuwa na mizizi mirefu ya kiinjili na ya kibiblia."[42]

Hasa katika miaka ya 1960 na 1970, katika mojawapo ya mapinduzi makubwa kabisa ya kijamii kuwahi kutokea, hatimaye ilikuwa zamu ya wanawake kujipatia uhuru wao mkubwa zaidi. Harakati yao ilisaidiwa na mambo mengine pia.

Kuinuka kwa viwanda vya kisasa kulimaanisha kwamba wanawake walipata kazi nje ya nyumbani. Ingawa kazi bora na malipo bora yalihifadhiwa kwa ajili ya wanaume, wanawake walianza kuonja kazi zisizo za nyumbani. Katika Vita vya Pili vya Dunia, makundi makubwa ya wanawake, kwa lazima, walisukumwa kuchukua kazi za wanaume wao waliokuwa mbali vitani: walisimamia makampuni, walijifunza ufundi, waliendesha viwanda, waliendesha malori, na walitengeneza silaha. Baada ya vita, aina ya kazi nayo ilianza kubadilika. Sekta ya kazi za ofisini ilikua kadiri akili ilivyozidi kuwa muhimu kuliko nguvu za misuli. Wanawake, kwa wastani, huenda walitatizika na kazi zinazohitaji nguvu nyingi za mwili, lakini kwa hakika waliweza kufanya kazi za kiakili. Kwamba leo wanawake wengi zaidi kuliko wanaume wanahitimu vyuo vikuu ni uthibitisho wa jambo hili.

Pia, kuvumbuliwa kwa vidonge vya kuzuia mimba katika miaka ya 1950 kuliwapa wanawake uwezo wa kuamua ni lini na ni watoto wangapi watakaowazaa – wakiwa na watoto wachache, walipata muda zaidi. Kufikia miaka ya 1960, vuguvugu za ukombozi na maandamano ya umma yalikuwa yakienea kote ulimwenguni. Vuguvugu za haki za kiraia zilipata ushindi mkubwa, na kwa kufanya hivyo ziliandaa wakati mwafaka kwa vuguvugu la wanawake nalo kuchanua. Katika miaka ya 1860, utumwa ulipokuwa ukikomeshwa,

42. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, uk. 39: "Hili lilikuwa vuguvugu lililoongozwa na Wakristo wa kiinjili walioamini kwamba usawa wa wanaume na wanawake katika Kristo ulifundishwa waziwazi katika Maandiko. Walipinga utumwa na pia kukandamizwa kwa wanawake. Miongoni mwa viongozi wa 'watetezi wa haki za wanawake wa wimbi la kwanza' walikuwemo Wakristo wa kiinjili William na Catherine Booth, waanzilishi wa Jeshi la Wokovu (Salvation Army), Sojourner Truth, Amanda Berry Smith, Katherine Bushnell, A. J. Gordon, na Fredrik Franson."

wanawake, wengi wao wa kiinjili, walianza kupinga hali yao ya kuwekwa chini. Mwanzoni hawakuchukuliwa kwa uzito. Mawazo yanayobadilisha jamii kwa kawaida huchukua muda kabla ya kukubalika. Lakini hatimaye, karne moja baadaye, wakati haki za kiraia zilipokuwa zikipatikana kwa jamii zisizo za watu weupe katika nchi zilizotawaliwa na watu weupe, wanawake walitumia kasi hiyo ya kijamii kuiangusha kwa mafanikio hali yao ya kuonwa duni. Tunawiwa sana na wanawake hawa jasiri waliotutangulia. Ni kwa kiasi kikubwa kwa sababu yao kwamba leo wanawake wanafurahia hadhi sawa.

Ni vigumu kueleza kwa ukamilifu jinsi mabadiliko haya yalivyo makubwa. Katika miongo michache tu, dhana zilizodumu kwa milenia bila kuhojiwa kwamba wanawake ni duni zimetoa nafasi kwa ulimwengu ambamo wanawake walio majaji, watengenezaji wa programu za kompyuta, madaktari wapasuaji, wanasiasa, marais, maprofesa, majenerali, na wakurugenzi wakuu wa makampuni, wote wanaonekana kuwa jambo la kawaida kabisa.

Kwa kuwa kanisa lilikuwa limehusika kihistoria katika kukandamizwa kwa wanawake na pia katika ukombozi wao, lingeyajibuje sasa mabadiliko haya makubwa kama tetemeko la ardhi katika jamii?

Jumuiya ya Kikristo Yagongana na Ukombozi wa Wanawake

Msimamo wa kanisa kihistoria ulikuwa kwamba wanawake hawangeweza kuongoza kanisani, nyumbani au kazini *kwa sababu walikuwa duni*. Katika kila karne iliyotangulia karne ya 20 na ya 21, utamaduni wa mfumo dume ulikuwa umekubaliana na kanisa juu ya jambo hili. Sasa utamaduni mpya ulikuwa umefika na kuzipinga dhana hizi. Jinsi kanisa lilivyojibu mwanzoni ni historia – ingawa ni historia ya karibuni sana – na wengi wa wanafikra wake wakuu na watu wake wenye ushawishi bado wako hai na wanazungumza kwa sauti ileile hadi leo.

Kwa masikitiko, jibu la kwanza la kanisa kwa mafanikio ya Vuguvugu la Ukombozi wa Wanawake kwa kiasi kikubwa lilikuwa la kujihami. Likishikilia wazo kwamba mwanamke ni duni, kundi kubwa kabisa la kanisa – Wakatoliki wa

Roma – pamoja na makanisa ya kiinjili ya kihafidhina na makanisa ya mapokeo ya Kimatengenezo (Reformed), ndio waliopinga mabadiliko kwa uadui mkubwa zaidi. Kwa kujibu vilio vya kwanza kabisa vya kudai wanawake wasikandamizwe na wawe sawa, Wakristo walisoma na kuyakubali majibu yaliyotolewa na waandishi kama John Rice. Katika kitabu *Bobbed Hair, Bossy Wives, and Women Preachers* (1942; "Nywele Fupi, Wake Wanaotawala, na Wanawake Wahubiri"), alijaribu kuwatuliza wanawake kwa kudai kwamba "anayamaliza maswali yao kwa Neno la Mungu":

Mwanamume ameumbwa kwa mfano wa Mungu. Mungu ni Mungu wa kiume. Kiwakilishi cha kiume kinatumiwa kumhusu Mungu kila mahali katika Biblia … Mungu si mwenye tabia za kike. Na mwanamume ameumbwa kwa mfano wa Mungu. Kwa upande mwingine, mwanamke yuko katika mfano wa mwanamume na ni mwenzi wake … Heri mwanamke anayekumbuka jambo hili; utukufu wake ni kuwa msaidizi wa mwanamume, na kuwa katika hali ya kumnyenyekea mumewe au baba yake.[43]

Ingawa hakuwa maarufu sana, lakini akiwa msomi zaidi, hata kufikia mwaka 1957, mwanazuoni wa kiinjili Donald Guthrie, katika ufafanuzi wake wa Tyndale juu ya 1 Timotheo, alitoa maoni haya: "Kuumbwa kwa mwanamume kwanza kunamweka katika nafasi ya ubora juu ya wanawake."[44] Mwanazuoni mashuhuri wa Biblia Charles Ryrie alifikia hitimisho linalofanana na hilo mwaka 1958: "Nia ya Mungu kuhusu wanawake … itamaanisha kuwa chini na heshima nyumbani, ukimya na kusaidia kanisani."[45]

43. John Rice, Bobbed Hair, Bossy Wives, and Women Preachers, uk. 68.
44. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, uk. 175.
45. Charles Ryrie, The Place of Women in the Church, uk. 146. Alipochunguza maandiko muhimu, kila mara alichagua tafsiri za kihafidhina kabisa. Kwa mfano, katika uchunguzi wake wa 1 Wakorintho, ambamo wanawake wanaonyeshwa wakitoa unabii na kuomba katika sura ya 11, huku wakiamriwa kunyamaza katika sura ya 14, alidai kwamba ukimya ndio kanuni, ingawa katika hali za kipekee wanawake wanaweza kusema au kuomba jambo fulani mbele ya wanaume. Hata hivyo, kwa sifa yake, alianza kulipa maneno fundisho jipya ambalo muda si mrefu lingekubaliwa na kanisa. Katika sura yake kuhusu mtazamo wa Yesu kwa wanawake, alionyesha kwamba machoni pa Yesu, wanawake walikuwa na uwezo wa kiroho na wa kiakili, na pia waliweza kutumika. Akiwa miongoni mwa wanatheolojia wa kwanza kukiri kwamba wanaume na wanawake walikuwa "sawa" katika mapendeleo ya kiroho na katika ndoa, aliharakisha kuongeza sharti kwamba walipaswa kushughulika katika nyanja tofauti.

Ingawa walikuwa wamejihami kwa hoja hizi za awali za "kitheolojia," sehemu kubwa ya upinzani ambao Wakristo walionyesha dhidi ya mabadiliko yaliyokuwa yakitokea katika jamii ilichochewa na dhana potofu kwamba "familia ya Kikristo" ilikuwa ikishambuliwa. Ingawa mafundisho ya baadaye ya utetezi wa haki za wanawake (feminism) huenda yalikuwa tishio la kweli kwa familia ya Kikristo, kwa uhalisia Vuguvugu la Ukombozi wa Wanawake katika hatua zake za mwanzo lilikuwa tishio tu kwa hali fulani ya kijamii na kidini ambamo, kwa sababu ya mapinduzi ya viwanda, wanaume walifanya kazi nje ya nyumbani mchana kutwa, huku wake zao wakitarajiwa kukaa nyumbani na kutunza nyumba na watoto. Kile ambacho Wakristo walionekana kusahau wakati huo ni kwamba katika tamaduni za Kikristo za zamani zaidi, kwa kawaida baba naye alikaa nyumbani: kaya yenyewe ilikuwa kitengo cha kiuchumi ambamo familia nzima ndiyo iliyokuwa nguvu kazi, iliyotunza mifugo na mashamba, na kufanya kazi ndogondogo za viwanda kama kusokota nyuzi, kufuma, na useremala.

Pia, ndoa mpya za "usawa" ambazo jamii ilikuwa ikizikumbatia – na ambazo sasa hufuatwa kwa kawaida hata na Wakristo wanaojitambulisha kuwa wakamilishano huko Magharibi – wakati huo zilionekana kama kupinduliwa kwa ndoa ya "Kikristo," ambamo watu waliamini kwamba fundisho kuu la Biblia kuhusu ndoa lilikuwa mamlaka na unyenyekevu.

Makubaliano, na Njia Panda

Hadi miaka ya 1960, anasema mwanazuoni mkamilishano Daniel Doriani, wanatheolojia walichukulia kwamba mwanamke ni "duni katika asili ya utu wake."[46] Wanatheolojia, makasisi na kila mtu mwingine hadi wakati huu kwa ujumla waliwaona wanawake kuwa "duni" na wanaume kuwa "bora." Walidai kwamba Biblia ndivyo isemavyo.

Lakini kisha swali jipya likalazimishwa mbele ya kanisa: "Mungu anasema nini kuhusu kuinuka huku kusiko na mfano kwa wanawake katika jamii, vuguvugu la kijamii ambalo limedai usawa kamili wa wanawake na wanaume?" Kwa muda mfupi, kanisa lilijizungushia ukuta kulilinda fundisho lake la kihistoria. Lakini licha ya mgongano wa mwanzo na utamaduni juu ya suala la usawa wa kijinsia,

46. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, uk. 176.

ufahamu mzuri ajabu uliikalia sehemu kubwa ya kanisa kuanzia miaka ya 1960 hadi miaka ya 1990: "Subiri, tulikosea … wanawake *ni* sawa na wanaume."

Hili bado ni mojawapo ya mabadiliko makubwa kabisa katika historia ya theolojia ya Kikristo. Kwa karne nyingi, kanisa lilikuwa limeziiga tamaduni za mfumo dume na za chuki dhidi ya wanawake, likiingiza mitazamo na mawazo hayo katika maandiko ya Biblia. *Lakini sasa, kwa sababu ya mabadiliko makubwa ya kitamaduni, na kwa sababu ya Wakristo waanzilishi na wavumilivu waliokuwa miongoni mwao, kanisa lilirudi kwenye maandiko ya Biblia na kugundua kwamba kwa kweli kulikuwa na mengi mno katika Biblia yaliyothibitisha usawa wa msingi wa wanawake.*

Tim Keller, kama nilivyomnukuu hapo awali, anasema: "Mara nyingi, … kukutana na utamaduni mpya hutuonyesha mambo mengi yanayofundishwa katika Biblia – mambo ambayo ama tuliyakosa kabisa ama tuliyaona kuwa si muhimu, pengine hata njia ambazo tuliisoma Biblia vibaya kupitia lenzi ya dhana za utamaduni wetu wenyewe."[47] Na hivyo, ikisomwa kwa uangalifu zaidi, Biblia haikufundisha, kumbe, kwamba wanawake wana akili duni kuliko wanaume, au wako tayari zaidi kutenda dhambi, au hawawezi kuongoza, au hawawezi kufanya kazi nje ya nyumbani. Ingawa mbegu za usawa wa mwanamke zilikuwa ndani ya Maandiko, na zilijitokeza kwa muda mfupi tu katika historia ya kanisa, *ni hivi karibuni tu ambapo kanisa hatimaye na rasmi lilianza kuukumbatia usawa huu kwa upana na kwa fahari kama fundisho la kanisa.* Yeyote aliyelichukua jambo hili kama mahali pa kuanzia sasa alikuwa sehemu ya siku mpya kabisa katika theolojia ya Kikristo kuhusu wanawake – kuachana na theolojia ya kanisa iliyodumu kwa milenia.

Ikiwa mnashangaa kusoma kwamba kanisa limepata uwazi mpya juu ya kile Biblia inachofundisha milenia kadhaa baada ya kuanza kwake, muwe na hakika kwamba ndivyo ilivyokuwa siku zote. Utamaduni ulipoamini kwamba dunia ni bapa, wanatheolojia walifundisha jambo hilo kutoka katika Biblia. Watu walipodhani kwamba jua linaizunguka dunia, maandiko ya Biblia yalithibitisha hivyo hivyo. Hadi wanasayansi walipojifunza kukadiria umri wa dunia, watu waliamini kwamba Mungu aliiumba katika siku saba halisi miaka elfu chache tu iliyopita. Vivyo hivyo, kukomeshwa kwa utumwa katika jamii na kushindwa kwa

47. Timothy Keller, Center Church, sura ya 8.

chuki dhidi ya Wayahudi kumehusisha kanisa kuyasoma maandiko ya Biblia kwa njia mpya (na bora zaidi). Uvumbuzi mpya katika utamaduni unaweza kutoa mwanga mpya juu ya kile kilichomo (na kisichomo) hasa katika Biblia. Vivyo hivyo yaweza kusemwa kuhusu ugunduzi katika jamii kwa upana kwamba wanawake kimsingi ni sawa na wanaume. Tazama basi, Biblia *ilisema* kweli juu ya usawa wa kimsingi wa jinsia hizi mbili katika uumbaji na katika Kristo! Ulikuwemo humo muda wote.

Kanisa Katoliki, ingawa mwanzoni liliungana kupinga usawa wa wanawake, nalo lilibadilisha theolojia yake. Mwaka 1987, Papa Yohane Paulo II aliwapa sauti wanatheolojia wakuu wa Kikatoliki wa wakati huo kwa kutoa fundisho linalolifunga kanisa[48] lililoukataa mtazamo ulioshikiliwa kwa karne nyingi – kwamba katika uumbaji Mungu aliwaweka wanawake chini ya wanaume – na badala yake likasisitiza "usawa wao wa msingi."

Na makanisa ya kiinjili je? Kama ilivyokuwa kwa Wakatoliki, watu wachache jasiri walijitokeza kwa ujasiri kuunga mkono ukombozi wa wanawake, wakidai kwamba usawa kamili na ushirikiano wa pande zote kati ya wanaume na wanawake kanisani, nyumbani na katika jamii ndio jambo ambalo Biblia imekuwa ikilikusudia siku zote. *Hata hivyo – na hii ndiyo sababu kitabu hiki lazima kiandikwe – walipingwa na Wakristo wengine wa kiinjili ambao, ingawa nao walilikataa fundisho la kihistoria la kanisa kwamba mwanamke ni duni, walitaka hata hivyo kudumisha aina fulani ya kuwaweka wanawake chini.*

Kilichofuata kilikuwa mjadala uliodumu kwa miongo kadhaa kati ya makundi haya mawili, wafuasi wa ngazi za mamlaka (hierarchists) na wafuasi wa ushirikiano wa pande zote (mutualists), wote wakiwa wamejitoa kwa Maandiko kwa kiwango sawa – jambo linaloonekana katika wingi wa vitabu vilivyoandikwa na waandishi wa kiume na wa kike wa pande zote mbili, wakijibizana. Wakiwa wamekubaliana kuliondoa wazo la mwanamke kuwa duni katika mafundisho yao, makundi haya mawili yalishika njia mbili tofauti, kiasi kwamba leo baadhi ya madhehebu yanakumbatia mtazamo mmoja huku mengine yakishika wa pili. Hili ndilo jambo la msingi: *mitazamo yote miwili ilikuwa mipya kabisa katika historia ya kanisa.* Watetezi wa mfumo dume walibadilisha fundisho la zamani kwamba

48. John Paul II, Mulieris Dignitatem: On the Dignity and Vocation of Women.

"wanawake ni duni na kwa hiyo wako chini ya wanaume" kwa fundisho kwamba "wanawake ni sawa lakini hata hivyo wako chini ya wanaume," huku wafuasi wa ushirikiano wa pande zote wakichagua badala yake fundisho kwamba "wanawake ni sawa na kwa hiyo hawako chini ya wanaume."

Mazungumzo hayo, wakati mwingine yakiwa ya jazba na wakati mwingine ya kirafiki, yaliendelea hadi mwaka 1987. Kisha jambo fulani likatokea Marekani ambalo ninaamini lilifikisha mazungumzo hayo mwisho kabla ya wakati wake kwa njia isiyo halali: *Tamko la Danvers (Danvers Statement)*, pamoja na fundisho lake jipya lililoitwa "ukamilishano" (complementarianism), liliandaliwa. Fundisho hili limekuwa maarufu kiasi kwamba Wakristo wengi wa kiinjili wamedai kuwa ndilo lililoshinda mjadala. Bila shaka, huenda mtazamo huu ulishinda kwa sababu ni sahihi. Lakini ikiwa tunajua lolote kuhusu historia ya kanisa, inawezekana pia kushinda kwa sababu nyingine. Niruhusuni niwashirikishe jinsi ninavyouelewa "ushindi" wa ukamilishano.

3

Kuibuka (na Mitego) ya Ukamilishano

"Tuna hakika kwamba kukana au kupuuza [mamlaka ya mwanamume na unyenyekevu wa mwanamke] kutaleta matokeo yanayozidi kuwa ya uharibifu katika familia zetu, makanisa yetu, na utamaduni kwa ujumla." John Piper[49]

Je, mmewahi kusikia hadithi ya mama ambaye alikuwa akikanda unga wa mkate, akaupa umbo, kisha akakata vipande vya ncha zake na kuvitupa kabla ya kuweka kilichobaki cha unga katika jiko la kuokea? Watoto wake walipomwuliza kwa nini, alieleza kwamba hivyo ndivyo mama yake alivyofanya, na ndivyo mama wa mama yake alivyofanya kabla yake. "Hivyo ndivyo tunavyooka mkate – ni desturi yetu." Wakiwa hawajaridhika kabisa na jibu la mama yao, watoto hao walimbana bibi yao awaeleze sababu. Alichimba kumbukumbu zake na kukumbuka kwamba bibi yake alikuwa akioka mkate kwa kutumia bati dogo la kuokea mkate – dogo kiasi kwamba alilazimika kukata ncha za unga ili utoshee ndani yake. Watoto walikimbia kurudi kwa mama yao: "Mama, sasa kwa kuwa hatutumii tena lile bati dogo la mkate, hatuhitaji kukata ncha!"[50]

Hadithi hii ndogo inanikumbusha tofauti kati ya ukamilishano na ushirikiano wa pande zote. Wa kwanza unashikilia "hoja ya historia ya kanisa" na kudai kwamba kuwaweka wanawake chini ni mpango mzuri wa Mungu, kwani "kanisa siku zote limefundisha hivyo na kufanya hivyo." Wa pili unajibu kwamba hakuna jambo la busara wala jema kwa asili katika kuwaweka wanawake chini, kwa kuwa sababu za kihistoria zilizolifanya kanisa kulikumbatia fundisho hili hazipo tena. Katika milenia ambazo ndani yake wazo la mwanamke kuwa duni lilichukuliwa kuwa

49. The Danvers Statement, www.bit.ly/2Y6Xhgg

50. Shukrani kwa William Witt katika "Icons of Christ," sura ya 3, kwa kielelezo hiki cha kupendeza.

kweli bila kuhojiwa katika jamii na kanisani, kuwaweka wanawake chini huenda kulikuwa na mantiki. Lakini katika ulimwengu tunaoishi sasa, na katika kanisa ambalo halishikilii tena wazo la mwanamke kuwa duni, jambo hilo halina mantiki yoyote.

Hata hivyo, nilipokuwa nikishuhudia makanisa yakiutetea ukamilishano, nimeona jinsi wengi wanavyotegemea wazo hili la "historia ya kanisa." Kwa kuwa hili ndilo fundisho la kihistoria la kanisa, wanadai, kuliacha lazima kuwe jambo la hatari na linaloleta mgawanyiko. Lakini kile ambacho wengi hawakitambui ni kwamba hadi miaka ya 1960, fundisho la kihistoria la kanisa lilikuwa kwamba wanawake wako chini ya wanaume *kwa sababu ni duni kuliko wanaume*.

Mafanikio yaliyofuata ya Vuguvugu la Ukombozi wa Wanawake yalikuwa kichocheo kikubwa kilichosaidia kanisa, kwa mara ya kwanza katika historia yake, kurudi kwenye Maandiko yake na kulihoji wazo la mwanamke kuwa duni. Lilipofanya hivyo, lilibadilisha mawazo yake, na lilifanya vyema. *Wakati huo, kanisa lilitupa bati lake la mkate! Tangu hapo, makanisa mengi sasa huoka fundisho lao kuhusu jinsia na uongozi kwa dhana ileile ya kuanzia: kwamba wanawake ni sawa na wanaume, si duni kuliko wao. Kwa kufanya hivyo, makanisa haya yamekumbatia fundisho jipya kabisa juu ya jambo hili – lisilozidi umri wa miaka 50 au 60*.

Kisha wanatheolojia, wengi wao wakiwa bado hai leo, walikuja na mafundisho mawili mapya yanayoshindana, yote mawili sasa yakichukulia kwamba wanaume na wanawake ni sawa kwa asili. La kwanza, ambalo baadaye lingeitwa *ukamilishano*, ni mfumo dume uliorekebishwa. Linachagua kuendelea kuwaweka wanawake chini, lakini linaikataa sababu ya kweli ya kihistoria ya kufanya hivyo. Badala yake, waasisi wake wamepata hoja mpya kutoka katika Maandiko ili kuunga mkono mtazamo wao. Msimamo wa pili, unaojulikana kwa kawaida kama *usawa* (egalitarianism), lakini ambao mimi napendelea kuuita *ushirikiano wa pande zote* (mutualism), ulitupilia mbali ngazi za kijinsia kabisa. Kwa kuwa wazo la mwanamke kuwa duni sasa limekataliwa na wengi, wafuasi wake walidai kwamba wazo la kuwaweka wanawake chini nalo halikuwa tena na msingi wa kuaminika.

Huu hapa ni mchoro unaoonyesha mitazamo mbalimbali:

	Mwanamke ni duni?	*Mwanamke awekwe chini?*
Ngazi za mamlaka za kihistoria (100–miaka ya 1960)	Ndiyo	Ndiyo, kwa sababu wanawake ni duni
Ukamilishano (kuanzia miaka ya 1960)	Hapana	Ndiyo, kwa sababu mpya
Ushirikiano wa pande zote (kuanzia miaka ya 1960)	Hapana	Hapana

Katika sura hii, nitachunguza kuibuka (na mitego) ya ngazi za kijinsia zilizorekebishwa, zilizobuniwa katika miaka ya 1970 na kufungashwa kama ukamilishano katika miaka ya 1980 huko Marekani, ambazo zimekuja kutawala makanisa na madhehebu mengi sana duniani kote.

Kama mtu anayeishi kusini kabisa mwa Afrika, ninaweza kuthibitisha kwamba Marekani ikipiga chafya, sisi wengine tunapata mafua. Hili ni kweli kuhusu siasa na uchumi wake, lakini pia kuhusu mafundisho yake. Kwa sababu ya wingi mkubwa wa Wakristo walioko huko, rasilimali walizo nazo, na kutawala kwao katika vyombo vya habari na mtandaoni, theolojia zilizozaliwa Marekani hupata nguvu haraka katika sehemu nyingine za dunia. Kwa kuwa wamejitoa kwa mamlaka ya Maandiko, mara nyingi hili ni jambo jema, lakini mara kwa mara kitu cha hatari zaidi husafirishwa nje. Fikirini Theolojia yake ya Mafanikio: katika bara langu, makanisa mengi yanaamini kwamba utajiri na afya vinaweza kudaiwa kwa imani, na kwa kupanda "mbegu ya fedha" kwa "mtu wa Mungu." Matokeo yake: baadhi ya wachungaji matajiri sana wanaongoza makanisa katika baadhi ya jamii maskini kabisa za Afrika. Kwa namna hiyohiyo, Marekani imesafirisha nje kwa mafanikio theolojia yake ya ukamilishano pia. Theolojia ya Mafanikio iliibuka wakati walimu wa Biblia, wakitafuta "ukuaji wa kanisa," walipojaribu kuufungisha Ukristo ndoa na kupenda mali. Wakamilishano nao waliibuka wakati walimu wa Biblia, wakitafuta "usafi wa kanisa," walipojaribu kuufungisha Ukristo ndoa na mfumo dume wenye nia njema. La kwanza ni rahisi kiasi kulikanusha kibiblia; la pili limeshikiliwa pamoja na mtandao tata wa hoja za kibiblia – ndiyo sababu kitabu hiki ni kirefu hivi.

Kile ambacho theolojia hizi mbili zinafanana ni kwamba zote ni mafundisho mapya kiasi. Ukamilishano ni vuguvugu la kijamii na kidini, lililoanzishwa Marekani na John Piper, Wayne Grudem, na wengine, mwishoni mwa karne iliyopita, likikumbatia njia fulani ya kuunganisha pamoja Maandiko yaliyochaguliwa. Linalikataa fundisho la kihistoria la mwanamke kuwa duni, lakini hata hivyo linapata sababu mpya za kudumisha ukichwa wa mwanamume na unyenyekevu wa mwanamke, hasa nyumbani na kanisani. Mafundi wake wa maneno kimsingi wameunda upya ngazi za kijinsia kwa namna ambayo wakamilishano wachache tu hutambua kwamba hivyo ndivyo imani yao inavyofikia hasa. Hata hivyo, kwa haki, si watetezi wake wote wamejitoa kwa kiwango sawa kuufanya ukamilishano usikike kuwa unakubalika kwa sikio la kisasa: Russell Moore, kwa mfano, aliyekuwa rais wa Tume ya Maadili na Uhuru wa Kidini ya Southern Baptist Convention (Muungano wa Wabaptisti wa Kusini), anapendelea neno mfumo dume kuliko ukamilishano.[51]

Waasisi wa Ukamilishano

Kama kila fundisho, aina hii iliyorekebishwa ya mfumo dume ina kundi mahususi la waasisi. Hapo mwanzo, njia ya kipekee ya ukamilishano ya kuunganisha pamoja Maandiko fulani ilibuniwa na George Knight III, katika kitabu chake kifupi cha mwaka 1977, *The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women*. Ndani yake, aliuacha mtazamo wa kihistoria wa kanisa kwamba mwanamke ni duni na badala yake akachagua msemo "sawa kama watu, tofauti katika majukumu" ("equal but different roles").

Katika uumbaji, alisema Knight, Mungu alikuwa ameipa kila jinsia "majukumu" tofauti yanayofunga milele. Alikiri kwamba Wagalatia 3:28 ilizungumza juu ya usawa wa jinsia katika Kristo, lakini akasisitiza kwamba haikuwa na athari zozote za kijamii kwa ngazi za kijinsia katika jamii na kanisani. Aliacha kabisa fundisho lolote kuhusu Yesu au la Yesu mwenyewe juu ya jambo hili. Akiwa amedai kwamba hali ya kuwekwa chini ilikuwepo kabla ya anguko, alidai kwamba maandiko matatu (1 Timotheo 2:11-14; 1 Wakorintho 11:3; na 1 Wakorintho

51. Tazama www.bit.ly/2ZUrOPf

14:33-35) yalionyesha Paulo akiunga mkono kile alichokiita "mpangilio wa uumbaji" makanisani.

Alidai kwamba Paulo alipotaja kwamba "kichwa cha mwanamke ni mwanamume" katika 1 Wakorintho 11:3 alimaanisha "cheo cha juu zaidi" cha mwanamume, na kwamba neno *authentein* (ambalo anasema linapaswa kutafsiriwa "kutumia mamlaka") katika 1 Timotheo 2:12 lilikuwa neno chanya lililohusu mamlaka ambayo wachungaji wa kiume hutumia. Pia alitoa tafsiri mpya ya kubuni ya mstari, "Wala Adamu hakudanganywa; bali mwanamke alidanganywa" (mst. 14), ambao kwa karne nyingi ulikuwa umesomwa kama uthibitisho kwamba wanawake ni duni kimaadili na kiakili. Hawa, alisema, kwa tendo la "kubadilishana majukumu," alipuuza na kuyapita mamlaka ya Adamu, na hilo likaleta matokeo mabaya sana. Yote haya aliyaita "fundisho lililo wazi la Maandiko."

Mitazamo ya Knight ilipingwa na wanatheolojia wengine, na mjadala ukaendelea kwa nguvu huku madhehebu machache yakianza kuwaweka wakfu viongozi wanawake, wakati mengi yaliendelea kulijadili jambo hilo.

Mwishoni mwa miaka ya 1980, Knight aliwahimiza nyota wawili waliokuwa wakichipuka katika kanisa na katika theolojia, John Piper na Wayne Grudem, waingie katika mapambano na kulishughulikia hili lililoitwa "fundisho la uongo" lililokuwa likienea kanisani. Katika kipindi cha mikutano miwili mwaka 1987, waliitisha kundi dogo la wachungaji wengine, ambao walikutana kwanza Dallas, kisha Danvers, ili kulijadili jambo hilo na kuidhinisha tamko la kimafundisho kuhusu majukumu ya kijinsia, ambalo waliliita *Tamko la Danvers.* Pia waliunda shirika lililoitwa *Council of Biblical Manhood and Womanhood* (Baraza la Uanaume na Uanawake wa Kibiblia). Mwaka mmoja baadaye, wakati wa kifungua kinywa, Baraza hilo liliamua jina la mtazamo ulioelezwa katika Tamko la Danvers, wakichagua kutotumia maneno mfumo dume au ngazi za mamlaka, bali badala yake neno ukamilishano, kwa sababu lilisisitiza "usawa na tofauti zinazonufaishana."[52]

52. John Piper and Grudem, Wayne (eds), Recovering Biblical Manhood and Womanhood, uk. 11.

Mwaka 1989 walizindua mpango wao kwa kufanya mkutano na waandishi wa habari, kugawa vipeperushi, na kuchapisha Tamko la Danvers katika *Christianity Today* – yote kwa matumaini kwamba lingepata "kukubaliwa na watu wengi." Ili kueneza mtazamo huo zaidi, Baraza liliazimia "kuchapisha vitabu, makala na vijitabu, kufanya semina kwa ajili ya wasomi na pia makongamano makubwa kwa ajili ya waumini wa kawaida."[53] Kazi kubwa ya kwanza iliyotokana na juhudi zake ilikuwa mkusanyiko wa insha wa mwaka 1991 ulioitwa *Recovering Biblical Manhood and Womanhood*, uliohaririwa na John Piper na Wayne Grudem.[54]

Mtazamo wao ulipokelewa kwa upana na ulitumiwa na viongozi wengi wa madhehebu kumaliza mjadala wote. Mwishoni mwa milenia, madhehebu kama Presbyterian Church of America, na dhehebu kubwa kuliko yote, Southern Baptist Convention, yaliidhinisha Tamko la Danvers, yakiazimia kutochezea tena kamwe wazo la ndoa za usawa, la kuwaweka wakfu wachungaji wanawake, au la wanawake kuhubiri mimbarani.

Kwa kuwa andiko muhimu kuliko yote kwa ukamilishano lilikuwa 1 Timotheo 2:12-15, Andreas Köstenberger na Thomas Schreiner, wanazuoni wa Biblia wanaoheshimika katika vyuo vya theolojia vya Southern Baptist, walichapisha kazi ya kitaaluma, *Women in the Church*, ili kukanusha majaribio yote ya kukisoma kifungu hiki kwa namna isiyo ya ukamilishano. Kazi nyingine muhimu za kuunga mkono ukamilishano zilijumuisha kitabu maarufu cha Wayne Grudem, *Evangelical Feminism*, ambamo alidai kukanusha zaidi ya hoja mia moja zilizotolewa na wasio wakamilishano. Andreas Köstenberger pia alichapisha kitabu chake, *God's Design for Man and Woman,* mwaka 2014.

Hata hivyo, matunda yenye ushawishi mkubwa zaidi ya kambi ya ukamilishano ni tafsiri ya Biblia ya ESV ya mwaka 2001, *ESV Study Bible* (maelezo yake yalihaririwa na Wayne Grudem), pamoja na tovuti ya maudhui mtandaoni, *the Gospel Coalition*, iliyoanzishwa na John Piper, D.A. Carson na Tim Keller. Badala ya kuwa jukwaa la madhehebu yote, ukamilishano umejengwa ndani ya tamko la imani la muungano huo. Pamoja na jarida lake la kitaaluma, *Themelios*, mara kwa mara unakosoa karibu kila kazi kubwa inayopinga ukamilishano. Mchapishaji

53. Kama Piper na Grudem walivyoeleza katika tangazo katika Christianity Today, 13 Januari 1989.
54. Christianity Today kilikitangaza kuwa kitabu bora cha mwaka 1992.

mkubwa sana, *Crossway,* naye amesaidia – karibu kila kazi kubwa ya ukamilishano inatoka kwake.[55]

Kwa kweli, ukamilishano umekuwa vuguvugu lenye nguvu na lenye ufanisi kiasi kwamba kwa makanisa mengi yaliyoathiriwa nalo, hata kuifikiria mitazamo mingine juu ya jambo hili huonekana kuwa upumbavu dhahiri au uzushi. Ninalijua hili vizuri – ingawa nilijiona kuwa hodari sana katika theolojia, sikufikiria hata kuuhoji msimamo huu kwa karibu miaka 20. Hata hivyo, ikiwa ni msimamo wenye kasoro, kwa nini umepata kuinuka hivyo?

Sawa Lakini "Majukumu" Tofauti

Msemo wa kibunifu wa George Knight, "sawa kama watu, tofauti katika majukumu," ulikubalika mara moja na masikio ya kisasa. Ni bora zaidi sana kuliko dhana ya zamani ya "duni, kwa hiyo chini." Neno "duni" limebadilishwa na "sawa," jambo ambalo ni maendeleo makubwa, huku wazo la kuwekwa chini likibadilishwa na "majukumu tofauti." Lakini likichunguzwa kwa karibu, msemo huu unageuka kuwa kama mchezo wa kiinimacho. Hiyo ni kwa sababu, mara nyingi, wanaoueneza hawahitaji hata kueleza majukumu hayo tofauti ni yapi. Kusema tu maneno "sawa kama watu, tofauti katika majukumu" kunawaridhisha watu wengi wanaolisikia wazo hili kwa mara ya kwanza, hasa ikiongezwa tahadhari kwamba, hata hivyo, wanaume na wanawake wameumbwa tofauti na Mungu.

Tatizo, hata hivyo, ni kwamba kile kilichoandikwa *juu ya* kopo la ukamilishano hakimo ndani ya kopo! Wazo la "majukumu" ni dhana ya kisasa ya kisosholojia iliyopata umaarufu katika miaka ya 1960 tu, wakati nyanja za shughuli zilizotarajiwa kwa wanawake zilipoanza kubadilika haraka. Neno hili linamaanisha mgawanyo wa kazi, ambapo mtu mmoja anashughulikia mambo fulani, na mwingine anashughulikia mambo mengine. Kwa mfano, ikiwa ningewaambia watoto wangu siku ya kazi za nyumbani kwamba nitagawa majukumu tofauti, wote wangetarajia kwamba nitawapa kazi tofauti.

55. Kwa historia ya kina kwa mpangilio wa wakati na muhtasari wa kazi za kitheolojia, tazama sura ya 2 katika tasnifu bora sana ya uzamivu (PhD) ya Jamin Hübner: www.bit.ly/3BNaSY8

Hata hivyo, katika ukamilishano, ikiwa mngeuliza swali (ambalo si wengi wanaoonekana kuliuliza), "Majukumu hayo tofauti ni yapi *hasa*?" jibu (likipunguzwa hadi kiini chake) litakuwa kwamba nyumbani na kanisani wanaume wanaongoza, na mahali pote pawili wanawake wananyenyekea na kusaidia. *Lakini angalieni, huu si mgawanyo wa majukumu. Ni mnyororo rahisi wa amri.* Chifu wa kabila anayetembea huku na huko pamoja na msaidizi wake hayumo katika "kutegemeana kuzuri" – yumo katika ngazi ya mamlaka ya watu wawili.

Wazo la "majukumu" linabeba ndani yake wazo la *kuweza kubadilishana*. Mtoto mmoja anaweza kusafisha bwawa la kuogelea na mwingine sebule, na wiki inayofuata, majukumu hayo yanaweza kubadilishwa. Kinyume chake, "jukumu" la ukamilishano ni *uhusiano wa mamlaka wa kudumu, usioweza kubadilishwa, unaotegemea jinsia ya mtu*. Katika ukamilishano, wanawake wanazuiwa kushika majukumu fulani kanisani kwa sababu tu ni wanawake, ilhali wanaume hawazuiwi kushika jukumu lolote kwa sababu tu ni wanaume. Hakuna kitu cha kukamilishana katika mpangilio huu.

Ingawa wazo la majukumu linapatana na usawa, wazo la mahusiano ya mamlaka ya kudumu yanayopangwa tangu kuzaliwa ni tamko la kutokuwepo kwa usawa. Changamoto kwa wakamilishano siku zote imekuwa kuonyesha jinsi watu wawili wanavyoweza kuwa sawa kweli huku, kwa msingi wa kromosomu zao peke yake, wakiwa wamekusudiwa bila kubadilika ama kuongoza ama kufuata. Watetezi wa ukamilishano hujibu kwa kulinganisha na mahusiano yaliyo ndani ya Utatu (jambo tutakaloshughulikia kwa kina baadaye). Pia huchagua kwa uangalifu mifano, kama ofisa na askari wa kawaida jeshini, meneja na mfanyakazi, rais na raia, au mchungaji na muumini. Hakuna kati ya mifano hii inayomaanisha ubora wa asili, wanadai, na hilo ni kweli. Lakini si mifano ya haki wala inayofaa[56] – katika hali zote, majukumu yanaweza kubadilika, na yule mwenye mamlaka anayo mamlaka hayo kwa msingi wa uwezo maalum au uzoefu. Uongozi wao haupangwi tangu kuzaliwa kwa msingi wa miili yao. Mchungaji, kwa mfano, anaweza kuongoza kwa sababu ya tabia yake maalum, wito, mafunzo na karama

56. Shukrani kwa Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, sura ya 3, kwa hoja za kujibu zinazofuata.

– lakini inawezekana mchungaji akajiuzulu siku moja, na muumini akawa mchungaji.

Sijapata hata mfano mmoja unaofaa wa kuonyesha jinsi mamlaka au hali ya kuwa chini inavyoweza kupakiwa ndani ya kromosomu au mwili wa mtu. Mifano iliyo karibu zaidi ni mfumo wa matabaka wa Kihindu, ambamo hadhi ya mamlaka ya mtu huamuliwa na tabaka au familia aliyozaliwa ndani yake, au ubaguzi wa rangi wa Apartheid, ambamo rangi ya ngozi ya mtu iliamua haki zake za kisiasa. Mifumo hii yote miwili ya kupanga majukumu na vyeo tangu kuzaliwa – kama wakamilishano wote bila shaka wangekubali – ni mifano ya *kutokuwepo kwa usawa*. Basi, ukamilishano unatofautianaje hasa na mfumo wa matabaka au Apartheid?

Kulegeza Msimamo na Kusalimu Amri

Wakamilishano mara nyingi wamedai kwamba wafuasi wa ushirikiano wa pande zote wanalegeza msimamo wa Maandiko. Kile wasichokitambua wala kukikiri ni kwamba, ingawa wanashikilia kwa haki mamlaka ya kiungu ya Maandiko, wanaichanganya tafsiri yao ya Maandiko na Maandiko yenyewe. Neno la Mungu *ni* kweli, lakini tunahitaji moyo wa unyenyekevu wa kukiri kwamba tafsiri zetu juu yake huenda zisiwe sahihi siku zote. Neno la Mungu kwa kweli halikosei. Sisi, hata hivyo, twakosea.

Katika video moja,[57] ambamo Piper, Grudem na Keller wanaeleza kwa nini ukamilishano ni sehemu ya tamko la imani la shirika lao, Piper anaonya kwamba kuishughulikia Biblia kwa namna ambayo "inakwepa ukichwa na unyenyekevu … ni ishara mbaya kwa injili." Carson anaongeza: "Kukwepa kile ambacho Maandiko yanasema bila utata, mara kwa mara na waziwazi … si kusikiliza kile Mungu anachosema. Ni njia ya kutotetemeka mbele ya Neno la Mungu." Keller, akitumia maneno ya kiasi zaidi, hata hivyo anasema jambo lilelile: usawa (egalitarianism) "unaathiri jinsi tunavyosoma Maandiko. Unalegeza ufahamu wetu wa Maandiko."

57. www.vimeo.com/44525286

Kwa wafuasi wa kiinjili wa ushirikiano wa pande zote, dai hili ni la kipuuzi. Si haki hata kidogo kudokeza kwamba mamia ya wanazuoni wa Biblia waliojitoa maisha yao yote, ambao wito wao ni kulifafanua neno la Mungu kwa usahihi mwaka baada ya mwaka, wana mtazamo duni juu ya Biblia. Wengi wa wanazuoni bora wa kihafidhina wa Biblia duniani – waliokuwa wakamilishano zamani lakini sasa si tena – hawakufikia hitimisho lao jipya kwa kulipuuza neno la Mungu, bali kwa kulichunguza kwa uangalifu zaidi. Kuna F.F. Bruce, Leon Morris, N.T. Wright, Gordon Fee, Richard Bauckham, Philip Payne, Walter Kaiser, Ben Witherington, Stanley Gundry, Kenneth Bailey, Aida Spencer, Walter Liefeld, Joel Green, Cynthia Westfall, Miriam Adney, Cornelius Plantinga, John Stackhouse, Michael Bird na wengine wengi.[58] Kwa kweli, katika miaka ya karibuni, wafuasi wa ushirikiano wa pande zote wasiopungua saba wamechaguliwa kuwa rais wa Evangelical Theological Society, chama ambacho mtu anaweza kujiunga nacho tu ikiwa anasaini kila mwaka tamko la kuamini kwamba Maandiko hayana kosa.[59] Hoja yangu ni kwamba tu, kinyume na madai mengi ya wakamilishano, mjadala huu unahusu tafsiri ya Maandiko, *si* mamlaka ya Maandiko.[60]

Wakamilishano wamekuwa na mwelekeo wa kuwaonyesha wafuasi wa ushirikiano wa pande zote kama watu wanaousalimu amri utamaduni. Wakiwa wamelaani vuguvugu za kijamii za utetezi wa haki za wanawake (feminism) kama tishio kwa familia ya Kikristo, wanatheolojia wakamilishano mara kwa mara huwashtaki wanatheolojia wengine kwa kushirikiana kwa siri na utetezi huo wa haki za wanawake. Hili hapa ni jibu la J.I. Packer kwa wale waliopendekeza kukomesha fundisho la kuwaweka wanawake chini kanisani: "Shinikizo la siku hizi la kuwafanya wanawake kuwa [wachungaji] linatokana zaidi na mambo ya kidunia, ya kimanufaa na ya kijamii kuliko kujali kwa namna yoyote mamlaka ya Biblia. Vizazi vijavyo huenda vitaona msukumo wao kuwa jaribio jingine tena la kuubatiza utamaduni wa kidunia ndani ya Kristo, kama kanisa la kiliberali

58. Shukrani kwa Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, sura ya 2, kwa orodha hii.
59. Marais wasiopungua saba wa Evangelical Theological Society, Roger Nicole, Kenneth Kantzer, Walter Kaiser, Stanley Gundry, Alan F. Johnson, Millard Erickson, na Craig Keener, wote ni wafuasi wa ushirikiano wa pande zote.
60. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, sura ya 9.

limekuwa likijaribu kufanya siku zote."[61]

Haya ni maneno makali na ya kupotosha, lakini yanagusa mioyo ya wale waliochoshwa na "walegezaji wa msimamo." Andreas Köstenberger anawatangaza wakamilishano kuwa mashujaa wa siku hizi mbele ya fundisho lisilo la kibiblia ambalo, anaonya, "bila shaka litapunguza ufanisi wa kanisa na kuharibu polepole maendeleo ya utume wa Mungu katika ulimwengu wetu. Ukamilishano, fundisho la kweli la kibiblia, unapingana kwa kina na utamaduni, ikiwa si kwamba haukubaliki kabisa kitamaduni. Tukiukana ukweli huu wa uumbaji, bila shaka tutakuwa washirika katika kudhoofisha mamlaka ya Neno la Mungu na ya Yule aliyetupa Neno hilo."[62]

Ingawa sote tunapaswa kuisikiliza hofu yake kuhusu kuusalimu amri utamaduni, ingekuwa vyema Köstenberger ayatumie maneno yake mwenyewe kwa mitazamo yake mwenyewe. Badala yake, anaonekana hajui kabisa ukweli kwamba ukamilishano ni mtazamo mpya kiasi wa kitheolojia, uliotokana moja kwa moja na kukubaliana kwake na utamaduni katika kulikataa wazo la mwanamke kuwa duni. Zaidi ya hayo, anaonekana kutouona uwezekano kwamba ukamilishano wenyewe huenda ni kusalimu amri kwa utamaduni usio wa kibiblia kweli: utamaduni wa kihafidhina kupita kiasi wa mfumo dume unaozitukuza dhana potofu za kijinsia za Marekani ya baada ya vita ya miaka ya 1950 – ambapo wanawake katika ubora wao walikuwa malkia wa nyumbani wanyenyekevu waliowalea watoto huku wakiwaunga mkono waume zao waliokuwa wakifanya kazi. Kwa ufupi, wakamilishano huwashtaki kwa uongo wapinzani wao wa kitheolojia kwamba wanalegeza msimamo wa Maandiko na kuusalimu amri utamaduni. Kwa bahati mbaya, upotoshaji wao hauishii hapo.

Utofauti "Mzuri"

Mara kadhaa kwa mwaka, kwa takriban muongo mmoja, nilikuwa nikiwaeleza mamia ya watu waliokusanyika kwa ajili ya kozi ya uanachama wa kanisa letu kwa nini tulikuwa wakamilishano katika theolojia. Nilieleza,

61. J. I. Packer, "Let's Stop Making Women Presbyters," Christianity Today, 11 February 11, 1991
62. www.bit.ly/3bAU0ZG

Kuna njia nne za kuendesha ndoa. Katika ndoa ya ubabe wa kiume, mwanamume anatawala, huku mke akifuata kama mtumwa. Katika ndoa ya utetezi wa wanawake uliopitiliza, mke anatawala, na mume asiyejishughulisha anatii kila amri yake. Hakuna kati ya chaguo hizi inayowakilisha usawa wa kweli. Katika ndoa ya usawa, wao ni sawa lakini hakuna tofauti kati ya mwanamume na mwanamke. Hata hivyo, katika ndoa ya ukamilishano, wao ni sawa na tofauti zao walizopangiwa na Mungu zinasherehekewa na kuheshimiwa.

Karibu kila mtu katika hadhira angeukubali msimamo huu, kama nilivyoukubali mimi. Lakini nilipoanza kutafakari kwa uangalifu zaidi juu ya imani na msimamo wangu, niligundua kwamba nilikuwa nikiwavuta watu upande wangu kwa kuupotosha msimamo wa usawa. Haikuwa pambano la haki. *Kwa kweli, mtazamo wa usawa (au ushirikiano wa pande zote) unakubaliana kwa moyo wote na ukamilishano kwamba wanaume na wanawake wameumbwa tofauti na ili wakamilishane.* Bado sijakutana na mwanatheolojia wa ushirikiano wa pande zote anayedokeza kwamba wanaume na wanawake, kwa mpango wa Mungu, au kwa wastani, wanafanana katika mwili au katika tabia za kisaikolojia. Hata hivyo, hivi ndivyo wakamilishano wengi mashuhuri wanavyoendelea kuwaonyesha vibaya wapinzani wao wa kitheolojia. Katika kitabu chao kuhusu ukamilishano, akina Köstenberger wanadai kwamba wafuasi wa ushirikiano wa pande zote wanashikilia wazo la "usawa usio na tofauti."[63] Kwa kweli, wafuasi wa ushirikiano wa pande zote hawaioni jinsia ya kiume na ya kike kuwa kitu kinachobadilika-badilika au kinachoweza kubadilishana. Hawapingi, kwa mfano, ufahamu kwamba ni wanaume tu wanaoweza kuwa baba, wana wa kiume na kaka; na ni wanawake tu wanaoweza kuwa mama, binti na dada.

Kwa mtazamo wa kujenga chapa, ikiwa ubunifu wa Knight ulikuwa kuunda msemo "sawa kama watu, tofauti katika majukumu," basi ubunifu wa Piper ulikuwa kubuni jina "ukamilishano" (complementarianism) kwa ajili ya mtazamo huu – jina lililotokana, kwa maneno yake mwenyewe, "na hali ya kukamilishana katika Mwanzo 2:18, ambapo Mungu anampa Adamu Hawa kuwa msaidizi wa kufanana naye." Lakini, nikiwa nimechunguza tofauti halisi kati ya ukamilishano na ushirikiano wa pande zote, nadhani ufafanuzi wa haki zaidi wa wa kwanza

63. Andreas na Margaret Köstenberger wanasema hivi katika "God's Design for Man and Woman."

ungekuwa "kukamilishana *pamoja na* ngazi za mamlaka," na wa pili ungekuwa "kukamilishana *bila* ngazi za mamlaka."[64] Kama ningewaeleza hivyo watu katika kozi yetu ya washiriki wapya, nadhani wengi wao wangesita kabla ya kujiunga na kanisa letu.

Katika mazungumzo kati ya wafuasi wa ushirikiano wa pande zote na wakamilishano, napendekeza kwamba njia bora ya kuzungumzia tofauti zetu ni kukubaliana kwanza kwamba Mungu aliwaumba wanaume na wanawake kwa makusudi, kwa usawa, na kwa namna ya kukamilishana. Hili linatupa uwanja wa pamoja ulio mpana kwa kushangaza. Kutokubaliana kwa kweli kunahusu kufafanua tofauti hizi zilizokusudiwa na Mungu kati ya wanaume na wanawake ni zipi hasa, na kwa hiyo zinaleta matokeo gani. Je, tofauti zetu kweli ni kubwa kiasi cha kulazimisha nyanja zilizotengana kabisa, huku wanaume wakiwa na mamlaka siku zote? Au tunaweza kuona hali ya kukamilishana kama wito wa kufanya kazi pamoja, bega kwa bega, nyumbani, katika jamii na kanisani?

Katika huduma ya kanisa, fundisho la ukamilishano kuhusu kukamilishana linadokeza kwamba majukumu tofauti yamegawiwa kwa jinsia tofauti, lakini hivi sivyo inavyotokea katika makanisa ya ukamilishano, ambamo wanawake wanazuiwa kufanya huduma fulani, huku wanaume hawazuiwi kufanya huduma yoyote! *Mwanamume yeyote anaweza kufanya huduma ya mwanamke yeyote, lakini si kinyume chake.* Huko si kukamilishana – huko ni kuwatenga wengine.

Kuporomoka kwa Jamii

Si tu kwamba wakamilishano huwaonyesha vibaya wafuasi wa ushirikiano wa pande zote kama walegezaji wa msimamo, watu wanaosalimu amri mbele ya utamaduni, na watu wanaofuta tofauti za kijinsia; pia huwalaumu kwa sehemu kwa kuporomoka kwa utamaduni wenyewe.

64. Toleo la 2005 la "Discovering Biblical Equality" lililohaririwa na Groothuis, Pierce, na Fee, lilitumia "complementarity without hierarchy" (kukamilishana bila ngazi za mamlaka) kama kauli mbiu yake. Ninasikitika kuona toleo la 2021 likiliacha neno hili, kwa dhahiri kwa sababu ukamilishano umefanikiwa sana, ingawa kwa kupotosha, kuonyesha hali ya kukamilishana kama kitu kisichoweza kwenda pamoja na mtazamo wa usawa (egalitarianism).

Ikiwa mbinu ya kawaida ya kisiasa ni kuilaumu mitazamo pinzani kwa kuporomoka kwa jamii, basi Piper na Grudem wanaitumia mbinu hii kwa ufanisi mkubwa. Kwa mfano, huku Keller na Carson wakiitikia kwa vichwa kukubaliana naye, Piper anaeleza kwa nini The Gospel Coalition inaukataa mtazamo wa usawa (egalitarianism) kwa kuhusisha kushindwa kuwafanya wanaume kuwa viongozi watumishi nyumbani na katika jamii na "jamii ya kiume ya kikatili," "uzembe," "mkanganyiko kuhusu uanaume," "wanaume wanaolipuka kwa hasira," "jambo zima la ushoga," "unyanyasaji wa wanawake," na "kupuuzwa kwa watoto."[65] Bila shaka, mengi ya mambo haya si makusudi ya Mungu hata kidogo. Lakini je, Piper anaweza kweli kuthibitisha kwamba kuwaambia wanaume wawe viongozi watumishi na wanawake waupokee uongozi wa wanaume ndiyo suluhisho la matatizo yote ya jamii?

Vivyo hivyo, Grudem analalamikia maafa yatakayotokea ikiwa kanisa litaruhusu usawa wa kweli wa wanaume na wanawake nyumbani, kanisani na katika jamii, na kile anachokiita "kuondolewa kwa tofauti."[66] Katika ndoa, anasema, hilo litawageuza "waume kuwa legelege na wake kuwa wanyakuzi wa mamlaka." Katika malezi, "watoto watalelewa kwa nidhamu ndogo mno na heshima ndogo mno kwa mamlaka." Katika familia, "majukumu yote yatagawanywa kulingana na karama na mapendeleo, na si kulingana na majukumu yaliyobainishwa na Maandiko." Katika eneo la ujinsia wa binadamu, wanaume watakuwa "wasio na uanaume na wasiowavutia wanawake" na wanawake watakuwa "wasio na uanawake na wasiowavutia wanaume," na wote wawili watakuwa "wenye kusitasita kuhusu tendo la ndoa." Katika michezo, watu "watapinga ushindani na kuuona kuwa uovu badala ya jambo jema." Katika uchumi, "hakuna mtu ambaye angeruhusiwa kuwa tajiri sana, na kungekuwa na utegemezi mkubwa kwa mfumo wa ustawi wa jamii na kwa serikali." Katika elimu, watajaribu "kufutilia mbali kwa nguvu mielekeo yoyote ya mapendeleo na vipaji vya asili vya wavulana kwa shughuli za aina fulani, na vya wasichana kwa shughuli za aina nyingine."

65. https://vimeo.com/44525286

66. Nukuu hii na zinazofuata katika aya hii zinatoka kwa Wayne Grudem, Evangelical Feminism, sura ya 1.

Situngi jambo hili. Haya ni maneno ya Grudem katika utetezi wake maarufu zaidi wa ukamilishano. Ingawa jamii yetu ya kisasa bila shaka inakabiliwa na changamoto halisi kabisa, si unyoofu, tena ni udanganyifu, kuyalaumu yote haya kwa mitazamo ya mpinzani wako. Pengine ushahidi wenye nguvu zaidi kwamba Tamko la Danvers ni maandiko ya kisiasa ni mstari wake wa mwisho: "Tuna hakika kwamba kukana au kupuuza kanuni hizi kutaleta matokeo yanayozidi kuwa ya uharibifu katika familia zetu, makanisa yetu, na utamaduni kwa ujumla."[67]

Mchambuzi wa masuala ya kijamii na kidini, Kristin Du Mez, katika *Jesus and John Wayne*, anaeleza kwa nini madai ya aina hii yalikubalika sana katika Marekani ya kiinjili mwishoni mwa karne iliyotawaliwa na kuibuka kwa utetezi wa haki za wanawake (feminism), usekula na usasa-baadaye (postmodernism); kupotea kwa maana na utambulisho; na mafanikio ya mapinduzi ya kingono: "Hofu hizi zilichochewa kwa makusudi na viongozi wa kiinjili waliokuwa na maslahi ya moja kwa moja katika kuchochea hofu ili kuimarisha mamlaka yao wenyewe, na tunaliona hilo katika historia ya Ukristo wa kiinjili wa kihafidhina."[68]

Bado kuna sababu moja zaidi inayowafanya Wakristo wengi wenye kufikiri na waliojitoa kuushikilia ukamilishano bila kuuhoji. Yote ni kwa sababu ya mfano wa kulinganisha uliobuniwa kwa ustadi mkubwa, lakini ambao hatimaye unapotosha.

Kuwekwa Chini Ndani ya Utatu

Miaka mingi iliyopita, mke wangu aliombwa aandike kitu kwa ajili ya wake wenzake wa wachungaji ambao huenda walikuwa wakihangaika kukubali uongozi wa wanaume nyumbani na kanisani. Kama nilivyokwisha kueleza, wazo la msingi la ukamilishano ni gumu kulielewa: jinsi mtu anavyoweza kuwa sawa na wakati huohuo kuwa chini. Mke wangu alitatizika kuelewa sababu ya yale tuliyoyaita majukumu yetu tofauti, hadi aliposoma mfano wa kulinganisha wa

67. www.bit.ly/3CFM0CC

68. Kutoka kipindi cha 5 (dakika ya 13) cha podikasti "The Rise and Fall of Mars Hill" kinachopatikana hapa: www.bit.ly/3CEBjAm.

ustadi wa Kathy Keller, ambao kisha aliuweka kama kilele cha makala yake mwenyewe. Kwa mujibu wa Keller, mke wa mchungaji, anayechagua kumnyenyekea mumewe nyumbani na kanisani, anaonyeshwa katika mwanga wa Yesu kujiweka chini ya Baba yake:

Yesu, katika utumishi wake wa unyenyekevu, akichukua nafasi ya mtumishi ili kutupatia wokovu wetu (Wafilipi 2:5-11), anaonyesha kwamba kunyenyekea kwake kwa Baba kulikuwa zawadi, si kitu alicholazimishwa. Hakuna wakati wowote ambapo usawa wake na Baba unatiliwa shaka … Usawa [wa kiasili] wa Mwana na Baba, na bado kunyenyekea kwake [kiutendaji] kwa ajili ya wokovu kwa kuchukua nafasi ya mtumishi, vinatuongoza hadi katika kiini cha fumbo la Utatu. Ni kwa njia gani nyingine jambo hili lingeweza hata kuanza kuwasilishwa bila wahusika wa kibinadamu wanaoigiza kweli zilezile, majukumu yaleyale?[69]

Keller anadai kwamba Yesu ni sawa na Baba, na bado anajiweka chini yake. Baada ya kusoma hili, mke wangu na wake wengi wenzake wa wachungaji walifurahi kwamba jambo hilo limetulia mioyoni mwao. Waliazimia kwamba kwa kuchukua jukumu walilopewa na Mungu la kumnyenyekea mtu aliye "sawa" nao, walikuwa wakiuonyesha ulimwengu maisha mazuri na ya kifumbo ya Utatu.

Lakini mfano huu una kasoro inayouangusha kabisa. *Hakuna mahali popote ambapo Maandiko yanatufundisha kuiga kunyenyekea kwetu kwa mwanadamu yeyote (iwe mchungaji, mfalme, mwenzi wa ndoa, au mzazi) kutokana na kunyenyekea kwa Yesu kwa Baba.* Andiko analolitaja Keller katika Wafilipi 2, ambamo Kristo, ingawa ni sawa na Mungu, anakuwa mtumishi anayekufa msalabani, kimsingi linaeleza moyo wa unyenyekevu wa Yesu na utumishi wake *kwa wengine*, jambo ambalo watu *wote* wanaweza kuliiga katika mahusiano yao na watu *wote*.[70]

Kauli ya Keller kwamba Utatu hauwezi kueleweka isipokuwa "wahusika wa kibinadamu waigize majukumu yaleyale" ni ya hatari. Licha ya majaribio mengi ya karibuni ya watu kuyaingiza mahusiano yao bora ya kijamii ndani ya Utatu, *hakuna uhusiano wa kidunia unaoweza kuonyesha ipasavyo mahusiano yaliyo ndani ya*

69. Kathy Keller, Jesus, Justice, and Gender Roles, sura ya 2.

70. Hili liko wazi katika kauli yake ya kuanzia, inayotangaza: "kwa unyenyekevu, kila mtu na amhesabu mwenziwe kuwa bora kuliko nafsi yake. Kila mtu asiangalie mambo yake mwenyewe, bali kila mtu aangalie mambo ya wengine. Iweni na nia iyo hiyo ndani yenu ambayo ilikuwamo pia ndani ya Kristo Yesu…" (Wafilipi 2:3-5)

Utatu. Michael Bird, kwa mzaha usio wa kuchekesha sana, anadokeza kwamba, kama tungelazimika kupata mmoja, ungekuwa ndoa ya watu watatu kati ya mwanamume mzee, mwanamume kijana, na towashi. Hoja ya Bird ni kwamba ni kosa kubwa kuhusisha majukumu ya mume na mke na majukumu ya Baba na Mwana.[71]

Ikiwa pigo la ustadi la Knight lilikuwa msemo *sawa kama watu, tofauti katika majukumu* na la Piper lilikuwa neno *mkamilishano*, mchango wa Grudem ulikuwa fundisho hili kuhusu mfano wa kulinganisha Utatu na ndoa. Ni yeye ambaye, katika kitabu chake *Systematic Theology* cha mwaka 1994, kwanza alilieneza kwa watu wengi wazo la Knight la mwaka 1977 kwamba Utatu tangu milele hata milele unawakilisha mfano wa kibiblia wa usawa halisi wa nafsi na tofauti ya majukumu.[72] Kwa kuwajibu wale waliodai kwamba Utatu ni mfano bora wa aina ya kunyenyekeana waliyoikusudia kati ya wanaume na wanawake, Grudem alikwenda kwa nguvu zote upande ulio kinyume, akidai kwamba majukumu tofauti kwa kweli yako katika kiini cha mahusiano ya *milele* ndani ya Utatu. Alileta neno *Eternal Functional Subordination* (Kuwekwa Chini Kiutendaji Milele) ili kudai kwamba, enzi nyingi kabla Mwana hajaanza hata utume wake duniani, alikuwa tayari chini ya Baba. Ilikuwa muhimu kwa Grudem kuonyesha kwamba hali ya Mwana ya kuwa chini ya Baba haikuwa ya muda. Alidai: "Je, Mwana anamwambia Baba, 'Si haki wewe kuwa msimamizi kwa sababu tu wewe ni Baba'? Je, Mwana anamwambia Baba, 'Umekuwa msimamizi kwa miaka bilioni kumi na tano, na sasa ni zamu yangu kwa ile bilioni kumi na tano ijayo'? Hapana! Hata kidogo!"[73]

Tim na Kathy Keller wanaonekana kusita kabla ya kufikia kuamini kuwekwa chini kwa Mwana *milele*, lakini hata hivyo walikuwa waenezaji maarufu zaidi wa wazo kwamba Utatu ni kielelezo cha ndoa ya ukamilishano, wakidai hata katika kitabu kilichouzwa sana kwamba, "kwa kuwa majukumu yetu tuliyopangiwa [katika ndoa] yana mizizi katika asili ya mahusiano yaliyo ndani ya Utatu,

71. Tazama video hii fupi kwa maelezo zaidi: www.bit.ly/3waFKAs

72. George Knight III, katika kitabu chake kifupi cha mwaka 1977, "The New Testament Teaching on the Role of Women," kwa kweli ndiye aliyebuni mfano huu wa kulinganisha kwanza, lakini Grudem aliuendeleza na kuutangaza kama theolojia rasmi katika "Systematic Theology" yake, kitabu cha kiada kinachotumika zaidi katika vyuo vya Biblia duniani kote kufupisha mafundisho ya Biblia.

73. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and Biblical Truth, sura ya 1.

kuyachezea [mamlaka na unyenyekevu] ambayo Mungu anayakusudia ndani ya ndoa kwa hakika si haki yetu."[74] Lakini, bila hoja ya ziada ya Grudem kwamba kuwekwa chini kwa Mwana ni *kwa milele*, mfano wa akina Keller wa kulinganisha Utatu na ndoa hausimami. Katika kufanyika mwili kwa Mwana, nafsi moja katika Utatu inakuwa mwanadamu kwa miaka 33, na kwa muda huo inajitolea kupokea maagizo kutoka kwa Baba na kwa Roho. Tunapoliweka jambo hili mbele ya mandhari ya usawa wao wa milele na kushirikiana kwao, tunaona kufanyika mwili kama kulivyo hasa: tukio lisiloweza kurudiwa katika historia ya uhalisia wote. Si jambo la uwajibikaji wala linalofaa kuuchukua wakati huu katika uwepo wa milele wa Mungu kama kanuni ya kudumu, isiyobadilika, kwa majukumu ya kijinsia katika ndoa ya kibinadamu. Tofauti na kipindi ambacho Mwana alikuwa duniani huku Baba yake akiwa mbinguni, mke na mume wote wawili wamesimama katika ardhi moja.

Hii ndiyo sababu Grudem aliiongezea nguvu hoja yake. Wakimfuata yeye, wanatheolojia wengi wa ukamilishano walianza kuyazungumzia mahusiano ya *milele* ndani ya Utatu kuwa ni mahusiano ya usawa *na "majukumu"*. Wanatheolojia wengine wakamilishano kama John Starke, Bruce Ware, Rodrick Durst, Malcolm Yarnell, na Michael Ovey walitoa mifano ya Utatu iliyosisitiza ngazi za mamlaka badala ya usawa kama sifa yake kuu. "Baba ndiye mamlaka ya Kristo, na amekuwa hivyo siku zote … Hakuna Utatu bila mpangilio wa mamlaka na unyenyekevu,"[75] alisema Owen Strachan katika kitabu chake cha mwaka 2016, *The Grand Design: Male and Female He Made Them*, alichokitabaruku "kwa Wayne Grudem … aliyetuonyesha sisi na wengine wengi mpango mkuu wa Mungu katika Kristo."

Akiwa na uhakika na hoja yake mpya ya kuwaweka wanawake chini, Grudem hata aliweka kila kitu rehani juu yake, akisema kwamba "ufahamu sahihi wa Utatu huenda ukawa ndilo jambo la kuamua kuliko yote katika kufikia uamuzi wa mwisho" kuhusu hadhi na majukumu ya wanawake.[76] Hata hivyo, mwaka 2016, wanatheolojia wengine wakamilishano wanaoaminika waliunganisha nguvu ili kukabiliana na mitego mikubwa katika toleo la Grudem la Utatu. Kwa

74. Timothy and Kathy Keller, The Meaning of Marriage, sura ya 6.
75. Owan Strachan and Gavin Peacock, The Grand Design: Male and Female He Made Them
76. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and Biblical Truth, uk. 411 tanbihi 12.

haki, mwanatheolojia wa kwanza kulikosoa alikuwa Kevin Giles, mfuasi wa ushirikiano wa pande zote, katika kazi yake ya mwaka 2002, *The Trinity and Subordinationism*.[77] Lakini ni pale tu wanatheolojia wakamilishano wa kutosha walipoupinga uzushi huo kupitia mfululizo wa blogu na mijadala ya mtandaoni iliyofuata mwaka 2016, ndipo fundisho hilo hatimaye lilipoanguka kwa uthabiti. Hili lilileta toba iliyoenea kutoka katika wazo hilo lisilo la imani sahihi ambalo wakamilishano walikuwa wamenufaika nalo isivyo halali kwa miaka yote hiyo katika kutetea msimamo wao juu ya ngazi za kijinsia. Na kwa hakika lilihitaji toba: *Eternal Functional Subordination* ya Grudem inaelekea upande unaofanana na – ingawa haifiki mbali kama – uzushi wa kale wa *Uariani*, ambamo Mwana ni *kwa kiini chake cha milele* mdogo kuliko Baba.[78] Uzushi huu kwanza ulikataliwa na kanisa la mwanzo katika mtaguso uliothibitisha umoja wa kiini na usawa katika mahusiano ya milele ya Utatu. Kama Liam Goligher alivyosema katika chapisho wakati wa mjadala huo: "Kusema kwamba kuna ukuu halisi wa Baba au hali ya

77. Kevin Giles, The Trinity and Subordinationism: The Doctrine of God and the Contemporary Gender Debate

78. "Eternal Functional Subordination" inafanana na aina fulani ya Uariani-nusu (semi-Arianism), inayoitwa "homoianism," kwa sababu ya mambo matatu: 1) kutegemea kupita kiasi Utatu wa kiutendaji (economic Trinity) katika Maandiko ili kueleza mahusiano ya ndani ya Utatu (immanent Trinity), 2) jambo linaloleta fundisho thabiti la kuwekwa chini linalojulikana kwa ngazi za mamlaka ndani ya Uungu, 3) na hivyo kumtambulisha Mwana kuwa na utukufu na enzi ndogo kuliko Baba." (Michael F. Bird and Scott Harrower, ed, 2009: "Trinity without Hierarchy: Reclaiming Nicene Orthodoxy in Evangelical Theology," sura ya 1.) Matthew Tinkham anauita uzushi huu "neo-subordinationism" (fundisho jipya la kuwekwa chini) – tazama www.bit.ly/3PXG1jT

Mwana kuwa chini ndani ya Utatu wa milele ni kuwa umetoka nje ya imani sahihi ya Kikristo."[79] Hata the Gospel Coalition ilichapisha kisha makala iliyopitia upya fundisho la Augustine kuhusu Utatu na kuonyesha jinsi alivyokana kwamba mamlaka na unyenyekevu ni sifa ya mahusiano ya milele ndani ya Utatu.[80] Mabadiliko ya maoni katika ulimwengu wa theolojia yalikuwa makubwa na ya ghafla kiasi kwamba sasa inakubaliwa kwa upana katika duru za kihafidhina za ukamilishano kwamba mahusiano mahususi ya kijamii, ikiwa ni pamoja na ndoa, hayapaswi kuingizwa ndani ya maisha ya ndani ya Utatu.[81] Wakiwa wamepotoshwa njia na Knight na Grudem, wanazuoni wengi wa kiinjili wamefafanua kukataa kwao "simulizi la ukamilishano [kuhusu Utatu] lililopandikizwa na kikundi kidogo cha wanatheolojia ili kuimarisha madai yao kuhusu majukumu ya kijinsia" na wamefanya upya ahadi yao kwa "imani ya

79. Chanzo: www.bit.ly/3wdix0I Wanazuoni wengine waliona jinsi Grudem alivyokuwa amechanganya lugha ya "majukumu tofauti" na mamlaka na unyenyekevu. Lakini safari hii alikuwa ameliingiza fundisho lake la "sawa kama watu, tofauti katika majukumu (ya kijinsia)" ndani ya Utatu. Hata hivyo, ingawa uchunguzi wa Agano Jipya unaonyesha Yesu, Roho Mtakatifu, na Baba "wakifanya mambo tofauti," jambo hili halipaswi kuchanganywa tu na mawazo ya mamlaka na unyenyekevu. Hoja za Grudem kwamba, bila ngazi za mamlaka za milele, hatuna njia ya kumtofautisha Baba, Mwana na Roho zilianza kuonekana dhaifu sana. Ni kweli kwamba Baba yuko mstari wa mbele katika kupanga ukombozi, huku Yesu akiwa mstari wa mbele katika kutimiza wokovu, na Roho katika kuutumia wokovu kwa watu. Lakini "majukumu" haya tofauti hayaonyeshi ngazi za mamlaka hata kama yanaonyesha mpangilio. Yesu alipokuwa duniani, alipokea maagizo kutoka kwa Baba na kwa Roho. Yesu aliporudi mbinguni, Roho alitumwa na Baba na Mwana. Lakini "kunyenyekea" huku kwa mmoja kwa wengine kunalazimishwa na ushirikiano wao wa kipekee kabisa katika utume; si ishara ya ngazi za mamlaka za milele katika mahusiano ya Baba, Mwana, na Roho. Ingawa Baba anaongoza shughuli, Baba wakati huohuo – kwa sababu Mungu ni Baba, Mwana na Roho kwa wakati mmoja, wakishiriki nia moja – anatekeleza shughuli zake mwenyewe ndani ya Mwana na ndani ya Roho. Kwa kuwa na kiini kimoja, Uungu una nia moja – ukweli ambao hauruhusu mazungumzo yoyote yenye maana juu ya mamlaka na unyenyekevu kwa maana ya milele. Pengine ukanushaji ulio wazi zaidi wa Yesu kuwa chini ya Baba sasa unapatikana kwa Paulo, anayesema katika 1 Wakorintho 15:28 kwamba "Mwana mwenyewe atatiishwa chini yake yeye aliyemtiishia vitu vyote, ili Mungu awe yote katika wote." Kwa mujibu wa mstari huu, Yesu Kristo hayuko chini ya Baba katika wakati huu wa sasa, kwa hiyo haiwezi kuwa kweli kwamba yuko chini yake milele. Ni nini hasa "kutiishwa" huku kwa wakati ujao kutakavyokuwa mwishoni mwa nyakati ni jambo linalowagawanya wanazuoni. Napendekeza kwamba tunapozingatia muktadha katika mistari ya 24-27, ambamo Zaburi 8 inanukuliwa, mstari huu unamhusu Yesu katika jukumu lake la kipekee kama Adamu wa kweli, si asili yake kama Mwana wa milele wa Mungu. Kama Mungu-mwanadamu, Uungu ukiuchukua ubinadamu ndani yake, hatimaye atatimiza umoja wa vitu vyote wa nyakati za mwisho. Kisha, ubinadamu uliokombolewa anaouwakilisha utachukua kikamilifu nafasi yake kama wafalme na malkia wa uumbaji uliofanywa upya, wakimnyenyekea Mungu wao, na si tena kumwasi – Mungu wa Utatu ambaye, wakati huo, atajidhihirisha kwa ajabu bila kuzuiwa na dhambi, Shetani wala mauti katika mambo yote ya wanadamu na pia katika ulimwengu wote.

80. Tazama www.bit.ly/3x2GWX6

81. Tazama muhtasari wa Wyatt Graham wa sababu tano kwa nini fundisho la Kuwekwa Chini kwa Mwana Milele (Eternal Subordination of the Son) lilikataliwa wakati huo: www.bit.ly/3mCmusv

kitume na ya kiinjili inayokiri Mungu mmoja na nafsi tatu zilizo sawa, [zisizo]tofautishwa … kwa viwango vya mamlaka."[82]

Ni mafanikio mazuri kama nini! Kwa kweli, matumizi pekee halali ya mahusiano ya Utatu kwa jumuiya ya kibinadamu ni yale ambayo Yesu aliyataja katika maombi yake kwamba wafuasi wake wawe na umoja wao kwa wao kama vile yeye na Baba walivyo umoja.[83] Tunapoonja kufurika kwa furaha isiyo na mipaka ambayo Baba na Mwana wanayo kwa kila mmoja, heshima wanayopeana, na upendo wao kwa kila mmoja,[84] tunatambua kwamba *njia bora ya kuonyesha uhusiano kati ya Baba na Mwana katika jumuiya zetu za kidunia (na ndoa zetu) si kupitia minyororo ya amri bali kupitia vifungo vya furaha, heshima na upendo wa pande zote*.[85]

Na bado, ingawa ninawapongeza viongozi waliokiri hadharani makosa yao, madhara makubwa sana yamekwisha kufanyika. Watu wengi wa kawaida, wakiwemo viongozi wengi ninaowajua, walishawishiwa *isivyo halali* kuelekea ukamilishano kupitia vitabu vya Grudem na vya akina Keller vya kabla ya 2016 vilivyokumbatia mlinganisho wenye shaka kati ya Utatu na ndoa.[86]

Mvuto wa Ukamilishano wa Wastani

Baadhi ya makanisa ni wakamilishano waliojitoa kwa sababu wanaelewa kikamilifu na kukubaliana na ukamilishano wa asili na rasmi uliotolewa na Piper, Grudem na wengine. Pengine maandiko rasmi ya misimamo ya ukamilishano, vyuo vya theolojia na utiifu kwa madhehebu vimeimarisha imani yao. Hata hivyo, makanisa mengine, kama lile nililosaidia kuliongoza, mwanzoni yalijitambulisha kuwa ya ukamilishano kwa sababu, naam, sidhani kama tuliuelewa kikamilifu!

82. Michael F. Bird and Scott Harrower, ed, 2009: "Trinity without Hierarchy: Reclaiming Nicene Orthodoxy in Evangelical Theology," sura ya 1, 2.
83. Yohana 17:21-23
84. Mathayo 3:16-17, Yohana 14:31, Luka 10:21, Warumi 5:5
85. Yohana 13:34
86. Kama "Systematic Theology" ya Grudem na vitabu vya akina Keller, "The Meaning of Marriage" na "Jesus, Gender and Justice."

Ningependa kufikiri kwamba nisingeweza kamwe kuukubali ukamilishano wote uliofungashwa na Grudem ninaoupinga katika kitabu hiki. Kabla sijalichunguza jambo hili ipasavyo, kwa muda wote niliokuwa nikiamini kwamba ukamilishano wa wastani wa kanisa langu ulikuwa, takriban, kitu kilekile na toleo la asili, nilifurahi kujiita mkamilishano.

Lakini angalieni, hili linawaweka wakamilishano wa wastani mahali pa hatari. Wana desturi za ushirikiano wa pande zote lakini wanadai kuwa wakamilishano katika theolojia. Si ajabu kwamba waasisi wa ukamilishano – kama Piper, Grudem, Schreiner, na Köstenberger – wanaendelea kuyakataa maonyesho haya ya wastani. Kwa mfano, katika makala moja, Russell Moore analalamikia mielekeo katika jumuiya za makanisa ya ukamilishano, ambazo inadaiwa zimenaswa na utamaduni wa utetezi wa haki za wanawake, kiasi kwamba "maamuzi ya kivitendo hufanywa katika nyumba nyingi za kiinjili kupitia mchakato wa majadiliano, kunyenyekeana, na maafikiano." Anasimulia habari ya kanisa ambamo mwanamke anayemjua "hawezi kukumbuka mchungaji wake akifundisha juu ya ukichwa wa mwanamume." Anahofia kwamba "theolojia hii ya mashinani iliyogeuzwa kuwa ya kike huenda inapanda juu hadi kwenye ulimwengu wa wasomi na kwenye uongozi wa madhehebu."[87] Vivyo hivyo, Köstenberger anaonya dhidi ya jambo hilohilo kutokea katika uongozi wa kanisa:

Wakiwa na hamu ya kuonyesha kwamba ukamilishano hauudhi kitamaduni, na hata unafaa kwa wakati huu, huenda wakajaribu kurekebisha mafundisho na desturi zao ili ziendane na utamaduni kiasi kwamba karibu haziwezi kutofautishwa na mtazamo wa usawa (egalitarianism). Wanawake wasio na msimamo mkali huenda wakawekwa katika uongozi na wakamilishano ili kuepuka hisia ya uongozi wa kike wa aina ya utetezi wa haki za wanawake ulio wa kelele, wa kushambulia, au pengine wa kuudhi zaidi.[88]

Nikisoma kauli hizi, sasa ninatambua jinsi nilivyokuwa mkamilishano mbovu! Kwa kweli, ninapojiuliza jinsi nilivyoukubali ukamilishano kwa muda mrefu hivyo katika kanisa nililosaidia kuliongoza, ninatambua kwamba kwa kiasi

87. Chanzo: www.bit.ly/3GL5lom
88. Chanzo: www.bit.ly/3CIkVyG

kikubwa ilikuwa kwa sababu tulikuwa wakamilishano *wasio thabiti* kweli kweli. Hatukutenda kile tulichosema tunakiamini. Tuliwaruhusu wanawake kuhubiri. Hatukuwateua wazee tu: tulizungumza juu ya *wanandoa wa baraza la wazee*, na kueleza kwamba ingawa kitaalamu mume peke yake ndiye mzee, kwa kuwa yeye na mkewe ni mwili mmoja, Mungu anapomwita mume, humpa mke neema inayolingana nayo. Wake walihudhuria mikutano yetu ya baraza la wazee, na sauti zao zilikaribishwa katika baadhi ya maamuzi yetu.

Ingawa siwezi kusema kwa niaba ya wanandoa wengine, ndoa yangu mwenyewe nayo ilikuwa ya usawa zaidi sana kuliko Grudem au Piper wangependa iwe. Theolojia yetu kuhusu mashemasi wanawake ilimaanisha kwamba hatukuona shida wanawake kuwaongoza wanaume katika huduma mbalimbali na katika vikundi vidogo. Viongozi wanawake walistawi hasa katika huduma zetu za haki ya kijamii. (Ikiwa ninyi ni kanisa la ukamilishano, na hamko tayari kuuacha ukamilishano lakini mnajua ndani ya mifupa yenu kwamba huenda kuna kitu kisicho sawa ndani yake, nawashauri kwa moyo wote mfikirie "kulegeza msimamo" kwa baadhi ya njia hizi pia!)

Na bado, ninapotafakari safari yangu mwenyewe, kuishi katika mgawanyiko wa aina hii kati ya msimamo unaodaiwa na desturi halisi si jambo zuri kamwe. Ikiwa kile tunachokijua "ndani ya mifupa yetu" kinatofautiana na kile tunachosema tunakiamini, ambacho nacho kinatofautiana na desturi zetu, tuna tatizo. Ni wajibu wetu kwa nafsi zetu wenyewe kuwa na theolojia na desturi zinazopatana.

Nina shaka kama ningejisikia kulazimika kuuchunguza upya msimamo wangu kama mambo matatu yasingetokea. La kwanza ni kwamba wachungaji na wahubiri wetu wengi walianza kutumia ESV na *ESV Study Bible*. Ingawa ninaipenda sehemu kubwa ya tafsiri hiyo, nilijikuta nikikunja uso kila walipousoma kifungu chochote kati ya vifungu vingi vya Agano Jipya ambamo mtume alizungumza na "brothers" (ndugu wa kiume) peke yao na si, kama ilivyo katika NIV, na "brothers and sisters" (ndugu wa kiume na wa kike). ESV ilipotoka kwa mara ya kwanza, niliipendekeza Study Bible yake – kisha wasomaji wake wengi wakaanza kuniuliza kwa nini tuliwaruhusu wanawake kuhubiri wakati maelezo ya Biblia yao ya kujifunzia yalilipinga jambo hilo kwa ukali!

La pili ni kwamba baadhi ya wazee wachanga zaidi na wake zao walikuwa wakipata sehemu kubwa ya elimu yao ya kitheolojia kupitia tovuti binafsi ya Piper na kutoka kwa the Gospel Coalition. Wengi wao, wakijaribu kuwaheshimu wazee waandamizi zaidi, walikuwa na ujasiri wa kukiri kwamba sasa hawakuamini kwamba wanawake wanapaswa kuhubiri. Kwa kweli, mojawapo ya makusanyiko yetu kumi ilipewa ruhusa ya kutokuwa na wanawake wanaohubiri katika kanisa lao.

La tatu, na la mwisho, katika kipindi cha miaka mingi, tulijiunga na vuguvugu linalokua la makanisa na tukazidi kujihusisha ndani yake. Vuguvugu hili tangu siku zake za kwanza kabisa lilikuwa limeukumbatia ukamilishano kikamilifu. Hata hivyo, tofauti na kanisa letu, makanisa mengi katika vuguvugu hili *kwa kweli* yalitenda kile yaliyokihubiri. Hakukuwa na wahubiri wanawake. Ni wanaume tu waliowekwa wakfu kuwa wazee. Hakukuwa na mazungumzo ya "wanandoa wa baraza la wazee." Viongozi wengi katika vuguvugu hili walionyesha wasiwasi kuhusu desturi za kanisa letu zilizoonekana kuwa za usawa – jambo lililoeleweka: tulikuwa tumedai kuwa wakamilishano.

Wakati mmoja, mmojawapo wa wake wa wachungaji waandamizi zaidi katika vuguvugu zima alilitembelea kanisa letu na kuwatia moyo wake wa wachungaji wetu wabaki katika njia yao; alieleza mtazamo wake: "Yeye ameitwa kuliongoza kanisa, mimi nimeitwa kumtumikia yeye." Ingawa nina hakika baadhi ya wake katika mkutano ule walitiwa moyo sana na jambo hili, ninajua kwamba wengi waliachwa wakiyumba. Wakiwa wamesimama pamoja nasi, bega kwa bega, kwa miongo kadhaa, wake zetu hawakuwahi kabla ya hapo kuonwa kama wasaidizi wa waume zao tu. Kila mmoja, kwa njia yake mwenyewe, alikuwa ametoa baadhi ya miaka yake bora kwa kulijenga na kuliimarisha kanisa letu katika mstari wa mbele wa maisha ya huduma. Wakati huohuo, niliendelea kukutana na wanawake walioumizwa ambao walikuwa wameyaacha au walikuwa wakiyaacha makanisa yao katika vuguvugu hili kwa sababu waliona kwamba wanawake walibanwa katika huduma au hawakusikilizwa na viongozi wao wa kiume.

Kisha katikati ya haya yote, kanisa letu liliamua kuupitia upya msingi wa kimafundisho wa ufahamu wetu kuhusu jinsia na uongozi wa wazee wa kanisa,

nami nikaanza kusoma upya hoja za kitheolojia na za kibiblia za Piper, Grudem na Schreiner.

Kama mfuasi wa Scientology anayefurahia dini yake hadi siku anapoalikwa kufungua bahasha ya siri na kugundua kwamba kwa kweli yeye ni Thetan aliyenaswa katika ulimwengu huu, niliupenda ukamilishano hadi nilipoyaelewa kweli baadhi ya mafundisho yake ya ndani. Ingawa huenda ukamilishano umefanikiwa kuenea katika makanisa duniani kote, ukichunguzwa kwa karibu, haufanani sana na ufunuo wa Mungu, bali unafanana zaidi sana na muundo tata wa kitheolojia unaoficha aina nyingine ya ukandamizaji.

Hofu ya Kutengwa

Kuna sababu nyingine iliyofanya ukamilishano ushinde katika madhehebu na makanisa mengi, kama lile langu. Katika utafiti wa hivi karibuni kuhusu *upendeleo wa kifikra* katika sayansi ya tabia za binadamu, imeonyeshwa kwamba, kwa sehemu kubwa, *hatuamini kilicho kweli; tunaamini kile kisichotufanya tupoteze washirika wetu.*[89] Huenda jambo hili likasikika la kutisha, lakini kwa kweli ni upendeleo unaotokea *bila sisi kujitambua*. Kama wanadamu, Wakristo na wasio Wakristo vilevile, tunaitikia kila wazo jipya kwa swali lile lile la silika: "Nafasi yangu katika jamii na mahali pangu katika ulimwengu huu vitakuwaje nikilikubali jambo hili?" Si, "Je, hili ni kweli?" bali, "Hili litayafanya nini maisha yangu?" (Ninalishughulikia jambo hili kwa kina zaidi katika *Kiambatisho 6: Kwa Nini Ukweli Huenda Usibadilishe Mawazo Yetu.*)

Fikirieni jinsi hili linavyoweza kujitokeza katika makanisa ambayo huenda yakaamua kulipitia upya fundisho lao la kuwaweka wanawake chini ya wanaume. Kabla ya miaka ya 1960, makanisa na madhehebu kwa kawaida yaliongozwa na wanaume wanaolipwa mshahara – waliamini kwamba wanawake hawakuweza kuimudu kazi hiyo. Karibu makanisa yote yalikuwa na mtazamo huu. Kisha makanisa na madhehebu mengi yalibadilisha mawazo yao ghafla kabisa na kusisitiza kwamba wanawake na wanaume wana uwezo sawa. Sasa mjadala

89. Nimekitenga Kiambatisho 6 kwa ajili ya somo la upendeleo wa kifikra.

ukawa juu ya msimamo ambao kila kanisa au dhehebu lingechukua: kuwajumuisha wanawake katika uongozi na mimbarani, au kuwazuia.

Bila shaka, katikati ya haya yote kulikuwa na watu waliotafuta kweli kwa dhati, lakini tusiwe wajinga kuhusu tabia ya kibinadamu. Walikuwa hasa watumishi wa kanisa wanaolipwa mshahara ambao wangepaswa kuamua jambo hili, si waumini walioketi kwenye viti. Jiwekeni katika nafasi ya kiongozi wa kanisa wa wakati huo anayejaribu kufanya uamuzi. Ni nini kilichojificha nyuma ya kila wazo lenu? Mimi ninapaswa kujua, kwa kuwa maisha yangu yote nimekuwa mtumishi wa kanisa anayelipwa mshahara: "Sitaki kupoteza nafasi yangu katika kanisa hili, wala kazi yangu." Tena, sitoi shtaka. Kutofikiria kabisa juu ya athari na matokeo ambayo maamuzi yetu ya pamoja yatakuwa nayo kwa maisha yetu binafsi ni jambo lisilowezekana kabisa.

Kinachofuata, kwa mujibu wa wataalamu wa sayansi ya tabia za binadamu, ni kwamba wanatokea *watangulizi* wachache. Katika mfano huu, hao wangekuwa wale wanaoanza kutangaza kwamba wamesadikishwa na Maandiko kwamba wanawake nao wanaweza kuongoza. Viongozi wengine wanafikiri nini sasa? "Basi, naupongeza ujasiri wako, lakini nitasubiri kwanza nione walio wengi wataelekea wapi." Bila shaka, hawasemi hivyo – lakini kwa silika wanaelewa kwamba walio wachache watapoteza nafasi yao, na huenda pia kazi yao.

Katika hali hii ya mashaka, ambapo wengi hawangeweza kubadilisha mawazo yao mpaka wajue kwamba walio wengi wangefanya hivyo, ilikuja sauti wazi kabisa kutoka kwa nyota wawili waliokuwa wakichipuka katika ulimwengu wa kiinjili: "Msiwasikilize wanaharakati wa haki za wanawake wa kiinjili. Wao ni watu wanaolegeza msimamo wa Maandiko, wanaojisalimisha kwa utamaduni, wanaoharibu utamaduni, na wanaofuta tofauti kati ya jinsia. Zaidi ya hayo: sisi ni sawa lakini tofauti; tunathibitisha kwamba jinsia mbili zinakamilishana; mamlaka ya mwanamume na unyenyekevu wa mwanamke vinaakisiwa katika Utatu; msimamo wetu ndio msimamo wa kihistoria; na hapa kuna tovuti, na tafsiri ya Biblia, na Baraza, na kongamano, na wahubiri wenye nguvu na mvuto, na vitabu vya msingi, ikiwa bado mna shaka yoyote."

Jambo la kushangaza ni kwamba, tangu katikati ya miaka ya 1960 hadi mwishoni mwa miaka ya 1980, kulikuwa na mjadala mzuri na wa wazi ambapo pande zote mbili zilijadiliana kuhusu tafsiri inayowezekana zaidi ya maandiko machache yanayobishaniwa. Kisha wakaja wale ambao, kupitia *Tamko la Danvers*, walidai kwamba wafuasi wa ushirikiano wa pande zote wanakana mamlaka ya Biblia na badala yake wanachagua kuyapotosha Maandiko ili yaendane na ajenda yao ya kutetea haki za wanawake. Wale waliopinga msimamo wa ukamilishano wanasema kwamba, "Huo ulikuwa mwisho wa mjadala wowote na mazungumzo yoyote kuhusu kile ambacho Biblia inasema hasa."[90]

Juhudi na ujumbe wa wakamilishano vilikuwa vya werevu na ustadi mkubwa kisiasa kiasi kwamba viliwavuta kwa urahisi wale ambao walikuwa bado hawajaamua. Katika mjadala huo, wale waliokuwa wakipinga vikali kuwajumuisha wanawake sasa walisadikishwa kabisa. Wale waliokuwa katikati, wakiwa na hamu ya kulinda nafasi yao ulimwenguni, walifanyiwa uamuzi na wengine. Na watumishi wa kanisa wasio wakamilishano, isipokuwa walikuwa na bahati ya kuwa katika kanisa au dhehebu la mtazamo wa usawa, ama walilazimika kuficha msimamo wao, ama kuondoka na kuanza upya mahali pengine – jambo lenye maumivu kwa njia yoyote ile.

Hofu hii ya kutengwa ina nguvu kiasi kwamba inaweza kumfanya mtu kiziwi na kipofu. Ninaposoma kazi za wasomi wachache sana wa ukamilishano wanaopewa jukumu la kuhakiki kazi za watu walio nje ya kambi yao, ninashangaa tena na tena jinsi sauti yao inavyodharau, jinsi wasivyosikia kile kinachosemwa, na jinsi hoja zao zinavyoonekana kuwa na kasoro. Hata hivyo, ni wanaume hawa hawa wanaopewa jukumu la kukosoa kazi zinazopinga mtazamo wao ambao kwa kawaida wako katika ngazi za juu kabisa za uongozi wa kitaaluma katika madhehebu, vyuo vya theolojia na mashirika yao ya ukamilishano. Chukueni mfano wa vyuo vyote sita vya theolojia vya Southern Baptist nchini Marekani: kila mwaka, *walimu wake hulazimika kutia sahihi Tamko la Danvers ili wasipoteze kazi zao*. Kila. Mwaka. Hakuna nafasi ya shaka katika jambo

90. Tazama Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, sura ya 2. Giles, ambaye amekuwa mstari wa mbele katika mjadala huu tangu katikati ya miaka ya 70, anasimulia kisa hiki.

hili. Hivi ndivyo ukamilishano ulivyoinuka, wakati waasisi wake bado wako hai, hadi kuonekana kuwa kweli isiyopingika kama injili yenyewe.

Hata hivyo, viongozi na wanatheolojia wanaendelea kuliacha kundi la ukamilishano. Ikiwa ukimya ndio gharama ya kupata kiti mezani, basi huenda gharama hiyo ni kubwa mno. Beth Moore, ambaye kwa muda mrefu yeye mwenyewe alikuwa mwanamke maarufu zaidi katika dhehebu la Southern Baptist, hivi karibuni aliona jinsi ukamilishano ulivyochanganywa kwa bahati mbaya na mamlaka ya Biblia katika dhehebu lake, na ameliacha hadharani. Hivi karibuni aliwapa changamoto waasisi wake: "Hatuwezi kushiriki kujenga mfumo kisha tukakaa mezani petu bila kujua kile ambacho watu wengi wanafanya kwa jina lake. Ikiwa ulisaidia kujenga kitu kilichogeuka kuwa Frankenstein, nenda ukachukue kitanzi chako, Victor, umvute mnyama huyo arudi."[91] Vitabu vinavyouzwa sana vinaendelea kuchapishwa na wataalamu katika fani zao za kitaaluma waliowahi kuwa wakamilishano, vikisisitiza jambo hilo hilo.[92] Ikiwa kuliwahi kuwa na wakati wa kuikimbia theolojia hii iliyoanguka na inayoshindwa, wakati huo ni sasa.

Tukiweka kando historia ya ukamilishano, sasa ni wakati wa kujitosa katika maandiko muhimu ya Biblia. Tunapofanya hivyo katika sura inayofuata, tutagundua haraka mahali ukamilishano unapokosea – unaanza mwanzoni kabisa …

91. Tazama ukurasa wa twitter wa Beth Moore wa tarehe 8 Aprili 2020.
92. Hivi karibuni zaidi, ni Beth Allison Barr katika "The Making of Biblical Womanhood" na Kristin Du Mez katika "Jesus and John Wayne: How White Evangelicals Corrupted a Faith and Fractured a Nation."

4

Ushirikiano Ulioundwa Peponi

"Hawa si bora kuliko Adamu wala si duni kuliko yeye, bali ni sawa naye. Yeye ni nusu moja ya pande mbili zinazokamilishana, Ncha ya Kusini kwa Ncha ya Kaskazini. Yeye ni mshirika wake mwenye nguvu zaidi katika kufuatilia makusudi ya Mungu, na kizuizi chake cha kwanza anapopotoka njia." Victor Hamilton[93]

Katika filamu *Happy Feet*, pengwini Mumble anapokutana na mtabiri Lovelace, anaona kipande cha plastiki kimezunguka shingo yake. Lovelace anasisitiza kwamba hiyo ni "hirizi yake takatifu" aliyopewa na "viumbe vya fumbo,"[94] na hivyo ndiyo msingi wa nguvu zake. Bila shaka, sisi tunajua kile ambacho Mumble anakishuku tu: kilicho shingoni mwake ni kipande cha takataka ambacho lazima alikinasa alipokuwa akiogelea akiwa pengwini mdogo. Mumble na marafiki zake wa ajabu wanapomkuta tena, Lovelace anatatizika kupumua na kuongea.[95] Mumble anahitimisha, "Kitu kilicho shingoni mwake kimembana mno. Kinamkaba!" Mwanzoni Lovelace anapata aina fulani ya nguvu kutoka kwenye kipande hicho cha plastiki, lakini ni pale tu anapokubali jinsi kinavyomharibu na kumzuia ndipo hatimaye anaweza kuwa huru kutoka kwacho. Si baraka, bali ni laana.

Vivyo hivyo, mfumo dume wa "Kikristo", ambao ukamilishano unasema ni matokeo ya "mpango mzuri wa Mungu" katika Mwanzo 2–3, unajidai kuwa hirizi ya ukweli, kanuni ya kimungu ya mamlaka ya mwanamume na unyenyekevu wa mwanamke ambayo, ikitumika nyumbani na kanisani, huleta

93. Victor Hamilton, The Book of Genesis: Chapters 1–17, uk. 181.
94. Tazama kipande hiki cha video cha tukio hilo: www.bit.ly/3BzJGvK
95. Tazama kipande hiki cha video cha tukio hilo: www.bit.ly/3mCpcyb

baraka ya Mungu. Kama nitakavyowaonyesha katika sura hii, mfumo huo si sehemu kabisa ya kusudi kuu la Mungu kwa uhusiano wa mwanamume na mwanamke – nyumbani, kanisani, wala mahali pengine popote. Badala yake, ni matokeo ya uhusiano wa mwanamume na mwanamke ulioharibiwa na kukabwa katika ulimwengu ulioanguka.

Kisa kikuu cha Maandiko kinaanzia bustanini, ambapo makusudi ya Mungu kwa wanadamu na kwa uumbaji yanaonekana kwa utukufu. Kisha vurugu inazuka. Shetani anawajaribu Hawa na Adamu ili waipoteze heshima yao kuu kama wabeba mfano wa Mungu. Tunashukuru kwamba baadaye ukombozi unafika katika Yesu, mfano halisi wa Mungu, anayekabiliana na jaribu la Shetani, naye pia katika bustani, lakini safari hii anasimama imara dhidi ya uongo wake. Kisa kinaishia pale Yesu anapokamilisha katika kuja kwake mara ya pili kile alichoanza katika kuja kwake mara ya kwanza – akileta mji-bustani wa kupendeza ambamo makusudi yake ya asili kwa wanadamu na kwa uumbaji yameshinda. Theolojia ya Kikristo haiwezi kutenganishwa na kisa kikuu cha ulimwengu. Ikiwa ukombozi wa mwisho ni kurejeshwa kwa uumbaji wa asili, ni lazima tuuelewe mwanzo wa mambo ipasavyo. Ndiyo sababu utafiti wa kitheolojia unaweka uzito mkubwa hivyo kwenye sura za mwanzo (na za mwisho) za Biblia. Ndiyo sababu pia Tamko la Danvers, ilani ya wakamilishano, linaanzia pale Biblia inapoanzia, kwa kutoa kauli hizi:

Adamu na Hawa wote wawili waliumbwa kwa mfano wa Mungu, wakiwa sawa mbele za Mungu kama watu, na tofauti katika uanaume na uanawake wao. … Tofauti kati ya majukumu ya kiume na ya kike zimewekwa na Mungu kama sehemu ya mpangilio wa uumbaji, na zinapaswa kupata mwangwi katika kila moyo wa mwanadamu. ... Ukichwa wa Adamu katika ndoa uliwekwa na Mungu kabla ya anguko, wala haukuwa matokeo ya dhambi.

Baada ya kila mojawapo ya sentensi hizi, Tamko hilo linatoa maandiko ya uthibitisho, na mara nyingi zaidi na kwa namna ya pekee, mistari kutoka Mwanzo 1–3. Kwa kweli, mstari mmoja unatumika kuunga mkono kauli zote tatu – kama kuna mstari unaobeba uzito mkubwa wa kimafundisho, ni huu:

"BWANA Mungu akasema, 'Si vema huyo mtu awe peke yake; nitamfanyia msaidizi wa kufanana naye'" (Mwanzo 2:18).

Kwa kuzingatia usomaji huu wa Mwanzo 1–3, na hasa wa 2:18, wakamilishano wameendelea kutetea "ukichwa wa mwanamume" nyumbani, kanisani, na pia katika jamii pana,[96] ambapo wanawake, ingawa ni "sawa kwa heshima na thamani," *hata hivyo wanapaswa kuwanyenyekea wanaume walio na mamlaka.*[97] Kwa kweli, waandishi kumi na tisa kati ya ishirini na wawili wa kitabu *Recovering Biblical Manhood and Womanhood* wanajenga hoja yao ya kuwaweka wanawake chini ya wanaume juu ya uumbaji au mpangilio wa uumbaji.

Ingawa siku hizi ni wachache kati yetu watakaopinga kwamba Biblia inafundisha heshima sawa kati ya wanaume na wanawake, swali ni kama tunapaswa kulipinga wazo kwamba mamlaka ya mwanamume na unyenyekevu wa mwanamke ni sehemu ya uumbaji kabla ya anguko. Tutaitumia sura hii yote kulichunguza jambo hilo.

Mwanzo 1 – Mfalme na Malkia wa Uumbaji

Kitabu cha Mwanzo kina masimulizi mawili ya uumbaji, moja katika Mwanzo 1 na jingine katika Mwanzo 2. Kila moja linatoa mpangilio tofauti wa matukio na misisitizo tofauti ya kimaudhui, lakini yanaunganishwa na mawazo kadhaa yanayofanana. Katika sura ya kwanza, wanadamu ni uumbaji wa Mungu wa siku ya sita: "Mungu akasema, 'Na tumfanye mtu kwa mfano wetu, kwa sura yetu. …' Mungu akaumba mtu kwa mfano wake, kwa mfano wa Mungu alimwumba; mwanamume na mwanamke aliwaumba."

Katika siku tano za kwanza za uumbaji, Mungu anaamuru, "Na iwe …", lakini hapa anasema, "Na tumfanye … kwa mfano wetu." Katika tendo hili la mwisho

96. Si wakamilishano wote wanaosema kwamba mamlaka ya mwanamume yanaenea hadi katika jamii pana, ingawa viongozi wao kama John Piper na Andreas Köstenberger kwa hakika wanasema hivyo. Kama huyo wa pili anavyosema, "Kusisitiza kwamba wanawake wanaweza kujihusisha na shughuli yoyote nje ya nyumbani bila kujali hata kidogo, au kwa kujali kidogo tu, kusudi mahususi la Mungu la uumbaji kwa kila jinsia. Hili ni kinyume cha mafundisho ya Biblia na lina tatizo kubwa." (Chanzo: www.bit.ly/3by3zsy)

97. Akina Keller wanadai hivyo hivyo: "Mamlaka ya upole na ya kutumikia ya ukichwa wa mume, na zawadi yenye nguvu na neema ya unyenyekevu wa mke, vinaturejesha kwenye kile tulichokusudiwa kuwa wakati wa uumbaji." (Tim na Kathy Keller, The Meaning of Marriage, sura ya 6.)

la uumbaji, bila shaka wanadamu ndio kilele cha uumbaji wake. Si malaika, wala makundi ya nyota, wala kiumbe chochote chenye hisia kinachozunguka katika sayari yetu kinachobeba mfano wake. Kuubeba kuna maana gani?

Inamaanisha kwamba tumeumbwa ili tumwakilishe Mungu. Kwa kuwa tuna uhusiano wa kipekee na Mungu, na uhusiano wa kipekee na ulimwengu huu wa ajabu tunamoishi, tunasimama kati ya Mungu na uumbaji wake kama wawakilishi wa pande zote mbili. Tunauwakilisha uumbaji kama makuhani wa uumbaji, tukitoa sauti kwa niaba ya ibada isiyo na maneno ambayo uumbaji wote unamtolea Muumba wake. Tunamwakilisha Mungu kama makaimu wake juu ya uumbaji, tukiakisi tabia njema ya Mungu kwa uumbaji wote. Mungu hapangi kuutunza na kuuongoza uumbaji peke yake, bali pamoja na wanadamu na kupitia wao. Ndiyo sababu "utawala" wetu lazima uakisi tabia ya Mungu. Inafaa zaidi kuufikiria mfano tunaoubeba kama jukumu tulilopewa kwa namna ya pekee kuliko kama alama fulani ya ndani iliyofichwa katika kina cha nafsi zetu. N.T. Wright analieleza wazo hili vizuri anaposema kwamba tunapaswa kuwa "kioo kilichoinamishwa: ukiweka pembe sawasawa, unaweza kuona vitu ambavyo vinginevyo usingeviona. Wito wetu kama wabeba mfano ni kuakisi habari za Mungu kwa watu wanaotuzunguka kupitia jinsi tunavyoishi na kutenda."[98]

Angalieni hasa usawa wa msingi kati ya wanaume na wanawake, kati ya mwanamume na mwanamke. Katika ulimwengu ambamo wanaume wamewadharau wanawake, kifungu hiki kinaleta neno la kusahihisha, kwa kuunganisha thamani ya Mungu ambaye mwanamke ameumbwa kwa mfano wake na thamani ya mwanamke mwenyewe. Si wanaume peke yao: *sote wawili* tumeumbwa kwa mfano wa Mungu, ili *sote wawili* tuuwakilishe upendo, hekima na nguvu za Mungu kwa vyote ambavyo mikono yake imevifanya.

Mungu akasema, "Na tumfanye mtu kwa mfano wetu, kwa sura yetu; wakatawale samaki wa baharini, na ndege wa angani, na wanyama, na nchi yote pia. …" Mungu akawabarikia, Mungu akawaambia, "Zaeni, mkaongezeke, mkaijaze nchi, na kuitiisha; mkatawale samaki wa baharini, na ndege wa angani, na kila kiumbe hai kiendacho juu ya nchi." (Mwanzo 1:26-28)

98. Imenukuliwa katika Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, sura ya 13.

Njia mbili tunazoubariki ulimwengu ni kuzaa watoto na kuitunza dunia. Kwa pamoja, mwanamume na mwanamke wote wawili, tumeumbwa ili tuakisi sura ya Mungu, tumepewa mamlaka juu ya ulimwengu wa wanyama, na tumekabidhiwa jukumu la kuijaza sayari kwa watu zaidi watakaoungana nasi katika *kuigeuza kuwa Edeni* sehemu kubwa zaidi na zaidi ya uumbaji mwema wa Mungu.

Angalieni hasa kwamba, ingawa wanaume na wanawake wanaweza kuonekana tofauti, na mmoja anaweza kuzaa na kunyonyesha watoto na mwingine hawezi, *kifungu hiki hakiweki seti mbili tofauti za maagizo kwa wanaume na kwa wanawake*. Si wanaume peke yao, bali wanawake pia, wamepewa mamlaka kama makaimu wa Mungu, jambo ambalo ni sehemu ya ubinadamu wetu kamili. *Inahitaji wanaume na wanawake pamoja ili kuakisi mfano kamili wa Mungu. Hii ndiyo baraka ya ushirika.* Chochote kinachoweza kuwa cha kipekee kwa kila jinsia kibaiolojia au kisaikolojia, jambo la msingi ni kwamba kila mmoja wetu analeta nafsi yake yote katika wito wote ambao Mungu ameuweka kwa jamii ya wanadamu. Mungu haweki utawala wa "kiume" kuwa kipimo na mpango wake kwa wanadamu. Hapana, mwanamume na mwanamke pamoja ndio wanaobeba mfano wa Mungu. "Ni ushiriki wa pamoja wa namna hii tu katika kuuwakilisha utawala wa Mungu kwa ulimwengu unaoweza kumtendea haki Mungu ambaye tunabeba mfano wake."[99]

Kwa kweli, wazo la Mungu la kuumba *muungano* kamili wa mwanamume na mwanamke linakuja kama jambo la kushtukiza katika mtiririko wa sura hii. Katika siku zilizotangulia za uumbaji, Mungu analeta mpangilio katika ulimwengu wenye machafuko kwa *kutenganisha* anga, maji na nchi. Hata nyota zinaweka alama za nyakati *tofauti*, za siku na miaka, na jua linatawala mchana, huku mwezi ukiwa mlinzi wa usiku. Wanadamu wanapopewa uongozi juu ya uumbaji uliobaki, kila mtu na kila kitu "kinajua mahali pake." Lakini inapofika kwenye uumbaji wa mwanamume na mwanamke, Mungu anaacha kuchora mipaka na badala yake anawafunga pamoja kama washirika kamili, *bila dalili hata ndogo ya majukumu au ngazi kwa misingi ya jinsia*. Mungu angeweza kumwambia Adamu, "Wewe itiishe dunia," na kumwambia Hawa, "Wewe walee watoto." Badala yake anasisitiza ushirikiano wao kamili kama wazazi wenza, makuhani

99. Sarah Bessey anamnukuu J. R. Daniel Kirk akisema hivi katika "Jesus Feminist," sura ya 5.

wenza na watawala wenza. Katika historia ya baadaye, sisi wanadamu tutawateua wachache tu kuwa wafalme na malkia, lakini kusudi la asili la Mungu kwa kila mwanamke na kila mwanamume ni kuwa malkia na mfalme.

Sura hii ya ufunguzi katika Kitabu Chema cha Mungu inaweka mfumo wa kuzielewa sura zote zinazofuata na kisa kizima. Angalau hadi hapa, hakuna majukumu ya kijinsia yaliyofunuliwa na Mungu. Hakujakuwa na habari ya jinsia moja kuwa na mamlaka juu ya nyingine. Wanaume na wanawake wanaitawala dunia ya Mungu pamoja – ushirika ambao C.S. Lewis anauonyesha kwa uzuri pale Edmund, Susan, Peter na Lucy wanapoketi kwenye viti vinne vya enzi vya Narnia.

"Mpaka hapa yote ni mazuri sana," anasema mkamilishano. "Subirini tufike sura ya pili na ya tatu, masimulizi ya pili." Katika miongo mingi iliyopita, wakamilishano wamejenga orodha ndefu kabisa ya hoja za kuunga mkono uongozi unaodaiwa wa Adamu juu ya Hawa kabla ya anguko. Nitazieleza hoja hizi na kujibu kila moja kwa zamu, nikionyesha kwamba hakuna hata moja iliyo wazi katika maandiko. Hata hivyo, orodha hii inamshawishi sana mtu anayeisikia kwa mara ya kwanza kiasi kwamba anadhani jambo limeshafungwa. Ninaijua nguvu ya orodha hii: nikiwa nimevutiwa na mfululizo wa mahubiri ambao Mark Driscoll – mchungaji-mwanatheolojia na mhubiri wa kanisa kubwa sana aliyekuwa maarufu wakati huo – aliuhubiri, wakati fulani hata mimi nilihubiri baadhi ya hoja zilizo kwenye orodha hii hii. Kama mwalimu wa Biblia anayedai "kufundisha kweli, kweli yote, na kweli peke yake," sasa ninaangalia nyuma kwa majuto mengi kwa sababu nilinaswa na njia hii ya kulazimisha maana katika sura za mwanzo za Biblia.

Katika sura hii nitaorodhesha hoja tano zinazojulikana zaidi ambazo wahubiri na wasomi mbalimbali wa ukamilishano huzitumia kujaribu kuthibitisha uongozi wa Adamu juu ya Hawa kabla ya anguko. Katika Kiambatisho 2, ninajibu hoja nyingine sita.

Hoja ya Kwanza: Adamu Aliumbwa Kwanza, Kisha Hawa

Mkamilishano anadai kwamba *katika Mwanzo 2, Adamu aliumbwa kwanza na Hawa baadaye, na jambo hili linaonyesha kwamba mwanamume ndiye kiongozi wa mwanamke. Kwa kweli, Paulo katika 1 Timotheo 2:13 alikazia jambo hili: "Kwa maana Adamu ndiye aliyeumbwa kwanza, akafuata Hawa."*

Nitayachunguza kikamilifu maneno ya Paulo kwa Timotheo katika Sura ya 7. Kwa sasa, angalieni kwamba Paulo hasemi, "Adamu alikuwa na mamlaka juu ya Hawa," ambayo ni tafsiri moja tu ya maana ya Paulo. Kwa kuzingatia usomaji makini wa 1 Timotheo 2, nitatoa tafsiri nyingine mbili katika Sura ya 7. Bila kujali Paulo alimaanisha nini katika 1 Timotheo 2, Mwanzo 2 inapaswa kwanza kusomwa kwa mwanga wake yenyewe. Hata kama tungedhani kwamba Paulo aliitumia Mwanzo 2 kuunga mkono kuwekwa chini kwa wanawake (nina uhakika hakufanya hivyo), haingemaanisha lazima kwamba Mwanzo 2 yenyewe inafundisha hivyo. Douglas Moo anaeleza kwamba waandishi wa Agano Jipya nyakati fulani hutumia vifungu vya Agano la Kale si kama usomaji wa mwisho au uthibitisho, bali kama hoja za papo kwa papo, au vyombo vya kujieleza, ili kuimarisha jambo lolote wanalolisisitiza.[100]

Mungu angeweza kuumba jinsia zote mbili kwa wakati mmoja, lakini hakufanya hivyo. Kwa nini? Jibu moja linajitokeza mbele: Adamu anaumbwa kwanza kisha Hawa, kwa sababu *Mungu anataka kumwonyesha Adamu (na wanawe) jinsi alivyo peke yake kwa uchungu mkubwa, bila ukamilifu na asiyetosha bila Hawa (na binti zake) – uumbaji wa mwisho wa Mungu*. Katika Mwanzo 1, baada ya kuumbwa kwa bahari na mbegu, nyota na viumbe vya baharini, ndege na wanyama, unakuja uumbaji wa Mungu ulio taji la yote: "mtu … mwanamume na mwanamke." Angalieni kwamba hisia hii hii ya matarajio yanayozidi kukua inajitokeza katika sura inayofuata, pale tendo la mwisho la Mungu la ubunifu wake wa ajabu linapoipa Edeni – pamoja na mimea yake yote, wanyama wake wote na mwanamume wake pekee wakiwa tayari mahali pao – mwanamke mzuri ajabu. Sambamba na kupanda kwa uumbaji katika Mwanzo 2 kuelekea kilele chake, inakua shauku ya Adamu inayozidi kuongezeka ya kumpata mwenzi wake. Hakuna hata mnyama mmoja (naye anawapitia wote!) anayegeuka kuwa mwenzi wa roho yake. Lakini anapokutana na zawadi kuu kabisa ya Mungu, kiumbe pekee kilichoumbwa

100. D.A. Carson (ed) Hermeneutics, Authority and Canon, uk. 188

kutokana na kitu kilicho hai tayari, anaangua wimbo wa mapenzi unaoanza kwa maneno ya kilele: "Huyu sasa …!" (*Zōthappa'am … !*)

Kwa hiyo, usomaji wa moja kwa moja wa Mwanzo 2 hauendi kutoka mamlaka ya mwanamume kwenda unyenyekevu wa mwanamke, bali kutoka kutokamilika kwa mwanadamu kwenda muungano na ushirikiano wa kina. Hata hivyo, inaonekana wakamilishano wameazimia kusoma *zaidi* katika kifungu hiki. Chukueni kwa mfano James Hurley, ambaye mwaka 1981 alikuja na hoja kwamba wasomaji wa kwanza wangeelewa kutangulia kwa Adamu kama mamlaka yake kwa sababu ya wazo la kale la *haki ya mzaliwa wa kwanza*, ambapo mwana mkubwa katika familia angerithi sehemu mara mbili ya ile waliyopokea ndugu zake, na angechukua uongozi wa familia.[101] Lakini Adamu "hakuzaliwa," na Hawa hakuwa dada yake. Na hakuna mahali popote katika Maandiko ambapo haki ya mzaliwa wa kwanza inahusishwa na mpangilio wa uumbaji au na uhusiano wa mume na mke.

Tamaduni zenye mfumo dume mkali zilizoizunguka Israeli zilikuwa na visa vyao vya uumbaji, kama kisa cha uumbaji cha Mesopotamia cha Atrahasis, ambamo Tiamat anaelezwa na yupo kabla ya Marduk, na bado mfumo dume ulitetewa katika utamaduni huo.[102] Ni wazi kwamba, kwa wasomaji wa kale wa visa mbalimbali vya uumbaji, swali la kama mwanamume au mwanamke alitangulia halikuwa na uhusiano wowote na mawazo yao kuhusu ngazi za mamlaka. Zaidi ya hayo, sehemu iliyobaki ya kitabu cha Mwanzo inamwonyesha Mungu akigeuza kwa makusudi haki ya mzaliwa wa kwanza iliyokuwepo katika utamaduni wa kale na kuwabariki waliozaliwa baadaye kwa mamlaka ya uongozi (Yakobo juu ya Esau, Yusufu juu ya ndugu zake).

Hoja ya Pili: Mwanamke Aliumbwa "Kutoka kwa Mwanamume" na "kwa Ajili ya Mwanamume"

Paulo anasema hivyo hivyo katika 1 Wakorintho 11:8-9. Ingawa tutaichunguza 1 Wakorintho 11 kwa kina katika Sura ya 6, kwa sasa tukumbuke kwamba anaiwekea mistari ya 8-9 mipaka kwa mistari ya 11-12: "Walakini, si mwanamke

101. Man and Woman in Biblical Perspective, Zondervan, uk. 207
102. Kama anavyohoji Richard Hess katika "Discovering Biblical Equality", sura ya 4.

pasipo mwanamume, wala mwanamume pasipo mwanamke, katika Bwana. Kwa maana kama vile mwanamke alivyotoka katika mwanamume, vivyo hivyo mwanamume huzaliwa na mwanamke."

Katika 1 Wakorintho 11, huku akishikilia kwamba mwanamume na mwanamke wanakamilishana, *Paulo hatetei kuwaweka wanawake chini ya wanaume. Badala yake anasisitiza heshima ambayo wanawake na wanaume wanapaswa kupeana wao kwa wao.* Na ndivyo inavyostahili – kwamba Hawa alitwaliwa "kutoka kwa" Adamu kunamwonyesha mwanamume kama chanzo cha mwanamke kinachostahili heshima; kwamba Hawa aliumbwa "kwa ajili ya" Adamu kunamaanisha kwamba mwanamke ni ukamilisho wa mwanamume unaostahili heshima. Funzo kwa msomaji mwanamume na kwa msomaji mwanamke ni lile lile: Mungu aliiumba kila jinsia ili iithamini nyingine na kutegemeana nayo.

Hawa aliumbwa "kwa ajili ya" Adamu, ambaye hakutosha peke yake. Hilo halimaanishi kwamba Adamu ana mamlaka juu yake, sawa na ambavyo isingekuwa hivyo kama ningempatia mwanangu mwalimu wa ziada "kwa ajili yake" – mwalimu huyo hangekuwa, kwa sababu hiyo, mtu wa chini yake.[103]

Muumba aliyemwumba Hawa "kutoka kwa" Adamu ndiye peke yake mwenye mamlaka juu yake. Kuumbwa kwa Hawa hakukuwa kama kuzaliwa kwa mtoto. Mtoto anaweza kutoka katika miili yetu kwa maana kwamba "ni wetu" na, mwanzoni, yuko chini ya mamlaka yetu. Mwanzo wa Hawa ni tofauti. Mawasiliano yake ya kwanza ni na Muumba wake. Anamjua Mungu kabla hajamjua mwenzi wake. Mwanamume hashiriki wala hatoi ushauri katika kuumbwa kwake. Analala usingizi wakati Hawa anaumbwa. Analetewa Hawa akiwa ameumbwa kikamilifu.

Kumhesabu mwanamume kuwa mwenye mamlaka juu ya mwanamke kwa sababu aliumbwa kutoka sehemu ya mwili wake kungemaanisha kwamba Adamu angepaswa kuuita udongo bwana wake, kwa kuwa yeye aliumbwa kwa mavumbi. Pia, ikiwa mwanamume na mwanamke wote wawili ni matendo ya moja kwa moja, ya kibinafsi na ya makusudi ya Muumba, tunaweza kuuliza Mwanzo 2 inasema nini kuhusu *sababu ya mwanamke kuumbwa kutoka kwa*

103. Ninamshukuru rafiki yangu Andrew Bartlett kwa mfano huu – anautumia katika uhakiki wake wa Mike Winger.

mwanamume na si kutoka udongoni. Mapema katika sura hiyo, Mungu anaumba kutoka ardhini si Adamu tu, bali pia wanyama na ndege. Kama Mungu angemwumba Hawa kwa njia hiyo hiyo, ni nini kingemuunganisha yeye na Adamu kwa namna ya pekee? Kwamba aliumbwa kutoka kwake ndilo jambo hasa lililomgusa Adamu kuhusu Hawa anapotangaza kwamba yeye ni mfupa katika mifupa yake, na nyama katika nyama yake.

Tukizungumza juu ya upande wake, wale watafsiri wanaochagua "ubavu" (rib) karibu kwa hakika wanakosea. Karibu kila matumizi mengine ya neno la Kiebrania *tsela* yanahusu "upande" wa kitu fulani, kwa kawaida nusu yake moja.[104] Aliumbwa kutoka upande wake. Mwaka 1157, muda mfupi kabla ya kuwa askofu mkuu wa Paris, Peter Lombard, mpinzani adimu sana wa mfumo dume wa kale, alitoa maoni sahihi kuhusu mstari huu: "Hawa hakutwaliwa kutoka miguuni mwa Adamu ili awe chini yake, wala kutoka kichwani mwake ili awe bwana wake, bali kutoka upande wake ili awe mshirika wake."[105]

Hoja ya Tatu: "Ataitwa Mwanamke"

Grudem anahoji kwamba Adamu anapokutana na Hawa na kusema, "ataitwa mwanamke, kwa maana ametwaliwa katika mwanamume," anampa jina. Jambo hili ni muhimu, asema Grudem, kwa sababu, kama vile Mungu anavyotawala uumbaji kwa kuupa majina, ndivyo Adamu anavyoonyesha uongozi wake juu ya wanyama kwa kuwapa majina, na hivyo Adamu anaonyesha mamlaka yake juu ya mwanamke kwa kumpa jina.

Tusiharakishe. Ni kweli kwamba neno lile lile la "kuita" au "kupa jina" (*kara*) linatumika kwa Mungu anapovipa vitu majina katika Mwanzo 1 ("mchana," "usiku," "mbingu," "nchi," na "bahari") na kwa Adamu anapowapa majina wanyama na ndege (Mwanzo 2:19-20). Lakini kitendo cha kukiweka kitu au aina ya viumbe katika kundi lake si lazima kiwe kielelezo cha mamlaka – isipokuwa kama tayari imethibitishwa kwamba anayetoa jina ana mamlaka juu ya kitu

104. Tazama www.bit.ly/3mH7w4E
105. Peter Lombard, The Sentences

hicho.[106] Kwa mfano, sura 13 tu baadaye,[107] Hajiri, mjakazi, *anampa Mungu jina anapogundua jambo fulani kumhusu.* Kwa hakika yeye hana mamlaka juu ya Mungu. Kwa hiyo, Adamu kumwita mwanamke "mwanamke" si lazima kuwe ushahidi wa ngazi za mamlaka.

Kinachothibitishwa ni kwamba anatambua kundi lake la pekee – mtu aliye kama yeye. Katika lugha za kale, majina yalikuwa maelezo ya kitu, mtu au aina ya viumbe kinachopewa jina. Kwamba mwanamume (*ish*) katika Mwanzo 2 anamwita "mwanamke" (*ishsha*) hasa kunafanya isiwezekane sana kwamba anatumia mamlaka. *Angalieni kufanana kwa nomino hizi mbili* – Adamu anatambua kwamba yeye, tofauti na wanyama, ni mtu aliye kama yeye na mwenzi anayemfaa. *Kinachosisitizwa ni kufanana kwao, si unyenyekevu wake.* Kusema, "Wewe ndiwe uliye kama mimi na unanikamilisha" si sawa hata kidogo na kusema, "Mimi ndiye mkubwa wako." Haielekei kwamba tunakusudiwa kuona mlolongo wa amri kati ya mwanamume na mwanamke katika kifungu hiki, hasa wakati ule ule ambapo Adamu amejaa furaha kuu – baada ya kupitia gwaride refu la sarakasi la wanyama, sasa amempata yule wa kweli.

Zaidi ya hayo, ni watafsiri wachache wanaolichukulia neno "mwanamke" kuwa jina la mtu hata kidogo. Badala yake ni nomino ya kawaida ambayo wasomaji wote wa kale waliijua, utambulisho rahisi wa jinsia ya kike. Ni katika Mwanzo 3:20 tu ndipo Adamu "alimwita" (neno tofauti: *vaiyokra*) mkewe Hawa. Kwamba kupewa jina huku kunatokea baada ya anguko kunamaanisha kwamba hatuwezi kuhitimisha lolote kutokana nako kuhusu ngazi za mamlaka zinazodaiwa katika uhusiano kabla ya anguko.

106. "Mungu anapokipa kitu jina anafanya hivyo kama mtawala mkuu, lakini *qārā'* lenyewe haliashirii ukuu. Kwa hiyo ni kulivuta jambo mbali mno kudai kwamba katika kuwapa wanyama majina mwanadamu anatumia ukuu wake juu yao. Ili hilo liwe wazi, mtu angehitaji kitu kinacholingana na "kuitiisha" na "kutawala" vya sura ya 1. … Katika kutenda kama mpaji wa majina, mwanadamu anaonyesha uwezo wa kupambanua." (Victor Hamilton, New International Commentary on the Old Testament)

107. Naye akampa BWANA aliyesema naye jina hili: "Wewe ndiwe Mungu unayeniona." (Mwanzo 16:13)

Hoja ya Nne: "Uko Wapi?"

Baada ya wanandoa kula tunda lililokatazwa, wanajificha bustanini, na hapo Mungu anamwita mwanamume, "Uko wapi?" (Mwanzo 3:9) Lakini kwa nini Mungu anamwendea mwanamume peke yake, na si mwanamke pia? Wakamilishano wanakisia kwamba Mungu, akiijua dhambi iliyotendeka, anamwajibisha Adamu. Kwani, kama hoja inavyoendelea, Mungu alikuwa amemweka Adamu peke yake kuwa msimamizi.

Lakini mazungumzo hayaendi hivyo hata kidogo. Mungu hasemi, "Umefanya nini!" bali, "Uko wapi?" Katika sura ya pili na ya tatu za Mwanzo, mwandishi anamwonyesha Mungu kwa sura ya kibinadamu. Mungu anatembea bustanini. Anamwumba Adamu kwa mikono yake. Na hapa anataka kweli kujua kwa nini hawezi kuwapata. Bila shaka, kitheolojia tunaweza kusisitiza kwamba Mungu yuko juu ya vyote na anajua mambo yote, lakini katika masimulizi haya uwezo wa Mungu wa kuwa na uhusiano wa kweli nasi unaangaziwa, na jambo hili linahitaji kwamba aulize maswali kama mtu anayetaka kujua kwa dhati. Kwa kweli, baada ya jibu la Adamu, anafuatilia kwa maswali mengine mawili: "Ni nani aliyekuambia ya kuwa u uchi? Je! Umekula wewe matunda ya mti niliokuagiza usiyale?" (mst. 11). Uchunguzi wake unaendelea anapomwuliza Hawa jambo fulani (mst. 13).

Swali linabaki: kwa nini Mungu anazungumza na Adamu kwanza, na Adamu peke yake? Jibu linaweza kupatikana kwa kuthamini mbinu ya kifasihi ambayo msimulizi anaitumia kwa ustadi katika masimulizi yote ya bustani: *Mungu anazungumza na Adamu, Hawa na Shetani mmoja mmoja tu.* Kuna mpangilio maalum katika mwingiliano huu wote katika Mwanzo 3: nyoka anamdanganya mwanamke, naye anampotosha mwanamume. Kisha, Mungu anamwendea mwanamume, anayemlaumu mwanamke, kisha mwanamke, anayemlaumu nyoka. Mwishowe, Mungu anatangaza matokeo kwa nyoka, kisha kwa mwanamke, kisha kwa mwanamume. Mpangilio ni: nyoka, mwanamke, mwanamume; mwanamume, mwanamke, nyoka; na nyoka, mwanamke,

mwanamume. Kama Mungu angezungumza na mwanamke kwanza, au na mwanamume na mwanamke kwa pamoja, mbinu hii ya kifasihi ingevurugwa.

Ukweli kwamba Mungu anamhoji Adamu kisha Hawa pia unaruhusu mlolongo wa kunyoosheana vidole kujitokeza – na hivyo kufunua kwamba hawakuwa na toba, pamoja na madhara ya dhambi kwa uhusiano wa wanandoa hao.

Mwishowe, hoja yoyote kwamba mpangilio wa wale ambao Mungu anazungumza nao unaonyesha kwamba anatambua mlolongo wa mamlaka inaporomoka pale mizunguko miwili ya mwingiliano wa Mungu na wale watatu inapowekwa kando kwa kando. Baada ya mahojiano ya kwanza ya Mungu na mwanamume anayemnyooshea kidole mwanamke, kisha na mwanamke anayemshtaki Shetani, anatamka matokeo kwa kila mmoja wa wale watatu – lakini safari hii anageuza mpangilio na kumwendea Adamu mwisho. Wale wanaohoji kwamba Mungu kumwendea Adamu kwanza (au mwisho) kunamaanisha jambo fulani kuhusu ngazi za mamlaka zinazodaiwa lazima waeleze kwa nini kunamaanisha hakuna kitu cha aina hiyo anapozungumza naye pia mwisho (au kwanza).

Hoja ya Tano: Ezer Kenegdo

"BWANA Mungu akasema, 'Si vema huyo mtu awe peke yake; nitamfanyia msaidizi wa kufanana naye.'"[108] Mstari huu ndio hoja kuu ambayo wengi huitumia kudai kwamba wanawake wamekusudiwa kuwa chini ya uongozi wa wanaume kama sehemu ya mpango mzuri na wa asili wa Mungu. Kama nilivyosema hapo awali, Tamko la Danvers, ambalo toleo lake la kwanza liliandaliwa na John Piper, linatoa kauli kumi za "kimafundisho" kuhusu jukumu la wanaume na wanawake, na linatumia mstari huu mmoja kama andiko la uthibitisho kwa kauli *zisizopungua nne* kati ya hizo. John Piper anaeleza uelewa wake wa mstari huu: "Mungu anatufundisha kwamba mwanamke ni 'msaidizi' wa mwanamume kwa maana ya msaidizi mwaminifu na anayefaa katika maisha ya bustanini."[109] Vivyo hivyo, George Knight anasema, "Ni sahihi tu …

108. Mwanzo 2:18

109. John Piper na Wayne Grudem (eds), Recovering Biblical Manhood and Womanhood, uk. 79

kuthibitisha kwamba ikiwa mwanadamu mmoja ameumbwa kuwa msaidizi wa mwanadamu mwingine, yule anayepokea msaada huo ana mamlaka fulani juu ya yule aliye msaidizi wake."[110]

Lakini Knight na Piper wanakosea kuhitimisha hivyo. Bila shaka msaidizi anaweza kuwa mtu wa chini, *lakini pia anaweza kuwa aliye sawa, au hata aliye mkubwa zaidi*. Watoto wangekuwa wapi bila "msaada" wa mama zao, au wanafunzi bila "msaada" wa walimu wao? Lakini kinachovutia hasa ni kwamba *neno hili halimaanishi kamwe hali ya kuwa chini katika Agano la Kale*. Kwa kweli, neno linalotafsiriwa "msaidizi" (Kiebrania: *ezer*) linatumika katika Biblia hasa kwa *Mungu* anapowasaidia watu wake. Kati ya mara 19 ambazo *ezer* linatokea katika Agano la Kale nje ya Mwanzo 2, linatumika mara 16 kwa Mungu[111] katika uhusiano wake na Israeli kama "msaidizi", na mara tatu kuashiria msaada wa kijeshi, kama vile vikosi vya nyongeza ambavyo bila hivyo vita vingeshindwa. *Katika matukio 18 kati ya 19, anayesaidiwa si kiongozi wa msaidizi*.[112] Katika matumizi manane kati ya hayo, "msaidizi" ni "mwokozi," "mlinzi," au "mkombozi." Katika matumizi yaliyobaki, aina ya msaada ni kutoa nguvu, mara nyingi ya kijeshi. Kwa hiyo, kuwa *ezer* wa mtu ni kujaza kile kinachopungua ndani yake kwa kumpa nguvu zako au kuingilia kati kwa ajili yake.

Kwa sababu hii, neno la Kiingereza "helper" (msaidizi) halitoshi kabisa kubeba maana halisi ya neno *ezer*. Katika siku zetu, wazo la "helper" kwa kawaida linaashiria mtu wa chini asiye na sifa za kutosha, kama mwanafunzi wa fundi umeme mwanamke anayempa fundi huyo bisibisi inayofaa. Huenda fundi angeweza kufanya kazi hiyo peke yake, lakini kuwa na mtu wa kusaidia katika kazi ndogo ndogo kuna faida. Hapana! *Ezer* linapaswa kutafsiriwa "msaidizi mwenye nguvu," au bora zaidi "mshirika" – kama tafsiri nyingi, kama vile REB, NAB, NRSV na CEV, zinavyofanya.

110. George Knight, The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women, uk. 43

111. Tazama Kutoka 18:4; Kumbukumbu la Torati 33:7, 26, 29; Zaburi 20:2; 33:20; 70:5; 89:19; 115:9, 10, 11; 121:1, 2; 124:8; 146:5; na Hosea 13:9.

112. Huenda kisichofuata kanuni hii pekee ni Ezekieli 12:14, panaposemwa kwamba mfalme wa Wakaldayo hana mtu yeyote karibu naye wa kumsaidia vitani. Hata hivyo, kinachosisitizwa katika kifungu hicho si mamlaka ya mfalme juu ya wasaidizi hao, bali jinsi anavyopotea kabisa bila wao.

Basi, Hawa anamsaidia Adamu kwa njia gani? Baadhi ya wakamilishano hutumia mstari huu kusema kwamba alimsaidia kwa kuwa mama wa watoto wake na pia mtunzaji wa nyumba. Lakini hiyo si hata karibu na njia kuu anayomsaidia Adamu katika Mwanzo 2, ambapo maana ya kwanza kabisa inatolewa: "Si vema huyo mtu awe peke yake; nitamfanyia msaidizi wa kufanana naye." *Anamsaidia kwa kumwokoa kutoka katika upweke wake.* Yeye ni mwenzi wake. Aidha, tafakari pana kidogo inaonyesha kwamba anashirikiana naye katika kufanya kile tunachokijua tayari kutoka Mwanzo 1: wabeba mfano wote wawili walipewa agizo la kumwakisi Mungu kwa ulimwengu, na kuijaza sayari na kuigeuza kuwa Edeni.[113] Hawa pia anapaswa kushirikiana na Adamu katika kazi aliyopewa ya kuitunza bustani.

Kwa ufupi, hakuumbwa ili amtumikie yeye, bali ili atumikie pamoja naye. Kama kuna shaka yoyote, fikirieni tu neno linalotafsiriwa "suitable" (anayefaa; Kiebrania: *kenegdo*). Yeye si *ezer* wake tu, yeye ni *ezer kenegdo* wake. Neno hili linamaanisha nini? Inabainika kwamba neno la Kiingereza "suitable" ni tafsiri isiyotosha ya *kenegdo* kama vile "helper" lilivyo tafsiri isiyotosha ya *ezer*. *Kenegdo* ni kirai kinachomaanisha *aliye kama yeye na aliye mkabala wake*. "Mwanamume na mwanamke ni kama vipande viwili vya fumbo vinavyoshikamana," asema Kathy Keller, "kwa sababu hawafanani kabisa wala hawatofautiani bila mpangilio, bali wametofautishwa kwa namna ambayo kwa pamoja wanaweza kuunda kitu kizima kilichokamilika."[114]

Yeye ni mshirika wake asiyeweza kukosekana, na mwandani wake. Kile ambacho mwanamume anakikosa, mwanamke anacho na anakitoa. Yeye si wazo la baadaye tu wala msaidizi wa hiari kwa mwanamume anayejitegemea na kujitosheleza. Yeye ni mwenzi wake, mkamilishaji wake, mkabala wake na mshiriki wake wa kazi.

113. Baadhi ya wasomi wanaonyesha kwamba neno *ezer* linatazamia msaada mkuu kabisa ambao mwanamke atawapa wanaume: katika sura inayofuata tunaambiwa kwamba "uzao" wa Hawa utaiokoa jamii ya wanadamu, wakiwemo wanaume wote. Katika mchezo wa maneno unaovutia, neno la Kiebrania la "uzao" katika Mwanzo 3:15 linasikika kama ezer. Kwa maana hii, yeye ni mwokozi wa mwanamume, kwa sababu atamzaa Mwokozi wa ulimwengu.

114. Tim na Kathy Keller, The Meaning of Marriage, sura ya 6.

Ikiwa mwanamume yuko vitani, mwanamke ni askari mwenzake. Ikiwa anaigeuza dunia *kuwa Edeni*, yeye ni mshiriki wake wa kazi. Ikiwa analea watoto, yeye ni mzazi mwenzake.[115] Uhusiano huu kati ya mwanamume na mwanamke wa kwanza unaelezwa kwa kusaidiana, kuthaminiana, kushirikishana nguvu za kila mmoja ili kumkamilisha mwingine, na kutambua yaliyo sawa na yaliyo tofauti ndani ya rafiki wa karibu kabisa. Mungu alijua kwamba si vema kwetu sisi wana, kaka, waume na marafiki tuwe peke yetu, kwa hiyo alitupa washirika wetu bora kwa kutujalia binti, dada, wake, marafiki wa kike na wafanyakazi wenzetu. Kwa kuwa hatujaachwa tena kuifanya kazi ya Mungu peke yetu – nyumbani mwetu, kanisani, au ulimwenguni – wanaume kama mimi sasa tunaweza kwa furaha, kwa unyenyekevu na kwa shukrani kusimama pamoja na washirika wetu na askari wenzetu. Hii ndiyo maana ya Mwanzo 2:18.

Je, mnaona jinsi jambo hili linavyodhoofisha ukamilishano? Kauli nne za "kimafundisho" katika Tamko la Danvers zinabaki zikiyumbayumba ikiwa (kama ninavyoamini) zimejengwa juu ya tafsiri yenye kasoro ya Mwanzo 2:18 kama andiko lao la uthibitisho linalorudiwa. Labda Mwanzo 2:18 ni "msaidizi asiyefaa" kwa ukamilishano! Tukiweka kando utani dhaifu wa ufafanuzi wa Maandiko, natumaini mnaona kwa nini kutafuta dalili za uongozi wa mwanamume juu ya mwanamke katika ulimwengu wa Mwanzo kabla ya anguko kunageuka kuwa msako usio na matunda.

Mifano ya Eisegesis

Inapokuja kwenye ufasiri, ni lazima tuepuke *eisegesis*. Hatupaswi kuingiza katika kifungu maana ambayo si mwandishi wa kibinadamu wala mwandishi wa kimungu aliyeiweka humo. Badala yake tunapaswa kufanya *exegesis* nzuri na kupambanua maana yake sahihi.

Niliposoma Mwanzo kwa mara ya kwanza nikiwa kijana, sikuona chochote kuhusu mamlaka ya Adamu juu ya Hawa mpaka Mwanzo 3:16. Lakini mara

115. Kwa kweli, kuwa *ezer kenegdo* wa mtu kunamaanisha kwamba yeye naye ni hivyo hivyo kwako. Yule unayepaswa kumsaidia naye ni aliye kama wewe na mkabala wako, mshirika wako katika kuigeuza dunia kuwa Edeni, mbeba mfano mwenzako, mzazi mwenzako na askari mwenzako, kwa kiasi kile kile ambacho wewe ni hivyo kwake, akileta nguvu zozote alizo nazo ambazo mwanamke naye anazihitaji kwa ukamilifu wake.

niliposikia baadhi ya zile hoja tano za kukisia ambazo nimezishughulikia katika sura hii (na zile sita katika Kiambatisho 2), ilizidi kuonekana wazi kwangu kwamba Adamu ndiye aliyekuwa msimamizi. Hata hivyo, Walter Brueggemann katika *Genesis: A Bible Commentary for Teachers and Preachers,* anasema kwamba, "ufasiri wa namna hiyo unayasaliti maandiko na ni mfano mzuri wa jinsi … mawazo yetu ya awali yanavyoutawala ufasiri wetu."

Ili kuonyesha jinsi makisio yanavyoweza kupotosha, fikirieni kwamba ningekuwa nimefundishwa kwamba kabla ya anguko Hawa alikuwa mkubwa na bwana wa Adamu, kwa msingi wa hoja zifuatazo: 1) Katika Mwanzo 1, aliyeumbwa mwisho ndiye anayetawala, kwa hiyo ndivyo alivyo Hawa, ambaye ameumbwa mwisho katika Mwanzo 2. 2) Hawa anaitwa "msaidizi" – neno linalotumika zaidi kwa Mungu anayekuja kuwaokoa walio dhaifu. 3) Adamu aliumbwa kwa mavumbi, Hawa kwa nyama. 4) Katika tamaduni ambazo mke huhamia kwa ukoo wa mume, wanawake waliwaacha wazazi wao ili kuunganishwa na familia ya mume wao, lakini Mwanzo 2:24 inasema mwanamume ndiye anayeiacha familia yake ili kuambatana na mkewe. 5) Shetani anajua kwamba ili kuwatawanya kondoo, lazima ampige mchungaji – na ndivyo anavyofanya. 6) Inahitaji nguvu zinazopita za kibinadamu kumwangusha Hawa, na shinikizo dogo tu la kibinadamu kumwangusha Adamu. 7) Mungu anatoa hukumu kwanza kwa Hawa kisha kwa Adamu, kwa sababu yeye kama kiongozi ndiye mwenye wajibu mkubwa zaidi. 8) Matokeo ya dhambi kwa Hawa ni kwamba hatatawala tena; sasa mwanamume atamtawala.

Kama haya yangekuwa mafundisho ya kanisa kwa muda mrefu, huenda madhehebu mazima yangeyaamini. Kurundika hoja, na kuzirudia tena na tena, kunaonekana kuzipa uhalali. Hata hivyo, orodha ya hoja za wakamilishano na orodha hii ya hoja nane zote mbili ni mifano ya kosa lile lile: *eisegesis*. Tunapounganisha nukta ambazo hazikukusudiwa kuunganishwa, picha iliyopotoka inajitokeza.

"Mpangilio wa Uumbaji" Unahusu Uumbaji Wote

Ikiwa mkamilishano anatumia "mpangilio wa uumbaji" kama msingi wa kuwazuia wanawake kuwaongoza wanaume, au kuongoza pamoja nao, kanisani na nyumbani – basi jambo hili linahusu jamii yote pia. *Kitheolojia, uumbaji unaenea katika kila nyanja ya maisha.* Adamu na Hawa hawakuwa tu familia ya kwanza na kanisa la kwanza, bali pia walikuwa jumuiya ya kwanza ya wanadamu, mbegu ya jamii yenyewe. Tafiti nyingi za kitaaluma kuhusu 1 Wakorintho 11 na 1 Timotheo 2 zinahitimisha kwamba Paulo anawatumia Adamu na Hawa kabla ya anguko kama kielelezo cha uhusiano wa mwanamume na mwanamke *kwa ujumla.*

Ingawa sikubaliani na mtazamo wa John Piper, ninampongeza kwa kuwa *thabiti:* kwa mujibu wake, uumbaji unawawekea wanawake mipaka katika mifumo ya kanisa *na* ya jamii. Ananukuu kwa kukubali maneno ya mwanatheolojia mwingine: "Mwanzo 2 … inanisadikisha kwamba uhusiano wa mwanamume na mwanamke kwa asili yake hauwezi kugeuzwa. … [B]osi mwanamke [ambaye] ana katibu mwanamume … ataweka mzigo juu ya ubinadamu wa pande zote mbili … Hii ni sehemu ya … uumbaji, ukweli uliowekwa ambao hakuna kitu kitakachoubadilisha."[116]

Katika makala, How Should Women Lead?[117] Piper anahoji kwamba wanawake wanaweza kuwaongoza wanaume tu "kwa njia isiyo ya kibinafsi." Wanaweza kuwa na ushawishi kwa wanaume kwa mbali – kama mpangaji wa mji au mbunifu wa majengo anayebuni barabara au majengo ambayo wanaume wanayapitia, kwa mfano, lakini si kama sajini wa mafunzo ya kijeshi. Wanaweza kuwaongoza wanaume "bila kutoa maelekezo" kama Abigaili ambaye "alimshawishi Daudi asimuue Nabali" kwa "kujizuia na unyenyekevu wa kushangaza." (Vivyo hivyo, mwanamke hawezi kumfundisha mwanamume

116. John Piper, Recovering Biblical Manhood and Womanhood, uk. 37
117. www.bit.ly/3LPBXQV

mafundisho ya imani ana kwa ana, bali kupitia kitabu anachoandika tu, kwa kuwa hapo "haniangalii na … kunielekeza kwa mamlaka kama mwanamke."[118])

Kwa namna hiyo hiyo, Kevin De Young anahoji kwamba mpango wa uumbaji unaunga mkono kanuni ya uongozi wa wanaume katika jamii.[119] Ikiwa usomaji wa wakamilishano wa Mwanzo 2–3 ni sahihi, basi hatuthubutu kuwatia moyo binti zetu katika matamanio ya kupanda hadi kuwaongoza wanaume moja kwa moja na ana kwa ana – si kanisani tu, bali pia kazini na serikalini. De Young hata anawashauri binti zake, ambao huenda wakajikuta katika ngazi yoyote ile katika "chati ya muundo wa kampuni," wakubali kwamba mpango wa Mungu ni "wanaume kuongoza na wanawake kusaidia." Wanapaswa kukumbatia "uanawake" na kuwaacha wanaume "waongoze kwa upendo" huku wao "wakisaidia kwa unyenyekevu."[120]

Ni kizuizi kizito kama nini ambacho tafsiri hii inaweka juu ya fursa za kazi za binti zetu! Kwa faraja, nimesadikika kwamba Piper na De Young wanaisoma vibaya Mwanzo 2. Hata kama ni kwa ajili ya wanawake kustawi katika wito wao wa kazi tu, nawasihi marafiki zangu wakamilishano angalau wafikirie uwezekano kwamba ngazi za kijinsia huenda hazipo katika Mwanzo 2. Tukigeukia Mwanzo 3 tutasaidiwa hatimaye kuhitimisha hivyo hivyo.

118. John Piper analijibu swali, "Je, Unatumia Vitabu vya Ufafanuzi wa Biblia Vilivyoandikwa na Wanawake?" kwa kusema, "Kuna kitu hiki kinachoingia katikati kinachoitwa *kitabu* na *maandishi* ambacho kinamweka mwanamke kama mwandishi nje ya macho ya msomaji na, kwa namna fulani, kinaondoa kipengele cha utu wake wa kike."

119. Ninaihakiki makala ya Kevin De Young, "*Death to the Patriarchy?"* hapa: www.bit.ly/3LQLN4W.

120. Katika "Men and Women in the Church", sura ya 9, De Young anaeleza kile anachowafundisha watoto wake: "Wanaume kuongoza na wanawake kusaidia ndilo jambo ambalo wanaume na wanawake wanapaswa kulitafuta kwa makusudi na kulikubali kwa hamu. Hata kazini, ambapo chati ya muundo wa kampuni inaweza kuwa na wanaume na wanawake katika kila ngazi, ninaamini bado kuna njia kwa Wakristo kukumbatia uanaume na uanawake kwa namna zinazofaa. … Mwanamume anayeongoza kwa upendo humrahisishia sana mwanamke kusaidia kwa unyenyekevu." Huu ni ujumbe mchanganyiko ambamo kauli moja inabatilishwa na nyingine: 1) Wanawake wanaweza kujikuta wakiwaongoza wanaume katika jamii. 2) Lakini wanawake *kwa kweli* wanapaswa kuwatia moyo wanaume waongoze. (Kisha anaendelea kukisoma vibaya sana kisa cha Debora, akidokeza kwamba alikuwa akijaribu kumkabidhi Baraka uongozi wake – nitaijibu tafsiri hii potofu katika Sura ya 10.)

Chanzo cha Mfumo Dume

Ikiwa mfumo dume haukuwa sehemu ya mpango aliokusudia Mungu, kwa nini karibu tamaduni zote katika historia zimeufuata? Mwanzo 3 inatoa jibu la kitheolojia.

Wakati maji ya tunda bado yanadondoka kutoka kwenye videvu vya Adamu na Hawa, Mungu anazungumza na nyoka, mwanamke na mwanamume. Anawaonya kuhusu matokeo ya matendo yao, na kuwaandaa kwa ajili yake. Kwa mwanamke anasema: "Na tamaa yako itakuwa kwa mumeo, naye atakutawala."[121] Ni nini kinachotokea hapa?

Wakamilishano wanasema kwamba, kwa sababu ya anguko, utawala mwema wa mwanamume juu ya mkewe kabla ya anguko sasa unageuka kuwa udhalimu. Katika mtazamo huu, neno "kutawala" (Kiebrania: *mashal*) hapa linamaanisha *utawala wa kukandamiza*. Badala ya kutoa uongozi wa kimungu, atamtawala kwa nguvu. Kilichokuwa kizuri hapo awali (uongozi wake wa upendo juu yake) kimegeuka kuwa kitu cha kikatili na cha kunyonya.

Lakini je, kweli hivyo ndivyo Mungu anavyosema? Kinachowasilishwa wazi ni kwamba Adamu, kama matokeo ya anguko, sasa atajitwalia uongozi juu ya Hawa (na, kwa kupanua wazo, wanaume watajitwalia uongozi juu ya wanawake). Mwanzo 1:26-28 ilifunua kusudi kuu la Mungu kuwa wanaume wanatawala *pamoja na* wanawake. Ni giza kubwa kiasi gani basi kwamba, katika uumbaji ulioanguka, mwanamume anatawala *juu ya* mwanamke.

Neno la Kiebrania *mashal* halimaanishi kukandamiza, kama baadhi ya wakamilishano wanavyohoji. Badala yake linamaanisha kumiliki, kutawala, kuongoza serikali, kuwa bwana, au kuongoza. Katika mara 81 linapotokea katika Agano la Kale, linamaanisha tu uongozi au utawala: mara ya kwanza linapotokea, jua "linatawala" usiku na mchana; mara ya mwisho, kuhani-mfalme "anawatawala" watu wa Mungu.[122] Kamusi zote mbili kuu za Kiebrania cha

121. Mwanzo 3:16
122. Jioneeni wenyewe: www.bit.ly/3nVjfvA.

Biblia zinazochambua kila tukio la neno hili katika Agano la Kale hazitaji hata maana moja hasi. Isipokuwa limeunganishwa na neno la kulifafanua kama vile "kwa ukali," dhana yake ya msingi ya kimaana haijumuishi ukandamizaji wala udhalimu. Dalili moja kwamba ulimwengu umeharibika, asema Mungu, ni kwamba wanaume watajitwalia utawala juu ya wanawake kwa sababu tu ni wanawake. Ingawa utawala wa kiume wa kunyanyasa ni mbaya zaidi kuliko utawala wa kiume wa wema, hakuna kati ya hivyo viwili kilicho kusudi kuu la Mungu. Ukweli wenyewe kwamba uhusiano kati ya wanaume na wanawake, kama matokeo ya anguko, umekuwa usio sawa na unaojengwa juu ya nguvu ni jambo la kutisha vya kutosha lenyewe.

Katika mistari miwili inayofuata, matokeo ambayo Adamu anapaswa kukabiliana nayo ni kwamba ardhi ile ile ambayo alitwaliwa kutoka kwake hapo mwanzo sasa itazaa chakula tu kwa gharama ya damu yake iliyochomwa na miiba na jasho la uso wake. Yakiwekwa kando kwa kando, matokeo ya Hawa na ya Adamu yanalingana: Adamu sasa atakuwa chini ya chanzo chake (ardhi), huku Hawa sasa akiwa chini ya chanzo chake (Adamu). Huu ndio mwanzo halisi wa mfumo dume – hali ya kawaida yenye maafa inayojitokeza katika kila jamii iliyoanguka ambamo wanaume wanajitwalia udhibiti juu ya wanawake.

"Tamaa" ya Hawa Ni Nini?

Inamaanisha nini kwamba "tamaa" (Kiebrania: teshuqah) ya Hawa itakuwa kwa Adamu? Wasomi wa Biblia wanapendekeza njia kuu tatu za kuelewa jambo hili. Hebu tuchunguze kila moja.

Tamaa ya asili. Mtazamo huu unaiona tamaa au ujitoaji wa Hawa kwa mwanamume wake kuwa jambo la asili, hata lililowekwa na Mungu. Muktadha wa mistari ya 16-19 unaonyesha kwamba ni tamaa ya asili, ingawa inayozuiwa: mwanamke analeta watoto ulimwenguni, jambo zuri, lakini, baada ya anguko, kuna uchungu mkubwa. Vivyo hivyo, mwanamume anatoa chakula ardhini, kama hapo awali, lakini sasa miiba yake inamzuia – kwa kweli, sasa ardhi hiyo itammeza katika mauti. *Kila moja ya haya inatabiri kwamba shughuli waliyopewa na*

Mungu itakwamishwa. Kwa namna hiyo hiyo, basi, tamaa ya mwanamke kwa mwenzi wake ni ya asili, lakini kwa bahati mbaya inazuiwa na azma ya mwanamume ya kumtawala.

Tamaa iliyopita kiasi. Mtazamo huu unarekebisha ule uliotangulia kwa kudokeza kwamba tamaa au ujitoaji wa mwanamke kwa mwanamume wake, aliopewa na Mungu, unageuka kuwa ibada ya sanamu baada ya anguko. Kama binti mfalme wa Disney anayesubiri kuokolewa na mpenzi wa kweli wa moyo wake, mtazamo huu unadokeza kwamba hii ndiyo sababu mwanamke mara nyingi hujifunga kijamii kwa mwanamume; akipata utambulisho wake mkuu katika kukubalika na mikono ya mwanamume badala ya kukubalika na mikono ya Mungu. Jambo hili litamfanya ama awe mdai mno ama, kama Calvin alivyodokeza, mtumwa: akijisalimisha bila msimamo wowote kwa kila analotaka mumewe.

Tamaa ya uasi. Kwa tafsiri hii, mwanamke anatamani kumtawala mwanamume naye anajibu kwa namna hiyo hiyo – na vita vya jinsia vinaanza. Wasio wakamilishano wenye mtazamo huu wanasema kwamba "wale wawili waliotawala kama mmoja [sasa] wanajaribu kutawalana,"[123] ingawa mwanamume atashinda. Wakamilishano wanasoma hili kama uasi wa Hawa dhidi ya utawala wa Adamu uliowekwa na Mungu hapo awali, ambao sasa unageuka kuwa udhalimu. Grudem anasema, "Upotovu ulikuwa kwamba sasa Hawa angeasi dhidi ya mamlaka ya mumewe. Ana msukumo na hamu ya ndani ya kumpinga Adamu, kuupinga uongozi wa Adamu. Msukumo wake, tamaa yake na nia yake vimeelekezwa dhidi ya mumewe." Kwa kuwa Grudem ni mjumbe wa kamati yake ya tafsiri, basi haishangazi kwamba ESV inatafsiri, "Tamaa yako itakuwa *kinyume* na mumeo."

Ni mtazamo upi ulio sahihi? Nimekuwa nikisitasita kati ya wa kwanza na wa pili, hata hivyo, nina shaka kubwa juu ya wa tatu, hasa toleo lake la ukamilishano. Kwa sababu sita, ambazo ninazipanga takriban kwa uzito unaoongezeka:

Kwanza, matokeo ya tafsiri hii yana madhara yaliyojificha. Inadokeza kwamba sababu ya Adamu kumdhibiti Hawa ni kwamba yeye anaendelea kuanzisha

123. Victor Hamilton, New International Commentary on the Old Testament.

ugomvi naye. Ingawa utawala wake unaweza kuwa mkali, kwa mtazamo huu, unaeleweka – mtu angefanyaje vinginevyo na mtu wa chini yake aliye mkaidi?

Pili, katika mstari uliotangulia, ambapo mapambano ya pande mbili ya kutafuta kutawala yanaelezwa, Mungu analiweka wazi jambo hilo: "nami nitaweka uadui kati ya [nyoka] na huyo mwanamke." Ikiwa "vita vya jinsia" vya pande mbili vinavyolingana na hivyo vinaelezwa katika Mwanzo 3:16, kwa nini Mungu hasemi pia, "Kutakuwa na uadui kati ya mwanamke na mwanamume"? Katika kifungu hiki, kutawala kunaonekana kuelekea upande mmoja tu.

Tatu, "tamaa ya kudhibiti" ni tafsiri mpya. Tafsiri chache za hivi karibuni (kama vile NLT) zilizochagua "tamaa ya kudhibiti" zinafuata makala ya mwaka 1975 yenye kichwa *What is Woman's Desire?*[124] Makala hiyo inaona kwamba neno lile lile adimu la tamaa katika Mwanzo 3:16 linatumika tena katika Mwanzo 4:7, Kaini anapoambiwa kwamba dhambi inamwotea mlangoni na *tamaa yake ni kwake*, lakini yeye anapaswa kuishinda. Inahitimisha kwamba neno hilo katika visa vyote viwili lazima limaanishe "tamaa ya kudhibiti." Hata hivyo, miktadha ya vifungu hivyo viwili ni tofauti kabisa.[125] Kwa mfano, katika cha kwanza, Hawa anaonywa kwamba mwingine atamtawala kama matokeo ya dhambi yake. Katika cha pili, Kaini anaamriwa atawale, ili kuzuia dhambi. Ni hatari kutumia muktadha kuingiza maana katika neno katika kifungu kimoja kisha kuihamishia maana hiyo katika kifungu kingine chenye muktadha tofauti.[126]

Nne, uchaguzi wa ESV wa "tamaa … kinyume na" si tu wa ajabu na huenda ni makosa,[127] bali pia unageuza maana: ukinzani uko kwa mwanamume dhidi ya mwanamke. Kama vile uchungu wa kuzaa unavyotatiza kazi yake ya kuleta watoto ulimwenguni, ndivyo jukumu lake mwanamume la kujikweza kama bwana wake linavyokuwa kinyume na tamaa yake au ujitoaji wake kwake, iwe ni

124. Tazama www.bit.ly/3mHetTi

125. Tazama www.bit.ly/2YguUMU

126. Hata hivyo Wayne Grudem analijua hili: kuhusu kifungu kingine, anaandika kwamba "ni kosa la msingi katika ufasiri" "kuingiza muktadha wa neno lililotumika katika kisa kimoja katika matumizi ya neno hilo katika kisa kingine." (Evangelical Feminism, 5.10)

127. Kubadilisha neno "for" (kwa) kwa neno "contrary" (kinyume) katika kisa hiki ni kutafsiri vibaya kihusishi cha Kiebrania *el*. Mary Convoy na Matt Lynch wanalikosoa kosa hili vizuri – tazama www.bit.ly/3T8fjGz na www.bit.ly/3MNDPdz

wa asili au wa kuabudu sanamu. Katika hali ya pili, maumivu hayatokani na uchungu wa kuzaa, bali na utawala anaomlazimishia.

Tano, ingawa inawezekana, haielekei kwamba neno hili linamaanisha jambo moja kwa mwandishi wa Mwanzo na jambo jingine kabisa kwa mwandishi wa Wimbo Ulio Bora. Tukijaribu kupatanisha maana ya msingi ya *teshuqah* katika Mwanzo 4:7 na katika Wimbo Ulio Bora 7:10 – "Mimi ni wake mpendwa wangu, na [*teshuqah*] yake ni kwangu" – tunahitimisha kwamba huenda linamaanisha ama tamaa yenye nguvu ya asili ama ujitoaji wa moyo mmoja, si tamaa ya kutawala (isipokuwa tunadhani Wimbo Ulio Bora unasherehekea aina ya ngono au mapenzi yanayojengwa juu ya nguvu). Pia, ingawa miktadha ya Mwanzo 3:16 na Wimbo Ulio Bora 7:10 ni tofauti, vifungu vyote viwili vinahusu uhusiano wa mwanamke na mwanamume.

Sita, karibu wafasiri na watafsiri wote wa zamani na wa sasa wanalichukulia neno *teshuqah* kumaanisha ama "kugeuka" ama "tamaa."[128] Walter Kaiser anaonyesha kwamba kabla mtawa wa Kiitaliano Pagnino hajalitafsiri mwaka 1528 kumaanisha "tamaa," matoleo *yote* kumi na mawili ya kale yanayojulikana yalichagua maana ya "kugeuka."[129] Ingawa ushawishi wa Pagnino unatawala katika tafsiri za sasa, msomi mashuhuri wa Kiebrania cha Biblia, Andrew Macintosh, anahoji kwamba linamaanisha "aliyejitoa" (kama katika kugeuza usikivu wote kwa moyo mmoja kuelekea kitu fulani).[130] Jambo hili linakamilisha sitiari ya kutisha katika Mwanzo 4:7: dhambi, kama mnyama mwindaji aliyejikunyata, "imeshalenga shabaha yake," na Kaini, akiwa sasa ameonywa, lazima amdhibiti yule anayetaka kumshambulia. Inaendana pia na Wimbo Ulio Bora – "yeye amejitoa kwangu peke yangu." Kuhusu Mwanzo 3:16, inaupa uzito mtazamo wa pili: "utageuka [kutoka kwa Mungu] kumwelekea mumeo."[131]

128. Tazama makala mbili za Marg Mowczko: www.bit.ly/3ghuPAZ na www.bit.ly/3yW4kI3

129. Hard Sayings of the Bible, uk. 98.

130. "The Meaning of Hebrew תְּשׁוּקָה," *Journal of Semitic Studies* LXI/2 (2016), uk. 365-87.

131. Katharine Bushnell, mmisionari mwanamke nchini China mwanzoni mwa karne ya ishirini, alishikilia mtazamo huu. Badala ya "tamaa," alipendelea kulitafsiri neno hilo kama "kugeuka." Kama alivyoutafsiri mstari huo, "Wewe unageuka mbali, kumwelekea mumeo, naye atakutawala." Kabla ya anguko, Adamu na Hawa wote wawili walinyenyekea chini ya mamlaka ya Mungu. Baada ya anguko, kwa sababu ya dhambi, wanawake sasa wangemgeukia kwanza mume wao. (Chanzo: Kristen Du Mez, A New Gospel for Women, uk. 121)

Yakisomwa hivi, hakuna hata kimoja kati ya vifungu hivi kinachoashiria utawala wa kukandamiza.

Je, huu si msiba halisi wa nguvu ya dhambi katika uhusiano wa mwanamume na mwanamke? Kwa mtazamo wa pili – ninaouchagua – uzuri wa kukutana kwa mara ya kwanza kwa wanandoa hao umegeuzwa kwa namna ya kutisha: hapo awali mwanamume alisherehekea kumpata mshirika aliye sawa naye aliyekuwa akimtafuta, kama zawadi ya Mungu; sasa mwanamke ataumia kumkuta bwana katika mwanamume ambaye anamtazamia kama mbadala wa Mungu. Badala ya kutawala pamoja na mbeba mfano mwenzake (Mwanzo 1) na kushirikiana na mkabala wake aliye sawa naye (Mwanzo 2), mwanamume aliyeanguka sasa atamdhibiti mwanamke anayemtamani kama ukamilisho wake (Mwanzo 3:16). Wakiwa wameharibiwa na dhambi, mwanamke na mwanamume wote wawili watakosa sehemu ya ushirikiano wa karibu ambao Mungu alikusudia hapo mwanzo.

Swali moja la mwisho kuhusu Mwanzo 3:16. Je, ni laana, ni agizo, au ni maelezo? Si laana. Nyoka na ardhi wamelaaniwa kwa sababu ya dhambi ya wanadamu, lakini mwanamume na mwanamke hawakulaaniwa. Pia si agizo. Mungu hawaamuru wanaume wawakandamize wanawake, wala wanawake wapate uchungu wakati wa kuzaa. Badala yake, ni maelezo. Kama matokeo ya kuvunjika kwa uhusiano kati ya wanadamu na Mungu bustanini, huu ni upotovu mmoja mahususi utakaokuwa jambo la kawaida katika mahusiano ya kibinadamu.

Ingawa uhusiano ulioharibika kati ya jinsia mbili ni wa kutisha, unaweza na lazima upingwe. Tunapaswa kufanya kila tuwezalo kuondoa utawala wa kukandamiza, hali ya kuwa duni inayoponda, ukuu wenye sumu na ibada ya sanamu katika mahusiano yetu, kwa kiasi kile kile tunachojitahidi kufanya uzazi wa watoto usiwe na hatari na uchungu mwingi, na tunavyoweka mbolea na kuua magugu tunapolima ardhi.

Mwanamume na Mwanamke

Hatimaye, itahitaji "uzao" wa Hawa kurejesha uhusiano wa mwanamume na mwanamke. Tutalifikia jambo hilo katika Sura ya 5. Mpaka hapo, tusisahau kusudi kuu la Mungu: katika mapambano yetu dhidi ya ngazi za kijinsia, tuna kielelezo cha kututia moyo tunachoweza kukilenga: kukutana kwa mara ya kwanza kwa Adamu na Hawa, tukio la fahari kubwa. Richard Davidson, katika utafiti wake mkubwa kuhusu jinsia na ujinsia katika Agano la Kale, anaona:

Kuumbwa kwa mwanamume mwanzoni mwa masimulizi na kuumbwa kwa mwanamke mwishoni mwa masimulizi vinasawazishana kikamilifu. Msimulizi anatumia idadi ile ile kamili ya maneno (kwa Kiebrania) kuelezea kuumbwa kwa mwanamume kama kuelezea kuumbwa kwa mwanamke. Mwelekeo wa Mwanzo 2 hauendi kutoka kwa aliye bora kwenda kwa aliye duni, wala kutoka uongozi kwenda unyenyekevu, bali kutoka kutokamilika kwenda ukamilifu. Mwanamke ameumbwa kama kilele, hitimisho la kisa, na kama aliye sawa kabisa na Adamu.[132]

Hakuna mahali popote katika Mwanzo 2 ambapo mwanamume anapewa mamlaka juu ya mwanamke, wala yeye haambiwi amwongoze, wala mwanamke haambiwi amtii. Kilicho wazi ni kwamba kufikia mwisho wa Mwanzo 2, mwanamume ana mshirika wa kumwondolea upweke wake na kushirikiana naye katika wito ule ule aliokuwa ameupokea hapo awali.

Fikirieni maelezo ya kitheolojia yaliyoongezwa mwishoni mwa Mwanzo 2. Kama usomaji wa wakamilishano wa sura hiyo ungekuwa sahihi, huenda yangesema, "Kwa hiyo mwanamume … atakuwa mkuu juu ya mkewe." Badala yake, kilele cha maneno ni kile kinachonukuliwa katika kila harusi ya Kikristo: "Kwa hiyo mwanamume … ataambatana na mkewe, nao watakuwa mwili mmoja." Maneno "ataambatana" na "mwili mmoja" yanathibitisha kwamba sura hiyo inafundisha kutegemeana na ukamilifu, si utawala wala ukuu wa kuamuru.

132. Richard Davidson, Flame of Yahweh, sura ya 2.

Paulo anaonekana kuuthibitisha ufahamu huu: baada ya kurejelea Mwanzo 2:24 katika 1 Wakorintho 6, mistari michache tu baadaye, katika 1 Wakorintho 7, anabainisha, "Mke hana amri juu ya mwili wake mwenyewe, bali mumewe. … Vivyo hivyo mume hana amri juu ya mwili wake mwenyewe, bali mkewe." Kwa usomaji wa Paulo wa Mwanzo 2, kwa kuwa wanandoa hao wawili ni mwili mmoja, wote wawili wana haki sawa ya kuufikia mwili huo mmoja na mamlaka sawa juu yake.[133]

Kwa hiyo, Mwanzo 2 haifundishi kwamba uongozi ni sehemu ya asili ya uanaume, na unyenyekevu ni sehemu ya asili ya uanawake. Badala yake inachothibitisha ni umoja, kutegemeana na usawa kati ya wanaume na wanawake – si ngazi za mamlaka.

Kutajwa kwa mara ya kwanza kwa hali yoyote ya wanawake kuwekwa chini ya wanaume kunatokea katika Mwanzo 3:16, pale inaposemwa kwamba mwanamume "atamtawala" mwanamke *kama matokeo ya dhambi*. Kama Mungu angepanga wanaume wawaongoze wanawake, je, hangeliingiza jambo hilo katika maandiko haya, angalau kwa nusu ya uwazi anaoutoa katika sehemu nyingine mbili zinazotaja mamlaka: mamlaka mema ya wanadamu wasioanguka juu ya uumbaji, na mamlaka ya kujikweza ya wanaume walioanguka juu ya wanawake? Kukosekana kwa jambo lingine lolote kuhusu mamlaka kunaweka wazi kwamba, kwa kusudi kuu la Mungu, Mungu peke yake ndiye mwenye mamlaka juu ya wanadamu; na wanaume na wanawake wana mamlaka ya pamoja waliyopewa na Mungu ya kutumikiana bila kunyonyana, na, kwa ushirikiano wao kwa wao, kuutumikia uumbaji wote uliobaki.

Kuacha Kuona, Kisha Kuona

Tunapokuwa tumeanza *kuona* kitu ambacho hakipo katika maandiko ya Biblia, tunahitaji msaada wa Mungu ili *tuache kukiona*. Kwa kuwa kanisa lilifundisha kihistoria kwamba "wanawake wako chini kwa sababu ni duni," wafafanuzi wengi wa kale waliingiza dhana ya wanawake kuwa duni katika masimulizi haya ya kabla ya anguko, ili kuthibitisha kukataa kwao uongozi wa wanawake kanisani na katika jamii. Hata hivyo, kutoka mahali tulipo leo, penye nafasi nzuri ya

133. Shukrani kwa Andrew Bartlett ambaye, katika mawasiliano ya moja kwa moja nami, alinisaidia kuona uhusiano huu kati ya 1 Wakorintho 6:16 na 7:4.

kuona, sasa tunajua kwamba vizazi vilivyotangulia vilikuwa vikisoma maandiko tu kupitia macho ya tamaduni zao wenyewe za mfumo dume na za chuki dhidi ya wanawake. Badala ya kusimama dhidi ya utamaduni ulioenea kote kuwazunguka, walijisalimisha kwake.

Hata hivyo, kwa neema ya Mungu, si Baba wa Kanisa Krisostomo[134] peke yake, bali pia Luther, mwanzilishi wa Uprotestanti, aliiona Mwanzo 2–3 kwa uwazi wa kutosha. Licha ya mtazamo wa jumla wa Luther wa kuwadharau wanawake, kadiri muda ulivyosonga aliweza "kuacha kuona" kile kisichokuwemo katika Mwanzo 2–3 na kuthamini kikamilifu kile kilichokuwemo. Akiwa bado kijana na hajaoa, alihubiri kitabu cha Mwanzo mwaka 1523, akikubali bila kuhoji mtazamo wa muda mrefu kwamba Hawa aliumbwa ili amnyenyekee mumewe. Alitafsiri kitendo cha Adamu kumpa Hawa jina kama ishara kwamba anamtegemea yeye. Aliandika juu yake kama "mwanamke mdogo dhaifu" aliyefunikwa na akili ya mumewe, na akasema kwamba anguko la Adamu lilisababishwa na urahisi wake wa kudanganywa na uzushi wa Shetani.

Lakini alipokuwa mzee zaidi na ameoa, alihubiri kifungu hicho hicho tena. Safari hii alikiona kwa namna tofauti. Kama mwanahistoria mmoja anavyofupisha ujumbe wake, "Hawa alikuwa amegeuka kuwa mwanamke shujaa, mwanafalsafa bora, mwenye nafasi sawa nyumbani, na anayetawala uumbaji katika ushirikiano sawa na mumewe. Kwa kusisitiza njia ambazo Hawa alikuwa sawa na Adamu kabla ya anguko, tafakari za Luther zilivuka zile za yeyote kati ya wanatheolojia waliomtangulia."[135]

Kwa neema ya Mungu, kile ambacho Luther, aliyekuwa amezama hadi shingoni katika utamaduni wake wa kuwadharau wanawake, aliweza kukiona kidogo katika Mwanzo 2, mimi pia nimejaliwa kukiona. Katika safari zangu nyingi za kitheolojia, ufahamu wangu wa Maandiko uliboreka pale nilipokiri kwamba nilikuwa nikiingiza katika Maandiko kitu ambacho hakikuwemo kabisa.

134. Kwa mfano, Krisostomo anaona katika Mwanzo 2 kwamba "Hawa hakuwekwa chini mara tu alipoumbwa; wala, Mungu alipomleta kwa mwanamume, yeye hakusikia neno lolote la namna hiyo kutoka kwa Mungu, wala mwanamume hakumwambia neno lolote la namna hiyo: alisema kweli kwamba yeye ni mfupa katika mifupa yake, na nyama katika nyama yake." (1 Corinthians, Homily 26)

135. Mickey Mattox, Defender of the Most Holy Matriarchs: Martin Luther's Interpretation of the Women of Genesis, uk. 252-53 (Imenukuliwa na Davidson katika Flame of Yahweh, sura ya 2, tanbihi 23.)

Ninakumbuka waziwazi usiku ule hatimaye nilipoona mafundisho halisi ya Mwanzo 2. Nilikuwa na uhakika sana kwamba uongozi wa mwanamume ulikuwepo katika bustani kabla ya anguko, lakini (kwa mara ya kwanza) nilikuwa tayari angalau kusikiliza kwa nini huenda isiwe hivyo. Nikiwa nimeanza kuandika sehemu ya karatasi ya utafiti ya kanisa letu kuhusu somo hili, niliamua kutengeneza jedwali la hoja za kuunga mkono na za kupinga – bila kujiandaa hata kidogo kwa kile kilichotokea baadaye. Nilipotafakari kila hoja, utambuzi ulianza kuchomoza na kuchukua umbo, nami nikapaza sauti: "Kumbe – haipo hapa. Hawa ni sawa na Adamu kwa kila namna!"[136] Wakati huo, mke wangu alipita karibu nami, akiwa ameshangaa kidogo kwa mlipuko wangu wa ghafla. Nilitaka kumweleza kile nilichokuwa nikikipitia, na kile nilichokuwa nimekiona (na kuacha kukiona) katika Maandiko, lakini kabla maneno hayajatoka kinywani mwangu, machozi yalitiririka mashavuni mwangu. Kwa maana, aliyesimama mbele yangu alikuwa mtu niliyekuwa nimemwona mara nyingi zisizohesabika, na bado, nilikuwa *nikimwona* kana kwamba ni kwa mara ya kwanza. "Wewe ni *ezer kenegdo* wangu – msaidizi wangu mwenye nguvu na mwenzi wangu anayenifaa kikamilifu. Wewe ni mfupa katika mifupa yangu na nyama katika nyama yangu," nilimwambia. "Wewe una nguvu pale nilipo dhaifu." Boriti ya kutoelewa kusudi kuu la Mungu ikiwa sasa imeondolewa katika jicho la akili yangu, nilimwona mke wangu kama Mungu anavyomwona.

Je, ninajitosa mbali mno hapa kwa tafsiri za ajabu za Mwanzo 1–2 ambazo Krisostomo, Luther na sasa mimi tumezikumbatia isivyo halali? Hata kidogo – katika kile ambacho huenda ni kitabu chenye mamlaka zaidi kilichoandikwa na msomi wa kihafidhina kitheolojia kuhusu jinsia na ujinsia katika Agano la Kale, Richard Davidson anachukua mtazamo ule ule kabisa niliouweka mbele katika sura hii, na ananukuu tafiti hamsini kuu za kitaaluma kuhusu Mwanzo 2 zinazofikia hitimisho lile lile.[137] Kwa kweli, "wafafanuzi wengi sasa wanakataa

136. Jinsi waraka kama Mwanzo 1–3 ulivyoweza kuandikwa katika ulimwengu wenye mfumo dume uliokithiri namna hiyo, na bado ukawa huru kutokana na mfumo dume, kulinishangaza mno. Linganisheni kwa mfano na kisa cha asili cha Atrahasis cha kipindi kama hicho, ambamo uumbaji unatokea pale mungu wa kiume Marduk anapomrarua vipande vipande mungu wa kike Tiamat, ambaye viungo vya mwili wake vinakuwa ulimwengu wetu wa kimaumbile.

137. Tangu alipoandika kitabu chake "Flame of Yahweh" idadi hiyo imeongezeka. Nje ya vyuo vya Biblia vya ukamilishano, huu ndio mwafaka unaokubalika wa wasomi wengi wa Agano la Kale.

kwamba Mwanzo 1–2 inamweka mwanamke chini kabla ya anguko."[138] Kwa mfano, *The Book of Genesis: New International Commentary On The Old Testament,* unaueleza uhusiano wa wanandoa hao hadi Mwanzo 3:16 kama "utawala wa walio sawa …" ambao "wanatawala kama mmoja." Vivyo hivyo, *Genesis: NIV Application Commentary* unahitimisha kwamba "Mwanzo 2 ... haianzishi wala haielezi majukumu ya kijinsia. Bila kujali hitimisho gani linaweza kufikiwa kuhusu suala zima mara maandiko ya Agano Jipya yanapozingatiwa, maandiko haya yanahusika na majukumu ya kibinadamu, si majukumu ya kijinsia. Mwanamume na mwanamke wanatumikia pamoja."

Hata Kanisa Katoliki la Roma, sehemu kubwa kuliko zote ya kanisa duniani, sasa linafundisha usawa "wa kiini" na "wa msingi" wa jinsia mbili, likihusisha hali ya wanawake kuwekwa chini ya wanaume *na anguko peke yake*. Papa Yohane Paulo II anasema, "Kushinda urithi huu mbaya," unaozungumziwa katika Mwanzo 3:16, "ni jukumu la kila Mkristo."[139] Mfumo dume si hirizi ya kweli; badala yake uliteleza na kuingia shingoni mwa wanadamu pale yule mwovu alipotambaa kwa mara ya kwanza katikati yetu. Lakini Mungu ahimidiwe, ambaye mara tu baada ya anguko, anaahidi kwamba uzao wa Hawa[140] utakuja siku moja kuwaondolea watu wa Mungu nira, akiondoa na kuvunjilia mbali vifungo vya ukandamizaji vinavyoharibu mahusiano, vinavyowabana wengi sana, na vinavyopotosha jinsi tunavyotazamana.

138. Anasema Kevin Giles katika What the Bible Actually Teaches on Women, sura ya 2.
139. John Paul II, Mulieris Dignitatem, uk. 36–41
140. Tazama Mwanzo 3:15.

5

Mahusiano ya Kijinsia Yaliyokombolewa

"Bila makelele wala matangazo yoyote, Yesu alikomesha laana ya anguko, akamrudishia mwanamke heshima yake iliyokuwa imepotea kwa sehemu, na akairejesha, kwa ajili ya jumuiya ya ufalme wake mpya, ile baraka ya awali ya uumbaji, yaani usawa kati ya jinsia mbili." John Stott[141]

Ninaishi Cape Town, mji mkubwa wa bandari ulio kwenye ncha ya kusini ya Afrika. Sasa fikirieni kama meli zingelazimika kuweka mwelekeo wao mara tu zinapotoka katika bandari ya mji huu – bila ruhusa ya kubadilisha njia tena, zingelazimika kufika popote ambapo mwelekeo ule wa kwanza ungeziongoza hatimaye. Tofauti ya nyuzi chache tu ingeweza kumaanisha tofauti kati ya kufika Rio de Janeiro au Miami.

Katika sura iliyotangulia, tulilinganisha usomaji wa wakamilishano na ule wa wafuasi wa ushirikiano wa pande zote kuhusu Mwanzo 2 na 3. Tuligundua kwamba wakamilishano wanadai kwamba mamlaka ya mwanamume na unyenyekevu wa mwanamke vilikuwa daima sehemu ya uumbaji mwema wa Mungu, ilhali wafuasi wa ushirikiano wa pande zote wanasema kwamba ngazi ya aina hii ilijitokeza kwa mara ya kwanza baada ya anguko tu. Bila shaka mnatambua kwamba hizi ni sehemu za kuanzia zilizo tofauti *sana*. Kutegemea ni ipi mtakayochagua kuifuata, namna yenu yote ya kuiona hadithi kuu ya Biblia – na hakika hitimisho mtakalofikia hatimaye – itaathiriwa sana nayo. Mkikosea mwelekeo wa awali wa mahusiano ya kijinsia, hamtaishia Rio tu, bali katika Ncha ya Kusini (kwa mfano tu, bila shaka)! Hili ndilo jambo la kusikitisha sana (kwa

141. John Stott, Issues Facing Christians Today, sura ya 13.

maoni yangu) kuhusu ukamilishano: *kile ambacho Mungu anakihuzunikia, sehemu kubwa za kanisa zinakiona kuwa kielelezo bora.*

Tunawezaje kuwa na uhakika kwamba mpango mwema wa Mungu kwa mahusiano ya kijinsia ni kuelekea Kaskazini, kwenye ushirikiano wa pande zote, badala ya Kusini, kwenye ukamilishano? Asante Mungu, tuna mambo mengine mengi sana katika hadithi ya Biblia – hasa wakati ukombozi unapoonekana kikamilifu – yanayothibitisha mwelekeo huu wa awali.

Linapokuja suala la kupata theolojia kutoka katika Maandiko, jambo la msingi si hasa ni maandiko mangapi yanayozungumzia jambo fulani, bali ni kutambua sehemu kuu za Biblia zinazobeba uzito, kama nguzo zinavyobeba jengo. Kwa mfano, tayari tumegundua jinsi sura tatu za kwanza za Biblia zilivyo muhimu na zilivyojaa theolojia. Vivyo hivyo, linapokuja suala la kupata theolojia kamili ya jinsia katika Agano Jipya, kuna sehemu nyingine chache kuu zenye uzito mkubwa sana.

Napendekeza kwamba sehemu hizo ni pamoja na jinsi Yesu alivyowatendea wanawake; Roho kumwagwa juu ya wanawake siku ya Pentekoste; maono ya Paulo kuhusu ubinadamu uliokombolewa katika Wagalatia 3:28; na nafasi ya wanawake katika uumbaji mpya.

Rafiki wa Wanawake

Katika sura ya 11 tutachunguza huduma ya wanawake katika Injili. Kwa sasa, hebu tuangalie hasa jinsi Yesu alivyowatendea wanawake. Mojawapo ya mambo ya kushangaza zaidi katika huduma yake hapa duniani ni jinsi alivyopindua ngazi za kijinsia na kuudhoofisha ubaguzi wa kijinsia. Kwa kweli, heshima kubwa ya ajabu aliyowapa wanawake haikuwa na mfano wake kwa kiongozi wa dini katika ulimwengu wa kale. Nina rafiki ambaye alimwamini Yesu alipogundua jambo hili kumhusu. Alikuwa mwanaharakati shupavu wa haki za wanawake, akichunguza historia ya mfumo dume, na alitaka kujua jinsi kila mwanzilishi wa dini alivyokuza utawala wa wanaume – mdomo wake ulibaki wazi kwa mshangao alipogundua katika Injili kwamba Yesu ndiye mtu mashuhuri wa kwanza katika

historia aliyewaweka wanawake huru. Mtu huyu ni nani? alijiuliza. Na sasa anamwimbia akiwa karibu nami kanisani, akimpenda kwa moyo wote.

Linganisheni jinsi Yesu alivyowatendea wanawake na rabi Eliezer wa karne ya kwanza, aliyeonya: "Ni afadhali maneno ya Torati yachomwe moto kuliko kukabidhiwa mwanamke. Yeyote anayemfundisha binti yake Torati ni kama anayemfundisha uasherati."[142] Sisi watu wa kisasa tunaweza kudhani kwamba Yesu alikuwa mpole tu kwa wanawake, lakini alikuwa zaidi sana ya hapo – alikuwa mwanamapinduzi. Kwa sababu ya usomaji wenye makosa wa sura zile za kwanza za Mwanzo, pamoja na mfumo dume uliofuata na kuenea kila kona ya ulimwengu uliojulikana wakati huo, walimu wa sheria na Mafarisayo kwa kiasi kikubwa waliwalaumu wanawake kwa uovu uliokuwa duniani, na wakawatenga kabisa na sehemu kubwa ya maisha ya kijamii na ya kidini ambayo waume, baba na kaka zao walishiriki kwa uhuru. Ben Sira alishiriki dharau ile ile ya Eliezer: "Usiketi pamoja na wanawake; kwa maana nondo hutoka katika nguo, na ubaya wa mwanamke hutoka kwa mwanamke. Ubaya wa mwanamume ni bora kuliko wema wa mwanamke; wanawake huleta aibu na lawama."[143]

Hata hivyo, katika Injili wanawake ni miongoni mwa marafiki na wafuasi wa karibu kabisa wa Yesu. Angalau katika safari moja ya huduma, pamoja na wanafunzi wake kumi na wawili, Yoana, Susana na Mariamu Magdalene wanaandamana naye. Huyu wa mwisho alikuwa amemfungua kutoka katika maisha ya mateso makali. Akitajwa si chini ya mara 14 katika Injili, yeye ndiye mtu wa kwanza kukutana na Yesu aliyefufuka. Yesu anapokutana naye siku ya ufufuo wake, Mariamu anasikia neno la kwanza kutoka kinywani mwa Bwana Aliyefufuka: "Mama …" Mwanzoni hana uhakika kama ni yeye, lakini anapomwita kwa jina lake, kwa namna ambayo ni yeye tu awezaye kulitamka, anatambua kwamba kifo si mwisho, na pia kwamba hakika yeye ni mmoja wa marafiki zake wa karibu kabisa.

Yesu wa Nazareti alikuwa mtangulizi katika kuwapa wanawake heshima. Katika Injili, kama nabii Eliya alivyowahi kufanya, anamfufua mwana pekee wa mjane,

142. Mishna, Sota 3:4, 19a; 21b

143. Yoshua bin Sira 42:12-14. Mahali pengine Yoshua bin Sira anasema kwamba binti alikuwa hasara tupu na chanzo cha kudumu cha aibu inayoweza kutokea.

akitambua uchungu wake mkubwa kwa kumpoteza mwanawe, pamoja na hali ya kukosa ulinzi katika jamii ambayo sasa ingemkabili.[144] Wakati mwingine, anakutana na mwanamke aliyekuwa akiteseka kwa miaka 12 kwa kutokwa damu ya hedhi bila kukoma. Kinyume na sheria za utakaso zilizomhesabu kuwa najisi, anaugusa kwa siri upindo wa vazi lake. Yesu anaipuuza imani ya kwamba jambo hili sasa linamfanya yeye kuwa "najisi", na badala yake anaisifu imani ya ujasiri iliyothubutu kumfikia na kuchota nguvu ya uponyaji kutoka kwake. Kisha, katika Ijumaa ile ya kutisha kuliko zote, Yesu anamwomba rafiki yake wa karibu kabisa amtunze mama yake mwenyewe, wakati ule ule ambapo moyo wa mama huyo unachomwa kwa kuuawa kwa mwanawe.

Tofauti na marabi, ambao waliepuka hata kuwataja wanawake, Yesu anayajaza mahubiri yake wahusika wa kike. Jambo lililowashtua watu ni kwamba analinganisha furaha ya Mungu kwa wokovu wetu na furaha ya mjane anayeipata shilingi yake iliyopotea.[145] Mahali pengine anasisitiza kwamba ujasiri tunaouhitaji katika maombi ni ule wa mjane anayetafuta haki.[146]

Pia anawaangazia wanawake fulani walioonyesha mwitikio sahihi kwa ujumbe wake. Anatumia tendo la upendo la kahaba aliyesamehewa kuuaibisha ukosefu wa ukarimu wa Farisayo.[147] Anaonyesha ukarimu wa mjane maskini[148] na anawathibitisha akina mama wanaowaleta watoto wao ili wabarikiwe, licha ya mwitikio wa wanafunzi wake waliokosa subira.

Yesu hata anapinga desturi na sheria zisizohojiwa ambazo ziliwaacha wanawake bila ulinzi mbele ya matakwa ya wanaume. Kikundi cha kidini chenye msimamo mkali kinajaribu kumnasa Yesu: "Je, ni halali mtu kumwacha mkewe kwa kila sababu?" Yesu anaijibu sheria hii yenye upendeleo wa kijinsia kwa kunukuu kusudi la awali la Mungu kwa ndoa: "Mwanamume ataambatana na mkewe, na hao wawili watakuwa mwili mmoja." Wanauliza kwa nini Musa aliamuru kwamba mwanamume ampe mkewe hati ya talaka na kumwacha. Jibu la Yesu linashtua kama umeme: "Musa, kwa sababu ya ugumu wa mioyo yenu, aliwapa

144. Luka 7:11-15
145. Luka 15:3-10
146. Luka 18:1-8
147. Luka 7:36-50
148. Marko 12:41-44

ruhusa kuwaacha wake zenu; *lakini tangu mwanzo haikuwa hivi.*"[149] Katika mazingira ambapo wake walihesabiwa kuwa mali ya mwanamume, na wanaume waliweza kuwaacha wake zao kwa kuharibu chakula cha jioni, au kwa kutokuwa warembo vya kutosha, na ambapo wanawake waliotalikiwa waliishi maisha magumu sana katika jamii, Yesu anawapa wanaume changamoto ya kuwaona wake zao kama yeye anavyowaona: kama watu wenye thamani ya asili, isiyoweza kutenganishwa nao, na isiyoweza kubadilishwa na kitu kingine. Kile ambacho Hawa alikuwa kwa Adamu kabla ya anguko – mwenzi aliyethaminiwa na rafiki aliye sawa naye – ndicho wake zao wanapaswa kuwa kwao. Katika haya yote, Yesu hairuhusu utamaduni ulioanguka wanamoishi ubadilishe maana ya ndoa, wala hawapi wanaume haki za pekee za kuwatupa tu *ezer kenegdos* wao.

Wanawake Nao Ni Watu

Kimsingi wanawake si "wengine" walio tofauti na wanaume. Wanashiriki ubinadamu kamili wa wanaume. Hawapaswi kupewa upendeleo maalum, bali wanapaswa kutendewa kama binadamu. Yesu alionyesha mfano wa jambo hili kwa kutofanya mbwembwe zozote alipojihusisha na wanawake. Katika Injili, wanawake wapo tu. Wakati mwingine wanatajwa kwa majina, wakati mwingine wako nyuma ya pazia. Wakati mwingine wanapokea. Nyakati nyingine wanatoa. Yesu anawatendea kama walio sawa na wanaume. Jambo la kushangaza sana kwa zama zake ni kwamba hakuna mahali popote katika Injili ambapo Yesu anawahutubia wanaume kwa kuzingatia jinsia yao ya kiume, au wanawake kwa kuzingatia jinsia yao ya kike. Wala hatoi fundisho lolote kuhusu majukumu ya kijinsia au kuhusu kubaki ndani ya nyanja zinazofaa kwa kila jinsia. Mwandishi wa Kanada, Sarah Bessey, anasema:

Katika kumbukumbu zote za Injili, niliona jinsi ambavyo Yesu hakuwatendea wanawake tofauti na wanaume, na jambo hilo lilinipendeza. Hatukuwa vitu vya thamani mno kiasi cha kukosa maneno, dhaifu kama vyombo vya kauri safi. Hatukupewa upendeleo wowote wa bure wala wasiwasi wa kudekeza kuhusu uwezo wetu wa kuelewa, au kuchangia, au kufanya kazi. Wanawake hawakuwa

149. Mathayo 19:1-8

watamu mno au dhaifu mno kiasi cha kutoweza kuhakikishwa dhambi na Roho Mtakatifu, wala hawakuwa wajanja mno au wepesi wa wivu, kutojiamini na udanganyifu kiasi cha kutoweza kuusukuma nyuma ufalme wa giza. Yesu hakutudharau kwa kutudekeza, wala hakututazama kwa kujiona bora kuliko sisi.[150]

Bessey anarudia baadhi ya hisia za Dorothy Sayers, msomi mwanamke wa Oxford:

Pengine si ajabu kwamba wanawake ndio waliokuwa wa kwanza horini na wa mwisho msalabani. Hawakuwahi kumjua mwanamume kama Mtu huyu – hakuwahi kuwapo mwingine kama yeye. Nabii na mwalimu ambaye hakuwahi kuwasumbua kwa kelele za lawama, ambaye hakuwahi kuwabembeleza kwa sifa za uongo, wala kuwashawishi kwa maneno matamu, wala kuwadharau kwa kujifanya bora … ambaye aliyapokea maswali na hoja zao kwa uzito, hakuwahi kuwapangia mipaka ya nyanja yao, hakuwahi kuwasihi wawe na tabia za kike wala kuwadhihaki kwa kuwa wanawake; ambaye hakuwa na maslahi binafsi ya kutetea wala heshima ya kiume yenye wasiwasi ya kulinda; ambaye aliwapokea kama alivyowakuta na hakujitazama mwenyewe hata kidogo.[151]

Waandishi wa Injili hawaonyeshi tu kwamba uwepo wa wanawake katika jamii na katika huduma ni jambo la kawaida, bali pia wanawaonyesha kwa namna chanya kabisa iwezekanavyo. *Chukueni Injili ya Yohana.* Tunapochunguza jinsi Yesu anavyohusiana na wanawake katika sura zake, mwanamke mmoja (Martha) anaonekana kukatishwa tamaa naye, lakini Yesu anamtendea kwa upole mkubwa, na, kama tutakavyoona katika Sura ya 11, anaukabili moyo wake uliovunjika baadaye kwa heshima ya juu kabisa. Tofauti na jamii waliyozama ndani yake, iliyowashambulia na kuwalaumu wanawake, hakuna mwanamke anayeonyeshwa akipinga hatua ya Yesu, au akishindwa kuamini, au akimwacha au kumsaliti. Linganisheni hilo na jinsi Yohana anavyoonyesha unafiki, majivuno, kigeugeu, uzito wa kuelewa, kutokuamini kwa makusudi na uovu mtupu kwa wanafunzi wa kiume wa Yesu.[152]

150. Sarah Bessey, Jesus Feminist, sura ya 1.
151. Dorothy Sayers, Are Women Human? Essays on the Role of Women in Society, uk. 68.
152. Tazama Yohana 12:4-5; 13:2, 27-40, 37-38; 9:24-35; na 16:18, 31-32.

Au chukueni Injili ya Luka. Kuna sehemu 27 katika simulizi ya maisha ya Yesu iliyoandikwa na Luka ambapo wanaume na wanawake *wanaunganishwa wawili wawili*, kuanzia malaika anayemtokea mwanamume Zakaria *kisha Mariamu*, hadi uwepo wa wanaume *na wanawake* wanaoshuhudia na kushiriki katika kifo na ufufuo wa Yesu. Tukizingatia juhudi kubwa ambazo Luka anazifanya katika muundo wa kazi yake hii bora, itakuwa hasara kuikosa hoja yake: *pamoja na kuja kwa Yesu, inakuja heshima kamili ya wanawake*. Pengine hoja hii inapokelewa vizuri zaidi tunapoangalia jinsi Yesu alivyowatendea wanawake watatu hasa:

Mwanamke kisimani. Katika ulimwengu ambapo kumfundisha mwanamke theolojia kulionekana si tu kuwa si lazima bali pia kuwa ni uovu, katika Yohana 4 tunamkuta Yesu akipanga safari yake kwa makusudi ili akutane na mwanamke aliyedharauliwa kisimani huko Samaria. Kwa kuwa marabi hawakuzungumza hadharani na wanawake wa familia zao wenyewe, sembuse wanawake wageni, anachanganyikiwa kwa ombi lake la wazi la msaada na kwa mazungumzo yake naye. Haraka hili linageuka kuwa mazungumzo ya kibinafsi na ya kitheolojia kuhusu historia ya mahusiano ya mwanamke huyu na hitaji lake la Mungu. Kama mtu aliyetendewa vibaya na wanaume wengi, habari yake inaonyesha kwamba hajawahi kutendewa hivi na mwanamume kabla. Katika mazungumzo yao – marefu kuliko yote yaliyoandikwa kati ya Yesu na mtu yeyote mmoja – Yesu anayajibu maswali yake ya kitheolojia. Anapomwambia aende akamwite mumewe, tunaona jinsi anavyoonekana kupuuza kwa upole mtazamo wa wakati huo kwamba mke anapaswa kumfuata mumewe, si kumwongoza. Matokeo ya mazungumzo haya ni kwamba mwanamke huyu anakuwa mtu wa kwanza katika Injili ya Yohana kugundua kwamba Yesu ndiye Masihi, na mwinjilisti wake wa kwanza aliyewafikia watu wengi.

Mwanamke aliyefumaniwa katika uzinzi. Kikundi cha wanaume kinamtupa miguuni pa Yesu mwanamke aliyekamatwa kitandani na mwanamume asiye mumewe. Ingawa sheria ya Musa ilimhukumu pia mwanamume mzinzi, yeye hayupo katika habari hii – inaelekea aliachiliwa. Umati unajaribu kutumia aibu yake na hatia yake iliyo wazi ili kumtega Yesu. Pale amelala, uso mavumbini, akiwa wazi na amedhalilishwa, akisubiri jiwe la kwanza limpige. Lakini Yesu anachora duara la

ulinzi kumzunguka.[153] Kimya kinatanda, wasiwasi unafika kilele. Kisha, anasema. Lakini tofauti na sauti zile nyingine zote, sauti yake haijajaa ghadhabu na chuki. Changamoto yake kwamba yeyote ambaye hajatenda dhambi awe wa kwanza kurusha jiwe inawapiga wanaume, si mwanamke, katikati ya macho. Mmoja baada ya mwingine, ngumi zilizokunjwa zinaachilia mawe mazito. Mwanamke anajinyanyua, na Yesu anamngoja – akimfunika kwa upole kwa neema inayobadilisha maisha, isiyowahi kusikika.

Mariamu wa Bethania. Huko Mashariki ya Kati, wanaume na wanawake hawakuchangamana. Jose ben Johanan wa Yerusalemu alikuwa amefundisha: "Anayezungumza sana na mwanamke anajiletea uovu na mwishowe atarithi Jehanamu."[154] Lakini Yesu anawashtua wafuasi wake kwa kumruhusu Mariamu "kuketi miguuni pake," neno rasmi lililomaanisha kuwa mwanafunzi wa mtu fulani. Akiwa rabi wa kwanza kabisa kufanya hivyo, Yesu kwa mara nyingine anavunja kanuni za kijinsia. Ilikuwa ni jukumu la wanawake kufanya kazi za nyumbani, na jukumu la wanaume kuzungumza na rabi mgeni na kuketi chini ya mafundisho yake. Zaidi ya hayo, kuwa mwanafunzi wa rabi kulimweka mtu katika njia ya mafunzo ambayo hatimaye ingeweza kumfanya awe rabi. Hata hivyo, Yesu anapolaumiwa kwa kumpa Mariamu nafasi hii ya heshima, anaonyesha kwamba hafanyi tu kuivumilia nafasi yake miguuni pake. Anaihimiza. Hata anamkemea kwa upole Martha anayesugua vyungu: "[U]nasumbuka na kuhangaika kwa ajili ya mambo mengi, lakini ni mambo machache tu yanayohitajika – au hakika ni moja tu. Mariamu amechagua lililo bora."[155]

Tunakutana na Mariamu wa Bethania mara moja zaidi katika Injili. Siku sita tu kabla ya kukamatwa kwake, kivuli cha msalaba kikiwa juu ya kichwa chake, Yesu ni mgeni katika chakula cha jioni wakati yule aliyewahi kuketi miguuni pake anaingia sasa akiwa na chupa ya alabasta iliyojaa manukato ya thamani kubwa. Anazunguka chumba kimya kimya hadi anasimama nyuma ya Yesu, anaivunja chupa, na kumimina vilivyomo, visivyo na kifani, juu ya kichwa na miguu yake.

153. Shukrani kwa Sarah Bessey, mwandishi hodari, kwa sentensi hii.
154. Perkei Avot 1:5
155. Luka 10:42

Wageni wa kiume hawalithamini tendo hilo wala harufu nzuri inayojaa chumba kizima sasa. Badala yake, wanaihukumu dhabihu ya Mariamu kuwa upotevu usio na maana: "Mwacheni!" asema Yesu, "Mbona mnamtaabisha? Amenitendea jambo zuri! Ameupaka mwili wangu manukato mapema kwa ajili ya maziko yangu. … [P]opote Injili itakapohubiriwa ulimwenguni, hiki alichokitenda kitatajwa pia."[156] Katika Injili ya Marko, hakuna mtu anayepokea heshima ya juu kuliko hii, na Yesu anaitoa akihatarisha sifa yake mwenyewe, anapopuuza hasira ya wanaume waliokuwa mezani. Na ni wakati mtakatifu ulioje uliopo kwa kila mmoja wetu sasa hivi: tunaposoma mistari hii, *sisi* tunakuwa utimilifu wa ahadi ya Yesu – tukimtambua na kumheshimu mwanamke yule yule ambaye Yesu alimheshimu.

Wanawake na Roho wa Utume

Siku ya Pentekoste, Petro anaueleza umati uliochanganyikiwa maana ya kumwagwa kwa Roho juu ya wanaume na wanawake 120. Anasema kwamba jambo hili linatimiza unabii wa Yoeli uliotangazwa karne nyingi kabla: "Itakuwa siku za mwisho, asema Mungu, nitamwaga Roho wangu juu ya watu wote. Wana wenu na binti zenu watatabiri, vijana wenu wataona maono, wazee wenu wataota ndoto. Hata juu ya watumishi wangu, wanaume kwa wanawake, nitamwaga Roho wangu siku zile, nao watatabiri."[157]

Katika Biblia nzima ya Kiebrania, hakuna kumbukumbu ya Roho kumwagwa juu ya mtumwa, mtu wa Mataifa, au mwanamke – bali juu ya wanaume Wayahudi walio huru tu. Kwa usahihi zaidi, ni wafalme na manabii tu waliopokea baraka ya aina hii. Na bado unabii wa Yoeli, ambao bila shaka ni utabiri wa kushangaza kuliko wote uliowahi kutolewa na nabii wa Kiyahudi, unatangaza kwamba utakuja wakati ambapo Roho atatolewa si kwa wafalme na manabii wa Kiyahudi tu bali kwa "watu wote," wakiwemo watu wa Mataifa, "watumishi" au watumwa wa hali ya chini, na hata "binti" na "wanawake."

156. Marko 14:1-9
157. Matendo 2:17-18; Yoeli 2:28-29

Baada ya hapo kitabu cha Matendo kinaeleza jinsi Roho wa Mungu anavyoenea kama moto wa nyikani kutoka kile chumba cha juu huko Yerusalemu, anapofanya kile alichokuwa ameahidi kufanya: kuwajaza na kuwatia nguvu wanawake, watumwa na watu wa Mataifa pia. Hata Petro, aliyekuwa amelemewa na ubaguzi wa kikabila wa Kiyahudi aliokulia nao, baadaye anashtuka katika nyumba ya Kornelio kuona Roho akimwagwa juu ya watu wa Mataifa. Ni hapo tu ndipo hatimaye anaweza kuamini kwamba watu wa Mataifa nao wangeweza kujumuishwa katika watu wa Mungu.[158] Tunaposoma Biblia kuanzia mwanzo hadi mwisho, tunapaswa kuhisi mshangao kama ule aliohisi Petro katika nyumba ya Kornelio, tunaposhuhudia kile ambacho hapo awali kilitolewa kwa wanaume tu kikitolewa siku ya Pentekoste kwa wanawake pia!

Lakini hapa ndipo hasa Yesu alikuwa akiyaelekeza mambo. Kwa mfano, jinsi alivyohusiana na wanawake kwa namna ya kimapinduzi katika maisha yake duniani kulikamilishwa na kifo chake msalabani, ambacho pia kilikuwa ndio wakati pazia la hekalu lilipopasuka vipande viwili,[159] na Uwepo Mtakatifu wa Mungu, uliokuwa hapo awali ukikaa katika Patakatifu pa Patakatifu, ukamwagika hadi barabarani. Wakati wa kifo chake, eneo la Hekalu la Kiyahudi lilikuwa na nyua zilizozungukana kama duara ndani ya duara, ambazo, kuanzia ndani kabisa hadi nje kabisa, ziliruhusu wanaume Wayahudi tu kuingia katika Ua wa Ndani, watu wa Mataifa katika Ua wa Mataifa, na baada ya hapo, wanawake katika Ua wa Wanawake. Ishara iko wazi kabisa: nyua hizo ziliwakilisha umbali wa karibu kabisa ambao aina mbalimbali za watu wangeweza kuufikia kuelekea uwepo wa Mungu. Ni wanaume Waebrania tu walioruhusiwa kuingia katika hekalu lenyewe, na ni mwanamume mmoja tu wa Kiyahudi, mara moja kwa mwaka, aliyeruhusiwa kuingia ndani ya Patakatifu pa Patakatifu.

Basi hisini mshangao huu: damu ilipomwagika kutoka ubavuni mwa Yesu, Roho wa Mungu alifurika kutoka Patakatifu pa Patakatifu – akivunja kingo zake, akilipasua vipande viwili pazia lililotenganisha, na hivyo kufungua njia ya kuwaleta watu wote katikati kabisa ya mambo! *Hakungekuwa tena na maeneo ya "wanaume tu" au ya "Wayahudi tu" katika mfumo wa watu wa Mungu.*

158. Matendo 10:44-48
159. Mathayo 27:5

Kipawa cha Roho hakitolewi tu kama sehemu ya wokovu kamili wa mtu na kujumuishwa kwake katika watu wa Mungu, bali pia kwa ajili ya kushiriki kwake kikamilifu katika utume wa Mungu. Yoeli katika unabii wake, na Petro katika mahubiri yake, wote wawili wanamhusisha Roho na mwaliko unaotolewa kwa ulimwengu: "kila atakayeliitia jina la Bwana ataokolewa."[160] Hoja ya Yoeli na Petro ni kwamba Masihi atakapokuja, aliye huru na mtumwa, mzee na kijana, tajiri na maskini, Myahudi na mtu wa Mataifa, mwanamume na mwanamke, wataokolewa kwa usawa *na kutumwa kwa usawa katika nguvu za Roho ili kufanya utume*. Katika Kristo, sisi sote, wanaume kwa wanawake, tutakuwa wafalme, manabii, makuhani, wajumbe na wamisionari.

Unabii wa Yoeli unaanza kutimia kanisa la kwanza linapoanzishwa. Katika Matendo 1, kabla Roho hajatolewa, tunaambiwa kwamba "[w]ote waliungana pamoja daima katika maombi, *pamoja na wanawake na Mariamu mama yake Yesu*, na ndugu zake. Siku zile Petro alisimama kati ya waamini (kundi la watu wapatao mia moja na ishirini) akasema, "Ndugu zangu, wanaume kwa wanawake …"[161] Kwa nini wanawake, na si wanaume peke yao, walikuwa wakijiandaa? Kwa urahisi kabisa, wao pia walikuwa wametumwa na Yesu Aliyefufuka. Matendo 1 inafuata mara baada ya Luka 24, ambapo, siku chache kabla ya kupaa mbinguni, Yesu anakula chakula pamoja na wanafunzi wake – ambao ni pamoja na mitume "na wale waliokuwa pamoja nao"[162] – akiwaamuru wawe mashahidi wake kwa mataifa yote, lakini si kabla ya kupokea nguvu kutoka juu. "Wale waliokuwa pamoja nao" ni nani? Ni pamoja na wanawake wengi – katika mstari wa 10 "wao" ni wanawake, na hao hao ndio wanaojumuishwa katika "wao" wa mistari ya 33, 50-53 na wa Matendo 1:14. Nini kinatokea "wao" (wakiwemo wanawake wengi) wanapompokea Roho? Wao "wote" wanaanza "kutangaza matendo

160. Matendo 2:21, Yoeli 2:32
161. Matendo 1:15-16
162. Luka 24:33

makuu ya Mungu"[163] mbele ya watazamaji – *si wanaume tu, bali wanawake pia wakiwa mstari wa mbele katika utume wa Mungu.*[164]

Ikiwa baraka kuu kabisa iliyotolewa kwa kanisa ni Roho, na kazi muhimu kuliko zote ya kanisa ni kumtangaza Yesu kwa ulimwengu uliopotea na unaokufa, basi ni lazima tutambue kwamba wanawake katika kanisa la kwanza – kinyume kabisa na mwenendo wa Agano la Kale – walishiriki kikamilifu pamoja na wanaume katika nguvu na katika utume. Tusiikose hoja hii muhimu: ingawa Wayahudi, wanaume na mabwana ndio wanaotawala mandhari ya simulizi ya Biblia, unabii wa Yoeli na jinsi Petro anavyounukuu vinaonyesha kwamba watu wa Mataifa, watumwa *na wanawake* wanapewa nafasi sawa katika mpango wa Mungu. Hapa kuna kifungu kingine kidogo lakini chenye kubeba uzito mkubwa kinachosema jambo linalofanana sana na hili.

Si Myahudi Wala Mtu wa Mataifa

Kabla Paulo hajakutana na Yesu, kama Wayahudi wote, huenda aliomba ile sala ya asubuhi ambamo alimsifu Mungu kwa kuwa hakuumbwa mtu wa Mataifa, mtumwa wala mwanamke. Sala hii ilipoombwa katika sinagogi wanawake wakiwepo, wanawake nao kwa upande wao walimshukuru Mungu "kwa kuwa umeniumba kulingana na mapenzi yako" – na kwa kufanya hivyo walikiri kwamba wao ni duni machoni pa Mungu, na walikubali haki zao ndogo zaidi katika maisha ya Kiyahudi ya kale.

Huenda tukafikiri kwamba tohara, ishara ya agano katika Agano la Kale, ilikuwa jambo lenye maumivu makali kwa wanaume Wayahudi kuvumilia. Kwa kweli, ilikuwa ishara ya hadhi waliyoibeba miilini mwao, ikiwatambulisha kuwa wa daraja la juu kabisa la kidini – daraja lililowatenga watu wa Mataifa na wanawake

163. Matendo 2:11

164. Vivyo hivyo, katika Matendo 4, katika kanisa lile lile la Yerusalemu, tunawakuta wanawake tena mstari wa mbele katika utume wa Injili. Baada ya Petro na Yohana kuachiliwa kutoka gerezani, wanawaendea wenzao, na kuwaongoza katika wakati wa maombi. "Hata walipokwisha kuomba, mahali pale walipokusanyika pakatikiswa; wote wakajazwa Roho Mtakatifu, wakanena neno la Mungu kwa ujasiri." (Matendo 4:31) "Wao" wanaoomba na kuhubiri ni akina nani? Hakuna sababu ya kudhani kwamba wanawake waliotajwa katika Matendo 1 na 2 wangetengwa. Jambo hili linakuwa wazi tunapoona matokeo ya wanaume na wanawake kutangaza wema wa Mungu: "Walioamini wakazidi kuongezeka kwa Bwana, wengi, wanaume kwa wanawake." (Matendo 5:14)

pia. Fikirieni sasa furaha ya usawa iliyoletwa na ishara ya agano ya Agano Jipya. Si tena tohara ya wanaume (ambayo kwa asili yake ilitenga watu), bali ubatizo ndio ibada ya kila mwamini, inayotolewa kwa Myahudi *na* mtu wa Mataifa, mwanamume *na* mwanamke.

Wasomi wengi wanatuambia kwamba maneno yafuatayo ya Wagalatia 3:28, yanayopingana vizuri kabisa na ile sala ya asubuhi ya Paulo ya zamani, kabla ya kuongoka kwake, yalitumika kama kauli iliyotamkwa wakati wa ubatizo: "Hakuna Myahudi wala mtu wa Mataifa, mtumwa wala mtu huru, wala hakuna mwanamume na mwanamke, kwa maana ninyi nyote mmekuwa mmoja katika Kristo Yesu."[165] Maneno yake makuu ni "katika Kristo Yesu." Ingawa Yesu wa Nazareti anamwakilisha yule ambaye Wayahudi waliamini alikuwa na nafasi ya juu kabisa katika watu wa Mungu – mwanamume Myahudi aliye huru – wote wanaobatizwa kwa jina lake wanarithi ndani yake nafasi ile ile ya thamani. Mstari huu hauwashushi wanadamu wote hadi kiwango kimoja cha chini. Badala yake, unawainua wanadamu waliokombolewa hadi kimo kimoja cha juu. Si ajabu kwamba mstari huu umeitwa andiko lenye nguvu kubwa zaidi ya kulipua mambo ya kijamii katika Biblia, na *Magna Carta ya Paulo kwa Ubinadamu*. Tukisoma Wagalatia 3:28 katika muktadha wa barua nzima, tunaona kwamba hoja anayoitoa Paulo ni kwamba Mungu ana familia moja, si mbili. Familia ambayo Mungu alimwahidi Ibrahimu inajumuisha wote wanaomwamini Yesu – wana na binti za Ibrahimu, yaani wale waliorithi vinasaba vyake, Wayahudi waaminio, na wale walioiga imani yake, watu wa Mataifa waaminio. Paulo anaandika haya ili kushughulikia mahusiano yenye matatizo kati ya Wayahudi na watu wa Mataifa. Kwa muda mrefu Wayahudi walikuwa wamejiona kuwa bora kuliko watu wa Mataifa, na ingawa sasa walishiriki Mwokozi yule yule, bado walidhani kwamba wao ndio vipenzi vya Mungu. Wakristo wengi wa Kiyahudi waliamini kwamba ikiwa watu wa Mataifa walitaka kusimama kama wenzao halisi walio sawa nao machoni pa Mungu, kwanza walipaswa kutahiriwa. Paulo hakubali jambo hilo hata kidogo. Anatangaza kwamba tofauti kati ya waliotahiriwa na wasiotahiriwa haina maana yoyote. Wayahudi na watu wa Mataifa wote wana nafasi kamili ya

165. Muktadha wa karibu unauweka wazi uhusiano huu: "Kwa kuwa ninyi nyote mliobatizwa katika Kristo mmemvaa Kristo" (Wagalatia 3:27). Kama waamini wapya, walipoingia katika maji ya ubatizo, walitamka utambulisho wao mpya na umoja wao katika Kristo.

kuingia katika mzunguko wa ndani wa Ibrahimu: "Hakuna Myahudi wala mtu wa Mataifa," anasema. Kwa mujibu wa Paulo, tofauti zozote za kikabila na za kijamii zilizopo "huko nje ulimwenguni" hazina uzito wowote "hapa ndani ya kanisa."

Ingawa lengo la barua kwa Wagalatia ni hali ya watu wa Mataifa kuonekana duni machoni pa Wayahudi, Paulo anataja kwa kupita kwamba kanuni ile ile inahusu ngazi za "aliye huru na mtumwa" na "mwanamume na mwanamke." *Hoja yake kuu ni kwamba Injili inakomesha mifumo ya ngazi za thamani na za upendeleo iliyojengwa juu ya kabila, hadhi ya kijamii na jinsia.*

Si Mtumwa Wala Mtu Huru

Katika Wagalatia, Paulo anaeleza theolojia ya kimapinduzi inayoleta kitu kama tetemeko la kitamaduni, ingawa mwanzoni lilisikika tu kama mtikisiko mdogo wa awali. Vivyo hivyo, barua yake kwa Filemoni pia inamwelekeza bwana Mkristo jinsi ya kubadili namna atakavyomtendea mtumwa wake anayerudi. Paulo anamtia moyo kiongozi huyu wa kanisa la nyumbani huko Kolosai amkaribishe tena mtumwa wake aliyetoroka, Onesimo. Tangu alipotoroka, Onesimo alikuwa amemwamini Kristo, na hivyo sasa, pamoja na barua hii, Paulo anamrudisha kwa "mmiliki" wake, lakini kwa kuelewa kwamba hali ya zamani ya uhusiano wao itavurugwa. Anampa Filemoni changamoto ya kumpokea Onesimo "si kama mtumwa tena, bali zaidi ya mtumwa, kama ndugu mpendwa. Yeye ni mpendwa sana kwangu, lakini zaidi sana kwako wewe, katika mwili na katika Bwana pia."[166] Tukiweka Wagalatia na Filemoni kando kwa kando, tunaona kwamba Paulo anashughulikia mivutano kati ya Myahudi na mtu wa Mataifa, na kati ya aliye huru na mtumwa, kwa njia ile ile: *bila kukana tofauti*

166. Filemoni 1:16

za kijamii, anatafuta kuziondoa ngazi hizo kadiri inavyowezekana, kwa kutumia nguvu ya Injili inayounganisha na kuleta usawa.[167]

Katika mifano hii yote, *Paulo anazipindua kabisa ngazi za kijamii* katika jinsi waamini wanavyoonana na kutendeana: Wayahudi kwa Wagiriki katika kanisa la Galatia, na bwana kwa mtumwa katika kanisa la Kolosai. Huenda Paulo asiwe anafuta kabisa tofauti zao za kijamii,[168] lakini msalaba wa Kristo na kipawa cha Roho vimeanza kuyeyusha ubaguzi, uadui, utengaji na kanuni za ngazi zilizokuwa zimekubaliwa na kuheshimiwa kwa muda mrefu sana.

Katika barua zake zote, Paulo anajali hasa tofauti ambayo Injili inaleta kwa kweli katika maisha ya kila siku ya jumuiya. Kanisa halikusudiwi kuiamini Injili tu. Kanisa lipo ili kutekeleza, ndani ya jumuiya yake na kupitia jumuiya yake, njia bora kabisa ya watu kuhusiana na kufanya kazi pamoja. Ndilo mahali pekee duniani ambapo wote wanakusudiwa kushiriki wakiwa sawa.

Wakiikosa kabisa hoja hii, wasomi wengi wa ukamilishano wanasoma Wagalatia 3:28 kama kauli ya jumla tu kuhusu hadhi ya mtu mbele za Mungu, huku wakikana ukweli kwamba Paulo anajali hasa matokeo ya kivitendo na ya kijumuiya ya theolojia hii muhimu. Lakini katika mawazo ya Paulo, hadhi yetu mbele za Mungu itaunda mahusiano yetu halisi na umbo ambalo kanisa linachukua. Injili ya Kristo haifungui tu njia mpya ya kuhusiana na Mungu, bali pia ya kuhusiana sisi kwa sisi. Ulimwengu wa Kiyahudi wenye ngazi nyingi sana, ambamo Paulo alilelewa, umepinduliwa katika Kristo. Maisha haya mapya katika Kristo yanapaswa kuleta uzoefu mpya wa jumuiya – hivyo ndivyo Wagalatia 3:28 inavyosema.

Hii ina maana gani kwa mahusiano ya kijinsia?

167. Vivyo hivyo, akishughulikia mivutano kati ya matajiri na maskini katika kanisa la Korintho, katika 1 Wakorintho 11:17-34, Paulo anakemea namna ya dhambi ambayo matajiri katika jumuiya yao walikuwa wakiwatendea maskini. Anawakaripia kwa kujishibisha na kulewa kwenye meza ya Chakula cha Bwana huku wakiwaacha maskini wakiwa na njaa. Anawauliza: "Je, mnalidharau kanisa la Mungu na kuwaaibisha wale wasio na kitu?" Katika Injili, ambamo matajiri na maskini wanaunganishwa pamoja kama mwili mmoja wa Kristo, njia iliyo bora ni kwamba "ndugu zangu, wanaume kwa wanawake, (wanapo)kutana pamoja ili kula, wangojane."
168. Hii ndiyo sababu, katika ngazi ya uchungaji na ya utume, Paulo bado anachagua njia tofauti katika kuwainjilisha Wayahudi na watu wa Mataifa, na katika kuwachunga kuhusiana na swali la sheria ya Musa, ambayo Wayahudi waliishika. (Tazama 1 Wakorintho 9:17-23, Warumi 14–15) Huenda Wayahudi na watu wa Mataifa wamefika "mahali pale pale, lakini wamefika kwa njia tofauti sana, na wanabaki na kumbukumbu na mawazo ya kitamaduni yaliyo tofauti sana." (N.T. Wright – chanzo: www.bit.ly/3q7vQid)

Si Mwanamume Wala Mwanamke

Baada ya kuorodhesha umoja na usawa kati ya "Myahudi na mtu wa Mataifa" na "aliyezaliwa huru na mtumwa," Paulo anaongeza jozi ya tatu: "mwanamume na mwanamke." Hii haimaanishi kwamba Paulo anasema tunakuwa viumbe wasio na jinsia tunapobatizwa. Badala yake, ni mahusiano ya madaraka yenye mvutano ndiyo yanayopaswa kuondoka – "huko nje ulimwenguni" ngazi na hali ya zamani kati ya mwanamume na mwanamke huenda zikawa kali na wazi kabisa, lakini "hapa ndani ya kanisa" mpangilio mpya unaanza kujidhihirisha.

Vipi kuhusu uongozi katika kanisa? Hili ni somo tutakalolifikia baadaye kwa undani zaidi, lakini kwa sasa, zingatieni maoni haya ya busara yaliyotolewa na msomi wa Agano Jipya F.F. Bruce:

Hakuna kizuizi zaidi kinachomaanishwa katika jinsi Paulo anavyosawazisha hadhi ya mwanamume na mwanamke katika Kristo kuliko katika jinsi anavyosawazisha hadhi ya Myahudi na mtu wa Mataifa, au ya mtumwa na mtu huru. Ikiwa katika maisha ya kawaida maisha katika Kristo yanadhihirishwa waziwazi katika ushirika wa kanisa, basi, ikiwa mtu wa Mataifa anaweza kutoa uongozi wa kiroho kanisani kwa uhuru kama Myahudi, au mtumwa kwa uhuru kama raia, kwa nini mwanamke asiweze kwa uhuru kama mwanamume?[169]

Ingawa baadhi yetu huenda tukapata shida kukubali hoja ya Bruce, kwa maoni yangu inapatana na kile anachokiona Paulo – kinachotupilia mbali jaribio lolote la kudumisha upendeleo, mamlaka au cheo kwa hoja ya jinsia, hadhi ya kijamii au kabila. Bruce anajaribu kuonyesha kutokuwa na msimamo mmoja kunakoonekana kwa wasomi wengi sana wa Biblia ambao wako tayari kushughulikia maana ya theolojia ya Paulo kuhusiana na mahusiano ya kikabila (Myahudi–mtu wa Mataifa) na ya kijamii na kiuchumi (mtumwa–mtu huru), lakini wanapuuza kuitumia kwa mahusiano ya mwanamume na mwanamke. Lakini katika kauli fupi ya kitheolojia ya Paulo, hizi tatu zinalingana.

169. F.F. Bruce. The Epistle to the Galatians

Kwa uchache tunaweza kusema kwamba, ingawa katika Wagalatia Paulo haelezi kwa kina maana ya haya yote kwa wanawake na watumwa kama anavyofanya kwa watu wa Mataifa, ni wazi kwamba Paulo anabomoa vizuizi vinavyowapendelea baadhi na kuwaadhibu wengine isivyo haki. Anawaona wanawake, watumwa na watu wa Mataifa wakipata uhuru kutoka katika ngazi za kitamaduni, na umoja na usawa katika mwili wa Kristo, ambapo tofauti, ingawa hazijaondolewa kabisa, zinapaswa kupunguzwa kwa kiasi kikubwa sana. *Hili ni wazo la kimapinduzi kweli kweli.*

Lakini haya yote yanaelekea wapi? Tutachunguza majukumu ya huduma ya wanawake katika kanisa la kwanza katika Sura ya 12, lakini sasa hebu turuke hadi mwisho wa hadithi.

Kama Huko Mbinguni

Kwa sasa tunaishi katika wakati ambapo utabiri wa giza wa Mwanzo 3:16 unatimizwa, wanaume wakiwatawala wanawake kwa urahisi, lakini hatimaye mfumo dume utamezwa na *Parousia* ya Yesu (yaani kurudi kwake). Mwishoni mwa barua ya Paulo kwa Wagalatia, ambamo amejitahidi kuonyesha jinsi Injili inavyokomesha migawanyiko na ngazi katika watu wa Mungu, anasema: "Kutahiriwa si kitu, wala kutotahiriwa; kinachojalisha ni uumbaji mpya."[170] Uumbaji mpya unahusu ahadi ya Mungu ya kuwaumba upya wanadamu na ulimwengu wote. Mungu atakapoufanya upya ulimwengu wakati ujao, migawanyiko na ngazi hazitakuwepo tena, lakini hata sasa hivi wakati huo ujao unaletwa ndani ya kanisa kwa kazi ya Kristo na uwepo wa Roho, anayewapa wote karama za uongozi na za kufundisha, ili wanaume na wanawake, kwa mara nyingine tena, watawale pamoja bega kwa bega (Luka 22:30).[171]

Hata hivyo, baadhi ya wasomi wa ukamilishano wanadai kwamba hata katika ulimwengu ujao, wanaume, si wanawake, ndio watakaotawala. Ni kweli kwamba Yesu aliwaahidi mitume wake wa kiume viti vya enzi kumi na viwili vya baadaye,

170. Wagalatia 6:15

171. Kwa mujibu wa unabii wa Yoeli kuhusu ufalme ujao, Roho atakapomwagwa kama mafuriko na umati wa watu kutoka kila taifa wakajikuta wakiliitia jina la Masihi aliye Bwana, wanaume *na wanawake* watakuwa washiriki wake wakuu.

akiwatuza siku moja kwa heshima kubwa kwa ajili ya dhabihu zao,[172] lakini tunaposoma vifungu ambamo ahadi hizo zinatolewa, Yesu anatoa ahadi inayofanana na hiyo kwa *wafuasi wake wote*, si wale kumi na wawili tu.[173] Na kuhusu wale wazee 24 katika maono ya kiapokaliptiki ya Yohana (maono ya mambo ya siku za mwisho), hatupaswi kuzisukuma ishara za kiapokaliptiki mbali mno – hata kama wale 24 ni wana 12 wa Israeli na mitume 12, wanachowakilisha ni *watu wote wa Mungu*. Zaidi ya hayo, tatizo la kudai kwamba heshima ya juu kabisa imehifadhiwa kwa wanaume 24 Wayahudi walio huru milele yote ni kwamba jambo hili halina athari kwa wanawake tu, bali pia kwa watumwa na watu wa Mataifa: je, wao watabaki chini kabisa milele? Hakika sivyo – tungefikia hitimisho kama hilo tu ikiwa tungefanya kosa la kawaida mno la kufasiri, yaani kusoma kauli za kiishara za Maandiko kwa namna ya kihalisi.

Kilicho wazi katika mafundisho ya Yesu ni kwamba wale walio katika daraja la chini kabisa katika ulimwengu ulioanguka watapewa nafasi za juu kabisa katika ulimwengu uliokombolewa. Katika mfano wa talanta, Yesu anahusisha uaminifu hapa duniani na thawabu ya mbinguni na mamlaka mbinguni. Mfiadini Mkristo wa karne ya nne, Blandina, "mtumwa wa kike mwembamba, dhaifu, aliyedharauliwa," alikuwa sahihi kuamini kwamba uaminifu wake hadi kifo ungeweza kumaanisha kwamba "angewekwa miongoni mwa wateule bora wa mbinguni, akiketishwa moja kwa moja ndani ya fahari ya jumba la Mungu linalong'aa, mbele ya wale ambao katika ulimwengu ulioanguka walikuwa wakubwa wake kupita kipimo."[174]

Tunajuaje kwamba katika mbingu mpya na nchi mpya, wanaume na wanawake watakuwa warithi pamoja walio sawa? Katika Agano la Kale, kulikuwa na kazi tatu za "uongozi" ambazo Mungu alizitenga kwa ajili ya upako maalum:

172. Mathayo 19:28 na Luka 22:30

173. Katika Mathayo 19, baada ya ahadi yake, iliyo wazi kuwa ya kimfano, kwa wale kumi na wawili kwamba wataketi katika viti vya enzi kumi na viwili kwa sababu ya dhabihu zao kwa ajili yake, mara moja anazungumza jinsi "kila mtu" anayejitoa dhabihu kwa ajili yake atakavyotuzwa katika maisha haya na yale yajayo, hivi kwamba wengi walio wa mwisho duniani watakuwa wa kwanza mbinguni. Vivyo hivyo, katika Luka 22, kabla tu Yesu hajataja wanafunzi wake wakiketi katika viti vya enzi kumi na viwili vya hukumu juu ya Israeli (tena, jambo la kiishara sana), Yesu anasema kwamba katika ufalme wake, mtumishi wa wote atakuwa mkuu kuliko wote – akimaanisha si wale kumi na wawili tu, bali uwezekano wa mtu yeyote. Katika hali zote mbili, viti vya enzi kumi na viwili ni vya kiishara, na wazo lipo kwamba huenda kukawa na watu watakaotuzwa mbinguni kwa heshima kubwa hata kuliko mitume.

174. Tom Holland, Dominion: The Making of the Western Mind, sura ya 4

manabii, makuhani na wafalme. Agano Jipya linazichukua kazi hizi tatu na kuzipeleka – ingawa katika umbo lililokua zaidi – hadi milele.

Wanawake ni manabii na watakuwa manabii. Tayari tumewaona wanawake siku ya Pentekoste wakitabiri pamoja na wanaume. Ingawa unabii kama tunavyoujua utafikia mwisho, inaelekea watu wa Mungu wataendelea kutangaza maneno ya Mungu milele yote. *Viyyo hiyyo, wanawake ni wafalme na makuhani, na watakuwa hiyyo.* Petro anawajumuisha wanawake katika kanisa analoliandikia anapowaambia kwamba wao "ni mzao mteule, ukuhani wa kifalme."[175] Yohana, akiwajumuisha wanawake pia, anamsifu Mungu kwa jinsi majukumu haya yatakavyodumu milele: "Umewafanya kuwa ufalme na makuhani wa kumtumikia Mungu wetu, nao watatawala juu ya nchi."[176]

Nyoosheni mawazo yenu hadi upeo wa mbali kabisa wa wakati, nanyi mtaona kwamba, tunapoona utimilifu kamili wa Wagalatia 3:28 katika mbingu mpya na nchi mpya, ngazi za kijinsia ambazo hadi sasa zimetawala historia yetu ya kibinadamu zitatoweka kabisa mara ya mwisho. Ushindani wowote kati ya jinsia mbili, udhalilishaji wowote wa mmoja na mwingine, hatimaye utapisha uthamini kamili na ushirikiano wa kila mmoja na mwenzake.

Hili halipaswi kutushangaza: uumbaji mpya ni urejesho na kuchanua kikamilifu kwa uumbaji wa awali. Mpango wa kwanza wa Mungu ulikuwa kwamba Adamu na Hawa wote wawili walikuwa watunzaji wa neno la Mungu, kwamba wote wawili wangeitawala dunia kama mfalme na malkia, na kwamba wote wawili wangeitumikia bustani-hekalu kama makuhani. *Milele yote, wanaume na wanawake waliokombolewa watafanya kazi bega kwa bega katika utimilifu wa mwisho wa uumbaji wa kwanza, wakiwa manabii pamoja, watawala pamoja na makuhani pamoja.* Ikiwa huko ndiko kila kitu kinakoelekea kwa kanisa la Yesu, kwa nini tukubali kitu chochote pungufu ya hicho sasa?

175. 1 Petro 2:9
176. Ufunuo 5:10

Mambo Makubwa Hutokea Katika Mistari Midogo

Kati ya maelfu ya watu wanaotajwa kwa majina katika Biblia, wengi kabisa ni wanaume Wayahudi walio huru – kwa kweli kuna wanawake 200 tu wanaotajwa kwa majina katika Maandiko yote. Baada ya mwanzo mzuri namna hiyo kwa wanawake katika hadithi ya Biblia, na katika hadithi ya wanadamu, anguko la wazazi wetu wa kwanza linatupeleka katika mwelekeo wa maafa. Wahusika wakuu wengi katika Biblia ni watu huru, si watumwa; Wayahudi, si watu wa Mataifa; na wanaume, si wanawake. Tuseme nini kuhusu hili? Je, basi tuhitimishe, kwa takwimu za Biblia peke yake, kwamba Mungu anawapendelea wanaume Wayahudi walio huru?

Hasha. Sababu tunakuta hasa habari za Wayahudi ni kwamba wao ndio watu walioitwa na Mungu kwa namna ya pekee ili wamtarajie Masihi, wamkaribishe, na wamtangaze kwa ulimwengu. Vivyo hivyo, wanaume walio huru wanaonekana kila mahali kwa sababu hali za kijamii za kale za ulimwengu wa Mediterania ziliwafanya watumwa na wanawake karibu wasionekane, nje ya maisha ya hadharani – ambayo ndiyo mahali sehemu kubwa ya simulizi ya Biblia inapotokea.

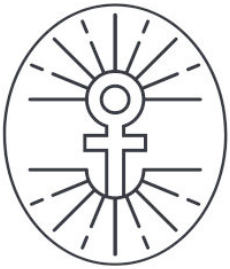
Kwa hiyo, kutolingana kwa takwimu kunakoonekana katika Maandiko *si* matokeo ya Mungu kuwachagua wanaume kwa upendeleo ili kuwatendea kwa namna ya pekee au kuwapa kazi maalum katika ufalme wake, bali ni matokeo ya ulimwengu ulioanguka unaotawaliwa na wanaume (kama Mungu alivyotabiri katika Mwanzo 3), ambamo Mungu kwa rehema na uvumilivu amejishusha na kuyaweka makusudi yake ya kujifunua na ya ukombozi.

Zaidi ya hayo, tukiangalia msisitizo mkubwa juu ya Wayahudi, si katika Agano la Kale tu bali pia katika Agano Jipya, hatuwezi kuhitimisha kwamba Wayahudi wako juu zaidi katika mpango wa Mungu, ikiwa tunazingatia kauli muhimu za Biblia zenye uzito mkubwa sana wa kitheolojia – kama vile ahadi kwa Ibrahimu kwamba uzao wake "utayabariki mataifa ya ulimwengu," au tamko juu ya kanisa kwamba "hakuna Myahudi wala mtu wa Mataifa katika Kristo." Ingawa kauli

hizi ni chache na ziko mbali mbali, ndizo zinazoamua katika kufasiri Biblia na katika imani na desturi zinazokubalika kanisani.

Simulizi ya Biblia, ingawa inatawaliwa na wanaume Wayahudi walio huru, haihusu wanaume Wayahudi walio huru tu. Kwa mtazamo wa kitheolojia, mambo makubwa hutokea katika mistari midogo. Si maandiko yote yenye uzito sawa. Ingawa mawe ya thamani yanaweza kutawanyika kote duniani, kuna mahali ambapo yanapatikana kwa wingi mkubwa. Ingawa Maandiko yote yamevuviwa, tunaona wingi mkubwa wa mafundisho muhimu ukikusanyika mahali fulani: linapokuja suala la kufunua nafasi ya mwanamke moyoni mwa Mungu, ndani ya kanisa, na katika wakati ujao wa ulimwengu na kilele cha historia, sehemu za Maandiko zinazozungumza kwa sauti kubwa zaidi huwa ni hizi: mwanzo kabisa na mwisho kabisa wa hadithi ya Biblia, na katikati yake, jinsi Yesu alivyowatendea wanawake, kumwagwa kwa Roho asiyebagua jinsia katika kutimiza Yoeli 2, na maono ya kimapinduzi ya Paulo katika Wagalatia 3:28 ya usawa wa kiroho unaoanza, polepole lakini kwa uhakika, kujidhihirisha katika usawa wa kijamii na wa kiutendaji ndani ya kanisa – ukweli unaoonekana wazi hasa katika Warumi 16 (tutakayoifafanua katika Sura ya 12) na katika Warumi 12 (tutakayoichunguza katika Sura ya 13).

Tukiwa na alama hizi za mwelekeo mahali pake, tunaweza vizuri zaidi kuelekea Kaskazini badala ya Kusini katika jinsi tunavyowathamini wanawake, na pia kuelewa hasa vifungu vitatu vya Biblia vinavyovuma kama upepo wa pembeni, ambavyo kwa usomaji wa juu juu vinaonekana kudokeza kwamba wanawake ni duni au wako chini ya wanaume. Sasa tunavigeukia vifungu hivi vinavyobishaniwa vikali.

Sehemu ya Pili

WANAWAKE (BILA) MIPAKA

6

WANAWAKE WA KORINTHO

"Walakini katika Bwana mwanamke hajitegemei mbali na mwanamume, wala mwanamume hajitegemei mbali na mwanamke." 1 Wakorintho 11:11

Hapa kuna ushauri: *ikiwa kazi ya kitaalamu ya kuelewa vifungu vigumu vya Biblia si jambo lenu hasa, rukeni sura hii na inayofuata, kisha mzirudie mwishoni.* Mke wangu, msomaji wa kwanza wa rasimu yangu ya kwanza, aliniambia: "Kila sura katika kitabu hiki ni furaha kuisoma," isipokuwa sura hii na inayofuata, ambazo ni "kazi ngumu sana." Kwa ajili ya msomaji, ningetamani sura hizi mbili zisingekuwa tata hivi – hata hivyo, kwa kuwa ukamilishano ni mtandao tata sana wa hoja za "kibiblia," ikiwa tunataka kuona watu na makanisa yakiwekwa huru kutoka kwake, inatubidi kuufumua mtandao huu uzi mmoja baada ya mwingine.

Kama muhtasari mfupi, hoja kuu inayoelezwa katika sura hii na inayofuata, kwa maneno ya wazi kabisa, ni kwamba *wakamilishano wamesoma vibaya vifungu vitatu katika barua za Paulo (1 Wakorintho 11:3-16, 1 Wakorintho 14:33-35 na 1 Timotheo 2:11-15). Wanahitimisha kwamba Paulo anafundisha kwamba wanawake wanapaswa kuwa chini ya wanaume katika makanisa yote kwa nyakati zote. Lakini katika vifungu hivi, Paulo anashughulikia hali fulani ya kihistoria au hisia maalum za kitamaduni. Ingawa vimebeba vipande vya theolojia kuhusu jinsia vinavyoweza kutusaidia leo, hakuna hata kimoja kati ya maandiko haya kinachounga mkono ngazi ya kijinsia inayowahusu watu wote kila mahali.*

Tunashughulikia vifungu viwili vya kwanza katika sura hii na cha tatu katika sura inayofuata, kila mara tukijaribu kuelewa na kuichambua tafsiri ya ukamilishano, kisha tukisonga mbele kuelekea tafsiri iliyo bora zaidi. Petro anasema kwamba

katika barua za Paulo "mna mambo *ambayo ni vigumukuyaelewa*."[177] Vifungu hivi vitatu lazima viwe juu kabisa katika orodha hiyo. (Jambo moja zaidi kabla hatujazama ndani: ili nisizilemee sura hii na inayofuata, nimeweka maudhui mengi muhimu sana katika tanbihi za mwisho, kwa hiyo jisikieni huru kuchimba huko pia.)

1 WAKORINTHO 11:3-16

Kifungu cha kwanza kinahusu *kufunika vichwa* – basi, jisikieni huru kuvaa kofia yenu ya kufikiri kwa ajili ya hiki. Mara kadhaa maishani mwangu, kwa siku kadhaa kila mara, nimejaribu kukielewa, na nimeondoka nikiwa na ufahamu kidogo zaidi, lakini pia na maswali mengi kuliko niliyokuwa nayo mwanzoni. Acha niwaeleze nimefikia wapi kuhusu kifungu hiki.

Kisomeni kifungu hiki haraka (huenda mkahitaji kukirejea kadiri sura inavyoendelea) na msishangae ikiwa, mnapofanya hivyo, vichwa vyenu vitaanza kuzunguka:

3 Lakini nataka mjue kwamba kichwa cha kila mwanamume ni Kristo, na kichwa cha mwanamke ni mwanamume, na kichwa cha Kristo ni Mungu. 4 Kila mwanamume anayesali au kutabiri akiwa amefunika kichwa anakiaibisha kichwa chake. 5 Lakini kila mwanamke anayesali au kutabiri bila kufunika kichwa anakiaibisha kichwa chake – ni sawa na kuwa amenyolewa kichwa. 6 Kwa maana ikiwa mwanamke hafuniki kichwa chake, afadhali akatwe nywele zake; lakini ikiwa ni fedheha kwa mwanamke kukatwa nywele au kunyolewa kichwa, basi afunike kichwa chake.

7 Mwanamume haimpasi kufunika kichwa chake, kwa kuwa yeye ni mfano na utukufu wa Mungu; lakini mwanamke ni utukufu wa mwanamume. 8 Kwa maana mwanamume hakutoka katika mwanamke, bali mwanamke alitoka katika mwanamume; 9 wala mwanamume hakuumbwa kwa ajili ya mwanamke, bali mwanamke kwa ajili ya mwanamume. 10 Ni kwa sababu hii mwanamke anapaswa kuwa na mamlaka juu ya kichwa chake mwenyewe, kwa sababu ya

177. 2 Petro 3:16

malaika. 11 Walakini katika Bwana mwanamke hajitegemei mbali na mwanamume, wala mwanamume hajitegemei mbali na mwanamke. 12 Kwa maana kama vile mwanamke alitoka katika mwanamume, vivyo hivyo mwanamume huzaliwa na mwanamke. Lakini vyote vinatoka kwa Mungu.

13 Amueni wenyewe: Je, inafaa mwanamke kumwomba Mungu bila kufunika kichwa? 14 Je, hata maumbile yenyewe hayawafundishi kwamba mwanamume akiwa na nywele ndefu ni fedheha kwake, 15 lakini mwanamke akiwa na nywele ndefu ni utukufu wake? Kwa maana amepewa nywele ndefu ziwe kifuniko. 16 Mtu yeyote akitaka kuleta ubishi kuhusu jambo hili, sisi hatuna desturi nyingine – wala makanisa ya Mungu hayana.

Acha niseme kwanza hoja yangu yenye kubishaniwa zaidi: ikiwa tafsiri ya ukamilishano ya kifungu hiki ni ya kweli, basi – ingawa baadhi ya wakamilishano wanalikana hili – inamaanisha kwamba, kwanza, kila mwanamke mtu mzima anakusudiwa kuishi chini ya mamlaka ya mwanamume, kwa kawaida baba yake au mume wake; pili, wanawake hawakusudiwi kuwa viongozi wa ngazi ya juu kabisa wa wanaume kanisani *na katika jamii pia*, na, huenda pia, hawakusudiwi kuwa viongozi wa wanaume hata katika ngazi za chini; na, tatu, wanawake wote wanakusudiwa, kwa ujumla, kuwanyenyekea wanaume wote, iwe dada kwa kaka, au wafanyakazi wenzao wa kike kwa wafanyakazi wenzao wa kiume. Hata nilipokuwa mkamilishano sikudai hivi, lakini nilipochunguza kwa makini zaidi niligundua kwamba kwa kweli haya ndiyo matokeo ya tafsiri ya ukamilishano ya kifungu hiki *inayofuatwa kwa uthabiti*. Kwa hiyo, ikiwa hivyo ndivyo Mungu *anavyosema* katika kifungu hiki, tunahitaji kujua kwa hakika. Lakini ikiwa *sivyo* anavyosema, nina hakika tunataka kujua hilo kwa uhakika pia. Hebu tuingie ndani.

Katika fundisho pekee kuhusu kufunika vichwa katika Biblia, Paulo anajali kuhusu wanawake wanaoacha nywele zao zining'inie wakati wa ibada ya hadharani au wasiovaa shela,[178] pamoja na wanaume wanaofuga nywele ndefu. Katika utamaduni wa kisasa wa Magharibi, hakuna kati ya mambo haya ambalo

178. Mjadala wa kitaalamu kuhusu kama Paulo anazungumzia kichwa kilichofunikwa 1) kwa kofia au shela au 2) kwa nywele ndefu au zilizofunguliwa unachosha. Kitabu cha ufafanuzi mashuhuri cha Anthony Thiselton juu ya 1 Wakorintho kinachunguza hoja za pande zote mbili na, kwa tofauti ndogo, kinaegemea upande wa kwamba ni kifuniko cha kichwa, shela au kofia. Mimi ninafuata msimamo huo huo.

lingekuwa tatizo, lakini katika utamaduni ule lilituma ujumbe ambao Paulo hakuona kuwa ni wa busara. Kwa hiyo anatenga sehemu ndefu ya barua yake kwa jambo hili. Kama anavyofanya mahali pengine katika barua yake, badala ya kuamuru tu tabia iliyo bora, Paulo anapanga sababu kadhaa moja juu ya nyingine. Lakini tunapokaribia tu kuipaisha ndege ya tafsiri kutoka uwanjani, tunagonga matuta kadhaa yanayowagawanya wasomi bora kabisa.[179] Hebu tuanze na hali ambayo Paulo anaishughulikia.

Hali Ilivyokuwa na Kwa Nini Ilimhangaisha Paulo

Inaonekana kwamba baadhi ya wanawake hawakuwa wakivaa shela katika mikutano yao ya kanisa, badala yake wakiziacha nywele zao wazi zionekane na wote, na baadhi ya wanaume walikuwa wakifuga nywele ndefu. Kwa hiyo, Paulo anawaomba wanawake wafunike vichwa vyao kwa shela, na wanaume waweke nywele zao fupi wanaposhiriki katika maombi na unabii katika mikutano ya ibada ya kanisa. Paulo hafiki hatua ya kutoa amri yoyote – anatoa ombi linalotegemea hoja nyingi, ikiwa ni pamoja na kujali hisia za kitamaduni.

Kwa nini wanawake wangeondoa shela zao, na kwa nini wanaume wangefuga nywele ndefu? Huenda walikuwa wakiasi, ingawa inaelekea zaidi kwamba walidhani kwamba usawa wa Kikristo kati ya jinsia mbili ambao Paulo aliuhubiri (kama katika Wagalatia 3:28) ulimaanisha kwamba hakuna tofauti kati ya wanaume na wanawake, na hivyo, wakapuuza taratibu za heshima za kijinsia za utamaduni wao. Sababu nyingine inayowezekana kwa wanawake ni kutaka kushinda hadhi yao ya daraja la pili katika jamii kwa kujiendesha kama wanaume. Kuhusu wanawake kuvua shela zao, je, ni wanaume au wanawake waliokuwa

179. William Witt, katika Icons of Christ, sura ya 8, anaorodhesha maswali ambayo wasomi wanayajibu kwa njia tofauti: Je, Paulo anazungumzia aina fulani ya kifuniko cha kichwa au vazi la kichwa (mtandio, kofia, joho au shela) au mitindo ya nywele (iwe nywele ndefu au zilizofunguliwa)? Neno la Kigiriki la "kichwa" (kephalē) linamaanisha nini? Paulo anawezaje kulinganisha makundi yaliyo tofauti hivi: Mungu kama kichwa cha Kristo; Kristo kama kichwa cha mwanamume; na mwanamume kama kichwa cha mwanamke? Je, "mwanamume" na "mwanamke" wanarejelea wanaume na wanawake kwa ujumla, au waume na wake hasa? Inamaanisha nini kwamba wanaume ni utukufu wa Mungu, ilhali mwanamke ni utukufu wa mwanamume? Paulo anamaanisha nini anapoandika kwamba mwanamke anapaswa kuwa na "mamlaka" juu ya kichwa chake? Nini maana ya kutajwa kwa malaika? Tuielewe vipi kauli ya Paulo kwamba "maumbile yanafundisha" kwamba wanaume hawapaswi kuwa na nywele ndefu? Paulo anaposema kwamba "hatuna desturi kama hiyo," anarejelea desturi gani?

wakisukuma jambo hili? Wafafanuzi wengi wanasema kwamba wanawake wenyewe, kwa hiari yao, ndio waliokuwa wakivua shela zao. Hivi karibuni, Cynthia Westfall, akitegemea mstari wa 10, ambao tutaufikia hivi punde, amedai kwamba kwa kweli wanawake walishinikizwa na wanaume kufanya hivyo. Msimamo wowote tutakaouchukua, Paulo hashughulikii mitazamo ya dhambi katika kifungu hiki – anatoa tu hoja za kudumisha hisia za kitamaduni za wakati ule. Bila kujali nia yao ya kufanya hivyo, Paulo haoni kuwa ni wazo zuri wanawake kuvua shela, wala wanaume kufuga nywele ndefu. Ana mahangaiko kadhaa.

Hangaiko lake la kwanza ni kwamba, kwa msingi wa simulizi ya Mwanzo 1 na 2, Mungu aliwaumba wanaume na wanawake wakiwa na thamani sawa, lakini hakuwaumba wakiwa sawasawa kabisa. Kwa kuwa "Mungu aliwaumba mwanamume na mwanamke," Paulo anaona si busara kuwaunganisha kuwa kitu kimoja kisicho na umbo maalum.

Hangaiko la pili ni kwamba, katika utamaduni wao, mwanamke alipoziacha nywele zake ndefu zikiwa zimefunguka nje ya nyumbani, hilo liliwasilisha hadhi ya chini na kupatikana kwa ajili ya ngono. Cynthia Westfall anathibitisha kwa ushahidi kwamba katika ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi, watumwa wa kike na makahaba walikatazwa kuvaa shela.[180] Wanawake walioolewa walifunika vichwa vyao kama ishara ya hadhi yao ya heshima ya kuolewa, ya staha na ya usafi wa kimwili. Kufunika vichwa vyao kulionyesha hadhi yao ya kuheshimiwa.[181] Kwa mawazo ya Paulo basi, wanawake wote walipofunika vichwa vyao katika mkutano wa kanisa, hilo liliwasilisha kwa uzuri kwamba *wanawake wote – wawe hawajaolewa au wameolewa, watumwa au huru – waliheshimiwa katika Kristo na kanisani, hata wale ambao hawakupata heshima nje ya kanisa.* Tukikumbuka kwamba kanisa la Korintho kwa kiasi kikubwa liliundwa na wanawake wenye hadhi ya chini katika jamii – "si wenye hekima, si wenye uwezo na si wa ukoo bora"[182] – tunathamini jinsi msisitizo wa Paulo juu ya kufunika vichwa kwa kweli ulivyoleta mtazamo wa hali ya juu kuhusu wanawake wote katika Kristo, kinyume na utamaduni wa wakati ule.

180. Cynthia Westfall, Paul and Gender, 25.
181. Cynthia Westfall, Paul and Gender, 27.
182. 1 Wakorintho 1:26

Hangaiko la tatu, linalohusiana na lile lililotangulia, ni kwamba katika utamaduni ule, mwanamke kufunua nywele zake hadharani lilikuwa jambo la aibu. Kwa kweli, katika mistari ya 4-6 Paulo anatumia neno "kuaibisha" mara mbili na neno "fedheha" mara moja – yote mawili yanaweza kutafsiriwa kama "aibu." Katika utamaduni wa aibu na heshima, kichwa kisichofunikwa kingemvutia mwanamke macho ya watu kwa namna iliyodhoofisha heshima yake kwa nafsi yake, heshima ya jumuiya kwake, na – machoni pa watazamaji – heshima ya Mungu anayeabudiwa.

Hangaiko la mwisho ni kwamba yote yaliyotajwa hapo juu yangedhoofisha "utaratibu" wa kanisa. Sehemu hii ya mafundisho inaingia ndani ya sehemu kubwa zaidi ya barua kwa Wakorintho iliyotengwa hasa kwa ajili ya kupanga kanisa lililokuwa limepoteza utaratibu,[183] sehemu inayohitimishwa kwa maneno: "mambo yote na yatendeke kwa uzuri na kwa utaratibu."[184] Mbele ya mwelekeo unaoonekana wa kanisa la Korintho kupendelea uhuru na kujieleza binafsi, Paulo anajaribu kuwasaidia kufikiri upya jinsi wanavyofanya mambo fulani (ikiwa ni pamoja na mavazi ya kichwa, Chakula cha Bwana na karama za kiroho) ili waamini wote wajengwe; wageni wote wavutwe kwa uzuri; na, zaidi ya yote, Kristo atukuzwe.

Kweli Zisizopitwa na Wakati

Leo, karibu hakuna makanisa yanayosisitiza kufunika nywele. Wasomi wanakubaliana kwamba ushauri wa Paulo ulihusu utamaduni ambao haupo tena. Je, basi kuna chochote katika kifungu hiki ambacho tunaweza kukichukua kama kweli isiyopitwa na wakati kwa makanisa yote kila mahali?

Tunapojibu swali hili, ni lazima kwanza tukiri kwamba katika kifungu hiki Paulo hajali hasa kutupa theolojia ya jinsia iliyokomaa sana. Badala yake anajikita katika kushughulikia desturi maalum ya kitamaduni. *Hata hivyo, kuna dalili za theolojia ya jinsia zinazong'aa kupitia kifungu hiki.* Hii hapa orodha fupi ya kauli za kweli ambazo bado tunaweza kuzishika leo.

183. 1 Wakorintho 11-14
184. 1 Wakorintho 14:40

Wanawake na wanaume wote wanapaswa kushiriki katika huduma za kusema kwa sauti kwa Mungu (kwa "kusali") na kwa wenzao (kwa "kutabiri"). Katika kifungu hiki, Paulo anafurahi kwamba hii ndiyo desturi ya kanisa, hata anapoonya kuhusu namna isiyofaa ambayo wanawake na wanaume wanajionyesha wanapofanya hivyo. Ikiwa kanisa lolote leo litakuwa vyote linavyoweza kuwa, linahitaji mchango hai na sawa wa sauti za wanawake na wanaume pia.

Wanaume na wanawake, ingawa ni sawa katika Kristo, hata hivyo ni tofauti katika uumbaji. Mungu ameumba jinsia mbili: mwanamume na mwanamke. Hawafanani; wanakusudiwa kukamilishana. Inahitaji wote wawili ili kuudhihirisha kikamilifu mfano wa Mungu.

Wanawake wanapaswa kupewa hadhi ya juu kabisa iwezekanavyo. Ikiwa jamii ina mtazamo wa chini au uliopotoka kuhusu wanawake, kanisa linapaswa kuwa mahali ambapo wanapewa heshima ya juu kabisa, bila kujali hadhi yao ya zamani au ya sasa katika jamii pana.

Tunapaswa kuzingatia ujumbe unaotumwa kupitia matendo yetu. Katika utamaduni na kizazi chochote, huenda kukawa na tabia fulani ambazo, ingawa tunaweza kuwa na sababu zetu halali za kuzipuuza au kuzifanya, zingetuma ujumbe usio sahihi kwa wengine, na zisingesaidia ushuhuda wa kanisa.

Msimamo wa Wakamilishano

Wakamilishano wanakionaje kifungu hiki? Si wote wanaokitumia kifungu hiki kama msingi wa fundisho lao. Wanatheolojia wa ukamilishano wa *Village Church* wanapojifunza kifungu hiki (na kinachofuata) kama sehemu ya uchunguzi wao wa maandiko kuhusu jinsia, wanafanya hivyo kwa namna isiyounga mkono fundisho lolote kuhusu mamlaka ya mwanamume.[185] Ni sawa kabisa – vitabu

185. www.bit.ly/3CFKgJO. Tazama kurasa 33-37.

vya ufafanuzi wa 1 Wakorintho vilivyopewa alama za juu zaidi havioni mamlaka ya mwanamume katika 1 Wakorintho 11.[186]

Hata hivyo, wakamilishano wengi wanadai kwamba kifungu hiki kinafundisha kwamba *wanawake, kwa mpango wa Mungu, wako chini ya mamlaka ya wanaume*. Ingawa nimejaribu hivi punde kurahisisha maana ya kifungu hiki, acha nirudie kusema kwamba kifungu hiki ni tata sana na kinaendelea kuwasumbua wafasiri wa kisasa. Utata wake unaongezeka zaidi wafasiri wanapogeuka kuwa waingizaji – wakiingiza maana za ziada ndani ya kifungu. Hiki ndicho ninachoamini wasomi wa ukamilishano wamefanya wanapodai: "Kanuni ya kudumu ya 1 Wakorintho 11:2-16 ni unyenyekevu wa mwanamke kwa mamlaka ya mwanamume. Inafundisha kwamba mwanamke anaweza kushiriki katika kusali na kutabiri kanisani chini ya uongozi na mamlaka ya kiroho ya mwanamume."[187] Wanaliweka hili juu ya baadhi au yote kati ya madai haya manne: 1) neno *kichwa* linamaanisha *kichwa juu ya*, yaani mamlaka; 2) Paulo aliona ngazi katika ndoa ya Adamu na Hawa kabla ya anguko; 3) kwa namna fulani wanawake wana mfano wa Mungu kwa kiasi kidogo kuliko wanaume; na 4) wanawake wa Korintho walipaswa kuvaa kichwani ishara ya mamlaka ya mwanamume. Nitajibu kila moja ya madai haya sasa, ingawa nitatumia muda mwingi zaidi kwa lile la kwanza.

Je, "Kichwa" Kinamaanisha Mamlaka?

Je, "kichwa" kinamaanisha "kichwa juu ya"? Katika Kiingereza cha kisasa, "head" (kichwa) kinatumika kimfano kumaanisha bosi, mtu aliye na usimamizi. Lakini je, hivyo ndivyo mfano huo wa "kichwa" ungeeleweka na wasemaji wa Kigiriki kama lugha yao ya asili waliopokea barua ya Paulo? Wakamilishano wengi wanasema ndiyo. Mungu anataka wanawake wote, wanasema, wawe chini

186. www.bestcommentaries.com inavitaja vitabu vya ufafanuzi wa 1 Wakorintho vya Gordon Fee (NICNT), Anthony Thiselton (NIGTC) na David Garland (BECNT) kuwa bora kuliko vyote, ikivipa alama 4.91, 4.88 na 4.88 kati ya 5.0 mtawalia. "Taswira ya kimfano katika 11:3 mara nyingi inaeleweka kuwa inaweka mifumo ya mamlaka. Lakini hakuna chochote katika kifungu hiki kinachodokeza hivyo" (Fee) "Kinyume na Grudem, haionekani kuashiria uhusiano wa 'kuwa chini ya' au 'mamlaka juu ya.' (Thiselton) "Paulo hajaribu kuanzisha ngazi ya kijinsia inayowaweka wanawake katika nafasi ya chini."(Garland)

187. Köstenberger na Köstenberger, God's Design for Man and Woman, uk. 160.

ya kichwa cha kiume – na hivyo wake lazima wawanyenyekee waume zao, na wanawake hawawezi kuongoza kanisani.

Mstari wa 3 ni muhimu sana kwa tafsiri ya ukamilishano. Basi Paulo anamaanisha nini kwa kusema: "Kichwa cha kila mwanamume ni Kristo, na kichwa cha mwanamke ni mwanamume, na kichwa cha Kristo ni Mungu"?

Wakamilishano wengi, wakisoma "kichwa" (*kephalē*) kumaanisha "kichwa juu ya" (yaani "mamlaka juu ya"), wanaelewa kwamba wanaume (kama "kichwa") wanapaswa kutumia mamlaka juu ya wanawake kwa namna ile ile ambayo Mungu (kama "kichwa") anatumia mamlaka juu ya Kristo, na Kristo (kama "kichwa") anatumia mamlaka juu ya wanaume. Kwa kuusoma hivi, inaonekana Paulo analinganisha mamlaka ya Mungu Baba juu ya Kristo na mamlaka ya mwanamume juu ya wanawake. Kwa kuuhusisha mfano huu na maelezo ya maisha ya ndani ya Mungu wa Utatu, wanahitimisha kwamba ngazi ya kijinsia lazima iwe ya ulimwengu wote, na si ya kitamaduni tu, wala si matokeo ya anguko.

Lakini, kama nitakavyowaonyesha, ikiamuliwa na muktadha wa mistari inayofuata, "kichwa" katika muktadha huu hakimaanishi *mamlaka*, bali kitu kama *chanzo cha uhai kinachoheshimiwa – mtu ambaye mwingine anapata uhai au utambulisho wake kutoka kwake*. Kwa kweli, katika zama za Paulo wazo kwamba *kephalē* lilimaanisha *mamlaka* lingekuwa nadra sana, kama si kukosekana kabisa – nawasihi msome "Kiambatisho 3: *Kephalē* Inamaanisha Nini," ambamo ninatoa hoja za jambo hili.

Wasomi wa ukamilishano kwa kawaida hurejelea Waefeso 5 ("mume ni kichwa cha mkewe"), ambapo ndipo mahali pengine pekee ambapo Paulo anatumia neno *kephalē* kurejelea mahusiano ya mwanamume na mwanamke. Kisha wanadai kwamba, kwa kuwa kichwa kinamaanisha mamlaka katika Waefeso 5, lazima kimaanishe mamlaka katika 1 Wakorintho 11.[188] Lakini kama

188. Kwa mfano, Schreiner anasema: "Kwa kuwa Paulo anatumia 'kephalē' kuashiria mamlaka anapozungumzia waume na wake katika Waefeso 5:22-24, huenda ana wazo hilo hilo akilini katika 1 Wakorintho 11:3." (Chanzo: www.bit.ly/31rylBA)

tutakavyofafanua katika Sura ya 8, huenda hakimaanishi mamlaka huko pia.[189] Kinyume na shtaka la wakamilishano kwamba kuelewa *kephalē* kumaanisha chanzo cha uhai ni ubunifu mpya katika uchunguzi wa maneno, Mababa wa Kanisa waliozungumza Kigiriki – Cyril wa Iskanderia, Theodore wa Mopsuestia, Athanasius na Eusebius – wote walielewa *kephalē* hapa kumaanisha *chanzo*.[190] Kwa hiyo si ajabu kwamba wasomi wengi sana wanahitimisha kwamba Paulo alimaanisha *chanzo* na si *mamlaka* katika 1 Wakorintho 11:3.[191]

Hata hivyo, ingawa jambo hili haliwezekani sana, kuna uwezekano kwamba Paulo alimaanisha *mamlaka* hapa. Tunawezaje kujua kwa uhakika? Njia ya kutambua maana ya Paulo katika kila hali ni muktadha.[192] Tutaiangalia kwa makini mistari ya 4-16, lakini kwanza hebu tuzielewe kauli tatu zinazolingana kuhusu "kichwa" katika 1 Wakorintho 11:3.

Hadithi ya Vichwa Vitatu

Paulo anaandika kwamba "kichwa cha kila mwanamume ni Kristo, na kichwa cha mwanamke ni mwanamume, na kichwa cha Kristo ni Mungu." Ufunguo wa kuzielewa kauli hizi tatu kwa usahihi uko katika mfuatano ambao Paulo anazitaja. Kwa mtazamo wa kwanza, mtu anaweza kudhani kwamba Paulo

189. Hoja nyingi za wakamilishano nilizozisoma zinazodai kwamba "kichwa" katika Waefeso 5 kinamaanisha "mamlaka" zinadai hivyo kwa msingi wa tafsiri yao ya maana yake katika 1 Wakorintho 11:3. Katika mfano halisi wa swali la kuku na yai, tafsiri moja dhaifu inatumika kuitegemeza nyingine hadi hatuwezi kuwa na uhakika ni ipi ilikuja kwanza. Sababu moja ya kuwa waangalifu tunapohamisha maana kutoka kifungu kimoja hadi kingine ni kwamba Paulo analitumia neno "kichwa" kwa namna tofauti kabisa: katika 1 Wakorintho 11, anamzungumzia Adamu kama kichwa cha Hawa, ambaye haelezwi kama mwili wa Adamu, ilhali katika Waefeso 5, anamzungumzia mume kama kichwa cha mkewe, ambaye ni mwili wake.

190. Payne, Man and Woman, One in Christ, sura ya 7. Kwa mfano, Cyril wa Iskanderia (aliyefariki mwaka 444 BK) aliandika: "Luka [3:38, 'Adamu, wa Mungu'] … anaeleza chanzo cha mwanadamu, yaani Mungu Muumba. Kwa hiyo tunasema kwamba 'kichwa (kephalē) cha kila mwanamume ni Kristo,' kwa maana mwanadamu aliumbwa kupitia yeye na kuletwa katika uhai … 'Na kichwa (kephalē) cha mwanamke ni mwanamume,' kwa sababu alitwaliwa kutoka katika mwili wake na hivyo kwa kweli anaye yeye kama chanzo chake. Vivyo hivyo, 'kichwa (kephalē) cha Kristo ni Mungu,' kwa sababu Yeye ametoka Kwake kwa asili: kwa maana Neno alizaliwa kutoka kwa Mungu Baba."

191. Payne, Man and Woman, One in Christ, sura ya 7, tanbihi ya 7, anaorodhesha kazi arobaini za kitaalamu zinazodai kwamba kephalē inamaanisha "chanzo" katika 1 Wakorintho 11:3. Kitabu hiki kilichapishwa mwaka 2009; orodha sasa ni ndefu zaidi sana.

192. Alan Johnson, kwa mfano, anafanya uchunguzi wa jumla wa tafiti kuu 17, za pande zote, kuhusu neno kephalē na anahitimisha: "Inaonekana kuna makubaliano yanayoongezeka kwamba kephalē kama taswira ya kimfano inaweza kuwa na maana tofauti katika muktadha tofauti." (Chanzo: www.bit.ly/3GJ9Vnc)

angepaswa kuiweka kauli ya mwisho kwanza ili isomeke: "Mungu ni kichwa cha Kristo, aliye kichwa cha mwanamume, aliye kichwa cha mwanamke." Lakini hafanyi hivyo. Basi kwa nini mpangilio huu? Jibu ni kwamba *Paulo anafuata mfuatano wa matukio kwa wakati.*

Ingawa maana ya "*kephalē* ya kila mwanamume ni Kristo" si muhimu sana kwa mjadala wetu, inaonekana kugusia theolojia ya Paulo kuhusu Kristo kama njia ambayo kwayo uumbaji wote ulifanyika. Kwa maana hii, katika Mwanzo 2, Mungu *kupitia Kristo* alimuumba Adamu, na kwa maana inayotokana na hiyo, kila mwanamume aliyefuata baada yake.

Kishazi kinachofuata, "*kephalē* ya mwanamke ni mwanamume," kinarejelea kile kilichotokea baadaye katika Bustani ya Edeni: kutoka ubavuni mwa Adamu, Mungu alimuumba Hawa. Tunajua kwamba Paulo anawarejelea Adamu na Hawa kwa sababu anatumia umoja "mwanamke" na si "wanawake," na "mwanamume" na si "wanaume," kisha anarudi, katika mstari wa 8 na katika mstari wa 12a, kutaja kwamba Hawa (anayemwita "mwanamke") alitoka kwa Adamu ("mwanamume"). Akithibitisha tafsiri kwamba mstari wa 3 unamzungumzia Adamu kama *chanzo* cha Hawa, Paulo hatimaye anataja kwamba kwa maana nyingine kila mmoja wa wana wa Adamu *alitoka* kwa mmoja wa binti za Hawa – mama yake (mst. 12b), na kwa maana nyingine tena kila mtu *alitoka* kwa Muumba wake (mst. 12c).

Kishazi cha mwisho, "*kephalē* ya Kristo ni Mungu," kwa uwezekano mkubwa kinarejelea kufanyika mwili kwa Kristo. Katika huduma yake duniani, alikuwa

"mfano wa Mungu asiyeonekana," akimwakilisha Baba kama chanzo chake mbele ya ulimwengu uliokuwa ukitazama.[193]

Tunaweza kuuliza: kwa nini Paulo hasemi kwamba Kristo pia ni *kephalē* ya kila mwanamke? Jibu liko katika swali lingine: kwa nini Paulo anaziunganisha kauli hizi za kitheolojia zisizo za kawaida na zinazoonekana kutohusiana tangu mwanzo? Mistari ya 4-5 inatoa majibu yenye kushawishi: *akitumia mbinu ya ubunifu ya kufundisha, Paulo anahusisha jinsi mwanamke na mwanamume wanavyovitendea vichwa vyao halisi vya kimwili na jinsi kila mmoja wao anavyokitendea kichwa chake cha kimfano*. Kwa maneno mengine, katika mstari wa 3, Paulo anaweka msingi kwamba kila mtu ana kichwa cha kimfano ili ahoji katika mistari ya 4-5 kwamba kile ambacho wanaume na wanawake wanavifanyia vichwa vyao vya kimwili katika ibada kinaakisi *kephalē* yao ya kimfano iliyotajwa katika mstari wa 3 – kwa "kila mwanamume" (mst. 4) ni "Kristo" (mst. 3); kwa "kila mwanamke" (mst. 5) ni "mwanamume" (mst. 3).

Ingawa jambo hili linaweza kusikika la ajabu kwa masikio ya kisasa, Paulo anahama kati ya matumizi ya kihalisi na ya kimfano ya neno *kephalē*. Hawa alimheshimu Adamu kama *kephalē* yake, na hivyo kila binti wa Hawa anapaswa kuwaheshimu wana wa Adamu kwa kukiheshimu kichwa chake cha kimwili (jambo linaloonyeshwa kwa kuvaa kifuniko cha kichwa). Vivyo hivyo, Adamu alimheshimu Kristo kama *kephalē* yake, hivyo kila mwana wa Adamu anapaswa kumheshimu Kristo kwa kukiheshimu kichwa chake cha kimwili (jambo linaloonyeshwa kwa kuweka nywele zake fupi).

193. Wakolosai 1:15 na Waebrania 1:3. Ili kuielewa kauli hii ya tatu, ni lazima tuelewe kwamba kauli tatu katika mst. 3 ni mifano inayolingana kwa takriban. Hazilingani kwa usahihi kamili. Katika Mwanzo 2, Mungu kihalisi alimuumba Adamu. Adamu anaweza kusemwa kuwa "alitoka" kwa Mungu. Hawa pia "alitoka" kwa Adamu, lakini si kwa namna ile ile Adamu alivyotoka kwa Mungu. Mwisho, Mwana "alitoka" (au "anatoka") kwa Baba. Kama Paulo anavyosema mapema katika barua yake kwa Wakorintho: "Kristo amefanywa kwetu hekima itokayo kwa Mungu … na ukombozi" (1 Wakorintho 1:30). Lakini hili halirejelei hata kidogo kuumbwa kwake na Baba – badala yake huenda linarejelea jinsi anavyopata uhai na utambulisho wake kutoka kwa Baba. Yesu alitangaza: "kama vile Baba alivyo na uzima nafsini mwake, vivyo hivyo amempa Mwana kuwa na uzima nafsini mwake" (Yohana 5:26 NIV). Wasomi wanaoamini kwamba kauli ya mwisho ya Paulo inaweza kuwa rejeo kwa uhusiano wa *milele* wa Mwana na Baba, na si ule wa *kufanyika mwili* tu, huenda wako sahihi. Lakini kwa njia yoyote ile, *kephalē* ikitumika kwa uhusiano wa Baba na Mwana haiashirii mamlaka. Kwa kutoa mfano, iwe katika milele au katika kufanyika mwili, Baba ni *kephalē* ya Mwana – kwa namna ile ile ambayo jua ni *kephalē* ya mwale wa jua. Hakujawahi kuwa na jua bila mwale wake, wala hakujawahi kuwa na mwale wa jua bila jua. Kristo (mwale wa jua) anaweza kutofautishwa kiutendaji na Mungu (jua), lakini hii haimaanishi kwamba amewekwa chini ya Baba milele.

Ingawa kauli tatu za mstari wa 3 zina nguvu, ni wazi kwamba mistari ya 4-5 si theolojia iliyokomaa na tata. Huyu ni Paulo kama mwanafikra mwenye kipaji na ubunifu wa asili, akiunganisha mambo ili kuongeza nguvu ya hoja yake. Hajaribu hasa kuwafundisha wao (wala sisi) theolojia iliyokomaa kuhusu jinsia, bali anajaribu kuongeza uzito kwa hoja yake kwamba wanawake wanapaswa kujifunika katika ibada.

Sasa, tunapotafakari mistari inayofuata mstari wa 3, tutatambua kwamba Paulo hawezi kumaanisha "mamlaka" katika mstari wa 3 – tunajua hili kwa sababu, tangu mwanzo hadi mwisho, wazo linalounganisha yote ni kumheshimu chanzo cha mtu, si kumnyenyekea kiongozi: kwa mfano, baada ya kusema "mwanamume ni *kephalē* ya mwanamke" (mst. 3), Paulo kisha anaonekana kurudia hoja ile ile kwa maneno mengine katika mstari wa 8 kwa kusema "mwanamke alitoka katika mwanamume" – rejeo kwa Adamu kama chanzo cha Hawa na si mamlaka yake.[194] Pia, akihama kutoka kuzungumza juu ya Kristo kama Muumba ("*kephalē* ya kila mwanamume ni Kristo"), Paulo kisha anazungumza juu ya Mungu kama Muumba katika mstari wa 12, anaposema, "vyote [au watu wote] vinatoka kwa Mungu." Hapa tena, Paulo anamlenga Mungu si kama mamlaka bali kama chanzo cha wale anaowaumba.[195] Hili pia linatusaidia kuelewa jinsi Kristo anavyosemwa kuwa *kephalē* ya "kila mwanamume" katika mstari wa 3 – si wanaume wote walio naye kama mamlaka yao, lakini wote wanaye kama Muumba aliye chanzo chao.

Zaidi ya hayo, lugha ya "Mungu ni *kephalē* ya Kristo" haijaeleweka kamwe na mafundisho sahihi ya kanisa (orthodoksia) kumaanisha kwamba Baba ndiye

194. Cynthia Westfall anasema katika "Paul and Gender" (sura ya 1): "Marejeo ya simulizi ya uumbaji katika kifungu hiki, na hasa kama ilivyo katika 11:8, yanatumiwa na Paulo kuendeleza, kueleza na kupanua kauli yake ya kitheolojia ya 11:3. Katika muktadha wa karibu, kauli kwamba mwanamke alitoka katika mwanamume na kwamba mwanamke aliumbwa kwa ajili ya mwanamume inadokeza kwamba chanzo cha uhai wa mwanamume na wa mwanamke ndicho kinachozungumziwa katika 11:3."

195. Kulinganisha 1 Wakorintho 8:6 na 1 Wakorintho 11:12 kunathibitisha hili. "Kuna Mungu mmoja tu, Baba, ambaye vitu vyote vimetoka kwake … na kuna Bwana mmoja tu, Yesu Kristo, ambaye vitu vyote vimekuja kupitia yeye." (1 Wakorintho 8:6). "Kwa maana kama vile mwanamke alitoka katika mwanamume … Lakini vyote vinatoka kwa Mungu." (1 Wakorintho 11:12) Katika kauli ya kwanza, Mungu ndiye Muumba wa asili kabisa na Yesu ndiye ambaye kupitia yeye Mungu anaumba kila kitu. Katika ya pili, Mungu ndiye Muumba wa asili kabisa na Adamu ndiye ambaye kupitia yeye Mungu anamuumba Hawa. Kwa maana hii, Mungu na yule ambaye kupitia yeye Mungu anaumba wote wawili wanaweza kuitwa *kephale*. Wote wawili wanatenda kama chanzo, ingawa ni tofauti kwa aina: Mungu ndiye chanzo cha asili kabisa, ilhali Yesu au Adamu ni chanzo cha kati. Aina zote mbili za chanzo zinastahili heshima.

mwenye mamlaka juu ya Kristo. Kama nilivyoonyesha katika Sura ya 3, ni wanatheolojia wa ukamilishano ambao mara kwa mara wamejaribu kuambatisha ngazi za mamlaka zinazodaiwa kuwepo katika mahusiano ya milele ya Utatu, ili kuunga mkono wazo lao la ngazi za mamlaka za kudumu katika mahusiano ya mwanamume na mwanamke. Maelezo sahihi ya kanisa kuhusu uhusiano wa Mwana na Baba, hata alipokuwa duniani, *hayaelezi* Baba akitumia "mamlaka" yake juu ya Mwana, bali yanazungumzia zaidi Mwana, kwa upendo wa kujitoa, akinyenyekea kwa mapenzi ya Baba, ambayo kwa kweli ni mapenzi yake mwenyewe.[196]

Kathy Keller anakiri kwamba ingawa "mara yangu ya kwanza kukutana na mawazo ya ukichwa na unyenyekevu [katika ndoa] ilikuwa pigo kubwa kwa akili yangu na kwa dhamiri yangu," baadaye "walimu wenye vipawa [walimwongoza aone jinsi] Nafsi ya Pili ya Uungu [ilivyo]jinyenyekeza, na kuchukua nafasi ya mtumishi," na ndipo akakubali kwamba angeweza kutimiza "jukumu la Yesu" katika ndoa yake. Anatoa msingi wa Maandiko kwa uhusiano huu: "Katika 1 Wakorintho 11:3, Paulo anasema … kwamba uhusiano wa Baba na Mwana ni kielelezo cha uhusiano wa mume na mke," ambamo "mwanamume na mwanamke wanaalikwa kuakisi na kuonyesha … mamlaka ya upendo na unyenyekevu wa upendo."[197] Kwa bahati mbaya, ingawa sehemu kubwa ya kitabu cha akina Keller kuhusu ndoa, kinachouzwa sana, ni bora kabisa, kimesaidia kueneza si tafsiri potofu tu bali pia matumizi potofu ya 1 Wakorintho 11:3, yanayowafanya wake wadhani kwamba wamepewa kazi maalum ya kuakisi unyenyekevu wa Mwana kwa Baba kupitia unyenyekevu wao kwa waume zao.

Hakuna mstari unaoweka "majukumu tuliyopangiwa" katika msingi wa Utatu, na hakika si 1 Wakorintho 11:3. Jambo hili linaonekana wazi zaidi katika jinsi Paulo anavyotoa si mistari miwili inayolingana tu, bali mstari wa tatu pia.

196. Baba wa kanisa Yohane Krisostomo alikanusha mtazamo unaomweka Mwana chini ya Baba katika Utatu alipokuwa akieleza kifungu hiki, akisema: "Baba alimzaa Mwana, si kama mtumwa aliye chini ya amri yake, bali kama aliye huru, anayetoa utii. [Mwana] si mtumwa, ana heshima ile ile kama yule aliyemzaa." Utatu, kama ulivyoeleweka kimapokeo, unasisitiza mahusiano ya upendo wa pande zote, si mahusiano ya mamlaka. Wanatheolojia wa awali wa Mashariki wanamzungumzia Baba kama "chemchemi ya Uungu." Baba anamzaa Mwana milele, na Roho anatoka kwa Baba. Wanatheolojia wa Magharibi wanapendelea lugha ya Logos ambaye Baba anamzaa, na ya Roho Mtakatifu kama upendo wa pande zote unaotoka kwa Baba na kwa Mwana.
197. Tim na Kathy Keller, The Meaning of Marriage, sura ya 6.

Wakamilishano wanaopenda kulinganisha mwanamume kama kichwa cha mwanamke na Mungu kama kichwa cha Kristo, wanaonekana kusahau mstari wa kwanza: Kristo ni kichwa cha mwanamume. Mtu anaweza kujitahidi sana kuchuja mfanano fulani kati ya Mungu na Kristo, na kati ya mwanamume na mwanamke ("sawa katika asili lakini chini katika kazi" ndilo pendekezo la wakamilishano), lakini kama hilo ndilo Paulo alilokuwa akijaribu kufundisha, asingeongeza pia mstari wa kwanza kuhusu Kristo na mwanamume, kwa maana hakuna mwanamume aliye sawa na Kristo.

Linabaki swali moja juu ya jambo hili la kichwa cha Hawa. Katika mstari wa 5, Paulo anasema kwamba mwanamke anayeaibisha kichwa chake cha kimwili anaaibisha pia kichwa chake cha kimfano, ambaye, kwa mujibu wa mstari wa 3, ni "mwanamume." Kwa hiyo swali ni hili: Paulo anaweza kuwa anamrejelea mwanamume yupi, au wanaume gani? Wakamilishano, kama Köstenberger, huelekea kujibu kwa kusema kwamba linarejelea *uongozi wa kiroho wa wanaume*. Wachungaji wengi wa ukamilishano hulipanua jambo hili na kusema kwamba kila mwanamke anapaswa kuwa chini ya kichwa kilicho mwanamume, awe mume wake, baba yake, au timu ya wachungaji wanaume.

Lakini kidokezo cha jibu lililo imara zaidi kiko katika mstari uliotangulia: "kila mwanamume" anapaswa kuheshimu "kichwa chake" (mst. 4). Maneno haya yanaturudisha kwenye mstari wa 3, ambapo tunakuta kwamba jibu limekwisha kutolewa: "Kristo" ni kichwa cha kila mwanamume. Vivyo hivyo, "kila mwanamke" anapaswa kuheshimu kichwa chake (mst. 5), jambo ambalo nalo linaturudisha kwenye mstari wa 3, ambapo tunakuta kwamba "mwanamume" anayetajwa ni Adamu, ambaye kwa njia ya kielelezo anawakilisha wanaume wote. Kwa maneno mengine, haielekei kwamba Paulo anamrejelea mwanamume fulani mahususi, bali anawarejelea wana wote wa Adamu.

Ingawa mazungumzo haya yote kuhusu heshima huenda yasiwaguse sana wale kati yetu ambao hatuishi tena katika utamaduni wa aibu na heshima, yangeeleweka kikamilifu na wasomaji wa barua ya Paulo. Katika kifungu hiki, anaunganisha dhana za *kephalē* na heshima. Kwa maneno mengine, matumizi ya

Paulo ya neno *kephalē* katika mstari wa 3 yanaonekana kuunganisha dhana mbili, yaani chanzo na heshima, zinazopita katika kifungu hiki chote.

Basi, hebu tujibu swali muhimu lililoulizwa hapo awali: *mstari wa 3 una maana gani?* Una maana kwamba Kristo ni chanzo cha mwanamume kinachostahili heshima (kama Muumba wake); mwanamume (Adamu) ni chanzo cha mwanamke (Hawa) kinachostahili heshima; na Mungu ni chanzo cha Kristo kinachostahili heshima (katika kufanyika kwake mwili).[198]

Ninahitimisha hivi: *mstari wa 3 hausemi chochote kabisa kuhusu Kristo au mwanamke kuwekwa chini.*

Je, Paulo Anaona Ngazi za Mamlaka Katika Bustani?

Katika Sura ya 4, nilieleza kwamba uchunguzi makini wa Mwanzo 1-3 unaonyesha kwamba ngazi za kijinsia zilikuja kwa sababu ya anguko, si kupitia mpango mwema wa Mungu katika uumbaji. Kinyume na mtazamo huu, wakamilishano hutumia mistari ifuatayo kudai kwamba Paulo aliona ngazi za mamlaka kabla ya anguko: "Kwa maana mwanamume hakutoka katika mwanamke; bali mwanamke alitoka katika mwanamume. Tena mwanamume hakuumbwa kwa ajili ya mwanamke; bali mwanamke kwa ajili ya mwanamume" (mst. 8-9). Akizungumzia mistari hii, Schreiner anasema, "Ni wazi kwamba Paulo alielewa Mwanzo 2 kuwa unaonyesha tofauti ya majukumu kati ya wanaume na wanawake" – na kwa maneno hayo anamaanisha majukumu ya

198. Jibu refu zaidi linaweza kuwa kwamba mstari wa 3 una maana hii: Katika Mwanzo 2, Adamu (na kila mwanamume) alipata utambulisho wake au uhai wake kutoka kwa Kristo, ambaye kwa hiyo anastahili heshima yake. Baadaye katika Mwanzo 2, Hawa (na kila mwanamke) alipata utambulisho wake au uhai wake kutoka kwa Adamu, kwa hiyo yeye (na kila mwanamume) anastahili kuheshimiwa naye. Mwisho, katika kufanyika mwili (au labda, katika umilele), Kristo anapata/alipata utambulisho wake au uhai wake kutoka kwa Baba, ambaye kwa hiyo anastahili heshima yake. Tunaweza pia kuuliza: ikiwa mtu A ni *kephale* ya mtu B, basi mtu B ni nini kwa mtu A? Basi, ikiwa mtu B anapata uhai wake au utambulisho wake kutoka kwa mtu A, njia nyingine ya kusema jambo hili ni kwamba mtu B ni *mfano* wa mtu A. Kwamba Paulo muda mfupi baadaye anasema "mwanamume ni mfano na utukufu wa Mungu; bali mwanamke ni utukufu wa mwanamume" (1 Wakorintho 11:7) kunaweza kuonyesha kwamba Paulo alimaanisha jambo hili. Kwa maneno mengine, matokeo mazuri ya kitheolojia ya mstari wa 3 ni kusema kwamba mwanamume ameumbwa kwa sura na mfano wa Kristo; Hawa aliumbwa kwa sura na mfano wa Adamu; na Kristo ni sura na mfano wa Mungu. Tena, hakuna lolote kati ya haya linaloashiria kwamba mwanamke au Kristo amewekwa chini.

mamlaka na ya unyenyekevu.[199]

Lakini je, mnaweza kuona kwa nini jambo hili si wazi hata kidogo? Ni pale tu tunapodhani kwamba Paulo anazungumzia mwanamke kuwekwa chini katika mstari wa 3, ndipo tunapohitimisha kwamba Paulo aliona ngazi za mamlaka kabla ya anguko. Lakini katika mistari hii, anapanua tu kile ambacho amekwisha kusema katika mstari wa 3 kuhusu Mwanzo 2: "*Kephalē* ya [Hawa] ni [Adamu]" – anataja mambo mawili makuu zaidi. Kwanza, Hawa aliumbwa kutoka kwa Adamu, kihalisi aliumbwa kutoka ubavuni mwake – ndiyo sababu wanawake wa Korintho wanapaswa kuwaheshimu wanaume wa kanisa ambao, tukirudi bustanini, ndio chanzo chao.[200] Pili, Hawa aliumbwa kwa ajili ya Adamu, ili awe msaidizi na mwenzi wake, *ezer kenegdo* wake, ili kumkamilisha na kusimama pamoja naye – ndiyo sababu wanawake wa Korintho, wanapoikumbuka bustani, hawapaswi kuwaaibisha wanaume ambao wameumbwa kushirikiana nao. (Lakini tena, wala wanaume wa Korintho hawapaswi kuwaaibisha wanawake, ambao bila wao wanaume hawajakamilika.)

Kwa ufupi, Mwanzo na Paulo wote wawili wanasisitiza tofauti kati ya jinsia mbili, na pia hitaji la kutegemeana ambako kila mmoja anamheshimu mwenzake – lakini hakuna hata mmoja kati yao anayesema chochote kuhusu "majukumu" ya ngazi za mamlaka ambayo Schreiner anadai kuyapata katika kifungu hiki.

Je, Wanawake Wanabeba Mfano wa Mungu kwa Usawa?

Je, tuseme nini kuhusu maneno "Mwanamume … ni mfano na utukufu wa Mungu; bali mwanamke ni utukufu wa mwanamume" (mst. 7)? Kwa haki, ni wakamilishano wachache sana wanaotumia mstari huu kuimarisha hoja yao. Sababu ya Grudem kutoutumia mstari huu kutetea kwamba mwanamke yuko chini ni kwamba, kwa kuusoma juu juu, unaonekana kupingana na imani tunayoshiriki sote kwamba jinsia mbili si tofauti tu bali pia ni "sawa." Kwa kweli, hili lilikuwa andiko la uthibitisho lililotumiwa katika sehemu kubwa ya historia

199. Ndivyo asemavyo Tom Schreiner katika "Recovering Biblical Manhood and Womanhood", uk. 133.
200. "Mwanamume hakutoka katika mwanamke" (mst. 8) – inaweza kuhojiwa kutoka Mwanzo 2 kwamba Adamu pia anapaswa kumheshimu Hawa, lakini Paulo anaonyesha kwamba haiwezi kusemwa kwamba Hawa alikuwa chanzo chake.

ya kanisa kutetea fundisho lisilopingwa kwamba wanawake kwa asili walikuwa duni kuliko wanaume.

Je, Paulo anasema kwamba wanawake wameumbwa kwa mfano wa Mungu kwa kiwango kidogo kuliko wanaume? Hapana.[201] Kusema, kama kanisa lilivyofanya katika sehemu kubwa ya historia yake, kwamba Hawa anapata sehemu tu ya mfano wa Mungu kutoka kwa Adamu ni kupingana na Mwanzo 1, unaotambua mfano wa Mungu kwa usawa katika jinsia zote mbili. Kile ambacho Paulo, anayeujua Mwanzo 1 vizuri, anaonekana kukifanya ni kuendeleza hoja yake kwamba Mungu/Kristo ndiye chanzo cha Adamu kinachoheshimiwa, naye Adamu ndiye chanzo cha Hawa kinachoheshimiwa. Hawa anapata uhai wake na utambulisho wake si kutoka kwa Mungu tu, bali pia kutoka kwa Adamu. Kwa kuvaa shela hiyo ya kichwa wakati wa ibada, wanawake wanawaheshimu wanaume.

Huenda Paulo pia anadokeza mgeuko wa mwelekeo wa heshima – Adamu ni utukufu na mfano (yaani mfano mtukufu) wa Mungu. Vivyo hivyo, Hawa ni mfano mtukufu wa Adamu. Jambo hili linapatana vizuri na maneno ya furaha ya Adamu alipojiona kwa mara ya kwanza akiakisiwa ndani ya Hawa: "Hatimaye! Huyu ni mfupa katika mifupa yangu, na nyama katika nyama yangu." *Ikiwa wanawake wanapaswa kukiheshimu chanzo chao ndani ya Adamu, wanaume wanapaswa kuuheshimu mfano wao wenyewe ndani ya wanawake.*

Badala ya kuyasoma maneno ya Paulo kana kwamba yanaonyesha thamani ikipungua (kutoka kwa Adamu hadi kwa Hawa), labda tunapaswa kuyasoma kama utukufu unaopanda zaidi na zaidi hadi kilele chake. Adamu ni mfano na utukufu wa Mungu *peke yake*, bali Hawa ni mfano na utukufu wa *Mungu na wa Adamu pia*. Je, si hivyo ndivyo Mwanzo 1 na 2 unavyosomeka? Katika sura zote mbili, kiumbe ambacho ni taji ya uumbaji wa Mungu kinakuja mwishoni. Katika sura ya 1, ni wanadamu. Katika sura ya 2, ni mwanamke. Adamu ameumbwa

201. Lucy Peppiatt (katika "Women and Worship at Corinth") na wasomi wengine wa Biblia wanatoa nadharia kwamba Paulo anaandika hivyo, lakini kwa kweli hapa ananukuu walimu wa uongo waliokuwa kanisani, kama anavyofanya mahali pengine katika 1 Wakorintho. Ili kuiweka sura hii katika urefu unaofaa, niliamua kutoieleza nadharia hiyo, bali kutegemea tafsiri ya Cynthia Westfall ambayo naiona kuwa na nguvu zaidi.

kwa mavumbi, bali Hawa ameumbwa kwa mwili.[202] Katika ulimwengu ambamo wanawake wamedharauliwa kiasi hicho, maneno ya Mwanzo na ya Paulo hapa yanapingana na utamaduni kuliko kitu kingine chochote.

Je, Wanawake Wanapaswa Kuvaa "Ishara" ya Mamlaka?

Sasa tunafika kwenye mstari ninaoupenda zaidi katika kifungu hiki: "Kwa sababu hiyo mwanamke anapaswa kuwa na mamlaka juu ya kichwa chake mwenyewe, kwa sababu ya malaika" (mst. 10). Ikifuata tafsiri mpya isiyokuwepo kabla ya RV ya mwaka 1881, ESV inatafsiri mstari huu hivi: "Ndiyo sababu mke anapaswa kuwa na *ishara* ya mamlaka kichwani mwake, kwa sababu ya malaika." Kwa kuwa ESV inadai kuwa tafsiri ya neno kwa neno, si tafsiri ya maana kama NIV iliyonukuliwa hapo juu, mngedhani kwamba tafsiri ya ESV ingekuwa ndiyo iliyo karibu zaidi na maneno ya asili kati ya hizo mbili. Lakini mngekuwa mmekosea. *Kigiriki cha asili hakitaji aina yoyote ya dalili au ishara.*

Kwa nini ESV ingefanya hivyo? Inawafaa wakamilishano kudai kwamba kifuniko chake cha kichwa ni ishara ya "mamlaka" (Kigiriki: *exousia*) ya wanaume juu yake, au labda ya mume wake. Lakini Paulo hakusema hivyo kamwe. Ingawa wasomi wa Biblia hujadiliana kuhusu mambo mbalimbali ya mstari huu, swali muhimu tunalopaswa kuuliza ni hili: ni nani mwenye "mamlaka" ambayo Paulo anazungumzia hapa? Ikiwa mwanamke ana "ishara ya mamlaka" tu, basi inamaanisha kwamba wanaume kwa ujumla, au labda wanaume fulani, wana mamlaka juu yake. Lakini Kigiriki kinasema kwamba mwanamke mwenyewe "ana mamlaka juu ya" kichwa chake mwenyewe. Maneno hayo hayo yanatokea Yesu anapowapa wanafunzi wake "mamlaka juu ya" (*exousian … epi*) Shetani. Katika matumizi mengine yote 102 ya neno *exousia* katika Agano Jipya, pamoja na matumizi yake tisa katika 1 Wakorintho, linarejelea mamlaka ambayo mtu mwenyewe anayo.[203] Hoja ya Paulo ni kwamba ikiwa Mungu katika uumbaji amempa Hawa na binti zake aina fulani ya mamlaka, si kazi ya wanaume wowote

202. Tukiifuata kwa makini hoja ya Paulo hapa, tungeelekea zaidi kusema kwamba Adamu ni duni kuliko Hawa, badala ya kinyume chake. Bila shaka, ili tuepuke kosa lililo kinyume chake – kosa la kanisa katika sehemu kubwa ya historia yake ya kuwadharau wanawake – hatutafanya hivyo.
203. Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, sura ya 10.

(wala ya watafsiri wa Biblia) kumnyang'anya mamlaka hayo. *Lakini hili ndilo kinyume kabisa cha kile ambacho tafsiri ya ESV inapendekeza.* Hapa ndipo ulipo udhaifu mkubwa zaidi wa usomaji wa ukamilishano wa 1 Wakorintho 11: *mahali pekee panapotaja kwa kweli aina yoyote ya mamlaka panazungumzia mamlaka ya mwanamke.* Ni kweli, mamlaka yake yanahusiana kwa namna fulani na kifuniko chake cha kichwa, lakini jambo linaloonekana kusisitizwa ni haki yake mwenyewe, bila kulazimishwa, ya kukivaa hapo kwanza. Kwa nini Paulo aongeze jambo hili kuhusu haki yake ya kuvaa shela ya kichwa? Wasomi hawana uhakika, ingawa Cynthia Westfall anadai kwamba ni baadhi ya wanaume, si wanawake wenyewe, waliowashinikiza wanawake wa Korintho kuvua shela zao. Ingawa hatuwezi kuwa na uhakika, ikiwa ndivyo, basi Paulo anawatia moyo wanawake *wawapinge* wale wanaume wanaojaribu kuwaweka katika hali ngumu.

Paulo anatoa sababu mbili za mamlaka ambayo mwanamke mwenyewe anayo. Ya kwanza, inayoonyeshwa na maneno ya mwanzo wa mstari wa 10 ("kwa sababu hiyo"), inaturudisha kwenye mistari ya 8 na 9 ambamo yeye, kilele cha uumbaji, anasimama pamoja na Adamu kama mwenzi wake, na kwa hiyo hapaswi kumwaibisha. Je, anahoji Paulo, si hakika kwamba yule aliye kilele cha uumbaji na aliye sawa na Adamu anaweza kusimama kwa miguu yake mwenyewe? Ya pili ni "kwa sababu ya malaika." Hilo lina maana gani? Wasomi wanatoa mapendekezo mengi. Mawili yananishawishi zaidi: ama ni rejeo kwa malaika waliokuwepo wakati wa uumbaji (waliokuwepo Hawa alipotokea katika utukufu wake wote) au, labda kwa uwezekano mkubwa zaidi, linahusiana na kauli ya awali ya Paulo katika barua hiyo hiyo kuhusu malaika, sehemu ambamo anasema kwamba watakatifu siku moja watawahukumu malaika[204] – katika hali hiyo, ina maana kamili kwa wanawake kusimamia mavazi yao wenyewe, kwa maana *Hawa na binti zake ni wa kifalme, ambao, pamoja na wanaume, siku moja watatawala ulimwengu wote.*

Mamlaka haya waliyopewa na Mungu ndiyo hasa sababu si wanaume tu, bali wanawake pia, waliweza kuchangia katika maombi na unabii, kama mistari ya 4-5 inavyotaja kwa kupita.

204. 1 Wakorintho 6:1-2

Walakini Katika Bwana

Hadi sasa katika kifungu hiki, Paulo amesema mambo ambayo yanaweza kufasiriwa, na yamefasiriwa, kumaanisha kwamba anawainua wanaume (mst. 3-6) na pia wanawake (mst. 7, 10). Hata hivyo, mwishoni anaweka wazi kabisa kwamba katika injili na katika kanisa, jinsia zote mbili ni sawa, na kila moja inaitegemea nyingine kwa usawa: "Walakini, katika Bwana, mwanamke hajitegemei mbali na mwanamume, wala mwanamume hajitegemei mbali na mwanamke" (mst. 11). Katika mstari wa 3 alisema kwamba Adamu alikuwa chanzo cha kibiolojia cha Hawa (na kwa hiyo wanawake wote wanapaswa kuwaheshimu wanaume wote), lakini sasa anasisitiza pia kwamba kila mwanamume anapata mwanzo wake wa kibiolojia ndani ya mama: "Kwa maana kama vile mwanamke alitoka katika mwanamume, vivyo hivyo mwanamume huzaliwa na mwanamke" (mst. 12), na kwa hiyo wanaume wote wanapaswa kuwaheshimu wanawake wote. *Kwa kuchanganya maelezo ya jinsi Hawa alivyotokea katika Mwanzo 2 na maelezo ya jinsi kila mwanamume anavyotokea katika ulimwengu huu, Paulo anaweka wazi kwamba heshima inakusudiwa kutiririka pande zote mbili* – na hivyo anatuachia nafasi ndogo zaidi ya kutetea ngazi za kijinsia kwa msingi wa mpangilio wa uumbaji. Kuheshimiana, usawa, umoja – huku jinsia zikitofautishwa – ndivyo Mungu anavyoonekana kuwa alikusudia tangu mwanzo.

Wasomi wengine wanadai kwamba katika kifungu hiki Paulo anashughulikia tu waume na wake, si mahusiano ya wanaume na wanawake kwa ujumla. Hili linawezekana, ingawa kwa uwezekano mdogo sana. Neno la Kigiriki la "mwanamume" na "mwanamke" linaweza pia kutafsiriwa "mume" na "mke," ikiwa ndivyo kifungu kinavyozungumzia. Hata hivyo, wasomi wengi wanadai kwamba, tukisoma kifungu chote, Paulo anarejelea jinsi wanaume wote na

wanawake wote wanavyohusiana, jambo linalojumuisha wanandoa na kwenda mbali zaidi yao.[205]

Hata hivyo, ikiwa wasomi wachache wako sahihi kwamba Paulo anazungumza na wanandoa tu, basi tunaweza kuhitimisha kwamba kichwa cha kimfano cha mwanamke katika mstari wa 5 huenda kinarejelea *paterfamilias* wake (baba wa nyumba), yaani mwanamume "anayemsimamia" kwa mujibu wa utamaduni wa Kigiriki na Kirumi. Ikiwa ndivyo, Paulo anamwambia amheshimu, lakini hatoi msaada wowote kwa wazo kwamba yuko chini yake – kwa kweli kifungu chote kinaelekea kwenye kusawazisha jinsia. Inashangaza kwamba mahali pengine ambapo Paulo anazungumzia mume kama *kephalē* (katika Waefeso 5), anaweka uhusiano wa mume na mke ndani ya dhana kuu ya *kunyenyekeana*. Vivyo hivyo, hapa katika 1 Wakorintho 11, anahitimisha kwa fundisho kuhusu *kutegemeana*.

Iwe kifungu hiki kinarejelea mahusiano kati ya wanaume wote na wanawake wote, au (kwa uwezekano mdogo zaidi) kati ya waume na wake tu, nadhani tunaweza kwa uhakika kuitupilia mbali kauli ya wakamilishano kwamba, "Paulo anataka wanawake wavae kifuniko cha kichwa ili kuonyesha kwamba wananyenyekea chini ya ukichwa wa mwanamume."[206] Kwa wengi wetu, hii ni habari njema sana! Fikirieni kama Mungu angetaka wanawake wote wanyenyekee chini ya wanaume wote, jambo ambalo Paulo, akiweka hoja yake katika msingi wa uumbaji, angekuwa anamaanisha. Hilo lingejumuisha unyenyekevu wa mwanamke kwa wanaume katika ndoa, katika mahusiano ya kifamilia, katika makundi ya marafiki, katika mahusiano ya kazini, katika jamii, na katika kanisa. Ninatetemeka nikifikiria madhara makubwa ambayo fundisho hili lisilo sahihi limewaletea wanawake katika vizazi vyote, waliokielewa vibaya kifungu hiki kana kwamba kinawafundisha kuwa na tabia ya kunyenyekea mbele ya wanaume. Kwa huzuni, hili ndilo bado Piper analofundisha katika sura ya kwanza ya *Recovering Biblical Manhood and Womanhood*: "Mwanamke aliyekomaa …

205. Isipokuwa tuwazie wanawake wasioolewa na wajane sasa wakivua vifuniko vyao vya kichwa, kitu kile kile kinachowapa heshima. Hata hivyo, hoja yenye nguvu zaidi ni kwamba Paulo katika mstari wa 12 anasema, "kila mwanamume huzaliwa na mwanamke" – jambo hili halina maana likisomwa: "kila mume huzaliwa na mke wake." Thiselton anaona kwamba "idadi kubwa mno ya waandishi wanahoji kwa namna ya kushawishi kwamba suala hili linahusu mahusiano ya jinsia kwa ujumla, si yale tu yaliyo ndani ya mzunguko wa familia ulio mdogo zaidi" katika "1 Corinthians (NIGTC)."

206. Ndivyo asemavyo Schreiner katika "Recovering Biblical Manhood and Womanhood", uk. 132, 135.

atathibitisha nguvu na uongozi wa wanaume kwa namna fulani *katika mahusiano yake yote* na wanaume wanaostahili."[207] Tunamshukuru Mungu kwamba Yesu, pamoja na uchunguzi makini wa kifungu hiki, anakomesha kabisa madhara ambayo tafsiri hii potofu imewasababishia wanawake.

Kadiri tunavyochunguza kila hoja ambayo wakamilishano wanaitoa kwa ajili ya kusoma kifungu hiki kwa mtazamo wa mamlaka na unyenyekevu, ndivyo tunavyoona zaidi kwa nini kila hoja lazima ikataliwe kama upotoshaji wa kusikitisha wa kifungu ambacho, kwa kweli, kinawainua wanawake kwa namna ya ajabu, wala hakiwashushi wala kuwaweka chini.

Sasa hebu tuchunguze kifungu cha pili kati ya vifungu vitatu vya Paulo ambavyo, kwa mtazamo wa kwanza, vinaonekana kuunga mkono hitimisho la wakamilishano.

1 Wakorintho 14:33-35

Kama tulivyoona punde katika 1 Wakorintho 11, Paulo anawapa wanawake heshima kubwa. Si tu kwamba anapongeza ushiriki wa wanawake katika maombi na unabii, bali maelezo yake kuhusu vifuniko vya kichwa yana msingi katika shauku yake ya kuona wanawake wote wakiheshimiwa ipasavyo. Baadaye katika barua hiyo hiyo, kuna kifungu kingine ambacho, angalau unapokisoma kwa mara ya kwanza, kinaonekana kupingana na kifungu kilichotangulia:

33 Kwa maana Mungu si Mungu wa machafuko, bali wa amani – kama ilivyo katika makanisa yote ya watakatifu. 34 Wanawake na wanyamaze katika makanisa; kwa maana hawana ruhusa kunena; bali wanyenyekee, kama vile inenavyo torati. 35 Nao wakitaka kujifunza neno lo lote, na wawaulize waume zao nyumbani; kwa sababu ni aibu mwanamke kunena katika kanisa.

Kwa kuwa wasomi hujadiliana bila mwisho kuhusu kifungu hiki, nitawasilisha mitazamo mitano mikuu ambayo wasomi mbalimbali wameitoa. (Kwa kweli kuna mitazamo sita, lakini nitaonyesha kwamba mmoja wao ni maendeleo ya mwingine, kwa hiyo nitautendea kama mtazamo mdogo ndani ya mwingine.) Pia

207. Ndivyo asemavyo John Piper katika "Recovering Biblical Manhood and Womanhood", uk. 21.

ninajipa uhuru, kwa msingi wa jinsi nilivyozipima hoja mimi mwenyewe, kuipanga kuanzia ule ninaoamini ni dhaifu zaidi hadi ule ulio na nguvu zaidi.

Mtazamo 1: Wanawake Lazima Wanyamaze Katika Mikutano ya Ibada

Wasomi wamehangaika kuelewa jinsi Paulo angeweza kuwaruhusu wanawake kunena katika mikutano ya kanisa katika sura ya 11, kisha aonekane kukataza shughuli hiyo hiyo katika sura ya 14. Hadi miaka ya 1960, wakati hali ya wanawake kuwa duni na kuwekwa chini bado haikuhojiwa kwa ujumla, wasomi – tangu zamani sana kama Baba wa Kanisa Origen, hadi mfafanuzi Charles Ryrie – waliamini kwamba Paulo alikusudia wanawake wanyamaze *kama kanuni ya jumla*. Angalau Ryrie, mwaka 1958, aliongeza kwamba huenda kukawa na nyakati za pekee ambapo wanawake wanaweza kunena.

Lakini ikiwa sehemu nyingine ya Maandiko daima ndiyo mfasiri bora wa andiko fulani, basi mtazamo huu wa kihistoria lazima ukataliwe. Paulo, katika sura ya 11 na katika sehemu kubwa ya sura ya 14, amethibitisha wanawake kunena kanisani. Kwa hiyo hatuwezi kuyachukua maagizo yake katika mistari hii kumaanisha kwamba wanawake wote wanapaswa kunyamaza katika makanisa yote.

Kutokuaminika kwa mtazamo huu, kukiongezwa na ugunduzi wa usawa wa wanawake baada ya miaka ya 1960, kumesababisha majaribio mengine mengi ya kukielewa kifungu hiki.

Mtazamo 2: Wanawake Hawapaswi Kupima Unabii

Mtazamo huu unaunganisha agizo la Paulo la wanawake kunyamaza na agizo lake mistari michache kabla: "Na manabii wanene wawili au watatu, na wengine wapime kwa makini yale yanayonenwa" (mst. 29). Unadai kwamba Paulo anawanyamazisha wanawake kwa sehemu tu. Ingawa manabii wanaume na

wanawake wote wanaweza kunena, mtazamo huu unahitimisha kwamba wanawake hawapaswi *kupima* jumbe za unabii.[208]

Kwa msingi wa rejeo kwa waume (mst. 35), mtazamo huu unapendekeza kwamba ingekuwa jambo lisilofaa kitamaduni, na hivyo kuvunja "utaratibu" ambao Paulo anaudokeza, kwa mwanamke katika ulimwengu wa kale kupima hadharani unabii wa mume wake mwenyewe au wa wanaume wengine.

Kuna udhaifu kadhaa katika mtazamo huu. Kwanza, "wengine" wanaotajwa katika mstari wa 29 ni kila mtu aliyepo anayesikiliza unabii wa mtu. Watu hawa ndio wanaopaswa kupima, na kundi hilo linajumuisha wanawake wengine pia. Pili, mstari wa 29 uko mbali kiasi na mistari ya 34 na 35. Mistari iliyo katikati inahamisha mada kutoka kupima unabii kwenda kwa manabii kujitawala wenyewe kwa kungoja zamu yao (mst. 30-32). Hakuna kitu chochote kutoka kwa maneno ya mstari wa 29 kinachorudiwa katika mistari ya 34-35, na hakuna uhusiano wowote kati ya maneno kuhusu kupima unabii na maagizo ya Paulo kwa wanawake kunyamaza. Wala pendekezo la Paulo kwamba wanawake wajifunze na kuuliza maswali nyumbani halihusiani na kupima unabii. Mwisho, kupima unabii kungehitaji karama ya kiroho ya kupambanua, ambayo Mungu huwapa wanaume na wanawake (12:10).

Ingawa mtazamo huu hauelekei kuwa sahihi, wasomi wengi wa ukamilishano wanaendelea kuutangaza na kuuendeleza zaidi.

Mtazamo 2a: Wanawake Hawapaswi Kunyakua Jukumu la Wazee Wanaume

Nimeuita mtazamo huu 2a kwa sababu ni tawi la hivi karibuni zaidi la mtazamo uliotangulia. Pia ndio mtazamo mkuu wa wakamilishano, unaoshikiliwa na Grudem, Carson, na akina Keller. Mtazamo huu, ingawa hauwanyamazishi wanawake, unapata njia ya kuwaweka chini kila mahali. Unakubaliana na Mtazamo 2 kwamba Paulo anakataza wanawake kupima unabii, *kisha unaongeza*

208. Haijulikani hasa Paulo alimaanisha nini kwa "kupima" unabii. Je, linamaanisha kupambanua kiroho chanzo cha unabii, au kuhakiki kimafundisho yaliyomo, au labda kutafakari kile ambacho Mungu anaweza kuwa anasema kupitia unabii kadhaa kwa pamoja, au kuamua jinsi ya kutekeleza kinachosemwa?

sababu hii ya ziada: watu pekee wanaoweza kupima unabii ni wazee wa kanisa, na ndiyo sababu Paulo hataki wanawake wafanye hivyo.

Kwa maoni yangu, mtazamo huu ni dhaifu hata kuliko ule wa awali, kwa sababu unafanya miruko miwili. Si tu kwamba unaruka mistari ya 30-32 moja kwa moja hadi mstari wa 29, bali *unaruka hadi kwenye sababu ambayo haitolewi mahali popote katika barua nzima*. Hoja anayoitoa Grudem ni kwamba wanawake wanaweza kutoa unabii, wakishiriki ufunuo wa ghafla, lakini kwamba kupima unabii kunahitaji mamlaka ya kimafundisho, ambayo ni eneo la wazee ambao ni wanaume peke yao. Kisha mtazamo huu unaruka tena, mbali kabisa hadi 1 Timotheo 2:12, unaosema kwamba wanawake hawaruhusiwi kuwafundisha wanaume. Kwa kuulinganisha mstari huu na ule wa kwanza, maneno kwamba wanawake wanapaswa "kunyenyekea, kama vile inenavyo torati" yanachukuliwa kumaanisha kunyenyekea chini ya wazee wanaume, kama majukumu ya kijinsia ya Mwanzo 2 yanavyofundisha.

Udhaifu wote uliotajwa katika Mtazamo 2 unahusika hapa pia, lakini mtazamo huu umepata ukosoaji mkubwa zaidi kwa sababu kadhaa. Hakuna mahali popote katika barua hii nzima ambapo Paulo anawataja wazee. Bila kufanya sarakasi kubwa za ukamilishano, hakuna kitu chochote katika 1 Wakorintho kinachoashiria mamlaka ya wanaume, au kudokeza kwamba kufundisha ni kazi ya wanaume peke yao.

Ingawa makanisa ya kisasa ya kikarismatiki yanaweza kuwaruhusu wazee peke yao kupima unabii, katika 1 Wakorintho 14 Paulo anaamini ukomavu wa *kanisa zima* kuleta na pia kupima maneno ya unabii. Kwa kweli, rejeo pekee linalowezekana kwa uongozi wowote ambao unapaswa kunyenyekewa katika barua hii ni kwa "nyumba ya Stefana" *yote* – ambao Wakorintho wanapaswa "kuwanyenyekea." Kwa hakika, nyumba hii, kama nyumba zote, ingejumuisha wanawake kadhaa, kwa hiyo huenda kuna hoja yenye nguvu zaidi kwamba wanaume wa Korintho wanasihiwa kuwanyenyekea wanawake wa nyumba ya

Stefana kuliko ilivyo kwamba wazee peke yao ndio wanaoruhusiwa kupima unabii![209]

Kuhusu kulinganisha 1 Wakorintho 14 na 1 Timotheo 2:12, mstari huo wa pili uliandikwa muda mrefu baadaye, na kwa hiyo hakuna hata mmoja wa wasomaji wa barua hii aliyeujua. Haukuwepo wakati huo. Zaidi ya hayo, wakamilishano wanafasiri vibaya 1 Timotheo 2:12 (kama nitakavyoonyesha katika sura inayofuata), jambo linalohakikisha kwamba ulinganisho wowote utaongeza tu giza zaidi, si nuru, katika kukifasiri kifungu hiki.

Kuhusu neno "kunyenyekea," angalieni kwamba halitaji mtu yeyote wa kunyenyekewa. Kudhani kwamba linamaanisha wanawake wanapaswa kuwanyenyekea wazee wanaume ni kuingiza ndani ya maandishi kitu ambacho hakimo. Ni afadhali kurejea kifungu kipana na kisha kudhani kwamba unyenyekevu huo ni kwa kanuni ya "utaratibu" inayoongoza maagizo yote ya Paulo katika sura ya 11-14. Na hata kama "torati" inarejelea Mwanzo 2 (jambo lisiloelekea, kwa kuwa Mwanzo 2 haufundishi unyenyekevu wa mwanamke), sheria pekee katika Mwanzo 2 ni sheria ya kutokula tunda. Tena, tafsiri isiyo sahihi ya kifungu kingine inatumiwa kupotosha usomaji wa kifungu hiki.

Labda kasoro iliyo wazi zaidi katika Mtazamo 2 na Mtazamo 2a ni kwamba mstari wa 35 hautaji kutoa unabii wala kupima unabii. Badala yake, unawakataza wanawake kuuliza maswali kwa sababu ya kutaka kujifunza – jambo tofauti kabisa.[210]

Mtazamo 3: Paulo Anawakanusha Wanaosema Wanawake Hawawezi Kunena

Wasomi wengi wanadai kwamba kulikuwa na kundi la washika-sheria (watu wanaoshikilia sheria na desturi kwa ukali) huko Korintho waliompinga Paulo, na ambao kwa kweli Paulo anawanukuu katika mistari ya 34-35 na kisha kuwakanusha katika mistari ya 36-38. Kwa kufanya hivyo, Paulo analipinga jinsi

209. Hata hivyo, katika 1 Wakorintho 16:15-16 huenda Paulo hazungumzii nyumba ya Stefana kama wazee, bali tu kama watumishi (*diakonia*) na watenda kazi (*sunergeo*) wanaotia moyo, wanaostahili kutumikiwa kwa unyenyekevu na watu wa Mungu wenyewe.

210. Kwa uchambuzi wa kina zaidi wa mtazamo huu, tazama J. Greenbury, "1 Corinthians 14:34-35: Evaluation of Prophecy Revisited," Journal of the Evangelical Theological Society 51 (2008): 721–31

kanisa hili lilivyokuwa likiwawekea wanawake vizuizi vyake lenyewe vya kitamaduni. Kwa maneno mengine, tunapaswa kuwazia alama za kunukuu pande zote mbili za mistari ya 34-35, Paulo anapoingiza maneno ya kundi hili la washika-sheria.

Kinachofanya mtazamo huu uaminike ni kwamba kwa kweli Paulo anawanukuu watu wanaopinga mtazamo wake mahali pengine katika barua hii, kisha anawasahihisha. Kwa mfano, katika 1 Wakorintho 6 anaandika, "'Vitu vyote ni halali kwangu,' mwasema – lakini si vyote vifaavyo. 'Vitu vyote ni halali kwangu' – lakini mimi sitatiwa chini ya uwezo wa kitu cho chote."[211]

Kwa mujibu wa mtazamo huu, masahihisho ya Paulo yanafuata mara tu baada ya kuwanukuu washika-sheria hawa. Tukizingatia hili, tafsiri inayowezekana ya mstari wa 36 ingeweza kuwa, "Nini! Je, neno la Mungu lilitoka kwenu, au liliwafikia ninyi peke yenu?" Baada ya swali hili la kukanusha, anaweka wazi kwamba si wanaume tu bali kila mtu anaweza kuomba kwa lugha na kutoa unabii (yaani "kunena"), ilimradi kunafanyika kwa utaratibu (mst. 37-40).

Kwamba mistari ya 34-35 inafanana sana na jinsi wanawake walivyotendewa kwa kawaida katika Dola ya Kirumi pia kunaupa mtazamo huu uzito. Kwa mfano, mwanahistoria wa Kirumi wa karne ya kwanza, Livy, anaandika hotuba ya Cicero: "Niliona haya wakati, muda mfupi uliopita, nilipopita katikati ya kundi la wanawake … wakikimbia huku na huko hadharani, wakizuia barabara, na wakizungumza na waume wa wanawake wengine! Je, hamngeweza kuwauliza waume zenu wenyewe jambo hilo hilo nyumbani? Je, mnapendeza zaidi hadharani mkiwa na waume wa wengine kuliko nyumbani mkiwa na waume zenu wenyewe?"[212]

Ingawa mtazamo huu unawezekana, udhaifu wake mkuu ni kwamba hakuna nukuu nyingine yoyote ya washika-sheria hawa au walimu wa uongo katika barua hii iliyo ndefu kiasi hiki.

211. 1 Wakorintho 6:12. Tazama pia 1 Wakorintho 6:13 na 7:1.
212. Imenukuliwa katika M. Lefkowitz na M. Fant, Women's Life in Greece and Rome, uk. 171.

Mtazamo 4: Paulo Hakuandika Maneno Haya Kamwe

Wasomi wengi wa maandiko ya kale wanadai kwamba mistari hii kuhusu ukimya wa lazima wa mwanamke haikuwemo katika barua ya asili ya Paulo.[213] Badala yake, msomaji au mnakili wa awali – yamkini aliyekuwa na mtazamo wa kuwaweka wanawake chini – aliyaandika pembeni mwa ukurasa. Baadaye wanakili wengine wakayaingiza ndani ya barua yenyewe.

Wasomi wa nakala za kale zaidi wametambua mara nyingi tofauti kati ya miswada ambazo zimewafanya watilie shaka uhalisi wa maandiko mbalimbali, wakiyaita *nyongeza ya baadaye* (interpolation). Ikiwa hamjawahi kusikia habari hizi, jambo hili linaweza kuwatia wasiwasi. Mnaweza kujiuliza kama tunaweza kuiamini Biblia kama tulivyo nayo. Lakini kutokana na kazi ya karne nyingi ya wataalamu wa uhakiki wa maandiko, tunaweza kujua kwa uhakika wa asilimia 99.9 kwamba tuna maneno ya asili ya asilimia 99.9 ya maandiko yetu ya Biblia. Hata hivyo, kifungu hiki kinaweza kuangukia ndani ya asilimia 0.1 ya kutokuwa na uhakika.

Fikirieni vipande vitatu vya ushahidi vinavyounga mkono mtazamo huu. Kwanza, hakuna mtu anayejua kwa hakika mahali kifungu hiki kinapostahili kuwa katika barua – kwa kweli, mistari ya 34-35 inapatikana mahali ilipo sasa katika sura hii katika miswada ya Mashariki tu. Miswada ya kale zaidi ya Magharibi ina mistari hii hii *baada ya* mstari wa 40. Fikirieni jambo hilo: hadi Jerome alipobadilisha mpangilio huo katika karne ya nne, kanisa lililozungumza Kilatini lingeruka kutoka ule ambao sasa ni mstari wa 33 hadi mstari wa 36. Kwa mtazamo huu, baada ya mwandishi mmoja wa awali kuandika pembeni mwa ukurasa yale ambayo sasa ni maneno ya mistari ya 34-35, wanakili wawili wa baadaye, waliokuwa wakinakili nakala hiyo, waliyaingiza katika maneno ya Paulo – mmoja mahali pamoja, na mwingine mahali pengine.

213. Wasomi kama Gordon Fee katika "The First Epistle to the Corinthians", Richard Hays katika "First Corinthians, Interpretation", na Philip Payne katika "Man and Woman: One in Christ", wote wanashikilia mtazamo huu.

Pili, mtazamo huu unaeleza mapingano. Kwa nini Paulo apinge waziwazi kile alichosema katika kifungu kuhusu vifuniko vya kichwa, ambapo wanawake kwa furaha wanaomba na kutoa unabii pamoja na wanaume? Kwa nini atumie neno lile lile "ukimya" linalotokea mapema katika sura hii, kisha ghafla alibebeshe maana tofauti kabisa? Katika mistari ya 28 na 30, ukimya ni wa muda mfupi na haumzuii mtu yeyote kutumia karama, ilhali katika mstari wa 34, ukimya unaonekana kuwa wa msisitizo na wa kudumu. Kama ilivyokwisha kutajwa, Paulo anasema "kila mtu" na "kila mmoja wenu"[214] na kwa kufanya hivyo, anawaalika wanawake kunena. Pia, mtiririko wa mawazo wa sura hii, inaonekana, unaenda vizuri zaidi bila mistari ya 34-35. Lakini angalieni, haifai vizuri zaidi baada ya mstari wa 40 pia.

Tatu, matumizi ya maneno "kama vile inenavyo torati" si ya kawaida kwa Paulo. Hakuna sheria ya Agano la Kale inayoamuru ukimya wa mwanamke au unyenyekevu wake. Na kwa kawaida Paulo hutumia "imeandikwa" kurejelea maandiko mahususi. Katika mara mbili anapotumia "kama torati inavyosema" kurejelea sheria fulani, anatumia kitenzi kingine (legō) na ananukuu sheria hiyo.

Licha ya hoja hizi na nyingine zenye uzito,[215] si wasomi wote wanaokubali mtazamo huu. Maneno "kunena" na "ukimya" *yanatumika* katika sura ya 14 (hata kama yanatumika kwa namna tofauti), na mistari hii *imo* katika miswada yote ya kale tuliyo nayo, hata kama mahali ilipowekwa hapana uhakika. Ni nani kati yetu anayetaka kuwa na hatia ya kutupilia mbali kitu ambacho huenda Mungu alikivuvia? Ingawa ninaelekea kukubali mtazamo huu, bado lazima niulize kama huenda kuna ufumbuzi mwingine wa matatizo tunayoyakuta ndani yake.

214. Tazama mistari ya 23-24, 36 na 31.

215. Kwa mfano, hakuna mahali pengine ambapo Paulo anaitaja torati ili kuweka kanuni ya ibada ya Kikristo, ambayo ni udhihirisho wa kuwa kwetu katika Roho, si chini ya torati. Pia, amri nyingine zote katika barua hii zinalielekea kanisa la Korintho. Lakini mstari wa 34 unaelekeza amri kwa "wanawake katika makanisa," ambayo, kwa kuwa inafuata mara moja baada ya "makanisa yote ya watakatifu," inaweza kuwarejelea wanawake katika makanisa yote. Amri hii inaonekana haiko mahali pake. Pia, hakuna kifungu kingine kirefu kinachoonekana katika mahali pawili tofauti kabisa katika miswada mbalimbali ya kale bila sababu yoyote inayoonekana. Haya yote yanaongeza uwezekano kwamba ni nyongeza ya baadaye.

Mtazamo 5: Wanafunzi Wanaovuruga Wanadhoofisha Utaratibu

Mtazamo huu unadhani kwamba Paulo anashughulikia tatizo la pekee lililohusu kanisa la Korintho hasa, na kwa hiyo si amri kwa makanisa yote, hata kama kuna mafundisho ya kudumu kwa makanisa yote.[216]

Ufunguo wa mtazamo huu ni kwamba sura za 11-14 zinalenga utaratibu unaofaa katika ibada. Katika 11:3-16, Paulo analenga mavazi yanayofaa. Katika 11:17-34, Paulo anarekebisha desturi mbovu kuhusu Chakula cha Bwana. Katika 14:11-32, anashughulikia matumizi yasiyo na utaratibu ya karama za kiroho – hasa, anasahihisha makundi matatu ya watu wanaozungumza *wakati usiofaa*: mtu anayenena kwa lugha hadharani pasipo mfasiri (mst. 28), mtu mwenye neno la unabii asiyetaka kungoja zamu yake (mst. 30-32), na mwisho wanawake wanaozungumza wakati usiofaa au kwa namna isiyofaa (mst. 34-35). Katika matukio yote matatu, jambo linalomhangaisha Paulo si sana maudhui ya maneno bali namna isiyo na utaratibu ambayo yanasemwa.

Ingawa hatuwezi kuwa na uhakika hasa ni tabia gani Paulo alikuwa akisahihisha kwa wanawake wa Korintho waliokusanyika katika mikutano ya ibada, hata hivyo tunaweza kukisia, kwa msingi wa ujuzi wa tamaduni za kale, kwamba wanawake walikuwa "wakipiga soga kanisani" kwa namna iliyovuruga. Katika utamaduni mpana ambamo karibu hakuna mwanamke aliyesoma, ambamo kujifunza kulifanyika kwa mdomo na si kwa kusoma, na ambamo kwa kawaida wanawake hawakuruhusiwa kushiriki katika mikusanyiko ya kidini, wanawake hawa Wakristo, ambao huenda walikwisha kupata zamu yao ya kushiriki unabii, sasa walikuwa wakizungumza nje ya zamu yao. Badala ya kusikiliza, kwa msisimko wangewauliza watu waliowazunguka ni nini kilichokuwa kikisemwa au kilimaanisha nini. Kwa hiyo Paulo anawaambia waache kuvuruga mkutano, na wahifadhi mazungumzo hayo kwa ajili ya waume zao nyumbani. Paulo anasema, "Nao wakitaka kujifunza neno lo lote, na wawaulize waume zao nyumbani" –

216. Ingawa baadhi ya tafsiri zinaambatisha maneno "kama ilivyo katika makanisa yote ya watakatifu" mwanzoni mwa agizo hili linalowanyamazisha wanawake, mtazamo huu unadai kwamba maneno hayo yanafaa zaidi mwishoni mwa kauli iliyotangulia kuhusu umuhimu wa utaratibu. Tafsiri ishirini na tisa za Kiingereza zimegawanyika karibu nusu kwa nusu juu ya jambo hili. Tazama www.bit.ly/3mGpFPT

waume zao, ambao karibu katika hali zote huenda walikuwa wamesoma zaidi kuliko wao, wangeweza kujibu maswali yao mengi.

Kwa maneno mengine, agizo hili la ukimya halijajengwa juu ya "mpangilio wa uumbaji" ulio ndani ya wanawake au juu ya fundisho la mamlaka na unyenyekevu kati ya mwanamume na mwanamke, bali lipo ili kurejesha utaratibu katika mkutano wa kanisa ambao vinginevyo ungekuwa na fujo na usumbufu. Kwa mtazamo huu, kinyume na hoja za wakamilishano, jambo linalomhangaisha Paulo si kwamba wanawake wanafundisha, bali kwamba wanajifunza kwa namna isiyosaidia utaratibu wa mkutano.[217] Kitabu cha Eugene Peterson *The Message* kinaonyesha maana hii katika tafsiri yake huru: "Wake wasivuruge ibada, wakizungumza wakati wanapaswa kusikiliza, wakiuliza maswali ambayo ingefaa zaidi kuwauliza waume zao nyumbani."

Kwa Paulo, kudumisha utaratibu wa kanisa kunahusisha kuzingatia hisia za kitamaduni za mahali husika. Kama vile ilivyokuwa "fedheha" (11:6) kwa wanawake kutovaa vifuniko vya kichwa, huenda ilikuwa "aibu" (14:35) katika utamaduni ule kwa watu, hasa wanawake, kuvuruga mazingira ya kujifunza.

Kwa wale kati yetu ambao huenda tukamshtaki Paulo kwamba anawabagua wanawake hapa, tukumbuke kwamba Paulo alikuwa akijaribu kupanda makanisa yaliyodumisha maadili ya injili, na wakati huo huo "kuwa yote kwa watu wote" ili awapate baadhi yao.[218] Paulo hakuwa akiutukuza utamaduni ambao kanisa lilikuwa likijaribu kuufikia, bali, kwa nia ya kuhubiri injili, alikuwa akijaribu kujishusha kwa ajili ya adabu zake za kijamii bila kuyaacha maadili muhimu. Na bila shaka alijua kwamba mahali ambapo kujifunza kulikuwa muhimu sana, wanafunzi wanaovuruga wangehitaji miongozo fulani kwa faida ya wote.

Inavutia kwamba, tukitumia hangaiko hili kuhusu hisia za kitamaduni katika mazingira ya kisasa ya Magharibi, tungekuwa na hekima kuhakikisha kwamba

217. Yohane Krisostomo alishiriki Mtazamo 3 wa Paulo karne kadhaa baadaye: "Hapo zamani wanawake, kutokana na mafundisho kama hayo, walinyamaza; lakini sasa kuna kelele nyingi kati yao, makelele mengi na mazungumzo, na hakuna mahali penye hali hiyo kuliko hapa [kanisa kuu] … Hivyo yote ni vurugu, nao wanaonekana kutoelewa kwamba wasiponyamaza, hawawezi kujifunza kilicho na faida. Kwa maana mahubiri yetu yanaposhindana na mazungumzo, na hakuna anayejali kinachosemwa, yanaweza kuwafaidisha nini?" (Imenukuliwa katika Homily IX, Nicene and Post-Nicene Fathers.)
218. 1 Wakorintho 9:23

wanawake *wanachangia na kujifunza kwa namna ile ile kama wanaume*. Kwa kweli, ingekuwa "aibu" kutofanya hivyo.

Je, mtazamo huu ndio sahihi? Nadhani huenda ukawa ndio.[219] Lakini hatuwezi kuwa na uhakika kabisa, jambo linalotuongoza kwenye jambo moja la mwisho la kuzingatia.

KIFUNGU KISICHO WAZI

Ingawa kanisa lazima liendelee kuhoji tafsiri zetu za Maandiko na kusonga mbele kuelekea viwango vya juu zaidi na zaidi vya uwazi na usadikisho, ni muhimu kukiri kwamba kifungu hiki bado kinazua maswali mengi kuliko majibu. Hata mitazamo yenye nguvu zaidi ni ya kujaribu tu. Kwa hiyo, tunahitaji moyo wa unyenyekevu.

Ikiwa sisi, kwa kuogopa kutotii neno la Mungu, tunachagua tafsiri ya kihafidhina zaidi (Mtazamo 1), basi kuwanyamazisha wanawake kabisa kunapaswa pia kujumuisha kutoimba kwao, kwa kuwa kuimba kunatajwa na Paulo kama aina ya kunena.[220] Kudai uhafidhina, lakini kisha kuwazuia wanawake tu wasipime unabii au wasihubiri, kunaonekana kwangu kuwa jambo la kiholela kabisa na lisilo thabiti. Na tukizungumzia uthabiti, ikiwa tunachukua njia ya kihafidhina, basi tuwe thabiti kweli na tuwaagize wanawake wote waandae vifuniko vyao vya kichwa kwa ajili ya mkutano ujao wa kanisa! Kwa kuwa wasomi wanaoheshimika wanafikia mahitimisho mengi tofauti katika uchunguzi wao wa kifungu hiki, jambo moja ambalo hakika sote tunaweza kukubaliana ni kwamba kifungu hiki ni kifungu kisicho wazi. Kwa hiyo – kwa mujibu wa njia yoyote nzuri ya kufasiri – hakipaswi kuwa msingi wa hitimisho la kimafundisho au wa amri ya ulimwengu wote katika utendaji wa kila kanisa kila mahali.

Wala 1 Wakorintho 11 wala 1 Wakorintho 14 haviondoi uwezekano wa wanawake kuongoza katika kanisa na katika jamii, au kusimama pamoja na

219. Ingawa lazima nikiri, pamoja na wale wanaoupendelea Mtazamo 4 kuliko huu, kwamba agizo la wanawake kunyamaza, linalotajwa si chini ya mara tatu bila masharti yoyote, linaweza kuwa katazo kamili (si la hali fulani tu) la michango yote ya sauti ya wanawake katika mikutano.
220. Tazama Wakolosai 3:16-17

waume zao kama wenzi, au kuhubiri mahubiri kwa wanaume. Haya yote licha ya mistari hii hii kuwasilishwa na wakamilishano kama utetezi wa msimamo wao. Hilo linaacha kifungu kimoja zaidi muhimu sana cha kuchunguza.

7

1 Timotheo 2:11-15

"Upinzani dhidi ya wanawake katika huduma mara nyingi hujengwa karibu kabisa juu ya andiko moja la Paulo – 1 Timotheo 2:11-12. Vyovyote vile maana ya andiko hili gumu na mazingira yake, lazima lipimwe pamoja na maandiko mengine yote ya Biblia yanayohusu suala hilo hilo. Jambo hili linaonyesha, kwa maoni yangu, kwamba andiko la 1 Timotheo linazungumzia hali yenye mipaka." David Scholer[221]

Karibu na mwisho wa *Harry Potter and the Half-Blood Prince*, Dumbledore amezungukwa na maadui. Anamsihi Profesa Snape, "Severus … tafadhali!" Akituvunja mioyo, Snape anamuua Dumbledore, nasi tunahitimisha kwamba Snape alikuwa wakala msaliti wa Voldemort tangu mwanzo.

Lakini ngojeni. Ni katika kitabu cha mwisho tu ndipo tunagundua (pamoja na Harry) kwamba mambo hayakuwa kama yalivyoonekana. Harry anapofunua kumbukumbu za Snape (zilizomiminwa ndani ya Pensieve ya kichawi), inabainika kwamba Snape alimpenda mama yake Harry alipokuwa kijana na, ingawa huenda hakupendeka, alikuwa amejitoa kwa Dumbledore na kwa Harry tangu mwanzo.

Kwa kweli, Dumbledore, aliyejua kwamba alikuwa akifa kutokana na laana isiyoweza kuondolewa, alikuwa amemsihi Severus mapema amuue, ili kuimarisha imani ya Voldemort kwa Snape, ambayo Snape angeweza kisha kuitumia kwa faida ya Harry.

Sasa kwa kuwa tunajua kisa kizima, maneno "Severus … tafadhali!" yanapata maana tofauti kabisa. Hayakuwa, kama tulivyodhani hapo awali, maombi ya

221. https://www.fuller.edu/womeninministry/

kukata tamaa ya Dumbledore akimsihi Snape amwache hai, bali amuue. Badala ya wakati huu kuwa ushindi wa uovu, kwa kweli utaleta ushindi wa mwisho juu ya giza.

Ninashiriki mfano huu[222] ili kuonyesha umuhimu wa kuzama ndani ya kisa kizima kabla hatujajaribu kuelewa ipasavyo mstari mmoja hapa au pale ambao, ukitolewa nje ya mazingira yake, unaweza kueleweka vibaya kabisa.

Wasomi wa ukamilishano wanafanya kosa la kuchukua mistari mitatu midogo katika kisa kirefu sana (vile vifungu vitatu vya Biblia tunavyovishughulikia sasa) na kuing'oa nje ya mazingira yake. Wakiwa wamejitoa kwa mamlaka ya Biblia (jambo jema), wako tayari kushikilia tafsiri ya kifungu ingawa Biblia kwa ujumla haiungi mkono tafsiri hiyo. Wakipingana na kisa kikuu cha mpango wa Mungu wa kurejesha, wanautukuza mfumo dume na kutaka kuudumisha milele – mfumo ambao, katika kisa kikubwa zaidi, Mwandishi wake anapanga kuuondoa.

Kwa kweli, hakuna kifungu kingine kinachotajwa mara nyingi zaidi na kwa msisitizo zaidi ili kuthibitisha kwamba mpangilio wa ngazi za mamlaka ni mapenzi ya Mungu kuliko maneno ya Paulo kwa mwanafunzi wake katika 1 Timotheo 2:8-15. Hoja nyingine zote za Biblia zinaposhindwa, hiki ndicho kifungu ambacho mkamilishano anakimbilia mwishowe. Baadhi ya wasomi wa ukamilishano hata wanakiona kuwa kifungu *pekee* kinachoaminika kinachosimama kati ya wanawake na kuwekwa kwao wakfu kwa uongozi wa kanisa.[223]

Tahadhari fupi kabla hatujaendelea: sehemu iliyobaki ya sura hii ndiyo yenye mambo mengi ya kitaalamu na ndiyo ndefu zaidi katika kitabu hiki. Ikiwa hamwezi kustahimili kiasi hiki cha ugumu wa kufasiri, basi jisikieni huru kuruka moja kwa moja hadi sura inayofuata, lakini jueni kwamba nitaonyesha kwamba *1 Timotheo 2:11-15, andiko kuu la ngome ya ukamilishano, kwa kweli haliungi mkono ukamilishano.*

Hiki hapa kifungu, pamoja na mistari jirani, inayokipa mazingira yake:

222. Shukrani kwa Rebecca McLaughlin, katika "Confronting Christianity" (sura ya 8) kwa mfano huu.
223. "Kuna hoja moja tu halali dhidi ya kuwekwa wakfu kwa wanawake … katazo linalopatikana katika 1 Timotheo 2:12," asema Susan Foh katika "Women in Ministry: Four Views" (1989), sura ya 2.

8 Basi, nataka wanaume wasali kila mahali, wakiinua mikono iliyo takatifu, pasipo hasira wala majadiliano. 9 Vivyo hivyo nataka wanawake wajipambe kwa mavazi ya kujisitiri, pamoja na adabu nzuri, na moyo wa kiasi; si kwa kusuka nywele, wala kwa dhahabu, wala kwa lulu, wala kwa mavazi ya thamani nyingi; 10 bali kwa matendo mema, kama iwapasavyo wanawake wanaokiri kwamba wanamcha Mungu.

11 Mwanamke na ajifunze katika utulivu na kwa unyenyekevu wote. 12 Simpi mwanamke ruhusa ya kufundisha, wala kujitwalia mamlaka juu ya mwanamume; bali awe katika utulivu. 13 Kwa maana Adamu ndiye aliyeumbwa kwanza, na Hawa baadaye. 14 Wala si Adamu aliyedanganywa, bali mwanamke ndiye aliyedanganywa, akawa mwenye dhambi. 15 Lakini wanawake wataokolewa kwa uzazi, kama wakidumu katika imani na upendo na utakaso, pamoja na kiasi.

3:1 Ni neno la kuaminiwa: mtu akitaka kazi ya mwangalizi (askofu), atamani kazi njema.

Mtazamo wa Ukamilishano

Mistari mikuu inayotumiwa kuunga mkono theolojia ya ukamilishano ni hii: "Simpi mwanamke ruhusa ya kufundisha, wala [kutumia] mamlaka juu ya mwanamume … Kwa maana Adamu ndiye aliyeumbwa kwanza, na Hawa baadaye." Wakamilishano wanaifasiri mistari hii kimsingi kumaanisha:

Kama mtume, ninaamuru kwamba kwa makanisa yote katika hali zote, mwanamke hawezi kufundisha au kutumia mamlaka ya kichungaji juu ya mwanamume, kwa maana inafaa tu mwanamume kufundisha au kutumia mamlaka juu ya mwanamume mwingine. Sababu ni kwamba Adamu aliumbwa kabla ya Hawa na kwa hiyo kwa haki anamwongoza Hawa. "Mpangilio huu wa uumbaji" unahusu jumuiya zote za watu wa Mungu za siku zijazo – mamlaka ya kiroho ya wanaume ndiyo kawaida anayoipendelea Mungu.

Kwa maneno mengine, mwanamke anapowafundisha wanaume kanisani au anapokuwa na mamlaka juu ya mwanamume, anapinga *si tu* agizo la kitume la

kudumu na la ulimwengu wote *bali pia* "mpangilio wa uumbaji."

Ni muhimu kutambua kwamba wakamilishano wamegawanyika katika masuala matatu: kama kanuni hii ya ngazi za mamlaka inahusu nyumbani na kanisani tu au katika jamii pia; kama "kufundisha au kutumia mamlaka" kunarejelea shughuli mbili (kufundisha *na* kuongoza) au moja (kufundisha kwa namna ya kiongozi); na kama wanawake wanazuiliwa tu kutoka uongozi wa juu katika kanisa au kutoka ngazi zote za uongozi katika kanisa ambapo wanaume ni wafuasi. Katika masuala yote matatu, wakamilishano wengi wakuu (kama Köstenberger na Schreiner) wanaishia kwenye tafsiri kali zaidi. Kwa mfano, Köstenberger anaandika: "Paulo angeweza kwa urahisi kusema, 'Simruhusu mwanamke kuwa mzee wa kanisa,' lakini badala yake, alisema, 'Simruhusu mwanamke kufundisha au kutumia mamlaka juu ya mwanamume,' akionyesha kwamba ni kazi hizi asizopaswa kuzifanya, si tu cheo ambamo kufundisha huko na kutumia mamlaka huko kunafanyika."[224]

Kufundisha (Kigiriki: *didaskein*) kunamaanisha nini? Schreiner anasema ni "kupitisha maudhui yenye mamlaka." Kwa hiyo, hangaiko la Paulo si tu kwamba wanawake watawafundisha wanaume makosa, bali kwamba watawafundisha wanaume jambo lolote. Haifai hata wanawake kuwafundisha wanaume ukweli. Wanawake kanisani wanaweza kuwafundisha wanawake wengine na watoto,[225] lakini si wanaume watu wazima. Mstari mmoja, Matendo 18:26, unafasiriwa kwa namna inayoruhusu hali ya pekee kwa wanawake kuwafundisha wanaume: nje ya mkutano rasmi wa kanisa, na mtu mmoja kwa mmoja, mwanamke anaweza kuruhusiwa kumfundisha mwanamume.

Kwa mujibu wa hoja ya ukamilishano, kutumia mamlaka katika 1 Timotheo 2:12 (Kigiriki: *authentein*) hakurejelei matumizi mabaya ya mamlaka, bali aina nzuri ya mamlaka ambayo ingetumiwa na wachungaji wanaume kanisani.

Paulo anatoa sababu ya agizo lake la kitume: "Kwa maana Adamu …" Kiunganishi "kwa maana" (Kigiriki: *gar*) kina maana ya *kwa sababu*, wanasema wasomi wa ukamilishano. Sababu ya Paulo ni kwamba "Adamu ndiye aliyeumbwa kwanza, na Hawa baadaye." Maneno "kwanza" na "baadaye"

224. Chanzo: www.bit.ly/3mG7n13

225. Tazama Tito 2:3-4 na 2 Timotheo 1:5; 3:15 kwa mifano ya jambo hili.

yanaashiria ngazi za cheo. Hili, wanasema, linathibitisha kwamba Paulo alisoma Mwanzo 2 kama fundisho kuhusu mamlaka ya Adamu juu ya Hawa kabla ya anguko.

Paulo anaendelea: "Wala si Adamu aliyedanganywa, bali mwanamke ndiye aliyedanganywa, akawa mwenye dhambi" (mst. 14). Wakamilishano huelekea kufasiri maneno haya kurejelea ushirikiano wa Hawa na juhudi za Shetani za kupindua mpangilio wa uumbaji (kwa kuwa, ingawa Adamu ndiye aliyekuwa msimamizi, Shetani aliyapita mamlaka yake kwa kuzungumza na Hawa, naye Hawa, akiyapita mamlaka ya Adamu, alishughulikia jaribu bila kumrejelea Adamu).

Wakamilishano wanatukumbusha kwa usahihi kwamba mgawanyo wa sura kama tulivyo nao sasa haukuwemo katika barua ya asili ya Paulo. Kwa kweli, mtiririko wa mawazo unaendelea. Paulo mara moja anageukia suala la nani anaweza kuwa mwangalizi katika kanisa (3:1). Wakamilishano wanawazia kwamba hivyo Paulo anamaanisha: "Nimetaja kwamba wanawake hawawezi kufundisha au kutumia mamlaka juu ya wanaume, kwa hiyo bila shaka unajiuliza ni nani anayeweza kufanya hivi. Jibu ni … waangalizi *wanaume*."

Mbali na ukweli kwamba hii ni tafsiri karibu mpya kabisa iliyobuniwa kipande kwa kipande tangu miaka ya 1970,[226] niruhusuni nitoe mashaka kadhaa niliyo nayo kuhusu tafsiri ya ukamilishano (kama ilivyoelezwa hapo juu).

KANISA LILILOHARIBIWA VIBAYA

Barua hii haikuandikiwa sisi, bali iliandikwa kwa ajili yetu. Bila shaka, ni Maandiko yaliyovuviwa, na kwa hiyo ina kweli za kudumu kwa makanisa yote, lakini kweli hizi lazima zichimbuliwe kwa uangalifu kwa msingi wa hali ya pekee iliyokuwa ikishughulikiwa. Tunaposhindwa kuzingatia hali hii mahususi ya kihistoria, na kudhani tu kwamba maneno yanatuzungumzia sisi, tunaelekea

226. Tafsiri za ushirikiano wa pande zote za 1 Timotheo 2:11-14 hupingwa mara kwa mara na wakamilishano kwa sababu ni mpya. Lakini shtaka hilo linakata pande zote mbili. Kwa kuwa walimu wengi wa Biblia katika historia ya kanisa hadi nusu ya pili ya karne ya ishirini walisoma moja kwa moja maandiko ya Biblia kuhusu wanawake kupitia miwani ya mfumo dume au chuki dhidi ya wanawake ya utamaduni wao, inaeleweka kwamba wangekosea kifungu kama hiki. Kwa ufupi, walikisoma kama kuwekwa chini kwa wanawake kwa ulimwengu wote katika kila sehemu ya jamii, kwa msingi wa hali yake ya kuwa duni kwa asili. Wanaume wanapaswa kufundisha na kuongoza kwa sababu wanawake hawana uwezo wa kufanya hivyo. Kwa hiyo, wakamilishano wanapodai kwamba mtazamo wao ndio wa kihistoria, wanaonyesha kutojua jinsi tafsiri yao ilivyo mpya. Tukipitia kifungu hiki kishazi kwa kishazi, hii ndiyo tofauti kati ya mtazamo wa ukamilishano na mtazamo (wa kawaida) wa kihistoria: *"Simpi mwanamke ruhusa ya kufundisha."* Wakamilishano wanaona hili kama Paulo akikataza tu mafundisho ya Biblia au kuwafundisha wanaume Wakristo. Lakini, kihistoria, hili kwa kawaida lilieleweka kama aina yoyote ya kufundisha. Wanawake katika jamii hawapaswi kumfundisha mtu yeyote, pamoja na wanaume. *"wala kujitwalia mamlaka juu ya mwanamume."* Wakamilishano kwa sehemu kubwa husema kwamba hili linarejelea uongozi wa kichungaji unaowafaa wazee wanaume peke yao. Lakini kihistoria hili lilieleweka kama wanawake kukatazwa "kunyakua" (au kuchukua mamlaka kwa nguvu) kutoka kwa wanaume ambao wao peke yao wanapaswa kuongoza kila mahali katika jamii, si kanisani tu. *"mwanamke kufundisha … mwanamume."* Wakamilishano, wakijaribu kwa shida kupatanisha msimamo wao juu ya kifungu hiki na mafundisho halali ya Prisila kwa Apolo, wanafasiri hili kumaanisha kwamba mwanamke anaweza kumfundisha mwanamume mmoja kwa namna isiyo rasmi, lakini hawezi kuwafundisha wanaume kwa pamoja wala kwa namna rasmi. Lakini, kihistoria, hili lilieleweka kumzuia mwanamke kufundisha kundi la wanaume, *na pia* mwanamume mmoja. *"Kwa maana Adamu ndiye aliyeumbwa kwanza, na Hawa baadaye."* Wakamilishano wanaona hili kama mamlaka ya Adamu juu ya Hawa kama yanavyohusu tu uongozi wa kiroho wa mwanamume kanisani na katika ndoa ya Kikristo. Lakini kihistoria hili lilieleweka kama kanuni ya ulimwengu wote, yenye msingi katika uumbaji, ya wanaume kuwatawala wanawake katika kila nyanja ya jamii, pamoja na kanisa, kwa sababu mwanamke hafai kutawala. *"Wala si Adamu aliyedanganywa, bali mwanamke ndiye aliyedanganywa, akawa mwenye dhambi."* Wakamilishano wanasema hili linarejelea Shetani kupindua mamlaka ya Adamu juu ya Hawa na Hawa kukubali kupinduliwa huko. Lakini kihistoria hili lilieleweka kama mwanamke kuwa rahisi zaidi kudanganywa na kujaribiwa, kiakili na kimaadili. Kwa uchunguzi zaidi wa tofauti kati ya tafsiri za ukamilishano na za kihistoria tazama www.bit.ly/3Q4TWo4 na www.bit.ly/3xlOXIj. Swali ambalo mtu anapaswa kuuliza ni hili: tusipokubali tafsiri ya kihistoria kwamba hali ya mwanamke kuwa duni kwa asili inamzuia kumfundisha mtu yeyote au kuwaongoza wanaume mahali popote katika jamii, ni ipi kati ya tafsiri za hivi karibuni zaidi (ya ukamilishano au ya ushirikiano wa pande zote) iliyo sahihi zaidi? Kitabu hiki ndicho jibu langu kwa swali hilo.

zaidi kuelewa vibaya maana yake na jinsi ya kuyatumia. Kwa hiyo, ni hali gani ambayo huenda Paulo alikuwa akiishughulikia katika 2:11-15?

Tunahitaji tu kusoma kifungu chetu kwa mwanga wa mistari yote inayokitangulia. Baada ya salamu ya mwanzo, Paulo anaingia moja kwa moja katika barua yake kwa kumwagiza Timotheo: "Kaa huko Efeso, ili uwaagize watu fulani wasifundishe tena mafundisho ya uongo, wala wasiangalie hadithi za uongo na nasaba zisizo na ukomo" (1:3-4). "Watu fulani" hawa kisha wanabaki kuonekana katika barua yote iliyobaki, Paulo anapoandika kwamba "wengine wamepotoka" kutoka kwa "moyo safi, na dhamiri njema, na imani isiyo na unafiki" na "wamegeukia maneno yasiyo na maana" (1:5-6). Watu kama "Himenayo na Iskanda" "wameangamia kwa habari ya imani," kama merikebu iliyovunjika. Wamepotea mbali kiasi kwamba Paulo amewakabidhi "kwa Shetani, ili wafundishwe wasimtukane Mungu" (1:19-20).

Mara tu baada ya maelezo haya kuhusu walimu wa uongo, Paulo anasema, "*Basi*, nasihi …" (2:1) – neno "basi" hapa lina maana ya "kwa hiyo" – kisha anatoa maagizo kuhusu kurejesha kwa maombi hisia ya utume kama kanisa (2:1-7); wanaume kujizuia na hasira na mabishano (2:8); wanawake kuepuka mwonekano wa kujionyesha na wa kushawishi (2:9-10); na mwanamke (umoja) kujifunza kwa unyenyekevu (2:11), na kutofundisha wala kujitwalia mamlaka juu ya mwanamume (2:12).

Linapokuja suala la kufasiri barua za Paulo, lazima tukumbuke kwamba tunasikiliza upande mmoja tu wa mazungumzo ya simu, ambamo Paulo anazungumza na mtu mwingine, si na sisi. Wakati mwingine inatubidi kukisia, tukitumia ushahidi ulio ndani ya barua yenyewe, jinsi kila mojawapo ya maagizo katika 1 Timotheo 2 litakavyorejesha kanisa na kushughulikia matokeo ya walimu wa uongo. Tunapofanya hivyo, kwa mfano, tunatambua kwamba kwa kuwa kanisa lililoraruliwa na mafundisho ya uongo linaweza kupoteza hisia ya utume, tunaweza kuelewa agizo kuhusu kuirejesha kwa maombi. Uzushi na mgawanyiko huenda uliwafanya wanaume wawajibu kwa hasira wanaume wengine, au wanawake waliodanganywa au wasio na heshima, ndiyo sababu ya agizo la Paulo kuhusu wanaume kuinua mikono mitakatifu katika maombi

"pasipo hasira wala majadiliano." Vivyo hivyo, uzushi huo huenda kwa namna fulani ulichochea mitazamo na tabia za kujionyesha, za kiburi, za kutokubali kufundishwa, na za kujitegemea, hasa kwa baadhi ya wanawake matajiri, na hasa kuelekea wanaume, ndiyo sababu ya maagizo kwa wanawake kujifunza kwa unyenyekevu kutoka kwa neno la Mungu, na kuhusiana na wanaume kwa heshima zaidi. *Hoja yangu ni kwamba Paulo anatoa maagizo yanayoshughulikia hali fulani ngumu mahususi ambayo yeye anaijua kuliko sisi, ingawa kuna ushahidi fulani katika barua kuhusu hali hiyo inaweza kuwa nini.* Vinginevyo, kwa nini wanaume peke yao wahimizwe kuomba? Na kwa nini wanawake peke yao waambiwe wajifunze?

Kufikia hapa, ni wazi kutoka 1 Timotheo 1 kwamba baadhi ya wanaume wana tabia mbaya, lakini, nje ya 2:9-15, tunaweza kuwa na uhakika kiasi gani kwamba wanawake wamepotoka? 1 Timotheo 5 inatoa jibu: baadhi ya wanawake wameacha "kujitoa kwao kwa Kristo" kwa sababu ya "tamaa zao za mwili" (mst. 11). Wengi wao ni "wavivu, wakitanga-tanga nyumba kwa nyumba" kama "wasengenyaji, tena wajishughulishao na mambo ya wengine, wakinena yasiyopasa" (mst. 13). Wanampa adui "nafasi ya kulaumu" (mst. 14). "Kwa maana wengine wamekwisha kugeuka na kumfuata Shetani" (mst. 15) – rejeo kwa kujisalimisha kwa uzushi.[227] Maneno ya mwisho ya Paulo katika barua yake yanaonyesha kwamba mafundisho ya uongo ndiyo chanzo cha tatizo: "Jiepushe na maneno yasiyo na maana, yasiyo ya dini, na mawazo yanayopingana ya elimu iitwayo elimu kwa uongo, ambayo wengine walipoikiri walipotoka katika habari ya imani" (6:20-21). *Hatujui hasa jinsi mafundisho ya uongo yalivyosababisha tabia mbaya ya baadhi ya wanawake, lakini kuna uhusiano wa wazi, unaoonekana zaidi katika jinsi Paulo anavyowalinganisha wanawake hawa wa Efeso na Hawa, ambaye yeye mwenyewe "alidanganywa" na Shetani.*[228]

Basi, kinachoshangaza katika wasomi wengi wa ukamilishano wanaoandika kuhusu 1 Timotheo 2:11-15 ni jinsi wachache wao wanavyokiri athari ya mafundisho ya uongo kama hangaiko kuu la barua *nzima* ya Paulo, *pamoja na*

227. Katika barua mbili za Paulo kwa Timotheo, marejeo kwa Shetani kwa sehemu kubwa yanahusiana na mafundisho ya uongo na maisha maovu yanayoyahimiza – tazama 1 Timotheo 1:20; 2:14; 4:1; 2 Timotheo 2:23-25.

228. 1 Timotheo 2:14

kifungu hiki. Kathy Keller, kwa mfano, ananukuu maneno ya Paulo, "Nakuandikia maagizo haya ili, nikikawia, upate kujua jinsi watu wanavyopaswa kuenenda katika nyumba ya Mungu," na anahitimisha, "[b]arua nzima … inaweza kuonekana kama mwongozo wa kupanda kanisa – jinsi ya kuanzisha kanisa … kwa mujibu wa kanuni za nyumba ya Mungu."[229] Hili si sahihi, kama hata Schreiner anavyobainisha.[230] Pia anaonekana kupuuza kishazi kimoja – "nikikawia" – ambacho kinafunua, pamoja na viashiria vingine katika *kila* sehemu kuu ya barua, juhudi za haraka za Paulo kurejesha kanisa lililotekwa nyara na walimu wa uongo. Köstenberger na Grudem, ingawa wanakiri kwamba Paulo anaandika barua hii kupambana na uzushi na athari zake, kwa ajabu wanakichukulia kifungu hiki kama *kutoka nje ya mada* hiyo kuu[231] – kana kwamba Paulo anasimama kwa muda kutoka mzigo wake mkuu na mtiririko wake wa mawazo uliotangulia, na sasa anawakabili baadhi ya wanawake ambao, katikati ya mafundisho ya uongo, wamekuwa wakijaribu kuwafundisha wanaume kweli. Hata hivyo, si tu vifungu vilivyo kabla na baada yake, bali mstari wa 12 wenyewe una dalili kwamba Paulo anasahihisha hali ambayo baadhi ya wanawake walikuwa wakitenda dhambi.

Sasa Simruhusu

Hebu tuchunguze neno la Paulo *epitrepō,* linalotafsiriwa kwa Kiingereza kwa maneno manne kueleza tabia inayosahihishwa: "'*I do not permit*' (Simpi ruhusa) [*epitrepō*] mwanamke kufundisha wala kujitwalia mamlaka …"

229. Kathy Keller katika "Jesus, Gender and Justice." 1 Timotheo 3:15.

230. Fasiri za zamani sana za 1 Timotheo, kama zile za J.N.D. Kelly ya mwaka 1963 na ya Donald Guthrie ya mwaka 1957, zilichukua njia hii, lakini fasiri za kisasa nilizozisoma zinakiri kwamba si tu theluthi moja ya 1 Timotheo inashughulika moja kwa moja na walimu wa uongo/mafundisho ya uongo, bali theluthi mbili nyingine za barua pia zimeguswa na jambo hili. Ndiyo sababu Tom Schreiner anakiri: "Kuieleza 1 Timotheo kama mwongozo wa utaratibu wa kanisa … hakupatani kikamilifu na kusudi la barua … Paulo analenga wanawake wanaodanganywa na kupotoshwa na walimu wa uongo (linganisha 1 Timotheo 2:14; 2 Timotheo 3:6-9)" (Chanzo: www.bit.ly/3BN3tYQ) Hata hivyo, hoja ya kawaida inayopinga ukweli kwamba 1 Timotheo 2 inashughulikia mafundisho ya uongo ni kwamba Paulo anataka wanaume "kila mahali" (NIV) au "mahali pote" (ESV) (mst. 8) waombe kwa namna fulani. Lakini kwa kuzingatia mazingira ya 1 Timotheo 1, maneno haya huenda yanarejelea *kila mahali* waumini wa Efeso wanapokusanyika kuomba, kwa uwazi zaidi nyumba nyingi za Efeso zilizokuwa na makanisa.

231. Köstenberger katika "Women in The Church," uk. 152-155, na Grudem, Evangelical Feminism and the Biblical Truth, uk. 280-284. Shukrani kwa Andrew Bartlett katika "Men and Women in Christ." (uk. 390).

Angalieni kwanza kwamba neno hili liko katika wakati uliopo, jambo linaloifanya nadharia kwamba Paulo anatoa katazo hili kwa ajili ya hali hii iaminike kabisa. Hata hivyo, Grudem anasisitiza kwamba "nguvu ya Kigiriki" inamaanisha kwamba hii ni mojawapo ya "amri zinazowahusu Wakristo wote kwa nyakati zote."[232] Msisitizo huu umezidishwa. Kama vile msomi mwenzake wa ukamilishano, Douglas Moo, anavyosema: "Kuhusu wakati uliopo wa kitenzi, hili linaturuhusu kuhitimisha tu kwamba Paulo *wakati wa kuandika* alikuwa akisisitiza makatazo haya."[233] Kukiri huko peke yake kunatosha kudhoofisha madai yoyote kwamba Paulo anatoa amri ya ulimwengu wote. Kwa kuwa maneno ya Kiingereza "I do not permit" (simpi ruhusa) yanatoa picha kwamba amri isiyo na mwisho wa wakati na ya ulimwengu wote inatolewa, Moo mwenyewe anapendekeza kwamba tafsiri bora ni "I am not permitting …" (sasa simruhusu …).[234]

Zaidi ya hayo, uchunguzi wa matumizi ya neno hili mahali pengine katika Biblia unathibitisha kwamba huenda hili ni katazo la hali mahususi. Katika matumizi yote ya *epitrepō* katika tafsiri ya Kigiriki ya Agano la Kale, na pia katika sehemu kubwa ya mahali 17 pengine linapotumika katika Agano Jipya, *linarejelea uamuzi uliofanywa kwa ajili ya hali mahususi.*[235] Moo anakubali, "Lazima ikubaliwe kwamba kitenzi hiki hakitumiki mara nyingi katika Maandiko kwa amri zinazohusu watu wote."[236] Ikiwa Paulo anakusudia kutamka kanuni ya ulimwengu wote kwa makanisa yote kila mahali, basi kwa nini hakuandika tu, "Wanawake wasifundishe kamwe"? Kwa mfano, hangeandika kamwe, "Sasa siwaruhusu kufanya uasherati." Hapana, angesema waziwazi zaidi: "Msifanye uasherati!" Basi kwa nini anatumia maneno yasiyotarajiwa na laini kiasi hiki hapa?

232. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and the Biblical Truth, uk. 301

233. Ndivyo asemavyo Douglas Moo katika "Recovering Biblical Manhood and Womanhood," sura ya 9.

234. "Tafsiri ya Kiingereza iliyo aminifu zaidi kwa matumizi ya Kigiriki ya neno hili ni 'I am not permitting' (sasa simruhusu), ikionyesha agizo jipya la hali mahususi kujibu tatizo huko Efeso, lisilobeba uzito wa mapokeo ya kanisa." Moo, 202

235. Tazama Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, uk. 201-202. Tazama pia https://biblehub.com/greek/strongs_2010.htm. Hali mbili pekee zilizo tofauti ni 1 Wakorintho 14:34 "hawana ruhusa" na Marko 10:4 "Musa alitoa ruhusa." Ninashughulikia ile ya kwanza katika Sura ya 6 na kuhitimisha kwamba, kwa uwezekano mkubwa, maneno hayo yalikuwa nyongeza ya baadaye au, kwa kweli, Paulo alikuwa akitoa shauri kwa ajili ya hali mahususi sana katika kanisa la Korintho. Kuhusu ile ya pili, jibu la Yesu katika Marko 10:5-12 linaonyesha kwamba aliiona amri ya Musa kama kuachana kwa muda na kanuni bora ya kudumu.

236. Chanzo: https://bit.ly/3mExipX (uk. 199)

Kwa ufupi, ukweli kwamba Paulo analitanguliza katazo kwa neno *epitrepō* unatupa sababu ya kuamini kwamba huenda Paulo anazungumzia hali ya mahali pale.

Authentein

Kiini cha tafsiri ya ukamilishano ni kwamba Paulo anawaambia wanawake wasifanye kile ambacho (baadhi ya) wanaume peke yao wanapaswa kuruhusiwa kufanya: kufundisha na kutumia mamlaka ya kichungaji juu ya wengine. Kwa maneno mengine, kufundisha na kutumia mamlaka, kama kunavyozungumzwa hapa, ni shughuli zilizowekwa na Mungu – ilimradi mtu sahihi ndiye anayezifanya. *Hata hivyo, usomaji huu unaporomoka pale inapoweza kuonyeshwa kwamba Paulo anawakataza wanawake kufanya jambo ambalo hangetaka wanaume walifanye pia.* Kwa maneno mengine, ikiwa shughuli moja au zote mbili zitaonyeshwa kuwa ni dhambi, basi usomaji wa ukamilishano umekosea.

Kwa hiyo eneo hasa la mjadala ni kitenzi, "kutumia *authentein*". Mjadala huu unaonekana katika tafsiri mbalimbali za Kiingereza: "[T]o exercise authority" (kutumia mamlaka; ESV) ni jambo halali, ilhali "to assume authority" (kujitwalia mamlaka; NIV) linaweza kuwa tendo baya. Kwa mfano, ikiwa mwalimu anawaongoza wanafunzi darasani, "*anatumia* mamlaka," ilhali ikiwa mwanafunzi anajaribu kulichukua somo mikononi mwake, kwa makosa "*anajitwalia* mamlaka." Tafsiri nyingine ni pamoja na "to have dominion" (kuwa na utawala; ASV), "to control" (kudhibiti; CEB), "to domineer" (kutawala kwa nguvu; NEB), na "to lord it over" (kujifanya bwana juu ya; TLB).

Jambo moja linalofanya neno hili kuwa gumu zaidi kutafsiri ni kwamba *authentein* ni neno *linalotumika mara moja tu* katika Biblia nzima.[237] Kwa hiyo, hatuwezi kuona jinsi neno hilo lilivyotumiwa vinginevyo na Paulo, wala na mwandishi mwingine yeyote wa Biblia. Ingawa lilitumiwa na waandishi katika maandiko ya kale ya Kigiriki katika karne zilizotangulia na zilizofuata matumizi ya Paulo hapa mwaka 62 B.K., bado lilikuwa neno adimu *mno*. Kwa kweli, katika miaka 100 kabla na miaka 100 baada ya huduma ya Paulo, tuna mifano mitano tu ya neno

237. Neno la kitaalamu ni kwamba ni hapax legomenon (neno linalotokea mara moja tu).

hili katika maandiko ya kale yaliyosalia. Basi tunawezaje kutumaini kugundua kama maana yake ni nzuri au mbaya?

Wakamilishano wanatoa sababu mbili za tafsiri yao chanya. Kwanza, neno *didaskein* (kufundisha) ni chanya, wanadai, na kwa hiyo linalazimu maana chanya kwa *authentein*. Köstenberger anahoji kwamba, kwa msingi wa mifano ya vitenzi-jina viwili vilivyowekwa kando kwa kando katika maandiko ya kale ya Kigiriki, vitenzi viwili *didaskein* na *authentein* ama vyote ni chanya au vyote ni hasi. Wakamilishano wanadai kwamba *didaskein* daima ni neno chanya. Kwa mfano, Schreiner anadai kwamba, katika barua za kichungaji za Paulo kwa Timotheo na Tito, *didaskein* daima linamaanisha "kupitisha mapokeo yenye mamlaka katika [ibada ya hadhara ya waumini waliokusanyika], si kushirikishana kwa namna isiyo rasmi."[238] Hali pekee iliyo tofauti, wanasema, ni pale maneno mengine hasi yanapotumiwa kuonyesha kwamba ni mafundisho ya uongo. Kwa hiyo wanahitimisha kwamba katika 1 Timotheo 2:12 maana chanya ya *authentein* inadokezwa kwa kuambatishwa kwake na *didaskein*.

Pili, wanaisimu wa ukamilishano kama Henry Baldwin wanadai kwamba katika maandiko ya kale, neno hili linatumika kwa maana chanya mara nyingi sana, ilhali Al Wolters anadai kwamba karibu halikutumika kamwe kwa maana hasi.

Kwa kuwa maana yake imeonekana kuwa ya kuamua kiasi hicho katika kufasiri 1 Timotheo 2:12, lazima tukubali kwamba huenda tusifikie kamwe makubaliano ya kitaalamu kuhusu maana yake. Ninapofuatilia uchunguzi wa kitaalamu wa neno hili la kale katika miongo ya hivi karibuni, ninaona kwamba wasomi wa kiwango cha juu duniani wanaendelea kukanushana madai yao. Hata hivyo, baada ya kutumia siku nyingi kusoma na kusoma tena kazi za kitaalamu za hivi karibuni kuhusu neno hili, ninahitimisha kwamba neno hili katika maandiko ya kale wakati mwingine linatumika kwa maana chanya, na wakati mwingine kwa maana hasi. *Hata hivyo, hizi hapa sababu nane kwa nini "kutumia mamlaka" katika mstari huu huenda si sahihi, na kwa nini tafsiri ya neno hili yenye maana hasi zaidi ni sahihi zaidi:*

238. Women in the Church, 3rd Edition, uk. 175

Kwanza, "kufundisha" (*didaskein*) huenda kabisa likawa aina hasi ya kufundisha katika kifungu hiki, na huenda halirejelei mafundisho chanya wala rasmi. Schreiner anadai, *zaidi ya ushahidi wa Biblia*, kwamba katika barua za Paulo kwa Timotheo na Tito, daima ni tendo chanya, hasa na kwa namna rasmi, linalofanywa katika mikutano ya ibada ya kila wiki. Katika Nyaraka za Kichungaji neno hili halijawekewa mipaka lazima kwa mafundisho ya imani yenye mamlaka katika ibada ya waumini waliokusanyika, na *wakati mwingine* linachukuliwa kuwa aina ya dhambi ya *didaskein*.[239]

Hata hivyo, si thabiti kutetea maana isiyobadilika ya *didaskein* (kama mafundisho rasmi na chanya) na maana ya *authentein* inayoamuliwa na mazingira – kwa kweli, kanuni ya msingi kabisa ya kufasiri ni kuruhusu mazingira kufunua maana ya maneno yote mawili.[240] Kwa mfano, watu fulani kanisani *wanapokatazwa didaskein*, tunaweza kudhani kwamba hilo linarejelea kosa kubwa kwa walimu hao au katika mafundisho yao.[241] Ingawa kuna mifano mingine ya aina za

239. Neno la "kufundisha" linatumika kwa namna tofauti katika vifungu tofauti. Schreiner hana hoja yenye msingi wa kudai kwamba neno *didaskein* linapaswa *daima* kusomwa katika Nyaraka za Kichungaji kama mahubiri rasmi ya kimafundisho ya viongozi wa kiroho katika ibada, au kwamba lazima daima lirejelee kufundisha maudhui mema. Ingawa *didaskein* linaweza kumaanisha anachosema Schreiner mahali pengine katika barua za kichungaji, wakati mwingine linachukua maana nyingine: *Kinyume na Schreiner, wakati mwingine linarejelea kushirikishana kwa namna isiyo rasmi nje ya ibada ya waumini waliokusanyika.* Kwa kutumia *didaskein* katika 1 Timotheo 2:12, huenda Paulo anamaanisha kitu kama kuzungumza na wengine ili kuunda kile wanachoamini au jinsi wanavyoishi. Hili lingejumuisha kushirikishana kwa namna isiyo rasmi pamoja na mahubiri rasmi zaidi. Ni lini na wapi, ikiwa kwa viwango vya wakamilishano wanawake hawawezi kuwafundisha wanaume, wanawake wanapaswa kuwafundisha wanawake wengine, ikiwa daima kuna wanaume katika ibada ya kila wiki (Tito 2:3-5)? Na je, mtu anaweza kuwafundisha na kuwaonya "wanaoshindana" katika ibada tu (2 Timotheo 2:24-25)? Inawezekanaje kusemwa kwamba katika ibada ya waumini waliokusanyika mtu mmoja tu ("mwanamke") anajaribu kumfundisha mtu mmoja tu mwingine ("mwanamume") (1 Timotheo 2:12)? Mtiririko wa mafundisho, ambapo mtu mmoja aliyefundishwa anawafundisha watu wengine ambao watawafundisha watu wengine, ungewezaje kutokea ikiwa ni mafundisho ya ibada ya waliokusanyika tu yanayozungumziwa (2 Timotheo 2:2)? Na vipi kuhusu mafundisho yaliyokuwa yakiathiri nyumba nzima (Tito 1:10-11)? *Pia, kinyume na Schreiner, linaweza kurejelea aina ya dhambi ya kufundisha.* Kwa mfano, Paulo anatumia neno lile lile *didaskein* kueleza matendo ya maneno ya wale wanaoshiriki si mapokeo ya kitume yenye mamlaka bali maudhui ya uzushi (Tito 1:11).

240. *Didaskein*, lenyewe, si hasi wala si chanya. Maana katika kila hali inaamuliwa na mazingira – kwa mfano, mtu anaweza kufundisha kwa kiburi au kwa kulazimisha, au mtu anaweza kufundisha makosa. Kwa kuhitimisha, badala ya kudhani, kama wasomi wa ukamilishano wanavyofanya, kwamba kwa asili ni chanya na kwa hiyo linapaswa kuongoza neno linaloambatana nalo, *authentein*, ina maana zaidi kuacha maneno yoyote yanayoambatana nalo, na mazingira mapana, kuamua maana yake. Wasomi wa ukamilishano wanaosema kwamba *didaskein* ni "daima chanya isipokuwa kuna neno linalofafanua kwamba mafundisho ya uongo yanazungumziwa," wanabuni kanuni ya kufasiri isiyo ya asili – hapana, *mazingira daima huamua maana.*

241. Tazama Mathayo 5:19a, Tito 1:11 na Ufunuo 2:14, 20 ambapo linatumika katika mazingira hasi.

kufundisha zilizokatazwa,[242] fikirieni mahali pengine katika Nyaraka za Kichungaji ambapo *didaskein* imekatazwa, na hivyo kuwa mfano unaolingana kwa karibu na 1 Timotheo 2:12. Paulo anamwambia Tito kwamba kundi analoliita "wale walio wa tohara," ambao anawaeleza kama "watu wenye maneno ya ubatili, wadanganyao," "imewapasa kuzibwa vinywa, kwa maana wanapindua nyumba nzima nzima, *wakifundisha* yasiyopasa."[243] Kwa tathmini ya Paulo, kulikuwa na kitu kibaya kwa walimu hawa na katika mafundisho yao – ndiyo sababu wao na aina yao ya kunena walipaswa kukomeshwa. Vivyo hivyo, kadiri uchunguzi wetu wa kifungu cha 1 Timotheo 2 unavyoendelea, tutagundua kwamba ni wazi kulikuwa na kitu kisichompendeza Mungu kwa kundi la wanawake kanisani, hasa mtazamo wao na matendo yao kuelekea wanaume, kilichohalalisha masahihisho ya Paulo kuhusu *namna* walivyokuwa wakizungumza na wanaume kuhusu nini cha kuamini na jinsi ya kuishi.[244]

Pili, hakuna makubaliano miongoni mwa wasomi kwamba neno *authentein* kila mara lilitumika zamani kwa tendo chanya. Katika toleo la kwanza na la pili la kitabu kikuu cha ukamilishano kuhusu maana ya 1 Timotheo 2:12, *Women in the Church*, Baldwin alipewa jukumu la kuandika sura kuhusu maana ya neno hilo. Alihitimisha kwamba, kutegemea muktadha, linaweza kumaanisha "kuongoza au kutawala, au kudhibiti au kutawala kwa nguvu, au kutenda kwa kujitegemea, au kuchochea."[245] Kuhusu 1 Timotheo 2:12, anaongeza kwamba "maana za kudhibiti au kutawala kwa nguvu … zinawezekana kabisa," na kwamba "kujitwalia mamlaka juu ya" "kungeweza kufaa." Inafurahisha kwamba sura yake

242. Hasa katika mazingira ya matendo yanayokatazwa na Yesu au mitume, kitenzi hasi kinachoambatana na neno "kufundisha" kinaweza kutuongoza kudhani kwamba aina ya dhambi ya kufundisha inazungumziwa. Kwa mfano, katika Ufunuo 2:20 Yesu analikemea kanisa la Thiatira kwa kumruhusu mwanamke kama Yezebeli kanisani "kufundisha" (*didaskein*) "na kuwadanganya" (*kai plana*) watumishi wake. Ikiwa Wathiatira wamevumilia mafundisho ya dhambi ya mwanamke, Paulo hatafanya vivyo hivyo katika kanisa la Efeso – "Sasa simruhusu …" Hata hivyo, jambo muhimu kuangalia ni kwamba ni aina ya dhambi tu ya kufundisha na wanawake inayopaswa kukatazwa mahali pote pawili. Mazingira ya kusahihisha na kitenzi kinachoambatana "kudanganya" vinaonyesha kwamba Yesu hamkatazi mwanamke wa Thiatira mafundisho mema, bali aina ya udanganyifu na ya uzushi. Vivyo hivyo, mazingira ya kusahihisha na kitenzi kinachoambatana *authentein* (ambacho kinaweza kumaanisha "kutawala kwa nguvu") vinaonyesha kwamba Paulo alikuwa akiwakataza wanawake wa Efeso si mafundisho mema bali aina ya kuvunjia heshima na ya ukali.

243. Tito 1:10-11

244. Kwa kweli inaweza kuonyeshwa kwamba mawazo yote matatu yaliyomhangaisha Paulo kuhusu watu waliopaswa kunyamazishwa na Tito (kutotii, maudhui yasiyofaa, udanganyifu) yanaweza kuhusiana na mahangaiko yake kuhusu wanawake waliokuwa wakisahihishwa katika 1 Timotheo 2:12-14.

245. Grudem, Evangelical Feminism, Kiambatisho 7

sasa imeondolewa katika toleo la tatu, na mahali pake imewekwa kazi ya Wolters, anayedai kwamba *authentein* karibu *kamwe* halina maana hasi[246] – hitimisho linaloyaunga mkono zaidi sana mapendeleo ya ukamilishano. Hata hivyo Schreiner anakiri kwamba neno hilo wakati mwingine linaweza kutumika kwa maana hasi.[247] Ptolemy analitumia neno hilo katika kitabu chake *Tetrabiblos* (127-148 B.K.) kueleza jinsi sayari moja *inavyoidhibiti* sayari nyingine – hapa kuna ladha hasi isiyokanushika: wasomi wengi niliowasoma, wakiwemo Baldwin na Grudem, wanalitafsiri hapa kama "kutawala kwa nguvu."[248]

Ingawa ni kweli kwamba kanisa katika kipindi baada ya Konstantino (kuanzia karne ya 4 na kuendelea) mara nyingi lilikuja kulitumia neno *authentein* kwa maana chanya, maana za *authentein* za karne nyingi baadaye hazihusiani kikamilifu na mjadala huu.[249] Kwa kweli, tatizo mojawapo la tafiti za Baldwin na Wolters (kama ilivyo kwa tafiti za Grudem kuhusu neno *kephalē*) ni kwamba karibu mifano yote iliyochunguzwa ilitokea karne nyingi baada ya kipindi cha Agano Jipya, na kwa hiyo ina msaada mdogo katika kupima maana ya neno hilo

246. Albert Wolters, "A Semantic Study of Αὐθέντης and its Derivatives," Journal for Biblical Manhood and Womanhood 1.11 (Spring 2006): pp. 44-65, 45.

247. Katika "Two Views on Women in Ministry", Schreiner anasema, "Hakika inawezekana katika miktadha fulani kwamba neno hilo likawa na ladha hasi."

248. Wolters yuko peke yake anapotafsiri neno hilo katika Ptolemy kama "kupata ubwana" au "kujitwalia mamlaka." Hata hivyo, kwa kufanya hivyo anakiri ladha hasi ambayo Baldwin na Grudem wanaitambua wanapolitafsiri kama "kutawala kwa nguvu." Lakini Wolters anatia mkazo kupita kiasi juu ya ukweli kwamba kitenzi cha Ptolemy kiko katika njeo ya aorist, na kwamba kwa hiyo eti kinaeleza tu kuanza kwa udhibiti juu ya mwingine. Lakini muktadha wa sentensi ndio unaoamua maana yake hasa: kama Wolters anavyoonyesha, *authentein* linatumika sambamba na Zohali (Saturn) "kuchukua udhibiti … kamili" wa nafsi ya mwanadamu na kusababisha sayari nyingine "kuwafanya" wanadamu kuwa wapenda mwili. Ingawa njeo ya aorist inaweza kueleza hali ya "kuanza" (yaani mwanzo wa tendo), kama katika "kujitwalia mamlaka," hii haimaanishi kwamba tendo linaloendelea – linaloonyeshwa na njeo ya wakati uliopo – la kudhibiti kile ambacho mtendaji alikuwa amekichukua chini ya udhibiti wake hapo awali sasa linakuwa tendo lisilo na upande wowote au tendo chanya. Pia, kwa kuwa kuna mifano michache mno ya kale ya neno hilo, na kwa kuwa Wolters yuko tayari kukubali maana ya umbo la nomino la authentein katika utafiti wake wa neno hilo, inaonekana kwamba anakana bila sababu ladha ya neno lenye uhusiano wa karibu zaidi sana, tena lililotumika katika kipindi kilicho karibu na matumizi ya Paulo. Kwa kadiri ninavyojua, hakuna wasomi wengine wa msimamo wowote wanaojaribu kuweka umbali huu wa maana kati ya njeo ya aorist na njeo ya wakati uliopo katika ufasiri wao wa mifano mbalimbali ya kale ya *authentein*.

249. Hasa tukizingatia kwamba, ndani ya karne chache za kwanza za kuwepo kwake, kanisa – likiwa limeathiriwa na dharau ya Aristotle dhidi ya wanawake – lilikuja kusoma 1 Timotheo 2:12-14 kama katazo la jumla dhidi ya wanawake kuwaongoza wanaume kamwe katika nyanja zote, kwa msingi wa kwamba Hawa alikuwa duni. Kwa hiyo kuna uwezekano kwamba wengi kanisani walikuja kudhani kwamba authentein lilimaanisha matumizi chanya ya uongozi – hili pia linatoa mwanga juu ya sehemu mbili katika maandiko ya kanisa ya karne ya 4 ambapo Mungu anasemwa kutumia authentein kama Bwana.

wakati 1 Timotheo ilipoandikwa.[250]

Philip Payne anafupisha matokeo ya utafiti wake kuhusu jinsi neno hilo lilivyobadilika katika historia: "Maana pekee ya *authentein* inayolingana na 1 Timotheo 2:12, na ambayo pia imethibitishwa kuwa iliandikwa kabla ya siku za Paulo, ni 'kujitwalia mamlaka.' 'Kutawala kwa nguvu' kunaonekana kama maana muda mfupi baada ya siku za Paulo, wakati 'kutumia mamlaka' ni maana inayoweza kuthibitishwa baadaye sana tu."[251] Mifano ya kwanza iliyothibitishwa ya maana hii ya mwisho, asema Payne, inapatikana katika karne ya nne, katika kipindi baada ya Konstantino. Hata hivyo matumizi hasi ya neno hilo yaliendelea pia – Baba wa Kanisa Yohane Krisostomo aliwakataza waume kutumia *authentein* juu ya wake zao.[252]

Kwa kuwa maana za maneno hubadilika kadiri wakati unavyopita, tunapaswa kutafuta matumizi yake katika kipindi kilicho karibu zaidi. Kwa hiyo matumizi mawili yaliyothibitishwa ya neno hilo tuliyo nayo *kabla* ya wakati wa Paulo ndiyo muhimu zaidi kwa utafiti wetu, kwa sababu yanaonyesha vizuri zaidi jinsi lilivyoeleweka wakati wa Paulo. Matumizi ya kwanza kabisa tuliyo nayo ni katika *apologia* (barua ya kujitetea) ya mwaka 27 K.K.[253] Barua hiyo ni ngumu sana kuitafsiri, lakini inaonekana kusimulia habari ya mtu aitwaye Tryphon, anayemweleza ndugu yake Asklepiades katika barua jinsi alivyotumia *authentein* juu ya Antilochus, ambaye inaonekana alikuwa mtu aliye chini ya Asklepiades au mtumwa wake. Tryphon na Antilochus walikuwa ndani ya kivuko, na Antilochus alipokataa kumlipa mwenye mashua nauli yake, Tryphon alitumia *authentein* juu yake ili alipe. Kwa maneno mengine, alimlazimisha alipe.[254] Huenda jambo hili

250. Wolters ni mkweli kuhusu tatizo hili: "Maana ya 'kutumia mamlaka' inategemea hasa matumizi ya baadaye ya kitenzi hicho. … Inasikitisha kwamba hakuna ushahidi zaidi wa authentes kutoka karibu na mwanzo wa enzi hii."

251. Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, sura ya 20

252. John Chrysostom, Hom. Col. P. 27–31.

253. Papyrus BGU 1208. Tazama www.bit.ly/3BKHl0Q. Sitataja matumizi ya pili kabisa, kwa sababu yanaonekana kuwa na maana tofauti kabisa na ile ya 1 Timotheo 2:12. Katika kazi ya mtaalamu wa sarufi Aristonicus, anatoa maoni juu ya sehemu ya Iliad ya Homer, akizungumza juu ya "authentein" (yaani "mwandishi" au "mwanzilishi") wa hotuba hiyo.

254. Kwa kuwajibu wasomi wanaodai kwamba Antilochus kwa kweli alikuwa tangu mwanzo chini ya mamlaka halali ya Tryphon: ni vigumu kuelewa jinsi gani au kwa nini Tryphon, katika utamaduni wa aibu na heshima, angetumia sehemu kubwa hivyo ya barua yake kutetea tendo lake – matendo yake mwenyewe yangefunua udhaifu na aibu, kwa sababu alikuwa ameshindwa kumdhibiti mtumishi au mtumwa wake, na yeye binafsi angewajibika kwa matusi dhidi ya mwenye mashua.

likasikika kama tabia ya kawaida isiyo na ubaya kwa masikio ya leo, lakini katika utamaduni ule haikukubalika kumwamuru mtu aliye chini ya mamlaka ya mwingine, kama vile leo haikubaliki kumwamuru mtoto wa mtu mwingine – *ndiyo sababu Tryphon alihitaji kuandika barua ya kujieleza.* Jambo moja ambalo *authentein* haliwezi kumaanisha hapa ni "kutumia mamlaka," kwa sababu barua hiyo ni jaribio la kueleza kwa nini alijitwika kufanya jambo ambalo kwa wazi halikuwa haki yake kulifanya. Kwa hiyo dai lolote kwamba neno hilo zamani "kila mara lilitumika kwa maana chanya" kueleza "kutumia mamlaka" linapotosha.[255]

Tatu, *authentein* linaweza kueleweka kama tendo hasi tunapoangalia sehemu zinazounda neno hilo. Ingawa viambajengo vya neno (mofimu) si njia bora ya kuamua maana yake, pale ambapo hakuna makubaliano – kama ilivyo hapa – bado ni zoezi lenye faida.[256] Katika hali hii, sehemu ya kwanza ya neno *authentein* ("*aut*") inamaanisha *nafsi* (*binafsi*), na hutumika zaidi katika maneno ya Biblia kurejelea matendo yanayoelekezwa kwa nafsi au yanayojikita katika nafsi.[257] Hata kama ingeweza kuonyeshwa kwamba *authentein* lilikuwa matumizi chanya ya madaraka na watawala wasio Wakristo, inaaminika zaidi sana kwamba Paulo – ambaye alipenda kujieleza kama mtu asiyejifanya bwana juu ya wengine, bali aliyekuwa mtumishi wa wote kwa ajili ya Kristo[258] – alichagua neno hili, lililokuwa limeingia hivi karibuni tu katika lugha ya Kigiriki, ili kueleza aina za tabia za kimamlaka zenye dhambi zilizoelekea kiburi (zinazoelekezwa kwa nafsi badala ya kwa Mungu) na/au ubinafsi (zinazojikita katika nafsi badala ya kwa wengine).

255. Schreiner katika Two Views of Ministry (uk. 108) anasema kwamba "Tafiti za hivi karibuni za H. Scott Baldwin na Al Wolters zinaonyesha kwamba neno hilo linaashiria matumizi chanya ya mamlaka." Someni utafiti wa Jamin Hübner kuhusu jinsi wasomi wa ukamilishano wanavyofasiri vibaya tafiti zao wenyewe za maneno: "Angalau, haya yote yanaonyesha kwamba wakamilishano wamechanganyikiwa waziwazi kuhusu kile ambacho tafiti za ukamilishano (miongoni mwa nyingine) za authenteō zimeonyesha." Tazama www.bit.ly/3EKqWM8 (uk. 17)

256. Ndivyo asemavyo D.A. Carson katika "Exegetical Fallacies": ingawa etimolojia (historia ya asili ya neno) ni "chombo kisicho stadi kwa kiasi fulani cha kutambua maana," ina faida hata hivyo, "hasa katika jitihada za kuelewa maana za hapax legomena (maneno yanayotokea mara moja tu)." (uk. 33)

257. Kama vile authadēs = "anayejiridhisha mwenyewe", authairetos = "kwa hiari yake mwenyewe", autarkeia = "kujitosheleza", autarkēs = "anayejitosheleza", autokatakritos = "aliyejihukumu mwenyewe", autocheir = "kwa mkono wake mwenyewe", aucheō = "najisifu." Chanzo: www.bit.ly/3EKqWM8 (uk. 18)

258. Tazama 2 Wakorintho 4:5.

Hata tukikubali dai la Wolters kwamba neno hilo linamaanisha *kuwa bwana wa*, iwapo ni tendo chanya au hasi hutegemea katika kila hali bwana huyo ni nani. Ikiwa Mungu, mfalme wa kale au mmiliki wa watumwa wa kale "anawatawala kama bwana" watu wake, huenda hilo likawa sawa; lakini kwa ujumla imekatazwa kwa mfuasi yeyote wa Yesu, hata mchungaji, kujaribu kuwa bwana au mtawala juu ya mfuasi mwingine yeyote wa Yesu.

Nne, sura nzima ni ya kusahihisha. Wataalamu wa lugha wanaeleza kwamba, ikiwa neno linaweza wakati mwingine kutumika kwa maana chanya na wakati mwingine kwa maana hasi, basi muktadha ndio unaoamua kinachomaanishwa. Kwa kuwa lengo ni kulirejesha kanisa lililoharibiwa na walimu wa uongo – muktadha ambao 1 Timotheo 1 unauthibitisha waziwazi – kuna uwezekano mkubwa kwamba Paulo anaendelea kusahihisha tabia mbaya katika sura ya 2.

Katika maagizo yake yaliyotangulia, Paulo anasahihisha matendo mahususi yenye dhambi ya wanaume wa Efeso waliokuwa na hasira, wabishi na wasioomba, wenye mikono isiyo mitakatifu (mst. 8), na ya wanawake wa Efeso wasio na staha, wenye mitindo ya nywele ya kifahari na mavazi ya gharama kubwa, waliokosa adabu na matendo mema, na waliohitaji kuacha kuvuruga na kunyenyekea tena ili wafundishwe (mst. 9-11). Kwamba Paulo anazungumza na jinsia moja tu kwa wakati mmoja katika amri hizi ni ushahidi kwamba anataja makosa yao mahususi katika hali hii maalum. Kwa maana hii, haikubaliki kwa mwanamume kutumia *authentein* juu ya mwanamke, kama vile haikubaliki kwake kuvaa kwa majivuno, au kwa mwanamke kutoomba, kuwa na hasira au kuwa mbishi.

Pia, ufahamu wa *authentein* wenye ladha hasi unafaa vizuri tunapokumbuka kwamba agizo lililotangulia katika mstari wa 11 ni *kinyume* cha kile Paulo anachokikataza katika mstari wa 12. Paulo anataka wanawake hawa wa Efeso, kama Mariamu wa Bethania aliyewahi kuketi miguuni pa Yesu, wajifunze kwa utulivu (Kigiriki ni *hesychia*, ambalo hapa linamaanisha *kwa amani*) na kwa unyenyekevu (mst. 11), na *wasifundishe* kwa kujikweza au kwa ubabe (mst. 12a),[259]

259. Kiunganishi "de", ingawa hakionekani katika tafsiri nyingi, kinaunganisha sentensi hizi mbili, kikiunganisha mtiririko wa mawazo kati ya mstari wa 11 na wa 12. Kina uwezekano mkubwa zaidi wa kumaanisha "na" kuliko "lakini" – hasa kwa sababu katika mstari huo huo Paulo anatumia "alla" anapotaka kusema "lakini."

jambo ambalo lingeleta tu kinyume kabisa cha "utulivu" (*hesychia* tena) (mst. 12b).[260]

Tano, mstari wa 12 ni katazo. Hata maneno ya mstari wa 12 yanadokeza maana hasi. Kama mtu angeweka *mtu A* mahali pa "mwanamke," na *mtu B* mahali pa "mwanamume," na herufi *x* kwa *didaskein* na herufi *y* kwa *authentein*, ingesomeka hivi: "Simruhusu *mtu A* kufanya *x* wala kufanya *y* kwa mtu B."[261] Kwa kusoma hivyo tu, mtu angehitimisha kwamba *x* na *y* kwa uwezekano mkubwa ni matendo hasi. Kwa njia hii muktadha ndio unaounda maana – hata kama neno lingeweza kutumika kwa maana chanya mahali pengine, katika muktadha huu kwa uwezekano mkubwa lingekuwa hasi.[262] Ajabu ni kwamba utafiti wa Wolters unashindwa kuzingatia kwamba, kati ya matumizi yote ya mwanzo ya neno hilo katika maandiko ya kale, *ni katika barua ya Paulo tu ambapo linatumika katika muktadha wa katazo*.

Zaidi ya hayo, Wolters anatafsiri maneno ya Paulo kana kwamba anamkataza mwanamke kuwa *"bwana wa mwanamume"* – lakini hili halilingani na agizo la Paulo baadaye kwa watumwa kuwaheshimu mabwana zao[263] (na tunajua kwamba watumwa wengi walikuwa wanaume, na mabwana wengi walikuwa wanawake). Kwa kuwa kuna uwezekano mkubwa kwamba katika nyumba kulikuwa na watumwa wanaume, Paulo anawaagiza baadhi ya wanawake kuwa mabwana (*oikodespotein*) juu ya wanaume.[264]

260. Kutokana na mpangilio wa maneno unaofanana mapema katika 1 Timotheo, huu ndio usomaji wa kawaida: "Angalieni kwamba mtiririko wa mawazo ya Paulo katika mst. 12 (*si* kufundisha *wala si* kumshinda nguvu mwanamume *bali* kuwa katika utulivu) hautofautiani sana na mtiririko wa mawazo yake juu ya jambo hilo hilo la kufundisha katika 1:3-4 (*si* kufundisha mafundisho mengine *wala si* kuangalia hadithi za uongo na nasaba zisizo na mwisho zinazoleta maswali ya kubahatisha *badala ya* uwakili wa Mungu ulio katika imani). Mambo mawili ya kwanza yanatazamwa kwa namna hasi, la mwisho kwa namna chanya." (Andrew Bartlett, Men and Women in Christ, uk. 340)

261. Shukrani kwa Jamin Hübner kwa ufahamu huu.

262. Kwa maneno mengine, kama Paulo angekuwa akisifu tabia chanya, na kufundisha kungekuwa mojawapo ya mambo yanayosifiwa, basi kusingekuwa na uwezekano wowote kwamba ufundishaji unaozungumziwa ni aina hasi ya ufundishaji. Lakini kwa sababu Paulo anasahihisha tabia hasi, kunafunguka uwezekano kwamba huu ni ufundishaji wa aina hasi

263. 1 Timotheo 6:2

264. Katika 1 Timotheo 5:14 anawaambia wanawake walioolewa hivi karibuni "wasimamie nyumba zao" – neno la "kusimamia" hapa neno kwa neno linamaanisha "mtawala (despot) wa nyumba."

Sita, tunapopanua utafutaji wetu wa matumizi ya kale ya neno hili ili kujumuisha pia umbo lake la nomino (*authentein* ni umbo la kitenzi la nomino *authentas*), tunakuta kwamba maana hasi zinazohusishwa nalo hazikanushiki. Katika matumizi ya kale ya nomino hiyo, maana hasi za aina kali kabisa ni nyingi – matumizi ya zamani zaidi ya neno hilo yanarejelea *mauaji*. Wolters anaorodhesha matumizi arobaini ya kale ya nomino hiyo yenye maana hii, lakini kisha anaonyesha pia kwamba kufikia wakati wa Paulo maana hii ilikuwa imefifia kwa kiasi kikubwa. Ilikuwa imefunikwa na maana nyingine, hasa "bwana." Hata hivyo, wazo hili linaendelea hadi wakati wa Paulo, na huenda hata katika maandiko aliyoyasoma: *Hekima ya Sulemani*[265] inazungumza juu ya Mungu kuwaangamiza wazazi "wanaowaua" (*authentas*) watoto wao.[266] Ingawa maana ya awali ya nomino hiyo, yaani "mauaji," ilikuwa karibu imefifia, inaaminika – hata kama si hakika – kwamba ladha hasi ingebaki kadiri maana yake ilivyobadilika[267] – kwani kuna angalau mwingiliano wa kimawazo kati ya "kuchukua uhai wa mwingine" na "kuchukua udhibiti wa maisha ya mwingine."[268]

Saba, kama Paulo angekuwa na nia ya kueleza matumizi chanya ya mamlaka, angeweza kutumia maneno ya Kigiriki yaliyojulikana sana yanayosema hivyo hasa – kama lile neno alilotumia mistari 10 kabla kwa wale wenye mamlaka (*hyperoche*)? *Louw and Nida's Lexicon for the New Testament* inatoa maneno 12 yanayomaanisha "kutumia mamlaka" na 47 yanayomaanisha "kutawala" au "kuongoza," lakini Paulo hakutumia hata moja kati ya hayo. Katika 1 Wakorintho 7, akirejelea mamlaka *halali* ambayo jinsia moja inaweza kuwa nayo

265. Huenda kiliandikwa miongo miwili au mitatu kabla ya mwanzo wa enzi hii, na kilikuwa sehemu ya tafsiri ya Kigiriki ya Biblia ya Kiebrania; inawezekana kabisa kwamba Paulo aliyafahamu maandiko haya (Tazama www.bit.ly/3EKKrE4 kwa mjadala wa jambo hili.)

266. Hekima ya Sulemani 12:6. Hoja ya Wolters kwamba neno hilo katika Hekima ya Sulemani linamaanisha tu "muuaji wa ndugu wa damu" na si "muuaji" kwa ujumla haibadilishi kitu kwangu – kwa vyovyote vile, linaashiria tendo hasi kupita kiasi.

267. Baldwin anajaribu kimakosa kutenganisha umbo la kitenzi na nomino yake, akisema kwamba katika lugha nyingi umbo la nomino la neno linaweza kubadilisha maana yake ya jumla linapotumika katika umbo la kitenzi. Hata hivyo, wataalamu wengi wa lugha hudhani kwamba huenda ikabaki aina fulani ya *ladha* inayolingana. Kwa mfano, kitenzi cha Kiingereza "adulterate" (kughoshi, kuchanganya kitu na kitu duni) kina maana tofauti na nomino "adultery" (uzinzi), lakini ladha hasi inapita katika maneno yote mawili.

268. Wolters anapendekeza kwamba neno "authentēs" lenye maana ya "muuaji" na neno hilo hilo lenye maana ya "bwana" huenda yana asili tofauti. Lakini pia huenda hayana. Kiwango cha juu anachoweza kusema ni kwamba "wasomi wamependekeza mara kwa mara kwamba yana asili tofauti" – lakini wasomi wengine wamependekeza vinginevyo. Wazo linalowaunganisha linaonekana kuwa wazo la kutumia nguvu aliyo nayo mtu ili kujilazimisha juu ya mwingine.

juu ya nyingine, alichagua neno *exousia*, neno alilolitumia mara 28 katika barua zake.[269] Ikiwa alikuwa akizungumzia hasa uongozi wa *kichungaji*, kama wasomi wa ukamilishano wanavyosisitiza, basi kwa nini hakutumia neno alilolitumia baadaye katika barua hiyo hiyo kwa uongozi wa kichungaji (*proestōtes*) (5:17); au neno la kulichunga kanisa (*poimainō*);[270] au lile ambalo mwandishi wa Waebrania alilitumia kwa viongozi wa kanisa (*hegoumenōn*)?[271]

Kwamba badala yake alichagua neno *adimu* namna hii, lenye ladha ya pekee kabisa,[272] kunafanya iwe na uwezekano mkubwa kwamba *alitaka kulenga na kusahihisha tabia moja mahususi yenye dhambi iliyokuwa imeenea miongoni mwa wanawake katika kanisa la Efeso*.

Nane, wasomi wengine wanapinga kwa uzito hitimisho za wasomi waliojifunga mapema kwa ukamilishano. Katika angalau vitabu saba vya marejeo vinavyotumiwa na wasomi wa Biblia, vingi vinatoa tafsiri iliyo hasi waziwazi (kwa mfano kutawala kimabavu, kuamuru kwa ukali), na hata vile vyenye tafsiri chanya zaidi bado vina, kwa mtazamo wa Kikristo, mwelekeo hasi (kwa mfano mamlaka ya kujitegemea, yanayojielekeza kwa nafsi). Kwa mfano, *Analytical Lexicon of the Greek NT* inafafanua neno hilo hivi: "[K]uhusu mtu anayetenda kwa mamlaka yake mwenyewe; kwa hiyo kuwa na udhibiti juu ya, kutawala kimabavu, kujifanya bwana juu ya." *Nida and Louw* inalifafanua kama "kudhibiti, kuzuia, kutawala kimabavu," kama vile "kumfokea mtu amri," "kujifanya chifu kwa mtu," au "kumbwekea mtu." Vivyo hivyo *BDAG*[273] inalitafsiri kama "kuchukua msimamo wa mamlaka ya kujitegemea, kumpa mtu amri, kumwamuru mtu kwa ukali."

269. Huenda tofauti muhimu kati ya exousia na matumizi ya Paulo ya authentein ni kwamba la kwanza ni matumizi ya mamlaka ambayo mtu anayo kweli, kama vile exousia ya mwanamke ya kufanya tendo la ndoa na mume wake mwenyewe (1 Wakorintho 7:4), wakati la pili (kama tunavyoona katika barua ya Tryphon) huenda likaashiria kujidai mamlaka ambayo mtu hana kihalali, kama vile mwanamke kufanya tendo la ndoa na mume wa mwanamke mwingine.

270. Tazama Yohana 21:16, Matendo 20:28 na 1 Petro 5:2.

271. Tazama Waebrania 13:7, 17, 24.

272. Ili kuelewa ninachomaanisha kwa neno kuwa na "ladha ya pekee", linganisheni kitenzi "kufundisha" na "kuhubiri kwa majivuno" au "kufoka." Au linganisheni "kuongoza" na "kuswaga" au "kulazimisha." Vitenzi vya pili, katika hali zote mbili, vina wazo la msingi sawa na "kufundisha" au "kuongoza," lakini vinaongeza rangi ya ziada. Nimejaribu kuthibitisha kwamba "authentein," hata kama lina sehemu ya wazo la "kumwongoza" mtu, ni neno lenye rangi ya ziada – linatokana na neno la awali la "mauaji" na lina kiambajengo "aut" (nafsi).

273. Kifupi hiki kinasimama kwa The Bauer, Danker, Arndt, and Gingrich Greek-English Lexicon of the New Testament.

Kwa hiyo haishangazi kwamba Cynthia Westfall, baada ya kukamilisha utafiti wake mwenyewe wa neno hilo,[274] anatumia hifadhidata ileile[275] anayoitumia Wolters, na anagundua kwamba "*authentein* linapotumika pamoja na mtendaji ambaye ni mtu na [mpokeaji] ambaye ni mtu, tathmini hasi hutolewa isipokuwa mtendaji ana mamlaka ya kimungu au mamlaka ya mwisho kabisa."[276] Ingawa wasomi wa ukamilishano wanasisitiza kwamba neno hilo linamaanisha *kutumia mamlaka ya kichungaji,* Westfall anaonyesha kwamba katika kila matumizi ya neno hilo katika hifadhidata, *hakuna hata moja linalorejelea aina yoyote ya utunzaji wa kichungaji wenye wema kwa mtu au kikundi, unaofanywa na mchungaji au kiongozi wa kanisa.*[277] Anahitimisha utafiti wake hivi:

Kwa kuwa neno "authentein" ndilo chanzo kikuu kinachotumiwa kuwatenga wanawake na … uongozi katika kanisa, uchaguzi wa maana yake ni wa muhimu sana. … [Kulichukua] kwa maana ya "kuwa na mamlaka" tu, na kisha kulifasiri kana kwamba linaeleza uongozi wa kitumishi au utunzaji wa kichungaji, kunapotosha kupita kiasi. Inapaswa kuwa kazi ya kanisa kujenga ufahamu wa neno hili kwa msingi wa elimu thabiti ya kamusi (leksikografia) na mbinu za kiisimu, ili kuendelea katika mjadala huu kwa tahadhari. … Kanisa limefikia umri wa kuwajibika; ni wakati wa kubeba wajibu (au lawama) kwa kuwatenga wanawake na nafasi za uongozi wa kanisa kwa msingi wa neno authentein.

Kinachonisumbua zaidi ni kwamba wakamilishano mashuhuri, wanapopewa jukumu la kupitia kazi ya kiisimu ya Westfall, wanayakwepa tu matokeo ya utafiti wake mpana kwa kudai kwamba kazi ya Wolters ni bora zaidi.[278] Kinyume chake, Jamin Hübner anaipitia kazi yake kwa heshima, pamoja na utafiti wake

274. www.bit.ly/2prxkqm

275. Hifadhidata ya Thesaurus Linguae Graecae ina matumizi zaidi ya 300 ya neno hilo yanayoenea katika kipindi cha miaka 1,200.

276. Westfall, Paul and Gender, sura ya 9

277. Westfall, Paul and Gender, sura ya 9

278. Uhakiki wa Tom Schreiner wa kitabu cha Westfall haujihusishi ipasavyo na madai anayotoa kuhusu utafiti wake juu ya authentein, bali unadai tu kwamba "haonekani kufanya ufafanuzi makini kwa kiwango sawa na Wolters juu ya neno 'authentein'." Kwa kweli yeye anatoa uhakiki imara sana, ingawa wa heshima, wa kazi ya Wolters. Sawa na Schreiner, www.cbmw.org ilimwagiza Casey Haugh kupitia kitabu cha Westfall, naye analinganisha utafiti wake wa kifafanuzi na ule wa Wolters na kusema, "Westfall haonyeshi kujali kwa kiwango sawa kuhusu ufahamu wake wa authentein." Angalau Wolters ana sauti tofauti: "Ingawa sikubaliani na sehemu kubwa ya uchambuzi wa Westfall, ninampongeza kwa kuleta masuala ya isimu ya kinadharia katika mjadala huu, na ninatazamia kuona jinsi hoja zake zitakavyopokelewa na wale walio na ujuzi zaidi wa isimu kuliko mimi."

mwenyewe kuhusu *authentein*, na anahitimisha kwamba ladha hasi ya neno hilo kama linavyotumika katika 1 Timotheo 2:12 ni "karibu hakika." [279]

Kuhusu maana ya neno hilo, kwa mujibu wa Westfall: "Katika maandiko ya Kigiriki, kitenzi hiki kinarejelea matendo mbalimbali [ambamo] watu wanaolengwa na matendo hayo wanadhurika, wanalazimishwa kinyume na mapenzi yao (wanashurutishwa), au angalau maslahi yao wenyewe yanapuuzwa, kwa sababu matendo hayo yanahusisha kulazimisha mapenzi ya mtendaji, kuanzia kumvunjia mtu heshima hadi nguvu ya kuua."

Hitimisho lake linapatana na ukweli kwamba Jerome, katika tafsiri yake ya Kilatini ya Vulgata ya karne ya nne, alitafsiri *authentein* katika 1 Timotheo 2:12 kama *dominari* – familia ileile ya maneno aliyoitumia mahali pengine ambapo Paulo, licha ya mamlaka yake halali ya kiroho, anasema kwamba aina moja ya uongozi ambayo *kamwe* haitumii ni *kuwa bwana juu ya* wale anaowaongoza.[280]

Iwe neno hilo linamaanisha *kujitwalia mamlaka juu ya* (tafsiri ya Payne), *kuwa bwana wa* (tafsiri ya Wolters), au *kujilazimisha juu ya mtu na kumpuuza* (tafsiri ya Westfall), si wanawake Wakristo *wala wanaume Wakristo* wanaopaswa kufanya hivyo – *na kwa hiyo usomaji wa ukamilishano wa 1 Timotheo 2:12 unashindwa.*

Ingawa ni Mungu peke yake ajuaye hasa Paulo alimaanisha nini kwa *authentein*, kutokana na uzito mkubwa wa hoja hizi zinazounga mkono ladha hasi, ninahitimisha kwamba usomaji wa ukamilishano na tafsiri yake inayotumiwa sana ("kutumia mamlaka") huenda si sahihi. Tafsiri ya NIV iliyosasishwa ("assume authority" – "kujitwalia mamlaka")[281] na, angalau katika jambo hili,

279. www.bit.ly/340JLIS

280. 2 Wakorintho 1:24: Kiingereza: "lord it over"; Vulgata ya Kilatini: "dominamur." Ingawa Jerome alitumia neno *dominari* mahali pengine katika Vulgata kwa utawala kamili wa Mungu na wa Yesu, inaonekana alifahamu kwamba si neno linalofaa kwa uongozi wa kichungaji. Kwa kweli, anatumia neno hilo hilo kutafsiri maonyo ya Yesu na ya Petro kwa viongozi Wakristo wasiwe "mabwana" (au "wajifanye mabwana juu ya") wengine – tazama Marko 10:42-43; 1 Petro 5:3. Kwa kuwa maana hizi za mamlaka ya kiimla zinaonekana wazi katika ufahamu wa Jerome, kuna uwezekano mdogo sana kwamba alitumia neno hilo katika 1 Timotheo 2:12 kurejelea tu mamlaka ya kichungaji inayomcha Mungu. Ni kweli kwamba Jerome, katika mojawapo ya barua zake binafsi, analinganisha utawala (dominari) wa askofu na ule wa mfalme, lakini ulinganisho huo unaonyesha jinsi madaraka ya kikanisa na ya kisiasa yalivyokuwa yameingia katika nafasi ya askofu huko Roma mwishoni mwa karne ya 4.

281. Kwa kulitafsiri hivi, NIV inamwachia msomaji kuamua iwapo linarejelea kwa namna chanya kudai mamlaka halali, au kwa namna hasi kunyakua mamlaka kinyume cha haki. Kuunga mkono kwangu tafsiri hii kunachukulia maana hasi.

tafsiri za zamani za Kiingereza ("usurp authority" – "kunyakua mamlaka")[282] zinapaswa kupendelewa, ingawa nashuku kwamba "to control" ("kudhibiti", CEB), "to domineer" ("kutawala kimabavu", NEB), au "to lord it over" ("kujifanya bwana juu ya", TLB) huenda zikawa sahihi zaidi.

Nyanja Zote za Maisha

Pengine udhaifu mkubwa zaidi wa wazo kwamba Paulo analiwekea katazo hilo mipaka ya mikutano ya kanisa ni kwamba yeye anajenga hoja yake, kama wakamilishano wote wanavyosema, juu ya "mpangilio wa uumbaji." Hata hivyo, mtu hawezi kusema kwamba Paulo analiweka katazo lake dhidi ya uongozi wa wanawake kanisani juu ya msingi wa "mpangilio wa uumbaji," kisha akakana matokeo ya "mpangilio wa uumbaji" *kwa mahusiano yote na nyanja zote*. Hakuna kabisa njia ya kufasiri kifungu hiki kama kinachokataza wanawake kuwaongoza wanaume kanisani (kwa kutumia hoja ya mpangilio wa uumbaji) bila pia kuweka kivuli cha kutokubaliwa na Mungu juu ya wanawake wanaowaongoza wanaume nje ya kanisa – katika nyanja za serikali, biashara au utumishi wa umma.

Je, baadhi ya wakamilishano wanaepukaje matokeo yanayobana ya imani yao katika "mpangilio wa uumbaji" juu ya fursa za kikazi za binti zao ambao – kwa kuwa kazi ni sehemu ya uumbaji – hawaruhusiwi kuwaongoza wanaume? Wanadai kwamba kifungu hiki kinahusu tu nyanja ya kikanisa, hasa mikutano rasmi ya kanisa. Wanasoma maneno "nataka wanaume wasali kila mahali" kama yanamaanisha "nataka wanaume wasali *katika mikutano yote ya kanisa*." Wanaonyesha kwamba 1 Timotheo 2:1 inazungumza juu ya maombi, kama ufanyavyo mstari huu. Mstari wa 11 unazungumzia wanawake wanaojifunza chini ya neno linalofundishwa. Vivyo hivyo sura inayofuata inazungumza juu ya viongozi wa kanisa (3:1-12), na jinsi barua hii inavyowaagiza watu kuenenda katika nyumba ya Mungu (3:15). Wanasema kwamba haya yote yanaweka mipaka ya matumizi ya katazo la wanawake kufundisha na kuongoza kwenye mikutano ya hadhara ya kila wiki ya kanisa ambapo wanaume wapo.

282. Tazama kwa mfano: "Geneva (toleo la 1560): "I permit not a woman to … vsurpe authoritie ouer the man." Bishop (1589): "I suffer not a woman to … vsurpe auctoritie ouer ye man." KJV (1611): "I suffer not a woman to … usurp authority over the man."

Ninajibu, kwanza, kwa kusema kwamba mikutano ya maombi haikuwekewa mipaka ya mikutano ya ibada ya kila wiki ya kanisa. Kitabu cha Matendo kinaeleza mikutano ya maombi iliyofanyika katika vyumba vya juu milango ikiwa imefungwa, ufuoni mwa bahari, na katika vyumba vya gereza. Bila shaka mikutano ya kanisa imejumuishwa katika kile Paulo anachosema katika sura ya 2, lakini maisha ya kila siku ya kanisa – likiwa limekusanyika na likiwa limetawanyika – nayo yanaangaliwa: kwa maneno yote kuhusu mikono mitakatifu, kuwa huru na hasira na mabishano, jinsi mtu anavyojionyesha kwa mwonekano wake;[283] matendo mema, kujifunza, kuzaa watoto; na imani, upendo na utakatifu, Paulo anayaangalia maisha yote. Ikiwa, kama wakamilishano wanavyosema, Paulo anawakataza wanawake kuwaongoza na kuwafundisha wanaume, basi katazo hilo linahusu mahali pote na majukwaa yote.

Jibu langu la pili ni kumwachia Michael Bird aguse kiini cha jambo hili:

Nadhani inafaa kuonyesha kwamba wakamilishano wenyewe wanaweka masharti au wanapunguza makali ya matokeo kamili ya mtazamo wao, na hapa ndipo ulipo udhaifu wa msimamo wao. Kwa mfano, baadhi ya wakamilishano wanamruhusu mwanamke kuwafundisha wanaume kwa njia isiyo ya moja kwa moja kupitia vitabu, redio na tovuti, lakini hawatamruhusu kuwafundisha wanaume ana kwa ana. Mwanamke anaweza kuandika fafanuzi ya kitabu cha Waebrania itakayosomwa na wanaume, lakini hawezi kuhubiri wala kuwafundisha wanaume kuhusu Waebrania. Mwanamke anaweza kuwa rais, waziri mkuu, mkurugenzi mkuu wa kampuni, jenerali au afisa wa polisi, lakini hawezi kutumika kama mchungaji. Mwanamke anaweza kuwafundisha wanaume Kifaransa au masomo ya piano, lakini si Biblia wala theolojia. Mwanamke anaweza kuwafundisha wanaume wasioamini Biblia na mafundisho ya imani, lakini si wanaume Wakristo.

Tatizo nililo nalo hapa ni kwamba baadhi ya wakamilishano wanategemea kitabu cha Mwanzo na mpangilio wa uumbaji kuonyesha kwamba kwa asili ni kosa kwa

283. Kwa kuwa tumejifunza 1 Wakorintho 11, tunajua kwamba Paulo alipendelea wanawake wafunike vichwa vyao katika mikutano ya kanisa, na bado maneno yake kuhusu mitindo ya nywele hapa yanaonyesha kwamba anazungumzia pia jinsi wanawake wanavyojionyesha katika maisha ya kila siku.

mwanamke kuwa katika nafasi ya mamlaka juu ya mwanamume, na bado wanalitumia katazo hilo kwa maisha ya kanisa au ibada ya Jumapili tu. Lakini hilo ni sawa na kusema kwamba ni sawa kwa mtu kuzini mradi asifanye hivyo siku ya Jumapili au ndani ya ukumbi wa kanisa. Au ni sawa na kusema kwamba ni sawa kuzini mradi unafanya hivyo na mtu asiyeamini. Ikiwa ni ukiukaji ulio wazi namna hiyo wa mpangilio wa Mungu wa uumbaji kwa mwanamke kuwa na mamlaka juu ya mwanamume, basi jambo hili linapaswa kuhusu nyanja zote za maisha, iwe biashara, serikali, siasa, utumishi wa umma au kanisa, kwa sababu Mungu ni mwenye enzi juu ya taasisi zote, na maisha yote yanaishiwa mbele za Mungu na chini ya Mungu.[284]

Ikiwa tunashikilia usomaji wa ukamilishano lakini hatuko tayari kupiga marufuku kabisa na kila mahali uongozi wa wanawake juu ya wanaume, basi napendekeza kwamba tunahitaji kukiri kutokuwa na msimamo thabiti kwetu, kwa kuwabana tu wanawake Wakristo wanaoongoza kanisani. Suluhisho bora zaidi, napendekeza, ni kuchunguza upya jinsi tunavyosoma mistari hii.

Kwa Maana Adamu Ndiye Aliyeumbwa Kwanza, na Hawa Baadaye

Mbali na 1 Timotheo 2:12, andiko kuu la uthibitisho ambalo wakamilishano hulitoa kwa ajili ya "mpangilio wa uumbaji" ni mstari unaofuata: "Kwa maana Adamu ndiye aliyeumbwa kwanza, na Hawa baadaye." Wanasema kwamba huu ni ushahidi kwamba Paulo aliona mamlaka ya mwanamume katika uhusiano wa Adamu na Hawa kabla ya anguko. Je, hoja hii haina mwanya wowote?

Tuanze na maneno "kwa maana" (*gar*). Wasomi wa ukamilishano wanasema kwamba hapa yanamaanisha *kwa sababu*. Kwa maneno mengine, Paulo anakataza uongozi wa wanawake "kwa sababu" Adamu aliumbwa kwanza. Hata hivyo, neno *gar* halimaanishi "kwa sababu" kila mara. Linachomaanisha ni kwamba

284. Mike Bird, Bourgeois Babes, Bossy Wives and Bobby Haircuts: A Case for Gender Equality

maelezo au habari inayounga mkono kauli iliyotangulia inakaribia kutolewa.[285] Paulo hasa hutoa katika maandiko yake kila aina ya habari zinazounga mkono hoja, zikiwemo – kama inavyoonekana anafanya hapa – mifano ya kufafanua. Tukikumbuka hili, kifungu kinaweza kusomeka hivi: "Sasa simruhusu mwanamke kujitwalia mamlaka juu ya mwanamume; *ikumbukwe kwamba* Adamu aliumbwa kwanza …" (Baadhi ya watafsiri huchagua neno la Kiingereza *indeed* kwa ajili ya *gar* – linalomaanisha *ikumbukwe* au *kwa hakika*.) Ingawa si jambo la msingi kwa hoja yangu,[286] huenda *gar* hapa linaunganisha katazo lake si na sababu, bali na kielelezo cha kihistoria.[287]

Katika barua zake, Paulo hasa hutumia masimulizi na picha za Agano la Kale kama mifano ili kuunga mkono hoja anayoitoa. Anatumia habari ya Hajiri na Sara kufafanua mgongano wa Agano la Kale na Agano Jipya, uliokuwa uzoefu halisi wa waamini wa Galatia wasio Wayahudi waliokuwa wakidhihakiwa kwa kukosa tohara ya Kiyahudi.[288] Mahali pengine anatumia picha ya kuvuka Bahari ya Shamu, mana, wingu, mwamba, na pigo juu ya Waisraeli waliolegea kiimani jangwani kama mfano wa hatari inayolikabili kanisa la Korintho: kuokolewa na kutunzwa na Yesu, kisha kupoteza thawabu yao kwa sababu ya kushindwa kimaadili na ibada ya sanamu.[289] Baadaye anatumia picha ya Shetani kumshawishi Hawa kama kielelezo cha hatari inayolikabili kanisa hilo hilo, yaani

285. "Mjadala wa Mounce kuhusu *gar* katika Pastoral Epistles, 131–35, ambapo anapitia kwa ufupi matumizi ya Paulo ya gar na kuhitimisha: ushahidi kwamba linaanzisha sababu katika 1 Timotheo 2:13 ni mkubwa mno, kwa kuwa matumizi yake ya mara nyingi zaidi ni 'kueleza chanzo au sababu' (131). Hata hivyo, katika kila hali uhusiano wa kimantiki unapaswa kukisiwa kutokana na muktadha, na *gar* lenyewe halielezi 'chanzo au sababu.' Mchango wake mdogo kabisa wa kimaana unaashiria habari inayounga mkono, ambayo inaweza kujumuisha mifano, vielelezo, nukuu na aina nyingine za uungaji mkono pamoja na sababu; … Ufasiri wa maandiko mahususi hauwezi kuamuliwa kwa 'matumizi ya mara nyingi zaidi.'" (Cynthia Westfall, Paul and Gender, sura ya 4)

286. Lakini hata kama *gar* linamaanisha "kwa sababu" hapa, fasiri zote mbili za mistari 13-14 ninazokaribia kutoa bado zina maana. Kwa mfano, kwamba wanawake, kwa mujibu wa habari ya kielelezo ya Edeni, wanakusudiwa kuwaheshimu wanaume (mst. 13) na kutojitenga nao kwa kujitegemea (mst. 14), kunatumika kama msingi wa kitheolojia kwa katazo la Paulo dhidi ya jinsi baadhi ya wanawake wa Efeso walivyokuwa wakiwavunjia wanaume heshima (mst. 12).

287. Lakini hata kama *gar* linamaanisha "kwa sababu" hapa, fasiri zote mbili za mistari 13-14 ninazokaribia kutoa bado zina maana. Kwa mfano, kwamba wanawake, kwa mujibu wa habari ya kielelezo ya Edeni, wanakusudiwa kuwaheshimu wanaume (mst. 13) na kutojitenga nao kwa kujitegemea (mst. 14), kunatumika kama msingi wa kitheolojia kwa katazo la Paulo dhidi ya jinsi baadhi ya wanawake wa Efeso walivyokuwa wakiwavunjia wanaume heshima (mst. 12).

288. Wagalatia 4:22-24

289. 1 Wakorintho 9:24-10:14

hatari ya kuiacha nia yao safi na ya kweli kwa Yesu.[290] Katika mifano hii yote, Paulo anatumia mfano wa Agano la Kale kama mlinganisho wa hali anayoishughulikia wakati huo.

Vivyo hivyo, baada ya kueleza katazo lake kwa wanawake wa Efeso, na kwa wanawake wote wanaotenda vivyo hivyo katika makanisa mengine, analiunga mkono kwa mlinganisho. Ulinganifu anaouonyesha ni kati ya hali ya kanisa la Efeso na habari ya Adamu na Hawa katika Mwanzo 2-3. Lakini ni nini hasa katika habari ya Adamu na Hawa ambacho Paulo anajaribu kukisisitiza?

Wakamilishano wengi wanaamini kwamba neno "kwanza" (Kigiriki: *protos*) linadokeza *wa kwanza kwa cheo*, lakini itakuwaje ikiwa Paulo anarejelea hapa *wa kwanza kwa mfuatano, bila maana yoyote ya cheo*? Neno hilo hilo linatumika kumweleza Yohana aliyefika "kwanza" kwenye kaburi tupu la Yesu, na kueleza ukweli kwamba Mungu alitupenda "kwanza," na baada ya hapo sisi tunampenda kama jibu.[291] Kwa kweli, umbo la neno hilo hilo linatumika mara mbili katika kifungu kinachozunguka, mistari kumi kabla na pia mistari kumi baadaye, kurejelea wa kwanza kwa mfuatano: "Basi, *kabla ya mambo yote*, nataka dua … zifanyike kwa ajili ya watu wote," na "wajaribiwe *kwanza*, *baadaye* waitende kazi ya shemasi."[292]

Hata John Calvin anahoji mantiki ya tafsiri ya ngazi za mamlaka: "Hoja kwamba mwanamke yuko chini kwa sababu aliumbwa wa pili haionekani kuwa na nguvu sana, kwa maana Yohana Mbatizaji alimtangulia Kristo … lakini alikuwa duni sana kuliko yeye."[293] (Vivyo hivyo, katika Mwanzo 1 wanadamu waliumbwa mwishoni, lakini inasemwa kwamba wanatawala kila kitu kilichoumbwa kabla yao.) Je, Paulo, mtu mwenye akili nyingi namna hiyo, angetoa hoja ya namna hiyo?

Ikiwa Paulo hadokezi kwamba Adamu alikuwa na cheo juu ya Hawa, basi kwa nini anataja mfuatano tu? Jibu moja lenye kushawishi ni kwamba katika mstari wa 13 anaandaa kile atakachosema katika mstari wa 14 (na kumbukeni kwamba

290. 2 Wakorintho 11:3-4

291. Yohana 20:8, 1 Yohana 4:18

292. 1 Timotheo 1:2 na 3:10

293. John Calvin, The Epistles of Timothy, Titus and Philemon. Calvin, ambaye katika kifungu hicho hicho anamwita Hawa "aina ya kiambatisho" na "msaidizi duni," hata hivyo anaikubali tafsiri hiyo.

Paulo hakutumia namba za mistari, kwa hiyo hata mwelekeo wetu wa kutenganisha mstari wa 13 na mstari wa 14 haufai tangu mwanzo). Siwezi kuwaza muhtasari rahisi zaidi wa Mwanzo 2 kuliko ule ambao Paulo anautoa hapa: "Adamu ndiye aliyeumbwa kwanza (kama Mwanzo 2:4-20 inavyosema), na Hawa baadaye (kama Mwanzo 2:21-25 inavyosema)." Kwa hiyo huenda Paulo, katika mstari wa 13, anakumbusha jambo fulani kuhusu kuumbwa kwa Adamu na Hawa ambalo linapaswa kusomwa pamoja na mstari wa 14.

Hawa Alidanganywa, Si Adamu

Baada ya kusoma wasomi wengi wakamilishano, nimeona kwamba wanaweka uzito wa hoja yao ya "mpangilio wa uumbaji" juu ya mstari wa 13 (ambao napendekeza kwamba wameusoma vibaya kama cheo cha Adamu juu ya Hawa), lakini kisha kwa kawaida wanakiri kwamba hawana uhakika sana kuhusu mstari wa 14.

Wanaufasiri mstari huu kwa njia moja kati ya mbili. Ya kwanza ni kwamba Hawa (pamoja na binti zake) yuko hatarini zaidi kudanganywa kuliko Adamu (na wana wake), na kwa hiyo wanawake hawafai kuwa viongozi na walimu wa kiroho. Ya pili, iliyotetewa kwanza na George Knight mwaka 1977,[294] ni kwamba Hawa alishirikiana na Shetani kwa kuyakwepa mamlaka halali ya Adamu juu yake.

Je, ni rahisi zaidi kumdanganya mwanamke kuliko mwanamume? Kwa karibu milenia mbili, hadi miaka ya 1960, hili lilikuwa andiko la uthibitisho la kanisa kwa ajili ya hali ya mwanamke kuwa duni, ikiwa ni pamoja na kukosa kwake uwezo wa kiakili. Lakini Vuguvugu la Ukombozi wa Wanawake liliupindua mtazamo huo wa kitamaduni – na karibu Wakristo wote wenye kufikiri waliuacha pia. Ndiyo sababu karibu hakuna wasomi wa ukamilishano – ambao kwa haki wameibadilisha dhana ya wanawake kuwa duni na dhana ya usawa wa wanawake – wanaochagua tafsiri hii.[295] Hata hivyo, jambo hili haliwazuii baadhi ya watu jasiri kujaribu kuishikilia. "Paulo anaona jambo fulani katika Hawa linalowakilisha uanamke kwa ujumla," asema Grudem, ambaye ananukuu kwa kukubaliana msomi mwingine: "Kwa ujumla, wanawake wanajali zaidi

294. George Knight, The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women
295. Katika "Women in the Church" (sura ya 6) Schreiner anasema, "tafsiri hii inapaswa kukataliwa kwa kuwa inadokeza kwamba wanawake ni duni katika utu wao wa ndani na kiakili."

mahusiano na malezi, na wanaume wana mwelekeo zaidi wa uchambuzi wa kimantiki na kutopendelea upande. Kuwateua wanawake katika nafasi ya ualimu kumekatazwa kwa sababu wana uwezekano mdogo wa kuweka mpaka kuhusu mafundisho yasiyoweza kujadiliwa, na kwa hiyo udanganyifu na mafundisho ya uongo yataingia kanisani kwa urahisi zaidi."[296]

Lakini nukuu hii kimsingi inahitimisha kwamba wanawake *ni* duni kiakili. Pia inakana ukweli kwamba wanawake wengi ni wachambuzi na wenye mantiki zaidi kuliko wanaume wengi, na kwamba wanaume wengi wako hatarini zaidi kudanganywa kuliko wanawake wengi. Jambo lenye tatizo kubwa kuliko yote ni kwamba inasahau kwamba Maandiko yanaunga mkono bila shaka yoyote wanawake kuwafundisha wanawake wengine na watoto pia. Ikiwa mwanamke hawezi kufundisha kwa sababu ni rahisi zaidi kumdanganya, basi hapaswi kumfundisha mtu yeyote, hasa watoto!

Kwa hiyo mtazamo huu wa kihistoria umeachwa kwa haki na wasomi wengi wakamilishano.[297] Sasa hebu tupime mtazamo mpya wa Knight, ambao Schreiner anaueleza hivi:

Paulo anamwangazia nyoka aliyemkaribia na kumdanganya Hawa, si Adamu. [Kwa kufanya hivyo nyoka] aliupindua mpangilio wa uongozi wa mwanamume na akashughulika na Hawa peke yake wakati wa jaribu. Hawa alichukua hatua ya kwanza kumjibu nyoka, na Adamu akamwacha afanye hivyo. Kwa hiyo, kurejea kwa Mwanzo 3 kunatukumbusha kile kinachotokea pale mpangilio aliouweka Mungu unapodhoofishwa.[298]

Tatizo la mtazamo huu ni kwamba hakuna kitu katika simulizi ya Mwanzo wala katika hoja ya Paulo kinachodokeza kwamba asili ya udanganyifu wa Hawa

296. Wayne Grudem, Evangelical Feminism, sura ya 2

297. Wakamilishano hawazingatii matokeo ya jambo hili. Katika toleo la kwanza la Women In The Church, utetezi kamili zaidi wa usomaji wa ukamilishano wa 1 Timotheo 2, Daniel Doriani anaandika kiambatisho kuhusu historia ya tafsiri ya kifungu hicho. Anaonyesha kwamba hadi miaka ya 1960 kanisa lilikuwa limedhani kwamba katazo dhidi ya wanawake lilitegemea hali ya msingi ya wanawake kuwa duni. Kwa hiyo, angalieni kwamba si wafuasi wa ushirikiano wa pande zote tu, bali pia wakamilishano wanatoa kile ambacho Doriani anakiita "tafsiri mpya" ya kifungu hicho. Hakuna upande unaoweza kudai kwamba mtazamo wake ndio mtazamo wa kihistoria. Jambo la kutia wasiwasi ni kwamba toleo la pili linaondoa kiambatisho cha Doriani – inaonekana kama kukiri kimya kimya kwamba walikuwa wamekubali mengi mno. Kwa namna inayopotosha, katika sura ya 5 mtazamo wa ukamilishano unaitwa "mtazamo wa kihistoria."

298. Tom Schreiner. Women in the Church, sura ya 6

ilihusiana kwa namna yoyote na yeye kutoka katika nafasi yake na kudhoofisha "mpangilio aliouweka Mungu." Badala yake, vifungu vyote viwili vinaonyesha jinsi Hawa alivyoutilia shaka wema wa Mungu na hivyo akaiasi amri ya *Mungu*. Wakamilishano wanaingiza katika vifungu vyote viwili mambo ambayo hayamo. Katika Mwanzo 3, asili ya jaribu la Shetani haikuwa kupindua mamlaka ya Adamu juu ya Hawa, bali kupindua mamlaka ya Mungu juu yake. Na kisha Hawa na Adamu *wote wawili* wanaadhibiwa kwa dhambi ileile: ambayo kamwe haisemwi kuwa ni "kutoka chini ya mamlaka ya Adamu," au "kuacha kumwongoza Hawa," bali ni "kula tunda." Ndiyo, Adamu "alisikiliza sauti ya [mkewe]," lakini dhambi haikuwa tendo la kumsikiliza (jambo ambalo waume wote wanapaswa kulifanya), bali kukubali pendekezo lake la dhambi la kula tunda. Vivyo hivyo, nyoka halaaniwi kwa sababu aliupindua mpangilio wa uumbaji, bali kwa sababu alimdanganya Hawa (mst. 13-14). Matokeo ya Hawa kushindwa na udanganyifu ni kwamba akawa "mwenye dhambi" – neno kwa neno "mkosaji" (aliyevunja amri), jambo ambalo halihusu kubadilishana nafasi kati ya mume na mke, bali linahusu amri ambayo Mungu alikuwa amewapa wanandoa hao ya kutokula matunda ya mti uliokatazwa. Kubadilishana nafasi pekee katika Mwanzo 3 ni jaribio lao la kupanda juu ya kiti cha enzi cha Mungu na kuwa miungu yao wenyewe.

Kwa kuwa tafsiri zote mbili za ukamilishano za mstari wa 14 zina mashaka makubwa, tunapaswa kujiuliza Paulo anaweza kumaanisha nini kingine kwa maneno haya: "[n]a Adamu hakuwa ndiye aliyedanganywa; ni mwanamke aliyedanganywa akawa mwenye dhambi." Huenda huu ni mmojawapo wa mistari ambayo Petro anairejelea anaposema kwamba Paulo anaandika mambo fulani ambayo ni "vigumu kuyafahamu." Kama Westfall anavyosema: "Paulo anatoa tu simulizi fupi ya anguko bila kueleza zaidi theolojia yake au jinsi simulizi hiyo inavyohusiana na makatazo."[299] Ingawa wasomaji wa kwanza huenda walijua hasa Paulo alikuwa akizungumzia nini, sisi, tunaoichukua barua hiyo hiyo karne nyingi baadaye, hatujui yote ambayo Paulo aliyajua kuhusu wasomaji wake, na kwa hiyo huenda tunakosa vipande muhimu vya habari. Hata hivyo, ninatoa maana mbili zinazowezekana, ambazo zote mbili zinategemea

299. Cynthia Westfall, Paul and Gender, sura ya 4

wazo kwamba Paulo anawakemea wanawake wengi wa Efeso *kwa kufananisha tabia yao ya dhambi na ile ya mama yao Hawa*, kama inavyoelezwa na jinsi Hawa alivyoumbwa baada ya Adamu.

Maana ya kwanza inayowezekana ni kwamba Paulo, katika mstari wa 13, huenda anadokeza jinsi Mungu alivyompa Adamu maagizo kabla Hawa hajakuwepo. Je, Hawa alipokea maagizo haya kupitia Adamu na si moja kwa moja kutoka kwa Mungu? Ikiwa ndivyo, je, hii ndiyo sababu Shetani alimlenga yeye? Hili lingeeleza basi kwa nini inasemwa kwamba Hawa alidanganywa, ilhali Adamu hakudanganywa. Tukisoma hivi, dhambi ya Hawa ilitokana na shambulio dhidi ya usadikisho wake uliokuwa wa juu juu kwa kiasi fulani, na kwa hiyo ilikuwa udanganyifu; ilhali Adamu alitenda dhambi akiwa na macho wazi kabisa, na kwa hiyo dhambi yake ilikuwa uasi, si udanganyifu.[300] Katika hali hiyo, huenda Paulo anasisitiza hitaji la wanawake wa Efeso kuimarisha ufahamu wao wa injili na wito wake wa utauwa. Ingawa wanaume kama "Himenayo na Iskanda" (waliokuwa mawakala wa Shetani) ndio walioleta mafundisho ya uongo hapo awali, wanawake wengi wa Efeso (waliokuwa kama Hawa) ndio walioanguka kwa nguvu zaidi katika mafundisho hayo, na kwa hiyo hawakuwa katika hali ya kuwafundisha wengine (mst. 12), bali walihitaji kujifunza upya neno la Mungu kwa unyenyekevu na utulivu (mst. 11). Kinyume chake, wanaume waliobaki kanisani walisimama imara, kwa hiyo hawakuhitaji agizo hili.

Uwezekano mwingine ni kuyachukua maneno "Adamu ndiye aliyeumbwa kwanza, na Hawa baadaye" kama mwaliko wa kutafakari Mwanzo 2. Mahali pengine Paulo anasema kwamba "Hawa aliumbwa kutoka kwa Adamu, na Hawa aliumbwa kwa ajili ya Adamu"[301] – na kwa hili anamaanisha kwamba kuwepo kwa Hawa na kusudi lake vimefungamana kwa karibu sana na Adamu kama mwenzi wake. Huenda Paulo anasahihisha hadithi ya uongo ya Efeso iliyodai kwamba wanawake hawakuwahitaji wanaume. Ikiwa ndivyo, kosa la Hawa lilizidishwa na ukweli kwamba alilikabili jaribu *bila kumhusisha wala kumtegemea*

300. Kwa kweli ni kawaida kwa Paulo kutumia udanganyifu wa Hawa kwa njia hii, si kama rufaa kwa mpangilio wa uumbaji, bali kama mfano wa aina ya udanganyifu inayopaswa kuepukwa – kama anavyoliambia kanisa moja: "Lakini nachelea; kama yule nyoka alivyomdanganya Hawa kwa hila yake, hivyo fikira zenu zisije zikaharibiwa, mkaiacha nia safi na ya kweli kwa Kristo." (2 Wakorintho 11:3)
301. 1 Wakorintho 11:8-9

Adamu kama mwenzi wake. Ufahamu huu unaeleza jinsi alivyokuwa akidanganywa ingawa Adamu, aliyekuwa karibu, hakuwa akidanganywa. Kwa mtazamo huu, Paulo anawakabili wanawake wa Efeso ambao "waliwafundisha" ndugu zao kwa namna ya kujitegemea au isiyo ya heshima, wakisahau habari ya asili ambayo, kama kielelezo, ingewakumbusha binti za Hawa kuwaheshimu wana wa Adamu na kushirikiana nao kwa karibu.

Ni maana ipi iliyo sahihi? Ingawa napendelea ya pili, hatuwezi kuwa na uhakika. *Hata hivyo, kwa sifa yao, maana zote mbili zinaunganisha kwa uzi mmoja wanawake wenye dhambi wa Efeso, katazo la Paulo (mst. 12), na habari inayounga mkono (mst. 13-14), kwa namna ambayo mawazo ya mstari wa 13 na mstari wa 14 yanapatana.*[302]

Dhambi Halisi ya Wanawake wa Efeso

Wengi wa wanawake hawa wa Efeso walikuwa wamefanya nini kilichostahili katazo kama hilo? Jibu linapatikana katika kile kinachokatazwa: "Sasa simruhusu mwanamke kufundisha wala kutumia *authentein* juu ya mwanamume."

Swali la msingi la kuuliza hapa ni iwapo Paulo anakataza matendo mawili tofauti (kufundisha na kutumia *authentein*) au tendo moja lenye pande mbili (kufundisha kwa namna ya *authentein*). Ingawa Köstenberger anatetea matendo tofauti, wakamilishano wengi, wakiwemo Craig Blomberg na Kathy Keller, wanadai kwamba neno "wala" (Kigiriki: *oude*) linaloviunganisha vitenzi hivyo viwili kwa kweli *linaviunganisha vitenzi hivyo kuwa tendo moja lenye pande mbili zilizofungamana.*

Utafiti wa Philip Payne kuhusu neno *oude* unazikanusha hoja za Köstenberger na unadai kwamba ndivyo ilivyo.[303] Inafurahisha kwamba Piper, ingawa hakuielewa vizuri maana ya *authentein*, alikuwa tayari amechukua mtazamo huu mwaka 1989 aliposema: "Neno 'kufundisha' … huenda linamaanisha aina ya ufundishaji ambayo kwa namna fulani inahusiana na mamlaka. Kufundisha na kutumia

302. Hakuna kati ya maana hizi inayouchukulia mstari wa 13 kama sababu moja na mstari wa 14 kama sababu ya pili; badala yake zinaiunganisha mistari hiyo ili kutoa kielelezo kimoja chenye mshikamano kinachounga mkono mstari wa 12, kwa kusimulia upya habari ya Adamu na Hawa kwa namna inayohusiana hasa na hali ya kanisa la Efeso, kama inavyothibitishwa na barua yenyewe.

303. Tazama www.bit.ly/332TPjf. Tazama pia makala ya Jamin Hübner, ambamo anaeleza jambo hili kwa undani zaidi ili kushikilia wazo la tendo moja lenye pande mbili: www.bit.ly/3EKqWM8

mamlaka vinakwenda pamoja."[304] Tukisoma hivi, neno "kufundisha" halisimami peke yake, kama vile "hit" (kugonga) lisivyosimama peke yake katika usemi wa Kiingereza *hit and run* (kugonga mtu kisha kukimbia). Maana na ladha ya kila neno hubadilishwa na uwepo wa neno mwenzake, kwa namna ileile ambayo "loud" (kwa sauti kubwa) katika *loud and clear* (kwa sauti kubwa na wazi) ina ladha tofauti na ilivyo katika *loud and proud* (kwa sauti kubwa na kwa fahari).

Isitoshe, katika sura hii yote Paulo ana mwelekeo wa kuunganisha maneno au vifungu viwili kuwa wazo moja. Paulo anazungumza juu ya "wafalme na wote wenye mamlaka," "utulivu na amani," "utauwa na ustahivu," "mhubiri na mtume," "nasema kweli, sisemi uongo," "hasira wala majadiliano," "adabu nzuri na kiasi," "utulivu na unyenyekevu." Ninakubali nadharia ya Payne, Blomberg na Keller: mara nyingi Paulo anamaanisha jambo moja (si mawili) anapotumia vitenzi viwili pamoja, kama ilivyo katika mstari wa 12.[305] Kwa hiyo Paulo anashughulikia hali ambapo wanawake, kwa sababu ya ushawishi wa mafundisho ya uongo, kimakosa "wanawafundisha wanaume pamoja na kutumia *authentein* juu yao" au "wanawafundisha wanaume kwa namna ya *authentein*."

Basi, dhambi ya wanawake wa Efeso ni ipi? Wimbi la mafundisho ya uongo kanisani, kwa namna fulani, limesababisha wanawake wengi kuwatendea wanaume vibaya. Badala ya kuwa *ezer kenegdos* kwa wanaume, wanavaa kwa namna ya kutamanisha au ya majivuno (mst. 9); wanavuruga na hawafundishiki (mst. 11, 12c); wanawafundisha wanaume (badala ya kuwa tayari kuwasikiliza au kujifunza kutoka kwao), kwa namna inayojitwalia udhibiti juu yao (mst. 12b). Katika haya yote wanawavunjia wanaume heshima na kujiweka wazi kwa udanganyifu zaidi (mst. 13-14). Suluhisho la Paulo ni kwamba wanawake hawa, kama wanafunzi wote wema wa Yesu, warudi katika mkao wa unyenyekevu wa mwanafunzi anayenyenyekea (mst. 11). Wanapaswa kuacha kuwaamuru wanaume kwa nguvu namna hiyo, na badala yake walinde amani ya kanisa (mst.

304. Tazama www.bit.ly/3GOjAce. Schreiner anahitimisha vivyo hivyo: "1 Timotheo 2:11-15 inakataza ufundishaji wenye mamlaka tu."

305. Ikiwa bado hatuna uhakika kwamba Paulo ana nia ya tendo moja lenye pande mbili, basi angalieni "kufundisha wala authentein" ni kinyume cha nini, kama ilivyoelezwa katika mstari wa 11 na mwisho wa mstari wa 12: wanawake wanaojifunza kwa utulivu kwa namna ya unyenyekevu (mst. 11) – jambo ambalo kimsingi ni kutumia maneno mengi kuashiria wazo moja. Kwa kweli, mwisho wa mstari wa 12 unarudia wazo hilo tena, lakini safari hii unalifupisha kuwa neno moja tu: "awe katika utulivu."

12) kwa kuthibitisha tena kutegemeana kutakatifu na wanaume ambako Mungu alikusudia tangu mwanzo kwa ajili ya wanawake, kama ilivyo katika Mwanzo 2 (mst. 13), na pia kwa kuepuka kosa la Hawa la kujitenga na Adamu, hasa Shetani anapojaribu kudanganya, kama ilivyo katika Mwanzo 3 (mst. 14).

Kwa ufupi, nimechukua mtazamo kwamba tatizo lilikuwa *jinsi* wanawake walivyokuwa wakihusiana na wanaume na kuwafundisha. Hata hivyo, wasomi wengine, kama Andrew Bartlett katika *Men and Women in Christ*, wanadai pia kwamba tatizo lilikuwa *kile* ambacho wanawake wa Efeso walikuwa wakifundisha.[306] Bartlett anadai kwamba wanawake hawa hawakuwa wameathiriwa tu na mafundisho ya uongo; walikuwa wamekuwa wasambazaji wake. Kwa hiyo, wanawake wa Efeso walihitaji kuacha 1) kumfundisha mtu yeyote *na* 2) kuwadhibiti wanaume. Hili linaaminika: Paulo alikuwa amewaondoa kanisani walimu wawili wa uongo wanaume hapo awali (1:20), lakini wanawake

306. Ingawa wasomi wa ukamilishano wote wanadai kwamba tatizo ambalo Paulo analishughulikia katika 1 Timotheo 2 lilikuwa *kwamba* wanawake walikuwa wakiwafundisha wanaume, wasomi wasio wa ukamilishano wanakataa mtazamo huu, lakini kisha wanagawanyika katika mitazamo mitatu: iwapo tatizo lilikuwa *kile* wanawake walichokuwa wakiwafundisha wanaume; au *jinsi* wanawake walivyokuwa wakiwafundisha wanaume; au mchanganyiko wa yote mawili. Katika sura hii nachukua mtazamo wa pili: tatizo lilikuwa *namna* ya kulazimisha, ya kiburi au isiyo ya heshima ambayo wanawake – walioathiriwa na mafundisho ya uongo, lakini si lazima wawe wasambazaji wake – walikuwa wakiwatendea na kuwafundisha wanaume. Hata hivyo, mtazamo wa kwanza au wa tatu pia unawezekana, kama aya hii inavyoeleza kwa ufupi. Andrew Bartlett, katika sura ya 11 hadi 13 na Viambatisho 3-6 vya "Men and Women in Christ", anatoa hoja yenye nguvu zaidi na kamili zaidi niliyowahi kusoma kwa ajili yake. Kwa kukubali uchambuzi wa Köstenberger kwamba huenda Paulo anakataza matendo *mawili* tofauti ingawa yanaingiliana, ambayo Bartlett anayasoma kama "Simruhusu mwanamke kufundisha (mtu yeyote) wala kutumia authentein juu ya mwanamume," (Kiambatisho 4) anajenga hoja, kwa ushahidi kutoka 1 Timotheo, kwamba walimu wa uongo wanaume walikuwa wameondoka kanisani, lakini bado "wajane kadhaa matajiri wenye umri mdogo wanaoishi kwa anasa [walikuwa] wakizunguka nyumba kwa nyumba, wakieneza hadithi za uongo zisizo na faida zilizohusisha uchawi na unajimu, huku wakionyesha utajiri wao, wakiwa wamevaa bila staha, na kila mmoja akimtafuta mwanamume atakayetosheleza tamaa zake za kimwili." (uk. 259) "Katika barua yake yote Paulo anawataja walimu wa uongo bila kubainisha jinsia. Tunaweza kukisia kutoka 1:3 na 5:13 kwamba alikuwa akiwafikiria wanawake kadhaa kama walimu wa uongo ambao Timotheo alipaswa kuwashughulikia baadaye." (uk. 261) "Timotheo lazima awanyooshe na kuhakikisha kwamba hakuna hata mmoja wao anayechukua nafasi ya mzee au shemasi mpaka athibitishe kwamba maisha yake yamerekebishwa." (uk. 263) Kwa mtazamo huu, Hawa, kama wanawake wa Efeso, "alidanganywa na shetani [yaani kupitia walimu wa uongo] akapokea maarifa yaliyokatazwa, na akamfundisha mwanamume uongo na kumshinda nguvu, kwa matokeo mabaya sana." (uk. 285) Ingawa mtazamo wa Bartlett ni tofauti na wangu, sote wawili tunafika mahali pamoja: "1 Timotheo 2 haihalalishi katazo la jumla dhidi ya wanawake kufundisha kanisani, wala dhidi ya wanawake kutumia mamlaka kanisani." (uk. 286) Ikiwa itathibitishwa (sidhani kwamba inaweza) kwamba Paulo anarejelea matendo mawili tofauti ("kufundisha" na "kutumia *authentein* juu ya mwanamume") na si, kama ninavyoamini, matendo mawili yanayofungamana ("kufundisha kwa namna ya *authentein*"), basi mtazamo wa Bartlett unapaswa kupendelewa kuliko wangu, kwa kuwa mtazamo wake, ingawa unajumuisha sehemu kubwa ya mtazamo wangu, unaeleza pia kwa nini wanawake katika hali hii wangeweza kukatazwa (mpaka warejeshwe) kufundisha kwa ujumla.

hawa walibaki. Tunajua kwamba mzigo mkuu wa barua ya Paulo ni kushughulikia mafundisho ya uongo (1:3), na kwamba walimu wa uongo wa Efeso waliwalenga hasa wanawake.[307] Wanawake wengi kanisani sasa walikuwa "wakizunguka-zunguka nyumba kwa nyumba" kama watu "wajishughulishao na mambo ya watu wengine, wenye maneno mengi, wakinena yasiyopasa" (5:13) (jambo linalofanana na mahali pengine katika Waraka wa Kichungaji ambapo Paulo anataka kuwanyamazisha baadhi ya watu waliokuwa "wakifundisha yasiyopasa").[308] Wanawake hawa walikuwa wamegeukia mafundisho ya uongo (5:15)[309] – kwa hiyo Paulo pia anazuia kuenezwa kwa mawazo haya potofu na wao hadi watakaporejeshwa katika mafundisho sahihi na utauwa.

Kwa njia yoyote ile, marekebisho ya Paulo kwa wanawake wa Efeso yanaweza kuonekana makali kwa hisia zetu za kisasa, lakini tunapoelewa kilichokuwa hatarini, tunaweza kuithamini zaidi hekima yake katika kuchukua hatua hii. Tabia hii ya dhambi, pamoja na mawazo ya uzushi yaliyoisukuma, ingelitia kanisa aibu machoni pa jamii ya kale iliyolizunguka, ambamo kwa desturi wanawake walitarajiwa kuwaheshimu wanaume, si kuwaaibisha hadharani. Mahali pengine katika barua hiyo, Paulo ana wasiwasi kwamba mwenendo mbaya wa wanawake Wakristo katika maisha yao ya kila siku huenda ukaharibu sifa ya kanisa kwa kutenda kwa namna inayowafanya "walaumike" na kumpa Shetani "nafasi ya kulaumu."[310] Ikiwa kulikuwa na wakati wowote wenye sababu ya kuwanyamazisha kundi la watu kwa muda, na kuwaomba waketi tena kwa unyenyekevu miguuni pa Yesu mwalimu wetu, basi ulikuwa wakati huu.

Kwa nini Paulo anasema kwamba wanawake *wote* hawapaswi kuwafundisha wanaume kwa namna ya *authentein*, ikiwa ni *baadhi* tu ya wanawake waliokuwa wakifanya hivyo? Kwa sababu ileile ambayo, mapema katika 1 Timotheo 2, anawaambia wanaume wote wasali bila kugombana, na wanawake wote wasivae kwa majivuno, ingawa bila shaka ni baadhi tu ya wanaume waliogombana na baadhi tu ya wanawake waliovaa kwa urembo wa kupindukia.

307. Tazama 2 Timotheo 3:6-8.
308. Tito 1:11
309. Zaidi ya hayo, tukiiweka 1 Timotheo pamoja na zile Nyaraka nyingine mbili za Kichungaji, jambo hili linakuwa wazi zaidi. 2 Timotheo 3:6-7 inawarejelea wanawake wanaopotoshwa na walimu wa uongo, wakati Tito 1:10-11 inawarejelea "wenye maneno ya bure, wadanganyao" ambao "imewapasa kuzibwa vinywa."
310. 1 Timotheo 5:7, 14

Jambo la msingi kabisa ni kwamba Paulo hasemi chochote dhidi ya wanawake wanaojitahidi kuwa wachungaji au walimu wanaomcha Mungu. Wasomi wa ukamilishano wanaopinga hili, kwa msingi wa kwamba sehemu inayofuata inahusu wazee na mashemasi, wanavuka mipaka ya hoja. Paulo anaposema, "Ni neno la kuaminiwa: Mtu akitaka kazi ya mwangalizi (askofu), atamani kazi njema. Basi imempasa mwangalizi …" anaanza sehemu mpya. Katika barua nyingi za Paulo kuna sehemu tofauti ambazo si lazima zihusiane. Katika barua ya 1 Timotheo, kuna sehemu sita kama hizo ambazo, ingawa zimeunganishwa kwa ulegevu na jitihada ya Paulo ya kulirekebisha kanisa lililoharibiwa na mafundisho ya uongo, zinashughulikia mambo tofauti. Kwa hiyo, hakuna kabisa chochote katika sura ya 2 kinachozungumzia nafasi za huduma, bali tu namna ambavyo shughuli za Kikristo (kama kusali, kuvaa, kujifunza) zinapaswa kufanywa vizuri zaidi (bila mabishano, kwa adabu, kwa unyenyekevu, n.k.). Zaidi ya hayo, kwa nini Paulo, kama wakamilishano wanavyodai, angeiangamiza hamu yoyote ya wanawake ya kuongoza, kisha mistari michache baadaye aiunge mkono "hamu ya kuwa mwangalizi" kwa "mtu" yeyote (naye anatumia neno la jumla, linalojumuisha jinsia zote, kwa hili)?[311] Kwa kweli, ametoka tu kuwaita wanawake wa Efeso kwa "matendo" mema (*ergon*) katika 2:10 – sasa katika 3:1 anasema kwamba kuwa mwangalizi ni mojawapo ya "kazi" (*ergon*) hizo njema.

Waume na Wake

Ingawa wasomi wengi wanahitimisha kwamba Paulo anashughulikia jinsi *wanawake kwa ujumla* walivyokuwa wakiwatendea vibaya *wanaume kwa ujumla* kanisani, baadhi (kama Martin Luther) wanasoma kifungu hiki kama Paulo akishughulikia *jinsi wake walivyokuwa wakiwatendea vibaya waume zao*. Kwa kuwa "mwanamke" na "mwanamume" yanaweza pia kutafsiriwa "mke" na "mume," CEB inatafsiri mstari wa 12 hivi: "Simruhusu mke kufundisha wala kumdhibiti mume wake." Watafsiri hawa wanaona kwamba Paulo anabadilika kutoka neno la wingi kwa wanaume (mst. 8) na kwa wanawake (mst. 9) hadi umoja kwa kila mmoja katika mistari 11-12. Kwa nini kubadilika kutoka wingi hadi umoja,

311. Agano Jipya linatumia neno *tis* kwa wanaume na kwa wanawake. Linamaanisha "yeyote," "mtu fulani" au "mtu." Kwa mfano, linatumika kama kivumishi kwa "mwanamke," "Martha," katika Luka 10:38.

wanauliza, isipokuwa anaashiria watu mahususi (wanandoa) na mahusiano mahususi (ndoa)? Ingawa bado sijaamua upande wowote, nadhani hoja dhidi ya njia hii ya kusoma kifungu hiki haziikanushi.[312]

Kuna sababu nne za kuamini kwamba huenda kifungu hiki kinadokeza ndoa, na si mahusiano kati ya wanaume na wanawake kwa ujumla. Kwanza, umoja wa jumla kwa "mwanamume" hauna maana. Ikiwa Paulo, kama wakamilishano wanavyosema, alikuwa akijaribu kumzuia mwanamke (umoja) kufundisha kanisani kwa sababu wanaume (wingi) walikuwepo, basi kwa nini anasema "mwanamume" na si "wanaume"? Ingekuwa kawaida zaidi kusema, "Simruhusu mwanamke (umoja) kufundisha … wanaume (wingi)" – isipokuwa Paulo anataka tuwazie mikutano fulani ya kanisa huko Efeso ambapo mwanamume mmoja tu yupo, jambo ambalo haliwezekani sana.

Pili, Paulo analiweka katazo lake juu ya Adamu na Hawa, ambao ni wanandoa wa kielelezo katika Maandiko (mst. 13-14), na kisha anazungumzia pia kuzaa watoto (mst. 15), jambo ambalo pia ni la kinyumbani kwa asili yake na kwa hiyo lina uwezekano mkubwa zaidi wa kurejelea muktadha wa ndoa.

Tatu, karibu kila mahali ambapo Paulo anatumia maneno ya Kigiriki *aner* na *gune* pamoja, anamaanisha waume na wake. Kwa kawaida, anapotaka kulinganisha watu kwa jinsia zao (jambo ambalo wakamilishano wanasema Paulo analirejelea hapa), anatumia maneno mengine ya Kigiriki. Kwa mfano, katika Wagalatia 3:28

312. Wakamilishano mbalimbali wanapinga usomaji huu kwa sababu tatu. Kwanza, wengine wanasema kwamba, kama Paulo angemaanisha waume na wake, angeongeza kiwakilishi kimilikishi ("wao") kwenye maneno hayo. Lakini Paulo mara chache sana hutumia kiwakilishi kimilikishi pamoja na 'mke' na 'mume' katika mafundisho yake yoyote makuu kuhusu ndoa (tazama Wakolosai 3:18-19; Waefeso 5:22-25; 1 Wakorintho 7:2-4, 11, 14, 33). Pili, wengine wanasema kwamba ingekuwa ajabu kwa Paulo kuwahutubia wanaume kama kundi (mst. 8) kisha wanawake kama kundi (mst. 9-10), kisha ghafla azungumze na wanawake walioolewa na wake walioolewa tu. Kwa kweli, ingekuwa kawaida sana kwa Paulo kuzungumzia mahali fulani katika barua yake ndoa ambazo bila shaka zilikuwa zimeathiriwa na mafundisho ya uongo – na hapa ni mahali pazuri kama mahali pengine popote. Tatu, wengine wanasema kwamba Paulo anabadilisha kati ya wingi na umoja bila mpangilio katika barua yake, na kwa hiyo hatupaswi kulipa jambo hilo uzito mkubwa. Kwa mfano, Paulo anazungumza juu ya mwangalizi wa jumla katika umoja (3:2) na juu ya mtenda kazi anayestahili ujira wake (5:18). Na, baada ya kuzungumza juu ya wazee katika wingi (5:17), anahamia umoja kadiri kifungu kinavyoendelea (5:19). Lakini Paulo kamwe hatumii umoja wa jumla bila mpangilio katika nyaraka zake nyingine. Daima kuna kusudi. Katika 3:2 anatumia umoja "mzee" kwa sababu sasa anazungumza juu ya aina ya mtu ambaye Timotheo anapaswa kumtafuta kuwa mzee. Umoja 'mtenda kazi' (5:18) unatumika kwa sababu nukuu anayoitumia iko katika umoja. Kuhusu kubadilika kutoka wazee katika wingi (5:17) hadi umoja (5:19): katika 5:17 anazungumzia uongozi wao wa pamoja, wakati 5:19 inarejelea mashtaka yanayoletwa dhidi ya wazee mmoja mmoja.

("hakuna mtu mume wala mtu mke"), anatumia maneno *arsen* na *thely*, maneno ambayo Yesu pia aliyatumia alipozungumza juu ya kuumbwa kwa watu wenye jinsia (tazama Mathayo 19:4: "yeye aliyewaumba mwanzo aliwaumba mwanamume na mwanamke").

Nne, kutajwa kwa "mwanamke" anayemfundisha "mwanamume" kunadokeza mazungumzo ya faragha kati ya watu wawili wa jinsia tofauti. Katika utamaduni wa kale ambamo adabu ilipewa uzito mkubwa, jambo hili kwa kawaida lilitokea majumbani tu.

Ikiwa Paulo *anarejelea* ndoa, basi huenda inamaanisha kwamba ana wasiwasi juu ya jinsi wake wa Efeso, baada ya kuathiriwa na mafundisho ya uongo, walivyokuwa na mazoea ya kuwafundisha waume zao kwa njia isiyo rasmi, kwa namna ya kuwadhibiti na kuwalazimisha; na jinsi walivyokuwa, kama Hawa, katika hatari kubwa ya kudanganywa zaidi walipojiondoa wenyewe kutoka katika ushirikiano wa unyenyekevu na waume zao. Tukifasiri hivi, Paulo kwa hekima analizuia jambo hili na kuwahimiza wake hawa kurudi chini ya neno la Mungu kama wanafunzi wanyenyekevu wanaofundishika, na kando ya waume zao kama washirika.

Inafurahisha kwamba kanisa linaloongoza katika Vuguvugu la Acts 29 (Acts 29 Movement), ambalo ni la ukamilishano kwa msisitizo mkubwa, liliandika uchambuzi mrefu wa kibiblia ili kuhalalisha kuwatenga wanawake na ufundishaji na uongozi, lakini likapata hoja moja tu kwa ajili yake: usomaji wa ukamilishano wa 1 Timotheo 2:12. Hata hivyo, katika waraka huo wanakiri (na kwa haki kabisa) kwamba huenda Paulo anarejelea ndoa tu.[313] Lakini angalieni: ikiwa Paulo anarejelea ndoa hasa, basi hoja yao moja ya kuwazuia wanawake *kwa ujumla* wasiwaongoze na kuwahubiri wanaume *kwa ujumla* inaanguka.

Maandiko Yenye Ukungu na Maandiko Yaliyo Wazi

Nina hakika kwamba katika 1 Timotheo 2:11-14 Paulo anashughulikia hali mahususi huko Efeso ambapo baadhi ya wanawake walikuwa wakitenda

313. Tazama tanbihi 160 katika "The Role of Women in the Village Church': www.bit.ly/3CFKgJO

dhambi. Kwa hiyo, mstari wa 12 haupaswi kusomwa kama amri ya ulimwengu wote kwa makanisa yote kila mahali, isipokuwa kanisa fulani pia lina wanawake fulani wanaowafundisha wanaume kwa namna ya *authentein*.

Hata hivyo, sasa ninatoa wazo muhimu la nyongeza: *kifungu hiki kina ukungu kiasi kwamba, kwa vyovyote vile, hakistahili kuwa msingi wa fundisho au desturi ya kanisa.*

Kanuni moja ya hermeneutiki (elimu ya kufasiri Maandiko) ni kwamba maandiko yenye ukungu yanapaswa kufasiriwa kwa nuru ya yale yaliyo wazi zaidi.[314] Maandiko ya pembeni, ambayo kwa kawaida yanataja mara moja tu kile yanachoonekana kusema – kama vile maagizo kuhusu kufunika kichwa "kwa sababu ya malaika,"[315] au kuhusu "wanaobatizwa kwa ajili ya wafu,"[316] au kuhusu Kristo kuzihubiri "roho zilizokaa kifungoni,"[317] au kuhusu mwanamke "ataokolewa kwa uzazi wake"[318] – hayapaswi kupewa uzito sawa na yale yaliyo wazi na ya msingi. Badala ya kuwa na msimamo mkali au kujenga mafundisho au desturi kubwa juu ya vifungu hivi vyenye ukungu zaidi, makanisa yanapaswa kushikilia fasiri zao za vifungu hivyo kwa unyenyekevu zaidi na kwa ulegevu, huku yakishikilia mamlaka ya Maandiko kwa ujasiri na kwa uthabiti.

Maandiko yenye ukungu *si* msingi halali wa fundisho bainifu (fundisho linalotambulisha msimamo wa kanisa). Mafundisho yaliyo wazi yanapaswa kutangulizwa. Tunashukuru kwamba maandiko mengi ya Biblia ni wazi; ni machache tu yenye ukungu.[319] Ni nini kinachofanya maandiko fulani yawe na ukungu? Mara nyingi yana idadi isiyo ya kawaida ya maneno yasiyoeleweka; au yanaonekana kusema kinyume cha yale yanayosemwa na vifungu vingine; au ni magumu hasa kuyatumia katika hali halisi; au hakuonekani kuwa na kifungu kingine chochote cha Biblia kinachosema jambo hilo hilo; au hali ya kale ambayo kifungu hicho kinaishughulikia inatatanisha. Kwa hiyo yanazaa tafsiri

314. Kwa mfano, Tertullian, Baba wa Kanisa wa karne ya pili, aliandika kwamba "kauli zisizo na uhakika zinapaswa kuamuliwa na zile zenye uhakika, na zile zisizoeleweka na zile zilizo wazi na dhahiri." (Imenukuliwa katika Gregg Allison, *Historical Theology,* uk. 122).

315. 1 Wakorintho 11:10

316. 1 Wakorintho 15:29

317. 1 Petro 3:19

318. 1 Timotheo 2:15

319. Tunakumbuka kwamba Petro alikiri kwamba katika nyaraka za Paulo kuna mambo "ambayo ni vigumu kuyafahamu" (2 Petro 3:16). Neno alilotumia Petro lilitumika pia katika ulimwengu wa kale kwa ajili ya kauli za waaguzi wa miungu, ambazo zilijulikana sana kwa kuweza kufasiriwa kwa zaidi ya njia moja.

nyingi tofauti, na hivyo yanajadiliwa vikali na wasomi wakuu.[320] Basi, sijui kifungu kingine kilichojadiliwa zaidi katika miaka mia moja iliyopita ya historia ya kanisa, wala andiko lenye ukungu zaidi kuliko hili. *Kwa vigezo hivi vyote, 1 Timotheo 2:12-15 ni andiko lenye ukungu mwingi sana*.

Kitenzi chake kikuu, *authentein*, ni neno lisiloeleweka vizuri, linalotokea mara moja tu katika Agano Jipya, na mara chache sana katika maandiko yasiyo ya Biblia ya wakati wa maisha ya Paulo. Wolters ana uhakika (kupita kiasi) kwamba neno hilo "kwa uwezekano mkubwa sana" halina maana hasi, ingawa anachunguza matumizi manane ya kale ya neno hilo yaliyo karibu zaidi na wakati wa Paulo na kugundua kwamba "uhaba na ugumu wa matumizi ya neno hilo katika vyanzo hivi vya Kigiriki vimechangia kwa kiasi kikubwa kukosekana kwa makubaliano miongoni mwa wasomi," na kwamba "kati ya haya manane, mengi yanabishaniwa kwa njia moja au nyingine, ama kwa sababu maandishi yenyewe yana shaka, muktadha haueleweki, au tarehe inabishaniwa." Kwa kweli, Wolters hata anatafsiri matano kati ya haya manane kumaanisha "kuchukua mamlaka," "kuwa na ustadi zaidi kuliko," "kuwa mwanzilishi," "kutenda kwa hiari yako mwenyewe," na "kufanya mauaji." Maelezo yake kuhusu aina hii pana ajabu ya maana ni haya: "*authentein* liliishi kwa kiasi kikubwa maisha ya chinichini (yaani, ya mdomo) kabla ya karne ya nne, kwa sababu lilikuwa sehemu ya kiwango cha lugha kisicho cha kifasihi."[321] Hii ndiyo sababu mito ya wino imemwagika huku maana yake halisi katika 1 Timotheo 2:12 ikiendelea kujadiliwa.[322] (Na si *authentein* peke yake – Schreiner anasema, "Kila neno katika mstari wa 12 linajadiliwa na wasomi."[323]) Jamin Hübner, katika tasnifu yake ya uzamivu (PhD), anapima kwa makini tafiti za karibuni zaidi kuhusu matumizi ya kale ya neno hilo, na anawakosoa kwa haki wasomi wa ukamilishano:

Ni jambo moja kusema "hatujui hasa 'authentein' lilimaanisha nini katika karne ya kwanza au katika 1 Timotheo 2:12." Ni jambo jingine kabisa kusema "hatujui

320. Kwa mfano, Waebrania 6:4-6 kina angalau njia 18 za tafsiri, na 1 Timotheo 2:12 kina 12.

321. Al Wolters katika "Women In The Church", sura ya 2.

322. Tafiti za kitaaluma kuhusu neno authentein katika maandiko ya kale yasiyo ya Biblia zinaendelea kuzaa matatizo ya kileksika na ya kitafsiri. Tazama www.bit.ly/3EHxZ8a

323. Mahali pengine, yeye analipinga jambo hili na pia analitia chumvi anaposema, "1 Timotheo 2:12 ni fundisho lililo wazi la Paulo na lazima liwe mwongozo wa kuelewa nafasi ya wanawake." Sote lazima tukiri kwamba si wazi hata kidogo.

hasa neno hilo lilimaanisha nini katika karne ya kwanza au katika 1 Timotheo 2:12, kwa hiyo tutadhani kwamba hakuna sababu maalum kwa nini Paulo alilichagua, kwamba halina dokezo la aina yoyote na hivyo linamaanisha tu kutumia mamlaka kwa jumla" – na kisha kuizuia nusu ya kanisa la ulimwengu mzima isiweze kuwa wachungaji. Hii si hoja ya busara.[324]

Kulichukua *authentein* kumaanisha "kutumia mamlaka" pia kunaufanya mstari huu kuwa mgumu hasa, kama si jambo lisilowezekana, kuutumia kwa uthabiti katika mazingira ya kila siku. Je, inakubalika, kwa mfano, mmishonari mwanamke kusimama na kuwafundisha injili wanaume wasioamini? Kifungu hiki hakisemi lolote kuhusu kama "mwanamume" huyo ameokoka au la. Ikiwa mwanamke hawezi kumfundisha mwanamume, mvulana anafikia umri gani ambapo mama au kiongozi wa vijana mwanamke hapaswi tena kumfundisha? Je, wanawake wanaweza kuwafundisha wanaume katika vyuo vya theolojia, au katika vikundi vya kujifunza Biblia vyenye wanaume na wanawake, au katika makongamano ya Kikristo? Je, wanaume wanaweza kusoma kitabu kinachohusu mafundisho ya imani au fafanuzi ya Biblia iliyoandikwa na mwanamke? Je, mwanamke anaweza kuongoza shirika la huduma lililo nje ya muundo wa kanisa la mahali, au huduma yenye wanaume chini yake? Katika kanisa, mwanamke anaweza kupanda hadi ngazi gani ya uongozi? (Kwa kuwa Köstenberger anawakumbusha wakamilishano kwamba katazo hilo ni dhidi ya wanawake kuongoza, si kuchunga tu,[325] si thabiti kuwanyima wanawake uongozi wa ngazi ya juu, lakini kisha kuwaruhusu kuwa na uongozi wa ngazi za chini juu ya wanaume, kama vile kuongoza kikundi kidogo au kuongoza timu ya watu wa kujitolea.) Na si wanawake wenye vipawa tu wanaowekwa pembeni na tafsiri ya ukamilishano ya 1 Timotheo 2:12, ambayo, inaposomwa kwa njia ya wakamilishano, inakuwa msingi pekee wa "kibiblia" wa kutofautisha kati ya kile kinachodaiwa kuwa ufundishaji usio rasmi usio na mamlaka, na ufundishaji rasmi wenye mamlaka, ambao inaonekana unawafaa wachungaji tu. Ni wahubiri wangapi wanaume wenye vipawa katika makanisa ya ukamilishano, ambao si wachungaji, hawajaruhusiwa kuhubiri kwa sababu ya mgawanyiko huu wa

324. Tazama www.bit.ly/3BNaSY8 uk. 245

325. "Kulipunguza suala hili kuwa tu 'hakuna wazee wanawake wala waangalizi wanawake,' kunaweza kuwa ni kurahisisha kupita kiasi. … 1 Timotheo 2:12 limejengwa juu ya ukweli wa msingi zaidi kuliko katazo la juu juu tu la wanawake kushika ofisi fulani." Chanzo: www.bit.ly/3wsFsFr

kitafsiri? Ikiwa tafsiri hii ya mstari mmoja kweli ni sehemu ya "kweli ile inayotuweka huru," ni maagizo gani mengine katika Agano Jipya yanayozaa kiasi hiki cha kutokuwa na uhakika, wasiwasi, makisio, ujanja wa hoja, maumivu na mafarakano katika mwili wa Kristo?

Hiki ndicho kifungu pekee kinachoonekana kusema kile kinachosema. Hakuna andiko jingine la Biblia linalosema kwamba mwanamke hapaswi kumfundisha mwanamume. Kama Mungu angetaka makanisa yote milele yawe na wahubiri na wachungaji wanaume peke yao, je, hakika asingetupa mstari wa pili wa kusema jambo hilo hilo? Andiko hili linakuwa gumu zaidi kufasiri kwa sababu ya ujuzi wetu mdogo kuhusu hali ambayo Paulo anaishughulikia. Majaribio yote ya kuielewa mistari hii yanalazimika kujaza kwa kukisia maelezo kuhusu jinsi hasa baadhi ya wanawake, au wote, walivyoweza kuwa wakiwatendea dhambi wanaume/waume zao huko Efeso, na jinsi tabia yao mbaya ilivyohusiana na usimulizi uliofupishwa kwa namna ya ajabu wa hadithi ya Adamu na Hawa.[326]

Mwisho, kutafsiri *authentein* kama "kutumia mamlaka" kunasababisha kifungu hiki kipingane na mifano mingi ya Biblia ambamo wanawake *kweli* wanaongoza na/au kuwafundisha wanaume, na inaonekana kwa kibali cha Mungu. Kama tutakavyogundua katika Sura ya 10–12, tafsiri ya ukamilishano haipatani na wanawake wa Biblia wanaowafundisha au kuwatawala wanaume.[327] Kujaribu kufasiri andiko moja la Biblia – hata kuandika kitabu cha kitaaluma juu yake – bila kuongozwa na kile ambacho Biblia inasema mahali pengine juu ya jambo hilo, na kisha kutangaza, "Neno la Mungu linasema waziwazi …" si njia ya busara, sahihi wala imara ya kuyashughulikia Maandiko. Ikiwa tunapaswa "kulitumia kwa halali neno," kama Paulo anavyomwambia Timotheo, vifungu vilivyo wazi zaidi vinapaswa kuongoza uelewa wetu wa vifungu vyenye ukungu zaidi juu ya jambo hilo hilo.

326. Mkamilishano Douglas Moo anakiri jambo hili waziwazi: "Mistari hii (mst. 13-14) inatoa madai kuhusu uumbaji na anguko, lakini haiko wazi jinsi inavyounga mkono amri zilizo katika mistari ya 11-12." (1 Timothy 2:11–15: Meaning and Significance. Uk. 68.)

327. Mfano unaovutia zaidi katika Maandiko ni wa Prisila, ambaye hasa alimfundisha mwanamume mafundisho ya imani (tazama "Mifano ya Wanawake Wanaofundisha" katika Kiambatisho 4) na alifanya hivyo kwa mamlaka ya kichungaji (tazama Sura ya 12 kwa ushahidi). Kwa kuwa tunaamini umoja wa Maandiko chini ya uvuvio wa Roho, kudai, kama wasomi wa ukamilishano wanavyofanya, kwamba 1 Timotheo 2:12 ni katazo kwa mwanamke kufanya kile ambacho Prisila alifanya, kunaonyesha kosa lililo katika tafsiri yao ya 1 Timotheo 2:12.

Kuokolewa kwa Uzazi

Pengine ishara iliyo wazi zaidi kwamba hiki ni kifungu chenye ukungu ni kwamba kinahitimisha katika mistari ya 14-15 kwa maneno haya: "[Hawa] alidanganywa akawa mwenye dhambi. Walakini wanawake wataokolewa kwa uzazi, wakidumu katika imani na upendo na utakaso pamoja na moyo wa kiasi." Grudem anaufasiri mstari huu kama njia ya Paulo ya kuwarudisha wanawake kwenye jukumu lao la nyumbani la kulea watoto, huku wanaume wakiendelea katika majukumu ya hadharani ya kufundisha na kuongoza.[328] Mbali na ukweli kwamba mstari wa 12 kwa uwezekano mkubwa hauzungumzii majukumu ya hadharani ya kufundisha na kuongoza, udhaifu mkuu wa tafsiri hii ni kwamba "uzazi" (kazi ya kibaiolojia ya muda mfupi) si sawa na "malezi ya watoto" (jukumu la kijamii la muda mrefu).

Basi mstari wa 15 unamaanisha nini? Ufunguo, kama wasomi wengi wanavyopendekeza, ni kukumbuka kwamba dhambi ya Hawa iliyoandikwa katika Mwanzo 3 inaleta mara moja matokeo ya "uzazi" wenye uchungu. Paulo anauchukua uhusiano huo, lakini anajaribu kuueleza kwa namna inayowajenga wanawake. Wasomi wamegawanyika kati ya tafsiri tatu zinazowezekana. Uwezekano mmoja ni kwamba Paulo anadokeza ahadi ya Mungu katika Mwanzo 3 kwamba uzao wa Hawa siku moja utakiponda kichwa cha Shetani. Kwa maneno mengine, wanawake wataokolewa kupitia uzazi wa Mama Mariamu, binti wa Hawa, na kupokea wokovu utakaowaongoza kwenye maisha matakatifu.

Uwezekano wa pili ni kwamba neno la msingi la Kigiriki *sōzō*, ambalo mara nyingi linahusu wokovu wa kiroho, linaweza pia kumaanisha kuhifadhiwa

328. Ili kuwa wa haki, wakamilishano wengine kama Craig Blomberg hawakubaliani naye.

kimwili.[329] Kwa maneno mengine, Mungu anawapa wanawake hawa wa kanisa la Efeso ahadi maalum ya kuwa pamoja nao katika tukio la hatari la kujifungua.[330]

Uwezekano wa tatu ni kwamba Paulo anapinga jinsi mafundisho ya uongo yalivyokuwa yamesababisha ndoa kukataliwa.[331] Pengine wanawake walioolewa waliopotoshwa katika kanisa la Efeso, kama wale wanawake waliojiona wa kiroho kupita kiasi katika kanisa la Korintho,[332] hawakuwa tu wameanza kujiondoa katika ushirika wao wa ndoa, bali pia walikuwa wameacha kufanya tendo la ndoa na waume zao. Kwa hiyo Paulo anasisitiza tena kwamba (tendo la ndoa na) uzazi ni sehemu ya utakatifu na utakaso.[333]

Inaweza kuwa mojawapo ya hizi, au kitu kingine. Lakini hoja ni kwamba mstari wa 15, mmojawapo wa mistari inayotatanisha zaidi katika Biblia, *unathibitisha jinsi mistari iliyotangulia, ambayo unaihitimisha, iliyo migumu kueleweka*. Hili linasisitiza zaidi kwamba mistari ya 11-15, kwa kila kigezo, si msingi unaofaa kwa fundisho la aina yoyote ile, sembuse fundisho ambalo, likijengwa juu ya wazo la "mpangilio wa uumbaji," linaweza kuizuia nusu ya ulimwengu kufundisha na kuiongoza nusu nyingine.

Historia hujirudia pale ambapo hakuna anayesikiliza. Katika historia ya ufasiri wa Biblia, limekuwa jaribu linalojirudia kwa kanisa kujenga mafundisho juu ya vifungu vya pekee. Mwanzoni mwa karne ya tatu, Ario alidai kwamba Mwana wa Mungu alikuwa kiumbe cha kwanza cha Mungu, akitegemea Mithali 8:22: "BWANA aliileta [Hekima] kuwa ya kwanza ya kazi zake." Mwanzoni mwa

329. Kama linavyotumika katika Matendo 27:20 na 2 Timotheo 4:18. Kwa kuwa Maandiko mengine yote yanasema kwamba wanawake wanaokolewa kiroho kwa imani katika Yesu, si kwa kazi ya kibaiolojia kama kuzaa mtoto, uelewa huu wa neno hili unapatana zaidi na fundisho la Biblia kuhusu wokovu wa kiroho.

330. Katika ulimwengu wa kale, kujifungua kulikuwa chanzo kikuu cha vifo na ulemavu kwa wanawake. Mungu wa kike wa Efeso, Artemi, muda mfupi baada ya kuzaliwa, alikuwa amemsaidia mama yake mwenyewe kujifungua. Kwa hiyo wanawake wa Efeso kwa kawaida walimwomba yeye awahifadhi wakati wa kujifungua. Hili linaongeza uzito kwa usomaji huu – pamoja na maisha matakatifu, wanapaswa kumwomba Mungu, asema Paulo.

331. Kama anavyosema katika 1 Timotheo 4:3.

332. Gordon Fee, katika fafanuzi yake inayoongoza juu ya 1 Wakorintho, anasema kwamba hii ndiyo hali iliyokuwa nyuma yake, iliyomfanya Paulo aandike 1 Wakorintho 7, ambamo anawashauri waume na wake kufanya tendo la ndoa wao kwa wao mara kwa mara. Baadaye katika barua anawashauri "wajane vijana waolewe, wazae watoto, wasimamie nyumba zao, wasimpe adui nafasi ya kulaumu." (1 Timotheo 5:14)

333. Mkamilishano Craig Blomberg ("Two Views on Women in Ministry") anapendekeza usomaji huu: "Mstari wa 15 ni mstari mgumu mno kutafsiri, lakini pengine unaeleweka vizuri zaidi kama unaopinga uzushi huo na msimamo wake dhidi ya ndoa." (sura ya 2)

miaka ya 1500 kanisa Katoliki lilikataa fundisho la Luther la wokovu kwa neema peke yake, likisimama juu ya Yakobo 2:24: "[M]tu huhesabiwa haki kwa matendo, si kwa imani peke yake." Na mwishoni mwa miaka ya 1900 wakamilishano walidai kwamba wanawake hawawezi kuongoza au kuwafundisha wanaume, wakishikilia 1 Timotheo 2:12. *Kosa katika visa vyote hivi ni kwamba tafsiri potofu ya kifungu kimoja chenye ukungu inatumiwa kudhoofisha fundisho lililo wazi zaidi juu ya jambo hilo mahali pengine.* Mpangilio wa Maandiko ni mkubwa na tata kiasi kwamba karibu katika mafundisho yote makuu ya kanisa kuna mistari kadhaa ambayo *inaweza kuonekana* kusema jambo linalopingana na imani sahihi. Njia ya kusonga mbele ni kuruhusu fundisho lililo wazi la sehemu kubwa hivi ya Biblia liweke mipaka kwa tafsiri yetu ya vifungu vichache kiasi vyenye ukungu zaidi.

Kwa kweli, hekima ya kuruhusu vifungu vilivyo wazi zaidi viangaze kupitia kifungu hiki chenye ukungu inaonekana hasa tunapojibu swali: "Je, wanawake wanaweza kuwafundisha wanaume?" – swali ninalolijibu katika Kiambatisho 4.

8

Enyi Wake, Nyenyekeeni

"Wenzi wa ndoa hawajawekwa katika uhusiano wa ngazi ambapo mmoja yuko juu ya mwingine, wala hawajatengwa kama vitengo vinavyojitegemea, kila mmoja akifanya apendavyo. Badala yake, uhusiano wa ndoa ni wa kunyenyekeana." Richard Hays[334]

"Tunahitaji kuwafundisha binti zetu kuwanyenyekea waume zao siku moja." Hivi karibuni nilipomsikia kwa bahati mama mmoja akimwambia mke wangu maneno haya, yalichochea sana mawazo yangu. Je, kweli nimfundishe Ivy jinsi ya kumnyenyekea mume wake siku moja? Suala la uongozi na unyenyekevu katika ndoa yako mwenyewe ni la binafsi vya kutosha, lakini ninapolazimika kufikiri juu ya mafundisho ninayopaswa kuwarithisha watoto wangu kuhusu ndoa, ninajisikia kujitoa zaidi kuhakikisha kwamba mafundisho hayo ni sahihi.

Ukamilishano wa Kipengele Kimoja

Ni pale tu nilipokuwa nikitafiti na kuandika sura hii na inayofuata ndipo hatimaye na kikamilifu nilipoliacha wazo kwamba mpango bora wa Mungu kwa ndoa zote unahusisha hata aina nyepesi kabisa ya mamlaka ya mume na unyenyekevu wa mke. Kwa kutegemea jinsi nilivyosoma Waefeso 5 kabla ya hapo, kwa muda mrefu nilikuwa nimeshikilia wazo kwamba uongozi wa kujitoa sadaka wa mume juu ya mke wake unakusudiwa kuonyesha kitu fulani cha uongozi wa kujitoa sadaka wa Kristo juu ya kanisa lake.

334. Richard Hays, First Corinthians, uk. 116

Ukamilishano wa kipengele kimoja unashikilia kwamba wanawake wanaruhusiwa kuwaongoza wanaume katika kanisa na katika jamii, ingawa wake wanapaswa kutekeleza aina fulani ya unyenyekevu wa upande mmoja kwa waume zao.[335] Huu ni tofauti na *ukamilishano wa vipengele viwili*, unaodai wanawake wanyenyekee katika ndoa na katika kanisa. Inafurahisha kwamba wasomi wengi wa Biblia na makanisa mengi ulimwenguni kote wanashikilia ukamilishano wa kipengele kimoja.[336]

Ninashuku kwamba wakamilishano wengi wa vipengele viwili wanaweza kusoma kitabu hiki, na kusadikishwa kuacha kuwatenga wanawake katika uongozi wa kanisa, lakini pengine bado wakashikilia aina fulani ya mamlaka na unyenyekevu katika ndoa – na kwa kuwa mimi pia nilishikilia msimamo huu kwa miaka kadhaa, ninauelewa kikamilifu msimamo huu.

Inafurahisha kwamba, *pale ambapo funzo langu linaloendelea la Waefeso 5 lilinifanya niache hata ukamilishano wa kipengele kimoja, halikubadilisha ndoa yangu kwa kiasi kikubwa sana*. Kama nitakavyoeleza, niligundua kwamba tayari nilikuwa, kwa kiasi kikubwa, mfuasi wa ushirikiano wa pande zote hata katika ndoa. Hiyo ni kwa sababu, ikiwa uzoefu wangu wa karibu miongo miwili ya ndoa umenifundisha jambo lolote, ni kwamba ndoa ya wenzi walio sawa inapendeza

335. Hata kama mamlaka na unyenyekevu vipo katika ndoa, haimaanishi kwamba mke hawezi kuwa na mamlaka hata juu ya mume wake katika eneo jingine. Kwa mfano, Debora, mkewe Lapidothi, katika utamaduni wa mfumo dume alimoishi, huenda alipokea (au huenda hakupokea) maagizo kutoka kwa mume wake nyumbani, lakini hata hivyo alistawi kama kiongozi katika nchi ambamo hata mume wake angelazimika kupokea maagizo kutoka kwake. Ni tata, ndiyo, lakini si kinzani, kwa kuwa hakuna hata kifungu kimoja cha Maandiko kinachotumia unyenyekevu wa mwanamke katika ndoa kama msingi wa kumzuia kuwaongoza wanaume katika kanisa na katika jamii.

336. Kama mfano mdogo tu, nimeona mitazamo ya ukamilishano wa kipengele kimoja kwa N.T. Wright wa Ulaya Magharibi, Hayk HovHannisyan wa Ulaya Mashariki, na, wakati fulani, Michael Bird wa Australia. Wale waliozama katika "vita" vya wanausawa na wakamilishano huko Marekani huenda wasiuelewe uwezekano huu. N.T. Wright anaeleza: "Sehemu ya tatizo, hasa nchini Marekani, ni kwamba tamaduni zinagawanyika kiasi kwamba ukiweka alama kwenye kisanduku kimoja, wengi hudhani lazima uweke alama kwenye visanduku vingine kumi na viwili upande huo huo wa ukurasa – bila kutambua kwamba ukurasa wenyewe ni wa kiholela sana na umefungwa na utamaduni." Tunapoambiwa jambo fulani mara nyingi vya kutosha, huwa tunaliamini. Nikionyesha nyota mbili katika anga la usiku na kusema "nyota hizi mbili zimeunganishwa; ni kundinyota linaloitwa The Pointers (Viashiria)," basi msikilizaji wangu anaanza kuwaza kamba isiyoonekana inayoziunganisha nyota hizi. Kila wakati anapotazama angani, 'kuwa pamoja' kwao kunaonekana. Kwa kweli ziko umbali wa mamilioni ya miaka ya nuru na ni nyota zinazojitegemea. Ni kutoka sehemu moja tu ya kutazamia katika galaksi yetu ndipo zinaonekana kuwa karibu sana. Ndivyo ilivyo kwa ukichwa wa mume na huduma ya wazee wa kanisa – ni nyota zinazojitegemea, zilizo tofauti. Hazijaunganishwa pamoja, kwa lazima, katika akili ya Mungu, na hakika hazijaunganishwa pamoja katika Maandiko.

zaidi sana kuliko ndoa ya kiongozi na mfuasi. Ndivyo ilivyo, licha ya misemo mingi mifupi iliyotungwa kwa uzuri kuhusu ndoa ya "Kikristo" ambayo mimi na wengine tumeihubiri mara nyingi sana, kama vile: "Mume anajitoa sadaka, mke ananyenyekea; mume anaongoza, mke anafuata; mume anaanzisha, mke anaunga mkono."[337]

Ingawa Yesu hasemi hata neno moja kuhusu uongozi wa mume juu ya mke wake,[338] Paulo anaonekana kuwa na mengi ya kusema, hasa katika Waefeso 5, ambayo ndiyo lengo la sura hii. Hiki hapa kifungu hicho:

21 Nyenyekeaneni ninyi kwa ninyi katika kicho cha Kristo.

22 Enyi wake, wanyenyekeeni waume zenu wenyewe, kama kumnyenyekea Bwana. 23 Kwa maana mume ni kichwa cha mkewe, kama Kristo naye ni kichwa cha kanisa, mwili wake, naye ni Mwokozi wa mwili huo. 24 Basi kama vile kanisa linavyomnyenyekea Kristo, vivyo hivyo wake nao wawanyenyekee waume zao katika kila jambo.

25 Enyi waume, wapendeni wake zenu, kama Kristo naye alivyolipenda kanisa, akajitoa kwa ajili yake, 26 ili alitakase, akilisafisha kwa maji katika neno, 27 na kujiletea kanisa tukufu, lisilo na ila wala kunyanzi wala lolote kama hayo, bali liwe takatifu lisilo na mawaa. 28 Vivyo hivyo imewapasa waume nao kuwapenda wake zao kama miili yao wenyewe. Ampendaye mkewe hujipenda mwenyewe. 29 Maana hakuna mtu aliyeuchukia mwili wake popote; bali huulisha na kuutunza, kama Kristo naye anavyolitendea kanisa – 30 kwa kuwa tu viungo vya mwili wake. 31 "Kwa sababu hiyo mtu atamwacha baba yake na mama yake, ataambatana na mkewe, na hao wawili watakuwa mwili mmoja." 32 Siri hiyo ni kubwa – lakini mimi ninanena habari za Kristo na kanisa. 33 Lakini kila mmoja wenu ampende mke wake kama nafsi yake; na mke amstahi mumewe.

337. Beth Allison Barr katika "The Making of Biblical Womanhood" (sura ya 6) ananukuu "Happily Ever After."

338. Hata hivyo wasomi wakuu wa ukamilishano wanadai kimakosa kwamba anasema hivyo! Kwa mfano, Andreas Köstenberger katika "God, Marriage, Family" (uk. 250) anaandika: "Yesu alithibitisha mpango wa awali wa Mungu muumbaji kwa ajili ya ndoa, akinukuu Mwanzo 1:27 na 2:24 (Mathayo 19:4-6 na vifungu sambamba). Kwa hili Bwana wetu alithibitisha kwa nguvu na kwa msisitizo kwamba muundo wa awali wa Mungu kwa ajili ya ndoa pamoja na mume kama kichwa na mke kama mwenzi anayenyenyekea na kusaidia."

Nilipokuwa nikitafiti sura hii, nimegundua kwamba maneno aliyoandika C.S. Lewis ni kweli: "Wengi … wanaona kwamba moyo huimba bila kuombwa wanapokuwa wakipambana na sehemu ngumu ya theolojia wakiwa na kiko mdomoni na penseli mkononi." Katika kisa hiki, Waefeso 5 ni kifungu kigumu kilichojaa theolojia, ambacho nimekuwa nikikitafakari kwa miaka mingi. Kuna sababu tatu kwa nini nimeshindana nacho sana.

Ya kwanza ni kwamba uhusiano wangu mkuu wa hapa duniani ni pamoja na mke wangu. Ninataka kulitii neno la Mungu na kuitumia hekima ya Mungu katika ndoa yangu, na kifungu hiki ni mojawapo ya maandiko makuu ya Biblia kuhusu ndoa, kwa hiyo afadhali nikielewe vizuri.

Ya pili ni kwamba usomaji wa kifungu hiki unaosema "mume anaongoza na mke anafuata" unakwenda kinyume na uzoefu wangu mwenyewe na hisia zangu za kitamaduni. Niruhusuni nieleze: nimemwoa mwanamke aliyesoma na mwenye uwezo kama mimi, na katika mambo mengi ananizidi. Yeye ni hodari kuliko mimi katika kusimamia fedha, na kwa sasa anapata pesa nyingi kuliko mimi; ni hodari kuliko mimi katika kutambua mahitaji ya kihisia na ya kivitendo ya watoto wetu; na ni kiongozi wa asili wa vikundi vya watu aliye bora kuliko mimi. Pia, Mungu anaonekana kusema naye kuhusu familia yetu na huduma yetu kama vile anavyosema nami. Kwangu, kujidai uongozi juu yake kunaonekana si tu kuwa jambo la kiholela, bali pia ukiukaji wa uhusiano wetu na wa uwezo wake. Nikiwa mkweli, inaonekana kwangu bora zaidi kushirikiana naye *kama mtu aliye sawa nami*, kuliko kumpa uongozi wangu.

Sababu ya tatu iliyonifanya nishindane na kifungu hiki ni kwamba wafafanuzi bora wa Biblia wanafikia hitimisho tofauti kuhusu kile ambacho kifungu hiki kinasema, na wachungaji wanafikia hitimisho tofauti kuhusu jinsi ya kutumia imani zao katika ndoa halisi. Ingawa maneno yanaweza kuonekana rahisi katika usomaji wa kwanza, mtu akitafakari zaidi, kifungu cha Waefeso 5 kinaibua maswali mengi kuliko majibu. Fikirini tu mistari michache ya kwanza: kwa nini Paulo anauweka uhusiano wa ndoa ndani ya mfumo wa mstari uliotangulia kuhusu kunyenyekeana? "Kichwa" kinamaanisha nini? "Kunyenyekea" kunamaanisha nini? Je, "kunyenyekea" kunamaanisha kitu kile kile katika mstari

wa 21 ("nyenyekeaneni"), mstari wa 22 (wake kuwanyenyekea waume zao) na mstari wa 24 (kanisa kumnyenyekea Kristo)? Na kivitendo, inamaanisha nini wake kuwanyenyekea waume zao "katika kila jambo"?

Nitayashughulikia maswali haya kwa kutoa tafsiri nne tofauti – au "mitazamo." Kwa kuwa robo tatu ya kifungu cha Waefeso 5 inamhusu mume, nitaeleza kila mtazamo kwa kile kinachotakiwa kwa mume Mkristo. Mitazamo hii inamwona mume kama mfanya maamuzi (Mtazamo 1), mwenye kauli ya mwisho panapokwama (Mtazamo 2), mtumishi wa aliye sawa naye (Mtazamo 3), na *paterfamilias* (baba wa nyumba) aliyekombolewa (Mtazamo 4).

Mtazamo 1: Mume kama Mfanya Maamuzi (wa Kawaida)

Huu ni mtazamo wa Wayne Grudem. Anadai kwamba Paulo anaposema "nyenyekeaneni" katika Waefeso 5:21, hamaanishi kwamba waumini wote wanawanyenyekea waumini wote, bali tu kwamba waumini wote wanawanyenyekea wale tu walio na mamlaka halali juu yao. Kwa maneno mengine, unyenyekevu unatoka kwa mke kwenda kwa mume, lakini hakika si kinyume chake.

Anasema kwamba "kichwa" katika "mume ni kichwa cha mkewe" kinamaanisha *mamlaka juu ya.* Paulo anawasihi wanaume wachukue uongozi juu ya wake zao, na wake waukubali uongozi huu. Kifungu kinapozungumza juu ya mume kuutoa uhai wake kwa ajili ya mke wake kama Yesu alivyofanya kwa ajili ya kanisa, hii inamaanisha kwamba Paulo anamhimiza mume si tu kumpenda mke wake, bali kumwongoza mke wake kwa njia ya upendo. Na Paulo anaponukuu Mwanzo 2:24 mwishoni, Grudem anadai kwamba Paulo anayajenga mamlaka haya ya mume juu ya mke juu ya simulizi ya kabla ya anguko kuhusu mamlaka ya Adamu juu ya Hawa.

Kuhusu matokeo ya kivitendo ya haya yote, Grudem anatueleza jinsi anavyoyatekeleza katika ndoa yake mwenyewe:

Katika kila uamuzi, uwe mkubwa au mdogo, na iwe tumefikia makubaliano au la, jukumu la kufanya uamuzi bado liko kwangu. (Ninazungumza hapa kuhusu maamuzi yanayotuhusu sisi wawili, si maamuzi ya mtu binafsi tunayofanya kila mmoja kuhusu maeneo yetu binafsi ya wajibu.) Sikubaliani na wale wanaosema kwamba ukichwa wa mwanamume unaleta tofauti mara moja tu katika miaka kumi hivi, pale mume na mke wanaposhindwa kufikia makubaliano. Nadhani kwamba ukichwa wa mwanamume unaleta tofauti katika kila uamuzi ambao wenzi hao wanafanya kila siku ya maisha yao ya ndoa. Ikiwa kuna ukichwa halisi wa mwanamume, kuna utambuzi wa kimya, usio wa wazi, kwamba kitovu cha mchakato wa kufanya maamuzi ni mume, si mke. Na ingawa mara nyingi kutakuwa na majadiliano mengi, na kunapaswa kuwa na heshima kubwa ya pande zote mbili na kujaliana, hata hivyo hatimaye jukumu la kufanya uamuzi liko kwa mume.[339]

John Piper ana sehemu ya mtazamo huu anapokumbuka kwa furaha ndoa ya wazazi wake, ambamo baba yake ndiye aliyekuwa mfanya maamuzi wa kawaida:

Baba yangu aliporudi nyumbani, alikuwa wazi kabisa kichwa cha nyumba. Aliongoza sala mezani. Aliikusanya familia pamoja kwa ibada ya nyumbani. Alitupeleka Shule ya Jumapili na ibadani. Aliendesha gari. Aliiongoza familia mahali ambapo tungeketi. Alifanya uamuzi wa kwenda Howard Johnson's kwa chakula cha mchana. Alituongoza mezani. Alimwita mhudumu. Alilipa bili. Yeye ndiye tuliyejua kwamba tungekabiliana naye kama tungevunja kanuni ya familia au kumkosea Mama heshima. Hizi ndizo zilizokuwa nyakati za furaha zaidi kwa Mama. Lo, jinsi alivyofurahi Baba alipokuwa nyumbani! Aliupenda uongozi wake. Baadaye nilijifunza kwamba Biblia inaliita jambo hili "unyenyekevu."[340]

Vitabu vingi maarufu vya Kikristo kuhusu ndoa vinaunga mkono mtazamo huu. Kimoja kinasema, "Mume … anawajibika kwa maamuzi muhimu nyumbani. … Mke anayeitikia na kupokea, kwa hiari yake … anaachilia uhuru wake kwa ajili ya upendo wa mume wake, kuthaminiwa naye kwa moyo wote, ulinzi wake na mahitaji anayompatia."[341] Kingine kinarudia hisia hiyo hiyo: "Mwanamume

339. Wayne Grudem, Evangelical Feminism, sura ya 1
340. John Piper, Recovering Biblical Manhood and Womanhood, sura ya 1
341. Ed na Gaye Wheat, Intended for Pleasure, toleo la nne, uk. 30–31

anaweza kuwa na wakubwa wengi nje ya nyumba, lakini ndani ya nyumba, ana nafasi ya kutoa mamlaka kwa upole na kupokea heshima anayostahili."[342]

Sasa, kabla sijaendelea kuchunguza mitazamo mingine, niseme hivi: hadi miaka ya 1980 karibu wasomi wote wa Biblia na Wakristo walikisoma kifungu hiki kwa namna hiyo hiyo hasa. Kwa hiyo huu ni mtazamo unaopaswa kuzingatiwa kwa uzito.

Lakini niruhusuni niwe mkweli: njia hiyo ingekuwa kifo cha ndoa yangu! Na kama mchungaji, sijawahi kuushauri mtazamo huu – bila shaka uzoefu wa maisha wa Grudem na Piper ni tofauti na wangu, lakini siwezi kuwaza uhusiano wa karibu ukistawi pale ambapo mtu mmoja anafanya maamuzi yote au mengi yanayowahusu wote wawili. Siwezi kujizuia kuhitimisha kwamba wenzi wanaosema mtazamo huu unafanya kazi katika ndoa yao ni ama wale ambao, kwa sababu ya malezi au utamaduni, wanapendelea "ndoa ya kimapokeo" ya zamani, au ni mume aliye kiongozi wa asili na mke aliye mfuasi wa asili. Hata hivyo, si kila uhusiano wa ndoa umeumbwa hivyo, na hakika si ule wa Julie na mimi. Ninafurahi kwamba katika miongo michache iliyopita, wachungaji na wanatheolojia walianza kupendekeza marekebisho ya mtazamo huu, ambayo baadhi huyaita "ukamilishano wa wastani," au kile ninachokiita "mume kama mwenye kauli ya mwisho."

Mtazamo 2: Mume kama Mwenye Kauli ya Mwisho (Mara Chache)

Timothy na Kathy Keller, katika kitabu chao kinachouzwa sana *The Meaning of Marriage*, wanatoa mtazamo laini zaidi wa ndoa ya ukamilishano. Wanaandika sura nzima kuhusu ukweli kwamba, kinyume na mtazamo wa Grudem, Paulo anayaweka majukumu ya kijinsia katika ndoa kama kielelezo cha kunyenyekeana katika mstari wa 21, ambako wanakufafanua kuwa uamuzi wa kumtumikia na kumpendeza mwingine kwa unyenyekevu:

Katika Wafilipi 2:2-3, Paulo anasema waziwazi kwamba Wakristo wanapaswa "kwa unyenyekevu kuwahesabu wengine kuwa bora kuliko [wao] wenyewe." …

342. Kevin Leman, Sheet Music, uk. 54.

Tunapaswa kuyafikiria na kuyahesabu maslahi ya wengine kuwa muhimu zaidi kuliko yetu. Mahali pengine anasema kwamba hatupaswi "kujipendeza wenyewe" bali tunapaswa "kumpendeza jirani yetu, kwa lililo jema, apate kujengwa. Kwa maana Kristo naye hakujipendeza mwenyewe" (Warumi 15:1-3). Paulo anafika hata kuwaambia Wakristo wawe "douloi" wa wenzao (Wagalatia 5:13) – kihalisi, watumwa. … Iwe sisi ni mume au mke, hatupaswi kuishi kwa ajili yetu wenyewe bali kwa ajili ya mwingine. Na hiyo ndiyo kazi ngumu zaidi, lakini pia muhimu kuliko zote, ya kuwa mume au mke katika ndoa.[343]

Kwa mtazamo huu, kunyenyekeana kunakwenda pande zote mbili: katika mistari ya 22-24, Paulo anawaambia wake wawanyenyekee waume zao, huku katika mistari ya 25-29 akiwaambia waume jinsi ya kuwanyenyekea wake zao (jambo linalochukua sura ya upendo wa kujitoa sadaka).

Ukiacha kunyenyekeana kando, akina Keller bado wanamtetea mume kama kiongozi. Wanafanya hivyo kwa kuhama kutoka lugha ya mume anayenyenyekeana na mke wake kwenda kwenye lugha ya mume anayejinyenyekeza "kwa jukumu la kiongozi-mtumishi."[344] (Lazima nieleze kwamba haya ni matumizi yenye shaka ya neno "kunyenyekea," kwa sababu sasa linamaanisha kitu tofauti na matumizi yake katika wazo la kunyenyekeana: kujinyenyekeza kwa jukumu si kitu kile kile hata kidogo na kumnyenyekea mtu.)

Tunashukuru kwamba akina Keller wanatoa aina laini zaidi ya uongozi kuliko jinsi unyenyekevu wa mke ulivyoeleweka katika karne zilizopita – "[P]ale ambapo pande zote mbili haziwezi kukubaliana, lakini uamuzi fulani lazima ufanywe, [mume ana] haki ya kupiga kura ya uamuzi na (hivyo) kubeba jukumu kubwa zaidi kwa uamuzi huo."[345] Mahali pengine, Timothy Keller anaiita hii haki ya mume "kubatilisha" msimamo wa mke wake kwa kutoa "kauli ya mwisho."[346] Kwa maneno mengine, *pale tu ambapo kuna kutokubaliana, na si katika maamuzi ya kila siku*, ndipo mume anapaswa kufanya uamuzi.

343. Tim na Kathy Keller, The Meaning of Marriage, sura ya 2
344. Tim na Kathy Keller, The Meaning of Marriage, sura ya 6
345. Tim na Kathy Keller, The Meaning of Marriage, Kiambatisho
346. Timothy Keller, The Timothy Keller Sermon Archive, 2012–2013

Kama mkamilishano wa wastani kwa muda mrefu, mimi na walimu wengine wengi wa kambi hiyo hiyo tumelitumia fundisho hili kwa kusema mambo kama haya: "Mara moja moja, katika nyakati chache sana, uamuzi lazima ufanywe, lakini ninyi wawili hamwezi kukubaliana; basi mke amwombe mume afanye uamuzi juu ya jambo hilo." Kwa mfano, rafiki yangu Alan Frow, mchungaji mkamilishano mwenye ushawishi huko Kusini mwa California, anasema kwamba karibu maamuzi yote katika ndoa yake yanafanywa kwa kushirikiana: "Nimeoa kwa miaka 25," anasema, "na katika muda huo ni mara tano tu mke wangu ameniambia, 'Hatuwezi kukubaliana. Wewe ndiye kiongozi, kwa hiyo nenda ukamtafute Mungu.'"[347]

Katika ndoa yangu mwenyewe, miaka ingepita bila haja ya mimi kutumia "mamlaka yangu ya kauli ya mwisho," kwa sababu sikuzote tuliweza kufikia makubaliano. *Lakini oneni, hii inamaanisha kwamba katika maisha yetu halisi, "uongozi" wangu juu ya Julie na haja yake ya "kunyenyekea" kwangu kivitendo havikuwepo.*

Mashaka kuhusu Mfumo wa Kauli ya Mwisho

Kwa wakamilishano wengi wa wastani, kama nilivyokuwa mimi kwa miaka mingi, kazi ngumu ya kuuboresha msimamo wa mtu kitheolojia haionekani kustahili usumbufu. Karibu siku yoyote ya mwaka, aina yao ya ndoa ni sawa kabisa na ndoa ya ushirikiano wa pande zote. Kwa kweli, ningeweza kuushikilia mtazamo wa akina Keller kwa muda mrefu zaidi kuliko nilivyofanya (na ninawaelewa na kuwahurumia wengine ambao bado wanaushikilia), isipokuwa kwamba nimekuja kuhoji kama *hata aina laini ya mamlaka na unyenyekevu kweli ni mpango bora wa Mungu kwa ndoa zote*. Kwa kweli, nina mashaka matano mazito.

Kwanza, ikiwa tunaufanya unyenyekevu wa mke kwa mamlaka ya mume wake kuwa kiwango bora, basi inakuwa rahisi zaidi kupuuza michango yake muhimu katika kanisa na katika jamii. Licha ya wakamilishano wa wastani kusisitiza kwamba unyenyekevu wa mke ni kwa mume wake *tu*, na si kwa wanaume wote, wakamilishano bado wanatumia hoja hii kudai kwamba ikiwa mke anapaswa

347. Sikiliza hapa: www.bit.ly/2ZPRZGH

kuongozwa nyumbani, hapaswi kuongoza kanisani.[348] Frow, kwa mfano, anasema kwa usahihi kwamba majukumu ya ndoa katika familia ya kibinadamu ni "kioo cha siri"[349] cha uhusiano wa Kristo na kanisa, na ingawa kisha bado anaunga mkono wanawake kuongoza katika jamii, anahitimisha kwamba, "katika familia ya Mungu kunapaswa pia kuwa na kuakisi kwa namna ya siri."

Lakini je, ni sahihi kuruka hivi? Katika Waefeso 5, Paulo anasema kwamba muungano wa mume na mke ni "siri" inayoelekeza kwenye muungano kati ya Kristo na kanisa. Kwa nini basi wakamilishano wajisikie huru kuilazimisha "siri" hii kwa ujumla juu ya jumuiya nzima, ili wazee wanaume kwa namna fulani wamwakilishe Yesu kama mume (na, kwa hoja hii, lazima wawe wanaume) huku kanisa lililobaki likimwakilisha bibi arusi (sasa kwa namna ya ajabu likiuacha mfano huo kwa kuwajumuisha wanawake *na wanaume*)? Zaidi ya hayo, wazo kwamba wazee wanamwakilisha mume wa kanisa ni wazo la hatari na lisilo la kibiblia – hasa wakati Yesu kwa msisitizo na peke yake ndiye anayeshikilia nafasi hiyo katika kanisa. Ikiwa tunashikamana na mfano wa ndoa na kanisa, nafasi iliyo karibu zaidi ambayo viongozi wa kanisa wanapaswa kuifikia ni kuwa rafiki wa bwana arusi, yaani wa Yesu, kama Yohana Mbatizaji katika Yohana 3:29.

Pili, nilijikuta nikijiuliza kwa nini, kwa mujibu wa mtazamo wa ukamilishano kuhusu ndoa, Paulo angeufanya kiwango bora mpangilio ule ule wa ngazi ambao anguko liliuleta, pale Mungu alipotangaza matokeo yake si kama ahadi bali kama utabiri wa kutisha: "[N]aye atakutawala."[350]

Tatu, ninaendelea kushtushwa na kiwango cha unyanyasaji kati ya wenzi ambacho imethibitishwa kwamba mara nyingi sana kipo katika ndoa za Kikristo. Wanasosholojia kama Elaine Storkey wanadai kwamba hali hii haisaidiwi hata kidogo pale unyenyekevu wa mwanamke unapofundishwa kama kanuni iliyoamriwa na Mungu. Licha ya kusikia mafundisho kuhusu mamlaka yao "ya

348. John Piper anaieleza hoja hii hivi: "Wanaume na wanawake wanapohusiana katika kanisa, wanaume wanapaswa kuongoza, kwa mfano wa jinsi mume anavyoongoza nyumbani (Waefeso 5:22-33)." Inafurahisha kwamba mojawapo ya makanisa makubwa zaidi katika bara langu linaruhusu wanawake kuhubiri na kuongoza kanisa, lakini utamaduni wa ajabu umeibuka kwa sababu ya msisitizo wake juu ya unyenyekevu wa mke: wahubiri na wachungaji hao wanawake wanakataa kuolewa, kwa sababu mara tu wanapoolewa, washiriki wa kanisa huelekea kuuchukulia uongozi wao kwa uzito mdogo.
349. Sikiliza hapa: www.bit.ly/2ZPRZGH
350. Mwanzo 3:16

wema," waume wakati mwingine wanachochewa na wazo lenyewe la mamlaka ya mwanamume yaliyowekwa na Mungu kushikilia "imani ya wazi au ya kisirisiri katika upendeleo na haki za mwanamume, ambapo wanaume hujidai haki za uhuru, hadhi na maoni ambazo haziwahusu wenzi wao."[351] Isipokuwa wao ni waume waliotakaswa kwa kiwango cha juu kabisa, kwa kutowaona wenzi wao kama walio sawa nao kweli, wanabaki na mwelekeo mkubwa zaidi, hata kama ni kidogo sana, wa kuwatendea kama walio duni.[352]

Barani Afrika, ninakoishi, kiwango cha ukatili wa kijinsia kinatisha kweli. Nimesikia hadithi za waume Wakristo wanaowapiga wake zao kwa sababu ya ukaidi (na hata za mchungaji aliyempiga mke mmoja katika kusanyiko lake kwa kuwa mkaidi kwa mume wake). Pia, baadhi ya tafiti[353] zinaonyesha kwamba fundisho la unyenyekevu wa mwanamke linaongeza uwezekano wa mke anayenyanyaswa kuendelea kuvumilia katika ndoa ya unyanyasaji, na pia uwezekano wa makanisa anayoyaendea kuomba msaada *kutompa* ushauri wa kuondoka kwa mnyanyasaji wake. Ikiwa hili ni fundisho bora la Mungu, nilijiuliza kwa nini, linapoangukia masikio ya Wakristo, mara nyingi sana linaleta madhara.

Nne, kadiri ninavyopendelea ukamilishano wa wastani kuliko aina kali zaidi, ilinibidi nikiri kwamba ulikuwa jambo jipya kabisa lililobuniwa hivi karibuni. Ikiwa tafsiri inayozaa ndoa ya ukamilishano wa wastani ina umri wa nusu karne hivi tu, ni changa hata kuliko tafsiri inayozaa ndoa ya ushirikiano wa pande zote. Ingawa ninashukuru kwa ukamilishano huu mpya wa wastani wa mtindo wa Keller, lazima nikubaliane na wasomi wa ukamilishano kama Grudem na Russell Moore, ambao wanadokeza kwamba njia hii laini zaidi kwa kweli inafanana zaidi na ndoa ya ushirikiano wa pande zote kuliko ndoa ya ukamilishano. Ikiwa usomaji wa moja kwa moja wa andiko unadai mimi kufanya maamuzi kwa kawaida na mke wangu kunyenyekea kwa kawaida, basi hatujawahi kweli kuwa

351. Elaine Storkey, Scars across humanity: Understanding and Overcoming Violence Against Women, uk. 210
352. Mawazo huenea nje ya kanisa. Ndiyo sababu tunahitaji pia kuuliza mawazo ya Kikristo yana matokeo gani yanayoenea katika utamaduni mpana. Kanisa linapofundisha kwamba unyenyekevu wa mwanamke kwa mume ni mpango bora wa Mungu, halifanyi lolote kupunguza uwezekano wa ukatili wa kijinsia. Hata hivyo, kanisa linaposisitiza kwamba mpango bora wa Mungu kwa ndoa ni ushirikiano wa pande zote, hakika linasaidia kudhoofisha ukatili wa majumbani.
353. Tazama www.ab.co/3bHZF05 na www.bit.ly/3GNbrVt

na ndoa ya "kibiblia" hata kidogo. Badala yake tumekuwa na ndoa "inayothibitisha kunyenyekeana ndani ya ushirika wa ndoa wa watu walio sawa," ambamo maamuzi yanafanywa "kupitia mchakato wa makubaliano yanayojadiliwa" – hivi ndivyo Moore anavyoeleza ndoa ya "kifeministi," na hakika si ndoa ya "kibiblia" au ya ukamilishano.[354] Ikiwa Grudem (na mtazamo wa kihistoria) yuko sahihi, basi ama Mungu anataka nibadilishe utendaji wangu na kuanza kufanya maamuzi zaidi kwa niaba ya mke wangu, au ninahitaji kubadilisha theolojia yangu. Kuendelea kuishi bila kupatana na kile tunachoamini ni kukosa msimamo tu.

Tano, kwa jinsi ninavyoona, hakuna jibu la kuridhisha kwa swali, "*Kwa nini* mke anyenyekee?" Mtazamo 1 unaweza kuwashtua wengi wetu sasa, lakini kwa karne nyingi ulikuwa na mantiki kamili: utamaduni na mafundisho ya kanisa viliamini kwamba wanawake walikuwa duni kuliko wanaume, na kwa hiyo walihitaji kuongozwa kwa faida yao wenyewe. Lakini tangu miaka ya 1960 mawazo hayo yameachwa katika utamaduni *na* katika kanisa. Sote tunawajua wanawake wengi walio na akili zaidi na uthabiti zaidi wa kufanya maamuzi kuliko waume zao. Kwa hiyo haiwezi kuwa kwamba wao ni duni katika kufanya maamuzi. Basi kwa nini?

Akina Keller wanathubutu kutoa jibu: "[J]ibu la swali hilo ni swali jingine: 'Kwa nini Kristo akawa yule wa kuachia mamlaka kwa Baba?'" Hoja yao ni kwamba unyenyekevu wa mke kwa mamlaka ya mume unakusudiwa kuakisi uhusiano wa Kristo na Baba. Hata hivyo, kama nilivyoeleza katika Sura ya 3 na 6, hili linaupotosha uhusiano ndani ya Utatu, na pia linapuuza ukweli kwamba Maandiko *hayalinganishi popote* Mwana kuachia mamlaka kwa Baba na mke kuachia mamlaka kwa mume.

John Piper anatoa jibu jingine: unyenyekevu wa mke Mkristo kwa mume wake unawaonyesha walimwengu wanaotazama unyenyekevu wa kanisa kwa Kristo. Hilo linapendeza likihubiriwa, lakini tazameni kwa karibu zaidi: hili linafanya kazi tu katika Mtazamo 1, ambapo mume anamwongoza mke kila siku ya maisha yake. Mtazamo 2 ni picha mbovu ya uongozi wa Kristo juu ya kanisa – ikiwa Yesu ni Bwana wetu, tunajiandikisha kwa uongozi wake wa kila siku, si

354. www.bit.ly/3nVy1CK

kwa aina fulani laini ya kufanya maamuzi kwa kushirikiana, ambapo mara moja moja tu, tunaposhindwa kukubaliana, tunamruhusu Yesu atumie turufu yake.

Ingawa wanatheolojia kama Keller na Piper wanajaribu kutoa sababu dhaifu za kitheolojia, wachungaji wengi, ambao mara nyingi wanaelekea zaidi kwenye mambo ya kivitendo, wanatoa uhalalisho huu kwa mamlaka ya mume: kitu chochote chenye vichwa viwili ni zimwi, wanasema, kwa hiyo ni muhimu kujua jukumu la mwisho liko kwa nani. Lakini hii ndiyo sababu ambayo siwezi kuikubali. Niruhusuni nieleze kwa nini.

"Lakini Jukumu la Mwisho Litakuwa kwa Nani?"

Katika muungano wa watu wawili, je, kweli jukumu la mwisho linahitaji kuwa kwa mtu mmoja tu, la sivyo ndoa inaharibika? Ninaweza kuona haja ya nahodha katika timu ya michezo, au jenerali juu ya jeshi, au mkurugenzi mtendaji katika kampuni. Lakini watu wawili katika muungano wa "mwili mmoja," ambao kwa hali iliyo bora, kama Mwanzo 2:24 inavyosema, wako "uchi," yaani kwa makusudi wako wazi na bila kinga mbele ya kila mmoja, hawaonekani kuhitaji kiongozi kama vile wanavyohitaji wote wawili kujitoa kikamilifu kupendana na kutumikiana kama wenzi walio sawa.

Love and Respect, kitabu maarufu cha Kikristo kuhusu ndoa chenye ushawishi mkubwa zaidi, kinaieleza hoja hii hivi: "Kuianzisha ndoa yenye watu wawili walio sawa kwenye uongozi ni kuiandalia kushindwa. Hiyo ni mojawapo ya sababu kubwa kwa nini watu wanatalikiana kila upande leo."[355] Lakini nilijiuliza, ushahidi wa dai hili la ajabu uko wapi? Ingawa natumaini kusoma tafiti zaidi kuhusu jambo hili, utafiti wa hivi karibuni wa wanawake Wakristo 21,000 wanaohudhuria kanisa, walioolewa na waliotalikiwa, umefikia hitimisho lililo kinyume: "Wenzi ambao mmoja wao hufanya maamuzi, hata kama anayazungumza kwanza maamuzi yake na mwenzi wake na kutafuta maoni yake,

355. Eggerichs, Love & Respect, uk. 221. Alitoa dai hili bila kurejelea tafiti zozote wala uthibitisho wowote wa nje.

wana uwezekano mara 7.4 zaidi wa kutalikiana kuliko wenzi wanaoshiriki mamlaka ya kufanya maamuzi."[356]

Wakristo wengi wanalijua hili kwa hisia za ndani (iwe wanadai kuliamini kitheolojia au la). Kati ya maelfu waliohojiwa, karibu asilimia 40 waliamini kwamba mume ana mamlaka ya kauli ya mwisho, huku karibu asilimia 60 wakiamini kwamba mke anapaswa kumpenda mume wake kwa kumnyenyekea – na bado, "ni asilimia 17.3 tu ya wenzi ndio wanaotekeleza kivitendo kwamba wanaume wana kauli ya mwisho. Kinyume chake, asilimia 78.9 ya ndoa zinaendeshwa bila mwenye kauli ya mwisho – kiasi kwamba wenzi ama hufanya maamuzi pamoja au huacha kufanya uamuzi ikiwa hawakubaliani."

Tulicho nacho hapa ni mitanziko miwili ambayo wachungaji kama mimi tumependelea kutoikiri. Kwanza, kuna kutolingana kati ya imani na tabia kwa watu tunaowaongoza. Ingawa Wakristo walio wengi wanaamini kwamba mume ndiye mfanya maamuzi au mwenye kauli ya mwisho, wengi hawalitekelezi! Pili, "ingawa wenzi wengi Wakristo wanaamini kwamba waume wana mamlaka ya kufanya maamuzi, *imani hiyo haikuwaletea wenzi madhara mpaka ilipotekelezwa kivitendo*." Je, wachungaji kama mimi *tusisitize* kwamba watu wa Mungu waanze kutekeleza kile wanachoamini, au tuhoji kile ambacho tumekuwa tukiwafundisha kuamini? Ikiwa mimi kama mchungaji kweli nataka yaliyo bora kwa wenzi wa ndoa ninaowaongoza, lazima nikabiliane na takwimu kadhaa ngumu:

Wanawake wasipojisikia kusikilizwa, na badala yake wakajisikia kana kwamba maoni yao si muhimu kama ya waume zao, ndoa zao zina uwezekano mara 26 zaidi wa kuishia kwenye talaka. … Hata kama anashauriana na mke wake, katika ndoa ambazo mume ana mamlaka ya kufanya maamuzi, maoni yake, kwa maana yenyewe, yana uzito zaidi kuliko ya mke. Na wanawake wanapohisi kwamba maoni yao hayapewi uzito sawa na ya waume zao, ndoa [zina uwezekano mkubwa zaidi wa] kuvunjika.[357]

356. Sheila Gregoire, The Great Sex Rescue, sura ya 2. Utafiti usio wa kidini wa The Gottman Insitute unakubaliana na hili – John Gottman anaandika katika "The Seven Principles for Making Marriage Work" kwamba "kitakwimu, mwanamume asipokuwa tayari kushiriki mamlaka na mwenzi wake, kuna uwezekano wa asilimia 81 kwamba ndoa yake itajiangamiza yenyewe."
357. Sheila Gregoire, The Great Sex Rescue, sura ya 2.

Kwa upande mwingine, kuna faida dhahiri za ushirikiano wa pande zote katika ndoa. "Wenzi wanapofanya maamuzi pamoja, wake wana uwezekano zaidi ya mara nne kujihesabu miongoni mwa asilimia 20 ya ndoa zenye furaha zaidi kuliko miongoni mwa asilimia 20 zenye furaha kidogo zaidi, na wana uwezekano wa asilimia 67 zaidi wa kufikia kilele mara kwa mara wakati wa tendo la ndoa."[358] Takwimu hizi zinathibitisha kwamba ndoa (na maisha ya tendo la ndoa) zinazofanikiwa zaidi ni zile ambazo wenzi wanaamua kushughulikia mambo pamoja, na wanapotofautiana, kulipa jambo hilo muda na uangalifu unaohitajika ili kufikia makubaliano.

Ninaweza kuelewa jinsi, katika timu ya uongozi ya, tuseme, watu kumi, kiongozi anaweza kuhitaji kuwa mwenye kauli ya mwisho mara kwa mara. Lakini tuwe waangalifu tusiingize mienendo ya kufanya maamuzi ya mashirika ndani ya ndoa, ambayo ni watu wawili tu, wenye uhusiano wa moyo zaidi kuliko wa kikazi, walioahidiana muungano wa ndani kabisa wa nafsi.

Zaidi ya hayo, ni mara ngapi wenzi hujikuta katika hali ambapo uamuzi muhimu *lazima* ufanywe bila wao kuwa na muda wa kufikia makubaliano? Kwa kawaida kuna muda wa kuamua, au wa wenzi kumwachia uamuzi yule mwenye usadikisho au utaalamu mkubwa zaidi katika eneo ambalo uamuzi huu unaliathiri. Lakini ikiwa wenzi bado hawakubaliani, inaonyesha kwamba wote wawili wanahisi kwa nguvu kuhusu mtazamo wao. *Kwa mume kisha kutumia cheo chake, hasa wakati wa tofauti kubwa kabisa, inaonekana kwangu kuwa matokeo mabaya kuliko yote!* Je, hakuna njia kwa wenzi kulizungumza jambo hili mpaka kuwe na makubaliano? Mpaka uwazi huo upatikane, ni bora kuendeleza mazungumzo,

358. Sheila Gregoire, The Great Sex Rescue, sura ya 2.

huku mume na mke wote wakitafuta matokeo bora katika maombi, wakitafuta ushauri kwa wengine, na kujaribu kusikilizana kweli kweli.[359]

Uzoefu wangu unanifikisha kwenye hitimisho hili: kutumia mamlaka yangu hasa pale ambapo mke wangu anahisi kwa nguvu kiasi cha kutokubaliana nami, kunaonekana kama hujuma dhidi ya uhusiano wetu. Tofauti na Alan Frow, anayekumbuka mara tano ambapo mke wake alimwomba atumie turufu, mimi nina kumbukumbu moja tu ya kufanya uamuzi mkubwa kwa namna iliyobatilisha mashaka ya Julie kuhusu jambo hilo. Lakini hata wakati huo hasa, yeye aliamini usadikisho wangu zaidi kuliko kukubali tu mamlaka yangu. Sasa ninapofikiri juu yake, nina kumbukumbu nyingi zaidi za kujaribu kufanya uamuzi wa mwisho kinyume na mtazamo wake, ila tu yeye kwa ujasiri akanipinga. Namshukuru Mungu kwamba kila wakati nilisikiliza na tukacheleweshe kufanya uamuzi wa mwisho. Nikitazama nyuma, nadhani ningeharibu imani yake kwangu kama, licha ya wasiwasi wake halali, ningejaribu kutumia cheo changu.

Hayo yote ni kusema kwamba nimekuja kuwa na mashaka makubwa kuhusu Mtazamo 2! Kadiri nilivyozidi kuwa mzee, na kadiri nilivyotembea na wenzi wengi zaidi kama mchungaji na pia kama rafiki, ndivyo inavyozidi kuwa vigumu kuyafagia mashaka haya chini ya zulia. Nimehitimisha kwamba jinsi Julie na mimi tunavyoiendesha ndoa yetu mbele za Mungu, na jinsi tunavyowalea watoto wetu kuwatendea wenzi wao, na kuwaruhusu wenzi wao kuwatendea wao, ni jambo la msingi kiasi kwamba ni bora kukabiliana na udhaifu wa hata mtazamo

359. Katika mahojiano ya podikasti, Alan Frow anautetea mfumo wa kauli ya mwisho kwa kusema kwamba, anaposhauri ndoa za wanausawa kama mchungaji, anaona kwamba "kuna mvutano mwingi kwa sababu hawajui nani atafanya uamuzi." Sikiliza hapa: www.bit.ly/2ZPRZGH – lakini je, hilo ni kweli kwa upana? Ikiwa uzoefu wangu wa ndoa, na wa wenzi wote ambao nimewashauri, ni kipimo chochote, ikiwa mke anatarajia kwamba mamlaka yatamwangukia mume ikiwa yeye na mume wake hawawezi kukubaliana, kwa kweli hilo litaongeza kiasi kikubwa mno cha mvutano katika uzoefu wake wa ndoa. Washauri wengi Wakristo wanasisitiza kwamba kinachosaidia zaidi kushughulikia mvutano katika ndoa za Kikristo zenye migogoro si kuanzisha mamlaka ya kauli ya mwisho kwa mume, bali kutokuwepo kwa mamlaka hayo. Badala yake, wenzi wanahitaji kujifunza jinsi ya kusikilizana kweli, kupendana na kuweka chini mipango yao kwa ajili ya kumtumikia mwenzake. Nimesikia hadithi za kutosha za wanawake wanaojaribu, wakijaribu kwa bidii kubwa, kunyenyekea kwa mamlaka ya kauli ya mwisho ya waume zao, lakini hata hivyo wakiumizwa nayo. Ninapojaribu kuwaza kubadilisha majukumu, na kujiweka katika nafasi ya mke anayehisi kwa nguvu kuhusu uamuzi fulani ambao mume wake anahisi kwa nguvu ile ile, naye mume ndiye hatimaye atakayeamua, ninatambua kwamba mtazamo wa kauli ya mwisho unaweza kumlazimisha mume kupuuza maneno ya Yesu: "[Msi]watendee wengine yale ambayo [hamtaki] wao wawatendee ninyi."

wa kauli ya mwisho, na kuwa wazi kwa tafsiri nyingine zinazowezekana za Waefeso 5. Nilipofanya hivyo, niligundua upya furaha ya kutosoma tu juu juu vifungu vigumu kama Waefeso 5, bali kuchimba zaidi, nikiuliza si tu kifungu kilikuwa kinasema nini, bali pia kwa nini kilikuwa kinasema hivyo, na kilikuwa kinamwambia nani hapo mwanzo.

Mtazamo 3: Mume kama Mtumishi wa Aliye Sawa Naye

Kabla sijawahi kuuchunguza ipasavyo mtazamo huu wa tatu, nilikuwa nimedhani kwamba ni wazi ni jaribio la kukwepa fundisho lililo wazi la Waefeso 5. Ningekubaliana na Frow, anayedokeza kwamba ni jaribio la kufanya "sarakasi" za kitafsiri na kifungu hicho. *Kwa hiyo nilishangaa sana, hatimaye nilipoutafakari mtazamo huu ipasavyo kwa akili yangu yote, kugundua jinsi unavyoshawishi kweli* – si kisa cha sarakasi za kifafanuzi, bali matokeo ya kufanya kazi ngumu inayohitajika sana katika ufasiri sahihi. Msomi wa Biblia Philip Payne anatoa uchunguzi kadhaa kuhusu Waefeso 5 unaofanya iwezekane sana kwamba kwa kweli Paulo anaendeleza usawa na ushirikiano wa pande zote kama msingi wa ndoa, na si – kama usomaji wa juu juu unavyodokeza – uongozi na unyenyekevu.

Kwanza, Paulo anaiweka ndoa ya Kikristo ndani ya mfumo wa kunyenyekeana. Payne anasema kwamba Paulo kuliunganisha neno "nyenyekea" (likimaanisha kujiweka chini ya mwingine) na kifungu cha kurudiana "ninyi kwa ninyi" (Kigiriki: *allelous*) ni mojawapo ya mafundisho ya Paulo yaliyo ya kimapinduzi zaidi kijamii na ya kibunifu zaidi kilugha. Mara nyingi katika Agano Jipya neno "nyenyekea" (Kigiriki: *hypotasso*) linamaanisha kufuata mamlaka ya mwingine, lakini kwa kuliunganisha na "ninyi kwa ninyi," *anaufanya unyenyekevu huu kuwa wa kurudiana, hivyo kubadilisha maana yake kutoka kukubali mamlaka ya mtu hadi kujiweka katika huduma yake.* Hili linapatana kikamilifu na yale ambayo Paulo ameshawaambia Wakristo wa Efeso, ambao wanapaswa kuwa: "mkichukuliana katika upendo" (4:25); "wafadhili ninyi kwa ninyi, wenye huruma;" na "mkisameheana" (4:32). Sababu anayotoa Paulo ni kwamba tunanyenyekeana "katika kicho cha Kristo" (5:21) – hili linarudi nyuma kwenye mwanzo wa sura,

ambapo Kristo anaonyeshwa kuwa alijiweka katika huduma yetu: "Kristo naye alitupenda, akajitoa kwa ajili yetu, sadaka na dhabihu kwa Mungu kuwa harufu ya manukato" (5:2).

Wakamilishano wakali wanaoshikilia Mtazamo 1 wanapinga jambo hili. Wayne Grudem na Kevin De Young wote wanajaribu kukanusha maana ya kurudiana ya mume kumnyenyekea mke kwa kudai kwamba kifungu "ninyi kwa ninyi" (kwa Kiingereza "one another") kinaweza kumaanisha "baadhi kwa wengine." Kwa mfano, Grudem anarejelea matumizi ya neno hilo katika "watu wauane" (Ufunuo 6:4) na anasema kwamba linamaanisha kwamba "baadhi ya watu watawaua watu wengine." Lakini kama mwandishi wa Ufunuo angewaza tu baadhi ya watu wakiwaua wengine, bila wao wenyewe kuuawa, asingetumia neno hilo kabisa. De Young anaonyesha maandiko mengine yanayotumia kifungu "ninyi kwa ninyi"[360] ambayo anadai si ya kurudiana – lakini yakichunguzwa kwa karibu, hakika ni ya kurudiana, kama yalivyo matumizi yote ya "ninyi kwa ninyi" katika sehemu nyingine ya barua kwa Waefeso, pamoja na Agano Jipya lote. Majaribio ya Grudem na De Young ya kufanya unyenyekevu wa "ninyi kwa ninyi" utiririke upande mmoja tu (kutoka kwa aliye chini kwenda kwa aliye na mamlaka) yanashindwa. Hata wanatheolojia waanzilishi wa ukamilishano kama George Knight na Tom Schreiner hawakubaliani nao katika jambo hili.[361]

Pili, Paulo anabainisha ni aina gani ya unyenyekevu wa mke anayoizungumzia. Kama nilivyosema hivi punde, kuna aina mbili za unyenyekevu. Kuna *unyenyekevu wa kufuata amri* unaotolewa na aliye chini kwa mwenye mamlaka, kama raia kwa serikali yake.[362] Kisha kuna *unyenyekevu wa kutumikia* – kama tulivyoona, huu ndio Paulo anaoumaanisha anapozungumza juu ya

360. Mathayo 24:10; Luka 12:1; 1 Wakorintho 7:5. 11:33

361. Njia nyingine ambayo wakamilishano wanapinga ni kusema kwamba ikiwa kunyenyekeana (katika Waefeso 5:21) kunakusudiwa kuwa mfumo wa jozi zote tatu (mume-mke, wazazi-watoto, mabwana-watumwa), basi ni dhahiri kwamba Paulo hawezi kwa vyovyote kuwa anadhoofisha wazo la uongozi na unyenyekevu katika ndoa, kwa sababu jozi ya pili na ya tatu kwa asili yake ni za ngazi. Uelewa wangu mwenyewe wa Waefeso 5:21 ni kwamba si mstari unaoweka mfumo wa jozi zote tatu, bali ni mstari wa mpito tu kuingia katika sehemu mpya ya barua ya Paulo, ambao Paulo anautumia hasa kwa mahusiano ya ndoa. Hii ni njia bora zaidi kuliko ile ya wakamilishano kama Schreiner na Knight ambao, wakikubali wazo la kunyenyekeana kuwahusu waume na wake, kwa namna ya ajabu wanalieleza upya kama "mke ananyenyekea kwa jukumu lake kama mke mnyenyekevu huku mume akinyenyekea kwa jukumu lake kama kiongozi anayejitoa sadaka." Lakini Paulo kwa wazi hawaambii wanyenyekee kwa majukumu, bali wanyenyekeane wao kwa wao.

362. Warumi 13:1

kunyenyekeana.[363] Aina ya kwanza ni ya upande mmoja na inaweza kudaiwa. Aina ya pili inaweza kuwa ya kurudiana, na sikuzote ni ya hiari.

Paulo anapowaambia wake wawanyenyekee waume zao, anazungumzia aina gani? Uwezo wetu wa kujibu swali hili unaathiriwa na tafsiri zetu za Biblia (za Kiingereza na nyinginezo). Fungueni Biblia yoyote na tutaona kituo mwishoni mwa mstari wa 21, kisha aya mpya kabisa inaanza. Baadhi ya tafsiri hata zinaingiza kichwa kidogo kati ya mstari wa 21 na 22, kama vile "*Wives and husbands*" (Wake na waume) (ESV). Lakini mgawanyo huu wa aya au kichwa kilichoingizwa kinaficha jambo muhimu sana: *katika lugha ya Kigiriki, hakuna kituo kati ya mstari wa 21 na mstari wa 22.*

Kwa kweli – na jambo hili lilinishangaza mno – nakala za zamani zaidi za Kigiriki tulizo nazo hazina hata neno "nyenyekea" katika mstari wa 22. Halipo kwa sababu mstari wa 22 unakiazima kitenzi kutoka mstari wa 21.[364] Kigiriki kinasema kihalisi, "mkinyenyekeana katika kicho cha Kristo, wake [angalieni neno linalokosekana] kwa waume zenu wenyewe …" *Kwa maneno mengine, Paulo anapowaambia wake wawanyenyekee waume zao hapa, anarejelea aina ile ile hasa ya kunyenyekea ambayo waumini wote wanapaswa kupeana wao kwa wao.* Paulo hapa hawaambii wake wawe chini ya waume zao kwa namna ya pekee. Badala yake, anarejelea aina ya pili ya unyenyekevu, ambamo wake wanachagua kuwatumikia na kuwapendeza waume zao kwa unyenyekevu. Analitumia neno nyenyekea mara ya mwisho katika sentensi hiyo hiyo kurejelea unyenyekevu wa kanisa kwa Kristo, ambao, kwa kuzingatia matumizi ya neno "nyenyekea" katika mstari wa 21 na 22, tunapaswa kuusoma hivi: "Kama vile kanisa *kwa unyenyekevu linavyomtumikia na kumpendeza* Kristo katika kila jambo, vivyo hivyo wake *kwa unyenyekevu wawatumikie na kuwapendeza* waume zao katika kila jambo" (m.

363. "Kwa sababu *hupotassō* linabeba wazo la kuwekwa katika ngazi chini ya mtu mwingine, linafaa kwa unyenyekevu kwa wenye mamlaka na pia kwa unyenyekevu katika mahusiano ya kibinafsi kati ya walio sawa. Katika kisa cha kwanza kuna mpangilio halisi wa ngazi katika mfumo wa madaraka: kwa mfano, waumini wako chini ya mamlaka ya serikali ya kiraia, na kwa hiyo lazima waenende kwa unyenyekevu kwa mamlaka hiyo. Katika kisa cha pili, mpangilio huo ni wa ndani ya moyo: waumini wanapaswa kujiweka chini ya wengine *kana kwamba* kuna mfumo wa ngazi; yaani, wanapaswa kuwahesabu wengine kuwa muhimu zaidi kuliko wao wenyewe, kwa maana hiki ndicho kiini cha unyenyekevu wa Kikristo (Warumi 12:10; Wafilipi 2:3)." (Andrew Bartlett, Men and Women in Christ, uk. 36)

364. Cynthia Westfall katika "Paul and Gender" (sura ya 1) anaandika, "Waefeso 5:18-23 ni sentensi moja katika Kigiriki, na maagizo kwa wake katika m. 22 yanategemea kisarufi kunyenyekeana kwa m. 21 kwa sababu ya udondoshaji (kuachwa) wa kitenzi 'nyenyekea' katika m. 22."

24).[365]

Tatu, "kichwa" (Kigiriki: *kephalē*) katika muktadha huu kwa uwezekano mkubwa sana hakimaanishi *mamlaka*, bali *chanzo cha uhai*. Katika Kiingereza cha kisasa, "head" (kichwa) kikitumika kwa njia ya mfano kinamaanisha mamlaka – mkurugenzi mtendaji ni "head" (kichwa) wa kampuni; afisa mkuu ni "head" (kichwa) wa kikosi. Zaidi ya hayo, tunapowaza kichwa halisi cha mwili halisi, sisi watu wa kisasa tunadhani kwamba kichwa, ambacho kina ubongo, ndicho kituo cha kuuongoza mwili. Kupitia mfumo wa neva, kinatuma amri kwa mwili.

Swali tunalopaswa kuuliza ni Paulo alimaanisha nini alipolichagua neno *kephalē*, na wasomaji wake wa kwanza wangeelewa nini. Wasomi wa ukamilishano wanadai kwamba, kwa kuwa Paulo anamlinganisha Kristo kama kichwa na mume, ambaye ni kichwa, hakika mamlaka ya mume yanadokezwa. Lakini hili linapuuza ukweli kwamba Paulo anapolitumia neno hili kama mfano, pengine hii si maana yake hata kidogo. Ndiyo, Paulo alielewa kwamba Yesu Kristo ana mamlaka juu ya kanisa na juu ya uumbaji, lakini anapochagua kumzungumzia Yesu kama *kephalē* wa mwili, kwa kawaida anasisitiza kitu kinachohusiana na mamlaka lakini si sawa kabisa na mamlaka. Katika "Kiambatisho 3: *Kephalē* Inamaanisha Nini," ambacho ni lazima kukisoma, ninaeleza kwamba, kinyume na dai la Grudem, neno hilo wakati wa Paulo kwa kawaida halikumaanisha mamlaka.

Paulo anakusudia maana gani hapa katika Waefeso 5? Dokezo muhimu zaidi ni kwamba analitumia kama sehemu ya mfano wa ndoa – tena ubunifu mpya kabisa wa kifasihi – ambamo *mume ni kichwa cha mke, ambaye ni mwili wake*. Neno la Kigiriki la "kichwa" linatumika kuhusiana na uhusiano wa mwanamume na mwanamke mara mbili tu (hapa na katika 1 Wakorintho 11:3), na wasomi wamegawanyika kuhusu maana ya neno hilo katika kila kisa (ingawa katika Sura ya 6, ninatoa hoja kwamba linamaanisha *chanzo cha uhai kinachostahili heshima* katika 1 Wakorintho). Ni katika Waefeso 5 tu ambapo neno hili linatumika ndani ya mfano wa kichwa-*na-mwili*. Je, Paulo anatupa madokezo yoyote kuhusu kile anachoweza kumaanisha kwa "kichwa cha mke, ambaye ni mwili wake"?

365. Paulo anaonekana kuilinda maana hii ya "nyenyekea" katika barua yake kwa kuchagua, katika mistari inayofuata, neno tofauti – "tii" – kwa uhusiano wa mzazi na mtoto na wa mtumwa na bwana.

Ndiyo, anatupa! Muundo halisi wa sentensi ya Kigiriki katika mstari wa 23, ambao kwa bahati mbaya umefichwa katika tafsiri nyingi, ni "mume kichwa cha mke, … Kristo kichwa cha kanisa, *yeye mwenyewe Mwokozi wa mwili*." Katika Kigiriki, tunaona kile Paulo anachomaanisha kwa "kichwa." Vifungu hivi vitatu vinavyolingana vinaonyesha kwamba Paulo anatumia "kichwa" kwa maana sawa na "Mwokozi." Kama Paulo angetaka kusisitiza mamlaka ya mume, angeweza kutumia mojawapo ya maneno mengi ya Kigiriki kusema hivyo: *kyrios* (bwana), *exousia* (mamlaka), au *proestōtes* (kusimamia). Badala yake, anachagua mfano wa kichwa na mwili, ambao anaulinganisha na Kristo kujitoa kama Mwokozi (si Bwana katika kisa hiki) wa mwili wake. Hakika, kwa mtazamo wa kitheolojia, Kristo ni Mwokozi (kile anachotupa katika huduma na matunzo) na pia Bwana (kile anachodai kutoka kwetu kwa haki), lakini *Paulo anaweka katika mfano huu maana ya Kristo kama Mwokozi wa mwili wake tu*. Ikiwa tuna shaka yoyote kwamba mume kama kichwa hapa anamaanisha matunzo na huduma ya mume, wazo la matunzo na huduma linaendelezwa katika mistari inayofuata, ingawa limefichika kidogo kwa jinsi Paulo anavyosuka ndani yake mfano mwingine tena wa ndoa ya Kristo na bibi arusi wake, kanisa:

Kristo alijitoa kwa ajili yake [bibi arusi/mwili wake] ili alitakase [bibi arusi/mwili wake], akilisafisha [bibi arusi/mwili wake] kwa maji katika neno, na kujiletea [bibi arusi/mwili wake] kuwa kanisa tukufu, lisilo na ila wala kunyanzi wala lolote kama hayo, bali liwe takatifu lisilo na mawaa. Vivyo hivyo imewapasa waume nao kuwapenda wake zao kama miili yao wenyewe. Ampendaye mkewe hujipenda mwenyewe. Maana hakuna mtu aliyeuchukia mwili wake popote; bali huulisha na kuutunza, kama Kristo naye anavyolitendea kanisa.

Mmeona? Katika kifungu hiki chote, *Paulo anasisitiza si mamlaka bali huduma na matunzo*. Anapozungumza juu ya mume kama kichwa cha mke, hadokezi kwamba waume wanapaswa kujidai mamlaka yao juu ya wake zao, bali kwamba *waume wanapaswa kuwatumikia wake zao kama yeyote kati yetu angeutumikia mwili wake mwenyewe*.

Baada ya kufafanua katika mistari ya 21-30 mfano huu wa tabaka tatu (wa kichwa na mwili; mume na mke; na Kristo na kanisa), Paulo kisha anaongeza

tabaka moja zaidi: muungano wa Adamu na Hawa kabla ya anguko – hili linaifanya picha anayoichora kuwa tata zaidi, lakini hata hivyo linatoa hoja nzuri ajabu: "'Kwa sababu hiyo mtu atamwacha baba yake na mama yake, ataambatana na mkewe, na hao wawili watakuwa mwili mmoja.' Siri hiyo ni kubwa – lakini mimi ninanena habari za Kristo na kanisa." (mst. 31). Mfano wa Paulo wa mume kuwa kichwa, na mke wake kuwa sehemu nyingine ya mwili, unamwezesha Paulo kuturudisha kwenye ndoa ya kwanza kabisa kati ya Adamu na Hawa, walipofurahia kwa mara ya kwanza umoja wa "mwili mmoja" kwa maana ya mfano. Kama tulivyokwisha kuona katika Sura ya 4, muungano kati ya Adamu na Hawa haukuhusu mamlaka na unyenyekevu, bali ukaribu wa furaha na ushirikiano. *Kwa kutumia mfano wa kichwa na mwili, Paulo katika Waefeso 5 basi anasisitiza si mnyororo wa amri bali kifungo cha upendo.*

Niruhusuni nitoe ufahamu mmoja wa mwisho unaotokana na kusoma Waefeso 5 kama wito wa Mungu kwa mume kumtumikia (si kumwongoza) mke wake: *hakuna hata agizo moja katika kifungu hiki kwa mume kumwongoza mke wake* – si hapa *na si mahali pengine popote katika Maandiko yote!* Endeleeni, someni hilo tena. Ni jambo linalobadilisha kabisa ufasiri.

Haya yote yanatufikisha kwenye hitimisho kuu kwamba huenda *hakuna kitu chochote* katika Waefeso 5 kuhusu mamlaka ya mume juu ya mke wake aliye chini yake. Badala yake, kile Paulo anachosisitiza kupitia mifano iliyo hai ni kwamba waume na wake wanapaswa kuungana kwa upendo, na kutumikiana na kupendezana wao kwa wao.

Je, hii inamaanisha kwamba Paulo anawaambia waume na wake watendeane kwa namna ile ile?

Ndiyo na hapana. Ndiyo, kwa sababu wote wawili wameitwa "kunyenyekeana." Na ingawa ni waume tu wanaoambiwa hapa "wawapende" wake zao, wote wawili wanapaswa kupendana – mahali pengine Paulo anawaambia wake hasa "wawapende waume zao."[366] Lakini pia hapana, kwa sababu huenda Paulo alikuwa akiwaza mifumo aliyoiona katika ndoa nyingi sana katika makanisa ya ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi. Kwa mfano, angalieni kwamba mume

366. Tito 2:4

anaelezwa kuwa *kephalē*, yaani chanzo cha uhai, si kwamba anaambiwa awe hivyo. Pengine Paulo anashughulikia ukweli kwamba katika ulimwengu wa kale, mara nyingi wake walikuwa wadogo kiumri na wenye elimu ndogo, waliozongwa na malezi ya watoto, na hivyo walitegemea kabisa matunzo ya kiuchumi na ya kimwili ya waume zao. Kumweleza mke anayetegemea mwingine kama *kephalē* kusingekuwa na maana yoyote.

Pia, ikiwa waume wa wakati wa Paulo walikuwa kama waume wengi sana ninaowajua leo, basi (kwa wastani) walikuwa na uwezekano mdogo kuliko wake wa kuutoa uhai wao kwa kujitoa sadaka kwa ajili ya wenzi wao.[367] Kwa sababu hii, Paulo anaona inatosha kuwaambia wake tu wawanyenyekee (yaani, kuwatumikia na kuwapendeza kwa unyenyekevu) waume zao, lakini kisha anaendelea kuubomoa ubinafsi wa mume kwa kumwambia mara tatu zaidi – akimsukuma ajitoe sadaka kama Kristo. Maneno haya yananigusa mimi moja kwa moja: katika ndoa yangu mwenyewe, si Julie bali ni mimi ambaye nimehitaji msukumo mkubwa zaidi kutoka kwa Maandiko na kutoka kwa kazi inayoendelea ya Roho ya kunibadilisha, ili nimtumikie na kumpendeza mwenzi wangu kwa kujitoa sadaka na kwa unyenyekevu. Ninashuku kwamba rafiki yangu, Andrew Bartlett, yuko sahihi anapohitimisha, "Paulo anamwita mume kutangulia katika kujitoa sadaka. Ingawa hili si tofauti kwa aina na wajibu wa Kikristo wa mke wa kumpenda mume wake bila ubinafsi, ni kuongezwa kwa nguvu kwa wajibu wa mume wa kupenda."[368]

Katika mstari wa 33, Paulo anawasihi wanaume hasa "wawapende" (si kuwaongoza) wake zao, na wake hasa "wawastahi" (si kujiweka chini ya) waume zao. Kwa nini anawaambia wake wawastahi waume zao, na waume wawapende wake zao? Ingawa wake wengi, wakati huo kama sasa, wangetaka kuheshimiwa, na waume wengi wangetaka upendo, kuna uwezekano kwamba Paulo anajua jambo fulani kuhusu nafsi bainifu za wanaume na wanawake wengi wa siku zake.

Hata ninapoeleza Mtazamo 3 – mume kama mtumishi wa aliye sawa naye – ninahisi nguvu yake. Kusema kweli, natumaini hii ndiyo tafsiri sahihi, kwa

367. Kuna hata maelezo ya kineurolojia ya jinsi waume huelekea kuwa na ubinafsi zaidi kuliko wake – tazama www.on.today.com/3CKRlsD
368. Men and Women in Christ, uk. 64

sababu ninaiona kuwa yenye kutia moyo na yenye changamoto kubwa. Ikiwa ninaona mtazamo wa Grudem wa mume kama mfanya maamuzi wa kila siku kuwa habari mbaya, na mtazamo wa akina Keller wa mume kama mwenye kauli ya mwisho kuwa bora zaidi, lakini bado wenye matatizo na usio na msimamo thabiti, ninauona mtazamo huu kuwa habari njema na unaotekelezeka kabisa.

Hata hivyo, je, ikiwa Paulo alikusudia kudokeza katika kifungu hiki, hata kama aliusawazisha kwa kuwaita waume kujitoa sadaka kwa upendo, kwamba wake wa Efeso walipaswa kutambua aina fulani ya mamlaka katika waume zao? Kwani, ulinganisho wowote wa ndoa na ile ndoa ya kimungu, ambamo hakika kuna tofauti ya cheo kati ya Mungu/Yesu na sisi, unaweza angalau kuleta akilini wazo la ngazi katika uhusiano wa ndoa. Kwa hiyo, nikiwa nimeazimia kukielewa kifungu hiki kwa usahihi, nilikitafakari zaidi tena. Nilijiuliza kama nilikuwa nimetumia kanuni *zote* muhimu zaidi za ufasiri wa Biblia katika kazi hii – na kisha nikatambua kwamba sikuwa nimefanya hivyo.

Mtazamo 4: Mume kama Paterfamilias Aliyekombolewa

Kama nilivyosema hapo awali, mojawapo ya makosa ya kawaida sana tunayofanya tunapojaribu kuyaelewa na kuyatumia Maandiko ni kudhani kwamba sehemu zake mbalimbali ziliandikwa moja kwa moja kwetu. Lakini hazikuandikwa hivyo: *huenda ziliandikwa kwa ajili yetu, lakini hazikuandikwa kwetu*. Ni pale tu tunapoielewa hali ya wasomaji wa kwanza, na kile ambacho wangeelewa kutokana na maneno hayo, ndipo sisi tunaoishi katika hali au utamaduni tofauti sana tunaweza kuanza kazi ya kupata maana kwa ajili yetu wenyewe kutoka kwa andiko. Tunashukuru kwamba katika vifungu vingi, kama si vingi kuliko vyote, hali yetu ya kisasa inalingana kwa kiasi kikubwa na hali ya wasomaji wa kwanza; jambo linaloifanya kazi hii kuwa rahisi. Lakini vipi pale ambapo hali yao ni tofauti sana sana na yetu?

Mkristo wa leo ametenganishwa na wasikilizaji wa Biblia kwa "mto" wa tofauti (k.m., lugha, utamaduni, mazingira). Mto huu unatuzuia kuhama moja kwa moja kutoka maana katika muktadha wao hadi maana katika muktadha wetu. Hakika

sisi ni sehemu ya hadithi ile ile kuu, lakini nafasi yetu katika hadithi hiyo mara nyingi ni tofauti na ile ya mababu zetu wa kiroho. Wakati mwingine mto ni mpana, unaohitaji daraja refu ili kuuvuka. Nyakati nyingine, ni kijito chembamba, ambacho tunaweza kukivuka kwa urahisi. Tunahitaji kujua mto ni mpana kiasi gani kabla hatujaanza kujaribu kujenga daraja la kanuni juu yake.[369]

Nilipotumia ufunguo huu wa ufasiri katika funzo langu la Waefeso 5, niligundua kosa langu, na kosa la karibu kila mtu niliyemsoma kuhusu kifungu hiki: tunadhani kwamba Waefeso 5 ni kijito chembamba, ambacho tunaweza kukivuka kwa urahisi, ilhali kwa kweli ni mto mpana unaohitaji daraja refu ili kuuvuka.

Niruhusuni nieleze. Tunadhani kwamba wenzi wa ndoa waliokuwepo katika kanisa la Efeso walikuwa kwa kiasi fulani kama wenzi wa kisasa. Tunadhani kwamba Paulo "anatuona" sisi, ndoa zetu za kisasa, na kwa hiyo anatuandikia barua hii sisi. Lakini hapana, ndoa anazozishughulikia ni zile za ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi wa karne ya kwanza, tofauti sana na zetu. Katika ulimwengu huo, kaya (watu wote wa nyumba moja) hazikuwa na wazazi wawili wanaofanya kazi, watoto wawili na mbwa na paka. Mara nyingi kaya ilikuwa na mwanamume, *paterfamilias* (baba wa nyumba), aliyemtawala mke wake, watoto wake, na wakati mwingine watumwa wake. Kutokana na mafundisho ya Aristotle, nyumba zilipangwa kwa ngazi – katika utamaduni huo, hii ndiyo iliyokuwa njia bora ya kuwa kaya. (Ni pale tu ambapo hapakuwa na mwanamume mtu mzima ndipo mtawala wa nyumba alikuwa mwanamke.) Ninatumia neno "mtawala" kwa makusudi: Aristotle alisema, "utawala wa kaya ni ufalme"[370] – mume na baba alikuwa mfalme.

Nilipotaja watoto na watumwa katika aya iliyotangulia, huenda kitu fulani kimeanza kuwapambazukia, kama kilivyonipambazukia mimi. Uhusiano wa mume na mke katika Waefeso 5:22-33 ni wa kwanza kati ya seti tatu za mahusiano ambazo Paulo anazishughulikia. Seti mbili zinazofuata zinakuja mara moja: mzazi na watoto (6:1-4) na bwana na watumwa (6:5-9). Kile ambacho sikuwa nimekiona hapo awali ni kwamba *Paulo anaitumia injili kwa kaya hizi za*

369. Duvall na Hays, Grasping God's word, sura ya 13.
370. Aristotle, Politics, 1255b.

kale zilizopangwa kwa matabaka, zenye ngazi ya wanaume, wanawake, watoto na watumwa. Waume walikuwa na haki, mapendeleo, na uhuru walionyimwa wake,[371] walishika mamlaka, na walitoa sehemu kubwa ya kipato. Mara nyingi, wanawake hawakuweza kumiliki mali na kuendesha biashara, wala kufanya shughuli za kisheria au za kifedha bila mwanamume kuwawakilisha.

Katika jamii ya Mediterania, wastani wa umri wa mwanamume wakati wa kuoa ulikuwa miaka thelathini, lakini kwa mwanamke ulikuwa miaka kumi na minane au chini ya hapo wakati wa kuolewa. Mwanamume alipooa tayari alikuwa mtu mzoefu wa dunia aliyejua jinsi ya kuishi katika jamii. Alikuwa mtu aliyeweza kufanya shughuli za kijamii na kiuchumi. Mwanamke alipoolewa bado alikuwa msichana ambaye hakuwahi hata kuruhusiwa kuitikia mlango ukigongwa katika nyumba yake. Mwanamke wa kawaida alizaa mtoto karibu kila miaka miwili au miezi thelathini katika miaka yake yote ya kuzaa. Sikuzote alikuwa "bila viatu na mjamzito" na nyumbani. Alizaa mtoto mara tu yule aliyetangulia alipoachishwa kunyonya.[372]

Wanawake wengi hawakupewa elimu isipokuwa katika kazi za nyumbani. Walimtegemea mwanamume kabisa na, katika maisha yao yote, waliwekwa *chini* ya mwanamume – baba, au pengine mlezi, kisha mume. Kuwekwa chini kulikuwa kawaida kwa watoto, watumwa, *na wake*. Katika muktadha na utamaduni huu, *paterfamilias* alitarajiwa kuwa mwenye udhibiti, si kumtumikia mtu yeyote kwa unyenyekevu, hasa wale walio chini yake, ambao kwa kweli walipaswa kumtumikia *paterfamilias*. Hili lilikuwa wazo la Aristotle: "[M]wanamume kwa asili anafaa zaidi kuamuru kuliko mwanamke … [U]kosefu huo wa usawa ni wa kudumu. … Ujasiri wa mwanamume unaonekana katika kuamuru, ule wa mwanamke katika kutii."[373]

Sasa angalieni hili: Paulo haundi muundo wa kaya ambamo mwanamume mkuu anawatawala wengine wote, kama vile asivyounda muundo wa kiserikali ambamo

371. Pia ninadhani kwamba, "Katika mazingira ya Kigiriki na ya Kirumi, kisheria watumwa hawakuweza kuoa wala kuolewa. Kwa hiyo maneno ya Paulo kuhusu mwenendo wa wake na waume katika Waefeso 5 yanaelekezwa hasa kwa watu huru, hasa tabaka la kijamii lililosimamia kaya zenye watumwa." (Andrew Bartlett, Men and Women in Christ, uk. 66)

372. David Scholer, Journal of the Evangelical Theological Society 30, Desemba 1987, uk. 416. www.bit.ly/3bDKpl9

373. Aristotle, Politics, 1259a.

Kaisari ni Bwana wa Dola la Kirumi. Anauzungumzia tu, akijaribu *kufanya kazi ndani ya miundo ya kijamii iliyopo kwa kutafuta njia za kuikomboa, na si lazima kwa kujaribu kuipindua*. Kama mmishonari yeyote mzuri angefanya leo anapoingia katika utamaduni mpya, Paulo alijishusha na kuendana na yale aliyoweza, ingawa si lazima kwamba aliyaunga mkono kama kiwango bora.

Injili Inakutana na Kaya ya Kale

Kama mngekuwa mtume Paulo katika muktadha huo, mngezichunga vipi kaya hizi za ngazi katika kanisa lenu? Hebu tuangalie njia tatu ambazo Paulo anazichunga kaya za Efeso katika muktadha wao.

Kwanza, anayazamisha mahusiano yote ya kaya katika injili. Paulo anawaongoza mke na mume kutendeana "katika kicho cha Kristo," na anabatiza kila agizo kwa maneno yanayohusiana na Kristo: "kama kumnyenyekea Bwana," "kama Kristo naye ni," "Kristo," "kama Kristo naye," na "ninanena habari za Kristo." Anaendeleza njia ile ile katika kuwasaidia wazazi na watoto, na mabwana na watumwa, kuwaza upya namna yao ya kuhusiana. Inaonekana kila neno la pili ni "Kristo" au "Bwana." Paulo anajaribu kwa ustadi kumsaidia kila mmoja – wake na waume, watoto na wazazi, watumwa na mabwana – kuona namna yao ya kuhusiana na mwingine kama matokeo ya uhusiano wao na Kristo.

Pili, Paulo kwa namna ya pekee anadhoofisha tabia ya kujitafutia faida na ya kutawala iliyokuwa ya kawaida sana kwa *paterfamilias*. Katika kanuni za kale zilizobainisha majukumu ndani ya kaya, *paterfamilias* aliambiwa atawale, na wengine wote waliambiwa wawe chini yake. Mkazo mwingi wa kanuni hizo ulikuwa juu ya walio chini, ambao walihitaji kujirekebisha. Lakini "kanuni" iliyoboreshwa ya Paulo inafanya jambo ambalo halikuwahi kufanywa kabla: katika kila jozi ya mahusiano, anatoa uzito mkubwa zaidi kuwaambia mume/wazazi/mabwana (mwanamume yule yule anahusika katika zote tatu!) wajirekebishe *wao wenyewe*. Akichukulia kwamba *paterfamilias* tayari anatawala kwa sababu ya utamaduni wao, anamwambia sasa autoe uhai wake kwa ajili ya mke wake, asiwachokoze watoto wake, na asiwatishe watumwa wake. Hii ingekuwa

changamoto mpya kabisa iliyovunja mipaka katika siku zake. Katika utamaduni uliowapa waume mamlaka ya uhai na kifo juu ya wake zao, Paulo anawaambia waume wayaweke chini mamlaka yao, hata kufa ikibidi, ili wake zao wastawi.

Tatu, Paulo anaitumia injili kulainisha na kuupanga upya uwekwaji chini wa mke, watoto na watumwa kwa *paterfamilias*. Bila kupendekeza waache kuwa chini yake, anapendekeza aina ya kuwa chini ambayo injili inaweza kuileta *katika hali yao*. Kama tulivyoona, kwa mke hii inamaanisha kwamba hapaswi tu kujiweka chini ya mamlaka ya mume wake kwa kusita, bali amtumikie na kumpendeza kwa unyenyekevu, kwa namna ile ile ambayo angemtumikia na kumpendeza Kristo kwa unyenyekevu.

Mafundisho ya Paulo yalifanya maajabu.

Kwa kumgongagonga *paterfamilias*, na kisha kuwashughulikia kwa upole mkubwa hivyo wasio na nguvu kabisa katika jamii ya mfumo dume – wake, watoto, watumwa – Paulo alilisaidia kanisa la kwanza kuwavutia wasio na nguvu kwa wingi. Mkosoaji wa kipagani Celsus alilidhihaki kanisa katika karne ya pili, akisema kwamba "Ukristo ni dini ya wanawake, watoto na watumwa."[374]

Namna Paulo alivyoyapa mahusiano ya kaya mwelekeo mpya haikuwahi kusikika katika utamaduni ule. *Katika haya yote, hafuti mfumo wa ngazi wa kale – lakini pia hatafuti kuushikilia kama aina fulani ya kiwango bora cha kimungu.* Kama kuna lolote, anaudhoofisha kwa namna ambayo si tu muundo wote unabatizwa katika injili, bali hatimaye utayeyuka ndani yake; kama ulivyoyeyuka katika siku zetu.

Hata hivyo, wakati huo, hakuna mpagani yeyote katika ulimwengu wa kale ambaye, akiitazama kaya ya Kikristo, angedhani kwamba Paulo alikuwa akijaribu kupindua sheria ya Kirumi, au kuanzisha kaya za usawa zisizo na ngazi. Kile ambacho wangekiona katika *paterfamilias* aliyekombolewa ni namna isiyo ya kawaida alivyowajali kwa upole na kujitoa sadaka kwa ajili ya wale aliowaongoza, na furaha iliyokuwa ndani ya mke wake, watoto wake na watumwa wake.

Kwa hiyo, kinyume na Mtazamo 3, unaodokeza kwamba Paulo anafundisha usawa usiopunguzwa hata kidogo, mtazamo huu unapendekeza kwamba Paulo

374. Celsus alikuwa mkosoaji wa kipagani aliyeishi katika karne ya pili. Nukuu hii imetoka kwa Ross Shepherd Kraemer katika "Her Share of the Blessings" (uk. 128).

anapomwita mume kichwa, huenda kweli anadokeza kwamba mume ana mamlaka juu ya mke kama kawaida ya kitamaduni. Na anapoulinganisha uhusiano wa mume na mke na uhusiano wa Kristo na kanisa, inawezekana kwamba anagusia ukweli kwamba mmoja ndiye "mwenye mamlaka" juu ya mwingine. Hata hivyo, *ingawa anadhani kwamba paterfamilias ndiye mwenye mamlaka, hakika haliamrishi jambo hilo kama aina fulani ya "jukumu" au hadhi ambayo mume anapaswa kuwa nayo juu ya mke wake kwa nyakati zote na katika tamaduni zote.* Mbali na kuyafanya mamlaka ya kitamaduni ya mwanamume juu ya mwanamke kuwa kiwango bora, anajaribu kuyakomboa kwa injili.

Kujibu Hoja ya John Piper

Baadhi ya wakamilishano hutoa hoja ya kupinga kwamba, ikiwa tunakubali kwamba Paulo anatambua mamlaka ya mume na pia anayahusisha na uhusiano wa Kristo na kanisa, basi kwa kweli anaufanya uongozi wa mume na unyenyekevu wa mke kuwa kielelezo bora kinachopaswa kudumu milele. Piper anasema (na ameandika kitabu kizima kusema hivyo) kwamba ndoa ya Kikristo iliyokombolewa lakini yenye ngazi za mamlaka inaionyesha dunia injili. Anasema, "Uongozi wa upendo wa mume juu ya mke wake mnyenyekevu anayemtegemea ni picha ya Kristo na kanisa. Mume akipoteza uongozi, basi si picha hiyo tena."[375]

Hoja yake ina kasoro tatu. Kwanza, Paulo anasema jambo linalofanana kuhusu utumwa ndani ya nyumba, anapowaambia watumwa wawatii bwana zao kama vile wanavyomtii Kristo aliye Bwana wao. Kwa mantiki ya Piper, Mungu aliumba uhusiano wa bwana na mtumwa ili kuionyesha dunia "uzuri" wa sisi kumtumikia Yesu, Bwana wetu, kama watumwa. Hapana! Katika hali zote mbili Paulo anaitumia injili katika hali halisi ambayo si lazima iwe hali bora.

Pili, si ngazi za mamlaka katika ndoa zinazoonyesha injili, bali ni ukombozi wa ndoa ya namna hiyo. Anachosisitiza Paulo katika kifungu hiki si ngazi za mamlaka, bali huduma ya mume kwa mke wake – mke ambaye naye hunyenyekea kwake katika kunyenyekeana, na ambaye mume anafurahia

375. Tazama John Piper, Momentary Marriage, sura ya 6-8

uhusiano wa karibu sana pamoja naye. Je, jambo hili haliwezi kuonekana wazi zaidi katika ndoa ya ushirikiano wa pande zote kuliko katika ndoa yenye matabaka? Kama ilivyoonyeshwa katika Mtazamo 3, Paulo anaweka mipaka katika matumizi yake ya neno *kephalē*, kwa kusisitiza kwamba Yesu ni Mwokozi na mtegemezaji wa kanisa, si Bwana juu yake.

Tatu, hakuna ndoa yenye ngazi za mamlaka inayoweza kamwe kuwa na ngazi za kutosha, ikiwa tunadhani kwamba kile ambacho Mungu anataka kuionyesha dunia inayotazama kupitia ndoa ni ubwana wa Yesu juu ya kanisa lake. Yesu ni Bwana wa kanisa lake, lakini mume hakika si bwana wa mke wake.

Tukiweka kando udhaifu wa hoja ya Piper, *ninakubaliana naye kwamba ndoa ya Kikristo imekusudiwa kuonyesha kitu fulani cha injili*. Kile ambacho ndoa ya Kikristo inaweza kukifanya vizuri sana ndicho hasa kile ambacho jumuiya ya Kikristo inaweza kufanya: inaweza kuionyesha dunia kwamba sisi ni wanafunzi wa Yesu kwa kupendana kwa kujitoa kama yeye alivyotupenda. Ndoa za ushirikiano wa pande zote zinaweza kufanya hivyo vizuri sawa na ndoa zenye matabaka, kama si bora zaidi. Jambo lingine ambalo ndoa ya Kikristo inaweza kulifanya vizuri ni kuakisi muungano wa kudumu na wa karibu tulio nao na Kristo. Mfano wa kichwa na mwili, ambao Paulo kisha anauita "mwili mmoja," unaonyesha kifungo cha upendo chenye kina kilichofungwa kwa agano, na muunganiko ulio hai na wa kiasili. Kinyume chake, si jambo la kushtua sana kuwaza kiongozi akimtaliki mfuasi wake, lakini inatisha kabisa kuwaza kichwa kikikatwa kutoka kwenye mwili wake.

Tunapokosea Kuhusu Waefeso 5

Katika kitabu chake cha kurasa 800, Grudem anatetea kwa ushujaa hali ya mke kuwa chini ya mumewe katika ndoa, lakini hakuna mahali popote anapokiri umbali mkubwa uliopo kati ya ndoa za karne ya kwanza na ndoa zetu.[376] Vivyo hivyo, akina Keller, katika uchunguzi wao wa kina wa Waefeso 5, hawalitilii maanani jambo hili popote, wala hawachunguzi hali ya ndoa katika nyakati za

376. Grudem analitaja neno paterfamilias mara moja tu, katika tanbihi 102 ya sura ya 7, ambamo mwandishi mwingine anatetea umuhimu wa mshiriki mkuu wa kaya.

kale. Hata mara moja. Hili ni kosa: wanauchukulia mto ulio mpana kana kwamba ni mwembamba.

Paulo hajaribu kuufanya muundo wa kaya ya kale udumu milele. Badala yake, anaitumia injili katika hali ya kitamaduni ya kipekee, iliyo tofauti sana na yetu. Paulo hakuwa akiuzungumzia ulimwengu wangu, ambamo wanawake wengi wazima wameelimika kama wanaume, wana udhibiti juu ya uzazi wao, wanajitegemea kifedha, na jamii haiwalazimishi kuwa na mwanamume juu yao. Mambo haya yote yanazaa ndoa ya aina tofauti.

Swali linalofuata ni hili: kwa kuwa sasa tunajua kwamba kuna mto mpana sana kati ya hali yao na yetu, tunawezaje "kujenga daraja la kanuni"? Au, kwa maneno mengine, Paulo angesema nini kwa ndoa za jamii ya leo, ambazo si zenye matabaka tena bali ni za usawa? Napendekeza yafuatayo:

Angetuambia tumweke Kristo kuwa kitovu cha ndoa yetu. Namna yetu ya "kuonana," kuhusiana, kushirikiana na kuheshimiana inapaswa kuongozwa na uhusiano wetu wa kwanza kabisa, yaani uhusiano wetu na Kristo. Tunapaswa kunyenyekeana, tukiweka chini hali yetu ya kujitegemea na ubinafsi wetu, na kutafuta uhusiano wa karibu wa mwili mmoja kama ule ulioonyeshwa katika bustani ya Edeni kabla ya anguko. Ikiwa tunaweza kudhani kwamba wanaume, kwa wastani, wanajitegemea zaidi na hivyo wanajielekeza zaidi kwao wenyewe kuliko wanawake – ambao, kwa wastani, wanategemeana zaidi na hivyo wanawaelekea wengine zaidi kuliko wanaume – basi bila shaka waume kama mimi wanapaswa kutafakari hasa upendo wa kujitoa wa Kristo kwa kanisa, upendo unaomfanya bibi arusi wake astawi na kung'aa.

Hata hivyo, kwa kuwa sasa ninaelewa umbali uliopo kati ya mazingira ya kale na yetu, siwezi kabisa kuwaza Paulo akija kwenye ndoa ya kawaida ya leo – ambamo mume na mke wanakaribiana kwa umri, wameelimika kwa kiwango sawa, huenda wote wawili wanafanya kazi na wanajitahidi kulea watoto – na kuwaambia wanandoa hao, "Hongereni kwa ushirikiano wenu wote. Endeleeni hivyo! Lakini ningependa kusisitiza kwamba mume anapaswa kuwa kiongozi, na mke anapaswa kuwa chini yake." Paulo angewezaje kufanya hivyo, wakati

anafundisha kwamba kusudi bora la uumbaji kwa ndoa ni ushirikiano kamili wa mwili mmoja, kama ilivyokuwa katika ndoa ya kwanza ya Adamu na Hawa?

Hayo si maoni yangu tu. Ni mtazamo unaokubalika kwa wingi – kwa kweli ni mtazamo wa Wakristo walio wengi: Papa Yohane Paulo II, katika waraka wake *Mulieris Dignitatem* – waraka wa kipapa (encyclical) unaowafunga Wakatoliki wote – anasema kwamba mamlaka ya mwanamume juu ya mke wake ni kielelezo cha kile kilicho "cha zamani"; yanaashiria namna ya kufikiri "iliyokita mizizi kwa kina katika desturi na mapokeo ya kidini ya wakati ule." Kilicho "kipya" na ambacho ni "uvumbuzi wa injili" ni kwamba "unyenyekevu si wa upande mmoja bali ni wa pande zote mbili."[377] Ikiwa dhehebu mojawapo kati ya madhehebu magumu zaidi kubadilika kimafundisho duniani linaweza kuboresha fundisho lake kwa namna hii, sisi wengine tunapaswa kulitilia maanani.

Bila shaka, bado kuna tamaduni duniani ambamo wanaume ndio wanaotawala. Kwa tamaduni hizo, fundisho la Paulo linaweza kufaa kama mkono ndani ya glavu. Katika jamii za mfumo dume, kwa kawaida waume wana nguvu nyingi zaidi kuliko wanawake – kijamii, kielimu, kisiasa na kifedha. Basi, mume anapaswa kutumia nguvu hiyo kwa kujitoa kwa manufaa ya mke wake, kama Kristo anavyotumia nguvu yake kuu kwa ajili ya kanisa. Hata hivyo, ikiwa maelfu ya waume katika tamaduni za mfumo dume watafanya hivi kwa dhati kwa muda wa kutosha, hatimaye wanawake na wake watainuka katika nguvu zao wenyewe za kijamii na kielimu, na kuwa wamejiandaa zaidi kuwa washirika walio sawa na waume zao. Hapo ndipo hasa uchunguzi wangu umenifikisha. Mtazamo 4 – mume kama *paterfamilias* (baba wa nyumba) aliyekombolewa – ukitumika katika tamaduni ambamo ndoa zina matabaka, hatimaye utauongoza utamaduni huo kubadilika na kuiwezesha ndoa ya aina ya Mtazamo 3, kama ambavyo tayari umefanya katika nchi ambazo Ukristo umeenea ndani yake kwa muda mrefu.

Lakini kumbukeni: kama tungepanua tu wigo wa vifungu vya Biblia kuhusu ndoa ambavyo kwa kawaida tunavichagua kuvisoma, katika Agano la Kale na Agano Jipya, Mungu kupendelea ndoa ya ushirikiano wa pande zote kungekuwa wazi vya kutosha tangu mwanzo.

377. John Paul II, Mulieris Dignitatem, uk. 88.

Wake Wanaowaongoza Waume Zao

Tukikumbuka kwamba kila ndoa inayotajwa katika Agano la Kale iliishi ndani ya mazingira ya mfumo dume, tunaweza kuhitimisha bila wasiwasi kwamba dhana ya kitamaduni ni kwamba wake wako chini ya waume zao. Kwa hiyo inashangaza kwamba, mbali na utabiri wa Mungu kwamba "Adamu atamtawala Hawa," *hakuna hata amri moja kwa wake kuwanyenyekea waume zao*, wala katika sheria za Musa, wala vinywani mwa manabii.

Kwa kweli, tunapoangalia zile picha fupi tulizo nazo kuhusu jinsi mamlaka yalivyokuwa kati ya wanandoa katika Agano la Kale, tunaona tena na tena wake wakiwaongoza waume zao! Katika njia panda nyingi za maisha yangu mwenyewe nimemwomba Mungu hekima, na kutega sikio langu kuelekea mbinguni kusikia atakaloniambia. Na mara nyingi nimemsikia akiniambia maneno yale yale aliyomwambia Ibrahimu zamani: "Sikiliza kila [mke wako] atakalokuambia."[378] Ni shauri zuri kama nini. *Mimi ninajua; mara nyingi sana wake humsikia Mungu kwanza.*

Je, si hivyo ndivyo ilivyotokea kwa mama yake Samsoni? Katika utamaduni ambao haikufaa mwanamume kumwendea mke wa mtu moja kwa moja, malaika anachukua umbo la mwanamume na kumtangazia mwanamke tasa kwamba atapata mtoto aliyetiwa mafuta na Roho. Baadaye mke anamwita mumewe: "Mwanamke akafanya haraka, akaenda mbio, akamwambia mumewe, 'Tazama, yule mtu amenitokea, yule aliyenijia siku ile!'" Angalieni kwa makini maneno yanayofuata: "[Manoa] akainuka, akamfuata mkewe." Huenda hakufurahi sana kwamba mgeni amevunja kanuni za mfumo dume, naye anauliza, "Wewe ndiwe mtu yule aliyesema na mke wangu?"[379] Kwa kweli, kisa hiki kinaashiria kuzaliwa kwa mtoto mwingine mwenye umuhimu mkubwa zaidi, ambapo, zaidi ya miaka elfu moja baadaye, malaika anamwendea Mariamu kwanza kumwambia jambo hilo hilo,[380] na baadaye tu ndipo anamjulisha mumewe.[381] Katika matukio yote

378. Mwanzo 21:12
379. Waamuzi 13:10-11
380. Luka 1:26-38
381. Mathayo 1:18-21

mawili, mke ndiye wa kwanza kumsikia Mungu kuhusu jambo fulani, na mume anafikishwa kwenye kasi hiyo baadaye tu (yaani kasi ya mke wake). Ikiwa kuna "mpangilio wa uumbaji" wa aina yoyote (na haupo), Mungu anaonekana kutoujua kabisa.

Kisha kuna yule mwanamke Mshunami aliyechukua hatua ya kwanza kumkaribisha nabii Elisha. Anamwambia mumewe: "Tazama sasa, natambua ya kuwa huyu ni mtu mtakatifu wa Mungu, apitaye kwetu daima. Basi, nakuomba, tumjengee chumba kidogo juu ya ukuta; tukaweke humo kitanda, na meza, na kiti, na kinara; kisha itakuwa, atakapotujia, ataingia humo."[382] Kwa mara nyingine tena, mume anakubaliana na mke wake mara moja, akiuamini kwa silika utambuzi wake wa kiroho katika jambo hilo.

Hapa inafaa kutoa angalizo fupi: licha ya matumizi yanayopendwa sana ya kuchukua maneno "mume ni *kephalē* ya mke" kumaanisha "mume anapaswa kuwa kiongozi wa kiroho wa nyumbani," nasikitika kuwajulisha kwamba wazo hilo halijaagizwa na Biblia. Huenda mkahitaji kutupa yale maandishi mliyowahi kuandika kuhusu jinsi mwanamume (si mke) anavyopaswa kuanzisha maombi, au kuita ibada ya familia, au kuchagua kanisa ambalo wanandoa au familia wanapaswa kwenda. Bila kupunguza chochote katika hatua muhimu ambayo mume au baba anaweza kuchukua kwa ajili ya afya ya kiroho ya familia yake, bado ni wazo bora zaidi kwamba waume na wake *wote wawili* wafanye yote wawezayo – kama timu na kila mmoja binafsi – kumtafuta Mungu; kuchagua kanisa na kutulia ndani yake; na kutafuta kustawi kiroho kwa wengine katika familia. Kujibu mafundisho yale yanayosema kwamba mume anapaswa kuwa mchungaji wa familia nzima, napendekeza kwamba mume na mke wawe timu ya uongozi wa kichungaji wa familia.

Mke mwingine anayeonekana kupinga kanuni za mfumo dume (ingawa anakabiliana na hali halisi ya utamaduni unaomweka mwanamume katikati) ni Abigaili. Nabali, mume wake tajiri sana, alikuwa "mtu mgumu, mwenye matendo mabaya."[383] Daudi na kikosi chake cha wapiganaji, wakiwa wanakimbia na wenye njaa, wanapoomba chakula, Nabali anawadhihaki bila huruma na

382. 2 Wafalme 4:8-10
383. 1 Samweli 25:3

kukataa ombi lao. Daudi, akijiona amedharauliwa sana na akiwa na hasira, anapanga kumuua Nabali na wanaume wote walioko kwenye mali yake – si jibu linalofanana sana na la Kristo.

Abigaili anazuia umwagaji damu kwa kutomtii mumewe na kwa kutomweleza habari aliyoisikia kuhusu nia ya Daudi ya kuua. Anapakia chakula juu ya punda wake, anapanda kwenda kumlaki Daudi, na kwa busara anaubembeleza moyo wa Daudi uliojeruhiwa kwa kusema, "Tafadhali, *bwana wangu*, usimjali mtu huyo mwovu, Nabali. Yeye ni kama lilivyo jina lake – jina lake maana yake ni Mpumbavu."[384] Hata anapoufichua ubaya wa mume wake, anayaamsha yaliyo mema kabisa ndani ya Daudi na kumsihi awe na rehema. Daudi anaamua kuweka chini silaha zake.

Abigaili anaporudi nyumbani na kumweleza Nabali jinsi alivyopindua uamuzi wake na jinsi Daudi alivyomwachia uhai, moyo wake unazimia na anakufa siku kumi baadaye. Daudi anapotuma watu kumchukua awe mke wake wa tatu, yeye anainama na kusema, "Mimi ni mjakazi wako, niko tayari kukutumikia na kuwaosha miguu watumishi wa bwana wangu."

Ni kisa cha ajabu, lakini angalieni kwamba hakuna chochote ndani yake kinachoonyesha kwamba Mungu anaidhinisha yeye kuwaita Nabali na Daudi wote wawili "bwana" wake. Ingawa wanaume wote wawili wanakubali cheo hicho bila kusita, ni wazi kwamba huyu ni mwanamke aliyejifunza *kuendelea kuishi* chini ya mfumo dume kwa kujizoesha nao. Wakati mwingine hilo linamaanisha hata kutotii "mamlaka yake ya kiume" – jambo ambalo kifungu hiki kinalisifu. Kama kuna kitu, tunaona mfano wa mwanamke ambaye, katika utamaduni mwingine wenye haki zaidi, huenda angestawi kama kiongozi. Kinachomvutia Daudi kwake si uzuri wake tu, bali uwezo wake wa kupanga mikakati na diplomasia yake ya kuvutia, ambayo kwayo anazuia haraka umwagaji damu usio wa lazima.

Yote hayo ni kusema: *visa vya Agano la Kale haviungi mkono mamlaka ya waume juu ya wake zao kama kanuni anayoipendelea Mungu.*

384. 1 Samweli 25:25

Ndoa ya Ushirikiano wa Pande Zote katika 1 Wakorintho 7

Wimbo Ulio Bora ndiyo sehemu ndefu zaidi ya Maandiko inayochunguza undani wa muungano wa wanandoa wenye mapenzi, mahaba na tendo la ndoa. Ndani yake hakuna dalili yoyote kabisa ya mamlaka ya mwanamume na unyenyekevu wa mwanamke. Katika mahaba na tendo la ndoa, wote wawili huanzisha na wote wawili hukubali; wote wawili hutoa na wote wawili hupokea. Kitabu hiki cha kishairi hakiturudishi tu kwenye furaha ya Adamu na Hawa – kabla ya anguko – walipofurahiana wakiwa uchi kama walio sawa; pia kina kifungu kinacholingana nacho katika Agano Jipya.

1 Wakorintho 7 ndiyo kwa mbali *sehemu ndefu zaidi ya Paulo kuhusu ndoa.* Hata hivyo, katika mwongozo wake kuhusu tendo la ndoa, huduma na kutengana katika ndoa ya Kikristo, Paulo hatoi hata dokezo dogo kabisa kwamba ndoa ya Kikristo ni kitu kingine chochote zaidi ya ushirikiano wa pande zote mbili na wa upendo kati ya walio sawa. Kwa kweli, *hii ndiyo sura pekee katika Biblia inayoshughulikia waziwazi swali la mamlaka katika ndoa – mamlaka ambayo, kwa kupita, yanapewa mke na mume wote wawili.*

Hebu nitoe baadhi ya nukuu[385] zinazosisitiza upendo wa kurudishana na mamlaka ya pande zote mbili ambayo Mungu anakusudia katika ndoa zetu:

[K]ila mwanamume afanye tendo la ndoa na mke wake mwenyewe, na kila mwanamke na mume wake mwenyewe (mst. 2).

Mume na ampe mkewe haki yake ya ndoa, na vivyo hivyo mke naye ampe mumewe (mst. 3).

Mke hana mamlaka juu ya mwili wake mwenyewe, bali humwachia mumewe. Vivyo hivyo, mume hana mamlaka juu ya mwili wake mwenyewe, bali humwachia mkewe (mst. 4).

Msinyimane, isipokuwa labda kwa kukubaliana na kwa muda (mst. 5).

385. Kwa mujibu wa NRSV

Mke asitengane na mumewe. … Na mume asimwache mkewe (mist. 10-11).

Ikiwa ndugu yeyote ana mke asiyeamini, naye mke huyo anakubali kuishi naye, asimwache. Na ikiwa mwanamke ana mume asiyeamini, naye mume huyo anakubali kuishi naye, asimwache (mist. 12-13).

[K]wa maana yule mume asiyeamini ametakaswa kwa mkewe, na yule mke asiyeamini ametakaswa kwa mumewe aaminiye (mst. 14).

[I]kiwa yule asiyeamini anaondoka, na aondoke. Ndugu mwanamume au ndugu mwanamke hafungwi katika hali kama hiyo (mst. 15).

Wewe mke, wajuaje kama utamwokoa mumeo? Au wewe mume, wajuaje kama utamwokoa mkeo? (mst. 16).

Lakini ukioa [wewe mwanamume], hujatenda dhambi; na bikira akiolewa, hajatenda dhambi (mst. 28).

Mwanamume asiyeoa hujishughulisha na mambo ya Bwana … Mwanamke asiyeolewa au bikira hujishughulisha na mambo ya Bwana (mist. 32, 34b).

[M]wanamume aliyeoa hujishughulisha na mambo ya dunia hii. … mwanamke aliyeolewa hujishughulisha na mambo ya dunia hii (mist. 33-34a).

Tunajifunza nini kuhusu mpango wa Mungu kwa ndoa katika 1 Wakorintho 7? "Majibu ya Paulo … lazima yaliwashangaza sana wasikilizaji wa karne ya kwanza," anasema Richard Hays. "Wanandoa hawawekwi katika uhusiano wa ngazi ambapo mmoja yuko juu ya mwingine, wala hawatengwi kama vitengo huru, kila mmoja akifanya apendavyo. Badala yake, uhusiano wa ndoa ni wa kunyenyekeana, kila mmoja [akiwa mali ya] mwenzake."[386]

Nilipoanza kuwafundisha watu jinsi mtu anavyoweza kuchagua mwenzi wa ndoa, nilipendekeza tumwache *Mungu* atuchagulie. Kisha siku moja, nikisoma 1 Wakorintho 7, nikagundua kwamba nilikuwa nimesoma fundisho pekee lililo wazi kuhusu jambo hili katika Agano Jipya: "yu huru kuolewa na yeyote amtakaye, lakini lazima awe wa Bwana" (mst. 39). Somo lake? *Sisi* ndio tunaopaswa kuchagua, na kuchagua kwa hekima. Basi, nikisoma tena 1

386. Richard Hays, First Corinthians, uk. 116.

Wakorintho 7 sasa, nimepata wakati mwingine kama huo wa *aha*: mstari pekee katika Agano Jipya lote unaozungumzia jinsi wanandoa wanavyopaswa kufanya maamuzi muhimu (kama vile lini wakutane kimwili, na lini wamtafute Mungu pamoja) ni huu: "Msinyimane, isipokuwa *kwa kukubaliana*." (mst. 5) Somo lake? *Wanandoa wanapojali kuamua pamoja kama washirika walio sawa, mume hana haja ya kuamuru wala kutoa kauli ya mwisho panapokwama.*

Nahitimisha. 1 Wakorintho 7 ndiyo sura pekee inayozungumza waziwazi kuhusu mamlaka ya mume juu ya mke wake – *lakini, tazameni, inazungumza pia kuhusu mamlaka ya mke juu ya mume wake.* Katika ndoa, inakuza usawa wa kijinsia, kunyenyekeana, na makubaliano ya pande zote mbili kama msingi wa kufanya maamuzi.

Kwa kuwa Maandiko yana umoja ulioandikwa na Roho, 1 Wakorintho 7 inaweza na inapaswa kuongoza tafsiri yetu ya Waefeso 5. Basi, kinachoshangaza ni kwamba waandishi wengi wakuu wa ukamilishano ama wanaitaja 1 Wakorintho 7 kwa ufupi tu kwa namna inayokwepa mgongano wake halisi na tafsiri yao,[387] ama – na hili ni la kawaida zaidi – wanaipuuza kabisa.[388]

Basi, Mtazamo Upi?

387. Kwa mfano, kitabu kikuu cha Grudem, "Evangelical Feminism and Biblical Truth," kiliandikwa kukanusha hoja za wanausawa – mojawapo ikiwa kwamba 1 Wakorintho 7 inafundisha ndoa ya usawa. Hata hivyo, katika sehemu fupi sana (6.7), inayochukua ukurasa 1 tu kati ya kurasa zake 800, anadai tu kwamba 1 Wakorintho 7 inadhibiti uongozi wenye mamlaka wa mume, basi. Lakini hatoi hoja yoyote kabisa dhidi ya dai kwamba kifungu hicho hakipaswi tu kudhibiti *matumizi* ya tafsiri ya ngazi za mamlaka ya Waefeso 5, bali kinapaswa kuongoza *tafsiri* ya Waefeso 5. Kifungu kama 1 Wakorintho 7, kinachosema bila utata wowote kwamba mume na mke wana mamlaka sawa juu ya kila mmoja – ukweli ambao wafasiri wote wanakubaliana nao – kinapaswa kuwa na uzito fulani katika kufasiri kifungu (Waefeso 5) ambacho ni baadhi tu ya wafasiri wanaodai kwamba kinampa mume mamlaka ya upande mmoja.

388. Kwa mfano, kama Andrew Bartlett alivyoonyesha katika "Men and Women in Christ" (uk. 18-19), Tom Schreiner, akijibu kitabu cha Philip Payne cha mwaka 2009, "Man and Woman: One in Christ," anaandika muhtasari wa kina na jaribio la kukikanusha. Ingawa Payne anatoa sura nzima kwa 1 Wakorintho 7, cha ajabu ni kwamba Schreiner haitaji sura hiyo hata kidogo. Vivyo hivyo, Claire Smith aliandika "God's Good Design: What the Bible Really Says about Men and Women" mwaka 2012. Lengo lake ni kushughulikia "maandiko muhimu ya Biblia" ambayo "yanapaswa kuamua" kielelezo bora cha ndoa. Kitabu hicho kinasifiwa sana na Don Carson na wengine, wengi wao wakikisifu kwa ukamilifu wake. Hata hivyo, cha kushangaza ni kwamba hakuna hata moja kati ya sura zake tano kuhusu ndoa inayoiangalia 1 Wakorintho 7. Sisemi kwamba waandishi hawa si waaminifu, bali tu kwamba kuna upofu mkubwa katika eneo fulani, na ushahidi wa "upendeleo wa kuthibitisha" (confirmation bias), ambapo watu, bila kujua, huja kwenye Biblia si ili kujua yote inayosema kuhusu jambo fulani, bali ili kupata tu uungwaji mkono wa maoni waliyokuwa nayo tayari.

Hebu nihitimishe sura hii kuhusu jinsi tunavyopaswa kufasiri Waefeso 5 kwa kuuliza ni mtazamo upi kati ya ile minne unaopaswa kutawala katika ndoa zetu na makanisa yetu.

Napendekeza tukatae Mtazamo 1 (mume kama mfanya maamuzi), na tuuite jinsi ulivyo: theolojia ya ukandamizaji.

Mtazamo 2 (mume kama mwenye kauli ya mwisho panapokwama) ulitumikia ndoa yangu na Julie kama kituo cha nusu njia kwa miaka mingi, na kwa hilo nashukuru. Hata hivyo, uchambuzi wa matatizo yanayoambatana nao; ubora wa kifafanuzi wa Mtazamo 3 na Mtazamo 4; na kusoma kwa upana zaidi katika Biblia kuhusu ndoa, vinamaanisha kwamba huenda tunapaswa kuuacha pia.

Basi, tuchague upi kati ya mitazamo miwili iliyobaki?

Huenda hatuhitaji kuchagua.

Mtazamo 3 (mume kama mtumishi wa aliye sawa naye) unathibitisha ndoa ya ushirikiano wa pande zote, wakati Mtazamo 4 (mume kama *paterfamilias* aliyekombolewa) hauna chochote cha kusema kinachopingana na ndoa ya namna hiyo (ingawa unatoa mwongozo kwa ndoa na makanisa ambayo bado yapo ndani ya tamaduni zenye mfumo dume mzito).

Kwa maneno mengine, Mtazamo 4 unaweza kutusaidia vizuri zaidi *kuelewa* kifungu hiki kama wasomaji wake wa kwanza walivyokielewa. Lakini Mtazamo 3, hasa kwa sisi tunaoishi katika tamaduni za usawa zaidi, ndiyo njia sahihi ya *kuitumia* Waefeso 5.

Basi, hekima ya Mungu kwa wanandoa ni kwamba watambue muungano wao wa "mwili mmoja" kama unavyoonyeshwa na mahaba ya Edeni. Pia, wanapaswa kuuimarisha umoja huu kwa kujitoa na kutumikiana kikamilifu, na – wanapofanya maamuzi – kwa kuzingatiana na kukubaliana. Mifano miwili inaweza kututia moyo tunapoifuata njia hii: upendo wa kujitoa wa Kristo kwa kanisa lake, na jinsi kila mtu anavyoujali mwili wake mwenyewe.

Tufanye nini na mashaka yaliyobaki kuhusu nia ya Mungu ya usawa wa kweli wa kijinsia? Huenda sababu muhimu zaidi ya kuacha dhana ya mfumo dume katika

ndoa (na katika kanisa na katika jamii) inafuata sasa.

9

Mungu Anayejishusha Kwetu

"Je, [sisi waume] tutajaribu kushikilia mamlaka juu ya wake zetu ambayo hapo zamani tulipewa na utamaduni unaotuzunguka, lakini sasa kwa sehemu kubwa hatuna tena? Au [sisi] tutaacha kwa furaha mamlaka, pamoja na kujifanya kuwa na mamlaka, na kuwatendea wake [zetu] kama walio sawa nasi, na kuvuna … uhusiano wa ndoa wa karibu zaidi?" Peter Davids[389]

Hivi karibuni Wakfu wa Gates (Gates Foundation) ulifadhili utafiti mkubwa wa kimataifa ulioonyesha kwamba wanawake wanawakilishwa kwa uchache mno katika habari za vyombo vya habari. "Kwa mfano, wanawake walinukuliwa katika asilimia 29 tu ya habari za mtandaoni zilizochambuliwa nchini Uingereza mwaka 2019. Nchini India, walikuwa asilimia 14 tu."[390] Licha ya maendeleo yote mazuri yaliyopatikana katika kuwainua wanawake katika jamii, bado tuna mwelekeo mdogo zaidi wa "kuwaona" na "kuwasikia" wanawake kuliko kuwaona na kuwasikia wanaume.

Je, si zaidi sana katika milenia zilizopita, wakati mfumo dume haukupingwa na mtu, ambapo hali za kijamii zilidhoofisha uwezo wa wanawake kuinuka katika nafasi za umma? Mwanaakiolojia Ian Morris anaeleza kwa nini kuna ushahidi mdogo sana hata kwamba wanawake waliishi katika Athene ya kale: "Wanawake na watumwa wanabaki wasioonekana," kwa sababu ya "utamaduni wa raia wanaume uliotawala kila mahali," ambamo wanaume "hawakuwatiisha wanawake tu bali pia walidhibiti maeneo ambamo wanawake waliishi," jambo lililowafanya wasionekane kabisa katika utamaduni wa wakati ule, na vilevile

389. Nukuu katika "Discovering Biblical Equality", uk. 238
390. Chanzo: www.gates.ly/3bMqqQZ

katika uvumbuzi wa kiakiolojia wa leo.[391]

Katika ulimwengu mpana wa Kigiriki na Kirumi, ambamo kanisa changa lilienea, hali haikuwa bora sana kwa wanawake. Ingawa kulikuwa na mifano michache ya kipekee,[392] wanawake wenye heshima hawakutamani nafasi za uongozi wa umma. Heshima yao ilipatikana katika kazi za nyumbani na za kulea watoto. Katika michezo ya kuigiza ya Kigiriki, wahusika wa kike waliojitokeza mara nyingi zaidi kwa kawaida walikuwa wasichana watumwa na makahaba, kwa sababu michezo hiyo ilisimulia visa vya "nje ya nyumba." Wanawake wa mjini wenye heshima na wasichana ambao hawajaolewa walitarajiwa kubaki nyumbani, wasionekane. Basi haishangazi kwamba walipatikana wanawake wachache mno wa "aina ya viongozi" tangu mwanzo. Kwani, mtu lazima apate kiasi fulani cha elimu na aachiliwe kushiriki katika maisha ya umma ili kuthibitisha kwamba ana karama ya uongozi. Wanawake walipofichwa hivyo, ni wachache sana kati ya wanawake wenye karama za kufundisha na kuongoza walizopewa na Mungu waliopata nafasi ya karama hizo kutambuliwa, kukuzwa na kutumika katika maeneo ya umma.[393]

Kwa nini, basi, wake wa viongozi wanaume katika Agano Jipya hutajwa mara chache hivyo? Msisitizo wa leo kwamba wanandoa Wakristo wafurahie usawa, ushirikiano na hadhi ya pamoja karibu haukuwepo kabisa katika kipindi cha mwanzo cha kanisa la Kikristo, wakati ambapo – hata ndani ya kanisa – kazi za nyumbani na za kulea watoto ziligawiwa kwa wake.

Vivyo hivyo, tunaweza kuuliza kwa nini kuna wahusika wanawake wachache hivyo katika Biblia ukilinganisha na wanaume. Baadhi ya wakosoaji wa leo, wanaokana kwamba Biblia imevuviwa na Mungu, wanadai kwamba hili linathibitisha kuwa kitabu hiki ni zao tu la utamaduni wa mfumo dume. Baadhi

391. Chanzo: Sandra Joshel and Sheila Murnaghan, Women and Slaves in Greco-Roman Culture, uk. 217-20. Imenukuliwa katika Barr, "The Making of Biblical Womanhood" (uk. 226)

392. Tazama Susan Hylen, Women in the World of the New Testament

393. Ili kutusaidia kuthamini jinsi hali za kijamii zinavyoweka mipaka kwa aina ya watu wanaoweza kuwa viongozi, fikirieni kanisa la kisasa lenye watu wengi waliosoma elimu ya juu katika eneo la watu wenye uwezo. Sasa fikirieni jinsi ambavyo ingekuwa vigumu kwa mfanyakazi wa mikono asiye na elimu kuhudumu kama kiongozi wa mbele katika kanisa hilo, kwa sababu rahisi kwamba 'uwezo wake wa kufuatwa' (na hivyo uongozi wake) kwa watu hawa hasa ungetiliwa shaka. Hii ndiyo sababu pia hatuna mifano ya watumwa waliokuwa wazee wa kanisa katika Biblia.

ya wakamilishano wanasema kwamba hii ndiyo njia ya Mungu ya kuonyesha nafasi za kipekee za hadhi ya juu ambazo wanaume pekee wamekusudiwa kuzishika katika ufalme wa Mungu. Hata hivyo, njia bora zaidi ya kuelewa mamlaka yake ya kimungu na pia hali nyingi za kihistoria ambazo Biblia inazishughulikia ni kusema kwamba *Mungu alijishusha na kuulinganisha ufunuo wake na watu katika hali maalum, bila lazima kuzifanya hali hizo kuwa kielelezo bora*. Tunapokosa kuona kanuni hii muhimu ya ufasiri, tunaruka bila kutafakari kutoka kwenye kuona kwamba wanawake walikuwa chini ya wanaume katika maeneo mbalimbali nyakati za Biblia, hadi kwenye wazo kwamba wanawake, kama sehemu ya mpango wa Mungu kwa ulimwengu wote, wanapaswa kuwanyenyekea wanaume mahali pote na nyakati zote.

Kuelewa Kujishusha kwa Mungu

Mwishoni mwa historia, hatimaye Mungu atatawala juu ya jamii kamilifu. Lakini, tangu anguko, amechagua kufanya kazi ya ukombozi ndani ya jamii iliyovunjika badala ya kuifunika tu yote kwa gharika ya hukumu kama alivyofanya hapo zamani. Kwa sasa, ukombozi wa Mungu unanyesha kwa namna ambayo "maji ya uzima ya Roho Mtakatifu yanamiminika juu ya mandhari ya kijamii [iliyopo], naye anajilinganisha, kama mto unaopinda-pinda, na miinuko na mabonde anayoyakuta. Lakini anapofanya hivyo, kama mtiririko wa maji usiozuilika, anaiunda upya mandhari hiyo, hatimaye akizinyoosha njia zilizopotoka."[394]

Vile vifungu vichache ambamo waandishi wa Agano Jipya wanaonekana kuutambua kwa kupita mfumo dume wa utamaduni mpana ni, kwa kweli, mifano ya Mungu kujishusha. Anafanya kazi na kile alicho nacho, na mitume wanafuata mfano wake – wanapanda mbegu za ufalme katika udongo ambao bado umejaa mawe na magugu. Kwa sasa, tunaishi mahali ambapo nyakati mbili zinapishana. Ufalme wa Mungu uko hapa katikati ya ulimwengu ulioanguka, uliojaa mifumo ya kijamii iliyoanguka. Siku moja ufalme huo utaifunika kabisa mifumo hiyo, lakini kwa sasa unapeleka mizizi yake ndani yake, na kuchanua kitu kipya kutoka ndani yake.

394. John Stackhouse, Finally Feminist, uk. 39

Mkamilishano John MacArthur anadai kwamba, kwa kuwa ni wanaume pekee walioandika Maandiko, huo ni uthibitisho kwamba Mungu anataka wanaume pekee wafundishe neno la Mungu. Ni wazi kwamba anawapuuza wasomi wale wanaotetea uwezekano kwamba Prisila (akiwa pamoja na Akila) ndiye aliyeandika Waraka kwa Waebrania. Lakini zaidi ya yote anashindwa kutambua kwamba katika ulimwengu wa kale *karibu hakuna mwanamke aliyefundishwa kuandika* – ukweli kwamba ni wanaume pekee walioandika vitabu vya Biblia (au hasa wanaume, ikiwa Prisila alishika kalamu) ni ushahidi wa Mungu kufanya kazi na kile kilichopo, hata anapoahidi kuleta hatimaye *shalom*, ambamo wanaume wote *na wanawake* wataweza kusoma na kuandika.

Zaidi Kuhusu Wake Kunyenyekea

Hali ya kijamii ya wanawake katika nyakati za kale, iliyokuwa mbaya zaidi sana kuliko ilivyo sasa (bado tuna safari ndefu), ilikuwa kuwapendelea wanaume, si wanawake, kwa mamlaka na nafasi za umma; kuyasikiliza yale wanayosema na kufanya wanaume, si wanawake; na kuwafungia wanawake katika eneo dogo la nyumbani, hivyo kuwafanya wasionekane kama watumwa na watoto.

Mwanamke yeyote aliyejitetea alilazimika kulipia gharama yake. Katika Esta 1, kwa mfano, Mfalme Ahasuero (Xerxes) anafanya karamu kwa wanaume wakuu wa ufalme wakati uleule ambapo mke wake Vashti anawakaribisha rafiki zake kwa karamu ya wanawake. Katikati ya sherehe, Ahasuero, "moyo wake ulipofurahishwa kwa divai," anaamuru mke wake mrembo aiache karamu yake ili "awaonyeshe watu na wakuu uzuri wake, maana alikuwa mzuri wa uso." Vashti anapokataa kuja, mfalme mwenye hasira kali, akiwa ameaibishwa hadharani na kutotii kwa mke wake, anataka shauri kwa wenye hekima wake. Wanaamua kumwondoa Vashti katika nafasi yake ya malkia, asionane tena na mumewe kamwe. Sababu ya kufanya hivyo: kuzima uwezekano wowote wa wake wengine katika nchi kufuata mfano wake wa kutotii amri ya waume zao. Lengo ni kwamba "wanawake wote watawapa waume zao heshima, tangu mdogo hata mkubwa."

Kisa hiki kinathibitisha kwamba karibu katika kila utamaduni wa kale – katika mfano huu Uajemi, si Israeli – dhana imekuwa kwamba wanaume wanapaswa kuongoza katika nafasi za umma na wanawake wanapaswa kuwa chini ya waume zao. Hivyo Maandiko yenyewe yanaonyesha kwamba *mfumo dume ni zao la anguko na si uumbaji maalum wa Mungu wa Israeli.*

Mitume wanajikuta katika ulimwengu unaofanana na huo, uliotawaliwa na wanaume, wanapohubiri injili na kupanda makanisa kotekote katika Dola la Kirumi. Tayari tumechunguza Waefeso 5, lakini hata nje ya kifungu hicho, shauri la mitume kwa wake Wakristo katika kanisa la karne ya kwanza linakubaliana kabisa. Paulo anawaandikia Wakolosai, "Enyi wake, wanyenyekeeni waume zenu…"[395] na kwa Tito, "Fundisha … wanawake vijana … kuwanyenyekea waume zao."[396] Petro anasema vivyo hivyo: "Ninyi wake … wanyenyekeeni waume zenu wenyewe…"[397] Kwa mtu yeyote anayedai kuichukulia Biblia kuwa yenye mamlaka, jambo hili linaonekana kwa usomaji wa kwanza kuwa limeamuliwa kabisa. *Tunaweza kudhani kwamba kusudi bora la Mungu kwa ndoa zote ni kwamba mke amnyenyekee mume, lakini katika sehemu iliyobaki ya sura hii nitapinga hitimisho hilo kwa kuonyesha kwamba dhana hii potofu inahitaji usomaji wa juu juu na usio sahihi wa maandiko haya.*

Tufanye nini na maneno ya Paulo katika Wakolosai? "Enyi wake, wanyenyekeeni waume zenu, kama ipendezavyo katika Bwana. Enyi waume, wapendeni wake zenu, wala msiwe na uchungu nao."? Napendekeza kwamba tusifikie hitimisho tofauti kutokana na tafsiri yetu ya mistari hii na yale tuliyoyafikia katika Waefeso 5. Wasomi wanakubaliana kwamba nyaraka za Wakolosai na Waefeso ziliandikwa wakati mmoja, na hata zinaonyesha namna ya "kunakili na kubandika" mambo makuu yanayojirudia katika nyaraka zote mbili. Mistari inayotangulia inakaribia kufanana kabisa katika vifungu vyote viwili. Vyote viwili vinatumia maneno haya kwa mpangilio uleule: "ninyi kwa ninyi," "zaburi," "nyimbo," "tenzi za rohoni," "kwa shukrani mioyoni mwenu," "kwa jina la," "Bwana," "Yesu," "Kristo," "Mungu Baba." Tofauti ni kwamba kifungu cha Wakolosai, chenye mistari miwili tu, ni toleo fupi la kile kirefu cha Waefeso – chenye mistari kumi na

395. Wakolosai 3:18
396. Tito 2:5
397. 1 Petro 3:1

mitatu. Waefeso 5 kinapanua habari chache za Wakolosai, na hivyo kinaziangazia.

Na je, kuhusu vifungu vile vingine viwili, katika Tito 2:3-5 na 1 Petro 3:1? Tuna sababu nzuri ya kutilia shaka kwamba Paulo na Petro katika vifungu hivyo wanatoa amri ya ulimwengu wote kwa wake wote katika historia yote ya wanadamu kuwanyenyekea waume zao.[398] Ni shauri la kichungaji kwa watu wa karne ya kwanza wa eneo la Bahari ya Mediterania waliofuata kanuni za kaya za Aristotle, na kwa hiyo *halichochewi na mpango wa uumbaji bali na kujali sifa njema, jambo linaloeleweka*. Niruhusuni nieleze.

398. Ili kitabu changu kisiwe kirefu kupita kiasi, niliamua kutokifafanua kikamilifu kifungu cha 1 Petro 3:1-7. Hata hivyo, kwa kazi hiyo napendekeza sura ya 6 ya kitabu cha Andrew Bartlett, "Men and Women in Christ." Sura hiyo ina kichwa "Submission and Honour: 1 Peter." Bartlett anaonyesha, kwa kushawishi kwa maoni yangu, kwamba kimsingi Petro anafuata njia ileile ambayo Paulo anaifuata katika Waefeso 5 ili kudhoofisha mpangilio wa ngazi za mamlaka wa utamaduni kwa fundisho kuhusu kunyenyekeana. Kama Paulo, Petro katika 3:1-6 hauangushi wala hauidhinishi kwa ulimwengu wote wajibu wa unyenyekevu wa mke uliotarajiwa na utamaduni, bali anaurekebisha kwa misukumo mipya ya injili: si hofu ya mume asiye Mkristo, bali tumaini katika Mungu na jitihada ya kumvuta mume kwa Kristo. Na kama Paulo, Petro haufanyi kuwa kielelezo bora wala haulaani wajibu wa mamlaka wa mume Mkristo uliotarajiwa na utamaduni, bali anaurekebisha kwa nguvu kwa njia tatu katika 3:7: 1) Waume wanapaswa kuwatendea wake zao "vivyo hivyo" (hilo ndilo neno muhimu ambalo wasomi wengi wakamilishano wanaonekana kulikosa) kama ilivyoelezwa hapo awali kwa: waumini kwa Mungu wao na mfalme (2:13); watumwa kwa bwana zao (2:18-25); Kristo kwa wauaji wake (2:21); na wake kwa waume zao, ikiwa ni pamoja na Sara kwa Ibrahimu katika Mwanzo 18, (3:1-6) – yaani, *kwa unyenyekevu, wakinyenyekea.* 2) Waume wanapaswa kukaa na wake zao kwa namna inayozingatia kwamba wake zao hawana nguvu kama wao. 3) Waume wanapaswa kuwapa heshima wake zao, ambao (kinyume na utamaduni wa Kigiriki na Kirumi) hawako katika nafasi ya chini, kwa sababu ni warithi pamoja walio sawa wa wokovu. "Heshima" hapa ni neno lilelile lililotumika awali katika waraka kueleza unyenyekevu ambao waumini wote wanapaswa kumpa Kaisari; linganisheni 2:13 ("nyenyekeeni" kwa mamlaka) na 2:17 ("mpeni mfalme heshima"). Kwa maneno mengine, Petro, bila kutumia maneno yaleyale hasa, anawaambia waume warudishe unyenyekevu (yaani, huduma ya unyenyekevu na ya kuheshimu) kwa wake zao. Tukiielewa hivyo, Petro, kama Paulo katika Waefeso 5, anaonekana kuirekebisha maana ya unyenyekevu katika ndoa, kutoka kuwa ni kufuata tu mamlaka ya mwingine, kuelekea kujitoa kuhudumu na kumpendeza mwingine kwa unyenyekevu. Kufuata mamlaka kunaweza kutiririka upande mmoja tu; ilhali, kama inavyoonyeshwa katika Waefeso 5 na 1 Petro 3, na bila kujali mifumo mipana ya kijamii ambamo zinajikuta, ndoa za Kikristo zinapaswa kuonyesha huduma ya unyenyekevu inayotiririka pande zote mbili. Angalieni pia kwamba Petro hatoi kama sababu ya mke kunyenyekea ukweli kwamba mume, kwa mpango wa Mungu, ana mamlaka ya upande mmoja juu yake. Kama Petro angeamini hivyo, hapa pangekuwa mahali pazuri kabisa pa kulitaja. Lakini hafanyi hivyo, na kwa kweli hakuna andiko lolote mahali popote katika Biblia linalowaagiza waume kutumia mamlaka ya upande mmoja juu ya wake zao.

Kanuni za Kaya

Tunajiweka hatarini kutumia mistari ya "wake, nyenyekeeni" kama maandiko ya uthibitisho (proof-texts) tunapoinyakua nje ya muktadha wake. Hebu tuangalie muktadha wa kiandishi, yaani vifungu vipana zaidi ambamo tunaikuta mistari hii na mingine kama hiyo:

	Wake–waume/ Wanawake–wanaume	*Watoto–wazazi*	*Watumwa–mabwana*
Waefeso	5:21-33	6:1-4	6:5-9
Wakolosai	3:18-19	3:20-21	3:22-4:1
1 Petro	3:1-7	Hawatajwi	2:18-25
Tito	2:1-8	Hawatajwi	2:9-10
1 Timotheo	5:1-16	Hawatajwi	6:1-3

Tunaona nini tunapochambua muktadha wa kiandishi? Kwanza, kila mara unyenyekevu wa mke unapotajwa, ni sehemu ya kitu kinachoitwa "kanuni ya kaya" (household code), ambamo mahusiano ndani ya kaya – yaani waume, wake, watoto na watumwa – yanashughulikiwa. Kufuatana na fundisho la awali la Aristotle, kwa sheria ya Kirumi nyumba zilipaswa kupangwa kwa matabaka chini ya utawala wa mwanamume mkuu. Ikiwa hapakuwa na mwanamume mzima, mwanamke mkuu angeshika nafasi hiyo. Kanuni ya kaya ya kale ilifuata ngazi za mamlaka, zikitajwa kuanzia juu kwenda chini: mkuu wa nyumba; kisha mke; kisha watoto na watumwa. *Kwa maneno mengine, Paulo na Petro hawatoi hekima inayoelea hewani ambayo inapaswa kutumika kwa wanandoa wote katika historia yote ya Kikristo inayofuata.* Wanashughulikia mazingira mahususi kabisa – jinsi injili inavyotekelezwa katika kaya ya kawaida ya kale, kama ilivyopangwa na jamii ya Kirumi.

Pili, hakuna hata kifungu kimoja kati ya hivi ambamo mume anaamriwa kuongoza. Mke anaambiwa tu anyenyekee. Mitume wanadhani kwamba uongozi wa mwanamume tayari upo. Wanachojaribu kufanya katika maagizo yao ni kuulainisha uongozi wa mwanamume na kuipa heshima hadhi ya chini ya mke.

Petro na Paulo wanawafundisha wanawake kuukumbatia unyenyekevu kama kitu cha hiari, kinachowezeshwa na injili, badala ya kuuvumilia tu uongozi wa mume.

Tatu, katika vifungu vyote – na hili ndilo jambo muhimu zaidi katika hoja ya sura hii – *unyenyekevu ambao mke anaagizwa kuwa nao kwa mumewe unakwenda sambamba na unyenyekevu ambao mtumwa anaagizwa kuwa nao kwa bwana wake.* Katika sehemu mbili, ulinganisho huu unahusishwa pia na utii wa watoto kwa wazazi wao, lakini uhusiano wa bwana na mtumwa unatajwa kila mara.

Nitarudi baadaye kidogo kwenye ulinganisho kati ya utumwa na mfumo dume, lakini hoja ninayoitoa sasa ni kwamba Paulo na Petro hawaufanyi utumwa wala hali ya mwanamke kuwa chini katika ndoa kuwa kielelezo bora – badala yake, kama viongozi wote wazuri wa kiroho wanavyopaswa kufanya, wanayasaidia makanisa wanayofanya kazi nayo *kufanya bora kadiri iwezekanavyo katika hali ambazo wakati mwingine ziko mbali sana na hali bora.* Mungu anafanya jambo kama hili katika Mwanzo 16, pale Hajiri, mtumwa wa kike, anapomkimbia bibi yake Sara aliyemtesa. Baada ya kumwokoa na kumtia moyo Hajiri, Mungu anasema, "Rudi kwa bibi yako, ukanyenyekee chini ya mikono yake."[399] Ni nani kati yetu angehitimisha kwamba agizo la Mungu kwake lilikuwa kielelezo cha mapenzi yake ya juu kabisa na bora zaidi kwake? Hapana, shauri lake la kibaba linamsaidia kufanya bora kadiri iwezekanavyo katika hali iliyo mbali na hali bora. Inaonekana kwamba kumnyenyekea Sara ni bora kwake na kwa mtoto wake kuliko kukimbilia nyikani.

Hata leo, wakati mwingine ni bora kuitumia vizuri kadiri tuwezavyo hali isiyo bora tunayojikuta ndani yake. Kwa mfano, baba yangu, alipokuwa ameoa karibuni, aliandikishwa kwa lazima kutumikia Jeshi la Afrika Kusini kwa miaka miwili. Akiwa na mtoto mchanga na mke kijana nyumbani, alijua kwamba hali hii ilikuwa mbali na bora, lakini mikono yake ilikuwa imefungwa. Alichoweza kufanya ni kuitumia vizuri kadiri alivyoweza hali hiyo mbaya. Ilikuwa ama hivyo ama gerezani. Wakati mwingine mchungaji anaweza kuwashauri waumini wake kupiga kura katika uchaguzi wa kidemokrasia, ingawa demokrasia haimo katika Biblia na kwa hiyo si lazima iwe kusudi bora la milele la Mungu kwa jamii ya wanadamu. Kuhubiri dhidi yake kungeleta upinzani usio wa lazima – na vivyo

399. Mwanzo 16:9

hivyo inaweza kusemwa kuhusu kanuni ya kaya ya Aristotle katika karne ya kwanza.[400]

KUJALI SIFA NJEMA

Mbali na kuwasaidia kuitumia vizuri hali isiyo bora, kwa nini tena Petro na Paulo wanawashauri wake na watumwa kuwanyenyekea kwa hiari waume zao na bwana zao, ambao nao wanaagizwa kuwa wapole na wenye heshima kwa wake zao na watumwa wao? Katika mengi ya maandiko haya tunapata jibu lenye kushawishi: *Paulo na Petro wanajali kulinda hali ya kuaminika na mvuto wa kiinjilisti wa makanisa machanga machoni pa dunia inayotazama – dunia ambayo ndani yake utii wa wanawake na watumwa kwa paterfamilias ni sheria ya Kirumi.*

Huu hapa ushahidi wa jambo hili katika maandiko:

- Kabla tu Petro hajawahutubia watumwa na wake, anashauri kumnyenyekea mfalme, akiongeza, "Kwa kuwa ndivyo apendavyo Mungu, kwamba *kwa kutenda mema mzibe vinywa vya wajinga wasio na akili.*"[401]
- Kwa wake Petro anasema, "Wanyenyekeeni waume zenu wenyewe, *ili ikiwa wako wasioliamini neno, wavutwe pasipo neno kwa mwenendo wa wake zao.*"[402]
- Kwa wake wa Krete, Paulo anasema, "Wawanyenyekee waume zao, *ili neno la Mungu lisitukanwe.*"[403]
- Kwa watumwa wa Krete, Paulo anasema, "wanyenyekeeni bwana [zenu] *ili katika mambo yote [mpate] kulipamba fundisho la Mungu Mwokozi wetu."*[404]
- Kwa watumwa wa Efeso, Paulo anasema: "Wote walio chini ya kongwa la utumwa wawahesabu bwana zao kuwa wanastahili heshima yote, *ili jina la Mungu na mafundisho yetu yasitukanwe.*"[405]
- Kuhusu maagizo yake yote kwa kanisa la Efeso kupitia Timotheo, Paulo anaandika, "Uwape watu maagizo haya, *ili mtu yeyote asiwe na lawama.* …

400. Zaidi ya hayo, kama ilivyokuwa kanuni ya kaya ya Aristotle na serikali ya kifalme wakati ule, huenda demokrasia ndiyo mfumo bora zaidi wa serikali ambao jamii imeugundua hadi sasa.
401. 1 Petro 2:15
402. 1 Petro 3:1-2
403. Tito 2:5
404. Tito 2:10
405. 1 Timotheo 6:1

[M]simpe adui nafasi ya kulaumu."[406]

Nini kinachoendelea hapa? Hasa 1 Petro, lakini pia Tito na 1 Timotheo, ni nyaraka zilizoandikiwa makanisa madogo, yaliyoteswa mara kwa mara na yaliyokuwa yakipitia mateso. Mkakati wa Shetani ni kuyaletea makanisa haya macho mabaya ya watu. Waraka kwa Waefeso ni hati ya "ndani ya nyumba," iliyoelekezwa kwa Wakristo peke yao bila kujali watu wa nje (ndiyo sababu hakuna kutajwa kwa kujali sifa njema); ilhali lengo la nyaraka hizi tatu ni kushughulikia wasiwasi unaohusu hali mahususi kuhusu jinsi kanisa linavyoonekana katika mahusiano yake na watu wa nje. Cynthia Westfall anasema:

Ulikuwa utamaduni wa heshima ambamo majukumu ya kijinsia yalikuwa na nafasi muhimu. Ikiwa mwanamke "alijifanya bwana" wa mumewe kwa kumtawala, hilo lilionekana kama changamoto haribifu dhidi ya ngazi zote za mamlaka za Dola la Kirumi na mfumo wa ufadhili (patronage). Ukiukaji wa desturi kama hizo ulichukuliwa kwa uzito na ungeweza kuharibu sifa ya kanisa – tabia ya wanawake ilikuwa chakula cha mashambulizi ya kibishi dhidi ya kanisa la mwanzo na mavuguvugu mengine ya kidini ya kimadhehebu.[407]

Katika ulimwengu ambamo watumwa na wake walilazimishwa na sheria kumnyenyekea *paterfamilias* (baba wa nyumba), wake na watumwa hawa waliitwa kwenda mbali zaidi ya hapo, na kwa hiari kuyatoa maisha yao kwa waume zao na bwana zao. Tunashukuru kwamba, ikiwa *paterfamilias* alikuwa Mkristo, mitume walikuwa wamempa yeye pia maagizo yake mwenyewe ya kuwajali kwa dhati wale walio katika kaya yake.

Yote hayo ni kusema kwamba, Petro na Paulo walipowaambia wake wawanyenyekee waume zao, hawakuwa wakiifanya ngazi ya kijinsia kuwa sheria isiyobadilika kwa ndoa zote kama aina fulani ya kielelezo bora cha Kikristo. Badala yake, walikuwa wakijishusha kwa ajili ya hali isiyo bora. Petro, katika mstari wa kwanza wa waraka wake, hawahutubii waumini wanaoishi katika jamii kamilifu ya wakati ujao, bali "wageni waliotawanyika katika majimbo" – sisi ni wageni, tunaojitahidi kadiri tuwezavyo kuendana na mazingira, hata tunapoishi

406. 1 Timotheo 5:7, 14
407. Chanzo: www.bit.ly/3EL7OgM

uraia wetu wa kweli katika ufalme wa Mungu. Tunapozielewa kanuni za kale za kaya, vifungu hivi vinapaswa kueleweka kama kanisa likiongozwa kuzidhoofisha kanuni za kitamaduni kwa ndani bila kuziasi waziwazi. Petro na Paulo wanapita kwa uangalifu katika mifumo isiyo kamilifu kwa sababu, maafisa wa Kirumi walipokuwa wakitafuta kisingizio chochote cha kuwafunga Wakristo gerezani, changamoto yoyote ingeleta uchunguzi na mateso kwa makanisa haya madogo. Inavutia kwamba, wakati 1 Petro, Tito na 1 Timotheo zilipoandikwa, ilikuwa imebaki miaka michache tu kabla waandishi wake, Petro na Paulo, hawajauawa kwa kuvuruga utaratibu wa Kirumi.

"Watumwa, Nyenyekeeni … Vivyo Hivyo, Wake, Nyenyekeeni"

Tito anaambiwa awaongoze wake wawanyenyekee waume zao (2:3), kisha muda mfupi baadaye anaambiwa pia kwamba watumwa wanapaswa kuwanyenyekea bwana zao (2:9).

Petro anageuza mpangilio wa Paulo: kwanza anazungumzia mahusiano ya mtumwa na bwana, kisha ya mke na mume. Katika 1 Petro 2:18, watumwa wanaambiwa wawanyenyekee bwana zao kwa heshima yote, si wale walio wema na wapole tu, bali pia wasio na haki; kisha katika 3:1 tunasoma kwamba wake, vivyo hivyo, wanapaswa kuwanyenyekea waume zao. Maneno ya Petro yanaimarisha uhusiano kati ya maagizo haya: "Watumwa … nyenyekeeni … wake, vivyo hivyo, nyenyekeeni…".

Sasa tufikie hoja kuu ya sura hii: *ingawa wakamilishano wanalitafsiri agizo kuhusu wake kunyenyekea kuwa la wakati wote na la ulimwengu wote, sisi watu wa leo, tukiwa tumeuacha utumwa nyuma yetu, tunatambua kwamba agizo linalolingana nalo kuhusu watumwa kunyenyekea lilikuwa, kumbe, la hali maalum tu!*

Kwa sababu historia hujirudia pale ambapo hakuna anayesikiliza, nitaufafanua ufahamu huu kwa kina kiasi.

Upinzani wa Wakristo dhidi ya Kukomeshwa kwa Utumwa

Wakristo waliopigania kukomeshwa kwa utumwa, wakisukumwa na hisia ya haki ya Mungu, kwanza walishinda utumwa kama taasisi nchini Uingereza mwaka 1833, kisha ukombozi wa watumwa ukaenea katika nchi nyingine kadiri muda ulivyopita. Watu kama William Wilberforce, John Wesley, John Newton, Charles Finney, dada wa Grimké, Harriet Stowe, Olaudah Equiano na Frederick Douglass hatimaye waliifikisha taasisi ya utumwa kwenye mwisho wake kamili na mtukufu. Wakristo wote wa leo wanapenda kusimulia habari za mashujaa hawa wa mabadiliko ya jamii.

Kisichojulikana sana, na labda tunakisahau kwa makusudi kwa sababu sasa ni jambo la aibu kwa Wakristo, ni kwamba nchini Marekani wapinzani wakubwa zaidi wa kukomeshwa kwa utumwa walikuwa Wakristo wa Kusini. Kwa kweli, dhehebu ambalo sasa ndilo kubwa zaidi nchini Marekani, Wabaptisti wa Kusini (Southern Baptists), hata lilijitenga na Wabaptisti wa Kaskazini mwaka 1845 kwa sababu ya suala hili hili.

Hadi karne ya kumi na nane, Wakristo wengi waliamini kwamba utumwa ulikuwa wa kibiblia, na kwa hilo walimaanisha *umeidhinishwa na Mungu*. Wasomi wa Biblia nchini Marekani kama Robert Dabney na J.H. Thornwell walijenga utetezi wenye nguvu wa kibiblia kwa ajili ya kuwamiliki watumwa. Charles Hodge, mwanatheolojia mkubwa zaidi wa mapokeo ya Kimatengenezo (Reformed) wa zama zake, aliandika insha, *The Biblical Case for Slavery*, ambamo alidai kwamba:[408]

- *Mungu ndiye aliyeuanzisha utumwa.* Kwa kumlaani Hamu, mwana wa Nuhu, awe mtumwa,[409] Mungu mwenyewe aliuweka utumwa.
- *Mungu aliukubali utumwa.* Hata Ibrahimu, Daudi na Ayubu walikuwa na watumwa.

408. Shukrani kwa Kevin Giles katika sura ya 8 ya "What the Bible Actually Teaches on Women" kwa sehemu hii.
409. Mwanzo 9:20-27

- *Sheria ya Musa iliunga mkono utumwa.* Kwa mfano, katika amri ya nne na ya kumi kati ya Amri Kumi inadhaniwa kwamba watu wa Mungu wanamiliki watumwa. Pia, sheria ya Musa iliruhusu kuwafanya watumwa Wayahudi maskini kabisa na wale walioshindwa vitani.[410]
- *Yesu hakuwahi kusema dhidi ya utumwa.* Kile ambacho hakukilaani lazima alikikubali.
- *Mitume waliwaamuru watumwa kuwanyenyekea bwana zao.* Waliudhibiti utumwa bila kuulaani.
- *Mitume walitumia utumwa kuonyesha upande chanya wa injili* – sisi "watumwa wa Kristo" tunapaswa kumtii kikamilifu bwana anayetumiliki.

Wanatheolojia wachache walijaribu kubadilisha mawazo ya wanatheolojia hawa walio wengi lakini walishindwa. Kwa mfano, katika mdahalo uliodumu siku nne mwaka 1845, mpiganiaji wa kukomesha utumwa Jonathan Blanchard alichunguza "kanuni pana za Biblia" na "upeo mzima wa Maandiko." Kwake ilikuwa wazi kwamba "kanuni za Biblia ni haki na uadilifu." Alidai kwamba mtu anaweza kunukuu maandiko kuunga mkono karibu kitu chochote na kuishia na tafsiri zinazopingana na kweli kuu zinazoenea katika Maandiko yote.

Inasikitisha kwamba Wakristo wa Kusini walioiamini Biblia walikuwa na hakika kabisa kwamba Mungu aliidhinisha utumwa hata wakawa tayari kushika silaha katika vita vya wenyewe kwa wenyewe vilivyogharimu maisha ya zaidi ya watu nusu milioni, ili kutetea haki yao ya kudumisha utumwa! Ingawa vita hivyo vya wenyewe kwa wenyewe havikukomesha ubaguzi wa rangi katika Kusini mwa Marekani, viliwaaibisha Wakristo waliowahi kumiliki watumwa kiasi cha kuhakikisha kwamba hatimaye wakiri kwamba utumwa ulikuwa kosa. Mabadiliko ya kitamaduni yasiyozuilika – yaliyosukumwa na hisia ya haki – yaliwafanya warudi kwenye Maandiko, ambako polepole lakini kwa hakika waliona makosa ya njia zao. *Sasa, karibu kila msomi wa Biblia anaamini kwamba, hata kama hoja za awali za "kibiblia" zilikuwa nyingi kiasi gani, Biblia, ikieleweka ipasavyo, haiungi mkono utumwa, na kwamba desturi hii ni dhambi.*

410. Mambo ya Walawi 25:39-41; 25:44-46

Utumwa na Mfumo Dume Vikilinganishwa

Sasa hebu tutambue jinsi utumwa unavyokwenda sambamba na mfumo dume – dhana iliyodumu katika historia yote ya ustaarabu kwamba wanaume ndio wanaopaswa kuongoza. Hebu tuone jinsi mfululizo wa hoja unaofanana unavyoweza kutolewa kwa urahisi ikiwa mtu anatumia njia ya ukamilishano ya kufasiri Maandiko:[411]

- *Mungu ndiye aliyeyaanzisha mamlaka ya mwanamume.* Katika bustani, kabla ya anguko, Mungu alimfanya Adamu kuwa kiongozi wa Hawa.
- *Mungu aliyakubali mamlaka ya mwanamume.* Mababu wa taifa, si mama wa taifa, ndio walioongoza watu wa Mungu. Wafalme, si malkia, ndio wanaotawala historia ya Israeli.
- *Sheria ya Musa iliunga mkono mamlaka ya mwanamume.* Amri ya kumi inasema tusitamani mke wa jirani yetu, wala punda wake, wala mali yake nyingine yoyote. Makuhani wanapaswa kuwa wanaume, si wanawake.
- *Yesu hakuwahi kusema dhidi ya mamlaka ya mume.* Kile ambacho hakukilaani lazima alikikubali.
- *Mitume waliwaamuru wake kuwanyenyekea waume zao.* Waliudhibiti mfumo dume bila kuulaani.
- *Mitume walitumia mamlaka ya mume kuonyesha upande chanya wa injili*, ambapo mume alipaswa kumwakilisha Kristo aliye bwana, na mke alipaswa kumnyenyekea mumewe kana kwamba ni kwa Kristo.

Je, mnaona ulinganifu huu wa kushangaza na wa kutufanya tutafakari kwa uzito kati ya kujaribu kutetea utumwa na mfumo dume kwa kutumia Biblia? Hata kanisa kubwa kuliko yote duniani sasa linatambua ulinganifu kati ya maandiko ya "wake, nyenyekeeni" na "watumwa, nyenyekeeni": mwaka 1988, Papa Yohane Paulo II alieleza kwa ufupi na wazi kwamba kutumia maandiko ya Paulo katika Waefeso 6 kuhalalisha utumwa si tofauti na kutumia Waefeso 5 kuhalalisha hali

411. Shukrani kwa Kevin Giles katika sura ya 8 ya "What the Bible Actually Teaches on Women" kwa sehemu hii.

ya mwanamke kuwekwa chini katika ndoa.[412]

Matofaa na Machungwa?

Wanatheolojia wakamilishano wanaujibuje ufanano huu? George Knight anasema kwamba maandiko ya "wake, nyenyekeeni" na "watumwa, nyenyekeeni" ni tofauti sana – ni "matofaa na machungwa" (yaani vitu visivyoweza kulinganishwa). Kwa namna gani? Nitanukuu sehemu za makala[413] iliyoandikwa na mwanatheolojia mkamilishano mashuhuri, Sam Storms, anayetoa sababu sita kwa nini anaamini tunaweza kuulaani utumwa huku bado tukiidhinisha unyenyekevu wa wake. Nitamnukuu kipande kimoja kimoja, nikiyaweka maneno yake kwa herufi za mlazo na ndani ya alama za kunukuu, kisha nitajibu kila kimoja:

Kwanza, *"Maandiko yanajulikana kudhibiti mahusiano yasiyofaa bila kuyakubali kama vielelezo bora vya kudumu (tazama Mathayo 19:8, 1 Wakorintho 6:1-8). Mapendekezo ya Paulo kuhusu jinsi watumwa na mabwana wanavyopaswa kuhusiana hayadhanii kwamba taasisi hiyo ni nzuri."*

Kwa hiyo, Storms anaelewa kwamba Mungu yuko tayari kujishusha kwa ajili ya mifumo ya kijamii. Vizuri! Lakini hiyo ndiyo hasa hoja inayopaswa kutolewa kuhusu unyenyekevu wa mke kwa *paterfamilias* (baba wa nyumba) ulioamriwa na utamaduni katika ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi – Biblia inaudhibiti bila kuukubali.

Pili, *"Taasisi ya utumwa haina msingi katika uumbaji bali ni upotovu uliotokana na anguko. Kwa upande mwingine, ndoa na ukichwa wa mwanamume ni sehemu ya mpangilio wa asili wa uumbaji uliotangulia anguko."*

Hapa Storms anachukua tafsiri isiyo sahihi ya Mwanzo 2 na 3, kisha anakifanya kuwa kielelezo bora kitu ambacho Mwanzo 3:16 inasema ni matokeo ya moja kwa moja ya anguko, si ya uumbaji.

412. Pope John Paul II, Mulieris Dignitatem, uk. 24. Imenukuliwa katika Barr, uk. 110.
413. Chanzo: www.bit.ly/2ZXK1LY

Tatu, *"Mara kadhaa mbegu za kukomeshwa kwa utumwa zinapandwa. Tazama Filemoni 16, Waefeso 6:9. Hata hivyo, hakuna chochote katika Agano Jipya kinachoashiria kwamba jambo hilo hilo lilikusudiwa kwa uhusiano kati ya waume na wake."*

Hili si kweli. Wagalatia 3:28, 1 Wakorintho 7, na usomaji sahihi wa Waefeso 5, hasa fundisho lake kuhusu kunyenyekeana, kwa kweli ni "mbegu za kukomeshwa" kwa ukuu wa mwanamume katika ndoa.

Nne, *"ikiwa hoja inayotokana na utumwa inatumiwa kubatilisha unyenyekevu wa mke kwa mumewe, je, haitabatilisha pia unyenyekevu wa mtoto kwa wazazi wake? Angalieni jinsi mahusiano kati ya waume na wake, wazazi na watoto, na watumwa na mabwana yote yanavyoshughulikiwa na Paulo katika Waefeso 5-6."*

Storms anatumia neno lisilo sahihi: watoto wanapaswa "kutii," ilhali wake na watumwa wanapaswa "kunyenyekea." Hili linawaunganisha wake na watumwa kwa namna ya kipekee. Storms pia anaonekana kudhani kwamba wazazi na watoto katika utamaduni ule wangesoma mistari kuhusu wazazi na watoto kwa namna ileile tunavyoisoma sisi Magharibi leo. Lakini ni nani kati yetu angesisitiza kwamba watoto wetu wawatii wazazi wao *hata baada ya kuwa watu wazima kwa muda mrefu*? Waefeso 6, masikioni mwa msomaji wa karne ya kwanza, kingeeleweka kama Paulo akiwaamuru hata watoto walio watu wazima kuwatii wazazi wao, na si kuwaheshimu tu.[414]

Lakini hata kama uhusiano wa mzazi na mtoto ungekuwa sawa wakati ule na ulivyo sasa (na haukuwa hivyo), *ngazi ya mamlaka inayotegemea jinsia katika ndoa ni tofauti sana na ngazi ya mamlaka inayotegemea vizazi katika malezi*. Ukweli kwamba watoto wetu wadogo wanajua kidogo kuhusu maisha na hekima unawaweka katika hali ambayo kutegemea na kutii ni bora kwao, na kwa hiyo jambo hilo linazingatiwa hata katika tamaduni za usawa. Hilo si kweli kwa ndoa ya watu wazima wawili walioelimika. Lengo la malezi ni kuwapeleka watoto wetu zaidi ya hali ya kutegemea na kutii, ili hatimaye wasimame kama viongozi wa familia zao wenyewe, na hapo wanakuwa wenzetu walio sawa nasi (kama Paulo

414. "Uhusiano kati ya watoto na wazazi ulitofautiana kwa njia muhimu na utamaduni wetu wa kisasa. Katika ulimwengu wa kisasa, inadhaniwa kwamba wakati fulani baada ya kufikia utu uzima, watoto waliokua watajitegemea mbali na wazazi wao na hawako tena chini ya mamlaka yao. Hali haikuwa hivyo katika ulimwengu wa kale, ambamo watoto waliokua walitarajiwa kubaki chini ya mamlaka ya wazazi wao hata baada ya kuwa watu wazima kwa muda mrefu." (Howard Marshal, "Discovering Biblical Equality", uk. 188.)

anavyodokeza katika Waefeso 5:31). Kwa hiyo ingekuwa kosa kujaribu kuufanya uongozi wa mzazi juu ya mtoto udumu muda wote wanaoishi. Basi kwa nini tuwe na hakika hivyo kwamba ni sahihi kumfanyia hivyo mwenzi wetu wa ndoa?

Tano, *"Hakuna amri ya kudumu ya kimaadili wala kanuni kamili ya kimaadili inayotumika kuhusu utumwa katika maagizo ya Paulo kwa watumwa."*

Hapa Storms anarudia hoja ya kwanza. Lakini angalieni maneno ya 1 Petro 2-3: "Watumwa, wanyenyekeeni bwana zenu … wake, vivyo hivyo, wanyenyekeeni waume zenu." Kwa msingi gani ana hakika kwamba la kwanza si amri ya kudumu ya kimaadili ilhali la pili ni amri ya kudumu? Msimamo wake unajipinga.

Sita, *"Paulo anaona waziwazi na kuidhinisha uwezekano wa mtumwa kupata uhuru (1 Wakorintho 7:21). Hasemi kamwe chochote kinacholingana na hili kuhusu wake na unyenyekevu wao kwa waume zao."*

Hiyo ni kwa sababu, tofauti na utumwa, ndoa kwa mpango wa Mungu ni uhusiano wa mwili mmoja.[415] Uhuru kutoka utumwani ulitamanika kwa sababu ni ukombozi wa taasisi ya *kazi* iliyowekwa na Mungu. Vivyo hivyo, uhuru kutoka kwenye mfumo dume ni ukombozi wa taasisi ya *ndoa* iliyowekwa na Mungu. Lengo la Paulo katika kuandika Waefeso 5 ni, bila kutuma ujumbe wa mapinduzi dhidi ya kanuni za Aristotle, kuleta ndoa iliyo na usawa kadiri ilivyowezekana katika utamaduni ule.

Yote hayo ni kusema – kinyume na madai ya George Knight na Sam Storms – kwamba utumwa na mfumo dume *vinafanana* kwa kiwango kikubwa sana; si matofaa na machungwa hata kidogo, bali ni *matunda yaliyooza kwenye mti uleule ulioanguka*. Kwa msingi wake, utumwa unafanana sana na dhana kwamba mume anapaswa kumwongoza mke wake. Iwe kwa namna ya wema au ya ukatili, desturi zote mbili ni matokeo ya ulimwengu ulioanguka. Haina maana kuulaani

415. Jane Hooker anaongeza hoja nyingine, ambayo nitaiongeza kwenye orodha ya Storms: "Kuna tofauti kubwa kati ya utumwa kama ulivyotendwa katika Biblia na utumwa wa karibuni zaidi kama ulivyotendwa Marekani." (Chanzo: www.bit.ly/3GNFnk9) Anachoonekana kumaanisha ni kwamba vuguvugu la kijamii la kukomesha utumwa katika karne za karibuni linaeleweka, lakini kwamba utumwa katika karne ya kwanza haukuwa mbaya kiasi hicho. Lakini watumwa walitendewa vibaya sana katika karne ya kwanza pia. Tena, hoja hiyo inakosa kiini: katika hali zote mbili utumwa ulihusisha kumiliki mtu kwa malengo ya kiuchumi. Kukomeshwa kwa utumwa hakukupambana tu na ukatili dhidi ya watumwa, bali pia na desturi yake ya wema.

hata utumwa "wa wema" – kama Wakristo wote wanavyofanya leo – huku tukiwa ngome ya mfumo dume "wa wema."

Kwa kweli, ikiwa tokeo la muda mrefu la injili katika jamii ni kuupindua utumwa, ndege mwingine anayeuawa kwa jiwe hilo hilo ni mfumo dume. Ndiyo sababu, katika makala ya kipekee kuhusu ufasiri wa Biblia miongoni mwa Wamarekani Weusi, Clarice Martin anauliza swali linalofunua mengi: "Wahubiri na wanatheolojia wanaume weusi wanawezaje kutumia ufasiri uliowekwa huru wanapohubiri na kufanya theolojia kuhusu watumwa, lakini watumie ufasiri wa kushika herufi tu wanapozungumzia wanawake?"[416]

Mafunzo Kutoka kwa Dhuluma ya Awali

Kwa kukana ufanano kati ya utumwa na mfumo dume, wasomi wakamilishano wanarudia kosa la Wakristo wa Kusini mwa Marekani waliopinga kukomeshwa kwa utumwa, na wanayaburuta makanisa yanayoiamini busara yao ya kitheolojia kupitia aibu ya pili kwa kanisa la Yesu, pamoja na kuendeleza jinsi kanisa linavyowadharau baadhi ya watu wake wenyewe.

Kinachofanya haya yote yahuzunishe zaidi ni kwamba watetezi wenye ushawishi mkubwa zaidi wa ukichwa wa mwanamume duniani ni *Wabaptisti wa Kusini*, kundi la waumini ambalo kanisa moja kati ya kila makanisa manne ya Marekani ni sehemu yake. Wanaendelea kueneza mawazo yao duniani kupitia wasomi wao wakuu na vyombo vyao vya habari. Inasikitisha kwamba, kama Georg Hegel alivyoonya, inaonekana kwamba, "Jambo pekee tunalojifunza kutoka kwenye historia ni kwamba hatujifunzi chochote kutoka kwenye historia."

Basi, kanisa la leo linapaswa kujifunza nini hasa kutokana na kushindwa kwa Wakristo waliopinga kukomeshwa kwa utumwa? Kwanza, inawezekana kuwa na hakika – na kwa kweli madhehebu mazima na shule nzima za wasomi wa Biblia huwa na hakika – kwa kazi za "kitaaluma" za kina zinazojumuisha maandiko kutoka kotekote katika Biblia, na bado kukosea.

416. Cain Felder (ed), Stony the Road we Trod, uk. 226. Imenukuliwa na Barr, sura ya 6.

Pili, inawezekana utamaduni ukaelekea upande mzuri ambao kwa kweli ni matokeo ya kanuni za Kikristo zilizoota mizizi katika utamaduni huo kwa milenia nyingi. Kwa mfano, *Magna Carta ya Paulo kwa Ubinadamu* katika Wagalatia 3:28 ni mara ya kwanza katika historia ambapo mtu yeyote alieleza kwa nguvu hivyo wazo la usawa na mwisho wa ngazi za kijamii. Je, jamii kuupindua utumwa na ukuu wa mwanamume kunatokana kwa kiasi gani hasa na kifungu hiki hiki? Badala ya kuupinga ushawishi wa injili katika jamii, kanisa linapaswa kuudai kuwa wake na kuusherehekea, si kuushambulia.

Tatu, inawezekana kwa uvumbuzi na maendeleo katika jamii kupinga tafsiri ya Maandiko iliyoshikiliwa kwa muda mrefu. Wakati watu wengi walipodhani kwamba dunia ni bapa au kwamba dunia ndiyo kitovu cha ulimwengu wote, kanisa lilikuwa na mistari ya Biblia ya kuunga mkono jambo hilo. Uvumbuzi wa kisayansi ulipopinga hilo, ulitupa nafasi ya kusoma Biblia kwa njia mpya na kuona kile kilichokuwemo tangu mwanzo. Mapinduzi ya Viwanda na mawimbi ya kwanza ya kile ambacho baadaye kingekuwa Vuguvugu la Ukombozi wa Wanawake yalipoenea katika nchi za Magharibi, kwa mara ya kwanza kabisa wanawake walipewa nafasi ya kuonyesha kwamba akili na uwezo wao unalingana na wa wanaume. Badala ya kuona jambo hili kama tishio, kwa kweli ni fursa kwetu kurudi kwenye Maandiko yenyewe na swali hili: tumekuwa tukikosa kuona nini muda wote huu?

Nne, makosa ya kawaida ya ufasiri lazima yaepukwe. Inahitaji Biblia nzima kufasiri kila sehemu ya Biblia. Ni rahisi mno kuunganisha maandiko ya uthibitisho ambayo yenyewe hayajaeleweka vizuri. Hatupaswi kusahau kwamba vitabu vya Biblia havikuandikiwa sisi, hata kama viliandikwa kwa ajili yetu. *Lazima* tuzame katika mazingira ya kihistoria ambayo andiko liliandikiwa, *kabla* ya kutambua ujumbe usiopitwa na wakati ambao tunaweza kisha kuutumia katika siku zetu na mazingira yetu.

Tano, maslahi binafsi na *fikra za kikundi* (groupthink) vinaweza kusababisha upendeleo wenye nguvu wa kusoma Maandiko kwa namna fulani. (Tazama Kiambatisho 6 kwa zaidi kuhusu jambo hili.) Kwa kanuni ya jumla, wanadamu (hata Wakristo) hupinga kitu chochote kinachotishia nafasi yao au marupurupu

yao. Je, wanatheolojia waliomiliki watumwa walipaswa kuruhusiwa kuwa sauti kubwa zaidi katika mijadala ya kitheolojia katika miaka ya 1800? Je, watu ambao wangepoteza kazi zao na sifa zao kama wachungaji, viongozi au maprofesa katika makanisa, huduma na vyuo vya ukamilishano wanapaswa kuruhusiwa kuwa sauti zinazotawala zaidi kuhusu suala hili leo?

Sita, inahitaji kanisa zima kufasiri Biblia. Si busara kamwe kupuuza au kudharau sehemu za kanisa zinazoona mambo tofauti na ninyi. Kuwaita watu wanaoyapenda Maandiko kwa dhati "wanaojisalimisha kwa utamaduni" au "waliberali" kunaweza kuwa namna ya kuziba masikio yenu msiisikie sauti ya Mungu. Watu mnaowapuuza kwa madai kwamba wana "mtazamo duni" kuhusu Maandiko huenda wanaelewa sehemu zake vizuri zaidi sana kuliko ninyi.

Mwisho, kushikilia desturi za kitamaduni zilizopotoka hata wakati utamaduni mpana unaziacha hakulisaidii hata kidogo kanisa kuaminika katika jamii. Kwa maoni yangu, kuendelea kuwa ngome ya mfumo dume ni kujihujumu kwa kanisa kama vile ingekuwa kuendelea kutumia Biblia kutetea utumwa. Katika karne zile ambapo utamaduni na kanisa vilikubaliana kwa kiasi kikubwa kwamba utumwa unakubalika, hata wakati kanisa lilipopendekeza aina yake ya wema kabisa, kwenda sambamba nao hakukuharibu sana sifa ya kanisa. Lakini fikirieni jinsi ambavyo watu wangepokea habari kwamba nyumba ya Kikristo ya leo katika nchi za Magharibi imechagua "kumtii Mungu" kwa kuwaweka watumwa wawili waliokubali desturi hiyo kwa misingi ya kibiblia?

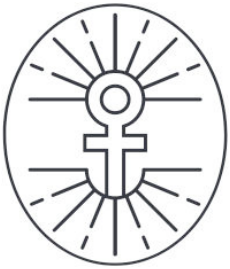
Vivyo hivyo, maadamu kanisa lilikubaliana na imani ya kitamaduni iliyoelezwa na Jean-Jacques Rousseau, kwamba "[mwanamume] anapaswa kuwa na nguvu na mtendaji; [mwanamke] anapaswa kuwa dhaifu na mtulivu; mmoja lazima awe na uwezo na nia; inatosha kwamba mwingine atoe upinzani kidogo,"[417] haikuwa na madhara makubwa kwa sifa ya kanisa kwenda sambamba na mfumo dume. Lakini sasa kwa kuwa jamii yetu inajenga mfululizo mzima wa televisheni ulioshinda tuzo, *The Handmaid's Tale*, juu ya "vitisho" vya mwanamke kuwekwa chini, sisi kanisa hatuonekani tofauti sana na familia hii ya kufikirika ya leo yenye watumwa, ikiwa tunawafundisha binti zetu kunyenyekea mamlaka ya upande mmoja ya waume zao, na kuwakataza wanawake wenye karama za kufundisha na

417. Jean Jacques Rousseau, Emile or On Education (1762). Imenukuliwa katika Barr, sura ya 6

kuongoza wasifundishe wala wasiongoze.[418]

Zaidi ya kuvuna ndoa yenye ukaribu zaidi, ikiwa waumini watapanua usawa wa wanawake nje ya nyumbani hadi kanisani na katika jamii, tutavuna pia uaminifu mkubwa zaidi kwa injili yetu katika utamaduni wetu. Kile ambacho raia wenzetu wamesahau, lakini tunaweza kuwakumbusha, ni kwamba kuinuliwa kwa wanawake katika utamaduni wetu leo kuna mizizi yake ya kihistoria katika ushawishi wa polepole – kama maji yanavyolowesha udongo – wa injili yetu wenyewe inayowapa watu heshima, na katika kumjua Mungu mwenye tabia ya upendo na haki – kwani, kwa muda mrefu sana sasa, Mungu ameendelea kwa furaha bila hata kuvifahamu vizuizi vyovyote vya ukamilishano, na amekuwa akiwainua wanawake ili waruke juu kikamilifu katika karama zao, ikiwa ni pamoja na kuwatumia kuwaongoza na kuwafundisha wanaume kwa nguvu.

418. John Stackhouse katika "Finally Feminist" (uk. 56) anasema kwa ukali zaidi: "Wakati jamii ilipokuwa ya mfumo dume, kama ilivyokuwa katika mazingira ya Agano Jipya na kama ilivyokuwa kila mahali duniani isipokuwa katika jamii ya kisasa ya siku zetu, kanisa liliepuka kashfa kwa kwenda sambamba nayo. Sasa, hata hivyo, kwa kuwa jamii ya kisasa angalau rasmi inashikilia usawa, kashfa ni kwamba kanisa haliendi sambamba na jamii, halifurahii uhuru usio na mfano wa kuwaruhusu wanawake na wanaume kuhudumu kulingana na karama na wito bila mstari wa kijinsia uliowekwa kiholela. Kashfa hii inazuia uinjilisti kwa wengine na pia … kudumu na kukua kwa wale ambao tayari wameokolewa. … Kuendelezwa kwa mfumo dume na makanisa katika jamii hii kunaweka kikwazo cha kidini njiani mwa [wengi]."

SEHEMU YA TATU

HUDUMA YA WANAWAKE

10

Wanawake Wenye Nguvu katika Agano la Kale

"Yalikuwa mapenzi ya Bwana kumtumia Debora kama kiongozi wa watu wa Mungu … ili kuonyesha kwamba wanawake wana uwezo wa kuongoza sawasawa na wanaume." Nijay Gupta[419]

Baada ya Mungu kusema kwamba Adamu aliyeanguka "atamtawala Hawa," wanadamu wanatupwa kwa kasi kutoka bustanini hadi nyikani, na – sawasawa na utabiri ule wa kusikitisha wa Mungu – popote mnapotazama, ni wanaume tu wanaotawala. Ni dhahiri kwamba ndoa za wake wengi na uanaume wenye sumu humea katika udongo uleule wa mfumo dume, kwa sababu kurasa chache tu baada ya kuanza kwa hadithi ya wanadamu, Kaini anashindana na Habili, naye afadhali aue kuliko kukosa kuwa yule wa kwanza, mkuu kuliko wote. Muda mfupi baadaye, Lameki anaoa wake wawili, si mmoja tu, na anajigamba kwamba alimwua mtu aliyemjeruhi tu.

Pitieni sehemu iliyobaki ya Agano la Kale, nanyi mtaona kwamba wanaume wanaendelea kutawala ulimwengu wa hadhara. Mume wa yule mke wa Mithali 31, wakati wa mchana, "anaketi pamoja na wazee wa nchi,"[420] na huenda bado ndiye mwenye mamlaka anaporudi nyumbani. Hii ni kwa sababu jamii ya kale ya Waebrania ilijengwa juu ya familia pana, ambamo mwanamume mmoja aliwaongoza watoto wake, ndugu zake, watumwa wake, na mke wake au wake

419. www.bit.ly/3BFrpwV
420. Mithali 31:23

zake (kama hadithi za ushindani kati ya wake katika kitabu cha Mwanzo zinavyoonyesha).[421]

Jina la baba mkuu wa ukoo linaendelea kuishi katika wanawe, ilhali jina la mama yao linazikwa siku ile anapoolewa. Binti, wakiwa na hadhi ya chini, wanamezwa tu katika familia za waume zao. Jukumu kuu la mwanamke ni "kuzaa," na kinyume chake, kushindwa kwake kwa kusikitisha kuliko yote ni kutoweza kupata watoto.[422] Zaidi ya hayo, sheria na desturi zinawabana wanawake kama kifuniko cha plastiki kinachowasonga pumzi. Hata wanawake watu wazima wanaonekana kama watoto wadogo wanaoishi chini ya mlezi wa kiume; wakati huohuo mume wake ana mamlaka, kwa kadiri apendavyo, ya kubatilisha nadhiri zake kwa Mungu na pia ahadi zake mwenyewe kwake.[423]

Hata hivyo, kadiri hadithi inavyoendelea, mara nyingi Mungu anapita kando ya kanuni za mfumo dume ili kumwinua mwanamke hadi nafasi ya umuhimu wa kimkakati au ya uongozi kati ya watu wake kabla ya kuja kwa Masihi. Kama tutakavyogundua katika sura hii, "majukumu" yoyote ambayo jamii iliyoanguka iliwawekea wanawake, ni dhahiri kwamba Mungu hakujiona kuwa na wajibu wa kufanya vivyo hivyo. Hebu tukutane na wanawake kadhaa wa namna hiyo, ambao tunaweza kusema walihudumu kama *ezer kenegdo* – wanawake wenye nguvu wa kuongoza, kuokoa, kufundisha na, ikibidi, kuwapinga wanaume.

Shifra na Pua, Waliopinga Utawala Dhalimu

Katika ulimwengu wa kale, ambapo mara nyingi wazazi waliwaua binti zao wachanga ili kuhakikisha mustakabali wao kupitia wana wa kiume, Farao wa Misri anawaamuru wazalisha wawaue wana wa kiume wa watu wake watumwa: "Mtakapowazalisha wanawake wa Kiebrania na kuwaona katika viti vya kuzalia, kama ni mtoto mume, mwueni; bali kama ni mtoto mke, na aishi."[424] Mpango wake ni kudhoofisha mustakabali wa Waebrania. Bila wanaume wa kuwaoa

421. Kwa mfano, Ibrahimu, Yakobo, Kalebu, Daudi, Sulemani na Gideoni wote walikuwa na zaidi ya mke mmoja.
422. Tazama Kutoka 23:25-26; 1 Samweli 1:1-2:10; Ayubu 24:21; Zaburi 113:9.
423. Hesabu 30:3-16, Kumbukumbu la Torati 24:1-4
424. Kutoka 1:16

wasichana wa Kiyahudi watakapokua, wataishia kuolewa na wanaume wa Kimisri na kumezwa katika utamaduni wa Kimisri. Huo ndio mpango, angalau. Lakini kisha, wakihatarisha maisha yao wenyewe, wazalisha wawili wa Kiyahudi, Shifra na Pua, wanakaidi mmoja wa wanaume wenye nguvu zaidi duniani, na wanakuwa mojawapo ya mifano ya mapema kabisa inayojulikana ya upinzani dhidi ya utawala mwovu. Katika kufanya hivyo, wanayaokoa maisha ya mtoto mchanga Musa, ambaye miaka themanini baadaye atawaweka huru watu wa Mungu.

Mungu anawafanyia nini hawa *ezer kenegdo* wawili kwa juhudi zao kama wasaidizi wenye nguvu, walinzi na washirika wa wanaume, na kama wapinzani wa wanaume wadhalimu? Tunaambiwa kwamba "Mungu akawatendea mema wale wazalisha; watu wakaongezeka, wakazidi kuwa wengi sana. Na kwa sababu wale wazalisha walimcha Mungu, akawapa jamaa zao wenyewe."[425]

Miriamu, Kiongozi na Mtangazaji

Muda mfupi baada ya kuzaliwa kwake, dada mkubwa wa mtoto Musa, Miriamu, anapokea kijiti cha kuwa *ezer kenegdo* wake kutoka kwa wale wazalisha: anayaokoa maisha yake kwa kumweka katika kikapu na kumsukuma ndani ya Mto Nile. Mungu anajibu maombi yake kwa ajili ya usalama wake pale binti Farao, ambaye naye ni aina fulani ya *ezer kenegdo*, anapomwona na kumchukua hadi ikulu, na kwa kufanya hivyo anamweka katika mstari wa kurithi kiti cha enzi cha Misri.

Miongo kadhaa baadaye, Mungu anamchagua Musa kuwaongoza Waisraeli hadi uhuru wao, lakini anamweka katika aina fulani ya timu ndogo ya uongozi: tunajua hivyo kwa sababu Mungu pia anawaita Haruni na Miriamu kuwa wakombozi na viongozi wa Israeli pamoja na Musa. Kupitia nabii wa baadaye sana, Mika, Mungu anatafakari juu ya kutoka kwao Misri: "Nilikupandisha kutoka Misri, nikakukomboa kutoka nchi ya utumwa. Nilimtuma Musa akuongoze, *pia Haruni na Miriamu*."[426]

425. Kutoka 1:20-21

426. Mika 6:4. Maneno ambayo wakati mwingine hutafsiriwa "watangulie mbele yako" kihalisi yanamaanisha "mbele ya uso wako," kwa maana ya "kukuongoza."

Miriamu anatoa uongozi wa kinabii. Kama Musa, yeye pia anaitwa "nabii."[427] Upande wa pili wa ile njia iliyopita katikati ya Bahari ya Shamu, ambayo sasa imefungwa, anawaongoza wanawake wa Kiisraeli katika wimbo na ngoma ya sifa.[428] Wimbo-mahubiri wake wa ushindi, ambao maneno yake yameandikwa kama Maandiko, ni kielelezo cha awali cha injili ya kanisa zaidi ya miaka elfu moja baadaye. Maneno ya wimbo wa Miriamu na injili yetu yote mawili yanatangaza wema na ufalme wa Mungu anayetuokoa kutoka kwa adui mwenye nguvu mno tusiyeweza kumshinda peke yetu, akitutoa utumwani na kutufikisha katika Nchi ya Ahadi. Tangazo la Miriamu pia linaelekeza kwa wanawake wote ambao baadaye wangeitangaza injili ya wokovu wa kifalme wa Yesu. Tunajua hivyo kwa sababu karne nyingi baadaye, mtunga Zaburi anamtaja Miriamu na rafiki zake kama kibao cha mapema cha kuelekeza njia kwa viongozi wote wa ibada na wainjilisti wa baadaye: "Bwana analitoa neno, wanawake walitangazao ni jeshi kubwa."[429]

Neno la tahadhari: kwa wale kati yetu tunaotamani siku ambapo wanawake wengi zaidi watakuwa usukani na mimbarani kati ya watu wa Mungu, tusidhani kwa ujinga kwamba wao watashinda kwa urahisi majaribu yaleyale ya kawaida ambayo viongozi wanaume huendelea kuangukia. Nasema hivi kwa sababu, katika kilele cha ushawishi wake, Miriamu anashawishiwa na roho ya ushindani. Anapomkosoa Musa isivyofaa, anaugua ukoma kwa siku saba nje ya kambi, huku watu aliokuwa ameitwa kuwaongoza wakiteseka kwa kulazimika kumngoja apone.[430] Licha ya kosa hili la kimaadili, Mungu anamhurumia, na baadaye anapofariki, watu wa Mungu wanamkumbuka kwa upendo.[431]

427. Kutoka 15:20
428. Kutoka 15:20-21
429. Zaburi 68:11
430. Hesabu 12:1-15. Ili kuwa wazi, hakuna mahali popote ambapo maandiko yanasema kwamba Miriamu alitenda dhambi kwa kukwepa mamlaka ya mwanamume. Yeye na Haruni walipotoka kwa kuhoji hadhi ya Musa.
431. Mbali na tafakari ya Mika juu ya uongozi wake, waandishi wa Torati wanaandika kifo chake na kumjumuisha katika orodha za vizazi. (Hesabu 20:1; 26:59, 1 Mambo ya Nyakati 6:3)

Hulda, Nabii

Mishna ya Kiyahudi inafupisha historia ya kinabii ya Biblia ya Kiebrania hivi: "Manabii arobaini na wanane na manabii wanawake saba walitabiri katika Israeli."[432] Miriamu na Debora (kama tutakavyogundua hivi karibuni) wote wawili walikuwa na huduma za kinabii zilizoambatana na majukumu ya uongozi wa hadhara. Na Isaya anamwoa nabii mke.[433] Sasa hebu tukutane na nabii Hulda.

Katika enzi ya wafalme wa Israeli, mfalme kijana Yosia anajionyesha kuwa bora kiroho kuliko wengi wa waliomtangulia kwa kuupa kipaumbele uhai wa kiroho wa watu wake na kung'oa kile ambacho huenda kinadhuru afya ya kiroho ya ufalme wake. Ilikuwa desturi kwa mfalme "kumwuliza BWANA" kwa kumwita mmoja wa manabii wake. Kwa hiyo, anapomwambia kuhani mkuu na viongozi wengine wayatafute mawazo ya Mungu kwa niaba yake, wanamwendea nabii wanayeamini kwamba anaweza kuwasaidia zaidi.

Cha kushangaza ni kwamba hawaendi kwa Yeremia wala Sefania, ambao wote wawili waliishi wakati mmoja na Mfalme Yosia, bali wanamwita si mwingine ila Hulda. Hatujui ni nini katika rekodi ya huduma yake kilichomfanya apendekezwe, lakini tunaweza kukisia kwamba alijulikana kwa kuwa na "simu ya moja kwa moja" mbinguni. Yeye ni mke wa mtunza mavazi wa cheo cha chini katika hekalu, kwa hiyo sifa yake ya kinabii haiwezi kuwa imetokana na kuolewa na mwanamume mashuhuri.

Anamtafuta Mungu kwa niaba ya Yosia, kisha anasema kwa niaba ya Mungu bila kuuma maneno: analaani ibada ya sanamu ya taifa, anatangaza maangamizi yaliyo karibu, na anausifu moyo wa Yosia, ambaye anasema ataepushwa asiyaone maafa hayo. Maneno yake ni makali kiasi kwamba Yosia anawakusanya watu wote "wadogo kwa wakubwa," anawasomea neno la Mungu, anazibomoa

432. 6 Meg. 14a Bar. Imenukuliwa katika Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women (uk. 75).
433. Isaya 8:3. Pia walikuwepo baadhi ya manabii wa uongo waliokuwa wanawake. Ili ijulikane wazi, dhambi yao haikuwa kwamba walivuka mipaka ya mamlaka ya wanaume, bali kwamba walipingana na kile ambacho Mungu alikuwa akisema kwa kweli. (Ezekieli 13:17-24)

madhabahu za miungu ya uongo, na kuwaongoza watu wa Mungu katika kile ambacho huenda kilikuwa uamsho mkubwa kuliko yote katika historia ya Israeli.[434]*Tunaona kwa kupita kwamba hakuna chochote katika hadithi hii kinachoonyesha kwamba Hulda anatenda au anatendewa tofauti na manabii wanaume.*

Malkia Waliotumikia Makusudi ya Mungu

Nimewasoma wasomi wengi wa ukamilishano wakisisitiza ukweli kwamba viongozi wengi wa kisiasa (au wafalme) wa Israeli walikuwa wanaume, na kudai kwamba huku ni Mungu kuidhinisha mamlaka ya wanaume kama kanuni ya jumla. Lakini hoja hiyo inakosa kuona kwamba katika ulimwengu wa mfumo dume ilichukuliwa tu kuwa wafalme ni wanaume. Ni katika matukio ya kipekee sana tu ambapo malkia angeinuka kama mtawala pekee, kwa kawaida pale mume wake alipokuwa amekufa naye hakuwa na mwana. Israeli walifuata kanuni za mataifa jirani ya kale kuhusu ufalme. Kwa kweli, kama tunavyokumbuka, kabla hawajapokea mfalme wao wa kwanza – wazo ambalo Mungu alijua lingewaletea dhuluma – ombi lao hasa lilikuwa kusihi: "Tutakuwa na mfalme juu yetu … ili tufanane na mataifa mengine yote."[435]

Kwa hiyo, kwa sehemu kubwa watawala wanaume ndio walitawala. Lakini pia walikuwepo wanawake kadhaa. Kuna malkia wachache wenye nguvu wanaosifiwa katika historia ya Israeli. Malkia Esta ndiye maarufu zaidi kati ya malkia wa Kiyahudi, ingawa alishika cheo hicho katika Dola la Uajemi, si katika taifa la Israeli. Ingawa alijadiliana mambo na mfalme faraghani, hakuna shaka kwamba alishika cheo cha hadhara, ambacho – mkisoma hadithi – ni kitu ambacho Mungu anampa. Akisukumwa na utambuzi wa kinabii kwamba Mungu amemweka katika cheo hicho "kwa ajili ya wakati kama huu,"[436] anazuia kwa ustadi sheria ya mauaji ya kimbari dhidi ya watu wake mwenyewe. Anafanya hivyo kwa kufichua kwa ujasiri nia ovu za Hamani, kisha kwa kuleta maangamizi ya nyumba yake, pamoja na maadui 75,000 wa watu wake.

434. 2 Wafalme 22:11-23:25
435. 1 Samweli 8:19-20
436. Esta 4:14

Ili kusherehekea ushindi huu wa kisiasa, anatoa amri ya sheria ambayo yeye na mjomba wake Mordekai wanaiandika "kwa mamlaka yote," inayopelekwa kwa Wayahudi wote katika majimbo 127 ya ufalme wa Ahasuero. Sheria hii inaagiza ukumbusho wa kila mwaka wa siku mbili wa kugeuzwa kwa bahati yao, na ni kwa ajili ya "wazao wao" pia.[437]

Katika haya yote, Esta anatumia uongozi katika taifa la Uajemi na pia juu ya watu wa Mungu, Waisraeli. Kwa kufanya hivyo, anakuwa mfano wenye kutia moyo kwa wanawake wale walioitwa kutumia uongozi katika jamii, na pia kwa wale ambao huenda wakatoa uongozi wa kivitendo na wa kiroho kati ya watu wa Mungu.

Yeye si malkia pekee anayekutana na historia ya Israeli. Malkia wa Kiafrika wa Sheba[438] anasifiwa na Yesu kwa kutambua na kuusifu ukuu aliopewa Sulemani na Mungu, na hivyo pia, kwa matarajio ya kinabii, ufalme wa Yesu mwenyewe.[439] Vivyo hivyo, malkia wa Babeli wa Ukaldayo anaikumbuka karama ya kiroho ya unabii aliyokuwa nayo Danieli, na Mungu anamtumia kumrudisha Danieli katika uwanja wa hadhara baada ya muda wa kusahaulika.[440] Malkia wa Israeli wenyewe, Yezebeli na Athalia, walikuwa waovu, kama walivyokuwa wafalme wengi wa Israeli. Lakini angalieni kwamba katika simulizi zote za malkia, hakuna hata neno moja baya linalosemwa juu ya wanawake kuwa katika cheo cha uongozi, bali juu ya matumizi mabaya ya cheo hicho tu.

Ajabu ni kwamba wasomi wa ukamilishano wakati mwingine hupinga kwamba malkia hawa hawakuongoza kama watawala pekee bali tu pamoja na waume zao wafalme. Lakini malkia waliotawala peke yao katika Mashariki ya Karibu ya kale walikuwa nadra mno. Katika kipindi cha miaka 500 (kuanzia utawala wa Sauli hadi wa Sedekia), ingekuwa vigumu sana kwa dola lolote kuwa na hata mmoja. Hata hivyo, baada ya mume wake kufa, Athalia anatawala bila mume, na katika karne moja kabla ya kuja kwa Yesu, wakati wa nasaba ya Wahasmonea, Salome Aleksandra anatawala kwa miaka tisa kama mtawala pekee wa Israeli baada ya mume wake kufa.

437. Esta 9:29-32
438. 1 Wafalme 10:1-13; 2 Mambo ya Nyakati 9:1-12
439. Marko 12:32
440. Danieli 5:10-12

Mbali na hawa wanawake waliowekwa na Mungu – wapinzani wa utawala dhalimu, viongozi, watangazaji, manabii na viongozi wa kisiasa – kiongozi mmoja mwanamke hasa anachonga njia inayong'aa kwa ajili ya viongozi wanawake wote wa baadaye kati ya watu wa Mungu.

Debora, Mwamuzi

"Basi Debora, nabii mke, mkewe Lapidothi, ndiye aliyekuwa akiwaongoza Israeli wakati ule. Naye alikuwa akiketi barazani chini ya mtende wa Debora, kati ya Rama na Betheli, katika nchi ya milima ya Efraimu; na wana wa Israeli wakakwea kwake ili mashauri yao yaamuliwe."[441] Ingawa huenda Miriamu alifanya kazi kama sehemu ya timu ya uongozi ya watu wa Mungu (Musa akiwa kiongozi mkuu), Debora alihudumu kwa kipindi fulani kama kiongozi wa juu kabisa wa watu wa Mungu: kama mmoja wa waamuzi wao.

Waamuzi walikuwa akina nani? Katika karne zile nyingi kati ya kifo cha Yoshua na kutawazwa kwa Sauli kuwa mfalme wa kwanza wa Israeli, Waisraeli waliishi kama shirikisho legevu la makabila yaliyomwabudu BWANA. Katika kipindi hicho, mzunguko mmoja ulijirudia tena na tena: watu wa Mungu wangeanguka kwanza katika mmomonyoko mkubwa wa maadili na ibada ya miungu ya uongo; kisha makabila jirani yangewashinda kijeshi na kuwadhulumu; kisha watu wa Mungu wangemlilia Mungu kwa majuto; na Mungu angewainulia mwamuzi ili "kuwaokoa Israeli na mikono ya adui zao."[442] Ingawa waamuzi hawa hawakuwa wafalme wa kudumu, hata hivyo ilisemekana kwamba "walitawala" au "waliongoza" watu wa Mungu katika eneo lao.[443]

Kinachomtofautisha Debora na waamuzi wengine watano wakuu katika kitabu cha Waamuzi ni kwamba yeye ndiye pekee ambaye pia ni nabii, na ambaye analeta uongozi wa kimahakama katika mashauri mengi kati ya watu wa Mungu. Wengine wanaonekana kubobea tu katika ushindi wa kijeshi, ilhali Debora

441. Waamuzi 4:4-5

442. Waamuzi 2:16, 18; 4:10, 14, 24; 5:1-31

443. Daniel Block, katika fafanuzi yake juu ya Waamuzi na Ruthu, anaandika, "Ruthu 1:1 inazungumzia siku zile waamuzi walipo'tawala' (ESV) au walipo'ongoza' (NIV). 'Neno la Kiebrania shaphat, 'kuamua,' linamaanisha 'kutawala, kusimamia, kutoa uongozi.'" (uk. 23)

anawaongoza watu. Pia, inaonekana hakuinuka kwa "kuchaguliwa ghafla na Mungu papo hapo" (fikirini jinsi Mungu alivyomwita Gideoni). Badala yake, kwa kuwa hakuna kinachotajwa kuhusu wito wake wa mwanzo, tunabaki kukisia kwamba karama zake za kipekee alizopewa na Mungu – za uongozi, unabii na hekima – zilimfungulia milango hadi juu kabisa. Kwa kweli, anafanana zaidi na Samweli, ambaye, kama yeye, ni nabii, mwamuzi, na mshauri wa kijeshi.

Yeye ndiye aliyekuwa mamlaka ya juu kabisa ya kimahakama katika nchi. Hakuna chochote katika maandiko kinachoonyesha kwamba Debora alitenda kwa namna ya faragha tu. Kama msuluhishi wa mashauri ya hadhara, yeye, kama Musa kabla yake, alitumikia jukumu la hadhara katika uwanja wa hadhara. Akiendeleza kazi ya Musa kama mwamuzi,[444] anatoa haki akiwa mjumbe pekee wa baraza kuu la sheria la Israeli. Na kama Musa,[445] anachukua jukumu la mwamuzi wa kitaifa, watu wanapokuja kwake kutoka kila pembe ya nchi ili mashauri yao yasuluhishwe.

Kama waamuzi wengine wakuu katika kitabu cha Waamuzi, Debora anawaongoza watu wa Mungu hadi ushindi wa kijeshi. Kama Samweli, aliyemweka Sauli aende vitani bila yeye mwenyewe kwenda,[446] Debora pia alipanga kutokwenda vitani yeye mwenyewe. Badala yake, anamwamuru Baraka akusanye jeshi la Israeli ili kuwashinda madhalimu.[447] Kisha anaelekeza kwa kimkakati mipango ya msafara huo wa kijeshi: ikiwa ni pamoja na ukubwa wa jeshi, mahali pa juu wanapopaswa kushika, na wakati kamili wa kushambulia.

Adui anayemlenga ni Yabini, ambaye hawadhulumu Israeli wote, bali makabila ya Kaskazini tu. Ingawa yeye anaishi Kusini, anajua vya kutosha kuhusu ngome ya nguvu za Yabini hivi kwamba anamtuma Baraka, ambaye mwenyewe ni mtu wa Kaskazini, akamshinde. Baraka anaustaajabia sana ustadi wake wa kimkakati kiasi kwamba anamsihi asimame kando yake mstari wa mbele wa vita. Hamwombi ashike silaha yeye mwenyewe, bali amshauri tu akiwa mahali ambapo anaweza kuona vita kwa wazi, kadiri vitakavyoendelea. Wakiwa tayari kwa vita, Baraka ndiye kamanda wa kijeshi, ilhali yeye anafanya kazi kama amiri

444. Kumbukumbu la Torati 17:8-13
445. Kutoka 18:13
446. 1 Samweli 10:1
447. Waamuzi 4:6

jeshi mkuu. Anamhakikishia ushindi kwa kinabii na kutoa amri, "Nenda," naye anakwenda.[448] Jambo la kufurahisha ni kwamba Mungu anawapa ushindi unaoleta miaka arobaini ya amani.[449]

Mara tu baada ya kushinda vita, akiwa na Baraka kama mwimbaji mwenzake, anawafundisha watu wote wa Mungu wimbo alioutunga. Kama Miriamu, ambaye karne moja au mbili kabla alikuwa amemsifu Mungu kwa kuwaokoa watu wake waliokuwa wamezingirwa,[450] wawili hao wanaimba jinsi Mungu alivyowapa ushindi. Wimbo huo unamsifu Mungu, lakini pia unamheshimu Debora kama mmoja wa mawakala wa Mungu katika ushindi huo, pamoja na Baraka. Wanaimba jinsi "[viongozi] katika Israeli wanapoongoza, watu wanapojitoa kwa hiari, [kila mtu na] amhimidi BWANA."[451] Viongozi wanaowazungumzia, inavyoonekana, ni wao wenyewe – wimbo unaendelea kusema: "Wanakijiji katika Israeli hawakutaka kupigana; walijizuia hata mimi Debora nilipoinuka, nilipoinuka mama katika Israeli."[452] Tunaposikiliza taifa likiimba pamoja, hata leo tunatiwa moyo kuwaheshimu viongozi wale, wakiwemo wanawake, walioongoza vizuri.

Akiwa ameolewa na Lapidothi, yeye si mwanamke asiye na mume anayeweza kujikita kikamilifu katika huduma yake kwa Mungu na kwa taifa. Hata hivyo, tunaona mpangilio katika Maandiko: kwanza yeye ni nabii, kisha ni mke. Hata katika utamaduni wa mfumo dume ambamo huenda ilikuwa kawaida kuwa chini ya mume wako, wala yeye wala mtu mwingine yeyote katika hadithi hii hana wasiwasi wowote kuhusu yeye kutumia mamlaka juu ya wanaume.

Katika wimbo wake, anaitwa "mama katika Israeli." Lakini tabia yake ya kimama haipunguzi uongozi wake wa hadhara; badala yake inaupa ladha. Tofauti na kiu ya kawaida ya utukufu walio nayo viongozi wengi wa wakati wa vita, Debora anataka kumpa mwingine utukufu wa kijeshi. Hata hivyo, hata jambo hili kuhusu umama wake lisitiliwe chumvi kupita kiasi – katika harakati zake za kuwapatia

448. Waamuzi 4:14
449. Waamuzi 5:31
450. Kutoka 15
451. Waamuzi 5:1-2. NIV inapotumia "wakuu" ("princes") badala ya "viongozi" ("leaders") inamtenga Debora mwenyewe, ilhali katika wimbo wake mwenyewe katika 5:8 anaonyeshwa kama mkombozi. Nadhani ESV na NLT zinashika maana ya neno hilo vizuri zaidi kwa kusema "viongozi" ("leaders").
452. Waamuzi 5:8

watu wake ushindi wa kijeshi, huruma yoyote ambayo mtu angeitarajia kwa mwanamke haionekani katika wimbo wake, anapowadhihaki mama waliovunjika moyo wa askari wa adui waliouawa wasiorudi nyumbani.[453]

Akiwa mtu mwenye uwezo mkubwa katika kila nyanja, hata hivyo anawakabidhi wengine kazi muhimu. Anampa Baraka kazi ya kwenda vitani peke yake, labda kwa sababu anafikiri kwamba, kwa kuwa wanaume wana nguvu zaidi za mwili, kupigana ni kazi ya mwanamume. Akiwa amehakikishiwa ushindi na Mungu, anataka kumpa Baraka heshima ya kufanya hivyo bila yeye. Lakini Baraka afadhali awe naye kando yake vitani, naye kisha anamjulisha kwamba sasa ataishia kugawana sehemu ya utukufu wa vita, ambao kwa kawaida ni milki ya wanaume, na "mwanamke" – rejeo la kinabii kwake yeye mwenyewe na kwa mwanamke mwingine, Yaeli, atakayemwua jemadari wa Yabini.[454]

Ni hadithi ya kustaajabisha kama nini! Katika utamaduni unaowatukuza wanaume, huyu hapa ni mwanamke aliye msemaji wa Mungu, ambaye majemadari na watu wa kawaida pia wanamsikiliza kwa furaha.

Wasomi wa ukamilishano, ambao inaonekana wamedhamiria kudhoofisha mamlaka halali ya Debora juu ya wanaume aliyopewa na Mungu, kwa kawaida hufanya hivyo kwa hoja tatu: wanadai kwamba uongozi wake ni wa faragha, si wa hadhara;[455] kwamba Mungu anamchagua Debora kwa sababu wanaume

453. Waamuzi 5:28-30. Kwa kweli, katika wimbo wa Debora unaogusa moyo kwa uchungu, mama asiye na mwana kisha anagundua kwamba huenda binti zake watachukuliwa mateka hivi karibuni.
454. Waamuzi 4:21. Kama Baraka na Debora, yeye pia anaheshimiwa katika wimbo wa Debora katika Waamuzi 5:24-26.
455. Wanaonyesha kwamba anafanya kazi kama msuluhishi wa kimahakama kwa vikundi vidogo vya watu wanaokuja nyumbani kwake, na kwamba anamwamuru Baraka binafsi. Lakini hoja hii inashindwa kutambua kwamba jukumu lake ni la hadhara hata kama anashughulika na watu mmoja mmoja, na kwamba anatoa amri inayowafanya wanaume 10,000 kushika silaha. Pia anaiongoza jamii kubwa zaidi katika wimbo wa kusherehekea ambamo wote wanaimba kuhusu uongozi wake aliowekewa na Mungu. Sababu ya wasomi hawa kutoa hoja hii ni kwamba wanajaribu kupatanisha uongozi wa Debora juu ya wanaume na tafsiri yao isiyo sahihi ya 1 Timotheo 2:12, ambayo kwa mujibu wao inamaanisha kwamba mwanamke hawezi kuwaongoza wanaume hadharani. Tofauti hizi zinaonekana kuwa za kubuni na za kiholela.

katika nchi ni wazembe, na hivyo anataka kuwaaibisha;[456] na kwamba Debora anamtambua Baraka kama kiongozi halisi.[457] Hakuna hata moja ya hoja hizi inayosimama kweli. Kile ambacho kifungu hiki kinafanya ni kuonyesha kwamba mwanamke, kwa uchaguzi wa Mungu, anawaongoza watu wa Mungu, wakiwemo wanaume, katika nyanja za kidini na za kiraia. Kwa kufanya hivyo, anatangulia kufungua njia kwa wanawake wacha Mungu wenye karama leo ambao huenda wameitwa kuongoza katika nyanja moja au zote mbili.

Baadhi ya wasomi wanakubali jukumu lake la kiraia tu. Grudem, akishindwa kukubali jukumu lake kama amiri jeshi mkuu, anafananisha kazi yake ya kimahakama na ile ya mshauri au hakimu wa mahakama ya kiraia leo. Wasomi wengine wanazungumzia uongozi wake wa kiroho tu. Matthew Henry, mfafanuzi wa Kipuritani, anakana jukumu lake katika jamii, akisema, "Aliamua, si kama binti mfalme kwa mamlaka ya kiraia aliyopewa, bali kama nabii mke, na kama kinywa cha Mungu kwao, akirekebisha matumizi mabaya na kurekebisha

456. Lakini hakuna chochote katika hadithi kinachoonyesha wanaume wakikataa majukumu ya nabii, ya mamlaka ya kimahakama au ya mpanga mikakati ya kijeshi. Kusita kwa Baraka hakuhusu jukumu lolote kati ya haya – wasiwasi wake pekee ni kuongoza msafara wa kwenda vitani bila Debora, jambo ambalo kwa sababu yake anaadhibiwa kitamaduni kwa kulazimika kugawana utukufu wa vita na Debora na Yaeli. Ikiwa tunajua jambo lolote kuhusu jinsi Mungu anavyochagua viongozi, ni kwamba anapendelea kumchagua mtu asiyetarajiwa. Kwa mfano, ingawa mwamuzi wa kwanza, Othnieli, ndiye kielelezo cha mwamuzi, kila mmoja wa waamuzi watatu ambao Mungu anawachagua baada yake anaonyesha kwamba Mungu anapenda mambo ya kushtukiza. Ehudi ni "mtu wa mkono wa kushoto" – jambo linalomaanisha kwamba anaweza kumshtukiza mpiganaji wa kawaida aliyefunzwa kupigana na shujaa ambaye kwa kawaida hutumia mkono wa kulia. Gideoni ni mwoga, na wa ukoo duni. Na bila shaka, Debora ni mwanamke, mtu ambaye hakuna yeyote angetarajia kwanza kwamba angeleta ushindi wa kijeshi. Kwa watu wote wa Mungu tangu hapo, tunapaswa kuwa tayari kupokea uchaguzi wa Mungu wa viongozi tusiowatarajia. Hatupaswi kuwakataa viongozi wanawake zaidi kuliko tunavyowakataa viongozi wanaotumia mkono wa kushoto au viongozi waoga wanaotoka katika mazingira duni.

457. Grudem katika "Evangelical Feminism" (sura ya 4) anatetea jambo hili kwa kusema kwamba Debora alimwambia Baraka akusanye askari, na hivyo akathibitisha "usahihi wa uongozi wa wanaume." Anaongeza kwamba karipio lake kwa Baraka kwa kusisitiza kwamba aende pamoja naye vitani linathibitisha hilohilo. Lakini haya yote ni makisio tu. Maelezo kwamba yeye anatambua kwa usahihi kwamba kuongoza jeshi katika vita vya kimwili kunawafaa zaidi wanaume yanaingia akilini vizuri zaidi. Yeye ni mwanamke, na kwa hiyo hafai kwa operesheni ya kijeshi ambamo nguvu ilikuwa jambo kuu. Hana hamu ya kuongoza vita kimwili, na anaamini kwamba vita vya kimwili ni utukufu wa wanaume. Bila shaka, Baraka anaongoza kweli, lakini hata uongozi wake amekabidhiwa na yeye. Mkakati aliopendelea (kama ule wa Samweli) ulikuwa kuwa amiri jeshi mkuu aliyemwagiza kamanda wa kijeshi apigane vita. Lakini bado yeye ndiye kiongozi kwa njia ya usimamizi. Hajaukabidhi uongozi wake – amemwagiza mwanamume kutekeleza uongozi wake aliopewa na Mungu. Hata kama ingeweza kuonyeshwa kwamba anamtambua Baraka kama kiongozi halisi (jambo ambalo haliwezekani), jukumu lake la kuwa na mamlaka ya juu kabisa ya kimahakama katika nchi linaonekana wazi hata kabla hatujakutana na Baraka.

malalamiko, hasa yale yaliyohusiana na ibada ya Mungu."[458] Grudem na Henry wote wawili wanashindwa kuona kwamba yeye anatembea katika uongozi wa kidini *na* wa kijamii (ikiwa ni pamoja na nyanja za kisiasa, za kimahakama na za kijeshi) juu ya watu wa Israeli.

Hadithi hii ni kielelezo chenye nguvu. Kilicho wazi vya kutosha ni kwamba wala Mungu wala Waebrania wa kale hawakuona uongozi wa wanawake kuwa jambo la kuchukiza kwa asili yake. Hapa tunaye mwanamke anayeongoza kwa umahiri jamii nzima, wakiwemo wanaume wake walio hodari zaidi.

Kinachoifanya huduma ya Debora kuhusika hasa na mazingira ya huduma ya leo ni kwamba uchaguzi wa Mungu wa waamuzi/wakombozi ni mojawapo ya mifano bora kabisa ya Agano la Kale ya aina za viongozi ambao Mungu anaweza kuwatumia leo. Hii ni kwa sababu, katika kila tukio, Mungu hafungwi na taasisi zinazofungamana na utamaduni, kama vile haki ya mzaliwa wa kwanza wa kiume katika habari ya mababa wakuu, au sheria ya kina ya Musa kuhusu taasisi ya makuhani, au taasisi ya kawaida ya kisiasa ya Mashariki ya Karibu ya kale ya ufalme wa wanaume. Kinyume chake, kuteuliwa kwa kila mwamuzi kunategemea wito na karama zinazotolewa na Roho, si uchaguzi uliopendwa zaidi au uliotarajiwa zaidi na jamii ya kale. Ni jambo la ajabu kwamba kati ya wakombozi sita wakuu katika kitabu cha Waamuzi, inaweza kusemwa kwamba Debora ndiye aliyefanikiwa kuliko wote – yeye si tu kiongozi mkuu wa kisiasa na kijeshi katika nchi, bali pia ni nabii na kiongozi wa juu kabisa wa kimahakama.

Wale wasomi wa ukamilishano wanaokubali jambo hili hata hivyo wanadai kwamba yeye ni tofauti inayothibitisha kanuni kwamba wanaume ndio wanaopaswa kuwaongoza watu wa Mungu. Lakini hakuna chochote katika maandiko kinachotuelekeza upande huo hata kidogo. La, yeye *si* tofauti inayothibitisha kanuni. *Badala yake, uongozi wake wa kipekee unathibitisha kwamba hakuna kanuni kama hiyo, hakika si katika mawazo ya Mungu.* Anaupinga ule unaoitwa "mtindo" wa mamlaka ya utawala ya wanaume ambao wasomi wengi wa ukamilishano wanadai upo katika mawazo ya Mungu. Kwa Mungu kumchagua mwanamke kwa uongozi muhimu kiasi hicho katika ulimwengu wa mfumo dume ni jambo la kustaajabisha kabisa. Ni kama "novum" (jambo jipya

458. Chanzo: www.bit.ly/3bIr6am

na lisilotarajiwa katika hadithi au maandiko) linalowafanya wasomaji wa kwanza wa kitabu cha Waamuzi (na sisi pia) kuyahoji mawazo yetu yote kuhusu Mungu, jinsia na uongozi. Kwa msomaji wa kale wa kitabu cha Waamuzi, kitamaduni ilitarajiwa kusoma habari za mwanamume akiongoza, ilhali jambo la kushtukiza lenyewe ndilo lilikuwa "ujumbe." Tusipoona kile walichokiona wao katika simulizi hii kuhusu Debora, na kisha tukakosea kwa kuuweka uongozi wa kiroho katika sanduku moja na jinsia ya kiume, tunaishia tu kujaribu kumweka Mungu katika sanduku.

Mungu Anayejishusha Kwetu

Tukiwaweka kando Hulda, Miriamu, Esta na Debora, swali linabaki: kwa nini Mungu katika Agano la Kale anachagua hasa wanaume kuwa viongozi?

Wasomi wa ukamilishano mara nyingi huorodhesha wazee wanaume, viongozi wanaume wa koo, mababa wakuu wanaume, wafalme wanaume, na kadhalika katika Agano la Kale kana kwamba Mungu anaweka kanuni ya nyakati zote kwamba wanaume peke yao ndio wanaopaswa kuongoza. Lakini hitimisho hili linakosa jambo moja muhimu sana kuhusu njia za Mungu za ukombozi: Israeli hawakubuni hasa jukumu lolote kati ya haya – mataifa yote katika Mashariki ya Karibu ya kale yalikuwa na wazee wanaume, viongozi wanaume wa koo, mababa wakuu wanaume, na wafalme wanaume. Hatupaswi kudhani kwamba kwa Mungu kuwaruhusu Israeli wafuate mtindo huo, alikuwa akiuidhinisha kama aina fulani ya kielelezo bora kwa watu wote. Urefu wa Biblia, na kipindi kirefu mno cha wakati inachokihusu, unaonyesha kwamba ukombozi wa Mungu wa ulimwengu ulioanguka unatokea *polepole*. Mungu anapojifunua kwa jumuiya zilizokombolewa, na kupitia kwao kwa ulimwengu usioamini, tunaona kwamba mara nyingi anajishusha kwa hali za kitamaduni zisizo bora, na wakati mwingine kwa hali za kitamaduni mbaya kabisa, huku wakati wote akipanda ndani yake mbegu zitakazoleta ukombozi wake hatimaye.

Mashariki ya Karibu ya kale ilikuwa na utamaduni wa mfumo dume kwa kiwango kikubwa kama ulivyo Mashariki ya Kati leo. Ndiyo sababu viongozi wa koo na makabila katika Agano la Kale daima walikuwa wanaume, bila kutajwa kwa mwanamke yeyote anayeongoza kabila au ukoo. Watu wa Mungu katika

Agano la Kale ni familia ya Ibrahimu, Isaka na Yakobo. Musa anapotaka kugawa mamlaka kwa wakuu wa familia na wa makabila, anachagua wanaume 70 wenye vyeo vya juu, wanaoitwa "wazee." Tukizungumzia "wazee," tunakumbuka pia kwamba wazee wanaume walikuwa wakiketi malangoni mwa miji – lakini tazameni, huu ulikuwa mfumo wa kawaida wa uongozi katika ulimwengu mpana: hata Misri ilikuwa na "wazee," kwa mfano.[459]

Lakini Mungu kujifunua na kutenda ndani ya desturi ya kitamaduni ya mfumo dume iliyokuwepo tayari si kuidhinisha desturi hiyo kwa watu wote, sawa na ambavyo, tuseme, kuwaleta wale mababa wakuu kumi na wawili, wana wa Yakobo, *kupitia desturi ya kitamaduni ya ndoa za wake wengi*, si kuidhinisha desturi hiyo. Ndoa ya wake wengi ni makosa, tunajua, lakini Mungu alijishusha kwayo kwa kiwango ambacho makabila kumi na mawili ya Israeli yana waanzilishi ambao ni wanaume wenye baba mmoja lakini mama zaidi ya mmoja. Ni vivyo hivyo na utumwa, kama tulivyoona katika Sura ya 9. Mungu kutenda kazi ndani ya watu ambao kwao ndoa za wake wengi, utumwa na mfumo dume vilikuwa jambo la kawaida haimaanishi kwamba Mungu anaona desturi yoyote kati ya hizi kuwa bora au anaiidhinisha. Katika mchakato mrefu wa Mungu kujifunua hatua kwa hatua pamoja na makusudi yake ya ukombozi kwa ulimwengu wote, inaonekana yuko tayari kuvumilia mambo ambayo hatimaye anaahidi kuyakomesha.

Hata hivyo, hata kama Mungu angekuwa daima amechagua wanaume peke yao kuwa viongozi katika Agano la Kale (jambo ambalo halikuwa hivyo), bado hatupaswi kudhani kwamba mtindo huo wa jumla wa kitamaduni unapaswa kuhamishiwa katika kanisa la Yesu. Kwa sababu hii: watu wa Mungu kabla ya kuja kwa Yesu walikuwa taifa halisi, lakini baada ya kuja kwake na, hasa, baada ya mateso ya kanisa la kwanza huko Yerusalemu, walichukua umbo jipya. Mpango wa Mungu, ambao sasa umefunuliwa, ni kwamba makanisa yawepo si *kama* taifa bali kama jumuiya hai *ndani ya* mataifa ulimwenguni kote. Kwa kuwa hawako tena kama watu wa kisiasa wenye nchi yao, watu wa Mungu leo hawana haja ya majukumu ya uongozi ya kale kama vile wafalme, viongozi wa koo, makuhani wakuu, au manabii wa kitaifa. Kwa sehemu kubwa, Agano Jipya

459. Mwanzo 50:7

linasisitiza kutoendelea kwa mambo kati ya imani chini ya Agano la Kale na chini ya Agano Jipya. Kwa kupuuza ukweli huu, wakamilishano wanatoa hoja nyingine tena kutoka Agano la Kale ya uongozi wa wanaume kama kanuni anayoipendelea Mungu.

Makuhani Wanaume

Vyeo vitatu vikuu vya Agano la Kale ni nabii, kuhani na mfalme. Ingawa tunajua juu ya manabii wanawake na malkia wenye nguvu waliotumiwa na Mungu, cheo kimoja ambacho bila shaka kilitengwa kwa ajili ya wanaume, bila tofauti yoyote kabisa, kilikuwa kile cha kuhani.

Baadhi ya wasomi wa ukamilishano wanalikuza sana jambo hili: "Ikiwa mtu anakubali kwamba kuna tofauti katika majukumu yote ya uongozi isipokuwa makuhani katika Agano la Kale, basi hakika kuna mtindo uliowekwa: Mungu anawafungulia wanawake kila aina ya uongozi, isipokuwa mmoja. Kwa maana hii, makuhani ndio tofauti katika Agano la Kale, na wazee katika Agano Jipya."[460]

Hivi karibuni kabisa, wasomi wengine wameiongezea hoja hii nguvu kwa hoja mbili zaidi, ambazo kila moja inaunganisha makuhani wa Agano la Kale na wazee wa kanisa hasa. Kwanza, wanaonyesha kwamba makuhani wakuu, Haruni na Lawi, wanaambiwa wawafundishe watu sheria ya Musa[461] – jambo linalolingana kwa kiasi fulani na wazee ambao lazima wawe "wajuao kufundisha."[462] Pili, wanasisitiza kwamba makuhani walikuwa walinzi wa patakatifu na vitu vyake, jambo linalolingana na kazi ya wazee leo, ambao wanapaswa kuwa walinzi wa kiroho na wa kimaadili wa kanisa.

Mtu anazijibu vipi hoja hizi?

Ingawa makuhani walikuwa wanaume, hatupaswi kuhitimisha kwamba Mungu alikuwa akiidhinisha mfumo dume, hasa kwa sababu Maandiko hayasemi hivyo. Huenda zilikuwepo sababu maalum, labda tusizoweza kuzijua, kwa nini wanaume peke yao ndio walikuwa makuhani. Kuna sababu tatu zinazoingia akilini za kuwazuia

460. Craig Blomberg, "Two Views of Women in Ministry"
461. Mambo ya Walawi 10:11, Malaki 2:7
462. 1 Timotheo 3:2

wanawake wasiendeshe patakatifu. (Kama ningelazimika kuweka dau langu juu ya mojawapo tu, ingekuwa ile ya kwanza.)

Kwanza, sheria ya Musa iliwahesabu wanawake walio katika hedhi kuwa najisi kwa kanuni za ibada, na kwa hiyo hawakuruhusiwa hata kukanyaga hekaluni kwa robo ya kila mwezi. Huenda tukatabasamu kwa dharau juu ya jambo hili sasa, lakini katika fikira za kidini za Waisraeli wa kale, jambo hili lilikuwa kubwa sana. Musa aliamuru, "Mwanamke, kama ana kutoka damu, na kutoka kwake katika mwili wake ni damu, atakuwa katika kutengwa kwake muda wa siku saba; na mtu yeyote atakayemgusa atakuwa najisi hata jioni. … Na mtu yeyote atakayegusa kitu chochote alichokikalia atafua nguo zake, na kuoga majini, naye atakuwa najisi hata jioni."[463] Jambo hili lingefanya isifae kwa wanawake kuwa makuhani katika kazi ya ibada, isipokuwa ratiba zipangwe kwa kufuata mizunguko yao ya hedhi inayobadilikabadilika, jambo ambalo bila shaka ni wazo lisilowezekana.[464]

Pili, kuwa na makuhani wanawake huenda kungesababisha watu wawahusishe na makuhani wanawake wa dini za kipagani waliochanganya ukahaba na ibada.[465] Tatu, makuhani walihitaji kuwa na nguvu za mwili. Walihitaji kulinda kwa nguvu za mwili, na ikibidi, kumwua mtu yeyote aliyeingia hekaluni kinyume cha sheria;[466] mchana kutwa walikata vipande vya wanyama na kuvibeba huku na huko; na katika miaka 300–400 ya kwanza ya kuwepo kwa patakatifu, makuhani walilazimika kufunga na kubeba patakatifu pote pamoja na vyombo vyake vyote kutoka mahali hadi mahali. Kwa maana hii, kuwazuia wanawake wasiwe makuhani hekaluni kulikuwa kizuizi cha kawaida kama vile kuwazuia wanawake wasiwe katika jeshi la Israeli.

Lakini kuna jambo la msingi zaidi la kusemwa kuhusu kujaribu kutumia uanaume wa makuhani kama kielelezo. Ilikuwa sheria ya ibada ya Musa iliyoamuru kwamba makuhani wawe wanaume. Kama Yesu mwenyewe

463. Mambo ya Walawi 15:19, 22

464. Tunashukuru kwamba Yesu alikuja kukomesha kanuni hizi za utakaso: fikirieni miujiza miwili iliyofuatana, ya kumfufua binti Yairo na kumponya mwanamke aliyekuwa akitokwa na damu, ambamo, kwa mujibu wa sheria ya Musa, Yesu alikuwa najisi kwa kuwagusa. Katika matukio yote mawili, Yesu anakifanya kilicho najisi kuwa safi.

465. Jambo ambalo Kumbukumbu la Torati 23:17 inalikataza – Mungu aliwakataza Israeli mara kwa mara wasionekane kufuata desturi zisizo za kimaadili za mataifa yaliyowazunguka.

466. Hesabu 18:7

alivyoeleza,[467] sheria za Musa hazikuagiza jamii iliyo bora kabisa, bali zilikuwa ruhusa zilizotolewa katika jamii isiyo kamilifu. Ukweli kwamba wanaume peke yao ndio walikuwa makuhani (na kutoka kabila moja tu, tunapaswa kukumbuka) kwa hiyo hauna uzito wowote katika swali tulilo nalo kuhusu uongozi katika kanisa leo. Ilikuwa kanuni kwa ajili ya utamaduni tofauti na agano tofauti. Sisi tulio waumini wa Agano Jipya hatuko chini ya sheria ya Musa. Kuwa kuhani hakukuhusiana na karama au uchaji Mungu wa mtu, bali na kuzaliwa kwake tu kama mwanamume katika kabila la Lawi, na bahati ya kutokuwa na kasoro za mwili; kwa hiyo cheo chao si kitangulizi cha uongozi wa kiroho.

Kwa ufupi, uhusiano unaodaiwa kati ya kuhani wa Agano la Kale na mchungaji wa Agano Jipya ni dhaifu sana. Kulinda mali kwa nguvu za mwili ni tofauti sana na kuwalinda watu kiroho na kimaadili:[468] la kwanza linahusiana na nguvu za mwili, kitu kilicho kwa wanaume, ilhali la pili linahusiana na ukomavu wa kiroho na kina cha mafundisho, kitu kisichowahusu wanaume peke yao. Na kweli, makuhani, kama wachungaji leo, walifundisha neno la Mungu katika Agano la Kale, lakini manabii, wafalme na wazazi – majukumu yaliyowajumuisha wanawake – pia walikuwa na wajibu wa kulifundisha.[469]

Muhimu zaidi ya yote, kwa mujibu wa Petro na mwandishi wa Waebrania, makuhani hawakuwa vitangulizi vya wachungaji hata kidogo, bali vya Yesu, kuhani mkamilifu anayejitoa mwenyewe kuwa dhabihu kamilifu,[470] na vya waumini wote, *wanaume na wanawake*, ambao ni "ukuhani mtakatifu, mtoe

467. Mathayo 19:8

468. Hivi karibuni, mwanatheolojia mmoja wa ukamilishano amejaribu kuiimarisha hoja hii kwa kuongeza ulinzi wa Adamu juu ya bustani. Wanaonyesha kwamba Adamu, mwanamume, alipaswa kuwa kuhani na mlinzi wa bustani–hekalu, na kwamba makuhani wanaume walipaswa kulinda hekalu la kimwili, na kwa hiyo wazee wanaume wanapaswa kulinda kanisa–hekalu. Ingawa, kitheolojia, kuna uhusiano kati ya bustani–hekalu, hekalu la kimwili na kanisa–hekalu (ni mahali ambapo Mungu anakaa), mtindo unaodaiwa unashindwa kwa njia tatu. Kwanza, Mungu anampa Adamu Hawa kama msaidizi mwenye nguvu ili ashirikiane naye katika kuitunza bustani–hekalu (Mwanzo 2:18), kwa hiyo uanaume wa Adamu hauhusiki. Pili, kwa mujibu wa Agano Jipya, Adamu si kitangulizi cha wachungaji wa kanisa, bali cha Yesu, Adamu wa Mwisho (1 Wakorintho 15:45), na pia cha watu wote walio ndani ya Kristo, wanaume na wanawake, ambao wanapaswa kutumika kama makuhani katika nyumba ya Mungu (1 Petro 2:5). Tatu, Adamu yuko juu ya bustani anayoilinda na si sehemu yake, kama walivyo makuhani wa hekalu, ilhali wachungaji hawako juu ya kanisa–hekalu bali ni sehemu yake.

469. Zaidi ya hayo, marejeo kuhusu Lawi na Haruni (na si ukuhani wote) kufundisha hayamaanishi kwamba kila kuhani alikuwa mwalimu.

470. Waebrania 8-10

dhabihu za roho, zinazokubalika na Mungu kwa njia ya Yesu Kristo."[471] Agano Jipya halimuunganishi popote moja kwa moja mchungaji na kuhani. Kwa kweli, mojawapo ya uvumbuzi mkubwa wa Matengenezo ya Kanisa ulikuwa kwamba makuhani wa Agano la Kale hawalingani kamwe na makasisi wa kanisa, bali na waumini wote. Je, tunataka kubomoa jiwe kuu la msingi la Matengenezo ya Kanisa?

Turudi kwenye hoja kuu ya sura hii: mifano hii bora ya wanawake walioongoza wanaume, wakitenda kama *ezer kenegdo* wao au washirika wenye nguvu, licha ya utawala wa wanaume uliokuwa kawaida katika Mashariki ya Karibu ya kale, ni kama miale ya mapema ya siku ijayo ambapo wanawake watasimama pamoja na wanaume katika ushirikiano kamili katika kazi ya Mungu. Unabii wa Yoeli kuhusu wanaume *na wanawake*, na wana *na binti* wanaotenda kazi katika nguvu kamili ya Roho,[472] unaeleza kwa uzuri matarajio haya ya wakati ujao, ya kuinuka kukubwa zaidi kwa wanawake ili kubeba majoho ya uongozi na ya kuhubiri. Jambo hili halipaswi kutushangaza: hakuna chochote katika Agano la Kale kinachodhoofisha uwezekano wa Mungu kuwachagua wanawake kwa kazi zenye nguvu za uongozi na za kufundisha katika jamii na katika kanisa. Kwa kweli, mifano mingi ya wanawake waliochaguliwa na Mungu katika zamani za kale za mfumo dume inapaswa kutufanya tutarajie kwamba, katika uchaguzi wake wa viongozi wa siku zijazo, angeendelea kutokuwa na upendeleo, na hiyo inajumuisha kama kromosomu zao ni XX au XY.[473]

Hatimaye, laana itageuzwa kikamilifu: Adamu hatamtawala Hawa tena, bali watatawala pamoja bega kwa bega, jambo ambalo, ikiwa tutakuwa waaminifu kwa mafundisho ya Agano la Kale, ndilo kusudi bora la Mungu lililoelezwa wazi katika sura yake ya kwanza kabisa.

471. 1 Petro 2:5

472. Yoeli 2:28-29

473. Au tofauti nyingine zozote ambazo sayansi inaweza kuthibitisha kuwa zipo kwa watu wenye jinsia mbili (intersex).

11

Wanawake Wenye Nguvu katika Injili

"Injili zote zinaonyesha kwamba wanafunzi wanawake wa Yesu ndio waliokuwa watu wa kwanza kutangaza ujumbe wa ufufuo wa Yesu, ambao ulikuwa kiini cha injili katika kanisa la kwanza." David Scholer[474]

Tunashukuru kwamba wasomi wa ukamilishano wanakubali jinsi Yesu alivyowainua wanawake. Kwa kweli, sehemu hii ya huduma ya Yesu inaunga mkono msingi wa ukamilishano kwamba wanawake wameumbwa wakiwa na thamani na heshima sawa na wanaume. Lakini *wasomi hawa huelekea kupuuza au kupunguza uzito wa jinsi Yesu katika Injili si tu anavyoifunua thamani ya wanawake, bali pia anavyoiachilia huduma ya wanawake.* Hili ni kosa. Ukristo, katika kiini chake, ni kujifunza kuona mambo yote, yakiwemo wanawake na huduma, jinsi Yesu anavyoyaona.

Sehemu ya huduma ya Yesu ambayo kila mkamilishano ana hamu ya kuitaja ni ukweli kwamba Yesu aliwachagua mitume wanaume peke yao. Mara nyingi, inaonekana hili ndilo jambo pekee wanaloliona kuhusu mtazamo wa Yesu juu ya huduma ya wanawake katika Injili. Wanahitimisha kwamba Yesu anataka wanawake wahudumu, *lakini wasiongoze*. Mwishoni mwa sura hii, nitaonyesha kosa la kuwachukulia *wale Kumi na Wawili* wa Yesu kama aina fulani ya kielelezo cha uongozi wote wa baadaye katika kanisa lake. Lakini kwa sehemu kubwa ya sura hii, nitalikanusha wazo lenyewe kwamba Yesu aliidhinisha wazo la kazi za huduma za wanaume peke yao. Ingawa Injili kimsingi zinahusu huduma ya Yesu, ni jambo la kushangaza sana jinsi waandishi wa Injili wanavyotoa nafasi kubwa

474. www.fuller.edu/womeninministry/

kwa Yesu kuwaachilia wanawake katika huduma, akiwaweka mbele na katikati katika kazi ya Mungu *bila kujali hata kidogo kuwaweka katika aina yoyote ya "uwanja" unaodaiwa kufaa jinsia yao.* Katika sura hii, tutawaangalia baadhi ya wanawake ambao Yesu aliwatumia kama mawakala wenye nguvu kubwa wa ufalme wake. Hebu tuanze na yule muhimu kuliko wote.

Ni nani mtu wa kwanza katika historia kusikia jina *Yesu*? Kusikia na kuamini kwamba yeye ni Mwana wa Mungu anayekuja kuuokoa ulimwengu, na atakayeanzisha ufalme ambamo walio wadogo kabisa watakuwa wakubwa kuliko wote? Ni nani wa kwanza katika enzi ya Agano Jipya kupokea ujumbe ambao Mungu anautuma, na kushukiwa na Roho wa Mungu kwa nguvu? Ni nani wa kwanza kuhubiri (au tuseme, kwa kweli kuimba) mahubiri kuhusu Yesu na ufalme wake wa neema unaopindua mambo juu chini? Na wa kwanza kuteseka, hasa kuteswa, kwa ajili ya imani yake katika Mwana wa Mungu? Dokezo moja zaidi: mtu huyu pia ndiye wa kwanza ambaye Yesu alikuja na kuishi ndani yake.

Bila shaka, ninamzungumzia Mariamu, mama wa Bwana wetu.

Mama Mariamu

Ingawa alikuwa msichana tineja wa hadhi ya chini katika nchi ya hatari iliyotawaliwa na wageni, wimbo wa Mariamu unatangaza jinsi alivyobarikiwa kwa sababu Mungu "amewashusha wakuu katika viti vyao vya enzi, na wanyonge amewakweza."[475] Anapomtumaini na kumtii Mungu (si mwanamume wala kanuni ya kitamaduni), Mungu anampa thamani ambayo hakuna mwanamume wala utamaduni wowote utakaoweza kamwe kumnyang'anya.

Augustine anatafakari juu ya umuhimu wa kitheolojia wa Mariamu kumzaa Mwana wa Mungu: "Bwana Yesu Kristo, aliyekuja kuwaweka huru wanadamu, wakiwemo wanaume na wanawake waliokusudiwa wokovu, hakuuonea aibu umbile la kiume, kwa maana aliuchukua juu yake; wala umbile la kike, kwa maana alizaliwa na mwanamke."[476] Lucy Peppiatt anatoa maoni juu ya maneno haya ya Augustine: "Mungu alipochagua kuja duniani, alichagua kujificha katika

475. Luka 1:52

476. Imenukuliwa katika Thomas Oden, Classic Christianity: A Systematic Theology, uk. 266

tumbo la mwanamke. Mungu alipochagua kuvaa mwili, alichagua kuuchukua mwili huo kutoka kwa mwanamke. … Kupitia mwanamume, Mungu anajifunua kwetu, na kupitia mwanamke, Mungu anaunganika na wanadamu."[477]

Muda mrefu baada ya Yesu kuwa mtu mzima, Mariamu anaendelea kuwa hai katika huduma kwake na katika utayari wake wa kuteseka kwa ajili yake: "Ni nani mwingine anayemkabili Yesu uso kwa uso ili kumjulisha kwamba divai imeisha, au kwamba atajiingiza matatani akiendelea kuwaudhi viongozi wa dini? Ni nani mwingine ambaye roho yake inachomwa anaposhuhudia askari akiuchoma ubavu wa Mwanawe katika Ijumaa Kuu ile ya kwanza ya kutisha – kwa kutimiza unabii aliopewa wakati Yesu alipokuwa mtoto mchanga tu aliyefungwa salama katika nguo za kitoto?"[478]

Ni nani, baada ya Yesu, aliyefanya mengi zaidi kwa ajili ya ufalme wa Mungu? Jibu langu si Ibrahimu, wala Musa, wala Daudi, wala Paulo. Bila ubishi wowote, ni Mariamu. Nina shaka kama kumewahi kuwa na huduma kubwa zaidi katika historia ya wanadamu kuliko kumbeba Masihi tumboni mwako na kumtunza hai muda wa kutosha hadi aweze kusimama kwa miguu yake mwenyewe.

Si mwanawe tu, bali yeye pia ni mwenye nguvu za kustaajabisha: huwa tunafikiria unyonge wake na udhaifu wake, lakini tunasahau kwamba yeye ni nguvu ya kuzingatiwa kiasi kwamba Yohana, yule aliyesimama kama mwana ambaye Yesu alimkabidhi amtunze, anamwonyesha kinabii akinusurika katika mapambano na joka jekundu la kishetani wakati anapojifungua.[479]

Ana, Nabii Mke

"Tena palikuwa na nabii mke, Ana, [ambaye] hakuondoka hekaluni, akimwabudu Mungu usiku na mchana kwa kufunga na kuomba. Akiwaendea Mariamu, Yusufu na mtoto saa ile ile, akamshukuru Mungu."[480]

477. Lucy Peppiatt, Rediscovering Scripture's Vision for Women, sura ya 2.
478. Lucy Peppiatt, Rediscovering Scripture's Vision for Women, sura ya 2.
479. Ufunuo 12:1-6
480. Luka 2:36-37

Ana ndiye mtu wa kwanza kuitwa nabii katika enzi ya Agano Jipya. Kwa kweli, hatuna kumbukumbu yoyote ya kibiblia ya nabii aliyetangaza neno la Mungu katika kipindi chote cha nusu milenia kilichotangulia wakati huu mtakatifu. Akiwa amefiwa na mume wake baada ya miaka saba tu ya ndoa, anatumia maisha yake yote yaliyobaki hekaluni. Kadiri miaka inavyopita, maumivu yake ya kumkosa mwenzi wake aliyefariki yanageuka kuwa shauku ya kumngoja Mwokozi wa ulimwengu. Siku moja, Mariamu na Yusufu wanapofika hekaluni kumweka wakfu mtoto wao, anapewa macho ya kumwona, kumwona kwa kweli. Kungoja kumekwisha hatimaye. Masikitiko yake yote yanatoweka anapolipuka ghafla kwa sifa na kutimiza huduma yake kwa kuhubiri "habari za mtoto kwa watu wote [waliokuwa] wakitarajia ukombozi wa Yerusalemu."[481]

Katika viwanja vya hekalu, bila kujua kabisa – na hilo ni jambo la ajabu – mafundisho yoyote ya ukamilishano kwamba hana idhini ya kuwafundisha wanaume waumini mahali pa hadhara pa kidini, anawakumbusha wanawake na wanaume wa imani juu ya ahadi za kinabii za Maandiko. Anawatangazia habari njema za mtoto atakayekuwa mfalme mwokozi – na haya yote bila mume wa "kumfunika" au kusimama kando yake.

Mwanamke Kisimani

Mkimwuliza msomaji yeyote wa Biblia ni nani alikuwa Mkristo wa kwanza kumtangaza Yesu kuwa Masihi kwa umati mkubwa wa watu na kwa mafanikio makubwa ya kiinjilisti, huenda akasema ni Petro siku ya Pentekoste. Lakini kulikuwa na mtu aliyemtangulia kwa miaka kadhaa.

Katika Sura ya 5, nilizungumza juu ya Yesu kujihusisha katika mazungumzo ya kitheolojia ya ana kwa ana, marefu kuliko yote yaliyoandikwa tuliyo nayo, na yule mwanamke Msamaria. Hapa nisisitize kwamba si tu kwamba anakuja kuamini kwamba yeye ndiye Masihi; *bali pia anakuwa mwinjilisti wa kwanza kuongoza aina fulani ya uamsho wa hadhara.*

481. Luka 2:38

Huku ni kugeuka kwa ajabu kwa maisha ya mtu. Yesu anapojitambulisha kwake kwa kumwomba maji, yeye ni nafsi nyingine tu yenye kiu. Pia yuko chini kabisa katika ngazi ya hadhi katika mji wake. Kwa kawaida, wanawake wangekuja kisimani asubuhi na mapema, na pamoja na wanawake wengine, lakini huyu hapa – peke yake kabisa na wakati wa jua kali la mchana – ishara ya unyanyapaa wake machoni pa wanawake wengine, ambao huenda walimsengenya kwa kuingia na kutoka katika mahusiano na wanaume wengi mno.

Yesu, hata hivyo, anazungumza naye. Anajadiliana naye kitheolojia. Katika mchakato huo, polepole anaupata ufunuo wa Yesu juu yake mwenyewe, hata yeye anapojifunua kwake. Yesu anapoyafikisha mazungumzo kileleni kwa kusema, "Mimi ndiye Masihi," anakunywa funda la Maji ya Uzima linalomtakasa, anaiacha ndoo yake ya zamani, na kukimbia kurudi mjini kuwapa wengine maji yaleyale aliyoyapokea yeye mwenyewe sasa hivi. Tunaambiwa, "[B]asi yule mwanamke akauacha mtungi wake, akaenda zake mjini, akawaambia watu, 'Njooni mwone mtu aliyeniambia mambo yote niliyoyatenda. Je, huyu siye Masihi?' Wakatoka mjini, wakamwendea."[482]

Matokeo ni kwamba "[w]engi … walimwamini kwa sababu ya ushuhuda wa yule mwanamke." Baada ya kukutana na Yesu wao wenyewe, walimwambia yule mwanamke, "Sasa hatuamini tena kwa sababu ya maneno yako tu; sasa tumesikia sisi wenyewe, na tunajua kwamba hakika huyu ndiye Mwokozi wa ulimwengu."[483] Si tu kwamba yeye ndiye mtu wa kwanza katika historia kusikia maneno, "Mimi ndiye Masihi," bali pia yeye ndiye wa kwanza, baada ya Ana, kutangaza ugunduzi huu kwa yeyote atakayemsikiliza, wawe wanaume au wanawake! Kwa kuwa Yesu alimchagua na kumheshimu, utambulisho wake wa kutengwa unatoa nafasi kwa hadhi ya juu ya kuwa mtangazaji wa Yesu.

Wale wasomi wanaopunguza uzito wa huduma yake ya kiinjilisti – "alishiriki tu ushuhuda wake" – wanapuuza ukweli: alikwenda akawatafuta watu; alitumia maneno kuwaelekeza watu kwa Yesu; na alimtangaza kuwa Masihi, na matokeo yake ni kwamba waliamini katika Yesu. Yesu hata anautumia mfano wake uliokuwa ukitokea wakati huohuo katika fundisho fupi kuhusu uinjilisti kwa

482. Yohana 4:28-30
483. Yohana 4:39-42

wanafunzi wake. Baada ya kuufananisha umati wa watu na shamba lililo tayari kwa mavuno, anamzungumzia kwa kusema, "*Hata sasa* avunaye … hukusanya mavuno kwa uzima wa milele."[484] Mahubiri yake yanaisha wakati yule mwinjilisti anapopanda kilima kumwendea Yesu akiwa amefuatwa na marafiki zake wapya. Huenda wanafunzi mapema walikuwa "wamestaajabu kumkuta akizungumza na mwanamke"[485] (mst. 27), lakini lazima walistaajabu zaidi sana kuona huduma yake ya kiinjilisti ikianza mara moja kwa namna iliyozidi huduma yoyote yao wenyewe wakati huo.

Martha, Shahidi

Tunaposikia jina "Martha," wengi wetu tunakumbuka jinsi alivyokosea wakati mmoja Yesu alipomkemea kwa kukosa nafasi ya kufundishwa naye, akichagua kuwa msaidizi wake wa shughuli za nyumbani badala ya kuwa mwanafunzi wake. Kosa lake lilikuwa kumwandalia chakula cha kimwili ambacho hakukiagiza kamwe, wakati wote huo yeye akimwandalia dada yake chakula cha kiroho.

Hata hivyo, wachache wetu huelekea kukumbuka jinsi alivyopatia kwa namna ya kuvutia wakati mwingine, na jinsi Mungu anavyomtumia kumfundisha kila mtu ambaye sasa ana Biblia. Injili ya Yohana, zaidi ya simulizi nyingine za Yesu, inaonyesha mikutano ya Yesu ya ana kwa ana na watu kwa namna ambayo kila mmoja anatambua jambo la msingi kuhusu yeye – na kutufungulia ufunuo huu sisi wasomaji pia. Kwa mfano, ugunduzi wa yule mwanamke kisimani kwamba Yesu ndiye Masihi, kupitia Injili ya Yohana, sasa unatangazwa kwa watu na mahali walio mbali sana kuliko wenyeji wa mji wake katika karne ya kwanza. Lakini yeye si shahidi pekee mwanamke wa Yesu ambaye Yohana anampa jukwaa katika maandishi yake: Martha pia anashuhudia jambo muhimu sana kuhusu Yesu.

Neno fupi kabla hatujamfikia: wasomaji wengi wa Biblia wanajua umuhimu wa kauli hizi za ushuhuda katika Injili. Iliyo maarufu kuliko zote ni pale Yesu anapowauliza wanafunzi wake, "Ninyi mnasema mimi ni nani?" naye Petro

484. Yohana 4:36
485. Yohana 4:27

anajibu, "Wewe ndiwe Kristo."[486] Kwa kweli, kauli ya Petro ni kama bawaba inayounganisha nusu ya kwanza ya Injili ya Marko (kuhusu Yesu ni nani) na nusu ya pili (kuhusu Yesu kujitoa kufa msalabani kwa ajili yetu). Zaidi ya hayo, tamko la Petro ndilo mwamba wa ufunuo ambao juu yake kanisa linapaswa kujengwa.

Kile ambacho wachache wanatambua ni kwamba Yohana anaitumia kauli ya ushuhuda ya Martha kuhusu Yesu kwa njia ileile ambayo Marko anaitumia ile ya Petro. Katika Yohana 11, tunasoma jinsi Yesu anavyofika na kumkuta Martha akimlilia kaka yake aliyekufa hivi karibuni. Yesu anamwambia (na hapa ndipo mahali pekee katika Injili tunapopata kitu kama hiki), "Mimi ndimi huo ufufuo, na uzima; yeye aniaminiye mimi, ajapokufa, atakuwa anaishi … Je, unayasadiki haya?"

"Naam, Bwana," anajibu (na hapa linakuja tamko lake), "*mimi nimesadiki ya kuwa wewe ndiwe Kristo, Mwana wa Mungu, yeye ajaye ulimwenguni.*"[487] Yohana anayaandika maneno yake kwa ajili ya vizazi vijavyo – na hivyo tu, kile anachokiona ndani ya Yesu na kukisema kumhusu kinakuwa msingi imara ambao juu yake mamilioni ya wasomaji wa Injili ya Yohana wanaweza kujenga maisha yao na hatima zao za milele.

Wanawake katika Mduara wa Ndani wa Yesu

Injili zinawataja kwa majina watu 23 katika mduara wa ndani wa wanafunzi wa Yesu. Kuna wale Kumi na Wawili, Yusufu aitwaye Yusto, Lazaro, Nikodemo, na Yusufu wa Arimathaya. Kile ambacho wachache wanatambua ni kwamba wanafunzi saba waliobaki waliotajwa kwa majina wote ni wanawake: Mariamu mama yake, Mariamu Magdalene, Mariamu yule "mwingine," Mariamu wa Bethania, Yoana, Susana, na Salome. Chukueni, kwa mfano, kifungu hiki:

Yesu alikuwa akizunguka katika miji na vijiji, akihubiri na kuitangaza habari njema ya ufalme wa Mungu. Wale Kumi na Wawili walikuwa pamoja naye, na pia wanawake kadhaa waliokuwa wameponywa pepo wabaya na magonjwa: Mariamu (aitwaye Magdalene), ambaye pepo saba walikuwa wamemtoka; Yoana

486. Marko 8:29
487. Yohana 11:25-27

mkewe Kuza, msimamizi wa nyumba ya Herode; Susana; na wengine wengi. Wanawake hawa walikuwa wakiwahudumia kwa mali zao wenyewe.[488]

Kifungu hiki kinaonyesha kwamba Yesu alikuwa na mduara wa ndani mpana zaidi kuliko wale Kumi na Wawili tu, ambao wengi wao walikuwa wanawake. Baada ya kuuonja mguso wa Yesu unaoweka huru, wanawake hawa wa Galilaya waliungana na Yesu na wale Kumi na Wawili mara kwa mara, wakifunga safari ngumu ya kushuka hadi Yerusalemu.

Yesu aliwachagua wanawake hawa kama wanafunzi wake, kama wenzake katika utume, na kama wafadhili walioufadhili utume huo kwa mali zao binafsi. Katika utamaduni wa kale, kupokea ufadhili kulimaanisha kujiweka katika hali ya kutegemea na kuwa na deni. Kwa hiyo, wanawake hawa wangekuwa wameheshimiwa sana na Yesu.

Katika Luka 10, tunaambiwa kwamba "Bwana aliweka wengine, sabini na wawili, akawatuma wawili wawili, wamtangulie kila mji na mahali alipokusudia kwenda mwenyewe." Angalieni kwamba Yesu hakuwakusanya tu watu waliokuwa karibu kusikia, bali aliwachagua hasa, kisha akaiandaa timu hii ya utume. Inawezekana kabisa kwamba wengi, kama si wote, wa wanawake waliokuwa katika mduara wake wa ndani walikuwa miongoni mwa zile jozi 36 ambazo Yesu alizituma katika kampeni kubwa ya umisheni katika nchi yote ya Wayahudi.[489] Kwa hiyo, wanawake hawa – kwa kutii maagizo ya Yesu – wangekuwa wameutangaza uwepo wa ufalme wa Mungu kwa nyumba na vijiji vilivyowapokea; wangekuwa wamewakemea kwa ujasiri wale waliokataa mwaliko na utawala wa Yesu; na wangekuwa wameonyesha nguvu zake za kifalme kwa kutoa pepo.

Lakini baadhi ya wasomi wanadai kwamba ile timu ya watangulizi 72 ilikuwa ya wanaume wote, kwa msingi kwamba neno "wengine" (Kigiriki: *heterous*) liko katika jinsia ya kiume. Lakini hoja hii inaelewa vibaya jinsi wawasilianaji wa kale

488. Luka 8:1-3

489. Hakuna uwezekano mkubwa kwamba Yesu alipata kundi jingine la wanafunzi 72 waliojitoa zaidi ambalo halikuwajumuisha wengi au wote wa wanafunzi waliotajwa kwa majina katika Injili. Hata hivyo, sababu ya mimi kutosisitiza kwa uthabiti zaidi kwamba wanawake hawa walijumuishwa ni kwamba labda kwa Yesu, ambaye mara nyingi alikuwa mwenye mkakati katika njia yake ya kufanya utume, Israeli, iliyokuwa na mfumo dume kwa kiwango kikubwa, ingekuwa na uwezekano mkubwa zaidi wa kupokea huduma ya hadhara ya wanaume.

katika lugha zilizowaweka wanaume katikati walivyotumia kwa kawaida umbo la kiume la neno kuelezea vikundi vya jinsia zote mbili. (Kwa mfano, neno hilohilo linatumika pia kwa wote, "viwete, vipofu, vilema, mabubu na wengine [*heterous*] wengi"[490] waliowekwa miguuni pa Yesu ili waponywe – na bila shaka wengi wa wagonjwa wa Mponyaji walikuwa wanawake.)

Baadaye, wengi wa wanawake hawa katika mduara wa ndani wa Yesu wangekuwa mashahidi wakuu; wangekuwa wa mwisho kati ya wanafunzi wake kuondoka msalabani siku ile ya Ijumaa ya huzuni; na pia wangekuwa wa kwanza kufika kaburini pake Jumapili ya Pasaka. Mmoja wa wanawake hawa anaheshimiwa kuliko wengine.

Mariamu Magdalene

Huenda tayari mmeshatambua kwamba katika kiini cha injili ya Kikristo kuna dai kwamba Yesu, kwa mujibu wa ukweli wa historia, alisulibiwa, akazikwa na akafufuliwa kutoka kwa wafu. Ikiwa tuna mashaka yoyote kuhusu matukio haya ya kihistoria, basi tuna mashaka kuhusu Ukristo wenyewe.

Tunashukuru kwamba Yesu alihakikisha kwamba kila moja ya matukio haya makuu katika historia – kifo chake, kuzikwa kwake na ufufuo wake – lilishuhudiwa na watu wengi. *Lakini huenda likawashangaza kwamba, hasa, aliwachagua wanawake kuwa mashahidi hawa! Kwa kweli, ni Mariamu Magdalene na rafiki zake peke yao walioshuhudia matukio yote matatu.* Wao ndio waliokuwa wa mwisho msalabani, wakibaki pale muda mrefu baada ya wanafunzi wanaume kukimbia.[491] Baadhi yao hata walisaidia kumzika.[492] Na walikuwa kaburini alfajiri ya Jumapili – tunaambiwa kwamba "[y]ule malaika akawaambia wale wanawake, 'Ninyi msiogope; kwa maana najua ya kuwa mnamtafuta Yesu aliyesulibiwa. Hayupo hapa; amefufuka … [N]endeni upesi, mkawaambie wanafunzi wake: 'Amefufuka katika wafu.'"[493] Fikirieni maana ya jambo hili: hakuna mtume mwanamume aliyeuona mwili wa Yesu ukiingia kaburini *na* pia, siku tatu

490. Mathayo 15:30
491. Mathayo 27:55-56; Marko 15:40-41
492. Mathayo 27:57-61; Marko 15:42-47; Luka 23:50-56
493. Mathayo 28:5-6

baadaye, akalikuta kaburi tupu. Badala yake, Mungu anawakabidhi Mariamu na rafiki zake kazi ya kuyashuhudia matukio haya yote na kuyapitisha kwa wengine yale waliyoyaona. Kwa kweli, kwa sehemu kubwa ya Jumapili ile ya kwanza ya Pasaka, wanawake hawa walikuwa *wabebaji pekee katika sayari ya dunia wa ujumbe wa ufufuo*. Fikirieni jambo hilo – katika hatua hii nyeti ya kufunuliwa kwa hadithi kuu kuliko zote ya ulimwengu, uhalali wote wa imani ya Kikristo uko mikononi mwa wanawake hawa wachache. Ni wazi kiasi gani kwamba Mungu anawaamini wanawake!

Kati ya wanawake hawa, Yesu alimpa Mariamu Magdalene mkutano halisi wa kwanza naye mwenyewe kama Bwana Aliyefufuka: "Naye, huku akidhani ya kuwa ni mtunza bustani, akamwambia, 'Bwana, ikiwa wewe umemchukua, uniambie ulipomweka, nami nitamwondoa.'" Yesu anapomwita kwa jina lake, anamgeukia na kupaza sauti kwa Kiaramu, "Raboni!" (maana yake, Mwalimu). Kisha Mariamu anawaendea wanafunzi akiwa na habari za kustaajabisha: "Nimemwona Bwana!"[494]

Inatubidi kuuliza: kwa nini Yesu aliwachagua wanawake, ingawa alijua kwamba ushuhuda wa mwanamke ulikuwa na uzito mdogo, kama haukukataliwa papo hapo?[495] Na kwa nini angefanya hivyo ilhali alijua kwamba hata wanafunzi wanaume huenda wasingewaamini? Na kwa kweli hivyo ndivyo ilivyotokea – Luka anasimulia kwamba "hawakuwasadiki wale wanawake, kwa sababu maneno yao yalionekana kwao kama upuzi."[496] Bila shaka, siku ileile baadaye wanaume hao wanapokutana na Yesu wao wenyewe, wanatambua jinsi ulivyokuwa upumbavu kuutilia shaka ujumbe wa wanawake. Kwa kuwa Yesu baadaye anawakemea vikali kwa kushindwa kwao kuwasikiliza dada zao,[497] analifanya lisiwe na shaka lile somo analojaribu kutufundisha sisi wanaume, mwanzoni kabisa mwa kuzinduliwa kwa kanisa ulimwenguni: *jifunzeni kulipokea neno la Mungu katika vinywa vya dada zenu*. Kwa kuwa Yesu analifuma fundisho hili muhimu katika siku muhimu kuliko zote katika historia, na waandishi wa Injili

494. Yohana 20:15-18
495. Kwa mfano, sheria ya marabi wa Kiyahudi ilishikilia kwamba ushuhuda wa wanawake mia moja haulingani na ule wa mwanamume mmoja.
496. Luka 24:11
497. Marko 16:14

wakaliandika, maana yake ni kwamba ni somo la kipaumbele ambalo sisi, jumuiya za wafuasi wa Kristo zilizofuata, hatupaswi kulisahau kamwe.

Kuhusu mada hii, ni neno gani la kwanza lililotoka kinywani mwa Bwana Aliyefufuka?

Ni, "Mwanamke …"

Msilikose hilo. Injili ya Yohana inatuambia kwamba Yesu alifufuliwa "siku ya kwanza," rejeo la uumbaji mpya. Yesu anaigiza upya hadithi ya Adamu anayeamka kutoka katika usingizi wake mzito bustanini na mara moja anamkuta Hawa, ambaye anafurahia kumwona na kumwita "mwanamke," kisha baadaye "Hawa … mama wa wote walio hai." Na hivyo, Mariamu Magdalene, katika wakati huu wa *déjà vu*, anawawakilisha wanawake wote katika enzi ya uumbaji mpya ambao wanapaswa kusherehekewa kama watangazaji, wanaoleta uzima kwa yeyote wanayemtangazia kwamba Yesu yu hai.

Huenda Hawa alishindwa katika bustani ya uumbaji wa kwanza, alipombebea Adamu ujumbe wa Shetani uliofanya watu watumwa. *Lakini katika bustani ya kaburi tupu na ya uumbaji mpya, laana inageuzwa – binti wa Hawa sasa anawabebea wana wa Adamu ujumbe wa Mungu unaoweka huru.* Na hivyo tu, ulimwengu mpya kabisa unavunja na kuingia katikati ya ule wa zamani uliovunjika – ukileta pamoja nao uwezekano mtukufu wa wanawake kusimama bega kwa bega pamoja na wanaume katika mstari wa mbele wa utume wa Mungu. Yesu aliyefufuka si tu anawapa wanawake huduma ya kwanza muhimu sana katika enzi mpya ya uhalisia wa ufufuo; bali pia anawaheshimu kwa kiwango kipya cha usawa na cha uwezekano wa matokeo ya huduma. "Kuinuliwa kwa wanawake hadi jukumu la kihuduma ni ishara ya ufalme unaovunja na kuingia, ikionyesha kwamba utaratibu wa zamani umekoma na mpangilio mpya wa mahusiano umeanza."[498]

Mariamu pia anatimiza aina fulani ya jukumu la kitume. Katika sura za mwanzo za kitabu cha Matendo, huduma ya kuwa "shahidi wa ufufuo" ikawa njia ya kuwatambulisha mitume.[499] Mitume walikuwa wale waliokutana na Yesu

498. Grant Osborne, Women in Jesus' Ministry, uk. 289-90.
499. Matendo 1:22; 2:32

aliyefufuka na kutumwa naye kuwaambia wengine habari njema. Ndiyo sababu Mababa wa Kanisa walimwita Mariamu Magdalene kwa upendo "mtume kwa mitume." N.T. Wright anakubaliana na hili: "Ikiwa mtume ni shahidi [aliyetumwa] wa ufufuo, kulikuwa na wanawake waliostahili cheo hicho kabla ya mwanamume yeyote."[500] Ili kuwa wazi, yeye si, kwa maana kamili, sehemu ya wale Kumi na Wawili, lakini inaonekana kweli kwamba, angalau kwa wakati huo, alikuwa sehemu ya mduara mpana zaidi wa "waliotumwa" walio mashahidi wa ufufuo wa Yesu (hii ndiyo maana ya neno mtume).

Tunahitimisha: tangu siku ile uumbaji mpya ulipopambazuka kwa kuja kwa Yesu, ni dhahiri kwamba shauku ya Mungu ni kwamba si wanaume tu, bali pia wanawake wataitangaza kweli kuhusu Yesu. Si kwa wasioamini tu, wala faraghani tu, wala kwa wanawake tu, bali pia (kinyume na mafundisho ya ukamilishano) kwa kila mtu aliye na masikio ya kusikia – kwa wanawake *na wanaume*, kwa wasioamini *na waumini*, faraghani *na hadharani*.

Kwa Nini Mitume Wanaume Peke Yao?

Kisingizio kingine ambacho wasomi wa ukamilishano wanakitoa kwa kuwatenga wanawake na timu za uongozi wa juu wa makanisa ya leo ni kwamba Yesu, ingawa alilihesimu jukumu la wanawake katika kazi ya Mungu, hata hivyo aliwatenga alipowachagua mitume wake kumi na wawili. Kwa haki, si wakamilishano wote wanaoweka uzito mkubwa hivyo juu ya jambo hili: "Hatutadai kwamba kwa sababu tu Yesu aliwachagua wanaume Kumi na Wawili kuwa mitume wake, basi lazima Yesu alipendelea baraza la wazee la wanaume peke yao katika kanisa,"[501] wanaandika Piper na Grudem. Hata hivyo, wengi kweli wanaitumia kama hoja nzito. Wale niliowasoma wanaotoa hoja hii wanatumia, kwa kiasi kikubwa, mantiki ileile ya msingi, ambayo nitajaribu kwa heshima kuifupisha hadi kiini chake:

Kuna sababu mbili zinazowezekana kwa nini Yesu huenda aliwachagua wanaume peke yao kuwa mitume ambao baadaye wangeliongoza kanisa la

500. www.bit.ly/3k5tah6
501. Recovering Biblical Manhood and Womanhood, uk. 62

Yerusalemu. Ya kwanza ni kwamba alikuwa akishikilia desturi za kijamii katika utamaduni wa mfumo dume. Nyingine ni kwamba alikuwa akilionyesha kanisa la baadaye kielelezo cha kanuni ya uongozi wa wanaume peke yao juu ya watu wa Mungu. Tunajua kwamba Yesu hakuwa na tatizo lolote kupindua desturi za kijamii (fikirieni jinsi alivyozungumza na mwanamke akiwa peke yake, au alivyohudumu siku ya Sabato), jambo linalomaanisha kwamba lazima iwe ni sababu ya pili. Kwa hiyo, kwa kufuata desturi ya Yesu, wanaume peke yao ndio wanaopaswa kuhudumu katika timu za uongozi wa kichungaji za makanisa.

Ukisoma kwa mara ya kwanza, mantiki hii inaonekana kushawishi. Lakini ukiichunguza kwa makini zaidi, inabomoka na kuwa mavumbi.

Kuanza, tunaweza kuuliza kwa nini wasomi wa ukamilishano wanaukazia macho uanaume wa mitume peke yake. Je, kweli tunaweza kusema kwamba kielelezo cha Yesu kwa mitume kinapaswa kuamua kielelezo cha kila kanisa la mahali kwa aina za wachungaji au wazee linalowachagua? Yesu aliwachagua kumi na wawili. Je, makanisa yote yanapaswa kuwa na kumi na wawili? Aliwachagua Wayahudi, si watu wa Mataifa; je, makanisa yote yanapaswa kufuata mfano huo? Yesu aliwachagua watu huru, si watumwa; je, tuwanyime maskini majukumu ya uongozi? Walikuwa vijana; makanisa yafanye nini kuhusu jambo hili, kwa sababu hapa tunakwama: neno "mzee" linamaanisha *mtu mwenye umri mkubwa*? Tatizo ambalo maswali haya yanaibua ni kwamba ikiwa tunauchukua uchaguzi wa Yesu wa wanaume kumi na wawili wa Kiyahudi kama kielelezo halisi kwa kila uchaguzi wa baadaye wa wachungaji au wazee, basi inatubidi pia kuhitimisha kwamba Yesu si tu ana upendeleo wa kijinsia, bali pia wa kikabila (Wayahudi, si watu wa Mataifa) na wa kitabaka (watu huru, si watumwa). Inawezekana zaidi kwamba uchaguzi wake wa watu kumi na wawili ulikuwa na kusudi maalum na wakati maalum katika historia ya ukombozi.

Udhaifu mkuu wa hoja ya ukamilishano ni kwamba *hakuna* sababu mbili tu ambazo kwazo Yesu angewachagua wanaume – kwa kweli kuna sababu ya kiishara iliyo wazi sana, na huenda pia sababu kadhaa za kimkakati za kuwatenga wanawake na wale Kumi na Wawili.

Fikirieni kwanza sababu ya kiishara. Yesu alitumia kwa ustadi matendo ya kiishara ili kutimiza picha na ahadi za Agano la Kale kuhusu Masihi atakayekuja. Kwa mfano, Yesu anapanda mlimani kuwafundisha wafuasi wake, na anawalisha umati mikate. Kwa kufanya hivyo, anajionyesha kuwa Musa halisi, anayepokea sheria mlimani na kuwaongoza watu wa Mungu kupokea mkate kutoka mbinguni. Yesu anapoingia katika mji mkuu akiwa amepanda punda, anatimiza unabii wa Zekaria kuhusu Masihi mnyenyekevu anayekuja kimyakimya ili kuwaangamiza maadui zake wenye kiburi. Anapopindua meza hekaluni, anawasilisha kwa picha jinsi Mungu anavyotishia kuusafisha uovu wa ibada ya Israeli. Na wakati na mahali pa kifo chake pia vimejaa ishara – angeweza kusulibiwa siku yoyote na mahali popote, lakini anakufa wakati wa Pasaka katika mji uleule ambamo maelfu ya wana-kondoo wanatolewa dhabihu kukumbuka jinsi Mungu alivyowaokoa watu wake hapo awali kutoka kwa udhalimu na utumwa.

Sasa kwa hoja yangu: *kuwachagua kwa Yesu wanaume kumi na wawili wa Kiyahudi huenda ndilo tendo lake la kiishara linalovutia zaidi kuliko yote*, ambalo wale waliobobea katika Maandiko ya Kiebrania wangelitambua hata kama sisi watu wa kisasa tunashindwa kulitambua. Kwa kuwachagua wanaume kumi na wawili huru wa Kiyahudi, anawaonyesha Wayahudi wa wakati huo kwamba anawaunda upya, chini ya uongozi wake, watu wa Mungu waliogawanyika na kuanguka. Kwa mujibu wa maelezo ya wazi ya Yesu mwenyewe,[502] wao wanaashiria Israeli mpya, au makabila kumi na mawili ya Israeli, na, hasa, wana kumi na wawili wa Yakobo ambao kutoka kwao taifa zima lilitoka. Pia si bahati mbaya kwamba Yesu anatangaza jukumu la wale Kumi na Wawili kama waamuzi wa Israeli wakati wa mlo wake wa mwisho[503] – tukio lililojaa ishara kuliko jingine lolote.

Kwa ufupi, kile ambacho Yesu alitaka Israeli watambue ni kwamba *timu yake ndogo ya wanafunzi kumi na wawili wanaume wa Kiyahudi ilikuwa kikosi cha mbele cha watu wa Mungu katika hatua yao ya Kimasihi*. Uchaguzi wake wa mitume *wanaume* unaendana na uchaguzi wake kwamba wangekuwa *kumi na wawili*, na pia

502. Katika Mathayo 19:28 na Luka 22:30
503. Luka 22:14-30

kwamba wangekuwa *Wayahudi* na *watu huru*.[504] Hasemi chochote kabisa kuhusu timu yoyote ya uongozi itakayoliongoza baadaye kanisa lolote la mahali litakalojitokeza. Kwa kweli, katika rejeo pekee la Yesu kuhusu kanisa la mahali, anasisitiza mamlaka ya kiroho yaliyowekwa ndani ya jumuiya nzima na si ndani ya viongozi wachache tu.[505]

Kutoka mtazamo wetu wa baadaye, huenda tungependelea kama Yesu angeichanganya timu yake zaidi kidogo, lakini inatubidi kukubali kwamba umuhimu wa kiishara haukuwa hasa kwa ajili ya watu wa Mataifa (kama wengi wetu ambao baadaye tungefikiwa katika sehemu nyingine za ulimwengu), bali kwa ajili ya uwanja wa awali wa utume wa Yesu – Wayahudi, ambao mtazamo wao wa ulimwengu ulikuwa umeundwa kabisa na Biblia ya Kiebrania. Huenda tungependelea Yesu awaite wanaume sita na wanawake sita, au Wayahudi sita na watu wa Mataifa sita, au wazee sita na vijana sita, au watumwa sita na watu huru sita, lakini ishara hiyo ingepotea kabisa kwa wale ambao ilikusudiwa kwao.

Labda dalili kubwa kuliko zote kwamba Yesu alijali ishara na si tu kuwaandaa viongozi wa baadaye ni ukweli kwamba wengi wa wale Kumi na Wawili wanatoweka katika huduma mashuhuri baada ya miaka michache tu. Ni kweli, Petro, Yohana na Yakobo wanaendelea kuwa viongozi mashuhuri katika kitabu cha Matendo, lakini mitume wengine wote hawatajwi tena kwa majina. Uthibitisho mwingine wa kipaumbele cha ishara ni kwamba Petro ana hamu kubwa hivyo ya kumpata mtu wa kuchukua nafasi ya Yuda katika Matendo 1. Si kwa sababu anafikiri kwamba watu 11 hawawezi kufanya kazi ambayo watu 12 wanaweza kuifanya. *Bali ni kwa sababu anajua kwamba ni muhimu kwamba wanaume*

504. Michael Bird katika "Evangelical Theology" anaeleza umuhimu wa watu ambao Yesu aliwalenga kwanza katika utume wake – Wayahudi katika Israeli: "Namba 12 ilikuwa ishara ya makabila 12 ya Israeli. Hata hivyo, kila mtu katika Israeli alijua kwamba shirikisho la makabila ya Kiyahudi lilikuwa limetoweka zamani. Makabila kumi ya kaskazini yalichukuliwa uhamishoni na Waashuru katika karne ya nane, na makabila mawili yaliyobaki yalikuwa yamekwenda Babeli katika karne ya sita, na ni mabaki tu yaliyorudi Uyahudi. Tumaini kubwa lilikuwa kwamba enzi ya ukombozi itakapopambazuka, ingeambatana na kuunganishwa tena kwa makabila 12 katika ufalme wa Kiyahudi uliofanywa upya (k.m., Isaya 34:10; 43:5; 56:8). Kwa kuwachagua wanafunzi 12 … Yesu kwa kweli alikuwa akisema kwamba urejesho wa Israeli sasa ulikuwa umeanza kumzunguka yeye na wafuasi wake 12. Wao walikuwa kikosi cha mbele cha Israeli mpya. Ndiyo sababu Yesu aliwachagua wanafunzi 12 kutawala juu ya taifa lililofanywa upya (Mathayo 19:28/Luka 22:30), ndiyo sababu aliielekeza huduma yake kwa Israeli peke yake (Mathayo 10:5-6; 15:24), na ndiyo sababu alitangaza kwamba wengi wangekuja hivi karibuni kutoka mashariki na magharibi kujiunga na tukio hili kuu (Mathayo 8:10-12/Luka 13:28-30)."
505. Mathayo 18:17

Kumi na Wawili wasimame mbele ya Yerusalemu ili kuwaita kwa Masihi wao. Ndiyo sababu, katika mahubiri ya kwanza ya kanisa kwa mji, tunaambiwa kwamba "Petro akasimama pamoja na wale Kumi na Mmoja"[506] alipoihubiri injili. Kama ingekuwa "Petro akasimama pamoja na wale Kumi," ujumbe wa kiishara – ulio muhimu sana kwa Yesu – ungepotea.

Mwanzoni Petro na wale Kumi na Mmoja wanafanya kazi kama timu ya uongozi ya kanisa la Yerusalemu, lakini pia wanaelewa kwamba kazi yao ni kuihubiri injili kwa Wayahudi kama kikosi cha mbele cha Israeli mpya, zaidi kuliko kuhudumu kama wachungaji wa kanisa jipya. Ndiyo sababu, mzigo wao wa kazi unapoongezeka hadi kujumuisha kushughulikia changamoto za kichungaji, wanaliruhusu kanisa kuchagua viongozi saba ili washirikiane katika kuliongoza kanisa.[507] Azimio hili la kujiweka huru kutoka katika pande za kivitendo za uongozi wa kichungaji linathibitishwa na ukweli kwamba, baada ya muda fulani, wazee, si mitume, ndio wanaoliongoza kanisa la Yerusalemu. Angalieni kwamba kitabu cha Matendo kiko wazi kwamba wale Kumi na Wawili ni kikundi tofauti na wazee hawa wa baadaye.[508] Basi mtu anajiuliza: kwa kuwa wale Kumi na Wawili wametofautishwa hivyo na wazee, kwa nini wasomi wa ukamilishano wanatumia uanaume wa mitume kama hoja ya uanaume wa wazee?[509]

Injili inapoanza kuenea nje ya Israeli, Mungu anainua mduara mpana zaidi wa mitume nje ya wale Kumi na Wawili, wakiwemo Paulo, Barnaba na Sila. Kikundi hiki kikubwa zaidi hakibebi tena ujumbe wa kiishara uliokuwa ndani ya wale Kumi na Wawili. Basi haishangazi kwamba mwanamke, Yunia, anahesabiwa miongoni mwao.[510] (Zaidi kumhusu katika sura inayofuata.)

Tukiweka ishara kando, *huenda zipo sababu za kimkakati kwa Yesu kuwachagua wanaume peke yao katika timu yake ya kumi na wawili.* Ingawa Yesu hakujali kuvunja desturi za kijamii wakati mwingine, hiyo haimaanishi kwamba alifanya hivyo ovyoovyo. Mara nyingi Yesu alikuwa *mwenye mkakati* katika juhudi zake – kwa

506. Matendo 2:14
507. Matendo 6:1-6
508. Tazama Matendo 11:30; 15:2
509. Kwa kweli, Yesu hasemi chochote kabisa kuhusu wazee wa makanisa ya baadaye. Wazee pekee aliowahi kuwazungumzia, na anawazungumzia sana, ni wazee waovu wa Yerusalemu ambao hatimaye watamsulibisha.
510. Warumi 16:7

mfano, katika kumlipa Kaisari yaliyo ya Kaisari;[511] katika uchaguzi wake wa kupunguza kutambuliwa hadharani kwa umasihi wake katika sehemu za mwanzo za huduma yake; na katika kupanga upanuzi wa kijiografia wa kanisa hatua kwa hatua katika utume wake.[512] Huenda Yesu mwenyewe alikuwa mpole kama hua, lakini, akitenda yale aliyoyahubiri, alikuwa pia "mwenye busara kama nyoka," na hivyo hakuwa mjinga, alikuwa na fikra za kivitendo na alikuwa mwenye mkakati.

Kwa kuwa kipaumbele cha utume wa Yesu kilikuwa kuwafikia Israeli kwanza,[513] huenda ilikuwa ya kimkakati zaidi kuwachagua Wayahudi kuliko watu wa Mataifa kuwa mitume wake, na hivyo ndivyo alivyofanya. Uchaguzi wake wa wanaume wa Kiyahudi peke yao unaendana vizuri zaidi na vipaumbele vyake vya haraka vya kuwafikia Israeli. Pia, Israeli, iliyokuwa na mfumo dume kwa kiwango kikubwa, ilikuwa na uwezekano mkubwa zaidi wa kupokea huduma ya hadhara ya wanaume. Kuwa na wanawake kama viongozi wakuu wa hadhara wa vuguvugu hilo kungeweza kuleta mashaka yasiyo ya lazima juu ya uaminifu wa vuguvugu hilo jipya na ujumbe wake katika ulimwengu uliotawaliwa sana na mfumo dume. (Fikirieni jinsi wanafunzi wa Yesu walivyopinga ushuhuda wa mwanamke siku ya Ufufuo – je, si zaidi sana wale ambao hawakumfuata Yesu wangeukataa?) Kwa sababu hii, katika kitabu cha Matendo, mashahidi wakuu wa hadhara wa ufufuo ni mitume wanaume.

Hatuwezi kuwa na uhakika, lakini zipo sababu nyingine za kivitendo ambazo huenda zilimfanya Yesu kuwachagua wanaume: Yesu, kwa kuwaita wanafunzi ambao baadaye walimwita Rabi, alikuwa akitumia kwa makusudi utaratibu wa Kiyahudi wa marabi wa kuwafanya watu kuwa wanafunzi, ambao ulikuwa ni shughuli ya wanaume peke yao. Pia, utume wa mwanzo ulihusisha kuiacha

511. Marko 12:17
512. Matendo 1:8
513. Tazama Mathayo 10:5-6; 15:24.

familia yake kwa ajili ya utume na uwezekano mkubwa wa kuuawa kwa ajili ya imani, jambo ambalo huenda Yesu hakutaka kuwaomba akina mama.[514]

Zaidi ya hayo, hatupaswi kulichukulia kama kanuni isiyo na mipaka jambo ambalo, kwa kiwango cha juu kabisa, tunalikisia tu kutokana na mwenendo wa Yesu. Yesu hakusema chochote kabisa kuhusu jinsia ya watu ambao baadaye wangeongoza katika kanisa alilokuwa akilijenga. Kwa kweli, mafundisho yake ya wazi kuhusu uongozi wa kanisa, ambayo yamekuja kuwa msingi wa vipaumbele vya uongozi wa kichungaji katika makanisa, yalijikita katika kuukubali utumishi kama msingi na msisitizo wa uongozi wao.[515] Pia aliweka wazi kipaumbele cha kuihubiri injili na kuwafanya wanafunzi ambao "wanayashika yote aliyowaamuru"[516] – lakini angalieni, hakuna kati ya kazi hizi mbili za huduma iliyowekewa wanaume peke yao, kama vile ambavyo hazikuwekewa wale Kumi na Wawili wa mwanzo peke yao.

Kuingiza mawazo na makisio katika uchaguzi wa Yesu wa wale Kumi na Wawili hakupatani na jinsi alivyowaachilia wanawake kwa nguvu katika huduma. Pia kunatokana na usomaji wa maandiko usio na msimamo mmoja (unaoamua kupuuza sifa nyingine zote walizokuwa nazo wale Kumi na Wawili isipokuwa jinsia yao). Yesu aliwaunga mkono wanawake kwa namna ya kimapinduzi, na pia wanawake kuwa wahudumu, zaidi sana kuliko mtu yeyote mashuhuri wa hadhara aliyemtangulia katika historia. Aliuvunja kwa utaratibu mfumo dume uliokuwa umezikata mbawa za dada zake, na akawafungulia milango ya kuingia katika

514. Kwa mfano, katika Luka 14:26 hakuna kutajwa kwa kuwaacha waume, bali wake na watoto tu, na Yesu alijua kwamba utume ungeelekea kuishia katika kifo cha kishahidi (kwa mujibu wa mapokeo ya kanisa, mitume kumi na mmoja kati ya wale kumi na wawili waliuawa kwa ajili ya imani). Ingawa wanawake walisafiri naye mara kwa mara katika baadhi ya safari za huduma (Luka 8:1-3), huenda Yesu aliona kwamba ingekuwa jambo zito mno kuwaomba akina mama, ambao katika utamaduni ule ndio waliokuwa walezi wakuu wa watoto, kuwaacha watoto wao kabisa na kusafiri pamoja naye. Yesu alijua kwamba hatimaye baadhi ya mitume wake wangesafiri mbali sana nje ya Israeli. Katika ulimwengu wa kale, wanawake kusafiri huku na huko lilikuwa jambo nadra zaidi sana. Walikuwa katika hatari kubwa zaidi, na pia walikuwa wamefungwa zaidi sana na majukumu ya nyumbani na ya kulea watoto. Basi haishangazi kwamba kuna wanawake wanne tu waliotajwa kwa majina ambao tunajua kwa hakika walisafiri katika sehemu ya Agano Jipya inayofuata baada ya ufufuo: mke wa Petro, baadaye katika huduma yake (je, watoto walikuwa wameshakua?), Fibi, mfadhili tajiri ambaye bila shaka aliweza kumudu kuwalipa walinzi, na Yunia na Prisila, ambao wote wawili walisafiri pamoja na waume zao (hakuna watoto wanaotajwa). Inavutia kwamba Krisostomo katika Homilia ya 73 juu ya Mathayo 23:14 anawataja wanawake wachache sana, akiwemo Prisila, waliojitosa kusafiri "kwa ujasiri wa kiume." Katika siku zile, safari za kimisionari, kama kupigana vitani katika jeshi, zilifaa zaidi nguvu za kimwili walizonazo wanaume.
515. Marko 10:42-45
516. Mathayo 28:19

majukumu yaliyokuwa ya wanaume peke yao, ikiwa utume uliwapeleka huko. *Kwa hiyo, wakamilishano wanakosea kukisia kutokana na ukimya sababu ya kuwatenga wanawake kutoka kwa wale Kumi na Wawili, sababu ambayo Yesu hakuitaja wazi kamwe wala kuidokeza. Kupanua utengaji wa namna hii ili kuwakataza wanawake kuongoza nyakati zote kunapingana vikali na mwenendo wa Yesu wa kuvunja mara nyingi kanuni za mfumo dume kwa kuwaachilia wanawake katika huduma bila kujali hata kidogo nyanja zinazodaiwa kuifaa jinsia fulani.*

Wanawake Kwanza

Ingawa ukweli kwamba Yesu aliwachagua wanaume 12, ukichukuliwa peke yake, hauwezi kutumika kuunga mkono uongozi wa wanawake, mtu anapogundua sababu ya kuwachagua wanaume 12 wa Kiyahudi, na pia jinsi Yesu alivyowaachilia wanawake katika huduma bila kujali mipaka ya kijinsia iliyokuwepo katika Israeli ya karne ya kwanza, ukweli huo hauwezi pia kutumika kama hoja dhidi ya uongozi wa wanawake.

Katika ulimwengu uliowaweka wanawake nyuma kila mara, mara nyingi Yesu aliwaweka mbele. Mwanamke ndiye aliyekuwa wa kwanza kusikia habari za kufanyika kwake mwili na kuihubiri injili;[517] mwongofu wa kwanza Msamaria na mwinjilisti wa kwanza wa hadhara;[518] mwongofu wa kwanza wa Mataifa;[519] wa kwanza kupokea ufunuo wa Yesu kama "huo ufufuo, na uzima;"[520] wa kwanza kuelewa kwamba msalaba ni kiini cha utume wa Yesu;[521] na wa kwanza kushuhudia ufufuo wa Yesu.[522] Wasomi wa ukamilishano wanalikuza sana jambo la "Adamu kuumbwa kwanza, na Hawa baadaye" kwa kuchanganya kimakosa kuja kwanza na kuwa kiongozi halali – lakini najiuliza wanasemaje kuhusu haya yote ya "kwanza."

Na bado kanisa kwa karne nyingi limewatendea ndugu wa kiume wa Simba wa kabila la Yuda kama simba, huku likiwafuga dada zake hadi wakawa kama paka wadogo. Licha ya mapokeo marefu na ya kuhuzunisha ambapo wanaume peke

517. Luka 1:32-35
518. Yohana 4:7-42
519. Mathayo 15:21-28
520. Yohana 11:23-27
521. Mathayo 26:7-11
522. Yohana 20:16

yao ndio walidhaniwa kufaa kutawala, ulimwengu wetu na kanisa letu vinahitaji wanaume na wanawake Wakristo wote kutumia mamlaka ya huduma.

Katika ulimwengu uliowakandamiza wanawake, jinsi Yesu alivyowatendea wanawake na kuwajumuisha ilikuwa ya kimaendeleo kwa kiwango cha kushangaza mno, kiasi kwamba haileti maana kwangu kwamba Yesu angetuita *sasa* turudi nyuma – katika wakati wa historia ya ulimwengu ambapo karama za uongozi na za kufundisha za wanawake *hatimaye* zinasherehekewa na kuachiliwa kama zilizo sawa na zile za wanaume.

Zaidi ya hayo, jinsi Yesu alivyoupa heshima utambulisho na huduma ya mwanamke ni chanzo kikuu cha jinsi jamii ya leo inavyowainua na kuwakomboa wanawake. Napendekeza kwamba Wakristo wangepaswa kulidai jambo hili kama matokeo ya muda mrefu ya injili yao katika jamii, na si kulipinga kwa msingi wa hoja zenye kasoro, hata ziwe nyingi kiasi gani, wanazotoa wakamilishano. Kwa kweli, kuwaona wanawake kupitia macho ya hoja hizi ni kushindwa kuwaona wanawake kama Yesu alivyowaona.

Tena, kufanya hivyo ni kushindwa pia kuwaona kama wengi katika makanisa ya kwanza kabisa walivyowaona.

12

Wanawake Wenye Nguvu katika Kanisa la Kwanza

"Wakati waumini wa leo wanagawanyika kuhusu kuwekwa wakfu kwa wanawake, wanawake kuwafundisha wanaume na mambo kama hayo, [Warumi 16] inaonyesha kwamba pingamizi kama hizo zingemshangaza Paulo … [ambaye] hana tatizo lolote na wanawake kama waalimu au viongozi, watangazaji, au wamisionari wa Habari Njema. Je, wanawake walitekeleza huduma katika kipindi cha Agano Jipya ambazo baadaye zingeitwa vyeo rasmi? Ushahidi wote unaonyesha kwamba jibu ni ndiyo." William Witt[523]

Kitanda cha Procrustes

Je, mmewahi kusikia habari za *Procrustes*? Kwa mujibu wa hadithi ya Kigiriki, aliwakaribisha wasafiri waliochoka, akiwaruhusu walale kitandani nyumbani kwake. Walipokuwa wamelala, alikuwa akivuta viungo vyao virefuke au kukata miguu yao hadi miili yao ilingane kikamilifu na kitanda chake. Kutokana na hadithi hii kumezuka msemo katika uwanja wa hoja, unaoitwa *kitanda cha Procrustes,* ambapo mtu anashika mtazamo mmoja kuhusu jambo fulani, kisha analazimisha mtazamo huo ulingane na vyanzo vingine vya habari ambavyo kwa kweli vinaukanusha. Hufanya hivyo kwa kuingiza katika vyanzo hivi vya habari mawazo ambayo hayamo – ama kwa kuvivuta virefuke au kwa kukata sehemu zake.[524]

523. William Witt, Icons of Christ, uk. 99

524. Hili kwa kawaida zaidi huitwa "upotofu wa kujitetea kwa upendeleo" (fallacy of special pleading), ambapo, badala ya kukubali kwamba imani ya awali inapingwa kwa haki na ushahidi unaoshindana nayo, mtu anajaribu "kuupuuza kwa maelezo" ushahidi huo.

Nilipokuwa nikichunguza hoja za wakamilishano za kujibu masimulizi ya Biblia kuhusu wanawake waliohudumu katika Agano la Kale, katika Injili, na katika sehemu nyingine za Agano Jipya, nimeshangazwa na jinsi wasomi wa ukamilishano wanavyojitahidi bila kuchoka kupunguza nafasi na mchango wa wanawake kama Miriamu, Hulda, Debora, Mariamu Magdalene, Fibi, Prisila na Yunia. Bila shaka, wanafanya hivyo kwa sababu fulani. *Kwa maoni yangu, jinsi wanavyosoma 1 Timotheo 2:12 ni kitanda cha Procrustes kwa wanawake wote walio katika huduma.* Kwa kulisoma vibaya kana kwamba linasema, "Siwaruhusu wanawake Wakristo kufundisha kwa mamlaka wala kutumia mamlaka ya kichungaji juu ya wanaume Wakristo," wanalitumia si tu kuweka mipaka kwa huduma ya wanawake leo *bali pia kuweka mipaka na kuifasiri upya huduma ya kila mwanamke katika Biblia*. Jambo moja ambalo wakamilishano hawawezi kulikubali ni mwanamke mwamini katika nyakati za Biblia akifanya jambo lile lile ambalo tafsiri yao inasema hawezi kulifanya: kutumiwa na Mungu kumwongoza au kumfundisha mwanamume kiroho. Hata kabla ushahidi wa Biblia haujachunguzwa ipasavyo, mkamilishano ameshaamua kwamba Debora hangeweza kuwa kiongozi wa hadhara wa watu wa Mungu, au kwamba (kama tutakavyoona katika sura hii) Prisila hangeweza kuwa mchungaji wa makanisa na kuyafundisha pamoja na mumewe, au kwamba Yunia hangeweza kweli kuwa mtume mwanamke aliyefungua njia mpya, tena mtume mashuhuri.

Katika uchunguzi wangu mwenyewe wa wanawake hawa na wengine wa Biblia, niliweza kweli "kuwaona" pale tu nilipotambua kwamba tatizo halikuwa ukubwa wa huduma yao, bali ukubwa wa kiholela wa kitanda, yaani tafsiri ya ukamilishano ya 1 Timotheo 2:12. Jambo hili linawafanya wasomi wa ukamilishano kufanya makisio ya kila aina ili "kuupuuza kwa maelezo" ushahidi wa Biblia tulio nao. Kwa mfano, sikilizeni muhtasari wa Kevin De Young wa huduma ya Prisila: "Huenda alikuwa msomi, mwenye hekima, na mwenye ushawishi, lakini hakuna dalili yoyote kwamba alitumia mamlaka ya kufundisha juu ya wanaume."[525]

Vyovyote 1 Timotheo 2 linavyoweza kusema, tunahitaji kulifasiri kwa kuzingatia Maandiko mengine yote, maana yake ni kuchukulia kwa uzito "mwelekeo wa

525. Chanzo: www.bit.ly/3nXd763

ukombozi wa kanoni nzima ya Biblia (vitabu vyote vya Maandiko), mwelekeo wa huduma ya Yesu, na picha ya maisha ya kanisa la kwanza tunayoipata kutoka kwa Paulo mwenyewe."[526]

Sehemu ya kilichonisukuma kuandika kitabu hiki ni kwamba nilitaka kutetea karama halali za uongozi na za kufundisha za dada zangu katika makanisa ya leo na ya kesho. Lakini nilipochunguza jinsi wasomi wa ukamilishano wanavyozikata karama za uongozi na za kufundisha za wanawake katika Biblia, *nimejikuta nikiamshwa kuwatetea pia dada zangu wa Maandiko*.

Je, tunapaswa kuamini kwamba Prisila, alipokuwa akimfundisha mwanamume, alihakikisha kwamba yuko chini ya kifuniko cha mumewe, au kwamba jambo hilo lilifanyika faraghani na nje ya mkutano rasmi wa Kikristo, au kwamba hakunena kwa mamlaka yoyote ya kimafundisho, bali alimwelekeza kwa wachungaji wanaume wa kanisa waliojua zaidi? Je, tunapaswa kuamini kwamba Debora aliongoza kwa namna iliyohakikisha kwamba uongozi wake ulikuwa wa faragha, au kwamba alijificha chini ya Baraka, aliyekuwa ndiye kiongozi halisi aliyechaguliwa na Mungu? Hapana, usomaji wa moja kwa moja wa vifungu vinavyoeleza huduma za Prisila, Debora na wengine unaonyesha kwamba ama walikuwa wakienda kinyume, kwa dhambi, na kile kinachoitwa upendeleo wa Mungu wa ukamilishano, au, jambo linalowezekana zaidi sana, *wanawake hawa wa Biblia hawakujua kabisa kanuni yoyote ya Mungu kwamba mwanamke hapaswi kumfundisha au kumwongoza mwanamume kiroho*.

Hakuna Wachungaji Wanawake?

Someni kitabu cha Matendo nanyi hakika mtaona jinsi wanawake wanavyotajwa mara nyingi kama waongofu muhimu katika kila hatua injili inapoenea Yerusalemu, kisha Samaria, na kisha, mmoja baada ya mwingine, katika miji ya Ulaya ya Filipi, Thesalonike, Beroya, Athene na Korintho.[527] Hata hivyo, kwa sababu Luka anasimulia upya hadithi ya makanisa haya ya kwanza kwa namna *inayolenga* kwanza huduma ya Petro, kiongozi wa wale Kumi na Wawili (katika

526. Ndivyo anavyosema Amy Etikson. Chanzo: www.bit.ly/2ZQo0Pj (uk. 61)
527. Matendo 5:14; 8:12; 16:13-15; 17:4,12,34 na 18:2.

Matendo 1-12), kisha Paulo, aliyefanikiwa kuliko wote katika mduara mpana wa mitume (katika Matendo 13-28), huku Stefano, Filipo na Barnaba, kwa mfano, wakipewa uzito wa pili, wasomaji wengi wa Biblia wanaosoma juu juu huwa hawaoni huduma zenye nguvu ambazo watu wengine, wakiwemo wanawake wengi, walizitekeleza.

Wasomi wa ukamilishano angalau wanaifahamu michango mingi ya wanawake hawa – *wanachokilenga badala yake ni kwamba hakuna mwanamke yeyote kati ya hawa anayeitwa waziwazi mzee au mchungaji katika makanisa*. Wanasema kwamba haijalishi wanawake hawa walifanya kiasi gani katika kuendeleza injili au katika ukuaji wa kanisa, hawakutumia mamlaka ya juu ya kichungaji wala ya kufundisha katika kanisa. Au kwa maneno yao wenyewe, na hapa ndiyo kauli ya Schreiner ya kitanda cha Procrustes: "Huduma ya wanawake katika kanisa ilikuwa mashuhuri na yenye maana, lakini *kamwe* haikuchukua nafasi ya uongozi wa wanaume; badala yake, ilifanya kazi kama tegemezo kwa uongozi wa wanaume."[528]

Katika sura hii ninalijibu dai hili kwa kuangalia baadhi ya michango yenye nguvu ambayo wanawake waliitoa katika kanisa la kwanza. Pia nitapinga moja kwa moja madai ya wakamilishano kwamba *hakuna* kiongozi mwanamke wa kanisa anayetajwa kwa jina katika Agano Jipya; na kwamba hakuna wanawake waliosimama bega kwa bega na wanaume wengine katika viwango vya juu kabisa vya mchango katika ufalme wa Mungu.

Lakini kwanza, ufafanuzi mfupi kuhusu maneno "mzee" na "mchungaji." Kutegemea muundo wa uongozi ambao kanisa fulani linao leo, huwa tunasoma mistari inayohusu wachungaji na wazee kwa njia tofauti. Ingawa baadhi ya madhehebu yanatenganisha majukumu ya "mchungaji" na "mzee," katika sura hii ninachukulia kwamba Agano Jipya linatumia maneno "mzee," "mchungaji" na "mwangalizi" kwa kubadilishana, kurejelea kazi tofauti za mtu yule yule.[529]

Agano la Kale na Agano Jipya yote mawili yanatumia picha ya mchungaji anayewatunza kondoo kuelezea jukumu la kiongozi wa kiroho. Ingawa kulikuwa na wanawake wachungaji wa kondoo katika Biblia,[530] kwa namna fulani

528. "Recovering Biblical Manhood and Womanhood", uk. 216.
529. Tazama Matendo 20:17, 28; 1 Petro 4:1-2 na Tito 1:5-7.
530. Mwanzo 29:9; Wimbo Ulio Bora 1:5-8

wakamilishano huwa na uhakika kwamba hakuna wachungaji wanawake katika Biblia. Kwa miaka kumi niliwapa washiriki wapya wa kanisa letu maelezo haya kuhusu kwa nini hatukuwaweka wakfu wachungaji wanawake: "Hakuna wachungaji wala wazee wanawake katika Agano Jipya, nasi hatungependa kwenda zaidi ya Maandiko katika jinsi tunavyoendesha kanisa." Kama ninavyokumbuka, niliyapata kwa mwanatheolojia maarufu aliyeyasema kwa nguvu zaidi: "Hakuna mahali popote katika Agano Jipya panapotajwa mzee mwanamke. Huenda mkataka kupinga kwa kusema kwamba hii ni hoja inayotokana na ukimya. Ndiyo, ni hivyo. Lakini ni ukimya unaopiga kelele."[531]

Wakati wa utafiti wangu, nilitamani kujua ni akina nani waliokuwa wazee au wachungaji *wanaume* waliotajwa kwa majina katika kanisa la kwanza. Nilitarajia kupata angalau kumi. Ilikuwa mshtuko ulioje kugundua mzee *mmoja tu* aliyetajwa kwa jina: mtume Petro anawahutubia "wazee wenzake,"[532] na kwa hili anaonekana kudokeza kwamba huenda baadaye katika huduma yake alikuwa pia mzee, ingawa kimsingi alikuwa mtume; hata hivyo baadhi ya wasomi wa Biblia wanapendekeza kwamba huenda hakuwa akirejelea cheo chake, bali umri wake tu.

Kinachokuwa wazi mara moja ni kwamba *Agano Jipya halitaji majina ya wachungaji wala wazee wowote isipokuwa Petro, na hata yeye huenda asiwe mmoja wao!* Lakini tunajua kwamba makanisa mengi, au pengine sehemu kubwa yao, yanayotajwa katika Agano Jipya hatimaye yangekuwa na timu ya watu hawa wakiyaongoza.[533] Kwa nini hakuna mtu, isipokuwa pengine Petro, anayetajwa kuwa mzee ni fumbo. Ni wazi kwamba habari hii haikuwa sehemu ya upeo na kusudi la waandishi mbalimbali wa Agano Jipya. *Hata hivyo, tunabaki tukijiuliza: ni nani kati ya watu wengi waliotajwa kwa majina katika makanisa ya kwanza ya Agano Jipya ambao huenda walikuwa wachungaji au wazee?* Tunashukuru kwamba upo ushahidi fulani kuhusu ni akina nani huenda walikuwa.

531. Sam Storms. Chanzo: www.bit.ly/3CL3GNt

532. 1 Petro 5:1-2. Yesu anaitwa "Mchungaji na Mwangalizi (Askofu) wa roho zetu" (1 Petro 2:25) lakini hili linahusu uongozi wake wa pekee juu ya kanisa zima. Yohana anajiita "mzee" (2 Yohana 1:1) anapomwandikia mtu mmoja, jambo ambalo kuna uwezekano mkubwa zaidi kwamba linarejelea umri wake na hekima yake kama mtume aliyekomaa.

533. Tazama Matendo 14:23, 1 Wathesalonike 5:12 na 1 Timotheo 5:17.

Vigezo vya Kuwatambua Wanaoweza Kuwa Wazee

Sidhani kwamba msomi yeyote wa ukamilishano anaweza kusema kwa uhakika kamili kwamba hapakuwa na wazee wanawake katika kanisa la kwanza. Kwa kiwango cha juu kabisa, wanaweza kusema kwamba haielekei kwamba walikuwepo. Kinyume na mtazamo huu, hata hivyo, ninakaribia kuonyesha kwa hoja kwamba inaelekea sana kwamba walikuwepo.

Ingawa Luka katika Matendo wala Paulo katika barua zake hawataji majina ya wazee wala wachungaji wowote, wanatoa dalili zenye nguvu kuhusu ni akina nani huenda walikuwa wazee hao. Napendekeza kwamba kuna viashiria vitano vikuu kwamba mtu aliyetajwa kwa jina katika Agano Jipya huenda alikuwa mchungaji anayehudumu katika timu kuu ya uongozi wa kanisa.

Kwanza, watu waliokamatwa huenda walikuwa viongozi wa mbele, waalimu, au wachungaji. Ikiwa, wakati wa mateso fulani katika historia ya kanisa, mtu fulani katika kanisa alikamatwa, tunakisia kwa haki kwamba yaelekea ilikuwa kwa sababu alionekana kuwa kiongozi mkuu wa kundi au msemaji wa hadhara wa jumuiya iliyokuwa ikishukiwa.

Pili, waongofu wa kwanza au washiriki waliokuwa wamekwisha kupokea mafundisho ya mitume walielekea kuwa chaguo la kwanza la mitume kwa ajili ya kuwatunza na kuwafundisha kama wanafunzi waongofu waliofuata. Kuna ushahidi katika kitabu cha Matendo, katika barua ya Paulo kwa Wakorintho, na katika maandishi ya Baba wa Kanisa Klementi kwamba huu ulikuwa utaratibu wa kawaida.

Tatu, viongozi wa nyumba waliolikaribisha kanisa nyumbani mwao huenda walikuwa viongozi katika kanisa hilo. Tofauti na makanisa ya kisasa yaliyo na majengo yao maalum, makanisa ya kwanza kwa sehemu kubwa yalikutana katika nyumba kubwa kuliko kawaida na yalijumuisha watu wote wa nyumba hiyo pamoja na wengine waliokuja kwenye mikutano. Paulo katika 1 Timotheo 3 anaona kwamba ni wazo zuri kuwachagua wazee kutoka miongoni mwa viongozi hawa

wa nyumba, kwa hiyo tunaweza kudhani kwamba viongozi wengi wa makanisa ya nyumbani kwa kweli walikuwa viongozi wa kanisa.

Nne, watu waliopanda kanisa, ambamo waliwakusanya waongofu, wakawaimarisha na kuwafundisha, huenda walikuwa viongozi wa kanisa. Hili si jambo gumu kuelewa, nakubali. Katika baadhi ya matukio, wainjilisti kama Filipo na mitume kama Paulo wangeanzisha kanisa, kisha wangeendelea mbele na kulikabidhi kwa viongozi wengine, lakini nyakati nyingine watu wangeanzisha kanisa na kisha kuendelea kuwaongoza na kuwafundisha watu wake.

Tano, wengi katika orodha ya Paulo ya Warumi 16 huenda walikuwa viongozi wa kanisa la Rumi. Mwishoni mwa waraka wake, Paulo anaorodhesha watu wapatao 27 kwa majina. Ni orodha ndefu kuliko zote ya majina katika Agano Jipya. Kwa wengi wao anatumia maneno yale yale anayoyatumia kujihusu yeye mwenyewe na wale aliofanya kazi nao kwa ukaribu zaidi katika kazi ya mstari wa mbele ya utume wake kwa Mataifa. Inawezekana sana kwamba baadhi ya watu hawa waliopewa sifa hizo walikuwa katika timu ya uongozi ya kanisa la Rumi.

Ikiwa tunaweza kukubali kwamba vigezo hivi vitano ni viashiria halali vya uongozi katika kanisa la kwanza, basi hiki ndicho tunachogundua tunapopitia nyaraka na kitabu cha Matendo: *kwa kila mwanamume aliyetajwa kwa jina ambaye yaelekea alikuwa mzee au mchungaji, tunampata mwanamke mmoja au zaidi waliotajwa kwa majina ambao, kwa sifa au kwa kazi, wanalingana na wanaume hawa katika kila kipengele*. Ngojeni niwaonyeshe.

Walengwa wa Mateso

Karibu kila mahali, njia ya kuwatesa watu wa kundi lolote ni kuwatenga viongozi wao na kuwatisha au kuwakamata. Katika kitabu cha Matendo, hii ndiyo sababu Petro na Yohana, kisha Paulo na Sila, wanatengwa ili wakamatwe na kufungwa gerezani. Jambo hilo lina maana: wote walikuwa viongozi wakuu, waalimu na wainjilisti katika makanisa waliyoyahudumia wakati huo.

Basi inavutia jinsi gani kwamba, baada ya kuuawa kwa kiongozi wa kanisa Stefano huko Yerusalemu, Sauli anajitahidi kuendeleza mateso dhidi ya Wakristo katika miji jirani. Tunaambiwa, "Sauli akaliharibu kanisa … [a]kiwaburuta wanaume *na wanawake*, akawatia gerezani."[534] Kwa kweli, jambo hili lingekuwa sehemu ya ushuhuda wake – yeye mwenyewe akiwa anashtakiwa, baadaye anakumbuka kwamba aliwatesa, na "akawakamata *wote*, *wanaume kwa wanawake*."[535] Katika akili ya Paulo, wanawake wengi katika makanisa machanga aliyoyatesa walikuwa na huduma zenye uzito wa kutosha (si kupika tu, kusafisha, na kulea watoto) kiasi kwamba aliona hangeweza kulizuia vuguvugu hilo bila kuwachukua wao pia kama wafungwa. N.T. Wright anaeleza: "Hili lina maana tu ikiwa wanawake nao wanaonekana kama viongozi, watu wenye ushawishi ndani ya jumuiya."[536] Huu si uthibitisho kamili kwamba yeyote kati ya wanawake hawa alikuwa sehemu ya timu kuu za uongozi wa makanisa yao, lakini bado, ni wanawake tu waliotekeleza majukumu mashuhuri ya uinjilisti, ya kufundisha au ya uongozi ambao wangestahili kulengwa hivyo.

Wanawake Walio "Malimbuko" ya Kanisa

Paulo na mitume mara nyingi waliwachagua waongofu wa kwanza au washiriki wa kwanza wa kanisa changa kuwa viongozi. Ingawa makanisa yaliyokomaa yalikuwa na fursa ya kuchagua viongozi ambao "si waongofu wapya," makanisa mapya kabisa bado yalihitaji aina fulani ya uongozi.

Klementi wa Rumi anaandika mwaka 95 B.K. kwamba mitume walikuwa na desturi ya kuwachagua "malimbuko" yao kuwa viongozi wa kanisa.[537] Hili linathibitishwa katika Matendo 14:23, ambapo Paulo, katika ziara yake ya pili, anawaweka wachungaji kutoka kundi la waongofu wake wa safari iliyotangulia, miezi michache tu kabla. Pia ndiyo sababu wafasiri wengi wanamchukulia Stefana kuwa alikuwa mzee huko Korintho, Paulo anapolihimiza kanisa la huko

534. Matendo 8:1,3
535. Matendo 22:4
536. Tazama www.bit.ly/3BEnYqo
537. "Mitume walipokuwa wakipita katika nchi na miji wakihubiri, waliwaweka waongofu wao wa kwanza – baada ya kuwajaribu kwa Roho – kuwa waangalizi … kwa ajili ya waamini wa siku zijazo." (1 Klementi 42)

"kuwanyenyekea watu kama hao" waliokuwa "waongofu wa kwanza" (neno kwa neno "malimbuko") na pia mifano mizuri ya "kuwahudumia watakatifu."[538] Kwa hiyo mzee hakuwa lazima mtu mwenye umri mkubwa kuliko watu wengine, bali aliyekomaa zaidi kiroho (hata kama ni kidogo tu). Pia wazee hao walikuwa wamekuwepo wakati wa mafundisho ya kwanza ya msingi yaliyotolewa na mtume aliyelipanda kanisa.

Basi, kinachoshangaza ni kwamba mara nyingi alikuwa mwanamke aliyekuwa mwongofu wa kwanza au mshiriki wa kwanza wa kanisa – kwa mfano, Lidia alikuwa mwongofu wa kwanza wa Paulo barani Ulaya, na pia mshiriki wa kwanza wa kanisa la Filipi, lililokutana pia nyumbani mwake.[539]

Wanawake Viongozi wa Nyumba na Wenyeji wa Makanisa

Ni nani anayeweza kukana kwamba Filemoni, tajiri anayeheshimiwa, kiongozi wa nyumba aliyekuwa na kanisa nyumbani mwake, huenda alikuwa mzee katika kanisa la Kolosai? Ikumbukwe kwamba tunajua kuwa Paulo alimwongoza kwa Bwana,[540] pengine huko Efeso,[541] na baada ya kumwimarisha kwa mafundisho yake, alimtuma Kolosai kuhudumu katika kanisa hilo, ambako Paulo alimthibitisha kama "mtenda kazi pamoja" naye anayewapenda watakatifu.[542]

Lakini ngojeni kidogo: ikiwa tunaweza kusema (kama walivyofanya baadhi ya Mababa wa Kanisa[543]) kwamba Filemoni alikuwa mzee huko Kolosai, je, Nimfa je? Ikumbukwe kwamba tunajua aliongoza kanisa *lile jingine* la nyumbani huko Kolosai.[544] Kitabu cha Matendo kinalenga kazi ya uinjilisti katika maeneo mapya na utume wa kimataifa wa mitume, lakini pia kinatupa vidokezo vya kutosha kuhusu umuhimu wa huduma katika makanisa ya mahali. Basi inashangaza

538. 1 Wakorintho 16:16-17
539. Matendo 16:13-40
540. Filemoni 3, 8-9,19
541. Matendo 19:9-10
542. Filemoni 1, 5, 7
543. Tazama, kwa mfano, aya ya XLVI katika www.bit.ly/3CN1tRo
544. Wakolosai 4:15. Wale wasomi wanaodai kwamba huenda Nimfa alikuwa mwanamume hawatumii maandiko ya Kigiriki yaliyopo yaliyo bora zaidi, yanayosema kwamba "kanisa lilikutana katika nyumba 'yake' (autēs – umbo la kike, yaani ya mwanamke)."

kwamba makanisa haya ya nyumbani yanakaribishwa, na inaelekea pia kuongozwa, si na wanaume tu, bali pia na wanawake.

Wasomi wa ukamilishano kwa kawaida hulipuuza jambo hili kwa kumlinganisha kimakosa kiongozi wa kanisa la nyumbani na mwenyeji wa kisasa wa kikundi kidogo ambaye anaweza kuuliza, "Tukutane nyumbani kwa nani wiki ijayo?" Lakini hili linaonyesha kutoijua asili ya nyumba (kaya) katika karne ya kwanza. Kiongozi wa nyumba katika nyakati za Kigiriki na Kirumi kwa kawaida alikuwa mwanamume, aliyeitwa *paterfamilias* (baba wa nyumba), lakini ikiwa mume alikuwa amekufa na mtu mkubwa kuliko wote katika nyumba alikuwa mwanamke, basi yeye angeiongoza kama *materfamilias* (mama wa nyumba). Wao moja kwa moja wangewasimamia wale walioishi nyumbani mwao, wakiwemo watoto, ndugu, watumwa, na wapangaji. Walihitaji ujuzi mzuri wa mahusiano, wa kupanga mambo na wa usimamizi,[545] pamoja na uwezo wa kufundisha, kuadibu, kulea, na kusimamia mali. Kwa hiyo, mtu anaweza kudhani kwamba, angalau katika baadhi ya matukio, kuwa kiongozi wa nyumba kungemfanya mtu kuwa mgombea mkuu wa kuwa kiongozi wa kanisa lililokutana ndani yake. Nimfa alifanya zaidi ya kufungua tu milango yake. Ikumbukwe kwamba makanisa ya nyumbani yalikuwa kituo cha uinjilisti wa mahali na cha kuwafundisha waongofu kama wanafunzi – mambo ambayo yote yalihitaji uongozi, mafunzo, na utoaji wa rasilimali. "Aina ya ukarimu uliokuwa ukifanyika katika kipindi cha Agano Jipya ilikuwa kuanzisha kituo cha kudumu cha shughuli za kimkakati ambapo mwenye nyumba alikuwa ufunguo wa kufanikiwa au kushindwa kwa malengo ya kanisa."[546]

Ikiwa walikuwa na historia ya utauwa na walikuwa wamejengwa imara katika injili, wangekuwa wagombea bora wa uongozi wa kichungaji. Fikirieni kazi tatu za wachungaji zilizotajwa katika 1 Wathesalonike 5:12: "wale wanaojitaabisha" (Kigiriki: *kopiōntas*), wale "wanaowatunza" (Kigiriki: *proistamenous*), na wale "wanaowaonya" (Kigiriki: *nouthetountas*). "Kujitaabisha" kunazungumzia kazi ngumu ya mikono iliyohitajika kuitegemeza huduma kivitendo na kiroho.[547]

545. Ndiyo sababu Paulo anamtia moyo materfamilias "kuisimamia nyumba yake," neno kwa neno kuwa "mtawala mwenye mamlaka yote" wa nyumba, katika 1 Timotheo 5:14.
546. Jamin Hübner. Chanzo: www.bit.ly/3BNaSY8
547. Tazama 1 Wathesalonike 2:9 na 3:5.

"Kuwatunza" kunamaanisha kutoa mwelekeo, kusimamia na kubeba jukumu la ustawi wa jumuiya.[548] "Kuonya" kunahusisha mafundisho ya kurekebisha.[549] Matumizi ya njeo ya wakati uliopo yanadokeza kwamba majukumu haya hayakuwa ya mara moja moja bali ya kuendelea. Lakini angalieni – huu ndio hasa ujuzi na uwezo ambao kiongozi mzuri wa nyumba angekuwa hodari sana katika hayo. Zaidi ya hayo, wenye nyumba pia wangewajibika mbele ya jamii iliyowazunguka kwa yale yaliyoendelea ndani ya nyumba.[550] Kwa hiyo, kama kanuni ya jumla, "mwenye nyumba alionekana kupata mamlaka ya uongozi katika kanisa."[551]

Brian Capper, mtaalamu wa mazingira ya mwanzo ya Kigiriki na Kirumi na ya muundo wa makanisa ya karne ya kwanza, anaeleza kwamba kanisa katika mji lilikuwa na kanisa moja la nyumbani au zaidi, na anahitimisha kwamba:

[K]utokana na muundo wa "seli" wa makusanyiko ya Paulo … inajitokeza sababu ya kuwepo kwa viongozi wengi wa mahali. Kila kikundi kidogo kilikutana ndani ya nyumba ya kiongozi katika jumuiya ya Kikristo; kila kiongozi wa namna hiyo ni mzee/mwangalizi, ambao walikuwa wengi katika kila mji. … Tunaweza kuwa na uhakika kwamba katika ulimwengu wa kale mwenye nyumba alipewa udhibiti wa mwisho juu ya mkusanyiko wowote aliouandaa nyumbani mwake. Hii ilikuwa desturi na adabu ya kawaida. Kwa kuwa wenye nyumba Wakristo wa mwanzo waliokaribisha mikutano ya kanisa nyumbani mwao walikuwa daima wakubwa zaidi katika imani na wafadhili wa injili wa mahali, walikuwa watu wenye mamlaka makuu katika kusanyiko katika ngazi ya mahali. Hadhi ya kijamii, ukomavu, ukarimu, mvuto wa kibinafsi na agizo la kitume viliungana kuwapa wafadhili hawa wa Injili wa mahali mamlaka. … Kwa mzee, kanisa lilikuwa tu upanuzi wa nyumba yake mwenyewe, kwa kuwa alilikaribisha kanisa nyumbani mwake."[552]

548. Neno hilo hilo linatumika kwa kazi inayohusiana na "karama ya kuongoza" katika Warumi 12:8 na pia kwa kile kilichotarajiwa kwa viongozi wote wa nyumba wenye bidii "walioisimamia" vizuri nyumba zao.
549. Tazama 1 Wakorintho 4:14
550. Tazama Matendo 17:5-7 kama mfano.
551. www.bit.ly/3bHJPmo
552. www.rb.gy/cmxtqm

Hili linaeleza kwa nini wasomaji wa baadaye waliokuwa na mtazamo wa mfumo dume, waliokuwa karibu zaidi na mazingira ya kale, walisita walipokutana na kutajwa kwa wanawake wenyeji wa makanisa ya nyumbani. Kwa mfano, wanakili waliona nafasi ya wazi ya uongozi ya Nimfa kuwa ya kashfa kiasi kwamba baadhi yao walilifanya jina lake kuwa la kiume, wakimwita Nimfas, kana kwamba ni "yeye" mwanamume. Kwao, kumbadilisha jinsia mhusika wa Biblia kulikuwa rahisi kukubalika kuliko kukiri kuwepo kwa mchungaji mwanamke.

Hayo yote ni kusema kwamba, licha ya hadhi ya chini kwa ujumla ya wanawake katika nyanja ya hadhara, *materfamilias* mwenye nyumba kubwa ya kutosha kuwakaribisha watu angefaa sawasawa, akiwa na ujuzi ule ule, kama *paterfamilias* kwa kazi ya uongozi wa kanisa. Basi kinachopaswa kutuvutia ni kwamba *Agano Jipya linataja majina mengi zaidi ya wanawake kuliko ya wanaume linapoeleza nyumba zile ambamo makanisa yalikutana* – si Nimfa na Lidia tu, bali pia Mariamu, mama yake Marko, ambaye nyumba yake ilikuwa kituo cha kanisa la Yerusalemu;[553] Kloe, ambaye watu wake wanaitwa neno kwa neno "watu wa Kloe" na walisafiri kwenda kwa Paulo kuripoti mambo kadhaa yaliyolihusu kanisa la Korintho;[554] Prisila,[555] ambaye nitamrudia hivi punde; na huenda kabisa kiongozi mwanamke wa kanisa la nyumbani ambaye hatajwi kwa jina, anayeitwa "bibi mteule."[556]

Mwanamke Mpanda Kanisa

Mchungaji mwingine anayewezekana ni mtu aliyeanzisha na kuliongoza kanisa ilhali si mtume. Tuanze na mfano wa mwanamume – mfano mkuu kuliko yote katika kitabu cha Matendo ni Akila. Alisaidia kuanzisha kanisa pamoja na Paulo huko Korintho, akilikaribisha nyumbani mwake, na kugharimia kazi yake.[557] Baada ya kufundishwa chini ya Paulo kwa miezi 18, alisafiri kwa merikebu

553. Matendo 12:12
554. 1 Wakorintho 1:11
555. Warumi 16:3
556. Wakamilishano wanasisitiza kwamba "bibi mteule" anamaanisha kanisa lenyewe, lakini kwa haki, hilo halielezi kwa nini "bibi mteule" anatofautishwa na "watoto wake" (2 Yohana 1), wala kwa nini "yeye" anaandikiwa kwa namna ile ile ambayo Yohana anamsalimu mtu mmoja, Gayo, ambaye anamwandikia 3 Yohana. Tazama Scott McKnight, "The Elect Lady," Patheos (blog), September 18, 2014, www.bit.ly/3CMNSd1
557. Matendo 18:1-3

pamoja na Paulo. "Wakafika Efeso, Paulo akamwacha Akila huko,"[558] inavyoonekana ili awatunze baadhi ya waongofu waliotokana na ujumbe mmoja wa kiinjilisti kwa Wayahudi uliotolewa katika sinagogi la mahali.[559] Katika kipindi cha miezi sita hadi kumi na miwili ambacho Paulo hakuwepo, Akila alikaribisha kanisa nyumbani mwake, lililokuwa na idadi inayoongezeka ya "ndugu wa kiume na wa kike."[560] Aliendelea kwenda sinagogi, akiwatafuta watu walio tayari kusikiliza ambao angeweza kuwashirikisha injili. Tunajua hili kwa sababu Sabato moja alikutana na mtu wa ajabu aitwaye "Apolo, mzalia wa Iskanderia" ambaye "alikuwa mtu wa elimu, hodari katika maandiko. Mtu huyo alikuwa amefundishwa njia ya Bwana, … akifundisha kwa usahihi habari za Yesu, ila alijua ubatizo wa Yohana tu. Akaanza kunena kwa ujasiri katika sinagogi. Na … Akila alipomsikia, [a]kamkaribisha [kwake] …"[561]

Ingawa Apolo aliyajua Maandiko ya Agano la Kale, na inaonekana alikuwa amesikia habari za kutosha kuhusu Yesu kutambua kwamba yeye ndiye Masihi aliyeahidiwa katika Agano la Kale, bado kulikuwa na mapengo katika theolojia yake ambayo Akila aliyaona. Alimkaribisha nyumbani kwake na "akamweleza njia ya Mungu kwa utimilifu zaidi." Neno "akamweleza" (Kigiriki: *exethento*) lina maana sawa na neno "kufundisha" na linatumika kuelezea huduma ya Paulo huko Rumi, ambako "tangu asubuhi hata jioni" alikuwa "*akieleza* habari za ufalme wa Mungu."[562] Kwa kuwa kipaumbele cha Akila hakikuwa kukusanya waongofu tu, bali kuwatuma mabalozi wa injili, alimtia moyo Apolo kwenda mji mwingine, ambako mafunzo ya kitheolojia aliyopewa na Akila yalizaa matunda mengi.[563]

Hakika, Akila alikuwa mzee au mchungaji wa kanisa la Korintho, na kwa uhakika zaidi, wa kanisa la Efeso? Ingawa Agano Jipya halitumii popote istilahi ya mtu yeyote "kupanda" au "kuongoza kanisa," hii ndiyo hasa kazi ambayo Akila anaifanya.

558. Matendo 18:18
559. Matendo 18:19-21
560. Matendo 18:27
561. Matendo 18:24-26
562. Matendo 28:23
563. Matendo 18:27-28

Na sasa mambo yanageuka: ingawa kwa makusudi niliacha kutaja jina lake katika aya zilizotangulia, Matendo 18 kwa uangalifu mkubwa linaliunganisha jina la Akila na jina la mkewe, Prisila. *Kila kitu Akila alichofanya, Prisila alikifanya pia. Wote wawili* walilikaribisha kanisa huko Korintho, wakilitegemeza kwa kazi yao ya pamoja ya kushona mahema. *Wote wawili* walisafiri kwa merikebu pamoja na Paulo. Paulo aliwaacha *wote wawili* huko Efeso ili kupanda uwepo wa injili. *Wote wawili* waliwakusanya waongofu wapya nyumbani *mwao*. *Wote wawili* waliwafikia wasioamini bado katika sinagogi la mahali. *Wote wawili* walimfundisha Apolo.

Kwa msingi wa ushahidi wa Matendo 18 na maandiko mengine,[564] tunaweza kusema karibu kwa uhakika kwamba Akila alikuwa mzee au mchungaji huko Efeso. Yeye ndiye mgombea wa Agano Jipya anayewezekana zaidi tuliye naye! Lakini, kwa msingi wa ushahidi ule ule wa maandiko, hatuna sababu ya kushuku kwamba alipata hadhi ya juu zaidi ya uongozi wa kiroho au wa kanisa kuliko mkewe. *Badala yake, wao – kama Adamu na Hawa kabla ya anguko – walifanya kazi kama walio sawa na kama washirika katika wito na huduma.*

Watenda Kazi Pamoja wa Warumi 16

Katika Warumi 16, Paulo anawasalimu kwa majina watu 27 katika kanisa la Rumi. Kwa kuwa mengi ya makanisa haya ya kwanza yalikuwa madogo sana, hakika baadhi ya watu hawa walikuwa sehemu ya timu ya uongozi ya kanisa hilo. Lakini ni akina nani? Dalili bora ni maneno ya utambulisho, "wale wanaojitaabisha katika Bwana" (Kigiriki: *polla ekopiasen en kyrio*) na "watenda kazi pamoja" (Kigiriki: *synergos*), ambayo Paulo anawapa baadhi tu ya watu walio katika orodha. Tunajua hili kwa sababu mahali pengine Paulo anatumia maneno haya haya kwa wahusika muhimu zaidi katika timu yake. Anawaita Timotheo, Apolo, Urbano, Tito, Epafrodito, Marko, Epafra, na Luka "watenda kazi

564. Ingawa sichunguzi Matendo 18 kwa kina hapa, mahali pengine natoa ushahidi mwingi zaidi kuhusu nafasi za wanandoa hawa za kufundisha, kupanda makanisa, na kuongoza kanisa katika kanisa la Efeso, na pia ninajibu kile kinachodaiwa kuwa ushahidi kinyume chake – tazama makala yangu "Was Priscilla a pastor?" kwenye www.terranwilliams.com katika www.rb.gy/ttr2do ambamo ninakanusha jaribio la Mark Ellis la "kuondoa dhana ya Prisila kuwa mchungaji."

pamoja" naye[565] – hawa ndio washirika wake wakuu katika juhudi zake za kuona injili ikienea. Pia Paulo mara nyingi anatumia kitenzi "kujitaabisha" kuwatambulisha wale wanaostahili uongozi, na pia kama kazi kuu ya wazee wa kanisa.[566] Pia ni njia anayoipenda ya kuelezea huduma yake mwenyewe.[567]

Ni wazi kwamba Paulo hakuwa na mazoea ya kutumia vyeo vya huduma kama "mchungaji" (kwa wale walio katika kanisa moja) au "mmisionari" (kwa wale wanaotumwa kwenda maeneo mapya), bali anawazungumzia kama "watenda kazi pamoja" "wanaojitaabisha katika Bwana." Kwa kweli, katika barua yake kwa Wakorintho anatumia maneno haya yote mawili kuwaelezea wale ambao kanisa linapaswa kuwanyenyekea.[568]

Inavutia kwamba, katika orodha ya Warumi 16, kuna watu kumi wanaoelezwa kwa maneno haya na mengine yanayohusiana na mchango mkubwa katika huduma. Huenda mkahitaji kuketi kwa ajili ya kile ninachokaribia kusema: *saba kati ya hawa kumi ni wanawake!* Tuwaorodheshe: Prisila anaitwa "mtenda kazi pamoja" (mst. 3) huku Mariamu (mst. 6), Trifaina, Trifosa, na Persisi (mst. 12) wakisemwa kuwa "walijitaabisha katika Bwana." Wengine wanaotajwa kwa namna ya pekee ni Yunia, mtume (mst. 7), na Fibi, ambaye ni shemasi katika

565. Tazama Warumi 16:21, 1 Wakorintho 3:9, Warumi 16:9, 2 Wakorintho 8:23, Wafilipi 2:25, Wakolosai 4:11, Filemoni 24.
566. 1 Wathesalonike 5:12
567. 1 Wakorintho 4:12; 15:10; Wagalatia 4:11; Wafilipi 2:16; Wakolosai 1:29; 1 Timotheo 4:10
568. 1 Wakorintho 16:16.

kanisa la Kenkrea (mst. 1)[569] na pia mfadhili au mlezi wa Paulo (mst. 2). Fibi pia ndiye aliyekabidhiwa na Paulo jukumu la kusafiri hadi Rumi akiwa amebeba – pigeni ngoma tafadhali – barua kwa Warumi.

Baadhi ya maneno haya yanatumika pia kwa wanawake wengine katika makanisa mengine. Paulo anawaheshimu wanawake wawili, Euodia na Sintike, ambao anawasifu kama "watenda kazi pamoja" "walioshindana pamoja [nami] katika kazi ya Injili."[570] Neno la Kigiriki la "kushindana" (*synēthlēsan*) linatumia picha ya mwanariadha au askari anayekaza kila msuli ili kupata ushindi. Kwa maneno mengine, Paulo analinganisha kujitoa kwao kwa ajili ya kazi ya Kristo na kujitoa kwake mwenyewe.[571]

N.T. Wright anasema, "Nilikuwa nikidhani kwamba Warumi 16 ndiyo sura ya kuchosha kuliko zote katika barua hii, na sasa, ninapoyachunguza majina na kuyatafakari, ninashangazwa na jinsi kwa nguvu mafundisho ya Yesu na ya Paulo yalivyokuwa yakitekelezwa katika matendo."[572] Orodha hii ya wanawake waliotajwa kwa sifa maalum inaonyesha, bila shaka yoyote, kwamba hapakuwa na tofauti ya hadhi wala ya utumishi kati yao na wanaume.

569. Sherehe fupi ya Fibi inafuata: Yeye ndiye 'shemasi' wa kwanza aliyeandikwa katika historia ya Ukristo, ingawa baadhi ya wasomi wanabishana kama kweli alikuwa shemasi, kwa sababu neno "diakonos" wakati mwingine linamaanisha "watumishi" na si cheo cha shemasi kinachotajwa katika Wafilipi 1:1. Lakini yeye ni diakonos "wa kanisa lililoko Kenkrea." Hapa ndipo mahali pekee katika Agano Jipya ambapo neno hili linaunganishwa hasa na kanisa la mahali. Kama Paulo angemaanisha tu "mtumishi," huenda angetumia umbo la kitenzi kama "mtu anayehudumu" (diakoneo) (Warumi 15:25) au neno la jumla "huduma" (diakonia) (1 Wakorintho 16:15). Umbo la kitenzi-sifa cha wakati uliopo (akiwa shemasi) linaonekana kurejelea huduma inayoendelea. Hili, pamoja na kifafanuzi "wa kanisa lililoko Kenkrea," linaonyesha cheo kinachotambuliwa katika kanisa. N.T. Wright anasema kwamba majaribio ya kulifanya neno hili limaanishe kitu kingine chochote zaidi ya "shemasi" yanashindwa. Kulitafsiri kama "mtumishi" kunalisogeza tu tatizo hatua moja zaidi, kwa kuwa hilo "lingemaanisha ama kwamba Fibi alikuwa mwajiriwa wa kanisa anayelipwa (ili kufanya nini?) au kwamba kulikuwa na daraja la huduma, lisilojulikana vinginevyo, lililoitwa 'watumishi.'" Craig Keener anaeleza, "Wasomaji wengi huenda wangedhani maana hiyo [shemasi] hapa kama kifungu hiki kisingemhusu mwanamke." Neno hili kwa ujumla linamaanisha "mhudumu wa neno" – Paulo analitumia kwa nafsi yake kama mtume wa injili mahali saba (1 Wakorintho 3:5; 2 Wakorintho 3:6; 6:4; 11:23; Waefeso 3:7; Wakolosai 1:23, 25), na analitumia kwa washirika wake katika injili (Waefeso 6:21; Wakolosai 1:7; 4:7; 1 Wathesalonike 3:2; 1 Timotheo 4:6). Haya yote yanaonyesha kwamba alikuwa na huduma inayotambuliwa au nafasi ya uwajibikaji ndani ya kanisa lake.

570. Wafilipi 4:3

571. Wanawake hawa wawili walikuwa na umashuhuri mkubwa sana katika kanisa lao kiasi kwamba, walipogombana wao kwa wao, ilimlazimu Paulo kuandika barua nzima – waraka kwa Wafilipi – kuhusu umuhimu wa umoja.

572. www.bit.ly/3URMrTN

Je, haiwezekani, hata kuelekea sana, kwamba angalau baadhi ya wanawake hawa katika kanisa la Rumi ambao Paulo anawaheshimu kwa sifa za huduma walikuwa katika timu kuu ya uongozi ya kanisa lao? Hasa mkizingatia kwamba kwa sehemu kubwa walikuwa wakiishi na kuhudumu katika kanisa hilo na hawakuwa wamisionari wanaosafiri? Cynthia Westfall anasema, "Katika Ukristo wa karne ya kwanza, maneno haya yanalingana kwa karibu na kile ambacho baadaye kingekuwa wachungaji waliowekwa wakfu rasmi. Paulo anaonekana kuyatumia maneno haya kwa uthabiti anapowaheshimu viongozi."[573]

Katika jamii ya kale ya Mediterania, wanawake walipewa nguvu ndogo sana ya kijamii. Lakini katika ulimwengu ule uliojaa ubabe wa kiume kwa kiwango kikubwa, ambamo hali za kijamii karibu kamwe hazikuwapa wanawake sauti ya hadhara wala nafasi yenye maana katika uongozi wa jumuiya, angalieni ni wanawake wangapi waliokuwa wakijitokeza kwa ajili ya Kristo katika huduma muhimu, na kusherehekewa kwa ajili ya hilo na mtume Paulo. Ikiwa katika utamaduni uliokuwa na uadui hivyo kwa wanawake, wanawake waliweza kustawi katika huduma, je, si zaidi sana wanawake wanaweza kuinuka katika michango yenye nguvu kwa ajili ya ufalme wa Mungu sasa ambapo hali za kijamii katika utamaduni wetu hazipingi tena jambo hilo?

Lakini ninatangulia mbele ya hoja yangu. Ngojeni nirudie kwa ufupi. Agano Jipya halitaji majina ya wachungaji wa makanisa yake, lakini, ninahoji, linatoa dalili tano kuu kuhusu ni akina nani huenda walikuwa watu hawa: wale waliopata mateso makali zaidi; waliokuwa wa kwanza katika imani na hivyo wakaweza kuwafundisha wengine kama wanafunzi; walioibadilisha nyumba yao kuwa kituo cha kanisa; waliopanda kanisa; na/au waliotajwa katika Warumi 16 kwa heshima za juu kabisa za mafanikio katika huduma.

Hakuna kati ya haya ambalo ni uthibitisho usiopingika, lakini kila dalili inafanya iwe ya kushawishi kwa kiasi kikubwa kwamba mtu wa namna hiyo alikuwa katika timu ya uongozi ya kanisa lake. Sasa, natumaini bado mmeketi, kwa sababu *kuna mwanamke mmoja ambaye jina lake linajitokeza katika makundi yote matano*.

573. Cynthia Westfall, Paul and Gender, sura ya 8.

Prisila

Je, Prisila alikuwa mlengwa mkuu wa mateso? Ndiyo. Paulo anatuambia kwamba "alihatarisha maisha yake"[574] kwa kushirikiana naye katika injili, rejeo linaloonyesha kwamba umashuhuri wake katika huduma ya kanisa ulikuwa mkubwa kiasi cha kuvuta macho ya mamlaka zenye uadui.

Je, alikuwa mmoja wa "malimbuko" aliyeweza kuwafundisha kama wanafunzi waamini wapya zaidi? Ndiyo. Pamoja na mumewe, alikuwa mshiriki wa kwanza kabisa wa makanisa ya Korintho na Efeso, na mmoja wa watu waliokomaa zaidi kiroho katika makanisa yote mawili. Zaidi ya hayo, huko Efeso, wakati Paulo hayupo, alikuwa na sifa za pekee za kuwatunza na kuwafundisha kama wanafunzi wale waongofu wachache wa kwanza ambao, baada ya kuamini wakati wa ziara fupi ya Paulo katika sinagogi la mahali, baadaye wanaonekana kuwa wachungaji (wengine) wa Efeso.[575]

Je, alikuwa kiongozi wa kanisa la nyumbani? Ndiyo. Kwa kweli, tuna ushahidi wa Biblia kwamba aliigeuza nyumba yake kuwa kituo cha shughuli za kanisa katika makanisa yasiyopungua matatu tofauti: la Korintho, la Efeso, na la Rumi.

Je, alipanda kanisa? Ndiyo. Hasa huko Efeso, yeye na mumewe walifanya kila kitu ambacho wapanda makanisa wa leo wangeweza kufanya: walihamia eneo jipya ili kusaidia kuanzisha kazi; walihubiri injili; waliwakusanya waongofu; waliwafundisha kitheolojia; waliwainua katika huduma; na kuwatuma katika utume.

Je, anaitwa "mtenda kazi pamoja" katika orodha ya Warumi 16? Tena, ndiyo. Kwa kweli, kati ya watu wote wanaosalimiwa katika kanisa la Rumi *jina lake ndilo la kwanza!* Huduma yake ilijulikana sana kiasi kwamba si tu Paulo anamshukuru

574. Warumi 16:3

575. Tazama makala yangu "Was Priscilla a pastor?" katika www.rb.gy/ttr2do ambamo ninahoji, kwa msingi wa Matendo 18:17-19, 27 na 20:18, kwamba Paulo aliwaacha waongofu wake wa kwanza kabisa kutoka sinagogi la Efeso chini ya uangalizi wa Prisila na Akila hadi wakati walipokuwa wachungaji, pamoja na Prisila na Akila, wa kanisa la Efeso.

kwa ajili yake, bali pia anamfikishia shukrani kutoka kwa "makanisa yote ya Mataifa"![576]

Natoa hili kama hitimisho: *ukweli kwamba Prisila anapatikana katika makundi yote matano ni karibu ushahidi wenye nguvu kuliko wote wa maandiko kwamba alihudumu katika timu kuu ya uongozi ya kanisa moja au zaidi.* Ningethubutu hata kusema kwamba jambo hili ni karibu hakika.

Ninaposisitiza hoja hii, ngojeni niseme waziwazi maana yake: ikiwa tunaweza kumpata hata mwanafunzi mmoja tu mwanamke wa Yesu wa karne ya kwanza ambaye, licha ya mazingira makali ya mfumo dume aliyoishi na kufanya kazi ndani yake, alikuwa karibu kwa hakika mchungaji, basi ni dhahiri bila kuhitaji kufikiri sana kwamba katika mazingira ya usawa uliotiliwa mkazo mkubwa tunamojikuta katika karne ya ishirini na moja, tunapaswa kuwa tayari kwa furaha kuwaachilia wanawake wenye karama na walioitwa kuingia katika timu za uongozi wa kichungaji.

Pingamizi Dhidi ya Prisila Kuwa Mchungaji

Ikiwa nimekwenda haraka mno, ngojeni nirudi nyuma kidogo. Huenda mna mashaka fulani kuhusu hitimisho langu kwamba Prisila kweli alikuwa kiongozi mkuu wa kanisa kama mumewe. Kwa kweli, kuna pingamizi nne za kawaida dhidi ya kudhaniwa kwa Prisila kuwa na nafasi kuu ya uongozi na ya kufundisha. Ya kwanza ni kwamba 1 Timotheo 3 inamzungumzia mwangalizi kama "mwaminifu kwa mkewe." Tutaliangalia hilo kwa kina katika sura inayofuata, lakini ngojeni nishughulikie zile pingamizi nyingine tatu sasa.

Pingamizi ya kwanza ni kudai kwamba Prisila alimsaidia tu Akila. Katika duru za ukamilishano leo, ni kawaida kuzungumzia "wanandoa wa huduma." Ingawa neno hili ni zuri sana, mnapolipunguza hadi kiini chake, wanachomaanisha kwa kweli ni kwamba mume ndiye kiongozi halali na mke ni msaidizi wake mwenye uwezo (kulingana na dai la John Piper kwamba Hawa alikuwa "msaidizi mwaminifu" wa Adamu). Bila karama za uongozi za mume kuwafungulia

576. Warumi 16:3

wanandoa mlango, mke ana nafasi ndogo sana ya kuweza kutumia karama zake mwenyewe za uongozi. Basi katika mfano huu, Akila alikuwa mchungaji huku Prisila akiwa tu msaidizi wake mwenye uwezo mkubwa wa ajabu.

Hata hivyo, mfano wa "kiongozi na msaidizi" hauelekei kabisa katika kisa cha Prisila na Akila. *Kati ya mara sita ambazo wawili hawa wanatajwa katika Biblia, mara nne yeye ndiye anayetajwa kwanza.* Kwa masikio ya kisasa huenda hilo lisimaanishe mengi, lakini katika maandishi ya kale ya mfumo dume ni nadra hata mke wa mtu kutajwa kabisa (fikirieni, kwa mfano, jinsi wake wachache wanavyotajwa kwa majina katika Agano Jipya). Ni nadra zaidi jina la mke kutajwa *kwanza.*

Wengine wanasema hii ni bahati tu. Lakini ukweli kwamba Paulo na Luka *wote wawili* wanalitaja jina lake kwanza katika maandishi yao, na ukweli kwamba wanafanya hivyo mara nne (si mara moja au mbili tu) kati ya sita, unaonyesha kwamba hii si bahati. Kinyume chake, mistari michache baada ya kuwataja Prisila na Akila katika Warumi 16, Paulo anawataja wanandoa wengine na anarudi kwenye desturi ya kawaida ya kulitanguliza jina la mwanamume.

Baadhi ya wasomi wanasema kwamba hili linaonyesha tu kwamba alikuwa na umashuhuri wa kijamii. Labda alikuwa amezaliwa katika tabaka la juu, na Akila katika tabaka la chini, au yeye alikuwa raia wa Rumi na Akila hakuwa? Lakini hili linakwepa maana iliyo dhahiri zaidi. Kila mara waandishi wa Agano Jipya wanapomtaja mtu fulani kwanza kwa uthabiti, kwa kawaida huo ni ushahidi wa umashuhuri wake katika huduma (ambao, nao, unahusiana na karama yake mahususi). Ndiyo sababu Luka na waandishi wengine wa Injili daima wanamtaja Petro kwanza katika orodha ya majina ya mitume. Ndiyo sababu Luka anamtaja Barnaba kabla ya Paulo anapozungumzia ushirikiano wao wa huduma katika kanisa la Antiokia, lakini hatimaye wanapoanza safari za kimisionari na mahubiri ya Paulo na huduma yake ya miujiza vinapopanda ngazi nyingine, tangu hapo anamtaja Paulo kwanza.[577]

577. Katika Matendo 11:26, 30; 12:25; 13:1-2 daima ni "Barnaba na Sauli/Paulo." Hata hivyo, baada ya huduma yake ya kushangaza katika kisiwa cha Pafo, hatua ya kwanza ya safari ya kimisionari yake na Barnaba, Paulo anaanza kutajwa kwanza – tazama Matendo 13:13, 42, 43, 46, 49; 14:1, 3 kwa mfano. Basi Luka anapoeleza upandaji makanisa wa Akila na Prisila huko Efeso, tunapaswa kuzingatia kwamba yeye, mara tatu, analitanguliza jina la Prisila – tazama Matendo 18:18, 19, 26.

Katika uchunguzi wangu wa wanandoa waliotajwa kwa majina katika Biblia, niligundua kwamba ni katika wanandoa wengine watatu tu ambapo mke anatajwa kabla ya mume: mwamuzi Debora anatajwa kabla ya Lapidothi;[578] nabii mke Hulda anatajwa kabla ya Shalumu;[579] na Mariamu anatajwa kabla ya Yusufu.[580] Katika mahali hapo pote, kutajwa kwao kwanza kunasisitiza wazi huduma yao iliyo mashuhuri zaidi. Basi kwa nini jambo hili lisituongoze kuhitimisha vivyo hivyo kuhusu Prisila? Ingawa tunaweza tu kukisia ni karama gani Prisila alikuwa nazo zilizomfanya kuwa mashuhuri zaidi kuliko Akila, jambo moja tunaloweza kusema kwa uhakika ni kwamba hakuwa msaidizi wa pembeni tu katika huduma ya mumewe. Hayo yote ni kusema kwamba, kwa uchache kabisa, alikuwa sawa na Akila, akiwa ameachiliwa katika karama yake ya hadhara kwa kiwango sawa na Akila (kama si zaidi yake).

Pingamizi ya pili ni kukazia jinsi maneno "mzee" na "mchungaji" yalivyo maneno ya kiume, na kwa hiyo, haijalishi Prisila alikuwa na karama na heshima kiasi gani, jambo moja ambalo hangeweza kuwa ni mwanamume, na hivyo, mzee.

Pingamizi hii inashindwa kuelewa kwamba Kigiriki cha kale, kama lugha zote za kale, kilikuwa *kinawaweka wanaume katikati* (androcentric) na kwa hiyo kilijikita kwa mwanamume. Hata lugha ya Kiingereza, ambayo sasa inaacha kwa haraka mtazamo wake wa kuwaweka wanaume katikati, bado inatumia nomino za kiume kwa jinsia zote mbili: "he" (yeye – mwanamume) ya jumla inaweza kusimama badala ya "he or she" (yeye – mwanamume au mwanamke); "mankind" (wanadamu, kwa kweli 'jamii ya wanaume') na "manmade" (iliyotengenezwa na binadamu, kwa kweli 'na mwanamume') yanawajumuisha wanawake; kama yanavyofanya maneno kama "chairman" (mwenyekiti) na "fireman" (mzimamoto).

Katika Kigiriki cha kale mtazamo huu wa kuwaweka wanaume katikati unaonekana zaidi sana, *kwa sababu nomino za watu ni za kiume au za kike, bila chaguo la jinsia isiyo ya kiume wala ya kike*. Umbo la kike linatumika tu linaporejelea mwanamke peke yake au kundi la wanawake. Linaporejelea mwanamume au

578. Waamuzi 4:4
579. 2 Wafalme 22:14
580. Mathayo 1:18

wanaume peke yao *au kundi mchanganyiko la wanaume na wanawake* umbo la kiume la nomino linatumika.[581]

Petro anapowahutubia maelfu ya wanaume *na wanawake* katika umati siku ya Pentekoste, anawaita kwa nomino za kiume, "ndugu" (*adelphoi*) na "wanaume" (*andres*). Vivyo hivyo, panapotajwa "wanafunzi" katika kitabu cha Matendo, hata mahali ambapo wanawake wapo waziwazi, umbo la kiume linatumika hata hivyo. Au, panapotajwa manabii wengi waliokuwa wakishiriki katika mikutano ya kanisa inayoelezwa katika 1 Wakorintho 14, umbo la kiume linatumika, ingawa tunajua kwamba wanawake nao walikuwa wakitoa unabii.[582] Au fikirieni kwamba "Paulo na Sila … wakaingia nyumbani mwa Lidia, wakaonana na *adelphoi* (neno kwa neno "ndugu wa kiume") wakawafariji"[583] – wakati wote huo, Lidia na wanawake wengine wengi ni sehemu ya kundi hilo mchanganyiko la jinsia zote mbili, ambalo hata hivyo linaelezwa kwa nomino ya pamoja ya kiume. Matumizi haya ya lugha yanayowaweka wanaume katikati yalikuwa ya kupita kiasi kiasi kwamba wakati mwingine hata mwanamke mmoja peke yake katika nafasi rasmi ya uongozi angeweza kuelezwa kwa nomino ya kiume – kwa mfano, kama nilivyokwisha kutaja hapo awali, Fibi, ingawa ni mwanamke, katika Warumi 16:1 anaitwa shemasi (diakonos), *si* deaconess (umbo la kike la neno 'shemasi').

Hii inamaanisha kwamba tunaposoma kwamba Paulo "aliwachagulia wazee … katika kila kanisa,"[584] huenda walikuwemo wanawake katika kundi hilo, au angalau, matumizi yake ya neno "mzee" yenyewe si ishara kwamba hakuwaweka wazee wanawake. Bila shaka, katika utamaduni wa wakati ule uliokuwa na mfumo dume kwa kiwango kikubwa, ingeelekea sana kwamba makanisa mengi yangekuwa na timu ya wanaume peke yao. Lakini hali haikuwa hivyo lazima kila mara, hasa ikiwa Prisila alikuwa katika kanisa hilo wakati huo.

Hapa kuna tukio la kubuni la kufafanua hoja yangu: baada ya kurudi katika kanisa la Efeso, Paulo aliliacha tena, na kisha baada ya muda fulani alipokuwa

581. Wakati mwingine muktadha utaweka wazi kwamba mwandishi anawarejelea wanaume peke yao, na nyakati nyingine wanaume na wanawake, na wakati mwingine msomaji hawezi kuwa na uhakika kama wanawake wamejumuishwa au la.
582. Tazama 1 Wakorintho 11:2; 14:29.
583. Matendo 16:40
584. Matendo 14:23

akisafiri kupita karibu na Efeso aliamua kutoingia mjini, bali kuwaita wazee wa kanisa peke yao waje katika mji wa jirani, Mileto, ili aweze kutumia siku moja kusimulia miaka yake miwili ya huduma na kuwatia moyo upya kwa ajili ya huduma ya kichungaji. Aliueleza mkutano huu kuwa "mara ya mwisho ambayo wangeuona uso wake."[585] Mkutano ulimalizika wakiwa wamemzunguka, wakilia, huku wakimwombea na kumuaga. Lakini angalieni: si kila mtu kanisani aliyeitwa, bali wazee tu.[586] Sasa je, mnaweza kumwazia Akila akimwambia Prisila, anayejaribu kuungana naye katika safari ya kwenda Mileto, "Mpenzi, Paulo alisema wazee tu. Itakubidi ubaki hapa"? Mimi siwezi. Nami nitawaambia kwa nini: Prisila alikuwa amefanya kazi kama mchungaji katika kanisa lile sawasawa kabisa na mumewe.

Pingamizi ya mwisho ni kusisitiza kwamba kanisa la asili, la Yerusalemu, liliongozwa na wanaume peke yao. Ni kweli kwamba mitume wanaume walilionga kanisa la Yerusalemu (katika Matendo 1-5) na kisha wakawaweka wanaume saba kuwasaidia kuongoza (katika Matendo 6-8), lakini hakuna kati ya mambo haya mawili ambalo ni kielelezo cha ulimwengu wote kwa makanisa yote. Tukiweka kando umuhimu wa kiishara wa wale Kumi na Wawili kuwa wanaume (nililishughulikia hilo katika sura iliyotangulia), ni lazima tukumbuke kwamba, kama kila kanisa, kanisa la Yerusalemu *liliundwa na hali yake ya mahali*. Katika Matendo 6, kwa mfano, kanisa, wala si mitume, linawachagua wanaume saba kushughulikia migogoro mikubwa kati ya wanawake wajane walio hatarini waliokuwa Wayahudi wa Kiyunani na wale waliokuwa Wayahudi wa Kiebrania. Katika utamaduni ule wa Uyahudi, ingetarajiwa kwamba wanawake waliotengwa waliohitaji mtu wa kuwalinda na kuwatetea, wangechagua wanaume huru (si wanawake wengine na si watumwa) kufanya hivyo.

Zaidi yanaweza kusemwa kuhusu jinsi kanisa la Yerusalemu linavyoonekana kuwaweka wanaume katikati. Hali mpya za kitheolojia, zilizoachiliwa na ufufuo wa Yesu na kipawa cha Roho, hata hivyo inaonekana zilichukua miaka kadhaa kupenya ndani ya kanisa changa la karne ya kwanza. Tunaposoma kitabu cha Matendo kuanzia mwanzo hadi mwisho, tunaona maendeleo fulani katika

585. Matendo 20:38
586. Matendo 20:17

desturi, kwa kuwa kanisa la kwanza linahitaji muda wa kuitekeleza injili ambayo lilikuwa limeipokea hivi karibuni. Kwa hatari ya kurahisisha mambo kupita kiasi, kipindi cha "kanisa la kwanza" kinachoelezwa katika Agano Jipya kinagawanyika katika awamu mbili. Kwa miaka kumi ya kwanza, kanisa kimsingi ni dhehebu la Kiyahudi huko Yerusalemu. Kisha linaenea kwa haraka nje ya msingi wake wa Kiyahudi hadi Asia Ndogo na Ulaya, ambako linakuwa kimsingi jumuiya ya watu wa Mataifa. Kufuatia mabadiliko haya ndani ya kanisa la kwanza, kuna mwelekeo wa wazi kutoka uongozi wa Wayahudi *peke yao* hadi uongozi wa Wayahudi *na* watu wa Mataifa, mchakato unaochukua muda ingawa tangu mwanzo, kwa mtazamo wa kitheolojia, "hakuna Myahudi wala mtu wa Mataifa." *Basi, jambo kama hilo linaweza kukisiwa kuhusu maendeleo ya polepole ambayo kanisa linafanya katika kuwatumia wanawake kikamilifu zaidi, ingawa tangu mwanzo, kwa mtazamo wa kitheolojia, "hakuna mtu mume wala mtu mke."* Ni ipi kati ya awamu hizi mbili za kanisa la Agano Jipya inayoendana zaidi na makanisa ya leo? Ingawa tunaweza kupata msukumo kutoka kwa kanisa la Yerusalemu la mwaka 35 B.K., huenda tungeongozwa vizuri zaidi na kanisa la Rumi la mwaka 57 B.K. – lisilokuwa tena dhehebu la Kiyahudi (wazo kuu la Warumi 1-15), na lisilotawaliwa tena na wanaume (wazo kuu la Warumi 16).

Kwa kuhitimisha: kuna sababu nyingi nzuri za sisi kuamini kwamba Prisila alikuwa mchungaji, na hakuna sababu ya maana ya kutoamini hivyo. Lakini huenda tumemkazia Prisila macho kupita kiasi. Kuna mwanamke mwingine anayetajwa katika Warumi 16 ambaye sifa zake za huduma zinakemea kwa nguvu juhudi za kupunguza huduma ya wanawake katika kanisa la kihistoria na la leo.

Yunia Mtume

Baada ya kuwasalimu Prisila na Akila, Paulo anawataja kwa sifa wanandoa wengine katika kanisa la Rumi: "Wasalimuni Androniko na Yunia, Wayahudi wenzangu, waliofungwa gerezani pamoja nami. Wao ni mashuhuri miongoni mwa mitume, nao walikuwa katika Kristo kabla yangu."[587]

587. Warumi 16:7

Wakati mwingine tunadhani kwamba huduma yote muhimu iliyofanyika katika miongo ya kwanza ya kanisa la ulimwenguni pote imeelezwa katika kitabu cha Matendo. Lakini mstari huu unaivunjilia mbali dhana hiyo. Hapa kuna wanandoa ambao kitabu cha Matendo hakiwataji kabisa, lakini inavyoonekana walifanya huduma muhimu mno iliyofungua njia mpya, tena kwa gharama kubwa: walifungwa gerezani kwa ajili yake.

Paulo anapoliandikia kanisa la Rumi, alikuwa bado hajafika katika mji ule wala katika kanisa lile. Hili ni mojawapo ya makanisa machache barani Ulaya ambayo hakuwa ameyapanda. Tunabaki tukikisia ni nani aliyelipanda, na wanandoa hawa, kama wasomi wengi wanavyoamini, ndio wanaoelekea zaidi kuwa ndio waliolipanda. Yunia na Androniko, Wayahudi kama Paulo, walikuwa waamini kabla ya Paulo, maana yake ni kwamba walikuwa wamekuja kumfuata Yesu katika kanisa la Yerusalemu. Huenda walikuwa sehemu ya mduara wa ndani wa waamini huko Yerusalemu walioshuhudia Yesu aliyefufuka, na waliotawanywa katika ulimwengu mpana zaidi Stefano alipouawa.

Kama ilivyo kwa Prisila na Akila, Paulo hatupi nafasi yoyote ya kuingiza katika ndoa yao "mfumo wa kiongozi na msaidizi" wa ukamilishano, bali anawatendea kama wanandoa wa huduma wa kweli kwa kuwapa wote wawili kwa wakati mmoja sifa ile ile – *wote wawili* ni mitume; *wote wawili* wamekuwa mashuhuri katika huduma yao ya kufungua njia mpya; na *wote wawili* wamefungwa gerezani. Kwa bahati mbaya, wafasiri wanaoshikilia ngazi za mamlaka wamekuwa wakijaribu kupunguza huduma ya Yunia kwa muda mrefu, kwa mojawapo ya njia tatu.

Kwanza, wengine wanadai kwamba Yunia hakuwa mwanamke. Ingawa alitambuliwa kuwa mwanamke hadi mwishoni mwa Zama za Kati,[588] Giles wa Rumi katika karne ya kumi na nne alimtambulisha kama mwanamume kwa sababu aliitwa mtume. Lakini "kubadilishwa jinsia" huku kulikuwa, kama msomi mmoja anavyosema, "zao la mawazo ya ubabe wa kiume tu."[589] Jina *Junia* lilikuwa jina la kawaida la kike katika Dola ya Rumi, likitokana na Kilatini. Kinyume chake,

588. Tazama Paul Jewett, Romans, uk. 961–62. Aliye tofauti ni Epifanio (315-403), anayemtaja Junias mwanamume, lakini ambaye pia anadhani kwamba Prisila wa Warumi 16:3 ni mwanamume, jambo tunalojua si kweli. Kwa hiyo inaonekana salama kumwondoa kama shahidi wa kuaminika. Tazama Eldon Epp, *Junia*, uk. 34.
589. Paul Jewett, Romans, uk. 962.

utafutaji wa kina katika hifadhidata ya majina ya kale unaonyesha kwamba hakuna mfano hata mmoja uliopatikana wa jina linalodaiwa kuwa la kiume, *Junias*.[590] Baada ya wimbi jipya katika karne ya ishirini la kumwita mwanamume, kwa karibu miongo minne sasa makubaliano ya wasomi yamethibitisha tena kwamba alikuwa mwanamke[591] (ingawa baadhi ya wasomi wa ukamilishano wanaendelea kudai vinginevyo[592]).

Pili, wengine wanasema hakuwa mtume. Mwaka 2001, wasomi wawili wa ukamilishano[593] waliandika makala iliyotumiwa kuhalalisha tafsiri ya ESV iliyochagua: "Yunia aliheshimiwa sana na mitume" na kwa hiyo hakuwa mmoja wa mitume. Lakini dai la wasomi hawa (na hivyo tafsiri ya ESV ya mstari huu) halijaweza kusimama mbele ya kanuni ya kuchunguzwa na wasomi wenzao. Baada ya kuichunguza hifadhidata na kuchambua msamiati na sarufi, wasomi wa maandiko kama Linda Belleville, Eldon Epp, na Richard Bauckham walilikanusha haraka dai hili, wakionyesha kwamba inashawishi zaidi sana kuuelewa mstari huu kumaanisha kwamba Yunia alikuwa mwanamke na pia mtume, kwa kupatana na uelewa wa kanisa la kwanza.[594]

Hoja zao zina nguvu kiasi kwamba hata Tom Schreiner hatimaye alikiri kwamba alikuwa mwanamke na mtume,[595] ingawa wakati huo huo aliibua pingamizi nyingine tena.

590. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, uk. 276

591. Kwa mfano, wafafanuzi wa hivi karibuni wa kitabu cha Warumi kama M.J. Lagrange, Leon Morris, John Ziesler, J. A. Fitzmyer, C. E. B. Cranfield, na James Dunn wanashikilia mtazamo huu.

592. Hata hivyo, wengi wa wasomi wakuu wa ukamilishano na karibu wafafanuzi wote wa sasa, kama Andreas Köstenberger na Douglas Moo, wanakubali kwamba alikuwa mwanamke.

593. Michael Burer na Daniel Wallace katika "Was Junia Really an Apostle? A Re-examination of Romans 16:7" NTS 47 (2001), uk. 76–91.

594. Tazama Linda Belleville, "A Re-examination of Romans 16:7 in Light of Primary Source Materials," NTS 51 (2005): uk. 231–49; Eldon Epp, Junia: The First Woman Apostle; Richard Bauckham, Gospel Women, uk. 165–85.

595. Katika "Recovering Biblical Manhood and Womanhood" ya mwaka 1995 (p221) anapinga uhakika wowote kwamba Yunia ni mtume, ilhali katika "Two Views of Women in Ministry" ya mwaka 2005 (sura ya 1) anakubaliana na wasomi walio wengi. Vivyo hivyo katika uhakiki wake wa kitabu cha Philip Payne "One in Christ" anakubaliana na Payne: "Yunia karibu kwa hakika alikuwa mwanamke, na Paulo anamtambulisha kama mtume." (Chanzo: www.bit.ly/3qaJctI) Hayuko peke yake – wasomi wengine wakuu wa ukamilishano wanaokubaliana naye ni Douglas Moo katika ufafanuzi wake wa Warumi (uk. 923) na Köstenberger katika "God's Design for Man and Woman" (uk. 153).

Hakuwa mtume kamili. Schreiner anasema kwamba "neno 'mitume' hapa huenda linamaanisha 'wapanda makanisa' au 'wamisionari' na kwa hiyo haliwaweki Yunia na Androniko katika kiwango kimoja na wale Kumi na Wawili au Paulo."[596]

Lakini Schreiner anaonekana kuwa na uelewa usiotosha wa utume. Ingawa neno "mtume" linamaanisha *aliyetumwa*, kuna aina tatu za "mitume" katika Agano Jipya. Kuna mtume wa aina ya kwanza, wale Kumi na Wawili ambao Yesu aliwachagua alipokuwa bado duniani. Kisha kuna mtume wa aina ya pili. Hili linarejelea mduara mpana zaidi wa mitume, wakiwemo Paulo, Barnaba na Yakobo, ambao Yesu anaweza kuwainua na kuwatuma sasa kwa kuwa yuko mbinguni.[597] Karibu marejeo yote ya mitume katika Agano Jipya yanaingia katika matumizi haya mawili, ingawa kufikia wakati Warumi inaandikwa, miongo michache baada ya kuanza kwa hadithi ya kanisa, "mitume" hawarejelei tena wale Kumi na Wawili, bali kundi lile pana zaidi. Hivi ndivyo Paulo alivyolitumia neno hili kwa kawaida.

Mwisho, kuna mtume wa aina ya tatu, wale waliochaguliwa na kutumwa na kanisa fulani kwa kazi maalum muhimu, hasa ile ya kubeba zawadi ya fedha. Ni katika mahali pawili tu katika Agano Jipya ambapo neno hili linatumika kuelezea mtu ambaye kanisa la mahali linaweza kumtuma na kazi maalum ya kuliwakilisha kanisa kwa mtu fulani au kwa kanisa jingine: kanisa la Filipi linamtuma Epafrodito kama "aliyetumwa" ili kumfariji Paulo na kumhudumia mahitaji yake,[598] huku makanisa kadhaa kila moja likimchagua na kumtuma mtu kusaidia kubeba zawadi kubwa ya fedha kwa kanisa la Yerusalemu[599] – NIV inalitafsiri neno hili hapa kama "wawakilishi."

Basi, Paulo anarejelea aina ipi anaposema kwamba Yunia ni mmoja wa "mitume"? Ni wazi kwamba haiwezi kuwa mitume wa aina ya kwanza ambao Paulo mahali pengine anawataja kama "wale Kumi na Wawili."[600] Na karibu kwa

596. Anasema Schreiner katika "Two Views of Ministry", uk. 105. Douglas Moo anatoa hoja inayofanana katika ufafanuzi wake wa Warumi, uk. 922.
597. Tazama Matendo 14:14, 1 Wakorintho 9:5-6, na Wagalatia 1:19.
598. Wafilipi 2:25
599. 2 Wakorintho 8:23
600. 1 Wakorintho 15:5

hakika wao si wawakilishi tu wa aina ya tatu wa makanisa katika kazi maalum. Tunajua hili kwa sababu katika mahali pawili ambapo Paulo analitumia neno hili kwa maana ya mwakilishi aliyetumwa, analifafanua kwa viwakilishi vimilikishi: Epafrodito ni "mtume *wenu*" huku wabebaji wa fedha ni "mitume *wa* makanisa." Kinyume chake, mtume wa aina ya pili si mwakilishi tu wa kanisa lolote la mahali – wanatumwa na Kristo mwenyewe. Ukweli kwamba Paulo anawaita wawili hawa tu "mitume" unaonyesha kwamba hawakutumwa tu na kanisa kwa kazi fulani. Epafrodito wala wabebaji wa fedha hawakuhatarisha kufungwa gerezani kwa kufanya kazi hizo, ilhali Yunia na mumewe walikuwa wamefungwa gerezani – huenda sana kwa kufanya kazi ya mtume wa aina ya pili. Kama Paulo, wametumwa moja kwa moja na Yesu Kristo kufanya huduma ya gharama kubwa inayofungua njia mpya, ikiwemo kuihubiri injili, kupanda na kuyaimarisha makanisa, kuweka mafundisho ya makanisa haya, na kuwainua na kuwaweka wakfu wachungaji.

Ingawa utume wa Paulo ni wa pekee ndani ya mduara mpana wa mitume, kwa sababu yeye pia anaandika Maandiko, kama baadhi ya wale Kumi na Wawili wanavyofanya, hata hivyo anatumia lugha inayowaunganisha wanandoa hawa wa kitume na yeye mwenyewe. Wao ni "Wayahudi wenzake." Wamekuwa gerezani "pamoja na" yeye.

Tunajiuliza ni jinsi gani Schreiner, kwa kumwita Yunia tu "mpanda kanisa" au "mmisionari," anamfanya kuwa kitu kilicho chini ya Paulo, ambaye alikuwa hasa hivyo. Kwa kweli, Paulo anatumia lugha inayoonyesha kwamba, kwa mtazamo wake, Yunia ni sawa naye. Ni nini kingine anachoweza kumaanisha kwa kusema kwamba yeye ni "mashuhuri [yaani, wa kwanza darasani] miongoni mwa mitume," kundi lililomjumuisha yeye mwenyewe? Angalau sehemu ya kinachomvutia sana Paulo kuhusu Yunia ni kwamba alionekana kuwa amekuwa akifanya kazi ya kitume kwa muda mrefu kuliko yeye. Kama anavyosema, Yunia alikuwa "katika Kristo kabla" yake.

Hapa ndipo lilipo kosa la Schreiner: jaribio lake la kumfanya Yunia kuwa kitu kilicho chini ya Paulo linakwenda kinyume na jaribio la Paulo la kumfanya kuwa kitu kinachofanana naye zaidi, *hata kumzidi*, yeye mwenyewe. Labda Schreiner

angefanya vyema kuyasikiliza maneno ya Baba wa Kanisa Yohane Krisostomo katika ufafanuzi wake wa kale wa Warumi 16: "Kuwa mtume ni jambo kubwa. Lakini kuwa mashuhuri miongoni mwa mitume – hebu fikirieni huo ni wimbo wa sifa wa ajabu kiasi gani! Walikuwa mashuhuri kwa msingi wa kazi zao na matendo yao mema. Kwa kweli, hekima ya mwanamke huyu lazima ilikuwa kubwa kiasi gani hata akahesabiwa kustahili cheo cha mtume."[601]

Tunahitimisha: Yunia alikuwa mwanamke, naye alikuwa mtume – tena mtume wa aina ya pili. Lakini je, mnaona maana ya haya yote?

Ingawa madhehebu mengi ya kisasa hayatambui huduma ya utume, Agano Jipya linasema mahali pawili kwamba hiyo ndiyo huduma muhimu kuliko zote. Kwa kweli, Paulo hata anatumia neno "kwanza" anapoeleza jinsi Roho Mtakatifu anavyoanzisha makanisa zaidi ulimwenguni. Anasema, "Mungu ameweka katika kanisa *wa kwanza* mitume, wa pili manabii, wa tatu waalimu, kisha miujiza, kisha karama za kuponya wagonjwa, na masaidiano, na maongozi, na aina za lugha."[602]

Hili linaibua swali rahisi: ikiwa Warumi 16:7 inamtaja mwanamke aliyekuwa mtume, na hivyo sehemu ya huduma iliyo kuu kuliko zote, muhimu zaidi, ya msingi, na yenye mamlaka zaidi ulimwenguni, je, lingekuwa tatizo kwa mwanamke kuongoza katika ngazi yoyote ya chini ya huduma, ikiwemo kuwa kiongozi wa kanisa la mahali? Jibu linapingana sana na imani ya ukamilishano kwamba wanawake hawawezi kutumia mamlaka ya juu katika kanisa, kiasi kwamba sasa tunaelewa jinsi wasomi wake wanavyoonekana kujitahidi kwa kila njia kutilia shaka jinsia ya Yunia na utume wake.[603]

Manabii Wanawake

Katika Agano Jipya tuna mtume mwanamke (Yunia), mwinjilisti mwanamke (yule mwanamke Msamaria), na mchungaji na mwalimu mwanamke (Prisila). Hili linatukumbusha zile nafasi tano rasmi za uongozi zinazotajwa katika

601. John Chrysostom, Homily 31 on Romans

602. 1 Wakorintho 12:28-29. Tazama pia Waefeso 4:11.

603. Maana nyingine ya haya yote ni kwamba tuna sababu moja zaidi ya kumkubali Prisila kama mchungaji, kwa kuwa ikiwa Yunia alishiriki cheo cha utume pamoja na mumewe, basi tunaweza kudhani kwamba ingekuwa jambo la kawaida kwa Prisila kushiriki cheo cha uongozi wa kichungaji pamoja na mumewe Akila.

Waefeso 4:11 ("Kristo mwenyewe aliwatoa mitume, manabii, wainjilisti, wachungaji na waalimu, ili kuwakamilisha watu wake."[604]), jambo ambalo nalo linatuelekeza kwenye huduma moja zaidi muhimu ambayo hatujaishughulikia katika sura hii hadi sasa: manabii.

Kufuatia mapokeo ya manabii wanawake katika Biblia ya Kiebrania (wakiwemo Miriamu, Debora na Hulda), na kutimiza unabii wa Yoeli kuhusu wanawake na binti kutoa unabii, kuna manabii wanawake kadhaa wanaotajwa kwa majina katika Agano Jipya: Ana, Mariamu mama yake Yesu, na binti wanne wa Filipo.[605] Paulo pia anawasifu wanawake wasiotajwa kwa majina wanaotoa unabii katika kanisa la Korintho.[606] Katika Ufunuo, Yesu anamkabili nabii mwanamke aliyekuwa pia mwalimu, na huenda kiongozi katika kanisa la Thiatira, hata akimpa muda wa kutubu, si kwa sababu alikuwa akijaribu kufundisha na kutoa unabii *akiwa mwanamke*, bali kwa sababu alikuwa mtu mwasherati aliyekuwa akieneza uasherati.[607]

Ingawa katika Agano Jipya inaonekana kuna tofauti kati ya *nafasi rasmi ya uongozi* ya nabii, ambayo si ya kawaida sana (inayotajwa katika Waefeso 4:11), na *karama* ya kutoa unabii, iliyo ya kawaida zaidi, hakuna chochote kabisa katika maandiko kinachodokeza kwamba wanawake wangeweza kuwa na karama tu na si nafasi rasmi, hasa kwa kuzingatia wanawake waliokuwa na nafasi ya nabii waziwazi katika Agano la Kale. Sasa fikirieni jinsi ufahamu huu ulivyo muhimu.

Manabii walikuwa waalimu pia – vinginevyo kwa nini Paulo aseme katika 1 Wakorintho 14 kwamba wanaweza kuleta "neno la mafundisho"[608]? Akichambua 1 Wakorintho 14, Derek Morphew anahitimisha: "Kwa Paulo, unabii ni neno linalojumuisha aina fulani za mafundisho yaliyovuviwa. Mafundisho ya nabii yanaingiliana na yale ya mwalimu na yanaweza kutofautishwa tu kwa namna yanavyotolewa au kwa hadhi inayotambuliwa ya

604. Ingawa 1 Wakorintho 12 na Warumi 12 zinazitaja karama kama kazi zinazotolewa kwa watu mbalimbali (wakiwemo wanawake), Waefeso 4:11 inazungumzia viongozi fulani ambao wao wenyewe ni karama za Yesu kwa kanisa.
605. Luka 2:36; Matendo 1:14 na 2:17; Matendo 21:9
606. 1 Wakorintho 11:4
607. Ufunuo 2:20-24
608. 1 Wakorintho 14:26

yule anayefundisha kama nabii.”[609]

Madhehebu ya kisasa yanayoelekea kuweka mpaka wa wazi kati ya waalimu na manabii, na pia kuwaweka waalimu juu ya manabii, yanajaribu kuziingiza imani zao katika Agano Jipya kwa kusema kwamba mafundisho yanaaminika na kwa hiyo yana mamlaka, ilhali unabii unaweza kuwa wa ghafla zaidi na kwa hiyo hauna mamlaka. Kwa kweli, mafundisho ya waalimu na mafundisho ya manabii yote mawili yanatarajiwa kuwa ya kweli na kuongozwa na Roho, lakini yako katika hatari ya kutokuwa ya kweli na kwa hiyo ni lazima yapimwe na makanisa.[610] Petro hata anachanganya mafundisho ya uongo na unabii wa uongo, na hivyo mafundisho na unabii: “[L]akini palitokea manabii wa uongo katika watu, kama vile kwenu kutakavyokuwako waalimu wa uongo.”[611] Kwa kuingiliana huku kwa dhana za mafundisho na unabii, “wanatheolojia na wafafanuzi wa Kiprotestanti kabla wakamilishano hawajajitokeza walihoji kwamba unabii ni aina ya mahubiri [ya kibiblia], [yaliyokuwa] mojawapo ya huduma muhimu kuliko zote katika kanisa la kwanza. Hata John Calvin aliuona unabii kama ‘ufafanuzi wa Maandiko unaotumika kwa mahitaji ya wakati huu.’”[612]

Agano Jipya haliungi mkono kabisa jinsi wasomi wa ukamilishano wanavyosema kwamba kufundisha ni huduma “rasmi” ilhali unabii ni huduma “isiyo rasmi.”[613] Nje ya zile nafasi tano rasmi za uongozi ambazo Paulo anazitaja katika Waefeso 4:11, mahali ambapo Paulo anakaribia zaidi kueleza jambo lolote linaloweza kuitwa huduma “rasmi” ni Waefeso 2:20, ambapo Paulo anasema kwamba makanisa yanapaswa kujengwa juu ya huduma “za mitume na manabii” (bila kutaja wachungaji wala waalimu), na 1 Wakorintho 12:28 ambapo Paulo anazipanga nafasi hizi kuanzia iliyo mashuhuri zaidi na ya kimkakati zaidi hadi iliyo ndogo zaidi: “Mungu ameweka, wa kwanza mitume, wa pili manabii, wa

609. Derek Morphew katika “Equal but Different” anamnukuu E.E. Ellis katika “Prophecy and Hermeneutics in Early Christianty” (uk. 141).

610. 1 Wakorintho 14:29; Ufunuo 2:20, 24

611. 2 Petro 2:1

612. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, sura ya 6.

613. Kevin Giles anamnukuu msomi mmoja wa ukamilishano akisema, “kazi ya kimamlaka ya unabii haiko katika cheo kilichowekwa kitaasisi bali katika tamko lenyewe kama neno la Mungu.” (sura ya 6) Lakini hoja hii inakata pande zote mbili. Mnaweza pia kusema, “Mwalimu na mafundisho hawana mamlaka ya asili ndani yao wenyewe; kilicho na mamlaka, kama ilivyo kwa unabii, ni ‘tamko lenyewe kama neno la Mungu.’”

tatu waalimu." Hatuna uhalali wowote wa kibiblia wa kuyapa mafundisho cheo cha juu zaidi kuliko kutoa unabii – kama kuna lolote, tunaweza kuhoji kwamba manabii wana cheo cha juu kuliko waalimu. Mafundisho na unabii vyote viwili vina mamlaka kwa kiwango ambacho ujumbe unaoletwa ni wa kweli na unatoka kwa Mungu. Hayo yote ni kusema kwamba hoja ya ukamilishano kwamba wanawake wanaweza kuwa manabii lakini si wachungaji wala waalimu, walio na mamlaka ya juu zaidi katika huduma yao "rasmi," huenda ikawa na maana katika mazingira mengi ya makanisa ya kisasa, lakini inapingana na theolojia ya Paulo.

Hoja Kutoka Historia ya Kanisa

Njia nyingine ambayo wasomi wa ukamilishano wanatafuta kukanusha kwamba Prisila alikuwa mchungaji na kwamba Yunia alikuwa mtume ni kwa kuonyesha kwamba, kwa kadiri tunavyojua, Mababa wa Kanisa hawakuwaweka wanawake kuwa viongozi wala waalimu kuanzia karne ya pili na kuendelea. Kwa kweli, kadiri muda ulivyosonga mbele, walizidi kulibana jambo hilo zaidi na zaidi.[614] Tuseme nini kuhusu hili?

Katika sura ya 2, tuliiangalia tena mitazamo ya chuki dhidi ya wanawake inayoonekana kwa wengi wa Mababa wa Kanisa. Kama tulivyoona, kwa huzuni waliacha kuona jinsi Yesu anavyowaona wanawake, na wakasoma Maandiko kupitia lenzi ya utamaduni wao wa mfumo dume badala ya kusoma utamaduni wao kupitia lenzi ya Maandiko. Na hivyo, hata kabla wino wa Agano Jipya linalowasherehekea wanawake haujakauka, chuki dhidi ya wanawake ilipenya ndani ya kanisa. Achilia mbali kuwaweka wakfu wachungaji wanawake, kanisa likawa na uhakika mkubwa hivyo wa hali ya wanawake kuwa duni na kuwekwa chini kiasi kwamba karibu hakuna makanisa katika karne zilizopita yaliyowaweka wakfu hata mashemasi wanawake.

Ingawa tuna mengi sana ya kujifunza kutoka katika historia ya kanisa, ni lazima pia tuikosoe kwa kutumia uelewa bora zaidi wa Maandiko na wa mafundisho ya

614. Ukweli kwamba angalau baadhi ya wanawake walikuwa wakiwekwa wakfu kuwa wazee (presbyters) wa makanisa katika enzi ya Mababa wa Kanisa unathibitishwa na kupigwa marufuku kwa desturi hiyo katika mabaraza kama Baraza la Laodikia mwaka 370 B.K.

Biblia kuhusu mada za kila aina. Kwa mfano, ingawa kanisa katika karne zake chache za kwanza lilipiga hatua kubwa katika kufafanua mafundisho yanayohusu Utatu na Yesu Kristo, inaonekana liligeuka haraka kutoka katika mafundisho ya Agano Jipya kuhusu uongozi wa kanisa. Kufikia mwisho wa karne ya kwanza, uongozi wa viongozi wengi uliosisitizwa katika Agano Jipya uliachwa. Baba wa Kanisa Ignatio aliongoza kila kanisa liongozwe na uaskofu wa kifalme – mchungaji mmoja peke yake, wazo ambalo bado linatekelezwa kwa upana.

Ni baada tu ya Matengenezo ya Kanisa ndipo makundi, kama vile Wapresbiteri, yalipodai upya wazo la uongozi wa viongozi wengi. Ingawa madhehebu mazima yanalikubali tena wazo hili leo, tunaona kwamba jambo hili lilikengeuka kutoka katika zaidi ya miaka elfu moja ya "historia ya kanisa," mkengeuko uliotokana na kugundua upya kile ambacho Agano Jipya lilikuwa limefundisha tangu mwanzo. *Viyyo hivyo, kukataa hali ya wanawake kuwa duni na kuwekwa chini, iliyoenea sana katika historia ya kanisa, kunahalalishwa na kugundua upya kile ambacho Agano Jipya limefundisha tangu mwanzo.*

Ingawa historia ya wanadamu, kwa sehemu kubwa katika karne iliyopita, imewaruhusu wanawake wengi zaidi na zaidi kuungana na wanaume katika usukani wa jamii, kinaya ni kwamba makanisa mengi yanayoongozwa na viongozi wengi yamekwenda upande ulio kinyume. Katika karne za uaskofu wa kifalme, mwanamume mmoja tu ndiye aliyeongoza kanisa, jambo lililomaanisha kwamba angalau wanawake wengi kwa kanuni wangeweza kusimama pamoja naye katika huduma za ngazi ya pili. *Lakini wale waliodai upya uongozi wa viongozi wengi walipodhani pia kwamba kila mtu katika timu ya uongozi lazima awe mwanamume, makanisa haya yakawa yametawaliwa na wanaume kuliko wakati mwingine wowote!*

Ninashukuru sana kuwa hai katika wakati ambapo wasomi wengi zaidi na zaidi wamegundua upya mafundisho ya jumla ya Maandiko – ikiwa Prisila alikuwa mchungaji, na Yunia alikuwa mtume, na kulikuwa na manabii wanawake, basi hakuna sababu nzuri ya kuwafungia wanawake nje ya shughuli yoyote ya ufalme wa Mungu. Ingawa hatupaswi kuyadharau mapokeo, Yesu anatufundisha kuyafanya upya mapokeo yetu kwa msingi wa uelewa wetu uliofanywa upya wa

Maandiko na anatuonya tusitumie mapokeo kukwepa kutenda kulingana na maana ya injili.[615]

Kufuata Biblia Dhidi ya Kushikilia Herufi Zake

Hata baada ya yote niliyosema, wengine bado wanashikilia msimamo wao kwa ukaidi kwa kusema kwamba, isipokuwa tuwe na uhakika wa asilimia mia moja kwamba Prisila au mwanamke mwingine alikuwa mchungaji, tunapaswa kuchukua tahadhari na kutowaweka wakfu wachungaji wanawake leo.

Tatizo la kwanza la hoja hii ni kwamba hatuna uhakika kamili kwamba mtu yeyote wa Mataifa au mtumwa aliwekwa wakfu kuwa mzee katika Agano Jipya. Tunajua mtu mmoja tu ambaye huenda alikuwa mchungaji – Petro, mwanamume Myahudi aliye huru. Je, sasa, kwa jina la uhakika, tuwakataze watu wa Mataifa na watu wa hadhi ya chini kushika uongozi mkuu katika makanisa?[616]

615. Mathayo 15:2-6

616. Kwa nini tunajisikia huru hivyo kuwaweka wakfu watu wa Mataifa katika kanisa la sasa? Sitaki kuweka uzito mkubwa mno juu ya hoja hii kuhusu kukosekana kwa uthibitisho wa wazee wa Mataifa, lakini nitaitafakari ili kuonyesha kwamba tunafika mahali pale pale pa kukosa hitimisho la uhakika tulipo nalo tunapohoji kuunga mkono au kupinga wazee wanawake. Ni akina nani viongozi Wayunani katika kanisa la kwanza? Tito Myunani hakuwa mzee bali mjumbe wa kitume. Timotheo, akiwa amefundishwa Maandiko na mama na bibi Myahudi, alikuwa zaidi Myahudi kuliko vinginevyo. Lakini hata kama alikuwa mtu wa Mataifa, bado alikuwa mjumbe wa kitume, si mzee. Ni jambo la shaka kwamba Luka alikuwa mtu wa Mataifa, lakini hata kama alikuwa, alikuwa mwenzi wa safari na mwandishi, si mzee. Angalau inawezekana kwamba, kwa kuwa mkakati wa Paulo ulikuwa kwenda kwa Wayahudi kwanza katika mji wowote, na baada ya hapo tu kwa watu wa Mataifa, angewachagua wazee kutoka kwa kundi la Wayahudi walioyajua Maandiko vizuri. Lakini, ni nani kati yetu, akisikia haya yote, angewakataza kwa sababu hiyo watu wa Mataifa kuwa wazee? Si mimi, na pengine si ninyi. Basi kwa nini wengi hivyo wako tayari kuwazuia wanawake kuwa wazee kwa sababu hakuna mfano wa Maandiko unaoweza kutajwa kwa uhakika? Ikiwa mtu angejaribu kutetea kwa nini watu wa Mataifa wanaweza kuwa wazee, angefanyaje? Nadhani kwa kutaja mojawapo ya hoja nne: 1) Wagalatia 3:28 inasema kwamba katika Kristo 'hakuna Myahudi wala mtu wa Mataifa.' Lakini basi ni lazima tukumbuke kwamba mstari huu unasema jambo lile lile kuhusu jinsia: 'hakuna mtu mume wala mtu mke'. 2) Maono ya Petro juu ya dari na kumwagwa kwa Roho juu ya Kornelio kulikofuata kulimwonyesha kwamba watu wa Mataifa hawakuwa najisi kama Wayahudi walivyodhani, bali walistahili ushirika kamili katika kanisa. Lakini basi ni lazima tukumbuke kwamba, kama ilivyothibitishwa na kumwagwa kwa Roho juu yao siku ya Pentekoste, wanawake pia walikuwa na ushirika kamili. 3) Kwa kumtaja mjumbe wa kitume Myunani kama Tito, na hivyo kuonyesha kwamba watu wenye mamlaka ya chini kama wazee wangeweza pia kuwa Wayunani. Lakini basi ni lazima tukumbuke kwamba tunaye Yunia mtume, aliye ngazi moja juu ya Tito katika kipimo cha mamlaka. 4) Kwa kukazia ukweli kwamba nje ya Dola ya Rumi na ya karne ya kwanza, huenda kungekuwa na tamaduni za watu wa Mataifa peke yao, tofauti na miji na majiji ya Agano Jipya ambamo Wayahudi wangeweza kupatikana daima (milioni 6 kati yao waliishi nje ya Palestina). Lakini basi ni lazima tukumbuke kwamba hili linarudia hoja ya wanausawa kwamba sasa tunajikuta katika utamaduni wa usawa, tofauti na tamaduni za mfumo dume za karne ya kwanza.

Ni lazima tuwe na msimamo mmoja. Ikiwa tunaogopa kuwa na wazee wanawake kwa sababu hakuna mifano ya wazi inayoweza kutajwa, basi tunapaswa kuogopa vivyo hivyo kuwa na wazee wa Mataifa.

Lakini tatizo kubwa zaidi ni kwamba hii si namna tunavyokusudiwa kuyatumia Maandiko hata kidogo! Ni mtazamo wa kushikilia herufi za mistari (biblicist), si mtazamo wa kibiblia. Mtazamo wa kwanza hauruhusu chochote mpaka mtu apate mstari unaokiunga mkono, ilhali wa pili unatafuta kutenda kulingana na kanuni za Maandiko hata kama mtu hawezi kupata andiko linaloagiza desturi hiyo hasa. Ninapendekeza kwamba, linapokuja suala la utume wa kanisa unaoongozwa na Roho na unaozingatia mazingira, badala ya kuchukua msimamo wa woga wa kushikilia herufi – yaani kutofanya jambo lolote mpaka andiko la uthibitisho lipatikane – tuchukue msimamo wa kuwa huru kutenda kulingana na kanuni za Maandiko.

Kwa kweli, hii tayari ndiyo namna yetu ya kawaida ya kufanya kazi katika mambo mia moja ambayo makanisa ya kisasa yenye moyo wa utume huyafanya leo: tunaweza kutumia vyombo vya muziki na mifumo ya sauti, kupanga timu maalum za maombezi, kugawa vijitabu vya uinjilisti, kuandaa njia za kuwakuza viongozi, kuajiri wafanyakazi kadhaa, kuchapisha na kugawa Biblia, kutengeneza tovuti, kununua majengo, au kuwatenganisha watoto na vijana wao kwa wao na kutoka kwa watu wazima. Wakati huo wote, hakuna hata moja kati ya mambo haya linaloagizwa wala hata kuelezwa katika Agano Jipya.

Uhuru wa kuwaweka wakfu wachungaji wanawake ni mwelekeo unaoungwa mkono na msisitizo unaofanana katika Biblia: kwa kuwa hakika kulikuwa na wainjilisti wanawake, viongozi wanawake wa nyumba, walimu wanawake, manabii wanawake, mashemasi wanawake na mitume wanawake katika kanisa, na kwa kuwa hakuna katazo la wazi la kibiblia dhidi yake, ni jambo la busara, si lisilo la busara, kuwakubali wazee wanawake katika hali zile ambapo Mungu anawainua na ambapo jambo hilo linasaidia utume – kama ilivyo katika tamaduni nyingi za usawa leo. Kama asemavyo Jamin Hübner, haina maana yoyote "kuiweka nafasi ya mzee wa kanisa au ofisi ya kichungaji katika kundi tofauti na maalum, lililotengwa na kazi hizi nyingine – kiasi kwamba jinsia moja

ingeweza kuzuiwa moja kwa moja, kila mahali na kwa kudumu kushika nafasi moja na bado ikatimiza kazi *nyingine zote*."[617] Hili ni kweli hasa pale ambapo mtu *hawezi* kuwa na uhakika kwamba ni wanaume peke yao waliokuwa wazee katika kipindi cha Agano Jipya; pale ambapo *hakuna* katazo la wazi dhidi ya wanawake kuwa wazee; na pale ambapo tunaweza kuwa na *uhakika karibu kabisa* kwamba Prisila, kama mumewe, alikuwa mchungaji.

Zaidi ya hayo, sababu iliyolifanya kanisa la Rumi kuwa tayari kuwaachilia viongozi na walimu wanawake miongoni mwao ni kwamba walielewa vizuri kanuni inayoongoza ya kuzitambua karama za kiroho.

617. Anasema Jamin Hübner katika tasnifu yake ya PhD, "A New Case for Female Elders." (Chanzo: www.bit.ly/3BNaSY8 uk. 171)

13

Karama (Warumi 12) Dhidi ya Jinsia (1 Timotheo 3)

"Jinsia inapotumiwa kufanya mchujo wa kwanza, karama na uwezo wowote ambao Mungu amewapa … wanawake huenda zikaishia kufungiwa kabatini. Hisia ya kufadhaika ambayo kunyimwa karama hizi kunaweza kuzaa ni tokeo moja, lakini zaidi ya hilo ni hasira au huzuni anayoipata mtu pale sehemu ya asili ya utu wake inapodharauliwa." Alice Mathews[618]

Gharama moja ya mfumo dume katika jamii si tu kwamba unakandamiza mchango wa nusu ya watu wote, bali pia unafanya mchango wa kiwango cha chini uwezekane zaidi kutoka kwa baadhi ya watu wa nusu nyingine ambao, mara nyingi mno, wanajiona wana haki ya kupandishwa vyeo ingawa wengine wanaweza kuwa na sifa bora zaidi kwa kazi hiyo. Katika kitabu chake cha mwaka 2019 kuhusu wanawake katika uongozi, Melinda Gates anaeleza mtazamo wake kuhusu kusawazisha mizani ya usawa wa kijinsia, akisema,

Sijawahi kuwa na mtazamo kwamba wanawake ni bora kuliko wanaume, au kwamba njia bora ya kuuboresha ulimwengu ni wanawake kupata mamlaka zaidi kuliko wanaume. Nadhani kutawala kwa wanaume kunaidhuru jamii kwa sababu kutawala kwa namna yoyote kuna madhara: Kunamaanisha kwamba jamii inaongozwa na ngazi za mamlaka za uongo, ambamo mamlaka na fursa hutolewa kulingana na jinsia, umri, utajiri na upendeleo – si kulingana na ujuzi, juhudi, kipaji au mafanikio.[619]

618. Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, sura ya 13
619. Melinda Gates, The Moment of Lift: How Empowering Women Changes the World

Jambo linalofanana linaweza kusemwa kuhusu kanisa linapowachagua viongozi na walimu kwa msingi wa jinsia. Bila shaka, katika mazingira ya mfumo dume uliokithiri (kama vile taifa la Kiislamu linalofuata sheria kwa ukali), ambapo jambo hili linaweza kuonekana kama kikwazo kizito kwa watu wa nje kuipokea injili, inaweza kuwa na faida kwa utume kuwachagua wanaume peke yao kama viongozi katika kanisa. Lakini pale ambapo kikwazo kama hicho hakipo tena, ninaona wazi kwamba karama lazima ishinde.

Pitieni orodha nyingi za Paulo za karama za kiroho[620] katika barua zake kwa makanisa ya Rumi, Efeso na Korintho (kwa bahati, makanisa yale yale ambayo Prisila kwa nyakati fulani alisaidia kuyaongoza) na mtaona kwamba *Roho huzigawa karama hizi bila kujali jinsia ya mtu wala hadhi yake katika jamii*. Inaonekana kwamba Roho, mtoaji wa karama, hatazami jinsia.

Sababu iliyolifanya kanisa la Rumi kuwa huru kiasi hicho kuwaachilia wanawake katika nafasi za mchango mkubwa, kama inavyoonekana katika Warumi 16, ni kwamba lilikuwa na ufahamu thabiti wa karama kama msingi wa kugawa majukumu, kama inavyoonekana katika Warumi 12:

Tuna karama zilizo tofauti, kwa kadiri ya neema tuliyopewa kila mmoja wetu. Ikiwa karama yako ni unabii, basi toa unabii kwa kadiri ya imani yako; ikiwa ni huduma, basi hudumu; ikiwa ni kufundisha, basi fundisha; ikiwa ni kutia moyo, basi tia moyo; ikiwa ni kutoa, basi toa kwa ukarimu; ikiwa ni kuongoza, fanya hivyo kwa bidii; ikiwa ni kurehemu, fanya hivyo kwa furaha.[621]

Kama Paulo angeamini kwamba nafasi fulani zimewekewa mipaka kwa sababu ya jinsia ya mtu, hapa pangekuwa mahali pazuri kabisa kwake kusema hivyo. Lakini hasemi. Hakuna kitu chochote katika kifungu hiki kinachoashiria kwamba huenda Paulo anawatenga wanawake na karama yoyote kati ya hizi.[622] Tunaposoma hadi mwisho wa barua yake, na kukuta anamtaja Prisila, kwa mfano, ambaye kwa mujibu wa ushahidi aliwaongoza na kuwafundisha

620. Tazama Waefeso 4:11, 1 Wakorintho 12, 14 na Warumi 12:6-8.
621. Warumi 12:6-8
622. Hakuna hata kiwakilishi kimoja cha kiume, kama vile, "ikiwa ni kufundisha, basi yeye [mwanamume] na afundishe."

wanaume pia, tunapata maelezo: lazima Prisila alikuwa na karama za kiroho za kufundisha na za uongozi.

Karama za Kiroho Zinazoleta Usawa

Kuwaachilia watu katika ofisi na kazi kwa msingi wa hadhi, kabila au jinsia kunawagawa watu bila kukusudia, ilhali kufanya hivyo kwa msingi wa karama za kiroho kunawaunganisha. Njia ya kwanza inatokana na mapendeleo ya kibinadamu, ilhali ya pili inatokana na uchaguzi wa Mungu. Fikirieni jinsi Paulo alivyojitoa kwa umoja wa kivitendo wa Wayahudi na watu wa Mataifa katika barua zake bora kabisa kwa Waefeso na kwa Warumi. Katika Waefeso 1–3 na Warumi 1–11, anaanza na msingi wa kitheolojia wa umoja, kisha katika Waefeso 4–6 na Warumi 12–15, anaeleza kwa kina utauwa unaohitajika ili kuuishi umoja huo kwa vitendo. Lakini angalieni kwamba *fundisho kuhusu karama za kiroho zinazodhihirisha usawa* katika Warumi 12:3-8 na Waefeso 4:11-16 ndiyo gundi inayoshikilia pamoja sehemu za mwanzo na za mwisho. Paulo anaonekana kusema kwamba, kwa kuwa Roho hugawa karama, zikiwemo karama za kuongoza na kufundisha, *bila kujali asili ya kikabila ya mtu*, hii ni njia nyingine moja ambayo kwayo anawaunganisha pamoja watu wa makabila mbalimbali. Vivyo hivyo, katika 1 Wakorintho, ingawa haijagawanywa kwa unadhifu katika sehemu hizo hizo, tunaona jinsi Paulo anavyoshughulikia kitheolojia tofauti kati ya mwanamume na mwanamke, na kati ya tajiri na maskini, na jinsi hilo linavyoimarishwa na fundisho lake kuhusu jinsi Roho anavyogawa karama kwa mamlaka yake mwenyewe (na hivyo bila kujali hadhi ya mtu katika jamii wala jinsia yake).

Katika haya yote, Paulo anatoa sababu tatu zinazochochea umoja anaotarajia kuuona kati ya Wayahudi na watu wa Mataifa (na tunaweza kuongeza kati ya tajiri na maskini, mtumwa na mtu huru, *na mwanamume na mwanamke*): ufahamu wa injili inayounganisha, ambayo inabomoa vizuizi vya jamii; kujitoa kunakojenga umoja, kwa kuwapenda na kuwatumikia watu walio tofauti na mtu mwenyewe; *na kuzitambua karama ambazo Mungu humpa yeyote anayeamua kumpa*. Tofauti na "vita vya jinsia" – suluhisho la Mungu linalounganisha jinsia ni

kwamba sisi kama kanisa tuungane naye katika kutokuwa na "upendeleo kwa watu" na kuwaachilia kuongoza na kufundisha wale watu ambao Mungu, kwa mamlaka yake, anawapa karama na kuwaita kufanya hivyo.

Hatari ya Kuzikandamiza Karama

Msiba wa kuifasiri vibaya 1 Timotheo 2:12 kuwa katazo la kila mahali kwa mwanamke yeyote kumfundisha au kumwongoza mwanamume yeyote ni kwamba tafsiri hiyo inakuwa pingu zinazowafunga wanawake ambao Roho huwapa nguvu kwa karama hizi. Kuwaambia wanawake hawa watumie karama zao kwa watoto na wanawake wengine peke yao si tu kunawatukana, bali – na hili ndilo jambo linalonihangaisha kweli – kunalinyima kanisa, ambalo linahitaji sana njia zote za neema ambazo Mungu analipa.

Na bado mmoja wa wanawake waanzilishi wa ukamilishano kwa kweli anawashauri wanawake kuifunika karama yao kwa shela mwanamume anapokuwa chumbani: "Mwanamke mwenye hekima afadhali aache nafasi ya kuonyesha na kutumia karama yake, ikiwa kwa kuitumia karama hiyo angehatarisha kuleta aibu kwa neno la Mungu na hivyo kwake Mungu mwenyewe."[623] Vivyo hivyo, Kevin De Young, baada ya kukiri kwamba "Wanawake wana karama muhimu za kiroho, zikiwemo karama za kufundisha na za uongozi," hata hivyo anazielekeza karama hizi mbali na wanaume: "Hakika kuwafundisha watoto na wanawake wengine si kupoteza karama za mwanamke?"[624] Lakini fundisho la Paulo kuhusu kupokea kwa unyenyekevu michango ya waumini wengine linaonya dhidi ya hisia hizi zenye madhara: "Jicho haliwezi kuuambia mkono, 'Sina haja nawe!' Wala kichwa hakiwezi kuiambia miguu, 'Sina haja nanyi!'"[625]

Nimeketi hivi punde kunywa kahawa na kiongozi mwanamke mwenye karama za ajabu ambaye ameacha huduma ya kanisa ya kulipwa mshahara. Ananieleza uchungu wa kuona mchango wake katika kanisa ukiwekwa pembeni, ukitiliwa

623. Anasema Dorothy Patterson katika "Women in the Church" (2nd Edition), sura ya 6
624. Chanzo: www.bit.ly/3k2AA4x
625. 1 Wakorintho 12:21

shaka, na katika baadhi ya matukio ukinyamazishwa na wanaume katika kanisa. Vivyo hivyo, Alice Mathews, mwanatheolojia na mkuu wa zamani wa kitivo cha chuo, ambaye sasa yuko katika miaka yake ya 80, anaeleza uchungu wa karama zake kuwekwa rafuni kwa sehemu kubwa ya maisha yake:

Miaka mingi iliyopita, mimi na mume wangu tulipokuwa tukitumika kama wamisionari huko Ulaya, asubuhi moja nilikuwa nimeketi kitandani mwetu nikisoma Mathayo 25. Nilipofika mwisho wa mfano wa talanta, nilijikuta nikilia. Nikaomba, "Bwana, utanivumilia kwa kutotumia kile ulichonipa, kwa sababu wenye mamlaka hawaniruhusu?" Jinsia ilikuwa imeshinda karama, nami nilijiona sina uwezo wa kufanya lolote kuhusu hilo. Huo si uzoefu wa nadra kwa wanawake wengi Wakristo.[626]

Kanisa la ukamilishano si tu linahatarisha kuwaumiza watu binafsi, bali pia linadhoofisha ufanisi mzima wa utume wa kanisa hilo. Katika mji wangu, nimepata fursa ya kushuhudia kanisa moja la jirani likikua kwa kasi hadi kufikia maelfu ya watu linapowaachilia wanaume na wanawake kulingana na karama zao, bila kujali jinsia. Wanaume na wanawake wote wanaongoza. Wanawake na wanaume wote wanahubiri.

John Piper na Tom Schreiner huenda wakaona ni jambo "zuri" wanaume peke yao kuongoza na wanawake kuwaunga mkono wanaume hao, lakini mimi naona ni zuri zaidi sana kuwaona wanaume na wanawake wakiongoza na kufundisha bega kwa bega.

Mara kadhaa katika kipindi hiki cha karibuni, ninaamini Roho wa Mungu ameshiriki nami sehemu ya huzuni yake mwenyewe juu ya kukandamizwa kwa mchango wa wanawake. Wakati mmoja, katika kongamano la uongozi la vuguvugu moja la ukamilishano, mwanamke mmoja alishiriki kwa dakika 15 kila kitu alichojifunza kuhusu kuwafikia marafiki zake kwa ajili ya Yesu. Niliandika maelezo kwa bidii kubwa na nikapata msukumo mwingi kutoka kwake. Lakini baadaye, rafiki yangu mmoja wa kiume aliyebobea katika theolojia aliniambia – na hili ingawa mwanamke huyo alikuwa amebaki ndani ya maagizo ya kutofundisha theolojia yoyote: "Inanitia kinyaa mwanamke anaposimama nyuma

626. Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, sura ya 13

ya mimbari." Maneno yake yalinihuzunisha – kwa kushindwa kumwona kama Mungu anavyomwona, hakuweza hata kuyasikia maneno ya Mungu kupitia yeye.

Kulilazimisha kanisa kufuata tafsiri isiyo sahihi ya andiko moja kunawaweka katika hatari ya kiroho isiyopimika watu ambao vinginevyo wangenufaika na huduma za uinjilisti, za kufanya wanafunzi, za uchungaji, za uongozi na za kupanda makanisa zinazofanywa na wanaume na wanawake pamoja? Katika kanisa la mahali, tunahitaji kila karama ifanye kazi kwa namna inayoweza kumnufaisha kila mtu mwingine, ili kanisa "likue na kujijenga lenyewe katika upendo, kila sehemu ikifanya kazi yake."[627] Mtu lazima awe na uhakika kabisa wa tafsiri yake ya 1 Timotheo 2:12 ili kuhalalisha kuzizuia karama ambazo Roho Mtakatifu anawagawia wanawake zisitumike kikamilifu. Lakini kama nilivyopendekeza katika Sura ya 7, hakuna mtu mwenye nia iliyo wazi na mwaminifu kweli anayepaswa kuwa na uhakika kiasi hicho.

Kuziwekea karama mipaka kunawafunga pingu si wanawake tu, bali pia Mungu mwenyewe. Kutafuta uhalali wa kitheolojia uliopotoka wa kuona kinyaa wakati Roho wa Mungu anamtumia mwanamke kukuhudumia, kunamhuzunisha Roho Mtakatifu, ambaye "huvuma apendapo"[628] na ambaye ana desturi ya kumteua msemaji yeyote anayeona anafaa.[629] Gordon Fee anasema:

Ushahidi wa Agano Jipya ni kwamba Roho Mtakatifu huwajumuisha jinsia zote, akiwapa karama wanaume na wanawake, na hivyo, kwa uwezekano, akiuweka huru mwili wote ili viungo vyote vihudumu na kwa njia mbalimbali viwape wengine uongozi. Kwa hiyo hatimaye hoja yangu si ajenda ya wanawake katika huduma. Bali ni ajenda ya Roho, ombi la kumwachilia Roho kutoka katika vizuizi vyetu na mifumo yetu ili kanisa liweze kujihudumia lenyewe na kuuhudumia ulimwengu kwa ufanisi zaidi.[630]

Kuna njia mbili ambazo kwa kawaida tunazikandamiza karama zinazoendeleza ufalme ambazo Mungu huwapa wanawake: tunaweza kuziwekea kikomo; au hali za kijamii zinaweza kuzizuia zisigunduliwe hata mwanzoni kabisa.

627. Waefeso 4:16
628. Yohana 3:8
629. Kutoka 15:20; Waamuzi 2:16; 4:4; Esta 4:14
630. Chanzo: Discovering Biblical Equality, 2005, uk. 254.

Viriba Vikuukuu Vinapoipoteza Divai Mpya

Ingawa kumekuwa na milipuko ya muda mfupi ya huduma kubwa ya wanawake katika historia ya kanisa, kuna mifano michache sana katika historia ya kanisa kabla ya miaka ya 1900 ambapo wanawake waliongoza katika makanisa *kwa kipindi kirefu cha kudumu*. Kwa nini iko hivi? Yesu alionya kuhusu hatari ya viriba vikuukuu kuiharibu divai mpya. Mojawapo ya njia ambazo hili hutokea ni pale Roho anapotenda kwa nguvu, akiwaleta mbele watu wa kila aina wenye karama, lakini baadaye nguvu za urasimu wa kitaasisi zinaweka sera na taratibu zilizofafanuliwa kupita kiasi ili kuchukua nafasi ya kile kilichozaliwa na Mungu. Kufuata maelezo ya kazi kunachukua nafasi ya kile ambacho hapo awali kiliendeshwa na karama.

Mtu anapopitia karne za uamsho, kwa mfano, anachokiona katika hatua za mwanzo ni kumiminwa kwa divai mpya – ambapo watu wa kila aina "wasio na vyeti rasmi", wakiwemo wanawake, wanaibuka ghafla katika nguvu za Roho wakiongoza, wakihubiri, wakiinjilisha, na wakipanda au kuchunga makanisa. Fikirieni vuguvugu la Kipentekoste mwanzoni mwa karne iliyopita, ambapo makundi kwa makundi ya wanawake walikuwa wakipewa karama kwa nguvu na Roho katika uinjilisti, kuhubiri na uongozi wa kuanzisha kazi mpya. Lakini baadaye, muda unapopita, urasimu wa kitaasisi unaingia polepole na kanisa linarudi kwenye viriba vyake vikuukuu vya wahudumu "wataalamu" (wachache wateule wanaofanya sehemu kubwa ya kazi ya Mungu) na kuwekwa chini kwa wanawake (wakati mwingine chini ya wanaume wenye karama ndogo kuliko wao). Maria Boccia katika *Hidden History of Women Leaders of the Church* anafupisha mtindo huu wa kusikitisha unaojirudia katika historia ya kanisa: "Uongozi ulipohusisha uchaguzi wa kikarismatiki wa viongozi uliofanywa na Mungu kupitia karama za Roho Mtakatifu, wanawake walijumuishwa. Kadiri muda ulivyopita, uongozi uligeuzwa kuwa wa kitaasisi, utamaduni wa kidunia wa mfumo dume ulipenya ndani ya Kanisa, na wanawake wakatengwa."[631]

631. Chanzo: Journal of Biblical Equality, Septemba 1990, uk. 58.

Hili linarudi nyuma hadi karne ya pili. Kwa kadiri tunavyojua, hakukuwahi kuwa na timu ya uongozi ya wanaume na wanawake pamoja katika kanisa baada ya ile inayoelezwa katika Warumi 16. Ndani ya miongo michache baada ya Paulo kuandika barua yake kwa kanisa la Rumi, mfumo dume wenye nguvu na urasimu wa kitaasisi vilijiviringisha kwa nguvu kuzunguka kanisa. Tertullian, kwa mfano, alilifikiria upya kanisa kama jamii ya Kirumi kwa kiwango kidogo, pamoja na ngazi zake za maafisa wenye vyeo, kiasi kwamba wachungaji wakawa watawala. Matumizi hai ya karama yakatoweka, na mahali pake ukazaliwa mgawanyiko kati ya makasisi na walei (waumini wa kawaida), pamoja na haki maalum kwa makasisi, na pia dhana kwamba ni wanaume peke yao wanaoweza kuwa makasisi.

Kanisa linapoamua kwamba hakuna mwanamke atakayeongoza wala kuhubiri, linavuja sehemu ya uwezo wake wa ukombozi. Tunamshukuru Mungu kwamba anaendelea kufanya kazi ndani yake (kwa maana hajawahi kuwa na kanisa kamilifu). Lakini ikiwa kanisa (au vuguvugu la makanisa) halitaki kupoteza sehemu ya ugavi wa Roho, *lazima* liondoe viriba vikuukuu vinavyokazia ngazi za mamlaka katika utawala au vinavyojenga uongozi na ufundishaji juu ya msingi wa jinsia. Tukiangalia kanisa la kwanza na uamsho mwingi uliofuata, kiriba kilicho bora zaidi ni kile kinachogundua na kutumia karama ambazo Roho huwapa watu *wote*: vijana na wazee, matajiri na maskini, weusi na weupe, wanaume na wanawake. Hata hivyo, kuna jambo moja baya zaidi kuliko kuiwekea kikomo karama ya wanawake. Nalo ni kutoweza hata kuiona mwanzoni kabisa.

Hali za Kijamii Zinaweza Kuzuia Karama Kukua

Ninasherehekea mafanikio ya Vuguvugu la Ukombozi wa Wanawake, hasa kwa jinsi walivyopigania fursa sawa za elimu na za kazi. Tukiangalia picha kubwa, kwa mtazamo wa kihistoria, ulimwengu bado unaanza tu kugundua jinsi wanawake walivyo na uwezo wanapoachiliwa katika nyanja zote za jamii. Kwa kweli, hadi miaka ya 1960, ilikubalika karibu na kila mtu kwamba wanawake

hawangeweza kufanya kile ambacho sasa wanakifanya kwa mamilioni! Utukufu uwe kwa Mungu kwa vipaji, karama na fursa alizowapa wanaume *na wanawake*!

Jambo hili linapaswa kutufanya tusimame na kutafakari juu ya vipaji na karama zote zilizopotea bure katika historia ya ulimwengu kwa sababu hali za kijamii zilikuwa kwamba wanawake hawakupewa karibu kamwe elimu wala fursa za kutimiza uwezo wao. Hili linahusu pia historia ya kanisa – ni mitume, manabii na walimu wangapi ambao hawakuwahi hata kuona mwanga wa mchana? Ni zawadi ngapi njema za Mungu kwa kanisa lake ambazo hazikuwahi hata kufunguliwa? Cha kusikitisha, si makanisa ya zamani tu yaliyopoteza mengi kiasi hicho. Ni makanisa ya leo yenye theolojia inayoweka mipaka kwa msingi wa jinsia, ambayo ama inayapofusha yasiwaone wanawake wenye karama walio katikati yao, ama, ikiwa karama hizo zinaonekana na kukuzwa, inaziwekea mipaka ndani ya vyumba ambamo wanaume hawapo.

Ninamshukuru Mungu kwamba ninaishi katika utamaduni wa usawa, ambamo hali za kijamii ni kwamba binti yangu ana nafasi kubwa zaidi ya kutoa mchango wowote wa kitaaluma katika jamii ambao Mungu amempa karama ya kuutoa. Natumaini kwa moyo wote kwamba ndivyo itakavyokuwa pia kwa huduma yake katika kanisa.

Hata hivyo, lazima nikiri kwamba bado sijashughulikia pingamizi ya kawaida inayotolewa na wasomi wanaoshikilia ngazi za mamlaka: ikiwa uongozi wa kanisa haupaswi kutegemea jinsia, basi kwa nini 1 Timotheo 3:2 inasema mchungaji anapaswa kuwa "mwaminifu kwa mke wake"? Ni swali linalomfanya mtu aangalie kwa makini si tu mstari wenyewe, bali pia mbinu yake mwenyewe ya kufasiri.

Warumi Dhidi ya 1 Timotheo – Barua ya Kuweka Kanuni Dhidi ya Barua ya Kurekebisha

Hiki ndicho kifungu ambamo maneno hayo yanapatikana:

Mtu akitaka kazi ya mwangalizi (askofu), atamani kazi njema. Basi imempasa mwangalizi awe mtu asiyelaumika, **mwaminifu kwa mke wake**, mwenye kiasi,

mwenye kujitawala, mwenye kuheshimika, mkaribishaji, ajuaye kufundisha, asiwe mlevi, asiwe mkali bali awe mpole, asiwe mgomvi, asiwe mpenda fedha. Imempasa kuisimamia vema nyumba yake mwenyewe na kuhakikisha kwamba watoto wake wanamtii, naye afanye hivyo kwa namna inayostahili heshima yote. (Kwa maana mtu asiyejua kuisimamia jamaa yake mwenyewe [neno kwa neno, "nyumba"], atawezaje kulitunza kanisa la Mungu?) Asiwe mtu aliyeongoka karibuni, asije akajivuna akaanguka katika hukumu ile ile ya Ibilisi. Tena imempasa kushuhudiwa vema na watu walio nje, asije akaanguka katika aibu na katika mtego wa Ibilisi.[632]

Kifungu hiki kinafanana kwa kiasi kikubwa na orodha ya sifa zinazotakiwa kwa wazee iliyotolewa kwa Tito katika huduma yake ya kitume katika kisiwa cha Krete.[633] Tofauti kati ya hivi viwili ni kwamba kifungu cha Timotheo kinaongeza baadaye orodha inayofanana, lakini fupi zaidi, ya sifa zinazotakiwa kwa mashemasi.[634] Sehemu zote tatu, ile ya Tito kuhusu wazee, na zile mbili za Timotheo kuhusu wazee na mashemasi, zinajumuisha maneno "mwaminifu kwa mke wake" kama sharti.

Kwa juu juu, jambo hili linaonekana kugongana na Warumi 12 na 16, ambapo karama na wito, si uanaume wala hali ya ndoa, ndivyo vigezo pekee. *Kwa hiyo tunauliza, "Je, tunapaswa kuzifasiri Warumi 12 na 16 kwa mwanga wa 1 Timotheo 3, au kinyume chake?"*

Kama ningemwandikia mtoto wangu barua ambamo ningemweleza upendo wangu kwake na pia kumshirikisha hekima yangu bora kwa ajili ya maisha yake, kisha nikaandika barua nyingine ambamo ningeeleza wasiwasi wangu kuhusu jinsi alivyoshughulikia vibaya hali fulani na kumshauri jinsi ya kuirekebisha, ningetumaini kwamba, miaka inavyosonga, mtoto wangu angeiruhusu ile barua ya kwanza yenye mambo chanya iwe msingi wa kuielewa ile barua ya baadaye ya kurekebisha. Vivyo hivyo, tunapaswa kuziruhusu Warumi 12 na 16 ziwe msingi wa kuielewa 1 Timotheo 3. Kama nilivyoonyesha katika Sura ya 7, barua yote ya 1 Timotheo kimsingi ina sauti ya kurekebisha, ikijaribu kulirekebisha kanisa

632. 2 Timotheo 3:1-7
633. Tito 1:6-9
634. 1 Timotheo 3:8-12

lililokuwa limeharibiwa na walimu wa uongo. Ingawa kuna hekima ya kudumu katika vifungu vyake, kweli hizi zinahitaji kuchimbuliwa kwa uangalifu na makanisa ya leo, ambayo huenda yanakabiliwa na hali tofauti kabisa.

Turudi kwenye mfano wangu: ikiwa binti yangu, akiwa katika hali tofauti kabisa, angesoma barua niliyomwandikia kaka yake kuhusu jinsi ya kurekebisha fujo katika maisha yake, ningetumaini kwamba hangetumia bila kufikiri kila kitu nilichosema katika barua hiyo. Tukiutumia mfano huu, Warumi ni kama barua ya mzunguko ninayowaandikia watoto wangu wote watano bila kujali hali ya kila mmoja. Ingawa inashughulikia hali ya kipekee ya kuwaunganisha Wayahudi na watu wa Mataifa, kimsingi si barua ya kurekebisha – badala yake Paulo anafundisha kwa namna ambayo karibu kila kitu anachosema kinaweza kutumika moja kwa moja kwa kanisa lolote mahali popote. Hii ni kwa sababu hakuwa hata amelitembelea kanisa hilo, na hivyo kwa sehemu kubwa anaandika kama ambavyo angeliandikia kanisa lolote la kawaida.

Kinyume chake, 1 Timotheo, kama barua kwa Tito, kimsingi imeelekezwa kwa mtu mmoja. Ingawa kusanyiko fulani huenda likajua yaliyomo, ukweli kwamba imeandikwa kwa kiongozi mmoja maalum anayepitia changamoto mahususi sana unamaanisha kwamba uangalifu wa ziada unahitajika katika kuyatumia yaliyomo kwa makanisa yote.

Mwisho, lazima tukumbuke kwamba vifungu vilivyo wazi vinapaswa kutumiwa kufasiri vifungu vyenye ukungu zaidi. Ingawa 1 Timotheo 3 inaweza kuonekana kuwa wazi vya kutosha katika usomaji wa kwanza, kutafakari kidogo kunaonyesha jinsi inavyoonekana kupingana na kile ambacho vifungu vingine vingi sana vya Biblia vinafundisha waziwazi. Nitatoa mifano hivi karibuni. Kwa kuwa Maandiko hufasiri Maandiko, na vifungu vilivyo wazi vinakusudiwa kutoa mwanga juu ya vifungu vyenye ukungu zaidi, *jaribio letu la kutoa kweli inayohusu kila mahali kutoka 1 Timotheo 3 lazima liongozwe na Warumi 12 na 16*.[635]

635. Tafadhali msinisikie nikisema kile ambacho sisemi. Tunahitaji Maandiko yote kwa ujumla ili kufasiri sehemu yoyote maalum, lakini bado, inaweza kuwa bora kuisoma 1 Timotheo, barua ya kurekebisha, kupitia lenzi ya Warumi, barua ya kuweka kanuni, kuliko kufanya kinyume chake.

Njia Mbili za Kusoma 1 Timotheo 3 na Tito 1

Kuna njia mbili za kufasiri 1 Timotheo 3 (na Tito 1) kuhusu jinsia na uongozi wa kanisa. Njia ya kwanza ni kuisoma kama Paulo *akiamuru* kwamba wazee katika makanisa ya Efeso (na ya Krete) wawe wanaume, na hivyo katika makanisa yote kila mahali. *Njia ya pili ni kuisoma kama Paulo akidhani kwamba mzee anayewezekana zaidi, na pengine anayefaa zaidi, katika makanisa yale ya ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi atakuwa paterfamilias (baba wa nyumba), yaani kiongozi wa kiume wa nyumba, ingawa huenda kukawa na watu wa kipekee nje ya kanuni hiyo.*[636]

Ninapendekeza kwamba njia ya pili ya kuisoma ndiyo njia bora zaidi. Kama asemavyo N.T. Wright: "[Ingawa] Paulo anamtaja [mwangalizi] kama mwanamume … hii ni kwa sababu sarufi ya Kigiriki kwa kawaida huzitaja jinsia zote mbili pamoja, na kwa sababu katika siku za mwanzo za kanisa viongozi wa jumuiya nyingi huenda walikuwa wanaume. Sioni jambo hili kama linalowazuia wanawake kuifanya huduma na wito huu maalum."[637]

Wright yuko sahihi anaposema, "sarufi ya Kigiriki kwa kawaida huzitaja jinsia zote mbili." Tofauti na tafsiri zetu za Kiingereza, maneno anayoyatumia Paulo kimsingi yanajumuisha jinsia zote. Katika Kigiriki cha asili, neno la Paulo kwa "mtu yeyote" (*tis*) katika "Mtu akitaka kazi ya mwangalizi"[638] linajumuisha jinsia zote. Lakini zaidi ya hapo, *hakuna viwakilishi vya kiume katika orodha yoyote kati ya zile za 1 Timotheo 3 au Tito*. Linganisheni hilo na tafsiri zetu za Kiingereza za orodha kuhusu waangalizi katika 1 Timotheo – "his … He … his … his … him …he … his … he … He … he … He … he …" ("wake … yeye …" kwa umbo

636. Baada ya kukamilisha kitabu changu, nilisoma kitabu cha Andrew Bartlett "Men and Women in Christ," na nikagundua katika kurasa 315–327 njia ya tatu: Paulo anatumia kwa makusudi lugha ya jumla, hivyo inayojumuisha jinsia zote, na kwa hiyo hata hadhanii kwamba waangalizi watakuwa wanaume. Kama isingekuwa kutajwa kwa wale "wanawake" wa ajabu katika mstari wa 11, ambao ninajaribu kuwaelewa katika Kiambatisho 5, ningehamia upande wa mtazamo wake. Kwa hali ilivyo, nimesimama katikati kati ya njia ya pili na ya tatu. Kwa njia yoyote ile, kifungu hiki hakipaswi kusomwa kama kinachowatenga wanawake na nafasi ya kichungaji.
637. Tom Wright, Paul for Everyone: The Pastoral Letters, uk. 29
638. Neno lile lile "mtu yeyote" au "yeyote" (*tis*) linatokea tena katika mstari wa 5, na pia katika Tito 1:6. Halimaanishi "mwanamume yeyote" bali "mtu yeyote" – kwa mfano, Yesu anasema, "Mtu yeyote (*tis*) akitaka kunifuata, lazima auchukue msalaba wake." (Mathayo 16:24)

la kiume) – ambazo zinatupotosha tumwone mwanamume karibu katika kila mstari, kwa namna ambayo wasomaji wa kwanza wasingemwona.

Uwezekano huu wa kujumuisha jinsia zote unaimarishwa tunapoelewa kwamba maneno "mwaminifu kwa mke wake" (neno kwa neno "mume wa mke mmoja") ndiyo sehemu pekee ya orodha ambayo, ukiisoma juu juu, inaashiria uanaume. Hata hivyo, kwa kweli ni msemo unaotumiwa katika muktadha huu kwa mtu yeyote *kwa jumla*, mwanamume au mwanamke. Ni kweli, ikiwa wanawake *peke yao* wanazungumziwa, basi Paulo angetumia "mke wa mume mmoja" (kama anavyofanya katika 1 Timotheo 5:9). Lakini kwa kuwa Paulo, kama mwandishi yeyote wa kale wa Kigiriki aliyemweka mwanamume katikati ya mtazamo wake, alitumia umbo la kiume la msemo pale jinsia zote mbili zilipojumuishwa katika kundi, tunaweza kuelewa jinsi hili lingeweza kuwa hivyo hapa. Yesu anafanya jambo linalofanana anaponukuu sheria iliyoandikwa kwa mtazamo wa kiume kuhusu kutomtamani "mke wa jirani yako"[639] – sheria inayowahusu pia wake, ambao hawapaswi kumtamani mume wa jirani yao.

Ikiwa uanaume si kiini cha "mwaminifu kwa mke wake," basi kiini ni nini? Msemo huu unamaanisha mtu *mwenye mwenzi mmoja tu katika ndoa na katika tendo la ndoa*. Unawatenga watu wenye mwenzi zaidi ya mmoja, pamoja na watu wasio waaminifu kingono kwa mwenzi wao.[640] Hata wasomi wa ukamilishano kama Schreiner (na wengine) wanakubali uwezekano huu: "Masharti kwa wazee katika 1 Timotheo 3:1-7 na Tito 1:6-9, pamoja na kauli kwamba wanapaswa kuwa wanaume wa mwanamke mmoja, kwa yenyewe si lazima yawazuie wanawake kutumika kama wazee."[641]

639. Marko 10:12

640. "Mume wa mke mmoja" ni nahau ambayo lazima ieleweke kama jumla ya sehemu zake. Vivyo hivyo, katika Kiingereza tumekuwa na vyeo vyenye neno "man" (mwanamume) ndani yake, kama vile "mailman" (mpeleka barua) na "chairman" (mwenyekiti), ambavyo havikuonyesha kwamba mhusika alikuwa mwanamume, bali kwamba jinsia ya kiume ndiyo iliyochukuliwa kama ya kawaida. Tazama mjadala katika Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, sura ya 24.

641. Chanzo: www. bit.ly/31ls4qR uk. 36. Vivyo hivyo, Douglas Moo, mtetezi wa uongozi wa wanaume peke yao, hata hivyo anasema, "Itakuwa ni kwenda mbali mno kuhoji kwamba msemo huu [mume-wa-mke-mmoja] unawatenga wanawake waziwazi." (The Interpretation of 1 Timothy 2: 11-15: A Rejoinder.) Vilevile Craig Blomberg: "1 Timotheo 3:1-7 na Tito 1:5-9 hazihusiki sana [na suala hili]." (Two Views on Women in Ministry, sura ya 1).

Lakini tuseme (ingawa huenda hakuna sababu ya maana ya kufanya hivyo) kwamba Paulo *alikuwa* akiwazungumzia wanaume peke yao katika orodha hii. Basi, bado tuna sababu nzuri ya kuhitimisha kwamba, kwa kiwango cha juu kabisa, Paulo *anadhani* tu kwamba wazee katika mazingira hayo huenda watakuwa wanaume, bila lazima kuifanya hii kuwa kanuni isiyobadilika kwa makanisa yote nyakati zote.

Hili si wazo jipya hata kidogo. Kwa miongo kadhaa nimetumika katika makanisa "yanayoongozwa na wazee" ambayo yalidai kuitumia 1 Timotheo 3 wakati wa kuwachagua wachungaji. Hata hivyo, hakuna hata mmoja wetu, viongozi wa kanisa, aliyeyachukulia masharti ya Paulo yanayohusiana zaidi na mazingira kuwa sheria kali kuhusu nani angeweza kuongoza. Sifa zile zinazohusu tabia ("mpole, asiwe mgomvi, asiwe mpenda fedha"), uwezo wa kuongoza katika mahusiano ("kuisimamia"), na ujuzi wa mafundisho ("ajuaye kufundisha"), sote tulikubaliana, zinahusu watu wote kila mahali. Hata hivyo, *mambo yanayohusiana zaidi na mazingira yaliyotajwa katika mistari ya 4 na 5 hayahusu kila mahali*. Kwa kweli, kuyachukulia kama amri inayofunga kungeyabana makanisa yaweke wakfu tu watu ambao ni wazee kwa umri (neno "mzee" linaashiria umri mkubwa), ambao wameoa, na ambao wana watoto wawili au zaidi waliokua, ambao kila mmoja wao anamtumikia Kristo kwa bidii na kutii kila agizo la mzazi wake. Hakika, Paulo hakatazi kila mahali uwezekano wa kuwaweka wakfu wachungaji ambao huenda *si* wazee kwa umri, *hawajaoa*, *hawana* zaidi ya mtoto mmoja, *hawana* watoto wenye tabia njema au walioamini, *hawana* nyumba yao wenyewe (kwa kawaida pamoja na watumwa, ndugu na wapangaji), *na, tukiipanua hoja hii, si wanaume*?

Je, kweli tunapaswa kuamini kwamba Paulo anafikiri Yesu, Timotheo na yeye mwenyewe – wote wasiooa – hawapaswi kuruhusiwa kuwa katika timu ya uongozi wa juu ya kanisa? Kwa kutumia akili ya kawaida kidogo, tunatambua kwamba tulicho nacho katika orodha hii ni dhana ya Paulo kuhusu wazee wanaowezekana zaidi na/au wanaofaa zaidi kwa kanisa la Efeso wakati ule – si agizo lake kwa kila mahali kuhusu aina ya watu wanaoweza kuongoza makanisa kwa nyakati zote zijazo.

Kama nilivyosema, sifa za tabia katika 1 Timotheo 3 na Tito 1 ni habari muhimu sana za kibiblia za kutusaidia kuwachagua wazee, *lakini hata orodha hii ya sifa za tabia imeundwa na mazingira yake*: kwa nini, tunaweza kuuliza, orodha hii inajali sana sifa za nje – jinsi haki inavyoonekana kwa watu – na si zile za ndani? Kwa nini hakuna hata kutajwa mara moja kwa sifa yoyote inayohusiana na upendo wa mtu kwa Mungu na kwa watu? Kwa nini orodha hii ina mambo yanayofanana kwa namna ya kushangaza na maandiko ya Kigiriki ya wakati huo, kiasi kwamba, isipokuwa "asiwe mtu aliyeongoka karibuni," (mst. 6) kila moja ya sifa zilizoorodheshwa ingetarajiwa kwa afisa wa umma asiye Mkristo katika ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi? Kwa nini kushindwa kuonyesha sifa hizi kungeleta "aibu" (mst. 7)?[642] Kwa nini Paulo hayatekelezi maagizo yake yote mwenyewe alipowaweka wazee – kwa mfano, ingawa hapa anasema Wakristo wapya wasiwekwe kuwa wazee (mst. 6), yeye na Barnaba nyakati fulani waliwaweka wazee kutoka miongoni mwa kundi la waongofu wapya?[643]

Jibu la kila swali linaonekana kuwa kwamba kanisa la Efeso lilikuwa tayari limepata aibu kwa sababu ya walimu wa uongo na viongozi walioanguka, ambao walikuwa wameiharibu kabisa sifa njema ya kanisa. *Nyuma ya orodha hii kuna shauku kuu ya Paulo kwamba kanisa, kupitia kuaminika kwa viongozi wake, lipate tena kuaminika kwake na ushuhuda wake katika mazingira yao.*[644] Katika utamaduni ule, kanisa linaloongozwa na watu wazee lingetoa ujumbe bora kuliko lile linaloongozwa na vijana – zaidi ya hayo, uanaume, ndoa, na kuwa na watu wa nyumbani wanaonyenyekea, vyote vilikuwa sifa zinazopendelewa na zinazoonekana kwa viongozi wa chombo chochote kipya cha wakati huo. Lakini hatupaswi kudhani kwamba mambo haya yote ya kimazingira yatakuwa hivyo daima katika tamaduni na mazingira mengine. Kwa kweli, katika utamaduni

642. Shauku ya Paulo kwa kuaminika kwa kanisa katika utamaduni wake ni msukumo mkuu wa barua yake yote kwa Timotheo. Paulo anataka viongozi katika kanisa "washuhudiwe vema na watu walio nje, wasije wakaanguka katika aibu." Vivyo hivyo, 1 Timotheo 2:10,15; 3:4,8,11; 5:10; na 6:1 zinaonyesha shauku iliyoenea kuhusu sifa ya kanisa kwa watu wa nje.

643. Matendo 14:8-23

644. William Mounce, katika kitabu chake cha ufafanuzi juu ya 1-2 Timotheo na Tito, anaonyesha kwamba mtu anapoziweka pamoja orodha za 1 Timotheo 3 na Tito 1, na kuandaa orodha ya kile tunachojua kutoka katika barua hizi mbili kuhusu wapinzani wa Paulo na walimu wa uongo na athari zao kwa kanisa, karibu kila sifa katika orodha za Paulo ina kinyume chake kamili kwa wapinzani. Kwa maneno mengine, Paulo anawahimiza Timotheo na Tito wawatafute viongozi ambao hawafanani hata kidogo na wapinzani ambao wameliharibu kanisa (makanisa).

wetu wenyewe, viongozi wasio na watoto, wasiooa au wasioolewa, vijana au wanawake hawadhoofishi kuaminika kwa kanisa. Nikawa mchungaji nikiwa mwanamume aliyeoa karibuni, nikiwa na "uzee" kidogo sana (nilikuwa bado katika miaka yangu ya 20) na bila watoto, na wale walioniweka wakfu hawakufikiri kwamba walikuwa wakivunja fundisho la Biblia, wala watu wa kanisa waliokubali uongozi wangu wa kiroho hawakufikiri hivyo.

Ikiwa tutajifunza jambo lolote kuhusu kuisoma 1 Timotheo kwa usahihi, ni jinsi maagizo yake mengi yanavyohusiana na mazingira yake. Si yote ni sheria kwa kila mahali. Kwa mfano, sijawahi kuwa sehemu ya kanisa lililotunza "orodha ya wajane," lakini 1 Timotheo 5:3-9 inasema kwamba ni wajane peke yao (si wagane) wenye umri wa zaidi ya miaka 60 (si 59 au chini ya hapo) wanaopaswa kupokea msaada wa fedha kutoka kwa kanisa. Hata hivyo makanisa mengi yako tayari kuwasaidia wagane pia, walio chini ya miaka 60! Tunapowauliza kwa nini wanapuuza "fundisho lililo wazi" katika 1 Timotheo 5, wanajibu kwa usahihi kwamba katika hali yao – tofauti na ile ya Efeso – ni sawa kufanya hivyo. Vivyo hivyo, tukiuliza kwa nini kanisa la leo linaweza kuongeza katika timu yake ya uongozi wa juu mwanamume asiyeoa au mwanamke aliyeolewa, mwenye karama na mcha Mungu, licha ya "fundisho lililo wazi" la 1 Timotheo 3, wanajibu kwa usahihi kwamba katika hali yao – tofauti sana na ile ya kanisa la Efeso lililokuwa likiumia – ni sawa kufanya hivyo.

"Je, Kuna Jambo Lolote Asiloweza Kulifanya?"

Mara nyingi ninashangazwa na ustadi wa ajabu wa mke wangu kama mtu aliyekamilika katika mambo mengi na mtaalamu mwenye uzoefu, nami ninajiuliza swali hili. Lakini, linapokuja suala la uchungaji, swali hili linastahili kuulizwa kuhusu wanawake wacha Mungu wenye karama zinazofaa.

Agano Jipya linaeleza kwa kina sifa na pia kazi zinazotakiwa kwa wazee au wachungaji. Kinachonigusa ninapopitia maelezo haya ni kwamba kila kimoja kati ya hivyo kiko ndani ya uwezo wa wanawake pia.

Tuanze na orodha ya sifa za tabia katika 1 Timotheo 3 (inayorudiwa pia katika Tito 1). Mbali na msemo "mume wa mke mmoja," (ambao nilihoji hapo awali kwamba unapaswa kusomwa kwa maana ya jumla kama "mwenye mwenzi mmoja tu katika ndoa na katika tendo la ndoa"), hakuna kitu katika orodha ambacho msomaji wa kisasa angekiona kuwa ndani ya uwezo wa wanaume peke yao. Lakini bado tunaweza kuuliza: je, Paulo alifikiri hivyo? Hatuhitaji kubahatisha katika kujibu hili: katika sehemu nyingine za barua zake kwa Timotheo na Tito, anawaona waziwazi wanawake wacha Mungu wakiwa na sifa hizi hizi:

Kazi ya mzee wa kanisa ni kazi njema (3:1); wanawake wanapaswa kufanya matendo mema (5:10). Wazee na, kama ilivyotajwa mahali pengine, wanawake lazima wawe: wasiolaumika (3:2; 5:7); wenye kiasi (3:2; 3:11); wenye kujitawala (3:2; 2:9, 15); wenye kuheshimika (3:2; 2:9); wakarimu (3:2; 5:10); wasio walevi (3:3; Tito 2:3); wasimamizi wazuri wa nyumba zao (3:4; 5:14); na wenye sifa njema kwa watu wa nje (3:7; 5:7, 10). Wazee lazima wawe wajuao kufundisha (3:2), wanawake wanapaswa kufundisha mema (Tito 2:3). Wazee hawapaswi kupenda fedha (3:3); wanawake hawapaswi kuvaa dhahabu, lulu na mavazi ya thamani kubwa (2:9). Wazee wanapaswa kuonyesha ustahivu katika jinsi wanavyowaongoza watoto wao kwa utii (3:4); wanawake pia wanapaswa kuonyesha ustahivu (3:11). Wazee hawapaswi kuwa waongofu wapya, wakijivuna na kuanguka katika hukumu (3:6); wanawake wanapaswa kuwa wanyenyekevu na wasiwe chini ya hukumu (5:10, 12).[645]

Tukiacha sifa za tabia, vipi kuhusu uwezo unaotakiwa kwa mchungaji au mzee? Kwa ufupi, wanapaswa "kulichunga, kuliongoza, kulifundisha, kulionya na kulilinda kundi. Hili linajumuisha kulilinda kundi dhidi ya walimu wa uongo. Wanapaswa pia kuweka mfano mzuri na kuwaombea wagonjwa wapone. Wanaweza kuhusika katika unabii na katika kuweka mikono ili kutoa karama za kiroho."[646] Je, kuna kazi yoyote kati ya hizi, hata moja, ambayo iko nje ya uwezo wa

645. Andrew Bartlett katika "Men and Women in Christ" (uk. 318–319) alinizindua kuhusu mambo haya. Anaongeza, "Paulo anajumuisha sifa nyingine tatu: mpole, asiwe mpiga watu (linganisha 1:13), na asiwe mgomvi (3:3). Hakuna ubishi kwamba sifa hizi zinaweza kupatikana kwa wanawake."

646. Matendo 20:28; 1 Timotheo 3:5; 5:17; 1 Petro 5:2-3; Matendo 20:28-31, Yakobo 5:14-15, 1 Timotheo 4:14. Shukrani kwa Andrew Bartlett katika "Men and Women in Christ" (uk. 294) kwa orodha hii ya kazi, ambayo ninainukuu karibu neno kwa neno.

wanawake wenye karama, waliofundishwa na wenye uzoefu wa kutosha kuzifanya?

Kwa kuwa hakuna kifungu cha Biblia kinachowakataza waziwazi wanawake kuwa wachungaji (nimeonyesha, hadi sasa katika kitabu hiki, kwamba hakuna kifungu kama hicho), itakuwa busara kudhani kwamba hakuna kitu chochote katika orodha zote mbili, ya sifa na ya kazi, ambacho kingemzuia mwanamke kufuata wito ule ule ambao Paulo anamkaribisha "mtu yeyote" kuufuata, anapoandika, "Mtu akitaka kazi ya mwangalizi (askofu), atamani kazi njema" (3:1). Kwa ufupi, hakika katika utamaduni wa usawa ninamoishi, ni sahihi na ni busara kuwaweka wakfu katika uongozi wa kanisa wanawake pia wenye tabia njema, walioitwa na wenye uwezo.

(Mbali na maneno ya Paulo "mwaminifu kwa mke wake," kuna hoja nyingine mbili kutoka 1 Timotheo 3 ambazo wakamilishano huzitumia kutetea wazee ambao ni wanaume peke yao. Ninazishughulikia katika "Kiambatisho 5: Hoja Mbili Zaidi Kutoka 1 Timotheo 3.")

Karama Kama Msingi wa Kufundisha na Kuongoza

Kurudia, katika Warumi, barua ya kuweka kanuni, Paulo anasisitiza karama kama msingi wa kuongoza na kufundisha katika kanisa, ilhali katika 1 Timotheo, barua ya kurekebisha, anajali zaidi kurekebisha hali fulani katika kanisa la Efeso.

Hata hivyo, hii haimaanishi kwamba 1 Timotheo inaacha kabisa umuhimu wa kuzitambua karama wakati wa kuwachagua viongozi na walimu. Mstari mmoja muhimu karibu na mwisho wa barua unaonyesha hili: "Wazee wanaoongoza mambo ya kanisa vema wahesabiwe kustahili heshima mara mbili, hasa wale ambao kazi yao ni kuhubiri na kufundisha."[647] Angalieni marejeo mawili yasiyo ya moja kwa moja kuhusu karama katika mstari huu. La kwanza ni karama ya uongozi. Baadhi ya wazee ni hodari hasa, anasema Paulo, katika "kuliongoza kanisa." Neno la Kigiriki la kuongoza (*proestōtes*) ndilo neno linalotumika mara

647. 1 Timotheo 5:17

nyingi zaidi kwa kuongoza kanisa.[648] Na bado – na hili linapaswa kutushtua – Paulo anatumia neno hilo hilo kwa ajili ya "karama ya uongozi" isiyohusiana na jinsia katika Warumi 12. Hoja yangu ni kwamba ishara ya uhakika zaidi kwamba huenda Mungu anataka mtu awe mwangalizi ni kwamba mtu huyo anaonyesha karama ya uongozi aliyopewa na Mungu.

La pili ni karama ya kufundisha. Mapema katika barua, Paulo anasema wazee wote wanapaswa kuwa "wajuao kufundisha," lakini kwa kuandika, "hasa wale ambao kazi yao ni kuhubiri na kufundisha," anaweka wazi kwamba huenda baadhi ya wazee wanapaswa kufanya hivyo zaidi sana kuliko wengine. Uzoefu wangu katika maisha ya kanisa unanifanya nikubaliane: baadhi ya wahubiri wana karama zaidi katika jambo hilo kuliko wengine. Kwa mujibu wa 1 Timotheo, tunajua kwamba timu za uongozi wa kichungaji zinakusudiwa kuzitambua kwa kina karama zilizotolewa na Mungu (miongoni mwao wenyewe na kwa wengine) kwa sababu Paulo anamkumbusha: "Usiache kuitumia karama yako, uliyopewa kwa unabii wakati baraza la wazee lilipokuwekea mikono."[649]

Tuimalizie sura hii pale tulipoanzia: "kiriba cha Roho" tunachopaswa kutafuta kukitumia ni kuzitambua karama, na hakika si kuwatenga watu kwa msingi wa jinsia. Makanisa yanapaswa kuwatafuta watu wacha Mungu wenye karama ili kuwafundisha na kuwaachilia katika huduma zenye matokeo makubwa za kufundisha na kuongoza. Kwani, Paulo analiamuru moja kwa moja: "Ikiwa karama yako … ni kufundisha, basi fundisha; … ikiwa ni kuongoza, basi ongoza kwa bidii."[650] Badala ya kutishwa na wanawake wenye karama, tunapaswa kumsifu Mungu kwa ajili yao. Huenda kuna ukweli mwingi kuliko tunavyopenda katika hitimisho hili la Ben Witherington, msomi wa Agano Jipya aliyeandika tasnifu yake ya PhD kuhusu huduma ya wanawake katika kanisa la kwanza: "[T]atizo katika kanisa si wanawake wenye nguvu, bali … wanaume wanaojisikia kutishwa na wanawake wenye nguvu, na ambao wamejaribu njia mbalimbali,

648. Linatokea katika 1 Timotheo 5:12, ambao unatumia neno lenye mzizi mmoja na kitenzi hiki kueleza uongozi wa kanisa.
649. 1 Timotheo 4:14
650. Warumi 12:6-8

hata kwa ufafanuzi wa maandiko wenye mashaka, kuwazuia wasitumie karama zao na neema zao katika kanisa."[651]

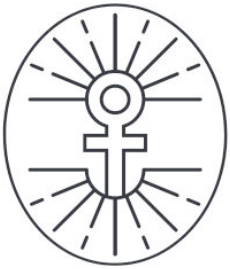
Loren Cunningham wa YWAM anasimulia jambo ambalo marehemu David Yonggi Cho aliwahi kumwambia: "Makanisa yote [huko Korea] ni madogo [kwa sababu] yanawazuia wanawake wao, hayawaruhusu kufanya kile ambacho Mungu anawaita kufanya. Nimewaambia wawaachilie wanawake wao, lakini wanasisitiza kwamba hilo si tatizo. Wananiuliza, 'Siri ya kanisa lako ni nini?' Ninawaambia tena, 'Waachilieni wanawake wenu,' lakini hawanisikii tu!"[652]

Hivi karibuni tu, nilikuwa nikizungumza na rafiki yangu ambaye, pamoja na mkewe, walipanda upya kanisa lenye watu wazima hamsini na wameliona likikua hadi kufikia maelfu. Kwa kuwa pia wanaongoza familia kubwa ya makanisa Kusini mwa Afrika, pamoja na familia ya makanisa inayoongezeka ambayo waliyapanda hapo awali nchini Zambia, nilimuuliza jinsi anavyoweza kubeba mzigo huo. Anajibu kwa namna inayoonyesha kwamba anakumbatia kuzitambua karama, bila kujali jinsia, katika ndoa yake na pia katika huduma yake, kama kiriba cha kumimina baraka za Mungu ulimwenguni:

Mimi na mke wangu tunaongoza pamoja. Kwetu sisi, jambo hili lina athari ya kuzidisha kile tunachofanya. Sote wawili tunaongoza na kufanya kazi kama timu, tukiongoza na kunyenyekeana katika maeneo mbalimbali kulingana na uwezo wetu. Tunajaribu kutoa kilicho bora ndani ya kila mmoja wetu na kusaidiana. Tunapopanda makanisa nchini Zambia, nafasi tulizo nazo ni nyingi kuliko viongozi wanaume wa kanisa tulio nao. Mara nyingi wanawake ndio wenye karama zaidi na wenye tabia bora zaidi. Tunapoweka makanisa chini ya uangalizi wao, tena na tena tunawaona wao wakistawi, pamoja na makanisa wanayoyaongoza.

Tunapoteza sehemu kubwa sana ya neema ya Mungu tunapowasukuma pembeni au kuwadharau wanawake wenye karama. Hatuwanyimi tu wanawake wenye karama wenyewe, bali pia makanisa tunayoyaongoza, ulimwengu tunaoutumikia, na wanaume, ushirikiano wanaouhitaji sana.

651. Chanzo: www.bit.ly/3BJj5wh
652. Loren Cunningham, Why Not Women? A Biblical Study of Women in Missions, Ministry, and Leadership

Sehemu ya Nne

KUACHILIWA KWA WANAWAKE

14

UANAMKE NA UANAUME WA KIBIBLIA

"Wekeni kando dhana ya zamani ya kimapokeo ya mwanamke kama mlezi na mwanamume kama kiongozi. Wekeni kando pia dhana mpya za mwanamke kama shujaa asiyeshindwa na mwanamume kama mkandamizaji. Anzeni na jambo lile la kutisha kuliko yote, ubao mtupu." ***Anna Quindlen***[653]

John Piper anasema, "Kanisa linahitaji jibu la kile unachomwambia mvulana au msichana wa miaka minane anayesema, 'Mama, inamaanisha nini kukua na kuwa mwanamume na si mwanamke?' … Usiniambie habari za fadhila za jumla za kibinadamu. Niambie inamaanisha nini kuwa mwanamume na si mwanamke."[654] Lakini mimi naweza kumuuliza jambo hilo hilo. Angewaambia nini watoto wangu ambao wako karibu na umri huo? Sasa nisameheni kwa kuweka maneno kinywani mwake katika kinachofuata, lakini ni maneno yake mwenyewe.

Tamko la Danvers alilioliandika linasema kwamba Mungu anawaita wanaume wote kuwaongoza wanawake, kuwapatia mahitaji yao na kuwalinda. Wanawake kwa upande wao wanapaswa kunyenyekea na kuupokea uongozi huu, upatiaji huu wa mahitaji na ulinzi huu, na kukazia hasa nyumbani na watoto. Kama watoto wangu wangeuliza inamaanisha nini kuwa mwanamume ambaye ni wa *kiume* ipasavyo na mwanamke ambaye ni wa *kike* ipasavyo, Piper anathubutu kutoa jibu:

Katika kiini cha uanaume uliokomaa kuna hisia ya wajibu wa wema wa kuwaongoza wanawake, kuwapatia mahitaji yao na kuwalinda, kwa njia

653. Hotuba ya mahafali ya Mount Holyoke, 1999 (1999 Mount Holyoke Commencement Speech)
654. Tazama www.vimeo.com/44525286.

zinazofaa mahusiano mbalimbali ya mwanamume … na … katika kiini cha uanamke uliokomaa kuna mwelekeo wa moyo unaoweka huru wa kukubali, kupokea na kulea nguvu na uongozi kutoka kwa wanaume wanaostahili, kwa njia zinazofaa mahusiano mbalimbali ya mwanamke.[655]

Lakini angalieni, Piper sasa anaupeleka ufahamu wake wa majukumu ya ndoa kwenye mahusiano *yote* kati ya wanaume na wanawake. Ikiwa yuko sahihi, basi ninapaswa kumwongoza binti yangu wa miaka minane aanze "kuupokea uongozi" wa kaka zake wanne. Je, kweli hili ndilo Mungu analotarajia kutoka kwa wanangu na binti yangu? Hebu tulishughulikie kwa ukamilifu kadiri tuwezavyo swali la kile ambacho Biblia inafundisha kuhusu uanaume na uanamke.

Kukamilishana Kama Fundisho

Mstari wa kwanza kabisa kuhusu wanadamu katika Biblia, katika sura yake ya kwanza, unatuambia kwamba "*mwanamume na mwanamke aliwaumba.*" Kibiolojia, Mungu aliiumba jamii ya wanadamu ikiwa na maumbo mawili tofauti ya kijinsia. Mapema katika Mwanzo 1, lugha ya usiku na mchana, na jua na mwezi, huenda ikatoa kielelezo cha jinsi mwanamume na mwanamke wanavyokamilishana. Sisi ni mkabala wa kila mmoja wetu. Kama vipande viwili vya fumbo la picha, tunajaza mapengo ya kila mmoja. Yesu alisisitiza tofauti ya jinsia kwa kurejelea Mwanzo 1: "Je, hamkusoma kwamba hapo mwanzo Muumba 'aliwaumba mwanamume na mwanamke'?"[656]

Sura ya pili ya Biblia pia inaonyesha *jinsi jinsia mbili zinavyokamilishana*. Tukiwachukua Adamu na Hawa kuwa vielelezo vya kwanza vya wanaume na wanawake kwa ujumla, basi sisi ni "wanaofanana na walio mkabala" (*kenegdo*) – tunakamilishana kama wenzi wa mkabala *na* tunashirikiana ili kutoa kilicho bora ndani ya kila mmoja. (Tukiyaweka mawazo haya pamoja, sisi ni "wenzi-washirika.")

655. Chanzo: Recovering Biblical Manhood and Womanhood, sura ya 1.

656. Mathayo 19:4. Inavutia kwamba ni yule Yesu wa uongo, wa Kinostiki, peke yake anayeiondoa tofauti hiyo: "Mtakapowafanya wawili kuwa mmoja … ili mwanamume asiwe mwanamume na mwanamke asiwe mwanamke … ndipo mtaingia [katika ufalme]" (Injili ya Tomaso 22).

Kwa hiyo kukamilishana ni wazo la Mungu! Mpaka hapa yote ni mazuri. *Lakini tunapoziuliza sura hizi za mwanzo za Biblia tofauti kati ya wanaume na wanawake ni ipi hasa, mbali na tofauti zao za wazi za kibiolojia, tunatatizika kupata majibu.* Hakika mwanamume hawezi kubeba mimba, kuzaa na kunyonyesha watoto, lakini ni nini kingine asichoweza kufanya, au asichopaswa kufanya? Na, mbali na kumpa mwanamke mimba, ni nini ambacho mwanamke hawezi kufanya? Ninapendekeza kwamba ni majibu machache tu yaliyo wazi yanayotolewa katika sura za mwanzo za Maandiko.

Kilicho karibu zaidi tunachoweza kupata kuhusu aina yoyote ya "utambulisho wa majukumu" ni namna Mungu anavyotoa adhabu katika Mwanzo 3. Mwanamke atapata uchungu katika kuzaa – je, hii ni njia ya Mungu ya kutambua kwamba mwelekeo wa maisha yake utakuwa kulea watoto? Na mwanamume atataabika na shamba – je, hii ni njia ya Mungu ya kuthibitisha kwamba yeye atakuwa mtoaji wa riziki?

Je, tunapaswa hata kuthubutu kukisia mambo mengi kiasi hicho kuhusu majukumu yetu kutokana na adhabu hizi? Kwani, je, kifungu hiki kinaeleza au kinaagiza? Tunapowafikiria wasomaji wa kwanza wa Mwanzo, tunatambua kwamba huenda kitu fulani kinaelezwa, si kuagizwa. Kimeandikwa kwa utamaduni wa kilimo, ambamo wanaume wangefanya upande wa kazi za shamba unaohitaji nguvu za mwili, wakati wake zao wangekuwa wakimnyonyesha mtoto wao wa sita.

Kwa kweli, hakuna kitu katika adhabu hizi kinachoagiza nyanja zilizotengwa kwa jinsia moja kwa wanaume na wanawake wote, wawe hawajaingia katika ndoa au wako katika ndoa, katika tamaduni zote. Badala yake, Mwanzo 1 inasisitiza kwamba mwanamume na mwanamke *wote wawili* wanahusika katika kulea watoto ("zaeni"). Hawa anaweza kuzaa watoto, lakini Adamu pia anawatunza na kuwalea watoto wao. (Katika Mwanzo 2 msimulizi anaashiria kwamba ni mpango wa Mungu mtoto alelewe na *wote wawili*, baba na mama.[657])

Na *wote wawili* wanahusika katika kulima mashamba ("mkaitiishe nchi"). Huenda ni kweli kwamba, kabla Hawa hajafika, Adamu anawekwa katika bustani ili

657. Tazama Mwanzo 2:24

kuilima, lakini tunaambiwa kwamba Hawa anapewa kwake kama msaidizi anayefaa na mshirika, hivyo ikiashiria kwamba anashiriki katika mzigo wa kazi.[658] Si kwamba kuna kosa lolote katika majukumu haya ya mtoaji riziki na mlezi, lakini wakamilishano wanapoyalazimisha kwa wanaume na wanawake *wote*, wanavuka mipaka ya fundisho lililo wazi la kifungu hiki.

Kwa ufupi, kuwa na maumbo mawili tofauti ya kijinsia, na wazo la kukamilishana, huenda yakaonekana wazi katika Mwanzo 1–3, lakini maagizo kuhusu majukumu na nyanja za kiume na za kike, au maana za uanaume na uanamke, hayaonekani.

Uanaume na Uanamke: Ni Kitu Kilichojengwa na Jamii?

Maswali kuhusu inamaanisha nini kuwa "mwanamume halisi" au "mwanamke halisi" yanazidishwa ugumu katika utamaduni wetu wa kisasa na ukweli kwamba wazo la kipostmoderni la jinsia kama "kitu kilichojengwa na jamii" limeshinda. Mbali na jinsia ya kibiolojia, sasa inadaiwa na wengi kwamba mawazo kama uanaume na uanamke ni matokeo ya malezi ya mtu na utamaduni wake zaidi sana kuliko vinasaba vyake.

Sehemu ya nguvu ya hoja ya utamaduni wetu ni kwamba chambuzi nyingi zinazojumlisha tafiti kuhusu wanaume na wanawake zinaonyesha hitimisho lile lile: mbali na tofauti za kibiolojia, mwanamume na mwanamke wa wastani wanafanana kwa namna ya kushangaza. Wasomi wengi wanahitimisha kwamba, athari za kitamaduni zinapozingatiwa, tofauti hizo ni ndogo mno kiasi kwamba hazistahili kutumiwa kama kanuni ya jumla.

Kabla hatujajaribiwa kulitupilia mbali hitimisho hili kama ajenda ya wanaharakati wa haki za wanawake inayopotosha matokeo ya sayansi za jamii,

658. Alastair Roberts hivi karibuni amependekeza tusome katika maandiko mambo zaidi kuhusu tofauti za kijinsia: Tukisoma Mwanzo 2 kwa mwanga wa Mwanzo 1, wito wa mwanamume, kama unavyoelezwa katika Mwanzo 2, kimsingi unalingana na kazi za siku tatu za kwanza za uumbaji: kutoa majina, kufuga, kugawanya, na kutawala. Wito wa mwanamke kimsingi unahusisha kujaza, kutukuza, kuzaa, kujenga ushirika, na kuleta uhai mpya – kazi zinazohusiana na siku tatu za pili za uumbaji. Ingawa njia hii ya kusoma inaweza kusisimua, ni mtazamo mpya na huenda ukawa mfano wa eisegesis ya kubuni (kuyasomea maandiko mawazo yetu wenyewe). Kama itakubaliwa (na nina shaka kwamba tunapaswa kuikubali), ningeiboresha hoja ya Roberts kwa kujumuisha "kutawala" katika wito wa wanawake pia: kwani siku ya 6 inahusu kwa msisitizo kutawala na kutiisha.

tukumbuke kwamba linaendana kwa kiasi fulani na fundisho la Mwanzo 1 na 2: wanaume na wanawake wameumbwa katika sayari moja (si mmoja kutoka Mirihi na mwingine kutoka Zuhura); wameumbwa kwa vitu vilevile ("mfupa" na "nyama"); na wameumbwa kwa sura na mfano uleule (wa Mungu). "Kufanana" ambako mwanamume na mwanamke wanashiriki na Mungu katika Mwanzo 1 kunapata mlinganisho katika "kufanana" kati ya mwanamume na mkewe katika Mwanzo 2. Pia, neno *kenegdo* huenda halisisitizi tofauti kama vile linavyosisitiza kufanana, ndiyo maana kuna tafsiri "anayefaa." Kuna ulinganifu kati ya mwanamume na mwanamke, "kufanana" kwa kibinadamu, ambako Adamu, hata alijaribu kwa bidii kiasi gani, hakuweza kukupata kwa mnyama yeyote wa bustani. Haya yote yanatusaidia tusizikuze kupita kiasi tofauti kati ya wanaume na wanawake.

Tikva Frymer-Kensky alichunguza wanawake katika Agano la Kale na akaona kwamba kinachosisitizwa ni ubinadamu wao, si uke wao:

Tunapopitia kumbukumbu za kibiblia kuhusu malengo na mbinu za wanawake, ukweli wa kushtua unajitokeza. Hakuna kitu cha "kike" cha kipekee katika jinsi wanawake wanavyoonyeshwa katika Biblia, hakuna kitu cha kike hasa katika malengo yao wala katika mbinu zao. Malengo ya wanawake ni malengo yale yale waliyokuwa nayo wahusika wanaume wa Biblia na waandishi wa hadithi hizo.[659]

Hata hivyo, kwa maoni yangu kuna tafiti za kutosha kuunga mkono wazo kwamba wanaume na wanawake, kwa wastani, wana tofauti za kiakili, za kisaikolojia na za kihisia, hata kama ni ndogo. Kutumia msemo ambao nimewasikia wachuuzi wa mitaani huko Mashariki wakiutumia: wanaume na wanawake ni "same, same, but different" ("sawa, sawa, lakini tofauti").

Tofauti

Fikirieni tofauti za ubongo wetu. Ubongo wetu umeundwa kufanya kazi kwa kupishana kati ya upande wa kulia, unaohusika na hisia za ndani na ubunifu, na upande wa kushoto, unaohusika na ukweli na uchambuzi. Katika ubongo wa

659. Tikva Frymer-Kensky, In the Wake of the Goddesses: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth, sura ya 11

wanaume, muunganiko wa neva, kwa wastani, huenda kutoka mbele hadi nyuma katika kila nusu, jambo linalowapa faida katika kutambua mambo na katika matendo yanayoratibiwa. Ubongo wa wanawake, kinyume chake, una njia nyingi zaidi sana zinazovuka kati ya nusu hizo mbili, jambo linalowawezesha kwa asili zaidi kuwasiliana na kutambua mambo. Inaonekana ndiyo sababu wanaume mara nyingi hutambua njia na kumaliza kazi moja moja vizuri zaidi, na wanawake hufanya vizuri katika kufanya kazi nyingi kwa wakati mmoja na katika kutatua matatizo pamoja kama kikundi. Na ndiyo sababu, kwa wastani, wanaume hufikiri zaidi kwa mstari mmoja na wanawake kwa namna inayojumuisha zaidi, kwa pande zote mbili na kwa kuzingatia mazingira.[660] Huenda hili linaeleza dhana maarufu kwamba wanaume, kwa wastani, hutafuta kukomaa kwa kujitenga, ilhali wanawake hufanya hivyo kwa kujiunganisha na wengine.[661]

Pia, picha za uchunguzi wa ubongo zinaonyesha tofauti katika kiasi cha sehemu ya kijivu (ambapo taarifa huchakatwa) na sehemu nyeupe (ambapo taarifa husafirishwa kwa umeme kwenda sehemu nyingine za mwili). Wanaume, wakiwa na sehemu nyeupe zaidi, hufanya vizuri kwa urahisi katika uratibu wa mwili, ilhali wanawake huchakata taarifa kwa haraka zaidi na kutambua ishara za kijamii.[662]

Jambo linalovutia zaidi kwa maoni yangu ni jinsi wanasayansi wa jamii walivyotambua vipimo kumi katika aina za haiba – kila kimoja kikipima jinsi mtu alivyo chini au juu katika huruma, adabu, ubunifu wa mawazo, bidii ya kazi, shauku, utulivu wa hali ya moyo, utaratibu, ujasiri wa kujieleza, fikra za uchambuzi, na uwezo wa kubaki mtulivu – na wamegundua kwamba, kwa

660. Tazama makala mbili kuhusu jambo hili: www.bit.ly/2ZR6n12 na www.cbsn.ws/2YaJ7L6

661. Carol Gilligan, In a Different Voice. Imenukuliwa na Tim na Kathy Keller: "The Meaning of Marriage", sura ya 6.

662. Alice Mathews, Gender Roles and the People of God, sura ya 13

wastani, wanaume na wanawake wanaangukia sehemu tofauti katika vipimo vingi kati ya hivi, kama inavyoonyeshwa katika jedwali lifuatalo.[663]

	Nafasi ya wanawake (kati ya 100)	Nafasi ya wanaume (kati ya 100)
Wenye huruma	61	39
Wenye adabu	59	41
Wenye ubunifu wa mawazo	56.5	44.5
Wenye shauku	55	45
Wenye utaratibu	54.5	45.5
Wenye bidii ya kazi	50	50
Wenye ujasiri wa kujieleza	48	52
Wenye fikra za uchambuzi	45	55
Wenye hali ya moyo thabiti	42.5	57.5
Wanaobaki watulivu	40	60

Ili kulielewa jedwali hili, fikirieni jozi mia moja za wanaume na wanawake zimeundwa kutoka kwa wanaume mia moja na wanawake mia moja waliochaguliwa bila mpangilio wowote. Kuhusu bidii ya kazi, uwezekano wa kitakwimu ni kwamba katika nusu ya jozi hizo, mwanamke atakuwa na bidii zaidi kuliko mwanamume, na katika nusu nyingine atakuwa mwanamume aliye na bidii zaidi – hili linaonyesha kwamba wana mwelekeo sawa wa kuwa na bidii. Kuhusu huruma, hata hivyo, katika jozi 61, mwanamke atakuwa na huruma zaidi kuliko mwanamume, lakini katika jozi nyingine 39, itakuwa kinyume chake.

Ingawa wanalingana kuhusu bidii ya kazi, angalieni kwamba wanawake, kwa wastani, wanapata alama za juu kidogo katika huruma, adabu, ubunifu wa mawazo, shauku na utaratibu, ilhali wanaume wanapata alama za juu katika ujasiri wa kujieleza, fikra za uchambuzi, hali ya moyo thabiti na kubaki watulivu.[664]

Inavutia sana! Lakini bado, tunapaswa kuuliza tunafanya nini na wastani huu? Hakika, hatupaswi kuufanya kuwa matarajio kwa kila mtu binafsi au kila

663. Chanzo: www.bit.ly/3pZn7OU

664. Tazama www.bit.ly/3q6HGJh. Kwa haki, sayansi za jamii bado hazijathibitisha kwa uhakika ni kwa kiwango gani wastani huu ni matokeo ya maumbile au ya malezi.

wanandoa. Kama mzazi, inaweza kuwa kwamba binti wa mtu ana fikra za uchambuzi zaidi kuliko kaka yake, ambaye ana huruma zaidi kuliko yeye. Vivyo hivyo, tunapogawa kazi, hatupaswi moja kwa moja kuwawekea mipaka wanaoomba kazi kwa msingi wa jinsia. Dorothy Sayers alisema,

Ni wanawake wachache ambao kwa kuzaliwa ni mafundi mitambo wa asili; lakini akiwapo mmoja, haina maana kujaribu kumshawishi awe kitu kingine. … Ikiwa [yeye] anaweza kuwa mwanasheria, daktari, mbunifu wa majengo au mhandisi wa daraja la kwanza, basi lazima aruhusiwe kujaribu. Kanuni [inapaswa kuwa] kwamba kazi inatangulia, kisha [inafunguliwa] kwa kila mtu, mwanamume au mwanamke, mnene au mwembamba, mrefu au mfupi, asiyevutia au mrembo, anayeweza kuifanya kazi hiyo vizuri kuliko watu wengine wote duniani.[665]

Hili ni tatizo moja kubwa la hoja ya ukamilishano ya kuagiza majukumu ya kijinsia. Ni sahihi kuhoji kwamba Mungu aliwaumba wanaume na wanawake kwa namna tofauti. Kwa wastani, huenda wanaume wana uwezo zaidi wa asili wa kushika usukani kwa sababu ya ujasiri wao wa kujieleza, ilhali wanawake, kwa wastani, huenda wamewezeshwa zaidi kupanga nyumba na kuwatunza watoto wadogo kwa sababu ya utaratibu wao na huruma yao. Lakini, kwa wale wanaume na wanawake ambao karama zao zinawafanya kuwa nje ya wastani, kuwalazimisha majukumu haya kungekuwa jambo lisilosaidia hata kidogo.

Kwa kweli, nina shaka kama inawezekana hata kuitumia Biblia kuunga mkono dhana za mazoea kuhusu jinsia.

Wanaume wa Biblia Wanaopinga Dhana za Mazoea Kuhusu Jinsia

Chunguzeni wahusika wa Biblia na huenda mkagundua kwamba dhana nyingi za kitamaduni tulizonazo sasa kuhusu uanaume na uanamke hazipatikani popote.

Wanaume Bezaleli na Oholiabu wanapotiwa mafuta na Mungu "kukata mawe" na "kuchora miti," tunaweza kufikiri kwamba hili linathibitisha kazi maalum kwa jinsia, ambamo wanaume hubeba mizigo mizito. Lakini tunafanya nini na ukweli

665. Dorothy Sayers, Are Women Human? Essays on the Role of Women in Society, uk. 19, 29. Imenukuliwa katika William Witt, Icons of Christ, sura ya 17

kwamba walipewa pia karama ya kubuni "kazi za ustadi" na kushona "mavazi yaliyofumwa"?[666] Au mfalme Daudi anapokimbilia vitani, au anapotupa jiwe lake kwenye kichwa cha jitu, tunaweza kumpongeza Mungu kwa kuchagua mwanamume kwa kazi hiyo, lakini tunafanya nini na yeye kupiga kinubi chake na kuandika mashairi yenye hisia nyingi? Au Yesu anapopindua meza hekaluni, tunapenda kuzungumzia ujasiri wake wa kiume, lakini tunasema nini kuhusu yeye kutaka kuwakusanya watu wake chini ya mabawa yake kama kuku avikusanyavyo vifaranga vyake?[667] Wanaume halisi hawalii? Basi, Yesu alilia machozi. Wanaume halisi hushika silaha? Yesu alimwambia Petro airudishe yake. Wanaume halisi hawaonyeshi upendo kwa wazi? Yesu alimruhusu Yohana aegemeze kichwa chake kifuani pake. Wanaume halisi hawafanyi kazi za nyumbani? Yesu alipika na kuandaa chakula kwa ajili ya wanafunzi wake na akawaosha miguu.[668]

Mara nyingi tunapenda kufikiri kwamba Paulo ni kielelezo cha sifa za "kiume" kama vile ukakamavu usiozuilika, hamu ya mafanikio isiyochoka, na kukabili hatari za kila aina. Hata hivyo, anapotafuta picha zinazoendesha na kuunda huduma yake, mara nyingi anashika zile za kike. Kwa kanisa moja, anasema, "Watoto wangu wapendwa, ambao kwa ajili yenu nina utungu tena mpaka Kristo aumbike ndani yenu."[669] Na kwa jingine, anasema, "Kama mama anayenyonyesha awatunzavyo watoto wake, 8 ndivyo tulivyowatunza ninyi."[670]

Au someni maneno ya Paulo katika Waefeso 5 kuhusu ndoa mara chache zaidi, na angalieni kile ambacho Yesu, mume mkamilifu, anamfanyia bibi arusi wake: anamwogesha, anamvika, anamlisha, anamlea, na anamfulia mkewe – katika utamaduni ule, hizi zilikuwa kazi za nyumbani.[671] Tusisahau kwamba kila msomaji wa kiume katika mifano ya Paulo ya Kristo/mume na kanisa/mke anafananishwa na bibi arusi wa Yesu. Wanaume, ambao mara nyingi hutafuta kujitegemea na kujitenga kwa sababu ya asili ya "uanaume" wao, wanapaswa kujifunza kutafuta ukaribu wa ndani na Kristo, mume wao, wanapopokea

666. Kutoka 31:1-10
667. Mathayo 21:12-17; 23:27
668. Shukrani kwa rafiki yangu, Margo Davies, kwa maarifa haya katika blogu yake: www.bit.ly/3mLLnlK
669. Wagalatia 4:19
670. 1 Wathesalonike 2:7-8
671. Mstari wa 27 huenda hata unarejelea jinsi anavyolipata na kulitunza vazi la harusi la mkewe.

utunzaji wake kwa moyo ulio wazi bila kujihami. Huku ndiko kupinga kwa kweli dhana za mazoea kuhusu wanaume.

Wanawake wa Biblia Wanaopinga Dhana ya Mazoea Kuhusu Jinsia

Pia tunachanganya uanamke wa "kimapokeo" na uanamke wa "kibiblia." Si wanaume tu wanaoua ili kuwalinda watu wao. Nimeona Biblia nyingi za watoto zikijumuisha hadithi ya Daudi na Goliathi, lakini hakuna hata moja inayosimulia hadithi ya Yaeli na Sisera, ambamo mwanamke Yaeli bila woga anapigilia kigingi cha hema ndani ya kichwa cha jemadari wa adui aliyekuwa akikimbia – akihakikisha ushindi ulio wa uhakika zaidi kwa watu wa Mungu.[672] Au vipi kuhusu yule mwanamke anayeuokoa mji wake uliozingirwa kwa kupanga kichwa cha mtu mmoja kikatwe na kutupwa nje ya ukuta, hivyo kuwatuliza maadui waliokuwa wamepiga kambi.[673]

Wanawake hawa ni tofauti kiasi gani na wale wa "kike" wa kawaida katika riwaya ya Jane Austen, ambao "daima huandika katika shajara kuhusu hisia zake, hupanga mikakati kuhusu matarajio yake bora ya ndoa, huzimia karibu katika kila dhiki ya kihisia, huvaa tabaka juu ya tabaka za nguo, pamoja na koseti linalobana, na hatarajiwi kufanya kazi."[674] Wao si kabisa wanawake ambao Elisabeth Elliot alikuwa akiwafikiria alipoufanya uanamke wa kibiblia kuwa kielelezo bora kwa namna isiyo sahihi: "Wanawake hujisalimisha, husaidia, na huitikia, wakati waume hutoa riziki, hulinda, na huanzisha. Mwanamke wa kibiblia ni mwanamke anayenyenyekea."[675]

Bila shaka, katika ulimwengu wa kale wa mfumo dume (na katika tamaduni za kimapokeo leo) wanawake walipaswa kuwatunza watoto, kuwaacha wanaume waongoze huku wao wakinyenyekea, na kuwapa starehe za chakula na tendo la ndoa wanaume ambao maisha yao yalimezwa na nyanja ya umma. Lakini ingawa Biblia inajishusha kwa ulimwengu kama huo, haiuthibitishi kama kusudi bora

672. Waamuzi 4. Vivyo hivyo, Yudithi katika Apokrifa, ambaye jina lake linamaanisha tu "mwanamke Myahudi," anatumia werevu wake kumkata kichwa jemadari wa adui, Holofernes.
673. 2 Samweli 2:22
674. Siwezi kupata mahali nilipoiona nukuu hii kwa mara ya kwanza, lakini si yangu.
675. Elisabeth Elliot, Let Me Be A Woman, uk. 50. Imenukuliwa katika Barr, Introduction

kabisa la Mungu – ukweli unaothibitishwa zaidi na wanawake wote wa Biblia waliopinga majukumu haya ya kawaida. Wakati mwingine hatuwezi kulikubali hili. Kwa mfano, upendeleo katika tafsiri unajitokeza katika vifungu vitatu[676] kuhusu wanawake: Biblia zetu zinatuambia kwamba Ruthu alikuwa "mwanamke mwema"; kwamba "mwanamke mwema ni taji la mumewe"; na kwamba mwanamke wa Mithali 31 anayapita "mema" wanayoyafanya wanawake wengine. Hata hivyo, neno la Kiebrania *nayil* linatafsiriwa kama "mwema" katika kila kimoja cha vifungu hivi *ingawa katika matukio yake mengine 95 katika Biblia, linapotumiwa kwa wanaume, linatafsiriwa "hodari," "shujaa wa vita," au "nguvu."*

Wanawake wa Biblia ni shupavu pia! Ikiwa Paulo katika Waefeso 5 anawaita si wanawake tu bali pia wanaume wajitambulishe na bibi arusi wa Kristo (na pia kufanya kazi za nyumbani kama yule mume mwema wa kanisa, Yesu), basi isitushangaze kwamba katika Waefeso 6 anawaita si wanaume tu bali pia wanawake kuwa askari katika jeshi la Kristo, wakizichukua ngao zao na panga zao na kulirudisha nyuma giza.

Mimi naunga mkono kabisa wanaume walio na nguvu katika Kristo, lakini sioni kwa nini tuhitaji kitu kingine chochote isipokuwa wanawake walio na nguvu katika Kristo pia – wakisimama imara pamoja nasi wanaume. Kwa yote yanayotawaliwa na giza katika ulimwengu wetu, tunahitaji kuiachilia nusu nyingine ya jeshi ijiunge nasi wanaume kama wapiganaji dhidi ya dhuluma na udanganyifu, kama wapigania uhuru wanaotafuta kuwaokoa walioonewa na waliojeruhiwa nafsi, na kama wabeba mienge na mabingwa katika kazi ya Kristo. Sizungumzii hapa tu kuhusu wakati ujao tunaoutumainia. Tena na tena, askari wanawake wa Kristo tayari wameleta matokeo makubwa mno kwa ajili ya Yesu. William Booth, mwanzilishi wa Jeshi la Wokovu, alikuwa akisema kwamba "wanaume wake bora walikuwa wanawake." Vivyo hivyo, kitabu *Life and Work on the Mission Field* kinaeleza kwamba "kadiri kazi ilivyokuwa ngumu zaidi na ya hatari zaidi, ndivyo uwiano wa wanawake kwa wanaume ulivyokuwa juu zaidi."[677]

676. Ruthu 3:11, Mithali 31:29, Mithali 12:4

677. Herbert Kane, Life and Work on the Mission Field, uk. 143. Imenukuliwa katika Bessey, Jesus Feminist, sura ya 8.

Kuzipuuza Dhana za Mazoea

Ukweli kwamba Biblia haitoi maana za uanamke na uanaume unaniambia kwamba huenda tumejikita kupita kiasi katika mawazo haya. Ndiyo, wanadamu ni wanaume na wanawake, na tunapaswa kuishi kwa kupatana na utambulisho wetu wa kijinsia ulio katika miili yetu, lakini Biblia karibu haina la kusema kuhusu asili ya uanamke au uanaume. Utafiti wa Tikva Frymer-Kensky kuhusu wahusika wa Biblia unaonyesha kwamba:

[Maandiko] hayatoi sifa zozote za tabia ya kibinadamu kama "za kike" au "za kiume," hakuna mgawanyo wa sifa kati ya ncha za 'kike' na 'kiume,' hakuna dokezo la tofauti za ncha pinzani kama vile uchokozi wa kiume – upokeaji wa kike, ubunifu wa kiume – uhifadhi wa kike, kujitokeza nje kwa kiume – kujizuia ndani kwa kike … au ncha zozote nyingine pinzani ambazo kwazo tumezoea kufikiria tofauti ya kijinsia.[678]

Ninapoandika haya, ninafungua Twitter na kusoma ujumbe wa profesa mmoja wa Chuo cha Theolojia cha Kibaptisti. Siku chache zilizopita, katika maandalizi ya Siku ya Mama, wakati ambapo ni kawaida kwa baadhi ya makanisa kumkaribisha mzungumzaji mwanamke, anaandika, "Nisikieni vizuri. Ikiwa kanisa lenu linakuwa na mhubiri mwanamke hata mara moja moja, mnapaswa kuliacha kanisa hilo."[679] Kisha anaonekana kulitarajia swali letu kuhusu ni shughuli gani basi wanawake wanakusudiwa kufanya, kwa sababu ujumbe wake unaofuata unawasifu wanawake wanaofua nguo, wanaoshona na kufuma, na kuwatunza watoto – shughuli zote ambazo, anasema, zikifanywa vizuri na wanawake zitapata thawabu kutoka kwa Kristo.[680] Ninapotazama ukurasa wake, ujumbe mwingine unajitokeza kuhusu jinsi "falme na mamlaka zinavyochukia mpangilio wa uumbaji, zinavyochukia uanaume na uanamke wa kibiblia, zinavyomchukia Mungu."[681] Imani zake zimepotoka: je, itakuwaje kama mkakati

678. Frymer-Kensky, In the Wake of the Goddesses: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth, uk. 141.
679. www.bit.ly/2ZNt9ai
680. www.bit.ly/3nQAwpC
681. www.bit.ly/2ZS465M

wa Shetani umekuwa kuifanya nusu ya jeshi iifungie nusu nyingine katika kazi za nyumbani? Kile ambacho Shetani *kwa kweli* anachukia ni wanaume na wanawake walioungana katika nguvu, wakisimama bega kwa bega katika vita vya kiroho na katika kuitangaza injili.

Tamko la Danvers linasema kwamba "tofauti katika majukumu ya kiume na ya kike zimeamriwa na Mungu na zinapaswa kupata mwangwi katika kila moyo wa mwanadamu." Lakini fikirieni jinsi kauli hiyo isivyosaidia. Kwa kuwa mwandishi wake mahali pengine anafafanua "kiume" kama "nguvu na uongozi" na "kike" kama "kukubali nguvu na uongozi wa mwanamume," hii inaashiria nini ikiwa wewe ni mwanamume na bado unaweza kukubali nguvu na uongozi wa mwanamke, au ikiwa wewe ni mwanamke mwenye nguvu anayetamani kuongoza? Inaashiria kwamba kuna kitu kisicho cha Mungu kinachofanya kazi ndani yako.

Ishara halisi ya kazi ya Mungu ndani ya wanaume na wanawake ni kwamba wote wawili wanatafuta kufanana na Kristo. Si siri Yesu yukoje. Pengine Ufunuo 5 ndio unaofupisha vizuri zaidi jinsi Yesu anavyovunja dhana zote za kimazoea. Humo, Yohana anaambiwa amtazame "Simba aliye wa kabila ya Yuda" ambaye ameshinda, lakini anapoinua kichwa chake kumwona, anashangaa kuona "Mwana-Kondoo, kama amechinjwa." Yesu ni simba asiyeogopa kitu, na pia ni mwana-kondoo aliyechinjwa. Anashika fimbo ya kifalme ya mamlaka, lakini pia anabeba makovu ya kupigiliwa misumari msalabani. Yeye ni mtukufu na pia mpole. Yeye ni mfalme na pia mtumishi. Anasimama wima, ametukuzwa hadi mbinguni, lakini pia anapiga magoti ili kutuchukua na kutukumbatia kifuani pake. Ana nguvu, lakini yuko tayari kuumizwa; ana mamlaka, lakini anafikika; ni thabiti, lakini ni mwenye kukubali; ananguruma, lakini analia; havunjiki, lakini alivunjwa.

Kwa wanaume (na wanawake) wale wenye msimamo thabiti, ingawa wakati mwingine wakali, ambao kwa asili huelekea zaidi kwenye sifa za Yesu zinazofanana na za simba, unakuja mwaliko wa Yesu: "[J]ifunzeni kwangu; kwa kuwa mimi ni mpole na mnyenyekevu wa moyo."[682] Kwa wanawake (na wanaume) wale wapole, lakini wanaoogopeshwa kwa urahisi, ambao kwa asili

682. Mathayo 11:29

huelekea zaidi kwenye sifa za Yesu zinazofanana na za mwana-kondoo, unakuja mwaliko wa Yesu: "[U]falme wa mbinguni hupatikana kwa nguvu, nao wenye nguvu wauteka."[683] Ili tuwe wazi: Biblia haituamuru kamwe tujitahidi kufikia viwango vya juu zaidi vya uanaume au uanamke. Badala yake, tunaitwa kufikia viwango vya juu zaidi vya kufanana na Kristo. Hatuulizi, "Je, ninatimiza wajibu wangu wa kuwa mwanamke au mwanamume 'wa kibiblia'?" Bali, "Je, ninamwiga Kristo?"

Ndiyo sababu Paulo anaandika, "Nilipokuwa mtu mzima, naliyabatilisha mambo ya kitoto," wala si, "naliyabatilisha mambo ya kike." Badala ya kulinganisha uanamke na uanaume, kama tunavyofanya mara nyingi, pengine tunapaswa kulinganisha vyote viwili na utoto. Watoto huelekea kusubiri maelekezo, kujifikiria wenyewe tu, kuwa na hofu na kuwategemea wengine kupita kiasi. Kinyume chake, tunajua kwamba tumekomaa katika uanamke na uanaume tunapokuwa tumejifunza kuwatumikia wengine, kutegemeana, na kuchukua hatua na uwajibikaji zaidi.

Lakini je, kuna amri *zozote* kabisa zinazohusu jinsia moja tu? Ninapendekeza kwamba ipo moja kwa ajili ya wanawake, na moja kwa ajili ya wanaume.

Uwakili wa Uzuri na Nguvu

Tuanze na agizo kwa wanawake linalohusu uzuri wao: "Nataka wanawake wajipambe kwa mavazi ya adabu, pamoja na staha na kiasi; si kwa kusuka nywele, wala kwa dhahabu, wala lulu, wala mavazi ya thamani; bali kwa matendo mema, kama iwapasavyo wanawake wanaokiri kumcha Mungu."[684]

Angalieni kwamba Paulo hakosoi, bali anathibitisha shauku ya mwanamke ya kuwa mzuri. Kwa kweli, mahali pengine anadokeza kwamba uzuri wa mwanamke ni kilele cha uumbaji.[685] Hata hivyo, hofu ya Paulo ni kwamba wanawake wengi huridhika kwa urahisi mno na uzuri wa juu juu tu, wa ngozini. Mwanamke wa Mithali 31 anasifiwa si kwa uzuri wake wa nje, ambao ni wa kupita, bali kwa upendo wake unaong'aa kwa Mungu. Katika kanisa la Efeso,

683. Mathayo 11:12
684. 1 Timotheo 2:9-10
685. 1 Wakorintho 11:15

inaonekana kulikuwa na wanawake matajiri waliotafuta kujivutia macho ya watu kwa mapambo yao ya fahari. Paulo anasema kwamba afadhali wamwelekee Yule asiyewahukumu kwa sura yao ya nje, bali kwa matendo yao yanayochochewa na upendo. Huenda pia Paulo anawakemea wanawake Wakristo waliokuwa wakivaa kwa namna ya kutamanisha kama njia ya kutumia uzuri wao kwa unyonyaji. Sipendekezi hata kidogo kwamba jinsi mwanamke anavyovaa inapaswa kuamua jinsi wanaume wanavyomtendea, au kwamba wanawake wanapaswa kamwe kujiona kuwa na jukumu la usafi wa kijinsia wa wanaume. Kila mwanamke yuko huru kuvaa jinsi anavyopenda, lakini wanawake wanaomcha Mungu wanapaswa kujivika, kwanza kabisa, upendo. Na upendo huo unapaswa *kwanza* kuelekezwa kwao wenyewe. Licha ya utamaduni wetu kudai kwamba unasherehekea uhuru wa mtu kujieleza, wanawake na wasichana wadogo hawajawahi kamwe kuteswa hivi na udikteta wa umbo kamili la mwili. Kwa kiasi kikubwa kutokana na ushawishi wa mitandao ya kijamii, viwango vya sonona, wasiwasi, na matatizo ya ulaji miongoni mwa vijana vinapanda kwa kasi kubwa.[686] Katika harakati zisizo na mwisho za kutafuta ukamilifu na "likes" zaidi na zaidi, shauku yetu ya asili ya uzuri imeharibika sura. Sura zetu za nje hazikukusudiwa kamwe kuwa na nguvu kubwa namna hii juu yetu, wala juu ya wengine.

Sasa niruhusuni niseme jambo kuhusu hili kwa mtazamo wa mwanamume. Katika Mahubiri yake ya Mlimani, Yesu anawaagiza *wanaume* wasiwatazame wanawake kwa kuwatamani – hawaagizi wanawake waepuke kuwa vitu vya kutamaniwa. Kama mwanamume, ninajua kwamba ninaweza kumtazama kwa kumtamani hata mwanamke aliyevaa kwa adabu. Na kama mwanamume Mkristo, nimekuja kutambua kwamba suluhisho la tamaa si kuepuka kuwatazama wanawake. Kwani Yesu aliwatazama wanawake kila wakati. Badala yake, mbinu bora ya vita katika usafi wangu ni *kuwaona kwa kweli* wanawake jinsi Mungu anavyowaona – si kama vitu vya kutosheleza tamaa za kimwili, bali kama wabeba mfano wa Mungu wenzangu.

Sasa tufikirie amri iliyotolewa kwa wanaume ambayo huenda inahusu nguvu zao za kimwili. Petro anamtaka mwanamume azitumie ipasavyo nguvu zake za kimwili anapokuwa pamoja na wanawake: "Ninyi waume … kaeni na wake zenu kwa

686. www.bit.ly/3bIo4mc

akili, na kuwapa heshima kama chombo kisicho na nguvu, na kama warithi pamoja nanyi wa neema ya uzima; kusudi kuomba kwenu kusizuiliwe."[687] Hata kama wanawake wanaweza kusita kuyakubali maneno ya Petro hapa, hayakukusudiwa kuwa dharau. Anaeleza tu jambo lililo kweli kila mahali: wanaume wazima karibu kila mara wana nguvu zaidi za kimwili kuliko wanawake. Wanaume wanapaswa hasa kutumia nguvu zao kulinda, na kamwe si kuumiza.

Inatisha kwamba ukatili wa majumbani ulianza kuonwa kuwa haukubaliki na kuwa kosa la jinai katikati tu ya karne iliyopita. Kama nilivyosisitiza mapema katika Sura ya 2, ilikuwa tu katika miaka ya 1960 ndipo wanawake walianza kuonwa kuwa sawa, na kwa hiyo, kuwekwa chini kwa wanawake kukaanza kuhojiwa. Kwa kweli, nilipata makala ya gazeti la miaka ya 1960 katika *New York Daily Mirror*, yenye kichwa, "Ikiwa Mwanamke Anahitaji, Je, Achapwe?"[688] Kwa kuzingatia wanaume wanne walioandika barua, jibu lao la pamoja ni: ndiyo! "Kunawafundisha nani ni bosi," anaandika mmoja aitwaye Teddy Gallel. "Wanawake wengi huelekea kusahau kwamba huu ni ulimwengu wa mwanamume, na wanaume wengi walioacha kuwa bosi wa familia wanatamani wasingefanya hivyo." Ninaishi katika nchi ambayo asilimia 50 ya wanawake – idadi ya kushtua – watabakwa au kunyanyaswa kingono katika maisha yao. Kila hadithi ya kusikitisha ni mfano wa mwanamume anayetumia nguvu zake kuwawinda wanawake, badala ya kuwalinda. Ni matumizi mabaya kama nini ya nguvu za kimwili za mwanamume!

Katika vita na mapigano ya Agano la Kale, nguvu kubwa za kimwili zilipohitajika, wanaume ndio waliopelekwa mstari wa mbele.[689] Maisha yao yalipokuwa hatarini, Mariamu na mtoto Yesu waliweza kumtegemea Yusufu kuwa ngao yao ya kimwili.[690] Kwa kweli, Paulo anatarajia waume wote wawe tayari kuyatoa maisha yao kwa ajili ya wake zao.[691] Tena, sitaki kutoa kauli ya jumla kwa kila hali. Huenda kukawa na nyakati ambapo mwanamke mzee katika

687. 1 Petro 3:7
688. www.bit.ly/3EI1Tcr
689. Kumbukumbu la Torati 20:7-8, Yoshua 1:14
690. Mathayo 2:13-14
691. Waefeso 5:25 na kuendelea

mashua inayozama anaona ni bora kumpa kijana mwanamume koti la mwisho la kuokoa maisha, au ambapo mke mwenye nguvu zaidi za kimwili anamkinga mumewe mwenye ulemavu dhidi ya hatari, au ambapo mwanamke kama Rahabu anaonyesha imani yake kwa Mungu kwa kuwaficha wanaume wakimbizi wasio na hatia katika nyumba yake.[692]

Jambo muhimu sana ni kwamba Petro, tofauti na wasomi wengi wa ukamilishano, hapanui udhaifu wa kimwili wa mwanamke kuwa udhaifu wa kihisia au wa kiroho – katika historia yote ya kanisa, wanawake wamedhaniwa kimakosa kuwa dhaifu kuliko wanaume kihisia, kiakili, kimaadili, na kiroho. Lakini hilo silo asemalo Petro, na kwa hakika halipaswi kutumiwa kuwazuia wanawake wasishike nafasi za huduma. Hivi karibuni nilisoma hoja iliyotolewa na mwanatheolojia mkuu wa vuguvugu la ukamilishano lenye maelfu ya makanisa, ambamo anasema kwa usahihi kwamba wanaume wameumbwa kuwa walinzi wa kimwili, na kisha anasema kwa usahihi kwamba sehemu kuu ya kazi ya wachungaji ni kulilinda kundi kiroho. Lakini kisha anahitimisha kimakosa kwamba kwa hiyo wanaume wanafaa zaidi kwa kazi ya kuongoza makanisa.[693] Ukweli ni kwamba, linapokuja suala la mambo ya maisha yasiyo ya kimwili, mwanamke anaweza kuwalinda wengine kama mwanamume, wakiwemo wanaume.

Kurejesha Kukamilishana Bila Ngazi za Mamlaka

Wakamilishano wanaanza mahali sahihi kwa kuthibitisha ukweli kwamba wanaume na wanawake wameumbwa tofauti na wanahitajiana. Lakini kisha wanakwenda mbali zaidi ya maandiko na kudai kwamba tofauti hizo "zilizoamriwa na Mungu" kimsingi zinahusu mamlaka na unyenyekevu tu. Kwao, kukamilishana kuna ngazi za mamlaka, na kwa hiyo kunasababisha kupotea kwa kukamilishana kwenyewe, kwa sababu kunaunda maeneo ya kanisa yaliyotengwa kwa wanaume peke yao, kama vile utawala wa kanisa na kuhubiri

692. Yoshua 2

693. Vivyo hivyo, Owen Strachan katika "The Grand Design" anahoji kwamba ujasiri na ukali unaohitajika ili kusimama dhidi ya giza la kiroho ni sifa za kiume kwa asili yake. Kwa hiyo wanaume wanapaswa kuongoza. Hata hivyo, maandiko anayoyatumia kuhoji hivyo – 1 Wakorintho 16:13-14, Isaya 19:16, 1 Wafalme 2:2 na Ezekieli 22:30 – hayaungi mkono dai lake. Kweli, nguvu za kimwili zinahitajika kwa vita vya kimwili, lakini vita vya kiroho havihitaji nguvu za kimwili, na kwa hiyo wanawake nao wanaweza kutumika kwa ujasiri katika mstari wa mbele wa kazi ya Mungu.

mimbarani, ambapo sauti ya mwanamume pekee ndiyo inayosikika. Kwa kufanya hivyo, wanadhoofisha hali ya jinsia mbili kukamilishana, ambayo ingeakisi mfano wa Mungu kwa ukamilifu zaidi.

Katika sura hii, nimejaribu kunyakua tena "kukamilishana" kutoka mikononi mwa "ukamilishano", na kuunganisha kukamilishana huko si na ngazi za mamlaka bali na kuheshimiana. Mpango wa Mungu si kwamba, kwa ujumla, wanaume wawaongoze wanawake, bali kwamba, kwa ujumla, wanaume waongoze pamoja na wanawake. Hakuna kitu katika Maandiko kinachohusisha uwezo wa kiakili au wa uongozi na jinsia yoyote. Tunachoweza kusema zaidi ni kwamba *kwa wastani* wanawake watafikiri au kuongoza kwa namna moja na wanaume kwa namna nyingine.

Tukizingatia miundo tofauti ya ubongo wa wanaume na wanawake, au yale mambo kumi katika jedwali lililotangulia katika sura hii, ambapo wanawake, kwa wastani, wana huruma zaidi na ubunifu zaidi, na wanaume, kwa wastani, wana msimamo thabiti zaidi na uwezo zaidi wa kuchambua mambo, je, ndoa zetu, huduma zetu, na mahali petu pa kazi hazingekuwa tajiri zaidi sana kama tungeunganisha nguvu zetu pamoja? Sote tunahitajiana ili kila mmoja awe yote aliyokusudiwa kuwa. Ikiwa wanawake na wanaume, kwa wastani, wameumbwa tofauti, basi timu ya uongozi ya wanaume na wanawake, kwa wastani, italeta uongozi ulio kamili zaidi sana kwa taasisi au jumuiya yoyote wanayoiongoza.

Inasikitisha kweli kwamba jamii iko mbele ya kanisa katika jambo hili, lakini faida ya kuwajumuisha wanawake katika ngazi za juu kabisa za uongozi, ingawa inachelewa kukubalika katika nchi nyingi, inaleta matokeo ya kushangaza. Katika utafiti mmoja wa kina,[694] imeonyeshwa kwamba timu za uongozi wa juu katika makampuni zinapokuwa na wanaume peke yao, hufanya maamuzi mazuri asilimia 58 ya nyakati. Hata hivyo, wanawake wakiongezwa katika timu hizo, uwezekano wa kufanya maamuzi mazuri unaruka hadi asilimia 73![695]

Tunapojaribu kukimbia mbio tukiwa na mguu mmoja uliofungwa plasta, tutachechemea na kurukaruka. Tukiwa na miguu miwili inayofanya kazi,

694. www.bit.ly/3BKuImw

695. Ikiwa timu ilikuwa na utofauti wa jinsia, umri, na mahali walipokulia na walipopata elimu ya juu, idadi hiyo inapanda hadi asilimia 87.

tunaweza kupiga hatua kubwa zaidi na kufika mbali zaidi sana. Ndivyo ilivyo kwa michango ya kipekee ya wanaume na wanawake inayokamilishana. Baada ya kueleza jinsi Mungu alivyowaumba wabeba mfano wake wa kiume na wa kike, msimulizi wa Mwanzo 1 anasema kwamba "Mungu akaona kila kitu alichokifanya, na tazama, ni chema sana." Si muda mrefu uliopita, katika nchi za Magharibi huenda ilionekana kuwa jambo la busara kutumia mguu mmoja tu (kwani ule mwingine ulidhaniwa kuwa duni: unaoelekea kukosa mantiki, kukosa uthabiti, na kuogopa). Sasa kwa kuwa utamaduni wetu umegundua vinginevyo, na maana na makusudi ya asili ya Maandiko yamerejeshwa, tunaweza na tunapaswa kukimbia kwa miguu yetu yote miwili.

Tuna mengi ya kutarajia kadiri tunavyoshirikiana zaidi, lakini ukweli kwamba sisi ni tofauti unamaanisha kwamba mambo hayatakuwa mepesi kila wakati. Utofauti huleta ukuaji na tija kubwa zaidi, lakini pia huleta utata na kutoelewana zaidi. Dhana zetu potofu za zamani ni ngumu sana kuziondoa. Hii ni angalau sehemu ya sababu ndoa inaweza kuwa ngumu sana. Hata hivyo, kigumu si kibaya – mara nyingi sana ni fursa ileile tunayohitaji ili kukua katika kufanana na Kristo.

Kwani lengo la maisha kama linavyoelezwa na Biblia si kuwa na uanaume zaidi au uanamke zaidi, bali kufanana zaidi na Yesu, ambaye ni Simba na pia Mwana-Kondoo.

15

HAWA HAFUNGIWI NYUMBANI

"Ni upumbavu mtupu kuwanyang'anya wanawake kazi zao za jadi na kisha kulalamika kwa sababu anatafuta kazi mpya. Kila mwanamke ni binadamu – mtu hawezi kurudia hilo mara nyingi mno – na binadamu lazima awe na kazi ya kufanya, ikiwa hataki kuwa kero kwa ulimwengu." Dorothy Sayers[696]

Hivi karibuni, mwalimu mmoja maarufu wa Biblia alipoulizwa angemwambia maneno gani mawili mhubiri mwanamke maarufu zaidi wa dhehebu la Southern Baptist, alijibu, "Nenda nyumbani." Hii haikuwa tu yeye binafsi kumdharau Beth Moore; ilikuwa pia ushauri unaoendana kikamilifu na theolojia yake ya ukamilishano.

Mwaka 1998, dhehebu la Southern Baptist, baada ya miaka ya majadiliano, liliidhinisha rasmi kufungiwa nyumbani kwa wanawake kama hatima yao waliyoamriwa na Mungu: "Mke … ana jukumu alilopewa na Mungu la kumheshimu mumewe na kutumika kama msaidizi wake katika kusimamia nyumba na kulea kizazi kijacho."[697] Kwa mujibu wa wakamilishano, Adamu anaweza kupaa juu kama kiongozi katika jamii, kanisani *na* nyumbani. Hawa hata hivyo, anapaswa kufikia upeo wa kuruka kwake ndani ya nyumba tu – lakini hata hapa anamsaidia tu Adamu, "kichwa cha nyumba," kwa kutunza nyumba na kuwalea watoto wake. Kama tulivyokwisha kuona, ubabe huu wa kiume si jambo jipya. Katika karne ya tano, Baba mmoja wa Kanisa aliwaeleza wanaume wenzake walio waume wazo hili:

696. Dorothy Sayers, Are Women Human? uk. 32.
697. Barry Hankins, Uneasy in Babylon, uk. 214–215. Imenukuliwa katika Barr, sura ya 1.

Mke ana wajibu mmoja tu: kuhifadhi kile tulichokusanya, kulinda mapato yetu, kuitunza nyumba yetu. … [M]aisha yetu yamegawanyika katika nyanja mbili za shughuli, ya hadharani na ya faraghani. Mungu alipozigawa hizi mbili, alimpa mwanamke usimamizi wa nyumba … [H]awezi kutoa maoni katika baraza la hadhara, lakini anaweza kutoa maoni yake nyumbani.[698]

Fundisho la aina hii linapunguza mchango kamili wa mwanamke katika jamii, kanisani, na – kwa kiasi kidogo – nyumbani. Bila shaka akina mama (na akina baba) wanapaswa kuwapenda watoto wao kwa mioyo yao yote, wakiwalea ndani ya nyumba salama, lakini vipi kuhusu wanawake wasioolewa? Au wale wasio na watoto? Hata katika miongo mingi ya maisha ya mama, miaka yenye shughuli nyingi ya kulea watoto (ikiwa atachagua kujitoa kwa kazi hii muda wote) haidumu milele. Kwa kulitukuza jukumu la nyumbani, ukamilishano unadhoofisha uzito wa kila jukumu lingine katika kila hatua nyingine ya maisha ambalo mwanamke anaweza kuwa nalo.

Sarah Bessey anasimulia jinsi alivyokulia katika kanisa ambamo alifundishwa theolojia pana kuhusu jinsi angeweza kumtumikia Yesu, na hivyo alitamani "maisha ya kuleta amani inayokomboa na ya kutafuta haki." Hata hivyo, alipohamia Kusini mwa Marekani, ambako huduma ya wanawake ililenga hasa akina mama wanaokaa nyumbani kulea watoto, alipitia "ufahamu wa kumfuata Yesu unaozidi kuwa mdogo siku baada ya siku."[699] Kwa kweli, fundisho hili la kuwafungia wanawake nyumbani, pamoja na kushindwa kwake kuona yote ambayo Mungu anayaona ndani ya mwanamke, linawafanya wanawake wengi kuishi maisha madogo, yaliyobanwa, yasiyotimia kwa muda, badala ya maisha makubwa, mapana.

Kuwasifu Akina Mama

Tafadhali msisikie kile ambacho *sisemi*. Kwa kupendekeza kwamba wanawake wamedidimizwa na fundisho linalosema mchango wao mkuu unapatikana katika umama, kwa hakika sitaki kudunisha jukumu la akina mama pia. Wao ndio

698. St John Chrysostom, On Marriage and Family Life
699. Sarah Bessey, Jesus Feminist, sura ya 3.

msingi wa familia na wa jamii zenye afya. Tunapaswa kuliheshimu jukumu hili na kulithamini kuliko yote. Daima ninanyenyekezwa na kushukuru kwa jinsi Julie anavyoyamimina maisha yake kwa ajili ya watoto wetu watano. Kati ya majukumu yake yote maishani, hili ndilo analolithamini zaidi, na watoto wetu na ulimwengu wametajirika kwa sababu hiyo.

Hata hivyo, Tamko la Danvers, linalowaita akina mama kuzingatia hasa nyumba na watoto, ni zao la utamaduni zaidi kuliko la Biblia. Mara nyingi mno na kwa urahisi mno, kanisa limechanganya kile kilicho cha kimapokeo – baba anayetafuta riziki na mama anayetunza nyumba – na kile kilicho cha kibiblia. Familia ya kimapokeo ni uvumbuzi wa kitamaduni wa hivi karibuni. Ni tangu Mapinduzi ya Viwanda tu ndipo akina baba kwa wingi walianza kuondoka nyumbani kwenda kazini. Hali hii ilienea hasa wakati wa kustawi kwa uchumi baada ya Vita vya Pili vya Dunia, ambapo baba angeweza kupata mapato ya kutosha katika mstari wa kuunganisha bidhaa kiwandani ili kulipia gharama zote za familia yake. Isipokuwa katika maeneo tajiri zaidi, familia ya aina hiyo imetoweka katika mandhari ya uchumi wa dunia. Kwa kweli, katika nchi yangu mwenyewe, ambamo asilimia 60 ya watoto wanalelewa na akina mama wasio na wenzi, na ambamo asilimia kubwa zaidi wanalelewa na akina mama wanaolazimika kutafuta kazi nje ya nyumbani, msisitizo uliopitiliza na matarajio kwamba akina mama wanaomcha Mungu wanapaswa, kwa hali bora, kujitoa kikamilifu kwa jukumu la nyumbani yamepitwa na wakati, na hata ni ya kikatili. Akina mama wanaohangaika kwa kweli hawahitaji hatia ya ziada. Zaidi ya hayo, hata mama wa Mithali 31 "huangalia shamba, akalinunua" na kwa fedha hizo "huwapa watu wa nyumbani mwake chakula."[700]

Je, Wameamriwa Kukaa Nyumbani?

Köstenberger anatoa kile kinachoitwa "msingi wa kibiblia" wa wakamilishano wa kuwafungia wanawake nyumbani:

Katika barua ya Paulo kwa Tito, wanawake wanaitwa kuwa "wafanyakazi nyumbani" na "kuwapenda waume zao na watoto wao." Furaha na kazi ya

700. Mithali 31:15-16

maisha ya wanawake itaishiwa vizuri zaidi mwanamke anapojiweka katikati ya familia yake na nyumbani kwake kwanza kabisa. Wakati huohuo, ukamilishano haukatazi kwamba wanawake wanaweza kufanya kazi nje ya nyumbani. [Hata hivyo] hakuna haja ya kurudi nyuma kutoka katika mpango wa Mungu kwa wanawake kuwa na kitovu chao katika familia na nyumbani, isipokuwa kuwe na sababu maalum kama vile ugonjwa wa mume, n.k.[701]

Kwa maneno mengine, wanawake wanaweza kufanya kazi nje ya nyumbani, lakini ikiwezekana, hawapaswi. Je, kweli Tito 1 inafundisha hivyo? Köstenberger anashindwa kuzingatia mazingira ya Kigiriki na Kirumi ya kanisa ambalo barua hii iliandikiwa. Kwa kuliondoa andiko katika muktadha wake, anatupa kisingizio.

Plato alisema kwamba mwanamume anapaswa "kuendesha mambo ya dola" (hilo ni eneo la hadhara) na mwanamke anapaswa "kuipanga nyumba yake, na kutunza kilicho ndani, na kumtii mumewe."[702] Philo alikuwa na msimamo wa kubana zaidi:

Mwanamke hapaswi kuwa mdaku, anayejiingiza katika mambo yaliyo nje ya shughuli za nyumba yake, bali anapaswa kutafuta maisha ya kujitenga. Hapaswi kujionyesha kama mzururaji barabarani mbele ya macho ya wanaume wengine, isipokuwa anapolazimika kwenda hekaluni, na hata hapo anapaswa kujitahidi kwenda, si wakati soko limejaa, bali wakati watu wengi wamekwisha kurudi nyumbani.[703]

Ilikuwa katika ulimwengu wa aina hii ndipo Paulo aliwahimiza wanawake kanisani "kuwa wafanyakazi nyumbani."[704] Ikumbukwe kwamba hili ndilo agizo pekee la aina hii katika Biblia. Paulo alijali kulinda heshima ya kanisa mbele ya watu wa Krete, ambako wanawake "wenye heshima" walitarajiwa kukaa nyumbani. Kushindwa kufanya hivyo, Paulo anaeleza mara moja, kungesababisha "neno la Mungu litukanwe"[705] machoni pa watazamaji

701. www.bit.ly/3SHnecQ
702. Plato, Meno, sehemu ya 71e–f
703. Philo. Chanzo: www.bit.ly/3kquueP
704. Tito 2:5. Tafsiri ya NIV "busy at home" (wenye shughuli nyumbani) inakosa maana kwamba wanawake waliweza kufanya mengi zaidi ya kazi za nyumbani na malezi ya watoto tu. Nyumba ya Kigiriki na Kirumi ndiyo ilikuwa mahali ambapo kazi nyingi zenye tija kiuchumi ziliweza kufanyika.
705. Tito 2:5

waliokuwa wakijaribu kufanya uamuzi kuhusu kundi hili changa la Wakristo. Mahali pengine, Paulo anasema kwamba kukaa nyumbani kungezuia dhana kwamba wanawake Wakristo walikuwa "wavivu, wakizunguka-zunguka nyumba kwa nyumba," na kuwa "wajishughulishao na mambo ya wengine, wakinena maneno yasiyowapasa."[706] Agizo hili "la kushughulika nyumbani" si kanuni wala amri ya ulimwengu wote. Ni hekima inayohusu hali maalum kwa ajili ya faida ya Injili.[707]

Andiko jingine ambalo wakamilishano hulitoa kama ushahidi wa kuwaweka wanawake (na si wanaume) katikati ya nyumba na malezi ya watoto ni 1 Timotheo 5. Tena, muktadha wa hali hiyo unapuuzwa. Bila shaka wajane maskini wanaozungumziwa katika sura hiyo, wale waliotegemea msaada wa kanisa, wanapaswa kutumia muda na nguvu zao kuwatunza watoto wao na wajukuu wao.[708] Na wajane vijana wanaoolewa tena, na hivyo kutunzwa na *paterfamilias* (baba wa nyumba) wao, wanapaswa nao kusimamia nyumba zao, wakiwemo watumwa na watoto.[709] Zaidi ya hayo, wakamilishano wanapuuza uwezekano kwamba baadhi ya wanawake wanaweza kupata kipato: Paulo anamwambia "mtu yeyote" (hii inawajumuisha wanawake) anayeweza kufanya kazi afanye hivyo, ili waweze "kuwatunza walio wao."[710]

Kwa kuhitimisha, Tito 1 na 1 Timotheo 5 kwa hakika si msingi wa kibiblia unaotosha kwa fundisho linalotamkwa kwa nguvu hivyo, la kipimo kimoja kwa wote. Wanawake wote kila mahali hawajaamriwa kuyaelekeza maisha yao hasa kwenye nyumba.

706. 1 Timotheo 5:13

707. Ni kweli kwamba idadi ndogo sana ya wanawake wa tabaka la juu walishiriki katika nafasi za hadhara kama wafadhili, wamiliki wa biashara, na maafisa wa umma. Lakini tabia ya aina hii ilikubalika tu kwa wanawake wa tabaka la juu – idadi kubwa mno ya wanawake wangelaumiwa kwa kutenda kama wanaume nje ya nyumbani. Kwa mfano, wanawake hawa matajiri walikuwa wachache mno katika makanisa ya kwanza kiasi kwamba mmoja wao alipoongoka, Luka aliona inafaa kulitaja (Matendo 13:50, 17:12, 34).

708. 1 Timotheo 5:3-4

709. 1 Timotheo 5:14

710. 1 Timotheo 5:8

Wanawake Wanaofanya Kazi

Si tu kwamba akina mama wengi duniani *wanalazimika* kufanya kazi; wengi *wanataka* kufanya kazi. Katika tamaduni za kabla ya enzi ya viwanda, kama ilivyo katika sehemu kubwa ya vijijini barani Afrika leo, wanawake walibanwa katika kazi walizoweza kufanya kwa sababu ya ukweli kwamba walipaswa kuzaa watoto wengi ili wawe nguvu kazi. Kwa sehemu kubwa ya maisha yao, wanawake hawa kwa kawaida walikuwa wajawazito au wakinyonyesha watoto wachanga, jambo lililomaanisha kwamba hawakuweza kufanya kazi nzito, wala kusafiri mbali na nyumbani. Kazi za karibu na nyumbani walizoweza kufanya zilijumuisha kushona nguo, na kuwalisha na kuwatunza watoto wadogo, wagonjwa, na wazee. Wanaume, wakiwa na nguvu zaidi na huru kuondoka nyumbani, waliweza kufanya kila aina nyingine ya kazi, ikiwemo kushika nafasi za hadhara katika jamii.[711]

Katika insha yake maarufu ya mwaka 1971, *Are Women Human?* (Je, Wanawake Ni Binadamu?), Dorothy Sayers anataja aina za kazi za kujipatia fedha ambazo wanawake wa kabla ya enzi ya viwanda waliweza kufanya, kama vile kusokota nyuzi, kutia rangi vitambaa, kufuma, kuandaa vyakula kwa hafla, kutengeneza pombe, kuhifadhi vyakula, kutengeneza achari, na kusimamia mashamba. Kisha yanakuja Mapinduzi ya Viwanda na …

Ni sawa kabisa kusema kwamba mahali pa mwanamke ni nyumbani – lakini ustaarabu wa kisasa umezitoa shughuli hizi zote za kupendeza na zenye faida nje ya nyumba, ambako wanawake walizisimamia, na kuzikabidhi kwa viwanda vikubwa, ili ziongozwe na kupangwa na wanaume wanaoongoza viwanda vikubwa. Ni upumbavu mtupu kuwanyang'anya wanawake kazi zao za jadi na kisha kulalamika kwa sababu anatafuta kazi mpya. Kila mwanamke ni binadamu – mtu hawezi kurudia hilo mara nyingi mno – na binadamu lazima awe na kazi ya kufanya. … Kazi, kimsingi, si kitu ambacho mtu hufanya ili kuishi, bali ni kitu ambacho mtu huishi ili akifanye. … {K}ila mtengenezaji na kila mfanyakazi

711. Carrie Miles, The Redemption of Love: Rescuing Marriage and Sexuality from the Economics of a Fallen World, uk. 43-46. Imenukuliwa katika Witt, Icons of Christ, sura ya 7.

ameitwa kumtumikia Mungu katika taaluma au kazi yake – si nje yake.[712]

Katika kauli hii, Sayers anafichua tafsiri potofu ya wakamilishano kwamba "kukaa nyumbani" kulimaanisha kwamba mwanamke mcha Mungu katika Krete au Efeso ya kale hakujipatia riziki: katika karne ya kwanza, "nyumbani" ndipo *mahali* wanawake walipofanya kazi ya kujipatia kipato – "kusokota nyuzi, kutia rangi vitambaa, kufuma, kuandaa vyakula kwa hafla, kutengeneza pombe, kuhifadhi vyakula, kutengeneza achari, na kusimamia mashamba." Hata hivyo, hata katika nyakati za Biblia, baadhi ya wanawake walijishughulisha na kazi za nje ya nyumbani: Debora alikuwa mwamuzi na mwanamkakati wa kijeshi; Esta, malkia na mtunga sheria.

Katika Agano Jipya, tunakutana na mjasiriamali Lidia kutoka Thiatira, mji ulioko Uturuki uliojulikana kwa utengenezaji na uuzaji wa rangi ya zambarau. Huko, alinunua rangi hiyo, na kuisafirisha hadi kwenye nyumba yake nyingine huko Ugiriki, ambayo huenda pia ilitumika kama mahali pa biashara yake. Katika ndoto, Paulo alimsikia "mwanamume wa Makedonia" akimwita. Ni mshangao ulioje kugundua kwamba "mwanamume" huyu kwa kweli alikuwa Lidia, mwanamke, tena asiyeolewa! Na si mwanamke yeyote tu, bali alikuwa mwongofu wa kwanza wa Paulo barani Ulaya. Baada ya kuufungua moyo wake kwa Injili, kisha alifungua nyumba yake na mahali pake pa biashara, ambapo sasa palitumika kwa kazi tatu, kama mahali pa kukutania kwa kanisa jipya la mji huo.[713] Kila mwanamke, hasa wale wasioolewa, anaweza kutiwa moyo na bidii ya Lidia ya kutafuta mafanikio, mafanikio yake ya kikazi, na matunda ya huduma yake (na pia kukataa kubanwa na imani yoyote ya ukamilishano kwamba ndoa ndiyo kusudi la kweli lililo bora kwa wanawake).

Kisha, katika kitabu cha Matendo tunakutana na Tabitha, au Dorkasi, aliyebobea katika kuchangisha fedha ili aweze kushona mavazi kwa ajili ya wajane katika mji wa Yafa. Petro alipomfufua kutoka kwa wafu, watu wa kwanza waliokuja kusherehekea muujiza huo walikuwa wajane hawa aliowavika mavazi.[714] Mfano wake, ukiwa wa pili tu baada ya ule wa Msamaria Mwema, umeyavuvia makanisa

712. Dorothy Sayers, Are Women Human? uk. 32; na Dorothy Sayers, Why Work? (Chanzo: www.bit.ly/31wL85K)
713. Matendo 16:11-16, 40
714. Matendo 9:32-43

kuhudumia mahitaji ya walio hatarini zaidi, na pia kuanzisha mashirika ya hisani, kazi za misaada na mashirika yasiyo ya kiserikali.

Wanawake hawa wote wa Biblia walileta mabadiliko kwa maisha yao nje ya nyumba zao. Hata hivyo, Wakristo wa kiinjili nchini Marekani, kitakwimu, ndio kundi "linalositasita zaidi" kuhusu wanawake kufanya kazi nje ya nyumbani[715] na pia ndio wasioridhika zaidi na mwanamke kuwa mkurugenzi mtendaji wa kampuni (CEO) au rais. Wasiwasi huu ulioenea bila shaka unatokana na hisia iliyoenea miongoni mwa wakamilishano wengi wanaoamini kwamba sababu ya mamlaka ya mwanamume ni kwamba Adamu aliumbwa kwanza, kabla ya Hawa. Ikiwa ngazi za mamlaka kati ya mwanamume na mwanamke kweli ni kanuni ya uumbaji, basi haiwezi kutumika kanisani tu bila kutumika pia katika jamii – ndiyo sababu ya kusitasita kulikoenea miongoni mwa Wakristo wa kiinjili kuongozwa na mwanamke katika eneo lolote la maisha.

Lakini cha ajabu, inaonekana Paulo hakupata ujumbe huu! Ingawa anadaiwa kuwa ndiye aliyeueleza "mpangilio huu wa uumbaji," anaonekana kutoujua kabisa anapowaambia watumwa, ambao nusu yao walikuwa wanaume, wawanyenyekee mabwana zao,[716] wengi wao wakiwa *materfamilias* (mama wa nyumba) wanawake. Wajane wangekuwa na mamlaka kamili, ilhali wake wangekuwa na mamlaka waliyokabidhiwa juu ya watumwa wao. Vivyo hivyo, Paulo anaonekana kutojua lolote kuhusu hofu ya Piper kwamba "ushawishi wa mwanamke juu ya mwanamume unapokuwa wa kibinafsi na wa kuelekeza, utapingana … na mpangilio wa Mungu wa uumbaji." Ukweli kwamba Paulo alitarajia *materfamilias* atumie mamlaka juu ya watumwa wanaume, sawa na mabwana wanaume, ni uthibitisho kwamba asingekuwa na tatizo lolote na wanaume kuwanyenyekea wakubwa wao wa kazi wanawake, kama Baraka alivyofanya zamani kwa Debora.

Pamoja na vikwazo hivi vilivyofichika lakini visivyoweza kukanushwa, wanawake wanaofanya kazi pia wamelazimika kukabiliana na udhalilishaji na udhalimu wa

715. Utafiti wa Barna wa mwaka 2017 uligundua kwamba Wakristo wa kiinjili ndio kundi "linalositasita zaidi" katika kuunga mkono kazi ya wanawake nje ya nyumbani: ni asilimia 52 tu "wanaoridhika na uwezekano wa baadaye wa kuwa na wanawake wengi kuliko wanaume katika nguvu kazi" (asilimia 20 chini kuliko Wamarekani kwa ujumla). Chanzo: www.bit.ly/3CNBtoX

716. Waefeso 6:9, Wakolosai 4:1

Pengo la Mishahara Kati ya Jinsia. Ingawa Mapinduzi ya Viwanda yaliwaleta wanawake wengi sokoni, ambako wangeweza kupata kipato nje ya nyumbani, pia yaliimarisha kudharauliwa kwa wanawake haohao kwa kuwalipa kidogo kuliko wenzao wanaume. Mwaka 1833, James Mitchell, kamishna wa viwanda wa Uingereza, alitoa sababu hii: "Ujira wake mdogo haumshawishi kuacha kuwatunza watoto wake mwenyewe. Kwa hiyo maumbile yanahakikisha kwamba makusudi yake hayatakatishwa."[717]

Njia mojawapo ambayo ukamilishano unaendeleza udhalimu huu katika makanisa mengi ni katika kuajiri watumishi wakuu wa huduma. Wanaume huelekea kulipwa zaidi kwa sababu ya hali ya "kitawala" ya kazi yao, ilhali wanawake, ambao huenda wana majukumu mazito ya uongozi vilevile, mara nyingi hulipwa kidogo kwa sababu, kwa msimamo wa kitheolojia, kazi yao inadhaniwa kuwa ya kusaidia zaidi kuliko ya kimamlaka.

Yesu na Paulo Hawasifu Kamwe Jukumu la Nyumbani

Inavutia kwamba Yesu na Paulo ndio watu wawili wa Biblia wanaopinga zaidi msisitizo wa sasa wa wakamilishano juu ya kuwafungia wanawake nyumbani. *Angalieni, kwa mfano, jinsi Yesu anavyopindua utambulisho wa mwanamke kama mama.* Katika utamaduni ule, kusudi kuu la mwanamke lilikuwa kuzaa watoto, hasa wana wa kiume. Tumbo tasa lilichukuliwa kuwa ishara ya kutopendezwa kwa Mungu. Lakini Yesu hakukubaliana na hilo. Tunaambiwa kwamba wakati mmoja, Yesu alipokuwa akifundisha, "mwanamke mmoja katika mkutano alipaza sauti yake, akamwambia, 'Heri tumbo lililokuchukua, na maziwa uliyonyonya.'" Badala ya kuipokea sifa hiyo kwa niaba ya Mariamu, alijibu, "Afadhali, heri walisikiao neno la Mungu na kulishika."[718] Kwa nini Yesu anaonekana kukosa adabu hivi? *Kwa sababu alitaka kuhamisha kitovu cha thamani kuu ya mwanamke kutoka katika jukumu lake la nyumbani na la kulea watoto, kwenda kwenye uhusiano wake na Mungu.* Kwa mujibu wa Yesu, uhusiano wa mtu na mwenzi wake wala na mtoto wake si kiini cha utu wake. Kuwa mwanafunzi wa Yesu ndiko kiini. Si kuzaa, bali kuumbwa upya kwa neno la Mungu ndilo jambo

717. Beth Allison Barr, The Making of Biblical Womanhood, uk. 164
718. Luka 11:27-28

la muhimu zaidi. Si kuwa na mwana au binti, bali kuwa mwana au binti wa Mungu – hiyo ndiyo tuzo ya kweli ya maisha.

Kama mwanamume mwenye familia mwenyewe, ninathamini kila msukumo ninaoweza kupata kuhusu jinsi ya kuyamimina maisha yangu kwa ajili ya familia yangu – lakini lazima tukiri kwamba Yesu mara kwa mara alipinga sanamu ya kuelekeza sehemu kubwa mno ya maisha yetu kwa familia zetu za kibaiolojia. Ingawa yeye ni mwana mpendwa, pia anasema, "Apendaye baba au mama kuliko mimi, hanistahili; na apendaye mwana au binti kuliko mimi, hanistahili."[719]

Vivyo hivyo, Paulo anasema kwamba kuolewa kunaweza kuzuia jambo lenye kipaumbele cha juu zaidi, yaani kumtumikia Mungu:

Mwanamke asiyeolewa, au mwanamwali, hujishughulisha na mambo ya Bwana: lengo lake ni kujitoa kwa Bwana katika mwili na roho. Lakini yeye aliyeolewa hujishughulisha na mambo ya dunia – jinsi atakavyompendeza mumewe. Nasema hayo kwa faida yenu wenyewe; si ili niwategee tanzi, bali mpate kuishi kwa namna ipasavyo, mkimhudumia Bwana bila kuvutwa na mambo mengine.[720]

Kauli ya Paulo si kanuni isiyo na masharti, kwa sababu anataja kile anachokiita "dhiki iliyopo sasa,"[721] lakini kwa kuzingatia hisia zake, naona haiwezekani kabisa kwamba angeidhinisha, kama vile Yesu asingeidhinisha, Tamko la Danvers – ambalo linapaswa kuonekana jinsi lilivyo: jaribio la kuchanganya imani, yaani kuyaoanisha mafundisho ya Maandiko na sanamu ya familia ya kimapokeo iliyobuniwa hivi karibuni.

Ninapopitia kwa makini maandishi mengi ya Paulo, ninapata pongezi moja tu kwa mama. Katika Warumi 16, anamsalimu mama yake Rufo "ambaye amekuwa mama [kwake] pia." Mimi pia ninamsifu Mungu kwa ajili ya akina mama wale kanisani ambao wamenichukua chini ya mbawa zao nyakati fulani! Lakini hata hapa, Paulo hampongezi kama mama wa kibaiolojia, bali kama mtu anayewahudumia watu wa Mungu kwa namna ya kimama.

Miswada Ambayo Roho Hakuiandika Kamwe

719. Mathayo 10:37-38
720. 1 Wakorintho 7:34-35
721. 1 Wakorintho 7:26

Ingawa maendeleo ya utamaduni wowote kadiri unavyobadilika yanaweza kuleta changamoto mpya kwa Ukristo, mwelekeo wa hivi karibuni katika jamii ya kisasa ya Magharibi wa kuona wanawake wengi zaidi mahali pa kazi, na akina baba wengi zaidi wakishiriki moja kwa moja zaidi katika kulea watoto, haupaswi, ninaamini, kukataliwa kama jambo baya.

Wala kaya ya kale ya Kigiriki na Kirumi, wala familia ya kimapokeo ya miaka ya 1950 si miswada ambayo Roho ameiandika kwa ajili ya wanawake wote na wanaume wote. Roho hawaongozi wanaume wote kuwa watafutaji riziki na wafanya maamuzi, kama vile asivyowaongoza wanawake wote kuwa watunzaji wa nyumba na walezi wa watoto. Wanaume na wanawake wanaweza kutekeleza baadhi au yote ya majukumu haya, lakini tusiunganishe, kama wakamilishano wanavyofanya, familia ya kimapokeo na wito wa kiroho. Matokeo yake ni kuzuia tu mchango kamili wa wanawake, na pia kudhoofisha utayari na uwezo wa mwanamume wa kutoa nafasi kwa mchango na sauti ya wanawake kanisani na katika jamii.

Ingawa wanawake wengi wanaweza kustawi katika majukumu ya kimapokeo, na kupata wito wao ndani yake, kudhani kwamba wanawake wote watafanya hivyo au wanapaswa kufanya hivyo si kosa tu, bali pia ni kinyume cha Biblia. Kwa baadhi ya wanawake, majukumu haya ya kimapokeo yanageuka kuwa "kongwa la utumwa" ikiwa wanadhani kwamba Mungu ndiye aliyeandika mswada unaofundisha kwamba "wito wa juu kabisa wa mwanamke [ni] kuboresha maisha ya mumewe na watoto wake, … kwamba wanawake wanapaswa kujizoeza kujinyima na kutii; [na] kuzima matamanio na ndoto zao binafsi kwa ajili ya familia zao."[722]

Mojawapo ya mambo yanayosisimua ya kumwona mke wangu kama mshirika wangu, na si tu msaidizi wangu katika malezi ya watoto na huduma, na pia katika kazi na kupata kipato, ni kwamba kunaruhusu utofauti mwingi katika safari yetu pamoja. Kwa miaka yetu mingi hadi sasa kama wazazi, mimi ndiye niliyepata sehemu kubwa zaidi ya kipato kila mwezi. Sasa, tumejikuta mahali ambapo mke wangu anapata zaidi, na wakati hili linaniwezesha kuandika vitabu na kusomea shahada nyingine, pia nimepata pendeleo la kuchukua kazi nyingi

722. Beth Allison Barr, The Making of Biblical Womanhood, sura ya 7.

zaidi zinazohusu nyumba na watoto. Kwa kweli limekuwa pendeleo (ingawa watoto wangu huenda wasikubaliane kabisa – milo ya mama yao daima inapendwa zaidi kuliko yangu). Hata hivyo, kwa hakika ningechagua ushirikiano huu unaobadilika-badilika kuliko kubanwa katika majukumu yasiyobadilika muongo baada ya muongo.

Wakati huohuo, hakuna kosa lolote kwa wanandoa wanaochagua njia ya kimapokeo zaidi. Kuna aina fulani ya furaha ambayo watu wengi huipata kwa kuchagua tu mswada wa kihafidhina zaidi. Lakini hatupaswi kuufanya mpangilio huo kuwa kielelezo cha mapenzi ya Mungu kwa wanandoa wote. Theolojia ya Biblia nzima hairuhusu hitimisho hilo. Kauli zozote za jumla zinazoweza kuwepo, kuna tofauti za kutosha kukataa wazo kwamba akina mama wote wanafaa zaidi kuandaa mkate, ilhali akina baba wote wanafaa zaidi kutafuta mkate. Hata hivyo, kile ambacho Biblia *inafundisha* ni umuhimu wa wanandoa kushirikiana kama timu kwa ajili ya ustawi wao wa pamoja na kwa ajili ya huduma kubwa kabisa kwa wengine.

Ninapowafikiria wanandoa ninaowajua, baadhi ya wake wanatamani sana kukaa nyumbani, ilhali wengine wanaogopa hata kulifikiria wazo hilo. Baadhi wanatamani muda zaidi na watoto wao, wengine wanaomba muda zaidi nje ya nyumbani. Baadhi wanaacha kwa furaha matarajio yao ya kikazi; wengine wameazimia kuendelea kupiga hatua katika fani yao. Hakuna kielelezo kimoja bora. Baada ya kusema hayo, kielelezo chochote ambacho mtu anakichagua, Paulo anaonekana kudokeza kwamba, isipokuwa mtu ni mzazi peke yake, wake na waume *wote wawili* wanapaswa kushiriki katika maisha ya nyumbani na katika kulea watoto wao[723] – kukuza kizazi kijacho ni kazi muhimu sana kiasi kwamba inastahili nguvu zetu na dhabihu zetu za pamoja.

723. 1 Timotheo 5:14 inawataja wake wanaolea watoto na kusimamia nyumba zao, ilhali 1 Timotheo 3:4,12 inawataja waume wanaosimamia nyumba zao na kulea watoto wao.

16

Matokeo ya Kivitendo kwa Makanisa

"Swali la kitheolojia, ingawa ni muhimu, kwa kweli si kiashiria kikuu cha kama wanawake wanatumia karama zao za uongozi na karama nyingine kikamilifu katika huduma au la. Jambo la msingi ni utamaduni tunaoujenga. Je, sisi ni utamaduni unaoangalia karama kuliko jinsia? Je, tuko tayari kumkaribisha kila mtu katika fursa, au hatujawahi kulifikiria jambo hilo?" Kadi Cole[724]

Mojawapo ya mambo yaliyoniamsha kuona kosa la kimafundisho la ngazi za kijinsia katika kanisa langu mwenyewe ilikuwa mgongano wa kimawazo uliokuwa ukiongezeka ndani yangu. Licha ya karama za kiroho kubwa, na wakati mwingine bora zaidi, zilizoonekana wazi ndani ya wanawake wengi niliowajua – ni wanaume tu waliowekwa wakfu kwa ajili ya uongozi wa juu, na kwa hiyo kuruhusiwa kuchangia wakiwa na mamlaka halisi ya kiroho.

Nilipochunguza kwa kina zaidi msingi unaodaiwa kuwa wa kibiblia wa katazo hili la jumla, nilianza kuona nyufa katika hoja zinazotumiwa kutetea kuwatenga wanawake. Nikipitia kwa makini kila andiko, niligundua pia maandiko na hoja nyingi za ziada ambazo inaonekana zilikuwa zimepuuzwa na duru yangu ya ukamilishano, kwa sababu hazikuwafaa. Badala ya kusoma mamlaka na unyenyekevu kati ya mwanamume na mwanamke kama tafsiri inayounganisha Maandiko yote, niligundua kitu bora zaidi sana: hermeneutiki (namna ya kufasiri Maandiko) inayooanisha na kuweka huru, ya kuheshimiana kati ya mwanamume na mwanamke katika huduma ya kanisa, katika ndoa, nyumbani, na katika jamii pia.

724. www.bit.ly/2ZRzaCO

Kwa uzoefu wangu, makanisa mengi yameanza kuona nyufa hizohizo katika theolojia yao ya kuwatenga wanawake, lakini hata hivyo yanahisi kupooza, yasiweze kubadili msimamo wao kwa sababu ya matokeo ya kivitendo. Mara nyingi sana, kuangalia kinachofaa kwa vitendo kumethibitika kuwa nguvu kubwa zaidi kuliko ufafanuzi safi wa Maandiko.

Kwa hiyo, katika sura hii, hebu tuwe wa kivitendo kadiri tuwezavyo kwa kushughulikia mahangaiko ambayo si ya kitheolojia sana, lakini ni halisi kabisa na ya kivitendo, yanayohusu kuishi kulingana na theolojia ya uongozi wa kanisa inayojumuisha jinsia zote zaidi.

Achilieni Dhana Zenu

Kwa uzoefu wangu, makanisa mengi, bila kujali msimamo wao kuhusu uongozi wa wanawake, yanaweza kuhangaika kuwafikia wanaume na kuwainua katika uongozi. Kwa hiyo inaeleweka kwamba baadhi wanaogopa kwamba ikiwa wanawake (zaidi) watapewa nafasi ya kuongoza na kuhubiri, kanisa litapoteza zaidi uwezo wake wa kuwavutia na kuwabakiza wanaume.

Hata hivyo, kwa namna ileile ambayo makanisa yenye timu za uongozi zinazozeeka yanahitaji kutafuta kuongeza viongozi vijana, bila kuwaondoa tu wote waliozeeka, timu zenye wanaume peke yao zinapaswa kutafuta kuongeza wanawake wenye karama bila kuwaondoa wanaume wenye karama zinazofanana.

Zaidi ya hayo, viongozi wanawake si lazima kila mara wawe na haiba ya "upole na usikivu" – ingawa wanawake wengi ni wapole (kama Yesu), wengine wengi ni wenye nguvu na wanaoelekeza (kama Yesu). Hatupaswi kudhani kwamba kiongozi mwanamke yeyote atakayeongezwa ataleta tu upande wa kihisia zaidi na wa ushirikiano zaidi katika ujumbe na maamuzi ya kanisa (ingawa huenda kweli akafanya hivyo).

Wakati huohuo, tunahitaji kuwafundisha wanaume kwamba kadiri wanawake wengi zaidi wanavyojitokeza kuongoza pamoja nao, si wito hata kidogo kwao

kujiondoa. Kama mzee mwenzangu Jen Pedersen anavyosema, "Wanaume wanapokaa tu bila kuchukua hatua, ni rahisi mno kwetu sisi wanawake kuinuka – lakini kusudi bora la Mungu ni kwamba wanaume wenye nguvu na wanawake wenye nguvu wasimame pamoja."

Hata baada ya kanisa kubadili theolojia yake ili kuwajumuisha wanawake katika ngazi za juu zaidi za huduma, inaweza kuchukua muda kwa wanawake kuinuka na kuzichukua fursa hizi mpya. Badala ya kuwaachia wanawake tu jambo hilo, tunaweza kuchukua hatua za kubadili utamaduni wa kanisa kuhusu uongozi wa wanawake.

Katika jambo hili, huenda tukahitaji kukiri na kuacha viwango viwili vya kibaguzi kwa misingi ya jinsia. Hili ni kweli si kanisani tu bali katika sekta zote za jamii. Ninamfikiria Taylor Swift alivyojaribu kupinga jambo hilohilo katika uwanja wake: "Kuna msamiati tofauti kwa wanaume na wanawake katika tasnia ya muziki. Mwanamume akifanya jambo, ni mkakati. Mwanamke akifanya jambo lilelile, ni hila. Mwanamume anaruhusiwa kuitikia. Mwanamke anaweza tu kupitiliza katika kuitikia."[725]

Kadi Cole, katika *Developing Female Leaders,* anasema kwamba anapowahoji wanawake walio katika nafasi za uongozi kanisani, wameona katika makanisa yao kwamba "shauku ndani ya mwanamume, hasa kuhusu masuala ya uongozi yenye hisia kali, inaonekana kuwa ya nguvu, yenye msaada, na chanya. Lakini shauku hiyohiyo kutoka kwa mwanamke inaweza kuonekana kama hasira, kulazimisha, kujiona, na hasi. Vivyo hivyo, wanaume wanaotoa maelekezo na matarajio yaliyo wazi wanadhaniwa kuwa viongozi wazuri, ilhali wanawake wanaofanya vivyo hivyo mara nyingi hudhaniwa kuwa wababe."[726]

Pengine njia ya kwanza ya kuboresha utamaduni wa kanisa letu ni kugundua utamaduni wa sasa ulivyo kwa kweli – kwa kuwauliza wanawake wenye karama na walioitwa maswali kadhaa ya kuchunguza, kama vile: *Inakuwaje kuwa kiongozi mwanamke katika kanisa hili? Ni nini, kama kipo, kinachokuzuia usitumiwe kikamilifu zaidi? Tungeweza kuboreshaje haya yote?* Wanaume wanaoongoza wanaweza kudhani kimakosa kwamba tayari wanajua majibu ya maswali haya, lakini dhana hii ya

725. www.cbsn.ws/3wNUpSk

726. Kadi Cole, Developing Female Leaders, sura ya 3.

mazoea ndiyo hasa sehemu ya tatizo. Ikiwa tutafanya kazi kama timu vizuri zaidi na kujenga tamaduni za kanisa zenye afya zaidi, hatua ya kwanza ni kutodhani chochote, bali kuuliza maswali magumu zaidi.[727]

Kwa uzoefu wangu mwenyewe, mara nyingi nimewaona wanawake wenye karama za kimkakati wakiwa kimya kwa kushangaza katika mikutano ya uongozi. George Surrat anasimulia uzoefu unaofanana na huo. Ingawa uzoefu wake huenda usiwe hivyo katika utamaduni wenu, ninaushiriki kwa sababu kwa hakika unaendana na uzoefu wangu mwenyewe. Alipouliza kwa nini mshiriki mpya wa timu alikuwa kimya sana, alisema, "Mara nyingi ilikuwa vigumu kupata nafasi ya kusema neno, wanaume wakikatizana daima na kuzungumza juu ya sauti za wenzao. 'Zaidi ya hayo,' alisema, 'sina uhakika kwamba maoni yangu yanahitajika kweli.'" Kwa kujibu, Surrat alimshirikisha kiongozi huyu mwenye adabu kupita kiasi mambo mawili aliyoyaona: "Kwanza, katika vyumba vilivyojaa wanaume, ukisubiri uulizwe, huenda hutaulizwa kamwe. Iwe ni vizuri au vibaya, lazima useme. Na pili, kama maoni yako hayangehitajika, usingekuwa mezani. Kanisa linahitaji mchango wako."[728] Yote haya ni kusema kwamba wanawake wanapoalikwa mara ya kwanza katika timu za uongozi zenye wanaume wengi, huenda wakahitaji kutiwa moyo binafsi ili waanze kusema kwa kweli.

Wafundisheni Viongozi Wanaume Kuongoza Pamoja na Wanawake

Hebu tuchote hekima zaidi kutoka kwa Surrat, ambaye, akiwa na mke na binti ambao wote wawili ni viongozi bora lakini pia wanaoujua uchungu unaosababishwa na wanaume wasiokubali uwepo wao katika vikao vya uongozi, anatoa ushauri wa mambo manne kwa wanaume ambao ni wapya katika kufanya kazi na wanawake:[729]

Sikilizeni: Wanawake mara nyingi wana mtindo wa mawasiliano wenye undani zaidi kuliko wanaume wengi. Wana uwezekano mkubwa zaidi wa kuingiza

727. Kichekesho hiki cha kuigiza kinaonyesha kosa wanalofanya wanaume wanapozungumza kwa niaba ya wanawake badala ya kuwaacha wanawake wajisemee wenyewe: www.bit.ly/3bKamzu
728. George Surrat, Why Women Don't Lead in your Church, www.bit.ly/2YgL4FR
729. www.bit.ly/2YgL4FR

muktadha, hisia, na mahusiano katika mjadala. Kupuuza muundo huu tata zaidi ni kosa.

Msikatize: Wanaume mara nyingi hukatizana, hasa mazungumzo yanapojaa hisia. Ingawa hili daima ni ukosefu wa adabu, linawafanya viongozi wanawake wengi wapate ugumu zaidi kushiriki katika mjadala.

Ulizeni maswali ya kufafanua: Daima inasaidia kuuliza maswali ili kuelewa, lakini inasaidia hasa wanaume na wanawake wanapoongoza pamoja. Tunauona ulimwengu kwa njia tofauti na tunafikia hitimisho kwa njia tofauti. Badala ya kupuuza maoni msiyoyaelewa, ombeni muktadha.

Aminini: Wanawake ambao ni wapya katika meza ya uongozi kanisani kwenu wanahitaji kujua kwamba mnawaamini kuongoza. Msiwatendee kama washirika wadogo au watoto wanaohitaji kulindwa. Waaminini wanawake kuongoza kama watu wazima wenye akili, na imarisheni imani yenu kwao kwa maneno na matendo yenu.

Huenda kukawa na nyakati, Surrat anaonya, ambapo wanaume (na huenda wanawake pia) watakuwa na hatia ya ubabe wa kiume au chuki dhidi ya wanawake. Jambo hili halipaswi kuvumiliwa, bali kukemewa. Ikiwa mtu huyo hatatubu, basi hapaswi kuongoza. Surrat anasema, "Huenda hilo likasikika kuwa kupita kiasi, lakini je, mngemwacha mbaguzi wa rangi katika uongozi? Je, mngemvumilia kiongozi ambaye aliwatendea [watu wa rangi nyingine] tofauti na kila mtu mwingine, akidhoofisha uongozi wao? Ikiwa haikubaliki kubagua kwa misingi ya rangi, basi haikubaliki kubagua kwa misingi ya jinsia."

Nyakati nyingine, tatizo huenda likawa kwamba viongozi wanaume wanahangaika kuachilia kile walichokizoea. Pingamizi la kawaida kutoka kwa timu za uongozi zenye wanaume peke yao nilizozungumza nazo ni kwamba, wanawake wanapokuwepo, "hali ya chumbani inabadilika." Kauli hii inadokeza kwamba mazungumzo, kama Surrat anavyoandika, "ni ya kweli zaidi na yenye matunda zaidi wanaume peke yao wanapokuwepo." Hata hivyo, ukweli ni kwamba, watu wa aina mbalimbali wanapokuwa katika timu ya uongozi, mazungumzo yanaweza kuwa tata kidogo zaidi, lakini daima yatakuwa tajiri zaidi

sana na yenye uwezekano mkubwa zaidi wa kuleta mtazamo mpana zaidi, na kwa hiyo maamuzi bora zaidi pia.

Liongozeni Kanisa Kuipokea Huduma ya Wanawake

Kuleta mabadiliko yoyote kanisani daima kutahitaji ustadi fulani wa uongozi. Njia muhimu zaidi, ninapendekeza, ya kuliongoza kanisa katika mabadiliko ni kuwafundisha kutoka katika Maandiko. Lingekuwa kosa kwa timu ya uongozi peke yake kupitia safari ya Kimaandiko na kitheolojia inayowafanya waanze kuwaachilia wanawake kuongoza na kuhubiri, bila pia kulipitisha kanisa zima katika safari kama hiyo. Ni matumaini yangu kwamba yaliyomo katika kitabu hiki yatatoa nyenzo kwa ajili ya safari za aina hii za mahubiri na za vikundi vidogo.

Baada ya kufundisha kuhusu thamani ambayo Maandiko, Yesu, na Roho kwa pamoja wanaiweka juu ya wanawake kuongoza na kufundisha, anzeni kulizoesha kanisa, pengine polepole na kidogo kidogo, kuwaona wanawake wanaoongoza na wanawake wanaohubiri. Kuwafundisha tu kuhusu michango mikubwa ambayo wanawake wanaweza kutoa, bila kuwaonyesha, hakutoshi. Kwa watu wengi, kuona ni kuamini. Ni pale tu wanapomsikia mwanamke akihubiri au kumwona mwanamke akiongoza ndipo wanapoanza kulikubali kama jambo la kawaida la kibiblia. Kwa mfano, Jeshi la Wokovu (Salvation Army) la miaka ya 1800 lilijiona kuwa waanzilishi katika uongozi wa wanawake. Mwaka 1929, Bramwell Booth, mwana wa wanandoa walioanzisha jeshi hilo, alisema hivyo hivyo:

Hakuna shaka kubwa kwamba wanawake wa Jeshi wamekuwa na sehemu katika ukombozi wa jumla wa wanawake ambao tunaona unaendelea katika mataifa ya Magharibi. Wanawake walioandamana mbele ya vikundi vidogo vya Wanajeshi wa Wokovu waliodharauliwa katika miaka iliyopita walikuwa wakiizoesha akili ya umma kuona mwanamke akiwa na amri, mwanamke akishiriki kikamilifu bila kusita katika wajibu wa umma, na kushinda kwa neema ya Mungu hali yake duni iliyodhaniwa. Hivyo tunaweza kusema kweli kwamba tulikuwa tukifungua

mlango ambao kupitia huo wanawake wangeweza kubeba Ujumbe wa Upendo na Uzima kwa umati ambao usingeupokea kamwe [isipokuwa] kutoka kwa midomo ya mwanamke. Mlango huo hautafungwa tena kamwe.[730]

Mojawapo ya mambo ambayo Jeshi la Wokovu lilifanya ni kuwateua wanawake hadharani katika nyadhifa zilezile za uongozi kama wanaume. Kuna sababu nzuri za kufanya vivyo hivyo kanisani. Baadhi ya makanisa ya ukamilishano yaliyo nje ya mkondo wa kawaida yako tayari kuwapa wanawake kazi zinazolingana na zile za wanaume – wakiwaalika kutoa mtazamo wao katika timu za uongozi wa kichungaji, au wakiwaruhusu kuhubiri – lakini hata hivyo hawautambui wadhifa au wito wa kibiblia ambao wanaume wenye kazi hizohizo wanao. Lakini kumwachilia mtu kuongoza au kufundisha kanisani, bila kuutambua wadhifa wake aliopewa na Mungu, bila kukusudia kunadunisha mchango wake. Kwani, mojawapo ya njia ambazo Yesu anatufundisha ili kupata kiwango kikubwa kabisa cha neema kutoka kwa wale wanaotuhudumia ni kuthibitisha neema *na wadhifa* ambavyo Mungu amewapa: "Ampokeaye nabii *kwa kuwa ni nabii*, atapata thawabu ya nabii."[731] Katika kanisa langu la awali, ingawa lilikuwa la ukamilishano, tuliwaacha wanawake watekeleze majukumu ya kichungaji lakini hatukuutambua rasmi wadhifa wao wa kichungaji. Ingawa hili ni bora zaidi sana kuliko kuwakandamiza wanawake kabisa, nimekuja kuamini kwamba bado lilikuwa na matokeo ya kudunisha neema iliyo juu ya maisha ya wanawake wengi.

Niruhusuni nitoe mfano binafsi wa huduma ya mke wangu katika kanisa tulilolianzisha. Ninapotafakari kuhusu mahubiri yake na mchango wake wa uongozi kwa zaidi ya muongo mmoja, sasa ninatambua kwamba, kama angejiona kuwa mchungaji aliyewekwa na Mungu kwa haki yake mwenyewe (na si tu aliyeolewa na mchungaji), huenda angeinuka kuchangia zaidi kanisani. Na kama watu waliomfuata na kumsikiliza wangefikiri hivyo hivyo, huenda wangepokea zaidi kutoka katika huduma yake. Kama ilivyokuwa, alitumia

730. Bramwell Booth, Echoes and Memories, uk. 172
731. Mathayo 10:41

sehemu kubwa *lakini isiyokamilika* ya neema ya Mungu iliyokuwa juu yake, kama walivyofanya wale walioipokea huduma yake.[732]

Wekezeni kwa Viongozi na Wahubiri Wanawake, na Muwe Walezi Wao

Ikiwa tutaona viongozi na wahubiri wanawake wengi zaidi wa kiwango cha juu katika siku zijazo, tunahitaji kuanza kuwafunza leo. Baada ya miongo ya kuinua viongozi na wahubiri wazuri mimi mwenyewe, ninajua kwamba hawazaliwi hivyo bali hujengwa. Mara viongozi waliopo kama mimi walipowaona viongozi watarajiwa, tungewapitisha katika mfumo wa maendeleo ambamo tungewafunza na kuwapa nafasi hatua kwa hatua.

Hata hivyo, ninapotafakari kuhusu miaka yangu kama mkamilishano, macho yangu ya kutafuta vipaji yaliona upande mmoja tu: nilikuwa nikitafuta wanaume wenye karama, na bila shaka niliwakosa wanawake wengi wenye karama. *Matokeo ya jumla ya hili ni kwamba, miaka kadhaa baadaye, kanisa letu lilijaa viongozi na wahubiri wanaume waliojaribiwa na kuthibitishwa, lakini wanawake wachache sana wa kiwango kinacholingana.* Hili linaendeleza mzunguko wa upendeleo wa kuthibitisha kile tunachokiamini tayari katika kanisa la ukamilishano. Tunajiuliza, "Ikiwa Mungu alitaka tuwaachilie wanawake wenye karama katika ngazi za juu zaidi za mchango, kwa nini ni wachache hivi?" Hata hivyo, Roho Mtakatifu huenda alimpa mwanamke aliye kati yetu karama za uongozi na mawasiliano zinazofanana (au bora zaidi), lakini ni kaka yake pekee aliyeonwa, kufunzwa, kupewa fursa, kuelekezwa na kupewa nafasi ya kuhudumu. Baada ya muda mfupi, kaka huyo anaonekana kuwa na karama nyingi zaidi kuliko dada yake. Kwa kweli, haya ni matokeo ya ubaguzi wetu, si wa Mungu, na ya kushindwa kwetu kuona ndani yake kile ambacho Mungu anakiona.

Nina rafiki katika huduma ya wanawake. Ananiambia kwamba kwa miaka mingi, ameona wanawake wakipokezana kuongoza au kuhubiri kwa wanawake wengine, lakini – kwa kadiri alivyoweza kuona – bila mafunzo yoyote kutoka

732. Ninashiriki hadithi hii kwa ruhusa yake, na lazima nisisitize kwamba, kama ishara ya unyenyekevu wake, nadhani, hakunyoosha mkono kufikia zaidi. Lakini lazima niwe mkweli na kusema kwamba baada ya kutafakari, alikuwa na mengi zaidi ya kutoa.

kwa wachungaji wa kanisa. Ananiambia, "Bila kuepukika, wanawake hawa wangehudumu kwa karama zilizoiva nusu, na wasingefika mbali, kwa sababu hasa hawakuwa wamefunzwa. Viongozi wanaume waliofunzwa waliwaacha viongozi wanawake wasiofunzwa wachechemee tu."

Ninamfikiria rafiki mwingine, mzungumzaji hodari sana katika ulimwengu wa biashara. Hata hivyo, licha ya shauku yake ya miongo mingi ya kuhubiri, wachungaji waliwaalika wanaume tu, akiwemo mumewe, kwenye "mafunzo ya wahubiri." Akiwa amehuzunika sana kwa kutoalikwa, alimwomba mumewe arekodi sauti ya mafunzo hayo ili aweze kujifunza mwenyewe kwa siri.

Viongozi wanahitaji ulezi ili kupanda hadi ngazi inayofuata. Kadi Cole alimhoji kiongozi mmoja mwanamke aliyesema, "Jambo muhimu zaidi ambalo kanisa lilifanya ili kunikuza kama kiongozi lilikuwa kuniweka katika nafasi zilizonipa changamoto ya kukua, na wakati huohuo kunilea katika yote hayo. Sikuwahi kuachwa peke yangu katika nyakati kuu za ukuaji." Mlezi lazima afikike kwa urahisi katika uhusiano na yule anayemlea.

Hapa ndipo mara nyingi mambo yanapokwama – walezi wanaume huogopa kutumia muda ana kwa ana na wanawake wanaowalea. Kwa mujibu wa kile kinachojulikana kama *The Billy Graham Rule* (Kanuni ya Billy Graham – kutokana na mmoja wa watetezi wake wa mwanzo), wazo ni kwamba viongozi Wakristo wanaume wenye uadilifu hawapaswi kamwe kuwa peke yao na mwanamke. Ingawa Billy huenda aliishika amri hii, inafaa kutambua kwamba Yesu hakushika kanuni kama hiyo.[733] Bila shaka bado kuna haja ya hekima ya kivitendo: chakula cha mchana cha ulezi pengine ni cha busara zaidi kuliko chakula cha jioni cha ulezi; kuwachukua watu wawili katika safari ya huduma ni bora kuliko kumchukua mmoja tu; na kuwalea watu wawili kwa wakati mmoja kunaweza kuwa salama zaidi kuliko kuwekeza kwa mmoja tu. Lakini tukiri pia kwamba kushika kanuni hakuzimi tamaa ya dhambi – mtu anayetaka kuzini atapata njia ya kuzini! Hatimaye, tunapaswa kuinua viongozi wenye tabia, hekima, kina cha kiroho, na mipaka ifaayo ya mahusiano ambavyo vitawasaidia

733. Kwa mfano, Yohana 4:8 inaweka wazi kwamba Yesu na mwanamke Msamaria walikuwa peke yao. Badala ya kuepuka hali hii (kama wanaume wengi wa ukamilishano wangefanya), Yesu anaonekana kuitafuta nafasi hii kwa makusudi, na anaitumia fursa hiyo si tu kuzungumza naye juu juu, bali kuungana naye katika viwango vya ndani kabisa.

kupunguza na/au kushinda majaribu. Wakati fulani, mtu lazima akuze ukomavu wa kushughulikia majaribu kwa hekima bila kuyakwepa kabisa.[734]

Fikirieni Upya Huduma ya Wanandoa

Mojawapo ya udhaifu wa ukamilishano ni mtazamo wake wa kipimo kimoja kwa wote kuhusu wanandoa wanaomtumikia Mungu katika huduma. Kielelezo kikuu, na katika baadhi ya hali kielelezo pekee, ni kile ninachokiita *kielelezo cha "Petro na mkewe"*.[735] Katika kielelezo hiki, mume ndiye kiongozi, na mke ndiye msaidizi. Mwanamume, kama Petro mtume, ni kiongozi na/au mhubiri wa mbele ya watu, ilhali mkewe (ambaye hatajwi kwa jina katika hali hii) anafurahi kumsaidia nyuma ya pazia katika huduma yake. Hakuna kosa lolote katika hili! Kwa wanandoa wengi sana, pengine walio wengi, hili linafanya kazi vizuri ajabu. Tatizo ni kwamba kwa hakika halifanyi kazi kwa wanandoa wote walio katika huduma. Ninapendekeza kwamba kuna vielelezo vingine vitatu vinavyowezekana.

Kuna kielelezo cha "Debora na Lapidothi."[736] Katika hali hii, mke ndiye kiongozi wa mbele ya watu, ilhali mumewe ndiye msaidizi wake mkuu. Hata katika duru za ukamilishano, kuna wanawake wengi walioitwa kwa huduma za hadhara zinazofika mbali, ilhali waume zao, ambao huenda wana karama zaidi za kufanya kazi nyuma ya pazia, wanajivunia kuwaunga mkono wake zao katika kazi yao kwa ajili ya Mungu.

Pia kuna kielelezo cha "Prisila na Akila." Katika hali hii, mke na mume wanaunganisha karama zao za uongozi kwa kufanya kazi pamoja – kwa namna ileile ambayo wanandoa hawa wa Biblia walishirikiana katika biashara, usimamizi

734. Ninapendekeza sana sura ya Kadi Cole, "Create a safe environment" (Tengeneza mazingira salama) katika "Developing Female Leaders" kwa jibu la kina zaidi kuhusu suala hili. Pia anashughulikia suala la unyanyasaji wa kingono na mahusiano yasiyofaa mahali pa kazi na kanisani.

735. Mke wa Petro anaonekana alimpa Petro msaada tu, na hakuwa na huduma yake mwenyewe ya mbele ya watu. Mapema katika huduma ya Yesu, alimponya mama mkwe wa Petro nyumbani kwa Petro. (Luka 4:38-40) Tunadhani kwamba wengi, kama si wote, wa mitume wengine walikuwa wameoa pia. Lakini mke wa Petro hatajwi hadi miongo kadhaa baadaye, aliposafiri pamoja na Petro hadi Ulaya katika ziara zake za huduma (1 Wakorintho 9:5) – pengine watoto wao walikuwa wamekwisha kukua na alikuwa huru kusafiri zaidi.

736. Tazama Waamuzi 4:4.

wa nyumba, na uongozi wa kanisa. Hiki ndicho kielelezo kinachoeleza vizuri zaidi kile nilicho nacho katika ndoa yangu mwenyewe. Nimemwoa mtu anayependelea kushirikiana nami kama timu katika huduma badala ya kufuata wito tofauti. Kwa furaha anaunganisha karama zake za uongozi na zangu. Nami ninarudisha kwa furaha ileile.

Tusisahau "Esta na Ahasuero"[737] *kama kielelezo.* Ingawa malkia Esta huenda aliunga mkono baadhi ya juhudi za uongozi za mumewe, aliuelekeza uwezo wake wa uongozi kwenye fursa na nyanja tofauti, na akaomba na kupokea msaada wake alipofanya hivyo. Kama Prisila na Akila, aina hii ya ndoa-katika-huduma inajumuisha jozi ya karama za uongozi wa hadhara, isipokuwa katika hali hii wanaongoza taasisi mbili tofauti.

Kama tunavyoona, kuna mifumo mingi inayowezekana ya wanandoa kushiriki katika huduma. Kwa bahati mbaya, mtazamo wa ndoa wenye ngazi za mamlaka unaunga mkono tu kielelezo cha kwanza cha ndoa ("kielelezo cha Petro-na-mkewe") na unatia kivuli cha shaka na wasiwasi juu ya maelfu ya wanandoa walioumbwa tofauti. Kinyume chake, maono ya ushirikiano wa pande zote yanatoa nafasi kwa kila kielelezo na kukisherehekea.

Utofauti huu wa vielelezo vya ndoa-katika-huduma unaweza pia kuwa msingi wa timu za uongozi wa kanisa zinazojumuisha jinsia zote.

Timu Mchanganyiko za Wanaume na Wanawake

Hakuna timu mbili za uongozi zitakazofanana kabisa katika kanisa linalothibitisha ushirikiano wa mwanamume na mwanamke, kwa sababu kila timu itakuwa na mchanganyiko tofauti wa karama za uongozi zilizopo katika

737. Ingawa Ahasuero si kielelezo cha mwanamume anayemcha Mungu, na ndoa zake hazikuwa za usawa, kile ambacho hata hivyo anaonekana kukifanya, ambacho kinaweza kuigwa katika ndoa za wacha Mungu leo, ni kuwaruhusu wake zake (kwanza Vashti, kisha Esta) kufuata mipango yao wenyewe wakati yeye alifuata yake – Vashti aliandaa karamu kwa ajili ya wanawake, ilhali Esta aliandika sheria. Mpangilio huu wa ndoa ulikuwa nadra sana katika ulimwengu wa kale, ukipatikana tu kwa watu wa tabaka la juu kabisa, kiasi kwamba huu ndio mfano pekee wa aina hiyo katika Maandiko. Katika tamaduni nyingi za kisasa, ambamo wanawake wanazidi kuwa sawa na wanaume kiakili na kijamii, inawezekana zaidi kwa wanandoa kufuata malengo, kazi, au huduma tofauti huku wakibaki katika ushirikiano hai.

kanisa hilo. Hata hivyo, tunaweza kutambua aina tofauti za watu wanaoweza kutumika katika timu kama hiyo:

- *Huenda kukawa na Lidia, au Timotheo, mmoja au wawili.* Hawa ni wanawake wasioolewa na wanaume wasiooa wenye karama za uongozi. Kwa kuwa Agano Jipya linawapa wito ulio sawa wasioolewa na walioolewa, hali ya ndoa ya mtu haipaswi kumzuia mtu yeyote asiongoze. Kwa kweli, Paulo anadokeza kwamba watu wasiooa au wasioolewa wanaweza kuwekeza kanisani kwa umakini wa kipekee.[738]
- *Huenda kukawa na jozi ya Prisila-na-Akila, moja au mbili.* Hawa ni wanandoa ambao wote wawili wana wito uleule wa uongozi, na wote wawili wako katika timu.
- *Huenda kukawa na Petro au Ahasuero, mmoja au wawili.* Hawa ni wanaume waliooa wenye karama za uongozi, ambao wake zao wanapendelea majukumu ya kusaidia zaidi, au wana karama za uongozi zilizowekezwa kikamilifu mahali pengine na kwa hiyo hawapatikani kwa timu ya uongozi. Ingekuwa si haki, ninaamini, kumaliza uwezo mdogo wa kujitolea wa wake hawa kwa kuwafanya waketi katika saa nyingi za mikutano, na kuwatwika madai ambayo huenda hawana shauku, uwezo, au maumbile ya kuyatimiza, wakati pengine wangepata furaha zaidi kutumika kanisani au nje ya kanisa kwa njia ambazo *wana* shauku, uwezo, na maumbile ya kuzifanya.
- Vivyo hivyo, *huenda kukawa na Debora au Esta, mmoja au wawili.* Hawa ni wanawake walioolewa wenye karama za uongozi, ambao waume zao ama wanapendelea majukumu ya kusaidia zaidi, au wana karama za uongozi zilizowekezwa kikamilifu mahali pengine, na kwa hiyo hawako katika timu ya uongozi.

Makanisa yanayoshikilia ushirikiano wa pande zote yanayojenga timu mchanganyiko za uongozi za wanaume na wanawake yanaweza kujaribu njia nyingi mbalimbali za kuwaunganisha watu wa aina hizi. Changamoto kuu ninayoiona katika kielelezo hiki cha uongozi kinachojumuisha jinsia zote ni utunzaji na ushirikishwaji wa mke wa Petro na mume wa Debora. Njia mojawapo ya kuwaweka wenzi hawa wakiwa sehemu ya jumuiya, hata wakati

738. 1 Wakorintho 7:32-34

hawaombwi kuongoza, ni kupitia vipengele vya kujenga mahusiano katika timu ya kichungaji. Kuwaalika waje kwenye siku ya burudani, au chakula maalum cha jioni, au wakati wa maombi mazito kwa ajili ya kanisa kutasaidia sana kuwaweka ndani ya duara badala ya nje yake.

Bila shaka, kila mpangilio wa timu ya uongozi una nguvu zake pamoja na udhaifu unaowezekana. Badala ya kuchagua muundo rahisi lakini unaoweza kukosa uhai, kama vile kielelezo cha ukamilishano chenye "Petro" peke yao, ni bora zaidi sana kuukumbatia ugumu wa utofauti, na kumtegemea Roho wa hekima, atakayeiongoza kila timu ya uongozi kupata utaratibu wake maalum katika kipindi chake maalum.

Jifunzeni kwa Makanisa Mengine

Timu nyingi za uongozi wa makanisa zimebadili au zinafikiria kubadili mafundisho yao kutoka ukamilishano kwenda ushirikiano wa pande zote. Lakini hili linapaswa kufanywaje? Katika miaka yangu ya uongozi wa kanisa, mara mbili nimehusika katika kuleta marekebisho rasmi ya theolojia ya kanisa. Nilichojifunza kwa njia ngumu ni kwamba kupata theolojia sahihi ni jambo moja; kulifanya kanisa zima likubaliane nawe ni jambo jingine. Hapa ndipo kujifunza kutoka kwa makanisa mengine ambayo tayari yamepitia mabadiliko haya kunakuwa muhimu sana. Ninawashukuru Dr. Rob Dixon na April Fiet kwa kuandaa ramani kwa ajili ya makanisa yanayohamia kwenye ushirikiano wa mwanamume na mwanamke, kwa kuzingatia mahojiano maalum waliyoyafanya na makanisa ambayo tayari yamefanya maboresho haya.[739]

Kwa mfano, tunaweza kujifunza kutoka Bent Tree Bible Fellowship, kanisa maarufu huko Dallas, Texas. Ingawa mwanzoni walipinga ushirikiano wa mwanamume na mwanamke, walitambua kwamba huenda Mungu aliwatumia vichocheo viwili vya mabadiliko – kiongozi-mwanatheolojia anayeaminika miongoni mwao aliyependekeza theolojia bora zaidi, na desturi ya muda mrefu ya kuthamini uongozi wa pamoja ambayo ilizidi kuonekana kutopatana na kuwatenga kwao wanawake kutoka katika timu ya uongozi wa juu. Timu ya

739. www.bit.ly/3nECNFR

wazee wa Bent Tree, iliyokuwa ya wanaume peke yao, ilitumia mwaka mzima kujifunza maandiko husika na kukutana mara kwa mara ili kulinganisha maelezo yao. Walirejelea vitabu walivyokuwa wamevisoma. Hatimaye walipokutana ili kushirikishana matokeo yao, kundi lote lilikuwa na umoja kamili katika kujifunza kwao Maandiko na katika hisia zao kuhusu uongozi wa Roho kwa kanisa: hapapaswi tena kuwa na wadhifa wowote wa kanisa uliofungwa kwa wanawake.

Kisha walishirikiana na kusanyiko kuhusu badiliko hili la kimafundisho kwa uwazi na bila haraka. Walifanya hivyo kwa njia nyingi: kupitia matamko ya wazee; hubiri moja;[740] waraka wa kitheolojia walioutayarisha; na, la muhimu kuliko yote, kwa kujiweka tayari kupitia fursa nyingi kujibu maswali au kushughulikia mahangaiko yaliyoibuliwa na watu binafsi ndani ya kanisa. Walijifunza jinsi ilivyo muhimu kuendesha mazungumzo haya na washiriki wa kanisa wanaopinga au wasiojisikia salama kwa namna inayofikika, ya upendo, ya uvumilivu, na ya kichungaji.

Makanisa yanayopitia mabadiliko haya yanasimulia hadithi ileile: ingawa idadi kubwa mno ya washiriki hukubali badiliko hili, watu wachache hawawezi kukubali marekebisho haya ya kimafundisho. Jambo hili haliepukiki, lakini bado sisi viongozi wa kanisa tunapaswa kuomba kwamba wote walio pamoja nasi wabaki pamoja nasi; na tufanye yote tuwezayo kuwasaidia.

Mabadiliko haya si mwisho wa safari. Ni mwanzo wake. Baada ya kufanya badiliko la kimafundisho, ni wakati wa kumshukuru Mungu na kuvuta pumzi ndefu; kisha kuanza kutekeleza mabadiliko ya kimuundo na ya kitamaduni, tunapotambua njia mpya kama jumuiya na kama viongozi za kushirikiana kweli kama wanawake na wanaume – yote haya ili Injili iweze kusonga mbele kwa kipimo kikubwa zaidi ndani ya kanisa letu na kupitia kwake.

740. Shukeni chini ya ukurasa na msikilize hubiri hili hapa: www.bit.ly/3xbsb4h

17

WATU DHIDI YA MFUMO DUME

"Simulizi hili kwamba wanaume wanabeba mamlaka ya Mungu linatisha, na si la Kikristo." Beth Allison Barr[741]

"Ni uzoefu wangu kama mchungaji kwa miaka arobaini kwamba uongozi wa wanawake katika maisha ya kanisa unapothibitishwa, kila kitu kinakuwa bora zaidi." Kevin Giles[742]

Asubuhi moja hivi karibuni, mke wangu alinisaidia kuona kwamba jinsi wanaume wanavyowaona wanawake (na jinsi wanawake wanavyojiona wenyewe) ndilo wazo kubwa kuliko yote katika kitabu hiki. Mimi ndiye niliyeanzisha mazungumzo: "Makanisa ya ukamilishano yanaendelea kusonga mbele bila kutambua kile yanachokikosa, kwa sababu kuna wanaume wa kutosha wenye vipawa walio na wake wanaowaunga mkono sana, ambao kwao ukamilishano unawafaa kama glovu mkononi. Tatizo ni kwamba mara nyingi hali hii huwabana au kuwatenga wale wake na wanawake wasioolewa ambao ni viongozi kwa haki yao wenyewe, walio na mengi zaidi ya kutoa, zaidi ya huduma za wanawake, za watoto, za utawala na za ushauri."

Mke wangu alitikisa kichwa. "Hapana, hilo silo tatizo. Au tuseme, si tatizo kuu," alieleza:

Tatizo kuu ni jinsi theolojia na desturi ya ukamilishano inavyowafundisha wanaume kuwaona wanawake, na – pengine jambo la kusikitisha zaidi – jinsi inavyowafundisha wanawake kujiona wenyewe. Hata kama ni kwa hila kiasi gani, ujumbe ni kwamba mwanamke kwa namna fulani ni mdogo kuliko

741. Mahojiano katika The New Yorker, 25 Julai 2021. Chanzo: www.bit.ly/2YjaG4Z
742. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, sura ya 8

mwanamume, na kwa hiyo ana kidogo cha kutoa. Mtazamo huo ukiwa umejikita bila kujitambua, haijalishi wanaume wanawatendea wanawake kwa wema na "heshima" kiasi gani, utahakikisha kuwepo kwa ladha ya kuwalea kama watoto (paternalism) kwa uchache, au ya kujiona bora kwa ubaya zaidi, katika jinsi wanaume wanavyohusiana na wanawake, na jinsi wanawake wanavyowaruhusu wanaume kuhusiana nao.

Mke wangu anapaswa kujua – amejimimina kikamilifu katika makanisa ya ukamilishano katika maisha yake yote ya kumfuata Kristo. Jambo la kushangaza ni kwamba alikuwa na tabia, nafasi na kujiamini vilivyomwezesha kutojiona amedharauliwa sana. Hata hivyo, amegusa kiini cha jambo: *theolojia ndiyo tatizo*. Theolojia ya kanisa si, kama tunavyodhani, hati ya hoja za kibiblia isiyowahi kufunguliwa iliyohifadhiwa mahali fulani katika Google Drive. Ni kitu kilicho karibu zaidi kuliko hicho: theolojia ni jinsi tunavyotambua, tunavyoona na tunavyoutazama uhalisia. Kwa hiyo, theolojia kuhusu wanawake ndiyo njia yetu ya msingi ya kuwaona wanawake.

Kwa kweli, matokeo makuu ya mimi kuiacha theolojia ya ukamilishano yamekuwa badiliko lisilo dhahiri lakini lisilokanushika katika jinsi ninavyowaona wanawake. Kwa maneno rahisi: *ninaona mengi zaidi ndani ya wanawake kuliko nilivyokuwa nikiona*. Polepole lakini kwa hakika, Mungu kwa rehema zake amekuwa akiziondoa boriti machoni mwangu. Sasa ninatambua, kwa hakika kuliko wakati mwingine wowote, jinsi wanawake walivyo na mengi ya kutoa – mawazo, mitazamo, utambuzi, namna za kueleza mambo, maelekezo – nyumbani, kanisani na katika jamii. Na kadiri ninavyoona mengi zaidi ndani yao, ndivyo ninavyohisi zaidi uzito na nguvu ya kusadikisha ya maneno ya Mungu kwa Adamu (na wanawe): "Si vema [wanaume] wawe peke yao."

Dari za Kioo na Vizimba vya Dhahabu

Nimeshangaa jinsi Mungu anavyoendelea kuniletea watu wengi wanaonisimulia hadithi zao zinazovunja moyo. Sikwenda kuzitafuta hadithi hizi hata moja – inaonekana wao ndio wanaokuja kunitafuta!

Mwamini mmoja aliyekomaa na mwenye vipawa ananieleza jinsi, kwa kutojua, alivyowashirikisha viongozi wa kanisa lake uzoefu wa kiroho ambao ndani yake alihisi kuitwa na Mungu ajiandae kuongoza na kuhubiri kanisani, lakini akaambiwa tu kwamba kama angekuwa mwanamume, hisia yake ya wito ingesifiwa kuwa kitu halali, lakini kwa kuwa yeye si mwanamume, ni lazima ielekezwe mahali pengine. Tangu hapo amelihama kanisa hilo na amefanikiwa kupanda kanisa jingine.

Mwanamke mwingine, ambaye bado ni mkamilishano aliyejitoa, baada ya miongo kadhaa ya kujikaza kumnyenyekea mume wake, anajikuta karibu amepoteza kabisa uwezo wa kutumia sauti yake mwenyewe, na kwa sababu hiyo ndoa yake iko katika hali ya hatari. Anajiuliza jinsi atakavyoweza kurudisha tena hali ya kujitambua yeye ni nani ndani ya ndoa hiyo.

Rafiki yangu mmoja mchungaji ananieleza kwamba mke wake, baada ya kusaidia kuliongoza kanisa lao kwa miongo kadhaa, sasa anajitoa kwa nguvu zote katika ulimwengu wa biashara na amebakiwa na hamu ndogo sana ya kulitumikia kanisa – anaeleza kwamba huko nje, kipawa chake kinaheshimiwa, na wanaume wanamtendea kama mwenzao wa hadhi sawa.

Rafiki mwingine, kiongozi mwenye kipawa, baada ya kufanya kazi makanisani maisha yake yote, hatimaye alijiunga na kanisa linalowaona wanawake kuwa sawa na wanaume. Ananieleza kwamba kwa mara ya kwanza kabisa maishani mwake, hajiulizi kama wengine wanayapuuza mawazo yake ya kimkakati kwa sababu ya jinsia yake, wala haogopi kuonekana kama aina fulani ya Yezebeli kwa sababu ya uthabiti wa misimamo na maono yake.

Miaka michache iliyopita, baada ya mkutano wa siku tatu wa viongozi wa makanisa, kiongozi mwanamke aliyefanikiwa ananieleza kwa siri kwamba kila siku ya mkutano huo, alijihisi mdogo zaidi na zaidi, na mwenye shauku ndogo zaidi kwa ajili ya ufalme wa Mungu. Mwanzoni ninajitetea, lakini kisha ananionyesha njia zote, zilizofichika na zisizofichika sana, ambazo kwazo aliletewa ujumbe kwamba uongozi wa Kikristo ni jambo la wanaume. Ninajaribu kusikiliza tu, na hatimaye ninamsikia kweli – si maneno yake tu bali pia masikitiko na maumivu makubwa yaliyojificha chini yake.

Hivi karibuni zaidi, nilihudhuria mkutano wa wachungaji, ambapo nilichagua kujiunga na warsha kuhusu wanawake katika huduma. Nilisikiliza mwanamke mmoja baada ya mwingine wakieleza uchungu wa kujaribu kutumia vipawa vyao kumtumikia Mungu katika mazingira yanayotawaliwa na wanaume. "Nimeitwa na Mungu – lakini ninaachwa nikiutilia shaka wito huo tena na tena. Ilhali ndugu zangu wa kiume hawahimizwi kamwe kutilia shaka wito wao." Mwingine analalamikia kipimo cha aina mbili: "Wanaume wengi sana walio katika uongozi kwa kweli wana hatia ya kuwa wakali, lakini kwa sababu ni wanaume, kila mtu anavumilia. Ilhali mwanamke akiwa tu na msimamo thabiti, inadhaniwa kwamba lazima anatenda dhambi."

Ongezeni kwa hayo hadithi za wanawake wanaonieleza kuhusu kuwaendea viongozi wanaume kanisani ambao, licha ya mvuto wao wote na mafanikio yao katika huduma, wanaonekana kushindwa kuyasikia kwa kweli mahangaiko yao. Inafunua mengi kwamba baadhi yao wameona inafaa zaidi kuwaomba wanaume walio maishani mwao – waume, baba, wana – wawasemee. Na hivyo rafiki mmoja leo ananitumia barua pepe kuhusu ugumu wake wa kuwafanya mke wake na binti yake waendelee kushiriki katika kanisa lake. Wakiwa wanawake wenye vipawa kama walivyo, wanamwambia kwamba hawajisikii kuonekana katika kanisa lao, naye hawezi kuwashawishi vinginevyo.

Kumbukeni: hadithi hizi za kubahatisha kutoka kwa wanawake wenye ujasiri wa kunisimulia zote zimetokea katika mazingira ya ukamilishano wa *wastani*.

Katika jiji langu, upepo wa Kusini-Mashariki hupuliza kwa nguvu, wakati mwingine kwa wiki kadhaa mfululizo. Matokeo yake ni kwamba miti mingi imepinda kabisa kuelekea Kaskazini-Magharibi. Katika miongo yangu ya maisha ya kanisa, nimeona kwamba "theolojia" ya kanisa – mfumo wake wa imani na njia yake ya kufasiri Maandiko kuhusu somo muhimu – inaunda mitazamo, dhana na desturi za kanisa kuliko kitu kingine chochote. Ukamilishano ni upepo mmoja kama huo – akipigwa nao kwa muda wa kutosha, mwanamke ambaye ameishi katika upepo huu unaovuma daima ana uwezekano mkubwa zaidi wa kupindwa: uwezo wake wa kuhudumu ukizuiliwa na ustawi wake binafsi ukiwekwa hatarini. (Hapana, sitii chumvi hoja yangu – kuna takwimu madhubuti

zinazoonyesha hili.[743])

Nikitazama nyuma, sikuwahi kufikiri kwamba nilifanya au kusema chochote cha kuwazuia wanawake katika utumishi wao kwa Kristo – mpaka nilipojikuta nikifikiria mustakabali wa huduma ya watoto wangu. Ingawa nilimwamini Mungu kuwaongoza kama aonavyo inafaa, nilijikuta nikitumaini kwamba wana wangu wa kiume huenda siku moja wakawa wachungaji, na kufurahia msisimko wa kushirikiana na wengine katika kufundisha na kuongoza makanisa. Kisha nikamtazama binti yangu wa pekee, Ivy, akicheza pamoja na kaka zake, nami nikatumaini *kwamba yeye angeolewa na mwanamume kama huyo*.

Wakati huo, ilinigusa kwamba dari za kioo ambazo wanawake wengi sana hukutana nazo mara chache huundwa na wasanifu wa mfumo dume wanaopanga njama, walioazimia kuwaweka wanawake mahali pao. Hapana, dari hizi hujengwa kwa hila sana kutokana na theolojia yetu kuhusu jinsia. Hapa nilikuwa, baba anayempenda sana binti yake mwenye kipawa – nikiweka mipaka isiyoonekana lakini isiyopenyeka juu ya uwezo wake na mchango wake kwa watu wa Mungu. Yote kwa sababu niliamini kwamba ni kwa kuolewa na mwanamume sahihi tu ndipo angeweza kufurahia kiwango kile kile cha mchango kama kaka zake.

"Komesha Hili!"

Nilipokuwa nikiandika sura za mwisho za kitabu hiki, nimejiunga na timu ya uongozi yenye wanaume na wanawake ya kanisa moja katika jiji langu. Hapa, ninajaribu kufanya nidhamu ya kiroho ya "kuwaona" na (jambo lililo muhimu vile vile) "kuwasikia" wanawake walio katika timu hiyo. Katika mkutano wa uongozi wa hivi karibuni, nilikuwa nikieleza jinsi kuandika sehemu za mwisho za kitabu hiki kulivyokuwa kama kuvuta lori kupanda mlima: "Ninaendelea," nilisema, "kwa sababu ninataka jambo hili likome!" Kwa "jambo hili," nilimaanisha kazi ngumu, inayochukua muda mwingi na inayogusa hisia, ya kuandika kitabu.

743. Utafiti wa wanawake 2,234 wenye umri wa wastani wa miaka 47, uliotumia tafiti za miaka kumi na tano iliyopita, unathibitisha kwamba wanawake wengi zaidi hupata matatizo ya afya wanapohudhuria makanisa ya ukamilishano ikilinganishwa na makanisa yanayowajumuisha wanawake kikamilifu. (Patricia Holman and Amy Burdette, "When Religion Hurts: Structural Sexism and Health in Religious Congregations," *American Sociological Review*, 2021, Vol. 86 (2): 234–55.)

Ndipo mmoja wa wanawake katika timu hiyo akasema, "Komesha hili!" na akarudia agizo hilo fupi mara mbili zaidi, kwa uzito wa kinabii. Nilishangaa kidogo, kisha nikaelewa alichokuwa akimaanisha: "Komesha njia hii ya Wakristo na makanisa kuwaona na kuwatendea wanawake!" Kulikuwa na msisitizo wa dhati katika ombi lake ulioonekana karibu kana kwamba umetumwa kutoka mbinguni. Ninapoomba uvumilivu ili nikamilishe kitabu hiki, Roho Mtakatifu anaendelea kunikumbusha maneno yake: "Komesha hili! Komesha hili!" Kitabu hiki ni sadaka yangu ndogo kuelekea upande huo.

Basi ni nini hasa kinachopaswa kukoma?

Hata kama ukamilishano unakosa shabaha linapokuja suala la tafsiri nzuri ya jambo hili inayozingatia Biblia nzima, huenda tukajiuliza, je, kweli unaleta madhara kiasi hicho? Je, sote hatujui makanisa ya ukamilishano yanayowasaidia watu wengi sana? Pengine hata sisi wenyewe tuko katika mojawapo. Na kama kiongozi wa ukamilishano kwa muda mrefu mimi mwenyewe, ninajua kwa uzoefu wangu kwamba ukamilishano kama chachu hauenei katika kila mkate (kila kanisa) kwa kiwango kile kile. Makanisa ya ukamilishano wa wastani kama lile nililosaidia kuliongoza, hujitahidi kadiri yawezavyo kuunganisha fundisho linalowatenga wanawake na fundisho linalowaachilia wanawake kwa namna ambayo wanawake wengi wanajisikia kuheshimiwa kwa dhati. Hakuna kanisa lililo kamilifu, na Mungu anaweza kikamilifu kutumia hata makanisa yasiyo kamilifu kufanya mambo ya ajabu. Hata hivyo, nimekuwepo muda wa kutosha kuona upande hasi ukijitokeza hata katika makanisa ya ukamilishano yaliyo ya wastani kabisa.

Ukamilishano huficha kwa urahisi mno mitazamo ya ubaguzi wa kijinsia. Ubaguzi wa kijinsia, uwe wa uhasama (na wa chuki dhidi ya wanawake) au wa "wema" (na hivyo wa kuwalea wanawake kama watoto), hudhoofisha uwezo wa mwanamume kumsikiliza mwanamke kwa kweli. Rachael Denhollander, aliyekuwa wa kwanza kati ya waathiriwa wengi kutangaza hadharani mashtaka yake dhidi ya mnyanyasaji wake, Larry Nassar, daktari wa USA Gymnastics, alikuwa na haya ya kuliambia dhehebu lake la Southern Baptist: "Nadhani inafunua mengi kwamba nimesikia mamia, kwa kweli mamia, ya mahubiri

yanayohusu nafasi ya utulivu na unyenyekevu ambayo mwanamke anapaswa kuwa nayo. Sijasikia hata moja kuhusu jinsi ya kuithamini sauti ya mwanamke."[744]

Ni pale tu makanisa ya wazungu nchini Afrika Kusini yalipotubu fundisho la uongo la Apartheid ndipo yalipoweza hata kuanza kutubu mitazamo ya ubaguzi wa rangi. Ninaona inasikitisha kwamba, wakati wanaume wengi sana wasio Wakristo katika utamaduni wangu wanakiri mitazamo ya dhambi ya kujiona bora kwa sababu ya jinsia yao, wanaume wengi sana Wakristo wanajificha tu nyuma ya theolojia yao ya ukamilishano.

Ukamilishano huunda kanisa linalotumia upande mmoja tu wa ubongo. Kwa kuwatenga wanawake kutoka katika timu za uongozi wa juu, na kutoka katika timu za wahubiri, kanisa linajihakikishia maeneo yake lisiyoyaona – kushindwa kwake kutumia pande zote mbili za ubongo katika kufanya maamuzi, katika mtazamo wake wa kichungaji, katika kufasiri kwake Maandiko, na katika huduma yake kwa wanaume na wanawake. "Ni wakati muafaka kabisa kusawazisha utawala wa wanaume katika huduma na uongozi wa kanisa," asema Alan Hirsch. "Tusipofanya hivyo, tunaweza kutarajia zaidi matokeo yale yale (ya upande mmoja wa ubongo kwa kiasi fulani) tunayoyapata sasa."[745]

Hiki ndicho kinaya kikubwa cha makanisa ya ukamilishano – ingawa yanadai kukuza hali ya kukamilishana kwa wanaume na wanawake, kwa kweli yanawapa wanaume peke yao majukumu mawili makuu yanayoliongoza na kulifundisha kanisa – majukumu ya kuhubiri na ya uongozi wa kichungaji – na kwa njia hiyo yanatutenga na sauti na mitazamo ya wanawake inayohitajika sana. Makanisa ya ukamilishano wa wastani angalau yanajaribu kupunguza tatizo hili kwa kuwakaribisha wanawake katika mikutano ya uongozi na mimbarini – lakini wakati huo huo, kwa ninavyoelewa, hayawapi mamlaka ya kutosha ya kusema kwa uwazi kwa kweli.

Ukamilishano huleta maumivu makubwa kwa baadhi ya wanawake waliotengwa, wenye vipawa na walioitwa. Ninaendelea kusikia hadithi ile ile: ya wanawake walioitwa au wenye vipawa wakipuuzwa, au kusukumwa kando bila heshima yoyote ili

744. Chanzo: www.bit.ly/3COpaJc

745. Alan Hirsch and Dave Ferguson, On the Verge, sura ya 3.

wanaume wapendelewe. Kufanya mambo kuwa mabaya zaidi, ukamilishano una utaratibu uliojengwa ndani yake wa kumfanya mtu atilie shaka akili na hisia zake mwenyewe (gaslighting): unamkemea mwanamke anayetamani kuongoza au kuhubiri kwa kuwa na tamaa hii isiyofaa, kama si ya dhambi, tangu mwanzo. Akilikubali shtaka hili, basi anajilaumu mwenyewe. *Lazima kuna kasoro fulani ndani yangu hata kutamani kile ambacho inaonekana Mungu anakikataza.* Rafiki yangu mwanamke mwenye kipawa ananiambia, "Nikiwa mwanamke kijana, nilimsikia Mungu akiniita kuwaongoza watu wake – lakini baada ya kuambiwa kwamba nilimsikia Mungu vibaya, nimefikia hatua ya kutouamini kabisa uwezo wangu wa kuitambua sauti ya Mungu."

Lakini wale wanawake wanaoikataa hukumu hii, na sasa wana hisia halali ya kutotendewa haki, wanapaswa kujibuje? Je, wayazike tu maumivu, na waendelee kutumika? Je, waseme kwa uwazi na kukabiliwa na uwezekano wa kudhihakiwa au kufanywa zaidi watilie shaka akili zao wenyewe? Au waliache kanisa na kutafuta jingine? Njia zote tatu zinauma mno.

Maumivu ya mwanamke aliyepuuzwa – hofu, hasira, kufadhaika – huenda yakasikika kwa ukali, lakini mara nyingi kanisa halina habari kabisa kuhusu gharama linayolipa pale zawadi ya Mungu ya mtu mwenye kipawa inapowekwa pembeni bila sababu nyingine yoyote isipokuwa jinsia yake. Si katika ulimwengu wa biashara tu, bali pia kanisani, hali ya kawaida duni ndiyo gharama inayolipwa pale watu wasio na uwezo mkubwa wanapopandishwa vyeo juu ya wengine kwa sababu ya jinsia yao.

Ukamilishano huchangia kuzimwa kwa uwezo wa uongozi wa mwanamke. Ninamnukuu mshauri wa masuala ya uongozi Kadi Cole kuhusu jambo hili:

Mnapokuwa na wanawake waaminifu, waliokomaa ambao wako tayari na wanapaswa kuwa wakichukua sehemu za uongozi, vyovyote vile zilivyo, iwe ni kuendesha timu ya wanaojitolea, au kufundisha darasa la shule ya Jumapili, au aina fulani ya jukumu rasmi la uongozi, [wanaume] huenda wakashangaa kujua ni nguvu na juhudi kiasi gani wanawake hawa wacha Mungu wa Kikristo wanazotumia kujiuliza kama wananyakua mamlaka. Wanawake wacha Mungu ni wasikivu sana kwamba huenda kuna mstari mahali fulani ambao wanapaswa

kuishi chini yake. Na tatizo ni kwamba kama mstari huo uko kama kwenye saba, [wakati kwa wanaume uko kwenye kumi] wanawake wengi wacha Mungu wataishi karibu na nne ili wasije wakavuka [mpaka] bila kukusudia.[746]

Nimeona ufahamu wa Cole hapa unaeleza mambo vizuri sana. Katika makanisa ya ukamilishano wa wastani niliyoyaongoza, nilijiuliza kwa nini wanaume wengi sana walipaa juu kama viongozi, jambo linaloeleweka, ilhali wanawake waliohimizwa kuongoza katika eneo fulani mara nyingi walipanda tu hadi kiwango cha wastani. Pale ambapo kuna dari ya kioo, mstari wa kizuizi unaohusu jinsia moja tu, ni wanawake wachache sana wanaoikaribia hata kidogo – tatizo si tu kwamba kuna dari ya kioo; tatizo ni kwamba dari ya kioo inaunda sakafu inayonata.

Ukamilishano huchangia kunyamazishwa kwa sauti za wanawake. Adam Galinski, katika hotuba yake ya TED *How to Speak Up for Yourself* [747] anasema kwamba ujasiri wa kusema kwa uwazi unahitaji masharti kadhaa ya awali: kusadikika kimaadili kwamba ni sahihi kusema, kuungwa mkono na jumuiya, nguvu au jukwaa la kufanya hivyo, na kuwa huru kutokana na hofu ya kuadhibiwa.

Ndiyo sababu wanawake wengi sana kanisani wanajisikia kunyamazishwa au kutosikilizwa katika makanisa ya ukamilishano: fundisho la unyenyekevu na ukimya wa mwanamke linawafanya watilie shaka kama hata ni sahihi kusema; kwa hiyo jumuiya haiwaungi mkono katika kufanya hivyo; hawapewi jukwaa wala nguvu ya kusema; na wanaposema kwa uwazi, wanakabiliwa na matokeo ya kukemewa kwa sababu ya mtazamo wao usio wa unyenyekevu au kwa kuvuka mstari unaofaa kwa jinsia yao.

Kwa yale makanisa machache ya ukamilishano yanayowaruhusu wanawake kuhubiri Jumapili, wanawake hawa wanaagizwa kufundisha, lakini si "kufundisha kwa mamlaka" (kwa kuzingatia tafsiri yao potofu ya 1 Timotheo 2:12). Lakini jambo hili linatia hofu kuu moyoni mwa wahubiri wanawake wengi wanaodhani kwamba wakati wowote wanapohubiri, huenda wakaonyesha msimamo thabiti kupita kiasi, au pengine kujikwaa kwa kueleza fundisho la aina yoyote, na hivyo kutenda dhambi.

746. www.bit.ly/3wvNjlD

747. www.bit.ly/3k7dsSF. Ninamshukuru William Witt kwa kunielekeza kwenye hotuba hii.

Mmoja wa waasisi wa ukamilishano, Mary Kassian, aliandika makala kwenye tovuti ya John Piper yenye kichwa, *Women Teaching Men—How Far Is Too Far?*[748] Anasema kwamba mara nyingi wanawake humuuliza kama wanaweza kuhubiri Jumapili asubuhi, au Jumapili au Jumatano jioni. Na kama wanaweza kutoa ushuhuda wao. Au kunena katika funzo la Biblia lenye wanaume na wanawake, au kwa hadhira mchanganyiko katika mkutano wa kidini. Au kufundisha semina au katika chuo cha theolojia wanaume wakiwepo. Au kuongoza mkutano wa maombi. Au kuwalea wanaume kiroho faraghani. Au kuhubiri kwenye televisheni au redio. Au kuwafundisha wanaume kupitia makala na vitabu. Anajibu: "[S]wali la jinsi mimi – kama mwanamke mwenye karama ya kiroho ya kufundisha – ninavyopaswa kuuheshimu ukichwa wa mwanamume kanisani lina mfanano mwingi na swali la jinsi mwanamke kijana [pamoja na mpenzi wake] anavyopaswa kuiheshimu kanuni ya usafi [wa kijinsia]."

Ingawa anakiri kwamba katika hali zote mbili mstari hauko wazi waziwazi katika Maandiko, kwa kulinganisha mwanamke anayemfundisha mwanamume na kutenda dhambi ya ngono pamoja naye, na hivyo kudokeza kwamba anapaswa kukaa mbali na mstari kadiri awezavyo, makala yake inayosomwa na wengi bila shaka tayari imewabandika wanawake wengi sana kwenye sakafu ya ukimya. Ama wataziepuka tu fursa za kunena anazozitaja Kassian, au, wakinena, watakuwa waangalifu sana kuepuka kusema jambo lisilo sahihi, au jambo sahihi kwa kiwango chochote cha uwazi na msimamo thabiti.

Ukamilishano huwabana wavunaji wengi ambao Mungu ametupa. Yesu alisema kwamba, ingawa mavuno ni mengi, watenda kazi ni wachache. Tunapaswa kuomba watenda kazi zaidi, kisha kuhakikisha kwamba tunawaweka watenda kazi hao kazini. Utume wa kanisa wa kuhubiri injili na kufanya wanafunzi ni muhimu mno, na kanisa la mahali pamoja na mimbari ya Jumapili ni vyombo muhimu mno kwa kutimiza utume huu, kiasi kwamba haliwezi kumudu hatari ya kupuuza nusu ya karama zake za uongozi na za kuhubiri. Asema Carolyn Custis James: "Nusu ya kanisa inaporudi nyuma – iwe kwa kuchagua au kwa sababu hatuna la kuchagua – kila mtu hupoteza na utume wetu hupata vikwazo."[749]

748. www.bit.ly/3fxTcKC

749. Carolyn Custis James, Half the Church, uk. 162. Imenukuliwa katika Bessey, sura ya 10.

Ukamilishano hutupofusha tusiwaone viongozi wanawake wanaochipuka miongoni mwetu. Nilipofikiria kwa mara ya kwanza kuendelea mbele na kuliacha kanisa nililosaidia kuliongoza kwa miaka ishirini, nilikuwa nikitambua hitaji la kanisa la karama zaidi za uongozi zinazoleta msukumo wa mabadiliko – kwa miaka mingi, Mungu alikuwa amenijalia neema ya kuwa mmoja wa watu wenye karama hizo, nami nilikuwa nikiomba karama zaidi zinazofanana na yangu ili kuchukua nafasi yangu. Wakati mmoja nilisimama nyuma ya kusanyiko lenye vijana kuliko yote – mamia ya vijana wenye umri wa miaka ishirini na kitu – na nikajiuliza ni yupi kati ya wanaume katika umati huu ambaye huenda akawa jibu la maombi yangu. Ghafla nilihisi Roho Mtakatifu akiniambia, "Itakuwaje kama karama zinazofuata za kuleta msukumo ni za wanawake?" Macho yangu yalifunguka ghafla kuiona nusu nyingine ya umati. Nilitambua wakati huo nguvu ya theolojia inayobana katika kutuandaa tusiweze kuziona karama nyingi sana zilizo mbele yetu kabisa.

Ukamilishano huweka kikomo juu ya ndoto za wanawake kwa ajili ya ufalme. Si kila hamu ya kufanikiwa ni mbaya. Kuna hamu iliyozaliwa na Roho ya kumtukuza Mungu na kufanya mambo makuu kwa ajili yake inayowaka ndani ya baadhi yetu. Nikiwa na umri wa miaka ishirini na kitu, nilikuwa sehemu ya vuguvugu la wapanda makanisa lililokuwa likikua kwa kasi. Nikiwa kijana zaidi, niliwatazama kwa mshangao wanaume wakubwa kwa umri waliokuwa wakiongoza mbele katika vuguvugu hili. Ingenibidi nisubiri milele ili kufanya kile walichokuwa wakimfanyia Mungu, niliwaza moyoni. Hivyo ndivyo nilivyowaza mpaka kiongozi wa vuguvugu alipoeleza kwamba umri haukuwa kigezo cha kuongoza, bali utauwa na karama za mtu tu. Kwa kuondoa mambo ya kimazingira katika hesabu, alinichochea kutoa kila kitu changu, nami nilifanya hivyo.

Basi, jambo kama hilo hutokea tunapowaambia wanawake vijana kwamba si umri wao wala jinsia yao, bali utauwa wao na karama zao tu, ndivyo vigezo vikuu vya kuamua jinsi wanavyoweza kuwa na manufaa kwa Mungu kanisani na ulimwenguni. Hata kama hawataishia kuwa wahubiri na wachungaji, wana uwezekano mkubwa zaidi wa kufanya vizuri sana katika kazi nyingine zozote za ufalme ambazo Mungu anawaitia.

Ukamilishano unaweza kuwa mkali hasa kwa wanaume walio wapole zaidi, na kuwasifu kupita kiasi wanaume ambao kwa asili wanajitokeza kwa nguvu au ni wakali. Katika duru za ukamilishano, nimeshiriki katika mazungumzo mengi kuhusu tatizo la "wanaume dhaifu" wasioweza kuwaongoza "wanawake wenye nguvu." Lakini je, kweli hili ndilo tatizo kuu? Au huenda kuna boriti kubwa zaidi machoni mwetu wenyewe:

Baadhi ya wanaume ni viongozi kwa asili. Kulingana na theolojia ya ukamilishano, mwanamume anayeongoza vizuri anafanya mapenzi ya Mungu. Lakini kama mwanamume haongozi vizuri, anakubali kushindwa na asili yake ya dhambi, iliyoanguka. Kwa hiyo kama wewe ni mwanamume na unaona ni jambo la kawaida na la kustarehesha kuwa kiongozi nyumbani, ni rahisi kudhani kwamba wewe ni Mkristo bora kuliko yule mwanamume pale ambaye hapendi tu kuwa kiongozi na si hodari sana katika hilo. Lakini je, kweli huu ni utauwa wa kiroho – au ni haiba ya mtu tu?[750]

Kwa upande mwingine, ukamilishano unaweza kuwa usio na huruma hasa kwa wanawake wanaojitokeza kwa msimamo thabiti, na kuwasifu kupita kiasi wanawake ambao kwa asili ni wanyenyekevu. Nimeona kwamba wanawake waliopata fursa ya kukaa nyumbani wakati waume zao wanafanya kazi, au wanawake ambao kwa asili ni wepesi kukubali, mara nyingi hawana tatizo lolote kabisa na hali ilivyo. Dhana za kale za mfumo dume zilijithibitisha zenyewe: wanawake waliojikita kwa watoto na waliowategemea waume zao kifedha kabisa, kwa kawaida waliwanyenyekea waume zao, ambao, wakati wote huo, walikuwa wakikua katika kujiamini kwao kushiriki katika maisha ya jamii. Hata leo kanisani, akina mama wengi wanaokaa nyumbani huipokea dhana hiyo hiyo kwa urahisi. Kwao, unyenyekevu wa mke unaonekana kuwa sahihi. Pia wanasifiwa kama mifano ya uanawake wa kumcha Mungu.

Mara nyingi zaidi, ni wanawake wanaofanya kazi, hasa wanawake wanaopewa mamlaka mahali pao pa kazi na walio na karama za uongozi, ndio wanaoanza kukerwa na ukosefu wa haki katika hali hiyo. Wakisema kwa uwazi kupinga, uthabiti wa maoni yao na utayari wao wa kusema kwa uwazi vyote viwili huchukuliwa haraka kuwa dalili za roho isiyo ya unyenyekevu.

750. Kristen Rosser katika "The Consequences of Complementarianism for Men." www.bit.ly/3BNNCsL

Fikirieni jinsi ubaguzi huu wa kijinsia usivyo wa haki: mtazamo wa ukamilishano ukiwa umeshika nafasi, mwanamume anayejiamini aliye tayari kueleza kwa sauti mtazamo wake kuhusu mambo huonekana kuwa kiongozi mtarajiwa; ilhali mwanamke anayejiamini anayesema kwa uwazi huonekana kuwa tishio linalowezekana.

Ukamilishano unapoteza sehemu ya uwezo wa kanisa wa kupinga ngazi za kijinsia zinazoharibu katika jamii. Mawazo yana matokeo. Nyuma ya janga la kimataifa la ukatili dhidi ya wanawake kuna dhambi ya ukosefu wa usawa wa kijinsia. Kanisa linapaswa kuwa chumvi na nuru katika jamii iliyoharibiwa na dhambi, likipinga mitazamo na mifumo isiyo ya haki na ya dhambi inayoleta mateso. Hata hivyo, wanasosholojia walio ndani ya Vuguvugu la Ukombozi wa Wanawake wameonyesha kwa namna ya kusadikisha kwamba

[k]atika jamii ambamo wanaume wanapewa kipaumbele na wanawake wanawekwa chini yao tunakuta: upendeleo kwa wavulana unaosababisha kutolewa kwa mimba za vijusi vya kike makumi ya mamilioni; ukosefu wa usawa katika elimu, afya, kipato, na umiliki wa mali na kazi kwa wanawake; ukatili ulioenea na unaokubalika dhidi ya wanawake; [na] biashara haramu ya kuwasafirisha wanawake, hasa kwa ajili ya ukahaba.[751]

Ingawa hakuna mkamilishano ambaye angeunga mkono waziwazi dhuluma yoyote kati ya hizi, fundisho la kuheshimiana kwa jinsia – ambalo linawainua wanawake hadi nafasi ya usawa wa kweli na wanaume – ni zawadi bora zaidi kwa jamii, likichangia ukombozi wake badala ya kutoa mbegu za ubaguzi ambazo huenda zikaendeleza dhuluma.

Barani Afrika na Asia, kwa mfano, ubora wa maisha ya msichana wa kawaida, kwa sababu ya mitazamo ya mfumo dume, unatawaliwa kabisa na wema au ubaya wa baba yake, wajomba zake na kaka zake. Tamaduni zisizo na usawa wa kijinsia, ambamo wanawake wana uwezo mdogo wa kujiamulia mambo yao, zinawaacha mikononi mwa huruma ya wanaume. Kwa kuwa tamaduni hizi huwa za kidini, na hupata njia yao ya kuwatendea wanawake kutoka kwa jumuiya zao za imani, wasichana hawa pia, kwa njia isiyo ya moja kwa moja, wako mikononi

751. Giles, 549

mwa kile kinachofundishwa. Inasikitisha kwamba uchambuzi wa nchi 50 uligundua kwamba kiwango cha usawa wa kijinsia kina uhusiano hasi na kiwango cha udini.[752] Mafundisho ya ukamilishano yanapotumika katika nchi tajiri za "ulimwengu wa kwanza" huwadhuru wanawake wakati mwingine tu, kwa sababu jamii pana husawazisha athari zake, lakini mafundisho haya yanapofika katika "theluthi mbili za dunia" (nchi zinazoendelea), kama yanavyofika, madhara yake huzidishwa. Tafiti zinaonyesha kwamba dini "ni jambo muhimu linalounda kanuni na matarajio ya jumuiya kwa wanawake na wasichana. Inaweza kuwa kichocheo cha hatua za kuboresha maisha ya wanawake, au inaweza kuwa chanzo cha migogoro na breki ya mabadiliko."[753] Basi, ni msiba ulioje pale wafuasi wa Yesu wasipopiga mbiu iliyo wazi kuhusu usawa wa kijinsia kwa ajili ya mamilioni ya wanawake wanaoteseka, kwa sababu ya fundisho lililopotoka la kuwekwa chini kwa wanawake.

Ukamilishano hudhoofisha uwezo wa kanisa wa kitheolojia na wa kufasiri Maandiko. Kama nilivyojitahidi kuonyesha katika kitabu hiki, unafanya kanuni mbaya za kufasiri Maandiko zionekane kuwa za kawaida. Unajenga mafundisho makuu juu ya maandiko yenye ukungu, na unaruhusu tafsiri za maandiko yenye ukungu zinazopingana na mafundisho ya maandiko yaliyo wazi zaidi. Unachukua masuala ya daraja la pili na kuyafanya mafundisho ya msingi – vinginevyo kwa nini walimu wa vyuo vya theolojia vya Southern Baptist walazimike kutia sahihi Tamko la Danvers kila mwaka, au wapoteze kazi zao? Unawapaka matope waamini wa Biblia wanaofikiri kwa makini na wanaoyaona mambo kwa namna tofauti, ukiwashtaki kwamba hawaichukulii Biblia kwa uzito na kwamba wanajisalimisha kwa utamaduni. Unahimiza tabia ya kujibu kwa hamaki badala ya imani sahihi inayopima mambo kwa makini katika kushughulika na jamii. Hadi hivi karibuni, ulikuwa hata ukiuburuta Utatu katika mjadala, na ukaonyesha utayari wa kuyafikiria upya mahusiano ya milele ndani ya Uungu ili tu kuunga mkono ahadi yake ya awali kwa ngazi za kijinsia.

Ukamilishano hauitumikii vizuri kizazi kijacho. Nilipokuwa nikiamua kama kweli kupambana na ukamilishano kulistahili juhudi zangu, ilikuwa ni hangaiko langu

752. Chanzo: www.bit.ly/3xSsK5k

753. Berkeley Center for Religion, Peace and World Affairs; Georgetown University (2008). *Challenges of Change: Faith, Gender and Development,* p.5

kwa ajili ya kanisa la baadaye lililonipa ujasiri. Ingawa miundo ya sasa ya mamlaka na ushirikiano ndani ya makanisa au madhehebu mengi ya ukamilishano, kwa namna inayoeleweka, huenda ikayafanya yaegemee upande wa kutorekebisha theolojia yao katika eneo hili – tunapojiondoa sisi wenyewe katika picha, na kuwawazia watoto wetu baada ya miongo miwili wakiliongoza kanisa lile lile, mambo yanakuwa wazi zaidi. Ninawawazia watoto wangu mwenyewe wakiketi katika timu za uongozi za makanisa siku moja na matarajio ya kusikitisha ya *wao* kulazimika kutetea fundisho hili ambalo linazidi kuwa vigumu kulitetea. Ni kutoona mbali kulikoje kwetu kuwaachia wao kusafisha uchafu wetu. Tukifanya hivyo, ninashuku kwamba huenda wakatazama nyuma kwenye wakati wetu na kuona kuwa haisameheki kwamba tulikuwa tayari kiasi hicho kutetea theolojia ya ngazi za mamlaka iliyojengwa juu ya hoja dhaifu kiasi na mahangaiko yasiyo wazi ya kimatendo.

Ningeweza kuendelea. Ukamilishano unaweza kupunguza ndoto za msichana mdogo za kuubadilisha ulimwengu kwa ajili ya Yesu. Unawapa wasio Wakristo, na Wakristo wenye mashaka, sababu moja zaidi ya kuutupilia mbali Ukristo. Unaweza kuwafanya wanawake wasioolewa wajisikie kwamba kukosa mwenzi wa ndoa kunapunguza sauti yao, manufaa yao na mchango wao, kanisani na katika jamii. Unasababisha desturi isiyo ya haki ambapo wanawake walioolewa na viongozi wanaume katika makanisa ya ukamilishano wanapewa nafasi kubwa zaidi ya kuchangia kuliko wanawake waliojitoa, ambao pengine wana vipawa zaidi, lakini hawajaolewa, au hawajaolewa na kiongozi. Unawasababishia wanawake ambao huenda kweli wameitwa na Mungu (na pengine wameachiliwa na kanisa lao) kuongoza na kufundisha, maumivu yasiyo ya lazima ya kuhukumiwa badala ya kutiwa moyo na wafuasi wengine wa Yesu. Unaweza kuunda mahali salama pa kujificha kwa wanaume wanyanyasaji. Unaongeza uwezekano wa mume kufanya maamuzi yenye mipaka, kwa upande mmoja tu wa ubongo, kwa niaba ya familia yake. Unaweza kukuza ndoa za "aina ya mzazi na mtoto" zinazozuia ukuaji wa mtu binafsi badala ya ndoa za "mtu mzima na mtu mzima" zenye uwezekano usio na kikomo wa kukua. Unaweza kuzidisha hatia na shinikizo kwa mama Mkristo anayefanya kazi: hatia, kwa sababu, akiwa kazini, anahisi kwamba mahali anapopaswa kuwa ni nyumbani; na shinikizo kwa

sababu, baada ya siku nzima ya kazi, ni wajibu wake zaidi kuliko wa mume wake kutunza nyumba na kuwapanga watoto. Unaweza kumsababisha mke kupoteza sehemu ya uwezo wake wa kujiamulia mambo, kwani kustawi kwake kunaonekana kutegemea hasa jinsi mume wake anavyomwongoza vizuri.[754]

Yesu alisema, "Mti hutambulikana kwa matunda yake."[755] Ingawa msemo wake ulilenga hasa watu na matendo yao, unaweza kutumika pia kwa mafundisho na matokeo yake. Fundisho lenye afya na la kweli linapaswa kuleta uzoefu mzuri ndani ya makanisa na kwa Wakristo. Lakini ninapotazama matunda machungu ya ukamilishano, inanifanya nitilie shaka uhalali wake mara mbili zaidi. Na kufikiri kwamba, wakati wote huo, kuna mbadala wa kibiblia unaofaa badala ya mfumo dume huu wa "Kikristo" – unaoshikiliwa na wengi sana kati ya wasomi wa Biblia walio bora zaidi duniani.

Itikadi ya Mrengo wa Kushoto Kabisa au Mteremko Unaoteleza?

Wengi huenda wakahofia kwamba ushirikiano wa pande zote unajipendekeza kwa ushawishi ulioenea wa itikadi ya mrengo wa kushoto kabisa, pamoja na siasa zake za utambulisho, ambazo kwa kinaya zinaonekana kuwachukua waliokuwa waathiriwa wa aina za kinyanyasaji za mfumo dume na kuwaweka kama wakandamizaji wapya. *"'Wanaume ni takataka,' kwa hiyo afadhali wanawake waongoze!"*

Lakini wale wanaojaribu kugeuza mizani ya mamlaka kwa faida ya wale waliokuwa wamenyang'anywa mamlaka hapo awali, wako karibu zaidi na walinzi wa mamlaka wenye chuki dhidi ya wanawake kuliko wanavyoweza kuonekana mwanzoni. Kuwatawala waliokuwa watawala zamani ni kulipa ubaya kwa ubaya – na kwa kweli ni kuzidisha kuvunjika kwa mahusiano ya wanaume na wanawake.

754. Imeelezwa na Julie, mke wangu: "Katika ukamilishano ilikuwa rahisi mno kwangu kumwachia mume wangu na kuchukua hatua chache mwenyewe. Mara nyingi 'nilijiondoa' katika kujiona kuwa kweli nina wajibu kwa maisha yangu, huduma yangu na mwelekeo wa vyote viwili – kamwe si waziwazi bila shaka, bali katika kila aina ya maamuzi madogo lakini yenye matokeo makubwa sana, kwa sababu tu, kwa maana isiyo dhahiri sana lakini yenye nguvu, niliweza!"
755. Mathayo 12:33

Kinyume chake, kukumbatia ushirikiano wa pande zote wa mwanamume na mwanamke kunategemea imani ya kibiblia kwamba si wanaume wala wanawake, si weusi wala weupe, si mwathiriwa wala mtendaji, si mwenye upendeleo wala asiye na upendeleo aliye na haki ya asili ya kumtawala mwingine. Badala ya kumwona mmoja kuwa bora kwa namna fulani, kunatafuta kutegemeana kulikojikita katika kutambua kwa unyenyekevu thamani halisi ya mwingine, pamoja na kufahamu udhaifu wetu wenyewe, maeneo tusiyoyaona, na dhambi zetu.

Hoja za kitabu hiki kwa ajili ya ushirikiano wa pande zote mara nyingi zinashtakiwa kuwa hoja za "mteremko unaoteleza," zinazosukumwa na utamaduni wetu kuelekea kuishika kwa ulegevu zaidi imani sahihi ya msingi ya Kikristo. Lakini, hapana. Utamaduni wetu wa usawa huenda umeyaweka mazungumzo haya mezani, lakini ni Maandiko, si utamaduni, yanayopaswa kuamua *jinsi* mazungumzo yanavyopaswa kufanyika, na mahali yanapopaswa kufikia. Kama nilivyothibitisha katika kitabu hiki, kwa kweli Maandiko yanatoa nguvu ya kichocheo ya kurudisha heshima na mchango wa wanawake – jambo ambalo si dogo tunapozingatia jinsi chuki dhidi ya wanawake na mfumo dume vilivyotawala tamaduni za wanadamu kwa maelfu ya miaka. Swali ni hili: waamini mmoja mmoja wanashirikije katika mabadiliko haya ya kanisa zima?

Kuwa Mawakala wa Mabadiliko

Ikiwa mnajikuta katika kanisa linalothibitisha ushirikiano wa pande zote katika ngazi ya mafundisho, basi kitabu hiki huenda kikawasaidia kuimarisha zaidi misimamo yenu kuhusu jambo hili.

Lakini ikiwa mko katika kanisa la ukamilishano, na mnaona hoja nyingi katika kitabu hiki kuwa za kusadikisha na sahihi, mnawezaje kuhimiza mabadiliko kutoka ngazi za mamlaka kati ya mwanamume na mwanamke kwenda kwenye ushirikiano wa pande zote wa mwanamume na mwanamke katika kanisa lenu? Jibu la swali hilo ni tata kidogo zaidi.

Semeni kwa uwazi. Yesu alihubiri, "Heri wapatanishi." Wakati mwingine njia pekee ya kuwa mpatanishi wa kweli ni kuonekana kama mvunja amani. Kusema kwa uwazi kutahitaji ujasiri. Na huenda kukawagharimu. Lakini pengine mnaweza kupata msukumo kutoka kwa kisa kilichofichwa katika kitabu cha Hesabu. Ikiwa kuna shaka yoyote kuhusu umuhimu wa kiroho wa kupinga sheria na kanuni zinazoendeleza ukosefu wa usawa wa kijinsia, tuna binti za Selofehadi wa kutuhakikishia kwamba Mungu anatuunga mkono. Katika Mashariki ya Karibu ya kale, utajiri mkuu wa mtu ulikuwa ardhi yake. Kwa sheria za urithi za Israeli, mali ingepita kutoka kwa baba hadi kwa mwana, na kamwe si kwa binti. Lakini wanawake watano kwa ujasiri waliungana pamoja kuukabili mfumo huu usio wa haki, na ingawa hawakuondoa asili yake ya mfumo dume, walifanikiwa kuleta kifungu cha kipekee cha sheria.

Baba yao anapokufa, binti zake watano wanamsihi Musa: "Kwa nini jina la baba yetu liondolewe katika jamaa zake, kwa sababu hakuwa na mtoto mwanamume? Utupe sisi milki kati ya ndugu za baba yetu." Musa kwa upole analipeleka jambo hilo mbele za Mungu, ambaye (kwa ajabu) anakubaliana na wanawake hao. Sheria iliyo ya haki zaidi inapitishwa: "Mtu akifa, wala hana mtoto mwanamume, ndipo mtampa binti yake urithi wake. … Na neno hili litakuwa amri ya hukumu kwa wana wa Israeli, kama BWANA alivyomwagiza Musa."[756]

Hata leo, mahali ambapo kanuni au sera za makanisa, au sheria za serikali na taratibu za biashara zinadhoofisha kutendewa kwa usawa kwa wanawake, ni halali kwa wanawake kupinga dhuluma hii kwa kuwaendea viongozi, ambao, kama Musa, wanapaswa basi kuyachukulia mahangaiko yao kwa uzito.

Katika muktadha wa makanisa ya leo, wanawake wanaweza kupinga ukweli kwamba wanaume huelekea kutawala kazi muhimu zaidi za huduma kanisani – kama uongozi na ufundishaji. Ikumbukwe kwamba wazo la Agano la Kale la kurithi ardhi linapewa maana ya kiroho baadaye katika Biblia ili kuzungumzia urithi wa kiroho wa mtu au huduma yake ya kipekee miongoni mwa watu wa

756. Hesabu 27:4, 8, 11

Mungu.[757] Ingawa Mungu ndiye hatimaye anayetuingiza katika urithi wetu, inawezekana kabisa kuwa ndani ya mfumo wa kijamii au wa kidini unaomzuia mtu kufikia uwezo wake mwenyewe aliopewa na Mungu, kwa namna inayolifanya kanisa lake mwenyewe kuwa maskini na kupunguza uwezo wake wa kuwafikia watu wengi zaidi walio mbali na Mungu.[758] Hilo si sawa, na tunahitaji watu jasiri watakaosema kwa uwazi kwa namna ya kuvutia na kwa heshima.

Kuweni na mtazamo halisi. Mwanatheolojia wa Kanada, John Stackhouse, anasaidia sana katika jambo hili:

Yesu alituambia tumpende Mungu na tuwapende jirani zetu. Lakini tunahitaji kuona kwa uwazi kadiri tuwezavyo maana ya kumpenda Mungu na jirani zetu katika hali fulani. Tukizingatia mazingira fulani, Mungu anataka nini kitokee? Tukizingatia mipaka inayoonekana, vipaumbele vya Mungu ni vipi? Tukizingatia jirani ni akina nani, ninaweza kuwapenda kwa njia zipi, na kwa njia zipi watakubali niwapende? Mtazamo halisi kama huu utatusaidia kufanya maamuzi magumu yanayohitajika katika ulimwengu ambamo kwa kawaida hatuwezi kufanikiwa katika kila jambo tunalojaribu, ulimwengu ambamo mara nyingi inatubidi kuridhika na nusu ya mkate, ulimwengu ambamo mara nyingi tunakabiliana na mgongano wa maadili na inatubidi kufanya kazi kwa ajili ya lililo kuu zaidi kwa gharama ya lililo dogo.

Tunahitaji kuzingatia ni nini hasa mtu mmoja au kikundi fulani au tabaka la watu kinachoweza kutimiza katika hali fulani. Wazee wa kanisa fulani hawatawasikiliza vijana wengi, kwa mfano, hata wawe sahihi kiasi gani. Wanaume wengi hawatawasikiliza wanawake. Si haki, na si vizuri, lakini ndivyo ilivyo. Wakristo kama hao wanahitaji kuamua, kati ya njia halisi walizo nazo, jinsi wanavyoweza kumheshimu Mungu na kuuendeleza ufalme wake kwa njia bora zaidi. Mapema

757. Katika Zaburi 2:8, dunia nzima, pamoja na watu wote wa Mungu, ni urithi wa kipekee wa Yesu. Katika Zaburi 16:6, Daudi anaitaja desturi ya kuigawa nchi ya ahadi na, kwa kupiga kura, kuipa kila ukoo na familia sehemu yake ya ardhi. "Kamba zangu zimeniangukia mahali pema, naam, nimepata urithi mzuri." Paulo anawaambia kundi la wazee kwamba Mungu anataka kuwapa "urithi pamoja na wote waliotakaswa." (Matendo 20:3) Kila mmoja wetu anapaswa "kuwa wafuasi wa wale ambao kwa imani na uvumilivu wanazirithi ahadi." (Waebrania 6:12)

758. Jambo hili halipaswi kufanywa kwa namna ya kuleta mgawanyiko. Inawezekana kuwa sahihi kuhusu jambo fulani, lakini kulishughulikia kwa njia isiyo sahihi. Binti hawa watano wanaonyesha kwa mfano wao umuhimu wa kuwaendea viongozi moja kwa moja, badala ya kuwaeleza kwa namna ya kuleta mgawanyiko kila atakayesikiliza kutoridhika kwao au hisia yao ya kutotendewa haki.

iwezekanavyo, wanapaswa kutupilia mbali dhana yoyote potofu kwamba watasikilizwa kwa sababu tu ya ubora wa hoja zao, bila kujali hali halisi za kijamii za mazingira hayo.

Nisije nikaeleweka vibaya katika jambo hili, niruhusuni nithibitishe imani yangu kwamba Roho Mtakatifu anaweza kubadilisha mioyo na wakati mwingine hufanya hivyo kwa njia za kushangaza. Lakini tunahitaji kuona kwa uhalisia kwamba kile tunachokizungumzia sasa ni kusimamishwa kwa mahusiano ya kawaida ya kibinadamu, kile ninachokiita "muujiza wa kisosholojia."[759]

Katika kanisa langu la awali, lililokuwa na makusanyiko kumi yaliyojaa maelfu ya watu, nilitumaini kuikosoa kwa kina theolojia ya wenzangu tuliokuwa tukifanya maamuzi pamoja: timu ya uongozi wa juu ya watu kumi hivi. Kwa namna inayoeleweka nilionekana kuwa tishio kwa umoja wa kanisa. Nini kingetokea kama nusu tu ya watu hawa wangebadili mawazo yao? Hili lingeligawa kanisa zima vipande viwili. Na kama ni wawili au watatu tu kati yao wangebadili mawazo yao? Hili pengine lingesababisha wapoteze kazi zao, na nafasi yao mezani. Kwa kutojua nilikuwa nimetumaini "muujiza wa kisosholojia." Kulikuwa na uwezekano gani wa watu hawa wote au wengi wao si tu kubadili mawazo yao, bali pia kubadili mawazo yao kwa wakati mmoja? Uwezekano mdogo sana, kama ilivyoonekana baadaye.[760]

Hata hivyo, licha ya wasiwasi ambao suala hili limewasababishia ndugu zangu wengi, ninaamini ilikuwa sahihi kuliibua suala hili. Na bado nimejaa matumaini, kwa sababu ya hoja inayofuata.

Angalieni mbali. Stackhouse anaendelea,

759. John Stackhouse, Finally Feminist, uk. 99–100.

760. Huenda wengine wakajiuliza kwa nini baadhi ya makanisa hayakubali tu ukamilishano na ushirikiano wa pande zote vyote viwili. Lakini suala hili linaingia katika aina fulani ya fundisho, linaloitwa "imani inayotambulisha" (defining belief). Niruhusuni nieleze. Kuna aina tatu za mafundisho. Kuna mafundisho ya msingi – haya ndiyo mambo ya imani sahihi ya Kikristo yasiyoweza kujadiliwa kwa kweli. Fikirieni Imani ya Mitume, fikirieni Uungu wa Yesu na kazi ya wokovu ya msalaba. Kisha kuna mambo yanayobishaniwa – fikirieni matumizi ya pombe na imani kuhusu unabii wa Siku za Mwisho. Kisha kuna imani zinazotambulisha – haya ni mafundisho yanayobishaniwa katika Ukristo wote ambayo hata hivyo yanaamua jinsi kanisa linavyopaswa kufanya kazi. Kanisa lazima liamue, kwa mfano, kama linaamini karama za Roho za kimiujiza, na kama litaongozwa na wazee, na bila shaka, wazee hao wanapaswa kuwa wa jinsia gani. Viongozi wa kanisa lazima wawe na umoja katika majibu yao kwa maswali haya, kwa sababu yanaamua desturi za kanisa.

Huenda kukawa na hali fulani ambamo kusukuma [ushirikiano wa pande zote] kwa kasi mno na mbali mno kutasababisha mpasuko na hata uharibifu wa ndoa au wa kusanyiko. Hilo linaonekana, angalau kwa ujumla, kutokuwa mapenzi ya Mungu. Mtu anayeshikilia itikadi huenda akapata kuridhika binafsi kutokana na usafi na bidii yake, lakini Mungu anawajali watu halisi kuliko anavyozijali kanuni za kinadharia.[761]

Ni kweli kabisa! Fikirieni jinsi Mungu alivyokuwa mvumilivu kwa kila mmoja wetu, akituongoza katika mapenzi na njia zake kwa kasi tunayoweza kwenda, lakini mara chache kwa kasi zaidi ya tunavyoweza. Ndiyo sababu kulisukuma kanisa polepole na kwa uthabiti lilifikirie upya jambo hili kunapaswa kuchanganywa na kuunga mkono kwa shukrani kazi yote ya kweli ambayo Roho anaifanya ndani yake.

Fikirieni njia mlizo nazo. "Ikiwa hatuna sababu za msingi za kutarajia muujiza katika hali fulani, basi tunapaswa kufanya maamuzi mengine – kabla hatujawa na uchungu si tu dhidi ya washiriki wenzetu wa kanisa kwa ukaidi wao bali pia dhidi ya Mungu kwa kutotenda muujiza tuliouomba."[762] Ikiwa mnafikia hatua ya kutokubaliana na theolojia ya ukamilishano katika kanisa lenu, unganisheni utayari wa kusema kwa uwazi na kile ambacho Stackhouse anakiita "kusita kwa kinabii."

Tunatambua kipaumbele cha kungoja tunaposita kabla ya kutenda. Tunakumbuka ukomo wetu na hali yetu ya dhambi na kujikumbusha kwamba hatua ya kwanza si mali ya wanadamu. … Katikati ya kutenda tunatulia na kurudia … kama ishara ya heshima – kwa Mungu na kwa viumbe tunaoshiriki nao dunia. Na hilo huonyesha unyenyekevu: kuna maadili na mambo halisi yaliyo nje ya ufahamu wetu na udhibiti wetu.[763]

Tunapaswa pia kuzijaza juhudi zetu zote kwa maombi. Na tunapofanya hivyo, tunapaswa kuamini kwamba taabu yetu, kama uvumilivu wa mwanamke mjamzito, hatimaye itazaa matunda ya kanisa lililo bora zaidi.

761. John Stackhouse, Finally Feminist, uk. 100.
762. John Stackhouse, Finally Feminist, uk. 100.
763. Glenn Tinder, The Political Meaning of Christianity, uk. 164. Imenukuliwa katika Stackhouse, uk. 97.

Ikiwa mnapaswa kuamua kama mbaki katika kanisa hata hivyo au mliache kwa sababu ya suala hili, lipi ni bora?

Kubaki kunaweza kuwa bora zaidi. Wafuasi wa Yesu waliojitoa hawana uhuru wa kuliacha kanisa kila wanapotofautiana na kipengele fulani cha njia ya kanisa lao ya kushughulikia mambo. Wengi mno kati yetu, katika tamaduni zetu za kisasa zinazomtukuza mtu binafsi, tumepoteza wazo la agano lililo katika mzizi wa umoja wa jumuiya yetu. Huenda tukaweza kuwachagua marafiki zetu, lakini hatuichagui familia yetu. Katika hali nyingi, tunapaswa kudhani kwamba Mungu ametuchagulia familia hii ya kanisa – pamoja na kasoro zake zote.

Zaidi ya hayo, kama kila mtu aliyetumaini siku bora kwa ajili ya mafundisho ya kanisa lake angeondoka tu, kungekuwa na tumaini gani kwamba kanisa hilo lingebadilisha siku moja mafundisho yake kwa kutafakari? Wakati huo huo, tunapongoja mabadiliko kwa maombi, tunaweza kuuiga unyenyekevu na uvumilivu wa Yesu kadiri tuwezavyo na kujifunza nidhamu ya kusherehekea yote yanayoweza kusherehekewa katika kanisa letu.

Mchakato wa kutakaswa katika ndoa nyingi sana mara nyingi humfikisha mwenzi wa ndoa mahali ambapo kuna kitu ambacho kweli hakipendi kwa mwenzake, lakini hata hivyo anapata neema na rehema ya kubaki katika ndoa hiyo, na kupata maana halisi na furaha ndani yake. Kanuni hiyo hiyo inaweza kutumika kwa kanisa letu.

Hata hivyo, kwa baadhi ya watu, kubaki katika kanisa lisiloshikilia ushirikiano wa pande zote wa mwanamume na mwanamke kunaweza kuwa jambo lisilovumilika au lisilo la busara. Wafuasi wa ushirikiano wa pande zote wanaponiuliza kama wanapaswa kubaki au kuliacha kanisa lao, ninawauliza maswali mawili. La kwanza ni, "Je, kuna makanisa yoyote yanayoshikilia ushirikiano wa pande zote katika eneo lenu ambayo mnaweza kujiona mkienda huko?" Kwa watu walio katika miji midogo, huenda hakuna hata moja.

Swali jingine ninalouliza ni, "Kama mngeandaa orodha, kutoka la juu kabisa hadi la chini kabisa, ya mambo kumi yaliyo muhimu sana kwenu katika kanisa, mngeuweka wapi ushirikiano wa pande zote wa mwanamume na mwanamke:

katika mambo matano ya kwanza, au katika matano ya mwisho?" Kanuni yangu ya kukadiria, ambayo kwa vyovyote isichukuliwe kama uongozi wa Roho, ni kwamba ikiwa thamani hii iko katika matano yenu ya juu, basi huenda ikawa vigumu kwenu kudumu katika kanisa hilo. Hata hivyo, ikiwa iko katika matano ya chini, basi huenda si muhimu kiasi cha kuwa kigezo cha kuamua ni kanisa lipi la kuhudhuria.

Ikiwa hatuwezi kubaki na hakuna makanisa yanayofaa katika eneo letu ya kujiunga nayo, basi njia nyingine moja inaweza kuwa kuanzisha jipya – ikiwa tu Mungu ataongoza hivyo, bila shaka. Wakati mwingine, inaweza kuwa bora kutia divai mpya katika kiriba kipya, badala ya kukilazimisha kiriba cha zamani ambacho kimeshonwa kote kwa uzi wa ukamilishano.

Neno la Mwisho: Jinsi Yesu Anavyowaona Wanawake

Yesu ndiye theolojia kamilifu. Yeye ndiye Mungu anayejifunua mwenyewe. Ikiwa tunataka kujua jinsi Mungu anavyowaona wanawake, hatuhitaji kwenda mbali zaidi ya kusoma Injili ili kugundua jinsi Yesu anavyowaona wanawake.

Katika Luka 13, Yesu anafundisha siku ya Sabato katika sinagogi, anapokutana na mwanamke aliyelemazwa na Shetani kwa miaka kumi na minane. Tunaambiwa, "naye amepindana, wala hawezi kujinyosha kabisa. Naye Yesu alipomwona …"

Polepole sasa …

Yesu …

alimwona …

yeye.

Mapema zaidi katika Injili ya Luka tunamkuta Yesu akijaribu kumsaidia mwanamume aone ndani ya mwanamke kile anachokiona yeye: "[Yesu] akamgeukia yule mwanamke, akamwambia [yule mwanamume], 'Wamwona mwanamke huyu?'"[764] Swali lake bado linamfikia kila mmoja wetu leo.

Jinsi Yesu alivyomwona yule mwanamke aliyepindana inatukumbusha jinsi Mungu alivyomwona Hajiri katika Mwanzo. Kama Mungu alivyomfanyia Hajiri, ndivyo Yesu anavyofanya hapa. Hamwoni tu. Anamweka huru. Anaudhihirisha ukuu wake. Kisha, "alimwita, akamwambia, 'Mwanamke, umefunguliwa udhaifu wako.'"[765] Anamgusa; mara moja ananyooka, mrefu kuliko alivyowahi kuwa, na anamtukuza Mungu!

764. Luka 7:44
765. Luka 13:11-13

Je, mnaweza kuwaona watu waliohudhuria wakifurahi pamoja naye?

Si haraka hivyo: kiongozi wa sinagogi amekasirika sana kwamba Yesu amemponya siku ya Sabato. Jambo hili linamkasirisha Yesu naye anamshtaki mtu huyo kwamba anawajali wanyama wake kuliko anavyomjali mwanamke huyu.

Simameni hapo.

Hapa yupo mwanamke ambaye, kwa karibu miongo miwili, amehudhuria jumuiya hii ya imani, akiwa ameharibika umbo na kupindika kwa maumivu. Kiongozi wa kiroho, ambaye kazi yake ni kuwaona watu katika jumuiya yao kama Mungu anavyowaona, haonekani kusumbuliwa na hali yake ya kusikitisha.

Ni pale tu anaposimama wima ndipo anachukizwa.

Kisha Yesu analeta mshtuko zaidi katika mkusanyiko huo anapompa mwanamke huyu cheo ambacho hakijawahi kutolewa kabla: "[H]uyu mwanamke [ni] binti wa Ibrahimu." Sarah Bessey anatoa maoni kuhusu wakati huu: "Watu walikuwa wamewahi kusikia tu kuhusu 'wana wa Ibrahimu' – kamwe si binti. Lakini kwa sauti ya maneno ya Yesu 'binti wa Ibrahimu,' alimpa mahali pa kusimama pamoja na wale wana, hasa wale waliokuwa wakinguruma kwa hisia yao ya umiliki na ya kujiona wao peke yao wanahusika na yote hayo."[766]

Si jina lake jipya tu linalorudisha nafasi yake katika ulimwengu wa Mungu. Ni kimo chake kilichofanywa upya. Yesu ni bingwa wa matendo ya kiishara. Fikirieni kudhalilishwa kwake, uchungu wake wa kiakili na maumivu yake ya kimwili. Katika ulimwengu wa mfumo dume, wanawake wote wamepindishwa kwa namna fulani, wakitaabika chini ya dhana potofu kwamba wakati mwingine wao ni duni kuliko wanaume, au wako chini ya wanaume. Na hata kama wanajiona kweli kuwa sawa na wanaume, mara nyingi mno hawajisikii kuwa na uhuru wa kujinyoosha hadi kufikia ukamilifu wa vipawa vyao na mchango wao.

Mchungaji mmoja wa Norway wa kizazi cha tatu hivi karibuni aliniambia kuhusu mazungumzo yake na babu yake mwenye umri wa miaka themanini. "Nina jambo moja tu ninalojutia, na ningetoa chochote ili nirudi nyuma na kulibadilisha," mzee yule aliyekuwa akilia na kukaribia kufa alisema. "Mke wangu

766. Sarah Bessey, Jesus Feminist, sura ya 1.

hakuwahi kuachiliwa kikamilifu katika vipawa vyake. Ningeweza kubadilisha hilo. Ningeweza kuukabili utamaduni wa kanisa uliomweka kivulini."

Uumbaji na ukombozi vyote viwili vinapaswa kutuamsha tusimame kupinga hila za watetezi wa mfumo dume zinazowapa wanaume peke yao mamlaka ya kutawala na kuwafuga wanawake. Kulingana na Mwanzo 1, akina Peter, Susan, Edmund na Lucy wanapaswa kutawala bega kwa bega. Na wanawake waliokombolewa wanabeba asili ile ile ya Simba wa Yuda Aliyefufuka. Ingawa wengi wetu tunalitii onyo la hatari ya kumfuga Yesu kuwa mnyama-kipenzi wa nyumbani, hata hivyo tunawatiisha dada zake wa kifalme ambao ndani yao damu ya Simba inatiririka.

Kama Yesu alivyomfanyia binti huyu wa Ibrahimu karne zile zote zilizopita, bado anafanya leo: akiwakabili wale wanaopendelea wanawake wabaki wamepindika; akileta dawa ya kuponya kwa matete yaliyopondeka; na akiigeuza miche iliyopindika kuwa mialoni mirefu ya haki. Ni fursa na wajibu wetu kuungana naye katika kazi hii takatifu – tukimkaribisha kila mwanamke kujinyoosha nje na juu, pamoja na wanaume, kuingia katika yote ambayo Mungu amekusudia kwa ajili yao.

KIAMBATISHO 1: JE, MUNGU NI MWANAMUME?

Katika Maandiko Mungu anajifunua kwa namna ambazo kwa sehemu kubwa ni za kiume. Ikiwa Yesu ndiye ufunuo wa juu kabisa wa Mungu mwenyewe, basi uanaume wake unazidi kuimarisha hisia yetu ya jambo hili. Wanaharakati wengi wa haki za wanawake wanayakataa Maandiko kwa msingi huu peke yake – Mungu wa kiume ni wazi kuwa ni kitu kilichobuniwa na wanaume katika mfumo dume, na ni kitu kilichotengenezwa ili kupendelea ukuu na mamlaka ya wanaume juu ya wanawake, ndivyo wasemavyo. Ni kweli, wanaume Wakristo wametumia jambo hili katika historia yote kama hoja ya haki yao ya kubaki madarakani. Ikumbukwe kwamba Maandiko yanaweza kutumiwa kuunga mkono hitimisho hili (kama yanavyoweza kutumiwa kwa karibu kila aina nyingine ya ukandamizaji). Je, kuna njia ya kuikubali Biblia kama neno la Mungu, pamoja na jinsi inavyoonyesha "uanaume" wa Mungu, bila kuusisitiza mfumo dume kama hali iliyo bora?

Bila shaka yoyote! Lakini ikiwa tu mtu anayasoma Maandiko kwa *uangalifu*.

Wanatheolojia wengi makini wa kila zama wamelikataa wazo kwamba Mungu ana viungo vya uzazi au dalili nyingine za uanaume wa kibinadamu. Kwa maana moja, Mungu si mwanamume wala mwanamke, lakini *katika jinsi anavyochagua kujifunua kwetu*, yeye ni mwanamume na mwanamke. Ushahidi bora wa hili ni sura ya kwanza ya Biblia: "Mungu akaumba mtu kwa mfano wake, kwa mfano wa Mungu aliwaumba; mwanamume na mwanamke aliwaumba."[767] Angalieni kwamba mwanamume *na* mwanamke *pamoja*, ndio wanaobeba na kuonyesha kwa njia bora kitu fulani cha asili ya Mungu. Si kana kwamba mbeba-sura wa kiume ni sawa na Mungu, wakati mbeba-sura wa kike ni tofauti na Mungu. Wanawake *na* wanaume wote wanapata asili yao kutoka kwa Mungu na kwa namna fulani wameunganishwa na mfano wake.

767. Mwanzo 1:27

Picha za Kike za Mungu

Viongozi wengi wa makanisa na wahubiri wa Biblia wanathibitisha kwamba Mungu ni mwanamume na mwanamke, ingawa yeye, katika Maandiko, kwa sehemu kubwa anafunuliwa kwa namna za kiume. Hata hivyo, nimegundua katika mapokeo ya makanisa ambayo nimekuwa sehemu yake, kwamba mara nyingi mno tunamwonyesha kuwa *daima* ni mwanamume na *kamwe* si mwanamke.

Wakati huo huo, Biblia inatoa picha nyingi za kike za Mungu. Margo Houts katika *The IVP Women's Bible Commentary*[768] anatoa mifano ya maelezo ya Mungu, anayeonyeshwa kama mama anayewazaa Waisraeli; anayewanyonyesha watoto wake; asiyemsahau mtoto anayemnyonyesha; anayewafariji watoto wake; na anayewaita, kuwafundisha, kuwashika, kuwaponya na kuwalisha wanawe.[769] Katika sehemu mbalimbali za kisa cha Biblia, Mungu ni mshonaji anayewashonea Israeli mavazi ya kuvaa; mkunga anayesaidia kuzaa; mwanamke mwenye mamlaka "ambaye mjakazi wake humtazamia ili apate rehema;" mwanamke anayechanganya chachu katika unga wa mkate; na mwanamke aliye na utungu wa kuzaa ambaye pumzi zake za nguvu ni picha ya uweza wa Mungu.[770] Yesu anapotazama umati ambao hivi karibuni utamsulubisha, analia, "Ee Yerusalemu, Yerusalemu, uuaye manabii, na kuwapiga kwa mawe wale waliotumwa kwako! Mara ngapi nimetaka kuwakusanya watoto wako, kama vile kuku avikusanyavyo vifaranga vyake chini ya mbawa zake, wala hamkutaka!"[771] Kwa kufanya hivyo, anatumia kwa ajili yake mwenyewe picha inayojirudia ya Mungu kama ndege jike anayewafariji makinda yake chini ya mbawa zake,[772] ambaye mara nyingi anatajwa kuwa tai[773]. Mahali pengine, upendo mkali wa

768. Margo G. Houts, "Images of God as Female," katika The IVP Women's Bible Commentary, uk. 356-58. Imenukuliwa na Peppiatt, sura ya 1.
769. Hesabu 11:12; Kumbukumbu la Torati 32:18; Isaya 49:14-15, 66:12-13; Hosea 11:1-4
770. Nehemia 9:21; Zaburi 22:9-10; 71:6; Isaya 66:9; Zaburi 123:4; Luka 13:20-21; Isaya 42:14
771. Mathayo 23:37
772. Zaburi 17:8; 36:7; 57:1; 91:1,4; Isaya 31:5
773. Kumbukumbu la Torati 32:11-12; Kutoka 19:4; Ayubu 39:27-30

Mungu unafananishwa na dubu jike aliyekasirika vikali: "Kama dubu aliyenyang'anywa watoto wake, nitawashambulia na kuwararua."[774]

Hivi sasa ninasoma pamoja na watoto wangu vifungu teule vya Biblia. Nilipoisoma kwa mara ya kwanza Mithali 8, inayoionyesha Hekima kama mwanamke, ambaye kupitia kwake uumbaji unazaliwa, niliwauliza ni sehemu gani ya sura hiyo kila mmoja aliipenda zaidi – binti yangu alifurahi kusema kwamba alipenda ukweli kwamba Mungu ni mwanamke. Nilimsahihisha kwa upole, nikimweleza kwamba kifungu hicho kwa kweli kinaizungumzia Hekima kama aina fulani ya mtu wa kati, ambaye si Mungu wala si kiumbe.

Hata hivyo, baada ya kutafakari zaidi, Paulo mwenyewe, akifuatwa na Mababa wa Kanisa wengi wa kwanza na wanatheolojia wa kale, wameona kwamba kuna mengi zaidi yanayotokea katika kifungu hiki kuliko tunavyoelekea kukiri. Paulo anafundisha waziwazi kwamba Yesu ni "hekima ya Mungu," yule ambaye ndani yake "hazina zote za hekima … zimesitirika."[775] Kristo, aliye hekima yenyewe katika mwili, ni Mungu mwenyewe na pia yule ambaye kupitia kwake uumbaji umefanyika. Vivyo hivyo, Baba wa Kanisa Irenaeus alimfasiri mwanamke huyu wa fumbo kama kipengele cha nafsi ya Mungu, akimaanisha ama Roho Mtakatifu ama Yesu kama Neno (rejea ya Yesu katika Yohana 1:1-3 na Waebrania 1:1-2). Hatuwezi kuwa na uhakika, lakini ukweli kwamba waandishi wa Agano Jipya na Irenaeus wanamhusisha "yeye" (mwanamke huyo) na Mwana na Roho unapinga majaribio yetu ya kufuta mafumbo ya Mungu, ambayo hapa yanaonyeshwa kwa namna ya kike.

Mungu Anaongea Kitoto

Mwanatheolojia wa Matengenezo ya Kanisa, John Calvin, alihangaika na jinsi Maandiko yanavyomhusisha Mungu na "kinywa, masikio, macho, mikono, na miguu." Alieleza kwamba haya hayapaswi kuchukuliwa kihalisi: "Kama walezi wanavyofanya kwa watoto wachanga, Mungu 'anaongea kitoto' anaposema nasi. Namna hizo za kusema hazilengi sana kueleza waziwazi jinsi Mungu alivyo, bali

774. Hosea 13:8
775. 1 Wakorintho 1:30 na Wakolosai 2:3

zaidi *zinayashusha* maarifa juu yake ili yalingane na uwezo wetu mdogo. Ili kufanya hivi ni lazima ashuke chini sana kutoka katika utukufu wake wa juu."[776]

Neno la kitheolojia la utayari wa Mungu kujionyesha kwa akili zetu kwa namna za kibinadamu linaitwa *anthropomorphism*, linalomaanisha *kuchukua umbo la kibinadamu*. Kwa neno "kujishusha" Calvin anamaanisha kwamba Mungu anainama chini kutoka katika utukufu wake wa juu usiopimika na "kuongea kitoto," ili sisi viumbe wenye mipaka tuanze kumfahamu zaidi. Mungu ana mengi sana ya kutuonyesha, lakini inambidi atumie lugha yetu, namna zetu za kufikiri, na wigo wa uzoefu wetu wa kibinadamu. Njia hizi za kujishusha, ingawa zinafunua mengi, haziwezi kunasa yote yanayoweza kujulikana kuhusu Mungu asiye na mwisho na mtakatifu, ambaye, kwa maana yenyewe ya neno, ni mkuu mno kuweza kufungiwa ndani ya mipaka ya akili za viumbe. Ni kweli kwamba Mungu ni mwenye shamba la mizabibu, mwamba wa kukimbilia, shujaa mkali wa vita, mume, mama, baba, mfinyanzi, mchungaji, mjenzi na mfalme – kila mojawapo ya hivi kinatuambia jambo *halisi* kuhusu Mungu, lakini si *kila kitu* kumhusu. Na hatupaswi kuzisukuma picha hizi mbali mno – hata milinganisho bora kabisa haiwasilishi kikamilifu kila kitu kuhusu Mungu.

Vivyo hivyo, Mungu anapojifunua kama mwanamume, anaongea kitoto. Tofauti na miungu ya Kihindu, ambayo ina jinsia kihalisi na inaweza kufanya ngono na miungu mingine, Yahweh si mwanamume kihalisi. Uanaume wake ni mlinganisho. Kila mlinganisho ambao Mungu anautumia una kikomo. Kwa mfano, mikono na macho ya Mungu yanatajwa, lakini mlinganisho wa uanaume hautuongozi kumwazia pia chini ya kiuno. Yesu alifundisha kwamba Mungu ni Roho.[777] Kwa hiyo, hana mwili wa kiume, pamoja na viungo vyake. Picha za kibinadamu, kwa ubora wake kabisa, zitakuwa jaribio la kueleza sehemu fulani ya Mungu ambaye, kwa uhalisia, haelezeki. Picha za kiume za Mungu zilizoenea sana katika Maandiko, hazidokezi kwa kweli kwamba Mungu ana jinsia, ana mwili, au ana ujinsia, kama vile ambavyo kanisa si kihalisi bibi-arusi bikira anayemngoja mume wake. Hata hivyo, jambo hili linaleta swali.

776. John Calvin, Institutes of the Christian Religion, 1.13.1. Imenukuliwa na Peppiatt, sura ya 1.
777. Yohana 4:24

Kwa Nini Uanaume wa Mungu Umeenea Sana?

Ikiwa Mungu kwa kweli si mwanamume, kwa nini basi alichagua kujifunua kwa sehemu kubwa kama mwanamume katika Maandiko? Kwa nini Mungu anajifunua kwetu kama "himself" (yeye wa kiume), si "herself" (yeye wa kike)?

Kila kimoja cha vitabu vinavyounda Biblia kiliandikwa kwa ajili yetu, lakini si lazima kiwe kimeandikiwa sisi. Kila mwandishi – Musa, Amosi, Daudi, Petro – aliwaandikia watu mahususi katika wakati mahususi katika hali mahususi. Tunaweza kuelewa neno la Mungu *kwa ajili yetu* pale tu tunapoelewa vizuri neno la Mungu *kwao*. Ndiyo sababu, ili kuelewa neno la Mungu, tunahitaji kuweka kando hisia na dhana za utamaduni wetu, na kujitahidi kadiri tuwezavyo kuingia katika mfumo wa fikra wa utamaduni wao. Hili linatuongoza kwenye sehemu ya jibu letu: *katika sehemu nyingi za Maandiko, Mungu aliona ni bora kujishusha kwa utamaduni wa kale wa mfumo dume kwa kujifunua kama mwanamume*. Mwanatheolojia wa Kanada John Stackhouse anatupa changamoto ya kufikiri kwa nini huenda ikawa hivyo. Hili ndilo pendekezo lake:

Katika Maandiko, Mungu anatafuta kuwafikishia wanadamu mambo makuu mawili kumhusu yeye mwenyewe. La kwanza ni kwamba yeye yu juu ya yote, mwenyezi, anayejitegemea mwenyewe; muumbaji[778] na mtegemezaji wa vitu vyote, mwanzilishi wa historia, mshikiliaji wa haki, mwamuzi wa dunia, mkamilishaji wa nyakati. Mungu angewezaje kuwasilisha jambo hili kwa njia bora kwa watu katika tamaduni za Agano la Kale na Agano Jipya? Kwa kutumia picha ya bwana, mtawala, mfalme, mwamuzi, mkuu – picha za nafasi ambazo, katika tamaduni hizo, kwa kawaida zilishikwa na wanaume.

Jambo la pili, linalokamilisha la kwanza, ambalo Mungu alitaka kutufikishia ni kwamba anawajali sana wanadamu pamoja na viumbe vingine vyote. Mungu

778. Niruhusuni nilipanue wazo la Mungu kama muumbaji wa kiume. Kwa kuwa Agano la Kale linasisitiza wazo kwamba Mungu ni tofauti na miungu ya uongo, na pia kwamba anahusika na uumbaji wake, ingawa yu tofauti nao, ufunuo wa Mungu wa kujishusha kama Muumbaji wa kiume unawasilisha jambo hili vizuri zaidi kuliko ingekuwa kama Mungu angekuwa Muumbaji wa kike. Katika uzazi kwa mfano, mama huumba uhai kutoka ndani yao wenyewe, hivyo kwamba picha hii ingesababisha utengano wa msingi kati ya Muumbaji na uumbaji kupotea.

alituumba, anatutunza, anatuadibu, na anatuvuta katika ushirika uliofanywa upya pamoja naye. Hasa, Mungu anachagua na kuwathamini watu fulani, anaweka nao agano la utunzaji, na anatafuta kujenga pamoja nao kifungo cha milele cha upendo wa uaminifu na wa pande zote. Jinsi gani ya kuwafikishia jambo hili watu katika tamaduni za Agano la Kale na Agano Jipya? Kwa kutumia picha ya mpenzi – ya mzazi, ndiyo, lakini zaidi sana ya mchumba na mwenzi wa ndoa. Kuunganisha mawazo ya bwana na mpenzi kwa hakika kungehitaji picha za kiume kwa sehemu kubwa. Katika tamaduni ambamo wanaume walichukua hatua ya kwanza katika uchumba, wakilazimika kumbembeleza na kumpata bibi-arusi (kwa kawaida kwa ridhaa ya wazazi wake), picha ya mchumba wa kiume ilifaa kwa kawaida zaidi. Katika tamaduni ambamo waume na baba waliziongoza nyumba zao na kuzipatia mahitaji ya kimwili na kuzilinda, picha ya kiume ilifaa kwa kawaida zaidi.

Mtu "anapoongea kitoto" anaweza kueleweka vibaya. Kujishusha ndiyo hatari ambayo Mungu anaikubali. Kujishusha kwake katika kujifunua kwake kwa namna zetu za kufikiri na kwa uelewa wetu wa kitamaduni hakumaanishi kwamba anaviunga mkono kikamilifu. Kwa mfano, ukweli kwamba Mungu anajifunua kama mfalme haumaanishi kwamba serikali ya kifalme ni bora kuliko ya kidemokrasia. Unaonyesha tu umbali ambao Mungu yuko tayari kwenda ili kutukuta pale tulipo.

Vivyo hivyo yanaweza kusemwa kuhusu Mungu kujifunua kama – picha za kiume zikitumiwa tena – Baba na Mwana. Uhusiano huu wa Baba na Mwana ni picha yenye nguvu na tajiri inayoeleza jinsi Yesu anavyomfunua Yahweh kwa ufanisi mkubwa hivyo; jinsi Agano la Kale linavyowaonyesha Israeli na mfalme aliyeahidiwa wa ukoo wa Daudi kuwa "Mwana wa Mungu"; na uhusiano wa karibu ambao Mwana na Baba wanashiriki (na jinsi sisi, kama kaka na dada wa Yesu walioasiliwa, tunavyokaribishwa katika utunzaji wa Baba). Lakini huu bado ni mlinganisho. Si kila upande wa picha hii ni kweli – Baba si baba halisi wa mwana aliyezaliwa kwa njia ya tendo la ndoa.

"Utazaa Mtoto Mwanamume"[779]

Haya ni maneno ya Gabrieli kwa bikira Mariamu. Milenia baadaye, kutimizwa kwa maneno hayo – Yesu kuwa mwana na si binti – kunaweza kuongoza kwenye hitimisho kwamba Mungu anaidhinisha mfumo dume. Milele, Mwokozi na Bwana pekee tuliye naye ni mwanamume.

Mtume Yohana anapojaribu kueleza tendo kuu kabisa la Mungu la kujifunua, anasema, "Neno alifanyika mwili."[780] Zawadi kuu ya Mungu kwa jamii ya wanadamu ni Mtu. Kwa miaka ile 33 duniani, kuwepo kwa Yesu katika mwili pamoja nasi kama Myahudi kutoka Nazareti kulizipita njia nyingine zote ambazo Mungu alikuwa amejifunua kwazo, kwa sababu Yesu ni mawasiliano ya Mungu ya moja kwa moja, bila mpatanishi. Hii ni *anthropomorphism* halisi – Mungu kwa kweli alichukua macho, mikono, kinywa na mwili wa kiume.

Basi kwa nini Yesu alikuwa mwanamume?[781]

Pengine kwa sababu, katika ulimwengu wa mfumo dume, ilionyesha vizuri zaidi utambulisho wake kama Bwana na mume wa kanisa, na uwezo wake wa kuruzuku na kulinda. Uanaume wa Yesu pia unafikisha kileleni mada za Agano la Kale zinazomfunua Masihi kama kichwa cha ubinadamu mpya (Adamu mpya), Kutoka mpya (Musa mpya), na ufalme mpya (Daudi mpya). Uanaume wake unaimarisha athari ya uamuzi wake wa kuwa mtumishi wetu. Katika utamaduni wa heshima na aibu ambamo Mwana wa Mungu aliingia, wanawake tayari walikuwa wamewekwa chini ya wanaume. Mwokozi wa kiume angeweza vizuri zaidi kuishinda miundo yake ya mamlaka iliyojengeka ndani: anaokoa kwa kuweka kando mamlaka yake na *kwa hiari* anachukua nafasi ya mtumishi, anayeweka chini nguvu zake ili kutuokoa na kututumikia sote.

Zaidi ya mada hizi za Maandiko na hali halisi za muktadha, hatupaswi kutia chumvi maana ya uanaume wa Yesu. Kwa upande mwingine, wala hatupaswi

779. Maneno ya Gabrieli kwa bikira Mariamu katika Luka 1:31

780. Yohana 1:14

781. Shukrani kwa sura ya kwanza ya Lucy Peppiatt katika "Rediscovering Scripture's Vision of Women" kwa kunisaidia na jibu la swali hili linalofuata.

kumchukulia kama kiumbe chenye sifa za jinsia zote mbili. Hata hivyo, Mwana wa Mungu alipokuwa mmoja wetu, hakuwa hasa akichukua uanaume bali asili ya kibinadamu. Kitheolojia, kanisa daima limesisitiza kwamba Yesu hakuwa akichukua ujinsia wa kiume kama alivyokuwa akichukua asili ya kibinadamu kwa ukamilifu wake, iwe ya kiume au ya kike. Ndiyo sababu anaweza kuokoa, katika mwili wake wa kidunia uliosulubiwa na kufufuliwa, wanaume na wanawake pia. Na ndiyo sababu wanaume na wanawake wote wanaweza kuwa sehemu ya mwili wake wa kiroho, yaani kanisa.

Ni kosa kupunguza maana ya Mwana wa Mungu kuwa umbile lake la kimwili na maisha yake ya duniani tu. Huenda tukasoma Injili kijuujuu, kama ndege anayepita juu angani, lakini bado tukakosa mengi sana kumhusu. Huenda Yesu ndiye jambo muhimu zaidi tunalolijua kuhusu Mungu, lakini ni kiasi gani cha Mwana wa Mungu tunachokijua kweli? Hata wanafunzi waliotembea na kuzungumza naye walikuja kutambua kwamba walikuwa wakigusa tu juu juu ya utu wa yule aliyekuwa mbele yao. Chukueni mfano wa kugeuka sura: kabla Yesu hajageuka sura mbele ya macho yao, huenda walimjua kama Myahudi wa Yudea aliyetenda miujiza. Lakini baadaye, wangesema, "Tulikuwa mashahidi tulioona kwa macho ukuu wake," na "Hakuna mtu aliyemwona Mungu wakati wowote, lakini Mwana pekee, ambaye yeye mwenyewe ni Mungu na yuko katika uhusiano wa karibu kabisa na Baba, ndiye aliyemfunua."[782] Lucy Peppiatt anatafakari uzoefu wa wanafunzi na maana yake kwetu: "Tunaweza kusema kwamba kuna mengi zaidi kuhusu Yesu kuliko yanayoonekana kwa macho. … Kwa hiyo tunahitaji kuwa waangalifu kumwakilisha Yesu kwa namna ambayo Neno aliyekuja katika mwili hapunguzwi kuwa mwili tu. … Kwa ufupi, tunajua kwa sasa kwamba tunajua kwa sehemu tu na tunaona kama kwa kioo kwa jinsi ya fumbo."[783] Ni kweli kwamba Yesu duniani ndiye ufunuo *mkuu* wa Mungu mwenyewe, lakini kwa hakika si kweli kwamba mwili wa kidunia wa Yesu ndio ufunuo *pekee* wa Mungu mwenyewe. Kuna mengi zaidi sana kuhusu Mwana wa Mungu kuliko uanaume wa Yesu, ukweli unaotusaidia kulitafakari kwa makini pingamizi la kawaida dhidi ya uongozi wa wanawake kanisani.

782. 2 Petro 1:16 na Yohana 1:18
783. Lucy Peppiatt, Rediscovering Scripture's Vision for Women, sura ya 1.

Je, Kiongozi wa Kiume Anamwakilisha Vizuri Zaidi Kristo wa Kiume?

Baadhi ya makanisa ya Kiprotestanti, na makanisa mengi ya Kikatoliki, hutoa hoja hii ya kuwatenga wanawake kutoka katika uongozi wa juu wa kanisa au ukuhani: "Mwanamume, kwa sababu ya uanaume wake, anafanya kazi bora zaidi ya kumwakilisha Yesu kwa kanisa."

Sababu Wakatoliki wanaukumbatia mtazamo huu ni kwamba katika mapokeo yao kuhani ana jukumu la kuwa mpatanishi kati ya Mungu na kusanyiko. Hasa anapoongoza Ekaristi, kuhani anamwakilisha Kristo.[784]

Hata kama ningekubali wazo hili la mchungaji/kuhani kumwakilisha Yesu kwa namna maalum (jambo ambalo silikubali, kwa sababu halina msingi katika Maandiko), hoja hii bado isingesimama. Kwa nini *uanaume* wa Yesu uhitaji kuonyeshwa katika kiongozi wa kanisa, na si pia Uyahudi wake (hivyo kuwatenga watu wa Mataifa), mwili wake usio na ulemavu (hivyo kuwatenga watu wenye ulemavu), au kutokuoa kwake (hivyo kuwatenga watu waliooa au kuolewa)? (Tena, kipengele cha mwisho katika orodha hii kwa kweli ni hoja kuu ya *useja* wa makuhani katika Ukatoliki.[785]) Ingawa Ukatoliki unapata mafundisho yake si kutoka katika Maandiko tu bali pia kutoka kwa Mababa wa Kanisa, wazo hili halipatikani popote hata katika maandishi ya Mababa wa Kanisa.[786]

Muhimu zaidi ya yote, dai kwamba kiongozi wa kiume anamwakilisha vizuri zaidi Kristo wa kiume linashindwa kutofautisha kati ya kuhani/kiongozi wa kanisa kama *mwakilishi* wa Kristo na kama *kielelezo*, au mfanano wa kimwili, wa Kristo. Hakuna msaada wa kibiblia wa kusema kwamba kiongozi au mhubiri anahitaji kufanana kimwili na Yesu – ilhali kuna ushahidi mwingi wa kibiblia wa

784. Fundisho hili linaitwa "in persona Christi" (yaani "katika nafsi ya Kristo").
785. Shukrani kwa John Stackhouse katika "Finally Feminist" kwa hoja hii.
786. "Kuna kifungu kimoja (katika Cyprian) ambacho kimetumiwa kama mfano wa mapema wa theolojia ya in persona Christi ya huduma ya waliowekwa wakfu, lakini karibu kwa hakika huu ni usomaji usio sahihi." Dai la Kardinali Ratzinger katika "Responsum Ad Propositum Dubiu" kwamba fundisho hili "limejengwa juu ya Neno la Mungu lililoandikwa, na tangu mwanzo limehifadhiwa na kutumika daima katika Mapokeo ya Kanisa" halina ushahidi unaoweza kuthibitishwa. Fundisho hili lilianzishwa kwa mara ya kwanza katika Zama za Kati na Thomas Aquinas. (William Witt, Icons of Christ, sura ya 10.)

kusema kwamba mtu yeyote anaweza kuwa mwakilishi wa Yesu kama msemaji wake.[787]

787. Tazama 1 Petro 4:11 kwa mfano, unaotumia neno "mtu yeyote" – neno linalojumuisha jinsia zote.

KIAMBATISHO 2: ADAMU NA HAWA KABLA YA ANGUKO (INAENDELEA)

Msomaji anapoamua mapema kwamba sehemu fulani ya masimulizi katika Maandiko inafundisha jambo fulani, hata kama haifundishi, inawezekana kuuunga mkono uamuzi huo wa awali kwa kukisia kila aina ya makisio yanayopita mafundisho yaliyo wazi ya kifungu hicho. Katika Sura ya 4, nilieleza na kukosoa makisio matano maarufu ambayo wasomi wa ukamilishano huyaingiza katika Mwanzo 2–3. Katika kiambatisho hiki, nitajibu hoja nyingine chache zinazotolewa mara kwa mara.

"MUNGU ALIMWUMBA 'MTU' (MAN) KWA MFANO WAKE"

Baadhi ya wakamilishano wanadai kwamba *kwa kuwa jamii ya wanadamu inaitwa "man" (mtu, katika Mwanzo 1:27), basi lazima Mungu anapendelea wanaume, si wanawake, ndio waongoze*. Ndivyo anavyodai Ray Ortlund: "Mungu kuiita jamii ya wanadamu 'man' (mtu) kunanong'oneza ukichwa wa mwanamume." Hata hivyo, hoja hii haisomi andiko lake la uthibitisho katika muktadha wake. Kwanza, inapuuza muktadha wa kifasihi. Ni kweli kwamba Mwanzo 1:27 inasema, "Mungu akaumba mtu (au wanadamu) kwa mfano wake." Lakini mstari huo huo unafafanua kwamba "mtu" huyo anajumuisha mwanamume na mwanamke.[788]

Pili, inapuuza muktadha wa lugha inayomweka mwanamume katikati (androcentric). Neno la Mungu linatujia katika muundo wa lugha wa utamaduni wa kawaida wa Mashariki ya Karibu ya kale, ambamo nomino za kiume mara nyingi hutumiwa kuwakilisha jinsia zote mbili. Katika miongo michache iliyopita, katika Kiingereza neno "mankind" (wanadamu, kwa neno lenye sura ya kiume) limebadilishwa na neno linalojumuisha zaidi, "humankind" (wanadamu). Hii ni kwa sababu tunaishi katika enzi mpya, ambamo lugha yenyewe inapogolewa mielekeo yake ya kumweka mwanamume katikati. Kinyume chake, wasomaji wa kwanza waliishi katika utamaduni ambamo lugha ya kumweka mwanamume katikati haikuhojiwa na ilikuwa ya kawaida.

788. Tazama pia Mwanzo 5:2 ambapo jina "mtu" (au "wanadamu") linarejelea jinsia zote mbili.

Tatu, ni mantiki yenye kasoro. Neno la Kiebrania *ha'adam* (lisichanganywe na jina *Adamu* wala na neno la "mwanamume") katika Mwanzo 1 linamaanisha *wanadamu*, si jamii ya wanaume tu. Kama Mungu angekusudia *ha'adam* limaanishe "jamii ya wanaume" (jambo ambalo halikusudii), hilo lingewafanya wanawake kuwa nyongeza tu iliyofikiriwa baadaye, au kitu kilicho chini ya hadhi ya binadamu. Lakini hakuna mkamilishano yeyote anayeamini hivyo leo – kabla ya miaka ya 1960 iliaminiwa kwamba wanawake ni duni, lakini sasa sivyo tena; jambo hili linafanya iwe ajabu, holela na isiyo na msimamo kwao kudai, kama anavyofanya Ortlund, kwamba hili halidokezi hali duni ya mwanamke, bali tu hali yake ya kuwa chini.

Adamu Anawakilisha Jamii ya Wanadamu

Katika bustani kabla ya anguko, kuna wakati ambapo Adamu yupo kama binadamu pekee, na kwa hiyo, wakati huo, anawakilisha wanadamu wote watakaofuata – wote walio "katika Adamu." Kwa kweli, mtu anaweza kupata kutoka Mwanzo 2 ufahamu kwamba hata Hawa alikuwa "katika Adamu." Kwa mfano, mwili wake ulitokana na mwili wa Adamu (kama ilivyo kwa miili yetu pia). Tena, ingawa Mungu alimpa mwanamume amri kabla Hawa hajakuwepo, Hawa aliwajibika mbele za Mungu kwa kushindwa kuitimiza. Na ingawa ni Adamu tu aliyehukumiwa kifo na kisha kufukuzwa katika Mwanzo 3, Hawa naye aliondoka bustanini kwa aibu, na akarudi mavumbini – ni dhahiri kwamba "katika Adamu" yeye naye alikufa.

Labda hii ndiyo sababu jukumu la Adamu la uwakilishi linapata maana maalum ya kiishara katika maandiko ya Paulo, ambapo mara mbili anasisitiza jukumu la Adamu la kuwawakilisha wanadamu wote katika maamuzi yake: "kwa kuasi kwake mtu mmoja watu wengi waliingizwa katika hali ya wenye dhambi," na, "kwa maana kama katika Adamu wote wanakufa …"[789]

Je, hii inamaanisha kwamba Paulo anamwona Adamu kama mwakilishi pekee wa wanadamu katika kushindwa kwake? Huenda sivyo – huenda haondoi wazo

789. Warumi 5:9; 1 Wakorintho 15:22

kwamba Hawa naye aliwawakilisha wanadamu waliofuata pamoja naye.[790] Hata hivyo, tukidhani kwamba Paulo kweli anamdokeza Adamu kama mwakilishi *pekee*, tuelewe nini kutokana na hilo? Je, basi Adamu ni – kama baadhi ya wakamilishano wanavyodai – kiongozi wa wanadamu na wa Hawa?

Hapana. Jukumu la Adamu la uwakilishi halisemi chochote kuhusu mamlaka yoyote ya kiutendaji anayodaiwa kuwa nayo juu ya Hawa. Kama kuna madokezo yoyote ya jukumu la pekee la Adamu katika Mwanzo, ni kwamba yeye ni binadamu wa kwanza kabisa, kielelezo cha kwanza cha sisi sote – wanaume na wanawake, akiwemo mwanamke wa kwanza, Hawa.

Kuwa mtangulizi hakumaanishi kwamba yeye ni mfalme wa wanadamu wote waliofuata, wala wa Hawa. Kuhitimisha kutokana na uwakilishi wa Adamu kwamba alikuwa kiongozi wa wanadamu (au wa Hawa) ni kuchanganya kimakosa makundi ya kitheolojia. Uwakilishi si kitu kimoja hata kidogo na uongozi.

Adamu anaweza kumwakilisha Hawa, lakini yeye si mtawala wa Hawa wala mtawala wetu. Kwa mfano, Daudi kijana alipopigana na Goliathi kama mwakilishi wa Israeli, hakuwa bado kiongozi wao. Sauli ndiye aliyekuwa kiongozi. (Ni miongo kadhaa baadaye tu ndipo Daudi angekuwa mfalme.) Vivyo hivyo, Adamu hakuwa mtawala mwenye mamlaka juu ya Hawa (wala juu ya mtu mwingine yeyote), ingawa alikuwa mwakilishi au kielelezo cha kwanza aliyeanguka wa Hawa (na wa kila mtu mwingine).

Muhimu kuliko yote, Adamu si mwakilishi wetu tena. Katika vifungu vyote viwili, Paulo anamtofautisha Adamu kama mwakilishi wetu aliyeanguka na Kristo kama mtangulizi wetu aliyefufuka. Huenda kifo na mfumo dume vilianzia katika anguko la Adamu, lakini ukombozi wa mahusiano kati ya jinsia una chanzo chake katika kufufuka kwa Yesu kutoka kwa wafu.

790. Huenda Paulo anamchagua tu Adamu, si Hawa, si kwa sababu yeye ni mwakilishi wa wanadamu wote, bali kwa sababu anafanya ulinganisho kati yake na Yesu, na ingeleta maana zaidi kumchagua yule ambaye pia ni mwanamume, na wa kwanza wa aina yake. Tena, huenda Paulo anamrejelea Adamu kabla "hajazidishwa" kuwa Adamu na Hawa – ingawa Adamu na Hawa wote wawili wanatenda dhambi, Adamu ni ufupisho wa "Adamu-na-Hawa," wazazi wa jamii ya wanadamu walio wamoja.

Hoja Nyingine za Kuunga Mkono Mamlaka ya Adamu juu ya Hawa

Kujifunga kitheolojia mapema kuamini kwamba kwa namna fulani Adamu alikuwa na mamlaka juu ya Hawa kabla ya anguko kunazaa hoja nne zaidi, zote zikiwa zimejengwa juu ya makisio:

Ni Adamu peke yake anayesema bustanini. Anatangaza kwamba mwanamke ni mfupa katika mifupa yake, na nyama katika nyama yake, naye mwanamke hasemi chochote kujibu. Baadhi ya wakamilishano wanasema kwamba hili linadokeza uongozi wake juu ya Hawa. Yeye ndiye anayeanzisha uhusiano, naye mwanamke anapokea hatua hiyo ya kwanza ya mwanamume. Hata hivyo, hoja hii inaficha mtiririko wa masimulizi ambamo, kabla Hawa hajaumbwa, Adamu anamtafuta mwenzi anayemfaa. Si ajabu ana jambo la kusema anapompata hatimaye! Hakuna chochote katika maneno yake kinachodokeza uongozi au mamlaka – ni kumtambua tu, na furaha. Kusoma zaidi ndani yake ni hivyo hasa – kuingiza ndani yake zaidi ya kile ambacho maandishi yanatoa. Zaidi ya hayo, kwamba ni Adamu peke yake anayesema katika Mwanzo 2 (kabla ya anguko) hakudhihirishi uongozi wake juu ya mwanamke, kama vile ambavyo kuwa Hawa peke yake ndiye anayesema katika Mwanzo 4 (baada ya anguko) hakuonyeshi uongozi wake juu ya mwanamume.

Mungu anampa Adamu amri, si Hawa. Wakamilishano wanadai kwamba, ingawa haisemwi waziwazi, inaonekana Adamu ana jukumu la kumfundisha mkewe amri aliyoipokea kutoka kwa Mungu mara tu atakapokuja – kwa hiyo yeye ni kiongozi wake. Hata kama hili lingekuwa kweli, kuwa katika nafasi ya kupitisha habari, hata amri uliyoisikia, hakukufanyi kwa asili kuwa mwenye mamlaka juu ya mtu unayempa habari hiyo. Kwa hoja hii, mke anayesikia Injili kabla ya mumewe ndiye kiongozi wa mumewe. Tatizo kubwa zaidi la hoja hii ni kwamba si kweli. Tukisoma maneno ya Kiebrania kwa makini, Mwanzo 3:3 inadokeza kwamba Mungu aliirudia amri aliyokuwa amempa Adamu hapo awali, safari hii Hawa akiwepo, kwa maana anamwambia nyoka, "Mungu amesema, 'Msile [wingi] matunda … wala msiyaguse [wingi], msije mkafa [wingi].'"

Mwanzo 2:24 inasema kwamba "mtu atamwacha baba yake na mama yake" ili kuoa. Baadhi ya wakamilishano wanasema kwamba hili linadokeza kwamba anatoka chini ya mamlaka ili kuwa kichwa kipya cha familia. Lakini, ni ajabu kiasi gani kwamba *mwanamume* ndiye anayewaacha mama yake na baba yake – katika tamaduni za kale za mfumo dume ni wanawake ndio walioondoka, kwa kuyatambua mamlaka ya mume. Andiko hili *linaipindua* desturi hiyo. Kilicho wazi ni kwamba katika familia yake ya awali, mwanamume alikuwa chini ya mamlaka ya baba yake *na* mama yake.

Kiini cha anguko kilikuwa kubadilishana majukumu ya kijinsia. Hoja hii, iliyotolewa kwanza na mwanzilishi wa ukamilishano, George Knight, mwaka 1977, inashughulikiwa katika Sura ya 7, chini ya kichwa "Hawa Alidanganywa, Si Adamu." Ninachotaka kusema hapa ni kwamba msiba wa bustanini *haukuwa* kwamba Hawa alikusudiwa kusimama chini ya Adamu kama aliye chini yake lakini badala yake akaichukua nafasi yake. Ikisomwa ipasavyo, balaa lenyewe lilikuwa kwamba alikusudiwa kusimama *kando ya Adamu kama msaidizi na mwenzi wake*, lakini badala yake akamlisha sumu.

Kilicho Wazi Kinapaswa Kuweka Mipaka kwa Kinachoweza Kukisiwa

Niruhusuni nirudi nyuma kidogo ili tutazame mambo muhimu zaidi tuliyojifunza katika Kiambatisho hiki na katika Sura ya 4, "Ushirikiano Ulioundwa Peponi."

Masimulizi ya Biblia yako hatarini hasa kutafsiriwa vibaya. Kwa kweli, hoja *zote* za ukamilishano kuhusu uongozi unaodaiwa wa Adamu juu ya Hawa katika Mwanzo 2 na 3 *zinaingizwa ndani* ya masimulizi ambayo ni mafupi mno.

Tunashukuru kwamba waandishi wa masimulizi ya Biblia mara nyingi huweka ndani yake vidhibiti fulani vya tafsiri. Katika kisa cha Mwanzo 1–3, kuna kauli zilizofumwa ndani ya hadithi zinazotumika kama mipaka ya kile kinachoweza, na kisichopaswa, kukisiwa na kuingizwa katika hadithi kuhusu wanaume na wanawake.

Fikirieni kile ambacho Mwanzo 1–3 inafundisha *waziwazi* kuhusu mahusiano ya kijinsia:

- *Mwanamume ameumbwa ili aitawale dunia pamoja na mwanamke (1:26-28).*
- *Mwanamke anatolewa kama mshirika wa mwanamume na mwenzi anayelingana naye katika kuitawala Edeni/dunia (2:18, 23-25).*
- *Baada ya anguko, sasa mwanamume atamtawala mwanamke (3:16).*

Kwa hiyo, hoja zote zinazojengwa juu ya madokezo yanayodaiwa katika masimulizi ya Mwanzo, zinazowaweka wanawake chini ya wanaume kana kwamba ndiyo hali bora aliyoikusudia Muumba, zinapaswa kuachwa.

Mnaona maana yake? Grudem anasema kwamba wafuasi wa ushirikiano wa pande zote wanaweza kulalamika kwamba "si haki wanaume kuwa na jukumu la uongozi … kwa sababu tu ni wanaume. Lakini ikiwa hili limejengwa juu ya Mungu kugawa majukumu tangu mwanzo, basi ni haki."[791]

Lakini ikiwa Mungu *hakugawa* majukumu yoyote kama hayo ya mamlaka na unyenyekevu "tangu mwanzo," basi *si* haki. Kanisa linapowazuia wanawake kuongoza, bila sababu yoyote maalum ya mazingira inayolazimu hivyo, *kwa sababu tu ni wanawake*, linamwonyesha vibaya ulimwengu unaotazama Mungu tunayedai kumtumikia, Mungu ambaye "hana upendeleo."[792]

791. Wayne Grudem, Evangelical Feminism and Biblical Truth, sura ya 1.
792. Warumi 2:11

KIAMBATISHO 3: *KEPHALĒ* INAMAANISHA NINI

Paulo anamaanisha nini anapotumia neno la Kigiriki *kephalē*? Katika Kiingereza cha kisasa, "head" (kichwa) likitumika kwa njia ya mfano mara nyingi linamaanisha mamlaka – kama vile mkurugenzi mtendaji ni "head" wa kampuni au afisa mkuu ni "head" wa kikosi. Zaidi ya hayo, sisi watu wa kisasa tunapowaza kichwa halisi cha mwili halisi, tunadhani kwamba kichwa, ambacho kina ubongo, ndicho kituo cha kuuongoza mwili. Kupitia mfumo wa neva, kinatuma amri kwa mwili. Swali tunalopaswa kuuliza ni Paulo alimaanisha nini alipolichagua neno *kephalē*, na wasomaji wake wa kwanza wangeelewa nini.

Ninapofuatilia miaka mingi ya mjadala wa kuvutana kati ya wasomi wa pande zote, naona kwamba Grudem anadai kuwa neno hilo karibu *kila mara* linamaanisha *mamlaka juu ya*, ilhali wasomi wengine wanadai kwamba *mara chache sana, kama kuna kabisa,* linamaanisha hivyo. Mimi nimefikia hitimisho kwamba katika zama za Paulo, na hakika katika matumizi ya Paulo, ni *mara chache tu*

lilipodokeza mamlaka.[793] Kama mifano yote ya lugha, linaweza kuwa na maana tofauti katika miktadha tofauti, na labda katika baadhi yake wazo la mamlaka limo. Hata hivyo, niruhusuni niwasilishe hoja zinazoonyesha kwa nini hiyo ingekuwa maana adimu sana.

Katika zama za Paulo, neno la Kigiriki la kichwa cha kimwili lilikuwa na maana ya kimfano tofauti na ile ya neno letu la Kiingereza. Katika karne zilizotangulia kuzaliwa kwa Paulo, kichwa wakati mwingine kilieleweka kuwa chanzo cha uhai cha mwili. Aristotle alifundisha kwamba kichwa ni kama chemchemi au chanzo cha riziki kwa mwili mzima,[794] mtazamo ambao waandishi wengi wa tiba walikuwa nao pia. Pythagoras, kwa mfano, alifundisha kwamba kichwa cha

793. Neno la Kigiriki *kephale* lilitumikaje kabla ya karne ya kwanza na wakati wake katika ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi? Karibu kila mara lilirejelea kichwa halisi cha kimwili, ingawa wakati mwingine lilitumika kwa njia ya mfano. Wasomi bora wanatofautiana kuhusu matumizi ya kimfano ya neno hili, hasa kwa sababu neno hili la kimfano linaonekana kutumika kwa njia nyingi tofauti: 1) Mara nyingi zaidi katika karne ya kwanza, lilimrejelea yule aliye maarufu zaidi na mwenye jukumu la uwakilishi (kwa namna ile ile ambayo kichwa cha mtu ni mwakilishi wa hadharani wa mwili mzima). Kwa maana hii, linamaanisha "aliye maarufu zaidi." 2) Mara chache zaidi, lilimrejelea mtu aliye na "mamlaka" (kwa namna ile ile ambayo ubongo unauongoza mwili.) 3) Pia mara chache, lilimrejelea yule anayetoa lishe au uhai (kwa namna ile ile ambayo kinywa kinaulisha mwili, au jinsi kichwa kisicho na mwili kinavyokufa). Kwa maana hii linamaanisha, "chanzo." Lakini Paulo alilitumiaje? Hadi miaka ya 1970 wasomi wengi wa Biblia walidhani Paulo alimaanisha "mamlaka" – lakini hili linaweza kuelezwa kwa 1) ukweli kwamba katika lugha za Kilatini, Kijerumani na Kiingereza (lugha kuu ambazo theolojia ya kihistoria imefanyika ndani yake) neno la kichwa linamrejelea mtu mwenye mamlaka, na 2) ukweli kwamba kanisa, kama jamii, hadi miaka ya 1960 liliamini kwamba mwanamke ni duni, na hivyo kuwekwa chini kwa mwanamke kulichukuliwa kuwa jambo lisilohitaji kuulizwa. Kama inavyoonekana wazi katika ufafanuzi mashuhuri wa Gordon Fee juu ya 1 Wakorintho, kulitokea badiliko kubwa la maoni ya kitaaluma katika robo ya mwisho ya karne iliyopita kuelekea maana ya "chanzo." Lakini maoni ya kitaaluma yamebadilika tena kuelekea maana ya "aliye maarufu" – kama inavyothibitishwa na ufafanuzi wenye uzito uleule juu ya 1 Wakorintho wa Anthony Thiselton. Hata hivyo, ingawa Thiselton ana uhakika kama Fee kwamba Paulo hamaanishi "mamlaka," anachagua "aliye maarufu" badala ya "chanzo," lakini anakiri kwamba yeye na timu yake ya watafiti wenzake walifanya uchaguzi huu kwa tofauti "ndogo mno." Kwa kuwa nimezichunguza hoja zote, ninakubaliana na Fee na Thiselton kwamba halimaanishi "mamlaka," na ninauelewa uchunguzi wa Thiselton kwamba, nje ya maandiko ya Paulo, katika karne ya kwanza lilitumika mara chache kumaanisha "chanzo." Hata hivyo, nikisaidiwa na kazi ya hivi karibuni ya Cynthia Westfall katika "Paul and Gender," ninajikuta nikikubaliana na Fee kwamba Paulo anamaanisha "chanzo," yaani "yule ambaye mwingine anapata uhai au riziki yake kutoka kwake." Matumizi ya Paulo ya neno hili kwa njia ya mfano ni dhahiri yalikuwa mapya hasa kwa sababu, tofauti na waandishi wengine wote wa Kigiriki cha kale, yeye peke yake alilitumia kwa uhusiano wa wanaume na wanawake, na kwa mume na mkewe. Tena, "chanzo" katika 1 Wakorintho 11:3 na Waefeso 5:23 kinaleta maana bora zaidi ya vifungu vinavyofuata. 1 Wakorintho 11:3 huenda inajumuisha ladha ya "aliye maarufu" kwa sababu Paulo katika mistari inayofuata anasisitiza heshima inayostahili kupewa vichwa vya mtu, halisi na vya kimfano. Katika Waefeso 5:25 Paulo anamrejelea mume wa kale wa ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi kama *kephale*, na kweli waume hawa wa kale walikuwa na mamlaka juu ya wake zao, lakini hatupaswi kulichanganya neno lenyewe na mtu anayerejelewa – tazama "Mtazamo 4: Mume kama Paterfamilias Aliyekombolewa" katika Sura ya 8 kwa maelezo zaidi.

794. Aristotle, Problems 10 867a

kimwili ndicho chanzo cha mbegu ya kiume, iliyoshuka kupitia uti wa mgongo hadi kwenye viungo vya uzazi. Philo, mwalimu Myahudi aliyezungumza Kigiriki, alidai kwamba kichwa kilichota nguvu kutoka mbinguni na kuisambaza nguvu yake ya uhai kwa mwili mzima.[795] Kwa hiyo Wagiriki wa kale walipomzungumzia mtu kama "kichwa" kwa mwingine au kwa kundi la watu, haikuwa lazima kumrejelea kama mwenye mamlaka; kwa uwezekano mkubwa zaidi ilirejelea jinsi alivyokuwa chanzo cha uhai au mzazi wa asili.

Neno la Kiebrania la kichwa cha binadamu ni *rosh* na, kama ilivyo katika Kiingereza, katika Kiebrania lilimaanisha mamlaka lilipotumika kwa njia ya mfano. Kinachovutia basi ni kwamba kabla ya zama za Paulo, Maandiko ya Kiebrania yalitafsiriwa katika lugha ya Kigiriki (tafsiri hiyo inaitwa *Septuagint* au *LXX*). Cynthia Westfall anachunguza mahali 171 katika *LXX* ambapo imethibitishwa kwa uhakika kwamba neno *rosh* linamaanisha mamlaka, na anabainisha kwamba watafsiri wa Kigiriki walitumia neno *kephalē* mara nne tu, na karibu kila mara walichagua maneno mengine ya Kigiriki yanayoashiria mamlaka kwa uwazi zaidi.[796]

Fikirieni jambo hilo. Watafsiri wa Kigiriki walisoma neno la Kiebrania *rosh* na, kama lilirejelea kichwa cha kimwili, walichagua *kephalē*. Lakini katika asilimia 97.7 ya visa ambapo *rosh* linamrejelea kimfano mtu mwenye mamlaka, badala yake walichagua maneno mengine ya Kigiriki.[797] Maana yake ni kwamba, katika akili za Wagiriki muda mfupi kabla ya zama za Paulo, *mamlaka haikuwa maana ya*

795. "Mwenye wema atakuwa *kephale* wa jamii ya wanadamu, na wengine wote kama viungo vinavyopata uhai wao kutoka kwa nguvu za kichwa." (Philo Det. Pol. Ins. 85)

796. Hesabu ya hivi karibuni zaidi ya Grudem ni mahali 14. Hata hivyo, Westfall, katika mawasiliano yake nami, alisema hivi: "Grudem anadai kwamba Paulo aliathiriwa na vifungu katika LXX ambamo rosh lilitafsiriwa kwa kephalē pale lilipomaanisha mamlaka. Kati ya matukio 171 ambamo rosh linaonekana kurejelea 'mamlaka' katika Biblia ya Kiebrania, kulikuwa na vifungu vinne tu ambamo lilitafsiriwa kama *kephalē* ambavyo havikuwa na matoleo tofauti ya maandishi (2 Samweli 22:44; Zaburi 18:43 [17:44 LXX]; Yeremia 31:7 [LXX 38:7]; Maombolezo 1:5). Matukio haya huenda yakawa ni machaguo mabaya ya tafsiri yaliyofanywa na watafsiri wa Septuagint (Uebrania), au baadhi huenda yanaakisi uhusiano wa kutegemeana kati ya mfalme wa kale na watu wake au eneo lake. Vifungu hivi vinne havina uhusiano wowote wa kimaandiko wala wa kimaana na matumizi ya Paulo ya *kephalē*, kwa hiyo hoja ya Grudem kwamba vifungu vya LXX vinaeleza matumizi ya Paulo ya kephalē haishawishi." Makala ya R.S. Cervin inaunga mkono hitimisho la Westfall: "LXX imepewa uzito kupita kiasi kama ushahidi kwamba *kephalē* linaashiria kiongozi au mamlaka." Tazama www.bit.ly/3GOWjqB

797. Hii ni licha ya jinsi watafsiri wa Septuagint walivyoonyesha mwelekeo mkubwa wa kupendelea tafsiri za neno kwa neno na kuyavuta maneno ya Kigiriki kupita maana zake za kawaida ili kubaki karibu na maandishi ya Kiebrania.

kawaida ya kimfano ya neno kephalē, la sivyo lingekuwa ndilo neno la kawaida zaidi kutumia. Jambo hili linajulikana sana. *The LSJ Greek–English Lexicon,* kamusi ya Kigiriki cha kale iliyo kamili kuliko zote tulizo nazo, inaorodhesha maana 48 zinazowezekana za kimfano – *na hakuna hata moja kati yake iliyo mamlaka*. Kamusi ya hivi karibuni, *Cambridge Greek Lexicon*, nayo inafuata mkondo huo.[798]

Tunapochunguza matumizi kadhaa ya Paulo ya neno hili kwa njia ya mfano, ni dhahiri kwamba analijua jambo hili. Kwa kuwa alikulia kama Myahudi wa Utawanyiko katika Asia Ndogo, angekuwa amebobea katika nahau na fikra za Kigiriki. Tena anaziandika nyaraka zake kwa watu wanaozungumza Kigiriki. Akiwa mwandishi pekee wa Biblia anayelitumia neno hili kwa njia ya mfano, mara nyingi analitumia kama sehemu ya mlinganisho wa kichwa na mwili, ambamo Yesu anazungumziwa kama chanzo cha uhai ambacho kanisa, kwa wokovu na kwa Roho, limeunganishwa nacho kama kiungo hai. Sikilizeni jinsi anavyolieleza hili katika Waefeso 4:15-16: "[T]utakua katika mambo yote, hata tuwe mwili uliokomaa wa yeye aliye kichwa, yaani, Kristo. Kutoka kwake mwili wote … hukua na kujijenga wenyewe katika upendo." Kisha katika Wakolosai 2:19, Paulo anasema kwamba tunashikamana na "Kichwa, ambacho katika hicho mwili wote, ukiruzukiwa na kuunganishwa kwa viungo na mishipa, hukua kwa ukuaji utokao kwa Mungu." Kwa maneno mengine, Paulo anapoufafanua mfano wake wa kichwa na mwili, Yesu aliye kichwa anaupa mwili wake, yaani kanisa, hasa ukuaji na muunganiko, upendo na uhai, riziki na nguvu. Sisi watu wa kisasa, kwa ufahamu *wetu* wa kazi ya ubongo ya kuongoza, tunadhani kwamba Paulo angegusia pia jinsi Yesu anavyotoa uongozi na mwelekeo. Hata hivyo, Paulo, kwa ufahamu *wake* wa kichwa, hafanyi hivyo.

Grudem, ingawa anakiri kwamba mfano wa kichwa na mwili unaweza kudokeza wazo la "chanzo,"[799] analipinga wazo kwamba *kephalē* mara chache lilimaanisha mamlaka, na anakusanya orodha ya kuvutia ya mifano katika maandiko ya kale

798. Philip Payne, Man and Woman, One in Christ, uk. 121. Zaidi ya hayo, kamusi za Kigiriki cha kale kisicho cha kidini tangu karne ya kumi na mbili kwa kawaida huorodhesha kephalē ("kichwa") kwa maana ya "chanzo" lakini hazitaji mfano wowote wa kabla ya Agano Jipya unaomaanisha "mamlaka."

799. "Ni ukweli wa msingi wa maisha kwamba tunapokea lishe kupitia vinywa vyetu, na hivyo kwa maana fulani kupitia vichwa vyetu, na wazo hili lilikuwa wazi kwa ulimwengu wa kale pia; kwa hiyo, wazo kwamba mfano wa lugha ungetokea ambamo 'kichwa' kinamaanisha 'chanzo' si jambo lisilowezekana," anaandika Grudem katika Evangelical Feminism and Biblical Truth (uk. 567).

ambamo majemadari wa kijeshi na wafalme ni *kephalē* wa jeshi au wa watu. Lakini, kwa ajili hiyo, anageukia hasa maandiko ya baadaye. Zaidi ya hayo, huenda Wagiriki wa kale walimwelewa kiongozi wao kuwa pia chanzo chao cha uhai. Mkikata kichwa cha mnyama au cha binadamu, anakufa. Ndivyo ilivyo kwa jeshi au taifa: mkimwua jemadari au mfalme, watu wanaangamia. Wafalme na majemadari ni vichwa kwa maana kwamba ufalme wao unashikamana chini yao. Inaonekana hivi ndivyo Paulo anavyotumia neno linalohusiana na *kephalē* katika Waefeso 1:10 kumrejelea Yesu, anaposema kwamba mpango wa Mungu ni kuvileta vitu vyote (yaani Wayahudi na Mataifa) pamoja, *akivijumlisha chini ya kichwa kimoja*, Yesu Kristo. Bila shaka Yesu ni Bwana mwenye mamlaka, lakini hapa inaonekana Paulo anatumia mfano wa kichwa ili kusisitiza si mamlaka yake, bali jukumu lake kama *chanzo cha uhai kinachowaunganisha* watu wake.[800] Vivyo hivyo, Paulo katika Wakolosai 1:16-17 anaposema kwamba Yesu "amekuwa kabla ya vitu vyote; vitu vyote hushikamana katika yeye; ndiye kichwa cha mwili, yaani, kanisa, naye ni mwanzo." Maelezo haya hayalengi utawala wake; yanaeleza vipengele vya huduma ya Yesu vilivyo tofauti na utawala wake – hata hivyo, kila kimoja kinaunga mkono uwezo wake na ustahili wake wa kuwa mwenye mamlaka, na hiyo ndiyo hoja ya Paulo anaposema, "*ili* katika yote awe mwenye ukuu." Ingawa Paulo hapa *anayaweka kando kwa kando* mawazo ya Yesu kama mtegemezaji, chanzo cha uhai na mwanzilishi pamoja na kauli kuhusu ukuu wake, hatupaswi tu *kuzichanganya* maana hizo kuwa moja. Yesu kama *kichwa* cha kanisa na cha vitu vilivyoanzia na kushikamana ndani yake si kitu kimoja kabisa na Yesu kama *Bwana* wa watu wake na wa vitu vilivyoumbwa kwa njia yake na vinavyotegemezwa naye.

Je, vipi kuhusu mahali pawili ambapo Paulo anaonekana kweli kuzichanganya maana hizo – Waefeso 1:22 na Wakolosai 2:10? Hata katika vifungu hivi, huenda Paulo anayashikilia kwa ukaribu, kando kwa kando, mawazo ya Yesu kama

800. Katika kile ambacho wanatheolojia wanakiita fundisho la Paulo kuhusu "ukichwa wa kiwakilishi" (federal headship), kuna "vichwa" viwili vinavyowezekana vya wanadamu: Adamu au Yesu. Akiwa mtenda dhambi wa kwanza, Adamu si kiongozi wetu, lakini kwa bahati mbaya yeye ni chanzo chetu: tunarithi hali yake ya kuwa mtumwa wa dhambi na asili yake iliyoharibika. Tunamshukuru Mungu kwamba Yesu anakuwa kichwa kipya cha jamii ya wanadamu waliokombolewa: kutoka kwake tunarithi nafasi yake iliyoinuliwa na kufanana naye.

mwenye mamlaka na Yesu kama *kephalē*, lakini si lazima kwamba anayaunganisha kuwa kitu kimoja.[801]

Waefeso 1:22 ina maneno "*kephalē* juu ya vitu vyote." Neno la Kigiriki linalotafsiriwa "juu ya" (*hyper*) kwa kawaida linamaanisha *kwa faida ya*, kama katika, "Kristo … akajitoa *kwa ajili (hyper)* yetu, sadaka" (Waefeso 5:2). Hata hivyo, katika Waefeso 1:22 linamaanisha *juu kimahali* lakini si *wa* – linaleta picha ya Yesu akiwa katika kiti cha enzi *juu ya* vitu vyote. Jambo la kushangaza, tunaposoma mstari huu katika muktadha wa 1:18–2:6, ni kwamba si Yesu-kama-kichwa peke yake, bali Yesu-*pamoja-na-kanisa*, au kichwa-*pamoja-na-mwili*, aliyeketi katika kiti cha enzi. Paulo anasema kwamba Yesu kama *kephalē* juu ya vitu vyote ni "kwa ajili ya kanisa, *ambalo ndilo mwili wake*." Vitu vyote viko "chini ya miguu yake" – *lakini sisi ndio miguu yake*. Kwa ufupi, Yesu kuwa *kephalē* hapa hakumaanishi hasa kwamba ana mamlaka juu yetu, au hata juu ya vitu vyote (ambayo bila shaka anayo) – bali kunaeleza jinsi Yesu, aliye Bwana halali juu ya vitu vyote, anavyoshiriki mamlaka hayo pamoja nasi; kwani mwili mzima wa mfalme, si kichwa chake tu, ndio unaotawala.

Wakolosai 2:10 inamtaja Yesu kuwa *kephalē* "wa" (si "juu ya," kama tafsiri nyingine zinavyoweka) kila enzi na mamlaka. Hiki ni kimojawapo cha vifungu viwili vinavyomzungumzia Yesu kuwa *kephalē* wa kitu kingine zaidi ya kanisa. Katika 1 Wakorintho 11:3, anasemwa kuwa *kephalē* wa "kila mwanamume" – maana yake ni kwamba Mungu kupitia Kristo alimwumba Adamu (na, kwa njia ya kutokana naye, wanawe). Vivyo hivyo, Yesu kuwa kichwa cha enzi na mamlaka zote katika Wakolosai 2:10 kunafuata 1:16, inayosema kwamba enzi na mamlaka hizo hizo ziliumbwa kwa njia ya Kristo na kwa hiyo zinashikamana ndani yake. Akiwa kichwa chao, basi, Yesu ndiye *chanzo-Muumba* cha kila nguvu ya kiroho – ndiyo sababu Paulo anasema kwamba Wakolosai wanapaswa kumtazama Yesu, si malaika, kwa ajili ya ukamilifu wao, kwa maana Kristo Muumba anaweza kututendea yale ambayo hata viumbe vya kimalaika haviwezi.

801. Ninapata msaada hapa kutoka kwa Cynthia Westfall, ambaye alilijibu swali langu kuhusu maana ya *kephalē* katika Waefeso 1:22 na Wakolosai 2:10 katika mawasiliano yake nami, kwa kunukuu sehemu ya insha aliyoiandika kwa ajili ya toleo la pili la "The IVP Dictionary of Paul and his Letters."

Kila kifungu cha pekee huelekea kutoa maana yenye ladha maalum ya neno *kephalē*, inayolingana na muktadha wake. Alan Johnson, kwa mfano, anafanya uchambuzi wa jumla wa tafiti kuu 17, za pande zote, kuhusu neno *kephalē* na anahitimisha, "Inaonekana kuna makubaliano yanayoongezeka kwamba *kephalē* kama mfano wa lugha linaweza kuwa na maana tofauti katika muktadha tofauti."[802] Hili linatufikisha kwenye tatizo la mifano ya Grudem ya majemadari na wafalme kama *kephalē* wa wengine: Paulo, anapolitumia *kephalē* kwa mahusiano ya kibinadamu, analitumia tu kwa uhusiano kati ya mwanamume na mwanamke, si kati ya mfalme na raia zake, wala jemadari na jeshi lake, wala mzazi na watoto wake, wala bwana na watumwa wake. Hizo ni nyanja tofauti kabisa za lugha, na kila nyanja italeta rangi tofauti ya maana. Kwa kweli, kati ya waandishi wote wa kale hadi zama zake, Paulo ndiye pekee tunayemjua aliyetumia mfano huu kwa mwanamume na mwanamke – katika 1 Wakorintho 11:3, Adamu anasemwa kuwa *kephalē* wa Hawa, na katika Waefeso 5:25, mume anasemwa kuwa *kephalē* wa mkewe.

Lakini hata katika visa hivi viwili, Paulo halitumii neno hili kwa namna ile ile hasa. Katika 1 Wakorintho 11:3, anarejelea jinsi Hawa alivyoumbwa kutoka katika mwili wa Adamu, na kwa hiyo Adamu (na wanawe) wanapaswa kuuheshimu mfano wake mwenyewe ulio katika Hawa, huku Hawa (na binti zake) wakimheshimu Adamu kama yule ambaye ndani yake alianzia. Kwa hiyo hapa inaonekana linamaanisha si *mamlaka* bali *chanzo cha uhai kinachostahili heshima*. (Tazameni Sura ya 6 kwa maelezo zaidi.)

Na katika Waefeso 5:25, Paulo analinganisha Yesu kama kichwa au chanzo cha uhai cha mwili wake na mume kama chanzo cha uhai cha mkewe, na kwa hiyo waume wanapaswa kuwapenda na kuwatunza wake zao ambao wao ni "mwili mmoja" nao, sawasawa kabisa na jinsi kichwa kinavyoupatia mahitaji na kuutunza mwili wake wenyewe ipasavyo. Hata John Piper (bila kujua) anakiri

802. Tazama www.bit.ly/3GJ9Vnc

kwamba *kephalē* hapa huenda pia lina maana hii.[803] Kwa hiyo hapa inaonekana linamaanisha si *mamlaka* bali *chanzo cha matunzo na huduma kilichounganishwa kwa uhai na kwa ukaribu*. (Tazameni Sura ya 8 kwa maelezo zaidi.)

803. Katika wakati wa kukosa msimamo, katika tanbihi ya 15 ya sura ya kwanza ya "Recovering Biblical Manhood and Womanhood," John Piper anajaribu kutoa msingi wa kibiblia kwa dai lake lililo nje ya Biblia kwamba ni hasa wanaume wanaopaswa kuwapatia wake zao mahitaji ya kifedha. Ananukuu jinsi Mungu anavyomwita mwanamume "kichwa" katika Waefeso 5:25, na hivyo anapaswa kumpatia mkewe mahitaji kwa namna ile ile ambayo Yesu analipatia kanisa. Anaandika, "Picha ya kichwa inadokeza kwamba Kristo ndiye mpaji … " Kinachoshangaza hapa ni kwamba Piper, bila shaka bila kujua, anakiri kwamba *kephale*, miongoni mwa mambo mengine, kumbe huenda pia likamaanisha chanzo au mpaji – ingawa ukamilishano anaousemea unakana jambo hili kwa ukaidi mkubwa.

KIAMBATISHO 4: JE, WANAWAKE WANARUHUSIWA KUFUNDISHA?

Kuutumia kwa ukali usomaji wa ukamilishano wa 1 Timotheo 2:12 hakuwaruhusu wanawake kuwafundisha wanaume kanisani. Kwa masikitiko, The Gospel Coalition inashikilia mtazamo huu.[804] Makanisa mengi hayawaruhusu wanawake kufundisha katika vikundi vidogo, au katika mikutano ya maombi, na hakika si katika mikutano ya ibada ya kila wiki. Mengine hata hayawaruhusu wanawake kusoma Biblia ibadani.[805] John Piper haungi mkono wanawake kuwapa wanaume mihadhara katika mafunzo ya huduma na ya theolojia (ingawa anaunga mkono wanatheolojia wanawake kuandika, kwa sababu hili "linamweka mwanamke kama mwandishi mbali na macho ya msomaji na, kwa maana fulani, linaondoa upande wa utu wake wa kike."[806]).[807]

Hata hivyo, baadhi ya wasomi wa ukamilishano *wa wastani* hujaribu kutafuta njia ya kuwaruhusu wanawake kufundisha kanisani. Hizi ndizo njia tatu wanazozitumia: kwanza, baadhi huwaruhusu wanawake kuwafundisha wanaume nje ya mikutano ya ibada. Katika madarasa na kozi maalum, wanawake wanaweza kuwafundisha wanaume, lakini si katika mkutano mkuu wa Jumapili. Wanalihalalisha hili kwa kudai kwamba katika 1 Timotheo 2 Paulo anazungumzia hasa mkutano wa kanisa, na kwa hiyo katazo lake linahusu mazingira hayo tu.

Pili, baadhi huwaruhusu wanawake kufundisha chini ya mamlaka ya wazee au wachungaji, na ndani ya mipaka ya kimafundisho wanayoiweka. Kwa mfano, kiongozi wa okestra na mpiga fidla wote wawili "wanafasiri" muziki wa

804. Mchangiaji wake mkuu, Kevin De Young, anaendelea kuilenga kila changamoto inayojitokeza katika ulimwengu wa kiinjili kuhusu suala la wanawake kuhubiri, na kujaribu kuisahihisha. Tazama www.bit.ly/3BHFz0N.

805. Tazama www.bit.ly/3ENSkc4.

806. Tazama www.bit.ly/3wqsGXW.

807. Fikirieni jinsi msimamo wa Piper unaotangazwa kwa upana unavyoumiza, kwa kumsikiliza mwalimu mwanamke wa kiwango cha kimataifa akieleza athari yake kwake: "Nilihisi huzuni na kuvunjika moyo kupita kiasi. Kila mara mimi hukosa la kusema kwa muda ninapoona maoni kama hayo yakichapishwa. Mimi ni mwalimu wa theolojia na mkuu wa chuo cha theolojia (kinachobobea katika malezi ya kiroho kwa ajili ya maisha, uongozi na huduma). Nimekuwa na huduma ya kufundisha na kuhubiri kanisani kwa zaidi ya miaka ishirini." www.bit.ly/31xWCWF

Beethoven. Mpiga fidla anawasilisha tu tafsiri hiyo, lakini chini ya usimamizi na uongozi wa mtu mwingine. Vivyo hivyo, viongozi wakuu wa kichungaji wanayafafanua mafundisho, huku wengine, wakiwemo wanawake, wakiweza kuyawasilisha mafundisho hayo.

Tatu, baadhi huwaruhusu wanawake "kutoa unabii" na "kuonya" (yaani kuhimiza na kutia moyo) katika mahubiri lakini si "kufundisha." Wanafafanua "kufundisha" kuwa "kuweka misingi ya mafundisho makuu ya mitume." Wanasema kwamba si mahubiri yote ya leo ni "kufundisha" kwa maana hii. Paulo mwenyewe anatofautisha kati ya "kuonya," "kutoa unabii," na "kufundisha." Paulo anatarajia wanawake "watoe unabii" katika kusanyiko, na hakuwahi kuwakataza wanawake "kulionya" kusanyiko.

Ingawa ninazipongeza juhudi hizi tatu zenye nia njema za kuhalalisha wanawake kuwafundisha wanaume, ni juhudi zilizopindishwa za kukwepa tafsiri yao wenyewe potofu ya 1 Timotheo 2:12.[808] *Ndiyo sababu wasomi wa ukamilishano wanaendelea kuzikanusha.*[809] Hata hivyo, kama ninavyoeleza katika Sura ya 7, tukishauacha usomaji wa ukamilishano wa 1 Timotheo 2:12, tunaweza kulishughulikia suala hili kwa njia bora zaidi. Kisha tunaweza kuuliza: *Ni nani, kwa mujibu wa Nyaraka za Kichungaji, asiyepaswa kufundisha?* na *Ni maandiko gani yaliyo wazi kuhusu wanawake kufundisha yanayoweza kutusaidia kufasiri vizuri zaidi kifungu chenye ukungu cha 1 Timotheo 2:12?*

808. Msimamo wa kwanza una makosa kwa sababu 1 Timotheo 2 haizungumzii tu ibada ya waumini waliokusanyika, na Agano Jipya halitofautishi kwa ukali kati ya aina mbalimbali za mikutano ambayo kanisa linaweza kuwa nayo katika wiki yoyote. Wa pili unakosea kwa sababu, ikiwa (kama wanavyoamini) Mungu anayaambia makanisa kwamba wanawake hawapaswi kufundisha, basi wazee hawawezi kuruhusu kinyume chake. Kasoro ya wa tatu, ulioanzishwa na John Dickson katika kitabu chake ambacho kwa mambo mengine ni bora sana, "Hearing Her Voice," ni kwamba neno "kufundisha" hata katika Nyaraka za Kichungaji linarejelea kupitisha mafundisho ya mitume, si – kama Dickson anavyosema – "kuweka misingi [ya mafundisho]" kwa mamlaka; na, kwa upande wa vitendo, siwezi kuwaza jinsi mtu anavyoweza kutoa hubiri la dakika thelathini, hata liwe la kinabii au la kuonya kiasi gani, bila kupitisha mafundisho ya mitume.

809. De Young anaupinga mtazamo wa John Dickson: www.bit.ly/3wqsXtW Vivyo hivyo, Schreiner anajaribu kumkanusha Andrew Wilson: www.bit.ly/2ZTCIoH

Watu Wasiopaswa Kufundisha

Kuhusu swali la kwanza, kuna aina tatu za watu ambao *hawapaswi* kufundisha. Kwanza, walimu wa uongo hawapaswi kufundisha. Paulo anamwambia Tito kwamba "imewapasa kuzibwa vinywa, kwa sababu … wanafundisha yasiyopasa."[810] Pili, watu wasiofundishika na wasiofanana na Kristo hawapaswi kufundisha. Kama nilivyojenga hoja katika Sura ya 7, tunapaswa kuifasiri 1 Timotheo 2:12 kama inayokataza makundi ya watu walioathiriwa na mafundisho potofu kuwa na mitazamo ya kiburi, ya kujitegemea, ya kujikweza au ya kutawala kimabavu juu ya wengine. Kile ambacho watu wa aina hii wanahitaji ni kuketi upya kwa unyenyekevu chini ya neno la Mungu na kufundishwa.

Tatu, watu wasiofundishwa hawapaswi kufundisha. Paulo anamwambia Timotheo, "[M]ambo yale uliyoyasikia kwangu mbele ya mashahidi wengi, hayo uwakabidhi watu waaminifu, watakaofaa kuwafundisha wengine."[811] Baada ya kumfundisha Timotheo mafundisho ya mitume, Paulo anamwomba ayafundishe kwa wengine, ili nao kwa upande wao wawafundishe watu wengi zaidi. Angalieni kwamba walimu hawa wanaofunzwa ni "watu," si wanaume – Paulo anatumia neno la jumla *anthrōpois*, na hivyo anawajumuisha wanaume na wanawake.[812] Ingawa Paulo anatarajia wazee kufanya sehemu kubwa ya kufundisha, hakuwahi

810. Tito 1:11

811. 2 Timotheo 2:2. NIV inawatafsiri watu hawa kwa usahihi kama "people" (watu), si "men" (wanaume; ESV), kwa sababu neno la Kigiriki "anthropos", ingawa lina umbo la kiume, linatumika kwa namna inayowajumuisha wanawake. Kwa mfano, Yesu anapotuambia tuwasamehe wengine waliotukosea, anatumia "anthropos" kwa ajili ya hao wengine (Mathayo 6:14).

812. Kwa mfano, neno hili linatumika waziwazi kuhusu wanawake katika 1 Petro 3:4.

kuiwekea huduma ya kufundisha mipaka kwao peke yao.[813] Vivyo hivyo, mwandishi wa Waebrania anatamani kwamba jumuiya nzima, wanaume *na* wanawake, kwa msingi wa mafundisho yao mazuri na ukomavu wao wa kiroho, wangefaa kwa huduma ya kufundisha, anaposema, "Kwa maana, iwapasapo kuwa walimu kwa sababu ya muda ule, mnahitaji mtu awafundishe mafundisho ya kwanza … tena upya."[814] (Tena, hili linatupa tumaini kwamba hata wanawake wa Efeso huenda wakarejeshwa katika hali ya kuweza kufundisha siku zijazo.)

Mifano ya Wanawake Wanaofundisha

Ni maandiko gani yaliyo wazi kuhusu wanawake kufundisha yanayoweza kutusaidia kufasiri vizuri zaidi kifungu chenye ukungu cha 1 Timotheo 2:12? Ni mengi: Paulo anawaamuru wanaume *na wanawake* wote kutumia karama zao za kufundisha;[815] kufundishana na kuonyana wanapokusanyika kwa ibada;[816] na kuleta neno la mafundisho katika mikutano ya kanisa.[817] Vifungu hivi vyote vinatumia neno la Kigiriki *didaskein* ambalo linatumika pia katika 1 Timotheo 2:12. Yote haya, kwa mfano, yanaendana na mwanamke Msamaria aliyewahubiri wanaume Injili,[818] vifungu vingi vya Maandiko vilivyojaa mafundisho vilivyotungwa na wanawake,[819] na habari ya Prisila na Akila ambao, baada ya

813. Nimesoma wasomi kadhaa wa ukamilishano wanaodai kwamba nyaraka zinasema ni wazee tu wanaopaswa kufundisha. Hii huenda ikawa kanuni katika madhehebu fulani, lakini si kanuni ya Maandiko. Wasomi hawa kwa kawaida hurundika marejeo yafuatayo kuunga mkono kauli yao: 1 Timotheo 2:12; 3:2; 4:11-13; 5:17; 2:24-26; 4:1-5; Tito 1:5-6;15, na Yakobo 3:1. Lakini marejeo haya yanashindwa kuunga mkono kuwazuia wasio wazee kufundisha. Mbali na ukweli kwamba 2 Timotheo 2:2 inadokeza kwamba mtu yeyote aliyefundishwa anaweza kufundisha, kuipitia kwa makini orodha ndefu ya maandiko ya "uthibitisho" kunaonyesha kwamba ni matatu tu kati yake yanayozungumzia hasa wazee wakifundisha (1 Timotheo 3:2, 5:17 na Tito 1:5-6). Manne kati yake yanazungumzia wajumbe wa mitume, si wazee, kama Timotheo na Tito, wakifundisha (2 Timotheo 4:11-13, 2 Timotheo 2:2, 4:1-5, Tito 2:1-6,15). Na je, haiwezekani kwamba mwanamke angeweza kuwa mjumbe wa mitume? Fikirieni kwa mfano Fibi akiubeba yeye mwenyewe waraka kwa Warumi kwa niaba ya Paulo (Warumi 16:1-2). Hata zaidi, fikirieni Yunia ambaye (pamoja na mumewe) alikuwa mtume (ngazi moja juu ya mjumbe wa mitume). Mwisho, Yakobo 3:1 (ambapo "ndugu zangu" inamaanisha "ndugu zangu wa kiume na wa kike") inaacha mlango wazi kwa mtu yeyote, si wanaume au wazee tu, kuwa walimu.
814. Waebrania 5:14
815. Warumi 12:7, 1 Wakorintho 12:28-30
816. Wakolosai 3:16
817. 1 Wakorintho 14:26
818. Yohana 4:39
819. Tazama kwa mfano Waamuzi 5:2-31; 1 Samweli 2:1-10; 25:24-31; Luka 1:25, 42-45, 46-55.

kumkaribisha Apolo nyumbani kwao, "wakamweleza njia ya Mungu kwa utimilifu zaidi."[820]

Kuhusu huduma ya Prisila ya kufundisha, neno "wakamweleza" (Kigiriki: *exethento*) lina maana sawa na neno "kufundisha"[821] na linatumika kuieleza huduma ya Paulo huko Rumi, ambapo "tangu asubuhi hata jioni" alikuwa "*akiwaeleza* habari za ufalme wa Mungu."[822] Lakini wasomi wa ukamilishano wanaificha maana iliyo wazi ya Prisila kumfundisha Apolo ili iingie katika *kitanda cha Procrustes* (kipimo kinacholazimishwa kwa nguvu) cha tafsiri yao potofu ya 1 Timotheo 2:12, ambayo wanaamini inamkataza mwanamke kumfundisha mwanamume kanisani kwa mamlaka. Wanadai kwamba mafundisho yake yalikuwa ya faragha na yasiyo rasmi, si ya hadharani na rasmi. Dai hili linashindwa kutambua kwamba mikutano ya kanisa la Efeso huenda ilifanyika katika nyumba hiyo hiyo, na (isipokuwa tujaribu kuzirudisha desturi za kanisa za baadaye sana katikati ya karne ya kwanza) ilikuwa ya karibu na isiyo rasmi.[823]

Kuhusu hoja kwamba aina yake ya kufundisha haihusiani kabisa na aina ya kufundisha "rasmi" au "kwa mamlaka" ambayo Paulo anaitaja katika nyaraka zake za kichungaji kwa Timotheo na Tito, kwa kweli, Prisila ni mfano kamili wa huduma ya kufundisha ambayo Paulo anamwambia Timotheo aizidishe katika "watu waaminifu, watakaofaa *kuwafundisha* wengine."[824] Prisila hakuwa anashiriki tu mawazo ya ibada binafsi – kwa kuwa alikuwa amefundishwa na Paulo, alikuwa akifanya aina yenye nguvu ya kufundisha, akimfundisha Apolo mafundisho ya imani na kuyasahihisha mawazo yake yenye makosa na yasiyotosha. Na angalieni matunda ya mafundisho yake: Apolo, baada ya kupokea huduma yake ya kufundisha, baadaye alitumwa, akiwa amewezeshwa kikamilifu, kuwa mmoja wa walimu wakuu katika kipindi cha kanisa la kwanza.[825]

820. Matendo 18:26

821. www.bit.ly/3q7sZpi

822. Matendo 28:23

823. Wasomi wa ukamilishano, anabainisha Kevin Giles katika "What the Bible Actually Teaches about Women" (sura ya 6), huelekea kupuuza ukweli kwamba "Wakristo wa kwanza walikutana majumbani kwa idadi ndogo. Kwa sababu wanashindwa kuukubali ukweli huu, wanaingiza ndani ya Agano Jipya ufahamu wao wa kitamaduni wa kisasa wa kanisa na wa uongozi wa kanisa, kisha wanautegemea huo ili kuunga mkono hitimisho lao kuhusu kile kinachopaswa kuwa agizo kwa maisha ya kanisa leo."

824. 2 Timotheo 2:2

825. Tazama www.rb.gy/ttr2do kwa utafiti wa kina kuhusu huduma ya Prisila huko Efeso na huduma yake ya kumfundisha Apolo.

Kwa ufupi, kwa mujibu wa tafsiri ya Maandiko inayozingatia Biblia nzima, je, wanawake waruhusiwe kufundisha na kuhubiri makanisani leo? *Ndiyo, kabisa.* Lakini kwa masharti matatu, yanayowahusu wanaume pia: lazima wawe watu waaminifu ambao, baada ya kufundishwa, sasa wanafaa kuwafundisha wengine; lazima wawe na karama ya kufundisha; na (tunaishukuru 1 Timotheo 2:12 kwa ufahamu huu uliochimbuliwa kwa uangalifu) lazima wafundishe kwa namna isiyoonyesha kiburi au uadui wa dhambi dhidi ya watu fulani kanisani. Kinachoongeza nguvu kwa hitimisho kwamba wanawake wanaweza kuwahubiria wanaume ni ukweli kwamba Agano Jipya linawasherehekea manabii wanawake kanisani – huduma ya kutangaza iliyoingiliana na kazi ya kufundisha, na iliyopewa umuhimu wa kimkakati hata zaidi ya kufundisha.[826] Kwa hiyo haina maana yoyote kuwazuia wanawake kusimama mimbarani leo.

826. Tazama Sura ya 12, "Manabii Wanawake," kwa maelezo zaidi kuhusu jambo hili.

Kiambatisho 5: Hoja Mbili Zaidi Kutoka 1 Timotheo 3

Katika Sura ya 12, ninashughulikia hoja ya ukamilishano inayojengwa juu ya Paulo, katika 1 Timotheo 3, kumweleza mwangalizi kama mtu "mwaminifu kwa mkewe." Katika Kiambatisho hiki, ninashughulikia hoja mbili zaidi, zinazojengwa pia juu ya 1 Timotheo 3, ambazo wakamilishano huzitoa ili kuwazuia wanawake wasishike uongozi wa kanisa.

Fumbo la "Wanawake" katika 1 Timotheo 3:11

Baada ya kuorodhesha sifa za mzee wa kanisa, Paulo anafanya jambo kama hilo kwa mashemasi. Kaeni macho mwone kutajwa kwa "wanawake":

Vivyo hivyo mashemasi na wawe wastahivu, wasiwe wenye kauli mbili, wasiwe wenye kutumia mvinyo mwingi, wasiwe wenye tamaa ya fedha ya aibu. Waishike siri ya imani katika dhamiri safi. Nao hawa wajaribiwe kwanza; kisha, wasipoonekana kuwa na hatia, waitende kazi ya shemasi.

Vivyo hivyo **wanawake** na wawe wastahivu, wasiwe wasingiziaji, bali wawe na kiasi, waaminifu katika mambo yote.

Shemasi na awe mwaminifu kwa mkewe, akiwasimamia watoto wake na nyumba yake vizuri. Kwa maana wao waliotumika vizuri hujipatia daraja nzuri, na ujasiri mwingi katika imani iliyo katika Kristo Yesu.[827]

Baada ya 1 Timotheo 2:12-15, hiki ndicho kifungu cha pili kinachojadiliwa zaidi katika waraka huu. Tofauti ya maoni kati ya wasomi inahusu "wanawake" hawa walikuwa nani. Je, kinawarejelea wake za mashemasi au mashemasi wanawake? Kwa sababu yoyote ile, Paulo haliweki wazi. Ukosefu huu wa uwazi unaonekana katika kazi ya watafsiri – kati ya tafsiri 28 za Kiingereza, 18 zinachagua "deacon's wives" (wake za mashemasi); 2 zinachagua "deaconesses" (mashemasi wanawake); na 8 zilizobaki zinaacha "women" (wanawake), ili msomaji aamue

827. 1 Timotheo 3:8-13

mwenyewe. Binafsi, nadhani watafsiri walio wengi wako sahihi kutumia neno "wake" kwa sababu Paulo anatumia neno lile lile hasa, *gunaikas*, kumaanisha "mke" katika maneno "mwaminifu kwa mkewe," yanayotokea mistari michache kabla (mst. 2), na pia katika mstari unaofuata mara moja (mst. 12). Haielekei, likiwa limebanwa kwa karibu hivyo kati ya matumizi haya mengine, kwamba lingekuwa na maana nyingine hapa.

Wasomi wa ukamilishano wanadai kwamba, likichukuliwa kumaanisha wake za mashemasi au mashemasi wanawake, kwa njia yoyote ile hili linaonyesha kwamba Paulo hakuruhusu wazee wanawake. Kama linawarejelea wake za mashemasi, wanasema linadokeza kwamba Paulo aliwaza makundi mawili: wazee wanaume, na mashemasi wanaume pamoja na wake zao. Kwa upande mwingine, kama linawarejelea mashemasi wanawake, wanasema baadhi ya wasomi wa ukamilishano, basi maana yake ni kwamba Paulo anawaza makundi matatu: wazee wanaume, mashemasi wanaume, na mashemasi wanawake (lakini si wazee wanawake). Usomaji wowote kati ya hiyo miwili unaondoa uwezekano wa kuwa na wazee wanawake.

Kwanza kabisa, hata tukikubali uwezekano huo wa pili, swali linabaki: je, basi Paulo *anaagiza* kwamba kuwe na nyadhifa tatu katika kila kanisa la mahali, yaani, wazee wanaume, mashemasi wanaume, na mashemasi wanawake? Au *anadhani au anajua* kwamba hizi ndizo nyadhifa zilizokuwepo katika kanisa la Efeso wakati alipoandika, na katika 1 Timotheo 3 anaagiza tu *aina ya watu* wanaofaa zaidi kwa nyadhifa hizi? Nadhani ni dhana, si agizo. Zaidi ya hayo, kama Paulo anawarejelea mashemasi wanawake, basi maana yake ni kwamba, katika mstari unaofuata mara moja, Paulo anaposema kwamba mashemasi (wakiwemo wanawake) wanapaswa kuwa "waaminifu kwa mke" (mst. 12), hili linathibitisha tu matumizi ya nahau hii yanayojumuisha jinsia zote, ambayo tunayakuta, kwa mfano, katika sifa za wazee katika Tito 1, ambapo Paulo anawaza wazee tu, si mashemasi, kama wadhifa rasmi katika makanisa ya Krete.[828] Maana yake ni kwamba masharti ya Tito 1 kwa wazee, yasiyo na viwakilishi wala nahau zozote zinazowatenga wanawake, yangeruhusu kuwaweka wakfu wazee wanawake.

828. Yohane Krisostomo aliliona hili. Katika Mahubiri ya 11 juu ya 1 Timotheo 3, anaandika: "Waume wa mke mmoja . . . inafaa kusemwa pia kuhusu mashemasi wanawake."

Hata hivyo, mtazamo wa walio wengi ni kwamba Paulo anamaanisha kwamba wanawake hawa si mashemasi wanawake bali ni wake za mashemasi. Ikiwa ndivyo, inaonekana anawaza wazee wanaume na mashemasi wanaume tu. Lakini udhaifu wa mtazamo huu ni kwamba basi tunapata ushahidi zaidi kwamba hatupaswi kuzichukua orodha hizi za 1 Timotheo 3 kama kanuni ya kisheria kwa makanisa yote, kwa sababu Warumi 16:2, iliyoandikwa karibu wakati uleule na waraka huu, inamtaja mwanamke aitwaye Fibi ambaye Paulo anampongeza kama shemasi wa kanisa la Kenkrea.[829]

Kwa maneno mengine, *mtazamo wowote kati ya hiyo miwili kuhusu wanawake hawa unadhoofisha imani ya ukamilishano kwamba kifungu cha Paulo katika 1 Timotheo 3 kinaondoa uwezekano wa kuwa na wachungaji wanawake katika makanisa yote.*

Je, kuna njia nyingine ya kuelewa "wanawake" katika mstari wa 11? Mtazamo ninaouona kuwa wenye kushawishi zaidi ni kwamba wanawake hawa kwa kweli hawajumuishi tu wake za mashemasi au mashemasi wanawake (kwa namna yoyote mnayoichukua), bali pia wake za wazee au wazee wanawake. Niruhusuni nieleze. Kama Michael Eaton anavyoeleza katika ufafanuzi wake wa 1 Timotheo, na kama ilivyokuwa kawaida katika uandishi wa kale, Paulo anaunda orodha mbili zinazofanana (moja kwa wazee na moja kwa mashemasi) lakini, ili *kuepuka kurudiarudia kupita kiasi*, anagawa kati ya sehemu hizo mbili baadhi ya maudhui *yanayokusudiwa kuhusu sehemu zote mbili.*[830] Hoja yake ni thabiti, hasa katika kifungu hiki. Angalieni, kwa mfano, kwamba katika sehemu ya wazee, mstari wa 1 unazungumzia shauku ya mtu kuifanya kazi hiyo, na mstari wa 7 unazungumzia haja ya kuwa na sifa njema kwa watu wa nje. Kisha katika sehemu ya mashemasi, mstari wa 9 unazungumzia haja ya kuishika kweli ya kina ya imani, mstari wa 10 unazungumzia haja ya kujaribiwa kabla ya kuachiliwa katika jukumu hilo, na mstari wa 13 unazungumzia thawabu ya Mungu kwa wale wanaotumika vizuri. *Lakini mambo haya yote matano yanawahusu wazee na mashemasi*

829. Tazama tanbihi inayomhusu Fibi chini ya kichwa "Watenda Kazi Pamoja wa Warumi 16" katika Sura ya 12 kwa ushahidi kwamba alikuwa shemasi.

830. "Baadhi ya mambo yanayowahusu wazee yanawahusu mashemasi, na kinyume chake. Ni kawaida katika mtindo wa uandishi wa Kiebrania kwamba mtu anapotaka kusema mambo yanayofanana kuhusu mada mbili, unaligawa jambo hilo katika aya mbili na kusema jambo moja kuhusu sehemu moja na jingine kuhusu sehemu nyingine. Lakini mtindo wa Kiebrania unataka tuyatumie kwa sehemu zote mbili." (Michael Eaton, Preaching Through the Bible: Timothy)

pia. Wasomaji wa kale wangelitambua hili haraka kuliko sisi watu wa kisasa. Kwa kuwa nimekitumia kifungu hiki kuwafunza wazee na mashemasi kwa miongo kadhaa, hivi ndivyo nilivyopanga maelezo yangu kwa silika. Je, mashemasi, si wazee tu, hawapaswi kutamani kumtumikia Mungu kwa namna hii na kuwa na sifa njema kwa watu wa nje? Na wazee, si mashemasi tu, hawapaswi kutafakari Maandiko kwa kina, kujaribiwa kabla ya kuwekwa wakfu, na kutarajia thawabu kutoka kwa Mungu kwa kuongoza vizuri?[831]

Lakini angalieni, njia hii ya kusoma baadhi ya sifa kuwa zinahusu makundi yote mawili huenda ndiyo maelezo pekee kwa nini Paulo anaandika tu "wake/wanawake" na si "wake za *mashemasi*" au "*mashemasi* wanawake" – hataki kuweka matumizi yake kwa mashemasi peke yao.

Kwa hiyo, ikiwa Paulo anamaanisha wake katika mstari wa 11, basi anarejelea sifa za tabia zinazotakiwa kwa wake za mashemasi na za wazee pia. Tukikumbuka kuwepo kwa shemasi mwanamke Fibi, basi kweli ya kudumu tunayopaswa kuitoa katika kifungu hiki ni kwamba utauwa wa wenzi wa ndoa wa wazee na wa mashemasi (si wake tu) ni muhimu.

Na ikiwa Paulo anamaanisha toleo la kike la wadhifa huo katika mstari wa 11, basi anarejelea sifa za tabia zinazotakiwa kwa mashemasi wanawake na kwa wazee wanawake pia. Tafsiri hii inazidi kuaminika kwa ukweli kwamba Prisila na mumewe wakati fulani walilianzisha na kuliongoza kanisa hili hili.

Kwa namna yoyote ile tunavyolichukua, kadiri tunavyozidi kukitafakari kifungu hiki, ndivyo tunavyozidi kukosa uhakika kuhusu wanawake hawa wa kifumbo walikuwa nani, na ndivyo tunavyozidi kuwa na uhakika kwamba mstari wa 11 ama hauko wazi kabisa, ama umefungamana sana na muktadha wake, kiasi kwamba, kwa njia yoyote ya busara ya kufasiri, hauwezi kuwa msingi unaotosha wa kukataza kuwaweka wakfu wanawake kila mara na kila mahali.

831. Bado tunaweza kuuliza kwa nini Paulo yuko tayari kurudia maudhui mengi kwa makundi yote mawili. Jibu ni kwamba anafanya hivyo hasa kuhusu sifa za tabia, zinazostahili msisitizo wa ziada.

Je, Wazee wa Kanisa Ni Akina Baba?

P. J. Smyth, aliyekuwa kiongozi wa vuguvugu fulani la makanisa, hivi karibuni alichapisha hoja *mpya* ya kuunga mkono baraza la wazee la wanaume peke yao, ambayo naamini inastahili kukosolewa. Ninainukuu katika sehemu tatu, nikiipima kila moja kwa wakati wake.

Katika ulimwengu wetu wa kisasa ulioumbwa na teknolojia, tuna mwelekeo wa kuwafikiria watu kama mashine. Hii inamaanisha kwamba huwa tunalisoma neno "mzee" kana kwamba lina maana ileile ambayo "kiongozi" anayo katika biashara, siasa au viwanda. Katika nyanja hizo, ni busara kwamba mtu – bila kujali jinsia yake – aliye na uwezo zaidi apewe nafasi ya mkurugenzi mtendaji, rais au meneja. Lakini Biblia inapoeleza jukumu la wazee haiwazi kwa kweli mifano yetu ya kisasa ya uongozi wa makampuni. Badala yake, picha iliyopo ni zaidi sana ya kanisa kama familia inayosimamiwa na kulindwa na akina baba.

Smyth anadai kwamba katika familia, baba ndiye anayeongoza kila mara. Kwa kuwa kanisa ni familia, kwa mara nyingine jinsia lazima ishinde karama, kiasi kwamba timu ya wanaume lazima iongoze bila kujali wanawake wowote ambao huenda wana karama ileile ya kufanya hivyo. Lakini hoja ya Smyth imejengwa juu ya dhana mbili zenye makosa.

Kwanza, akina baba *na* akina mama wote wanapaswa kuwaongoza watoto. Marejeo yoyote katika Agano Jipya ya akina baba kuongoza familia zao *yanaeleza tu hali ilivyokuwa* katika ulimwengu wa Kigiriki na Kirumi, ambamo, isipokuwa kama amefariki, paterfamilias (baba wa nyumba) aliongoza kila kaya. *Hata hivyo, tunapotafuta kile ambacho Biblia inaagiza (na si kile inachoeleza tu) kuhusu nani anawaongoza watoto, ni wazi kwamba akina mama na akina baba wanashirikiana kama viongozi wa familia yao.* Katika sehemu nyingi za kanisa la leo tumesikia kwamba "baba anapaswa kuwa kichwa cha nyumba" na tumelitekeleza kwa upana sana, hata tumeshindwa kutambua kwamba kwa kweli halina msaada wa Maandiko.

Huenda mume ni kichwa cha mke (ingawa tumeona katika Sura ya 8 kwamba huenda hili halirejelei mamlaka hata kidogo), lakini ni *pamoja na mkewe* tu ndipo anapaswa kuiongoza nyumba: "Enyi watoto, watiini wazazi wenu katika Bwana, maana hii ndiyo haki. Waheshimu baba yako *na mama yako*."[832] Vivyo hivyo, si chini ya mahali panne, Maandiko yanathibitisha uongozi wa pamoja wa mama na baba kwa kanuni hii: "Kwa hiyo mwanamume atamwacha mama yake na baba yake, ataambatana na mkewe."[833] Kanuni hii inaonyesha mwana akiacha familia inayoongozwa na wazazi wote wawili ili kuanzisha (inavyoelekea) familia mpya inayoongozwa, kwa mara nyingine, na wazazi wote wawili.[834] Badala ya kumwonyesha mama kama kiongozi wa ngazi ya pili, aliyeketi katikati ya muundo wa mamlaka kati ya baba na watoto, Biblia inaagiza mama na baba washirikiane kama "mwili mmoja" wanapoiongoza nyumba. Uzoefu wangu binafsi unauimarisha ufahamu huu: kuna kitu kimoja kilicho bora kuliko baba kuwaongoza watoto wake – ni baba *na mama* wakishirikiana kuwaongoza watoto wao.[835]

Ingawa wengi kimakosa wanaruka kutoka wazo kwamba mume ni kichwa cha mke hadi wazo kwamba mume ni kichwa cha familia, hakuna mwandishi wa Agano Jipya aliyefanya hivyo. Mahali pa kwanza tunapopata kumbukumbu ya kosa hili kufanyika ni katika karne ya pili, katika kitabu cha tatu cha Hermas.[836]

Pili, Smyth anatumia mfano mmoja wa kanisa (kama familia) kwa namna inayoufuta mwingine (kanisa kama mwili). Lakini Agano Jipya linatupa mifano miwili mikuu inayotegemeza jinsi tunavyopaswa kuyapanga makanisa. Smyth anapunguza uzito wa kanisa kama mwili wenye kazi nyingi kwa kulihusisha wazo

832. Waefeso 6:1

833. Tazama Mwanzo 2, Marko 10, Mathayo 19, Waefeso 5

834. Vivyo hivyo katika Mithali akina mama na akina baba wote wanawafundisha na kuwaongoza watoto wao: "Mwanangu, yasikie mafundisho ya baba yako, wala usiiache sheria ya mama yako" (Mithali 1:8). "Msikilize baba yako na mama yako, waliokupa uhai, wala usimdharau mama yako." (Mithali 23:22). Katika mistari mingine mingi pia, akina mama na akina baba wanashirikiana kutekeleza uongozi katika kuwalea, kuwafunza, kuwaadibisha na kuwafundisha watoto wao (Kutoka 20:12; Mambo ya Walawi 19:3; Kumbukumbu la Torati 6:6-9, 21:18-21, 27:16; Waefeso 6:1-4; Wakolosai 3:20; 2 Timotheo 1:5; tazama pia Luka 2:51).

835. Zaidi ya hayo, hata kama ni mapenzi ya Mungu kwamba baba ni "kichwa cha nyumba," ni kuruka kwa ajabu, kwa msingi wa ukweli kwamba Paulo anawaza viongozi wengi, kusema kwamba akina baba kadhaa, wakishirikiana, lazima wawe "kichwa" cha kanisa.

836. Katika Hermas, Similitudes 7.3, mwanamume anaambiwa kwamba "familia yako haiwezi kuadhibiwa kwa njia nyingine yoyote isipokuwa wewe, kichwa cha nyumba, uteswe."

lenyewe la karama na kampuni au taifa. Ni kweli kwamba kanisa ni, kama anavyosema, familia iliyojengwa juu ya kuwa sehemu yake, lakini pia ni kweli kwamba kanisa ni mwili ulio hai (na si shirika tu) uliojengwa juu ya karama. Ingawa mwelekeo huu wa karama ni kitu kilicho hai zaidi sana na kinachoongozwa na Roho kuliko kile ambacho mtu anaweza kukipata katika biashara au shirika la kidunia, kanisa angalau linafanana na kampuni ya kisasa kwa njia moja: katika vyote viwili, kutambua karama hakuhusiani kabisa na jinsia ya mtu.

Katika waraka kwa Timotheo, picha si, kama Smyth atakavyodokeza katika maneno yake yanayofuata, "zaidi sana ya kanisa kama familia" – kwa kweli, ni mstari mmoja tu katika waraka huo unaolitaja kanisa moja kwa moja kuwa familia.[837] Badala yake, waraka wa Paulo kwa kiasi kikubwa unalilenga kanisa la Efeso kama *mkusanyiko wa kaya za Kigiriki na Kirumi*. Timotheo anaagizwa kuwahudumia kwa hekima watu wa hali mbalimbali katika kaya hizi za kale – wazee na vijana, watumwa na walio huru, matajiri na maskini, wanaume na wanawake, wajane na walioolewa.

Smyth anaongeza tabaka jingine kwenye hoja yake:

[K]anisa [ni] familia inayosimamiwa na kulindwa na akina baba [ambao] sifa yao ya msingi ni tabia yao ya kimungu kama akina baba. Hili liko wazi hasa katika waraka wa kwanza wa Paulo kwa Timotheo, kwamba mwanamume anapaswa kutambuliwa kama mzee wa kanisa ikiwa tu ni baba mwema wa familia yake ya kibaiolojia. Hili ni jambo lisiloweza kusisitizwa vya kutosha: wazee lazima wawe akina baba.[838]

Upande huu wa hoja yake, kwa mara nyingine, unajengwa juu ya misingi miwili yenye makosa. Kwanza, Paulo hawalengi wazee kama akina baba peke yake, bali kama viongozi wa kaya. Kwa kutouelewa muktadha wa kale wa wasomaji wa kwanza wa waraka huu, Smyth anawaza nyumba ya viongozi hawa ikiwa na "familia ya kibaiolojia" tu – labda watoto wawili au watatu. Lakini katika 1

837. 1 Timotheo 3:1

838. Alan Frow anatoa hoja hii hii inayozunguka duara: "Mzee wa kanisa ni kama baba, na mke wa mzee ni kama mama. Ingawa wanalilea kanisa pamoja, hata hivyo, kama katika familia ya kibiblia ambamo akina baba, si akina mama, ndio wanaoongoza, ndivyo kanisa linavyoongozwa na wazee. Nisingetarajia wazee kuwa wanawake, kama vile nisingetarajia akina mama kuwa akina baba." www.bit.ly/2ZPRZGH

Timotheo 3, Paulo anasema kwamba mchungaji anapaswa "kuisimamia vizuri nyumba yake mwenyewe." Katika kifungu hiki, neno la Kigiriki (*oikos*) linatafsiriwa vizuri zaidi si kama "familia" bali kama "kaya" – ambayo inaweza kujumuisha watumwa, wapangaji na ndugu wengine. Lakini tukikubaliana na Smyth kwamba, kwa kuwa wachungaji walizaa watoto, kwa hiyo wanapaswa kulilea kanisa kama baba, basi tunahitaji kuwa na msimamo mmoja na kusema pia kwamba wachungaji wanapaswa kuwa kama mume kwa kanisa, kama bwana wa watumwa kwa kanisa, na kama mwenye nyumba za kupangisha kwa kanisa – kwa maana majukumu haya nayo yamo katika kusimamia kaya.[839]

Pili, jambo nililolieleza awali katika Sura ya 12: *materfamilias* (mama wa nyumba) naye angestahili! Uwezo wa uongozi unaohitajika kusimamia kaya, hata katika ulimwengu wa kale, haukuwa jambo la wanaume peke yao. Baadaye katika waraka huu Paulo anazungumzia mwanamke aliyeolewa anayesimamia nyumba yake;[840] na tunajua pia kwamba jumuiya ya kwanza ya waumini ambayo Paulo aliianzisha Ulaya ilikuwa katika nyumba aliyoisimamia Lidia.[841]

Kisha Smyth anaihitimisha hoja yake: "Lazima maana yake iwe kwamba wanaweza kulilea kanisa kama baba. Wanawake hawapaswi kuwa wazee kwa sababu wanawake hawawezi kuwa akina baba."[842]

Baada ya kusimamia kaya kupunguzwa kuwa ubaba tu, Smyth kisha anautumia upunguzaji huo kuunda mfano mpya kabisa wa uchungaji: ubaba. Lakini hata katika waraka huu huu, tunamwona Paulo akivunja desturi ya kitamaduni ya ngazi za mamlaka katika kaya za kale kwa kumweka kijana, Timotheo, kuwa na mamlaka juu ya wanaume wazee – jambo ambalo Yesu mwenyewe alilifanya alipowachagua vijana kuwa mitume. Kinyume na dhana ya Smyth, Timotheo anaambiwa waziwazi aongoze kiroho si kama baba, bali kama mwana kwa watu

839. Hili linatusaidia kuelewa jinsi hali ya nyumbani ya kale ilivyo tofauti na familia zetu za kisasa za wazazi na watoto tu. Hakika, sehemu kubwa ya "kusimamia kaya" katika utamaduni ule ilijumuisha kuhakikisha kwamba "watoto wake wanamtii," lakini pia ilihusisha yeye kumwongoza mkewe vizuri, pamoja na wengine waliokuwa wakiishi katika kaya yake kama watumwa, ndugu na wapangaji. Ndiyo sababu, katika mstari wa 12, Paulo anatenganisha wazi makundi haya mawili, ambamo mashemasi, kwa upande mmoja, wanapaswa kuwasimamia watoto wao vizuri, lakini kwa upande mwingine, pia kuisimamia kaya yao vizuri. Zaidi ya hayo, Paulo anasema jambo hilo hilo kuhusu mashemasi – je, basi mashemasi nao wanakusudiwa "kulilea kanisa kama baba"?

840. 1 Timotheo 5:14

841. Matendo 16:14-15;40

842. P.J. Smyth, Elders, sura ya 12.

waliomzidi umri, na kama ndugu kwa wenzake wa rika lake.[843] Isitoshe, mfano mkuu wa Biblia wa kuwa mchungaji si ule wa mzazi bali wa mchungaji wa kondoo. Yesu ndiye Mchungaji Mkuu, na wachungaji ni "wachungaji walio chini yake."[844] Lakini hakuna andiko lolote, mahali popote, linalodokeza kwamba kwa kuwa Mungu ni baba wa kanisa, wachungaji wanapaswa kuwa "akina baba walio chini yake."[845] Kwa kweli, tunapaswa kuwa waangalifu hasa tusiwasisitize wazee wanaume kama akina baba wa kanisa wakati Yesu anaamuru msimamo wa msingi ulio kinyume chake: "Wala msimwite mtu baba duniani; kwa maana Baba yenu ni mmoja, aliye wa mbinguni."[846] Kwa mtazamo wa kitheolojia, mfano wa kibiblia wa kanisa kama familia, ukitumiwa ipasavyo, unamweka si mchungaji yeyote wa duniani, bali Mungu, kuwa baba yetu mmoja wa kweli, na viongozi wetu kuwa kaka na dada katika Kristo (mara nyingi wakubwa kwa umri).

Zaidi ya hayo, tukikubali mtazamo wa Smyth wa kanisa kama hasa familia inayoongozwa na akina baba (na kwa heshima zote nina shaka kwamba tunapaswa kufanya hivyo), basi ingeleta maana zaidi kuwa na timu ya "wazazi" – *wachungaji wanaume na wanawake pia* – wakifanya kazi pamoja kuongoza, kama ilivyo katika kila familia yenye afya.

843. 1 Timotheo 5:1-2

844. 1 Petro 5:1-4

845. Ni mara chache tu Biblia inamwita kiongozi wa kiroho "baba" wa wengine: katika visa vya uhusiano 1) na warithi wa kazi ya kitume (2 Timotheo 1:2), 2) na kanisa alilolianzisha kutoka mwanzo kabisa (1 Wakorintho 4:14-15), au 3) na kanisa lililo chini ya utunzaji wake wa kitume, hasa ikiwa mtume huyo sasa ni mzee (1 Yohana 2:1).

846. Mathayo 23:9

KIAMBATISHO 6: KWA NINI UKWELI HUENDA USIBADILISHE MAWAZO YETU

"Watu wengi hawataki habari sahihi, wanataka habari inayowathibitisha. Kukua kunakuhitaji uwe tayari kuyaacha mawazo yaliyokusaidia hapo awali." James Clear

Nilipokuwa Mkristo, na kuikubali Injili kama, naam, kweli tupu ya Injili, nakumbuka nikiwaza, "Ngojeni tu nitakapowaambia marafiki zangu wasio Wakristo kile nilichokigundua! Wote wataamini pia." Kwa furaha, baadhi yao waliamini. Lakini kwa mshangao wangu, wengi hawakuamini.

Lazima nikiri kwamba nilikuwa na usahili kama huo mwanzoni, nilipobadili mawazo yangu (na kisha kujaribu kubadili mawazo ya wengine) kuhusu ngazi za kijinsia.

Kwangu, kuamka huku kulikuwa na maumivu. Kwa kadiri nilivyoweza kuona, kile nilichokuwa nimekiamini kwa miongo kadhaa hakikuwa kitu zaidi ya mavazi ya Mfalme yasiyokuwepo (kama katika hadithi ya Mfalme na nguo zake mpya). Basi, nilijiuliza, kwa nini watu wakuu bado wanayaona mavazi yasiyoonekana, hata wakati hayapo kabisa? Jambo hili lilinitatiza sana, lakini hatimaye nikakutana na maelezo yanayoelekea kuwa sahihi: *upendeleo wa kifikra*.

Inavyoonekana, aina ya mazungumzo ya kitheolojia ambayo makanisa mengi hujihusisha nayo hutoa mazingira kamili kwa kila aina ya upendeleo kufanya kazi. Hakuna hata mmoja wetu – mimi nikiwemo – asiye na upendeleo kiasi tunachodhani.

HATA "BUSARA" YETU INASUKUMWA NA HISIA

Huenda tunajiambia kwamba tumefanya uamuzi wetu kwa msingi wa ukweli peke yake, lakini hata machaguo yetu yasiyo na upendeleo kuliko yote kwa kweli yanategemezwa na hisia. Huenda tusiuseme, au hata tusiutambue, upande huu wa kibinafsi wa fikra zetu, lakini upo hata hivyo.

Katika *The Righteous Mind*, Jonathan Haidt anaiita fikra inayoongozwa na hisia "angavu" (intuition). Anaandika, "Nafasi za angavu na za busara ndani ya wanadamu zinaeleweka vizuri zaidi kwa kuzilinganisha na uhusiano kati ya tembo na mpanda tembo. Angavu ni tembo wa maadili; busara ni mpandaji wake. Mpandaji anadhani kimakosa kwamba yeye ndiye anayemwongoza tembo, ilhali kwa kweli anamtumikia, kwa kawaida kwa kutoa visingizio vya baadaye vya kuhalalisha hukumu za angavu za mtu huyo."[847]

Kwa maneno mengine, busara yote inasukumwa na hisia. Baadhi ya mawazo na aina za habari zinatuvutia. Nyingine zinatutisha. Ndiyo sababu si lazima tuamini kilicho kweli. Mara nyingi, tunaamini kile tunachopendelea kuamini. Kwa kawaida bila kutambua, tunajifunga mapema kwa imani fulani, kisha tunabuni au kushikilia "visingizio vya werevu." Stackhouse anaitumia kanuni hii hasa kwa theolojia yetu kuhusu jinsia:

Tuwe wazi na nafsi zetu kwamba hakuna mtu anayefanya uamuzi wake kuhusu kundi la masuala muhimu kama haya kwa msingi wa hoja za kitheolojia peke yake. Tusithubutu kujipendekeza kwamba tumeketi juu ya kilele fulani cha kiakili, tukipima kwa utulivu kila jambo katika mizani ya akili zetu zilizorekebishwa kwa usahihi na roho zetu zilizotakaswa kabisa. Sote, bila kuweza kujizuia na kwa ukamilifu, tumejitoa kwa kundi fulani la dhana kuhusu jinsia, liwe kundi hilo ni lipi. Sote tumenaswa katika mifumo ya kijamii inayotutuza au kutuadhibu kwa sababu ya maoni yetu. Kwa kweli hatuwezi kuwa wasioegemea upande wowote tunapoamua kuhusu kundi hili kubwa, na lenye umuhimu mkubwa, la masuala. Kwa hiyo … tujiulize: Ninataka kweli kuamini nini kuhusu jinsia?

Upendeleo wa Kuthibitisha

Upendeleo wa kuthibitisha (confirmation bias) ni kutafuta ushahidi kwa kuchagua bila kujitambua – ushahidi unaothibitisha imani zetu za sasa – badala ya kutafuta habari inayozipinga imani zetu. Katika kiwango kilicho chini ya fahamu, tunaukuza ushahidi unaothibitisha, na kuikwepa, kuitupa au kuidharau habari

847. Jonathan Haidt, The Righteous Mind, uk. 32.

inayopingana nao. Tunazikumbatia kwa moyo wote hoja zinazounga mkono msimamo wetu hata wakati huenda ni hoja dhaifu – kwa kweli tunakuwa vipofu kwa uwezekano kwamba zinaweza kuwa dhaifu. Kwa nia yetu tu "tunazipa" nguvu hata wakati hazina nguvu.

Kama mwanauchumi J.K. Galbraith anavyosema, "Akikabiliwa na uchaguzi kati ya kubadili mawazo yake na kuthibitisha kwamba hakuna haja ya kufanya hivyo, karibu kila mtu anajishughulisha na kuthibitisha."[848]

Upendeleo huu wa kuthibitisha ndio sababu tunaelekea kujenga masimulizi yaliyorahisishwa kupita kiasi kwa habari isiyokamilika. Kisha tunayaamini masimulizi hayo maadamu yanaleta mantiki akilini mwetu. Tatizo linakuja tunapounganisha vipande vichache vya habari, ambavyo huenda havihusiani, ili kuunda picha kubwa zaidi ambayo, kwa kweli, haitegemezwi na vitone hivyo vichache. Bila shaka, ni lazima kufanya kazi na habari tuliyo nayo, lakini tunafanya kosa la kuichukulia habari hiyo kana kwamba ndiyo yote yanayoweza kujulikana.

Hii ndiyo sababu hasa ukamilishano kama masimulizi uliwahi kuleta maana kwangu. Nikifuata njia ya kitabu cha mwaka 1977 cha George Knight, mwanzilishi wa ngazi za kijinsia katika sura yake mpya iliyorekebishwa, nilikuwa nimeunganisha mistari michache ya Maandiko au, kwa usahihi zaidi, makisio ya kubahatisha kuhusu mistari hiyo, ili kuunda masimulizi. Lakini nilipovichunguza vipande hivyo vya habari kwa kina zaidi, kilichonishangaza ni jinsi vilivyokuwa vichache, na jinsi visivyohusiana kati yao. Ukamilishano unafanya kazi kama kundinyota angani: mtu anatazama anga la usiku linalometameta na kuunganisha kundi la nyota, akiwaza uhusiano kati ya nyota hizo (na kujaza baadhi ya vitone vinavyokosekana njiani), kisha analiita Mashuke (Virgo) au Mshale (Sagittarius). Makundinyota, kama ukamilishano, yapo machoni mwa mtazamaji.

Tukishaviunganisha vitone kwa namna fulani, karibu haiwezekani "kuacha kuliona" kundinyota hilo. Leo Tolstoy aliwahi kuandika: "Masomo magumu zaidi yanaweza kuelezwa kwa mtu mzito kabisa wa kuelewa ikiwa bado hajajenga wazo lolote kuyahusu; lakini jambo rahisi kuliko yote haliwezi kufanywa wazi

848. John Galbraith, Economics, Peace and Laughter

kwa mtu mwenye akili kuliko wote ikiwa ameshawishika kabisa kwamba tayari anajua, bila kivuli cha shaka, kile kilichowekwa mbele yake." Kwa kweli, kuona kisichokuwepo ni aina ya pekee ya upofu. Kwa mfano, tukishawahi "kuona" uongozi na unyenyekevu katika Adamu na Hawa wa Mwanzo 2 kabla ya anguko, tunapofushwa tusione uzuri halisi wa usawa wao na kuheshimiana kwao.

Mojawapo ya sababu zinazofanya upendeleo wa kuthibitisha ustawi si tu kwamba tunautumia kuunga mkono kile tunachokiamini tayari, bali pia kwa sababu hatufurahii kujitilia shaka. Kutegemeana na aina ya haiba zetu, wengi wetu tuna hitaji kubwa zaidi la kufikia mwisho wa jambo – yaani kufikia uamuzi wa mwisho kuhusu suala fulani. Tukiwa tumeumbwa hivyo, hatufurahii mambo yasiyo wazi wala kuyatilia shaka mahitimisho yetu ya awali. Hatuna subira na mazungumzo marefu kuhusu jambo fulani. Tunaelekea kufikiri kwa rangi nyeusi na nyeupe tu, na tunafurahi kusikia upande mmoja tu wa jambo. Ikiwa upande huo unatushawishi, sisi (kwa sababu ya hitaji letu la kufikia mwisho wa jambo) tunafurahi kujifunga kwa upande huo.

Hakuna Kinachopotosha Fikra Zetu Kama Hofu ya Kupoteza

Tembo anayesukumwa na hisia ambaye Haidt anamzungumzia kimsingi huziepuka hatari na kuzifuatia fursa. Lakini, kati ya misukumo hii miwili ya kihisia, hofu ya hatari ni kubwa kuliko uwezekano wa kupata thawabu. Hatuogopi mabadiliko kama tunavyoogopa kupoteza. Katika hali inayoitwa *upendeleo wa mambo hasi* (negativity bias, au *upendeleo wa kudumisha hali iliyopo*, status quo bias), akili zetu zimeumbwa kukipa uzito mkubwa zaidi kile tunachoweza kupoteza kuliko kile tunachoweza kupata.

Kwa mfano, kuna mengi sana ya kupata katika kanisa, au katika ndoa, ushirikiano wa mwanamume na mwanamke unapochukua nafasi ya ngazi za mamlaka kati ya mwanamume na mwanamke. Lakini mtu wa kawaida hakazii fikira kile kinachoweza kupatikana. Badala yake, anakazia macho kile kinachoweza kupotea. Anapochunguza msimamo mpya wa kitheolojia, hajiulizi kwanza, "Je, hili ni kweli?" bali, bila kujitambua, "Kama ningeamini hili,

ningeweza kupoteza nini?" Ingawa kunaweza kuwa na mavuno chanya makubwa sana ya muda mrefu kutokana na kubadili mawazo yake, faida hizo zinafunikwa na uwezekano wa hasara ya muda mfupi, inayoonekana kubwa zaidi kwa sababu ya mwelekeo wa asili wa watu wengi wa kutaka kuepuka mabadiliko makubwa.[849]

Huenda hakuna hofu ya kupoteza iliyo kubwa kuliko hofu ya kupoteza nafasi yako katika kundi lako ("kabila" lako). Kama Stackhouse alivyobainisha: "Sote tumenaswa katika mifumo ya kijamii inayotutuza au kutuadhibu kwa sababu ya … maoni yetu kuhusu jinsia."[850] Mara nyingi, tunaamini kile ambacho kundi letu, yaani mzunguko wetu mkuu wa mahusiano, linaamini kuwa sahihi na kweli. Hofu ya kumkatisha tamaa kiongozi ambaye kukubaliwa naye tunakuthamini, au kitisho cha kutopatana na mzunguko wa washirika wetu, ni hofu inayotusukuma na kuenea katika fikra zetu zote. Mpaka tukiri hili, hatutaweza kamwe kukaribia kufikiri kwa usahihi, na ukweli hautabadilisha mawazo yetu kamwe.

Mwanasaikolojia mmoja wa Harvard alilieleza hivi: "Watu hukumbatiwa au kulaaniwa kulingana na imani zao, kwa hiyo mojawapo ya kazi za akili huenda ikawa ni kushikilia imani zinazomletea mwenye imani hizo idadi kubwa zaidi ya washirika, walinzi au wafuasi, badala ya imani zilizo na uwezekano mkubwa zaidi wa kuwa kweli."[851] Ndiyo sababu watu wanazithamini mno imani zinazotambulisha utambulisho wao – hizi ndizo zinazohitajika ili tujumuishwe katika mzunguko wa mahusiano. Ndiyo sababu pia kujaribu kubadili mawazo ya mtu kwa kweli ni mchakato wa kujaribu kumshawishi abadili kundi lake. Katika dakika ya kwanza kabisa ya kuzitafakari upya imani zao zilizopo, watu hupima kama kubadili imani yao kutawafanya wapoteze mafungamano yao ya kijamii. Stackhouse anadokeza mwenendo unaovutia kwa namna hiyo hiyo unaofanya kazi katika makundi mengi ya ukamilishano:

849. Njia moja ambayo kwayo nimekuja kuelewa jinsi mimi na wengine tulivyoumbwa ni kupitia "Roger's Bell Curve" (mchoro wa Rogers unaoonyesha jinsi watu wanavyoyapokea mambo mapya) – ingawa mimi ni miongoni mwa asilimia 16 ya watu wanaoelekea kuwa wabunifu na watangulizi pale hoja zinapoonekana kwangu kuwa thabiti, watu wengi wanahitaji kusita na kutafakari kwa muda mrefu zaidi.
850. John Stackhouse, Finally Feminist, uk. 102.
851. Steven Pinker, Language, Cognition and Human Nature

Kwa baadhi ya makundi ya Kikristo, maswali ya jinsia yamekuwa alama za "mipaka" na za "utambulisho," zilizofungamanishwa na mambo ya msingi zaidi ya mamlaka ya kidini, mbinu ya kitheolojia, na upinzani dhidi ya mambo ya kidunia. Kwa hiyo, maswali ya jinsia yanakuwa makubwa mno kiasi cha karibu kutowezekana kuyachunguza upya kwa makini – na kwa hiyo hayachunguzwi.[852]

Wakiwa wameshaamua mapema kwamba imani za kundi lao ni sahihi, wanachohitaji kufanya ni kurudi tu kwenye nyaraka za jumuiya zinazotetea imani yao, au kuwaomba "wasomi wakuu" wa vuguvugu au dhehebu hilo kujibu tishio hili jipya – jambo ambalo bila shaka hulifanya. Tatizo ni kwamba hakuna aliyejikita ndani ya kundi kuliko "wataalamu" ambao kikazi wanazifafanua na kuzitetea imani zake, na kwa hiyo hakuna aliye na mengi zaidi ya kupoteza ikiwa watakiri kasoro katika fikra zao. Isipokuwa kwa muujiza, nashuku ni wachache sana kati ya wasomi hawa watakaoweza hata kubadili mawazo yao. Gharama yake – kupoteza heshima katika mzunguko wao, na pengine kupoteza kazi zao – ni kubwa mno.

Si wasomi wa mavuguvugu ya ukamilishano tu, au wafafanuzi wa mafundisho katika makanisa ya ukamilishano, watakaoinuka kulitetea fundisho hili; wanawake wengi – hasa wake za viongozi wanaume – nao watainuka kulitetea. Ingawa baadhi ya wanawake hawa wameshawishiwa na ukweli peke yake (kama wanavyouona) – nashuku kwamba katika visa vingi kuna jambo fulani lililo chini zaidi ya fahamu linaloendelea. Kama Kevin Giles anavyosema:

Katika itikadi yoyote inayotawala, sehemu fulani ya wale walionyimwa mamlaka daima huunga mkono hali iliyopo. Katika mfumo wa matabaka wa Kihindu na katika tawala za kale za kitabaka, kwa mfano, baadhi ya watetezi wakubwa wa mpangilio wa kijamii wa ngazi za mamlaka uliopo ni wale walio chini kabisa. Kinachotokea ni kwamba wanaufanya mpangilio huo kuwa sehemu ya nafsi zao; wanaamini kwamba walio juu yao wanawatawala kwa haki na kwamba hali yao ya chini wamepewa na Mungu.[853]

Tukilitafakari, huenda kuna sababu inayoeleweka sana kwa nini wanazitetea ngazi hizo za mamlaka: wakiwa wake wa ukamilishano, zamani walijifunga

852. John Stackhouse, Finally Feminist, uk. 103, tanbihi ya 35.

853. Kevin Giles, What the Bible Actually Teaches on Women, uk. 225.

kuiunga mkono huduma (na maoni) ya waume zao. Kuipinga kutahitaji ujasiri mkubwa mno, na huenda hata kutatishia amani ya jumuiya yao ya msingi, yaani ndoa yao wenyewe.

Kufikiri Kama Askari

Imani zinazotambulisha utambulisho wetu zinapohojiwa, kwa urahisi tunarudi katika hali ya askari. Tukikabiliwa na mkusanyiko wa mambo ya kweli yasiyotufurahisha, sote tunaelekea kuushikilia msimamo wetu wa sasa kwa nguvu zaidi badala ya kukiri kwamba huenda tumekosea. Kwa sababu mjadala huu kuhusu theolojia ya jinsia ni tishio kubwa kwa watu wengi sana (wanaweza kupoteza kazi zao wakibadili mawazo yao), inaeleweka (na bado ni jambo la kusikitisha) kwamba unapigwa risasi na kuangushwa haraka hivyo.

Kwa kweli, wengi wanaojaribu kuyaleta mazungumzo haya makanisani mwao wana majeraha ya kuonyesha. Hiyo ni kwa sababu ni vigumu mno kumtenganisha mtu anayeleta wazo linalotisha na wazo lenyewe. Katika nyakati zetu mbaya kabisa, huenda si tu tukampiga risasi mjumbe, bali pia tukamchezea akili ili ajione yeye ndiye mwenye kasoro (gaslighting): maumivu yake, tunajiambia, hayawezi kuwa kwa sababu sisi tulikosea. Kuna uwezekano mkubwa zaidi kwamba ni kwa sababu yeye alitukosea. Au ndivyo tunavyodhani.

Lakini kwa kuwa fundisho la ukamilishano lina utata mkubwa kama lilivyo, viongozi wengi wa ukamilishano wenye uzoefu sasa wana orodha ndefu ya watu katika makanisa yao waliobadili mawazo yao kuhusu suala hili, na matokeo yake wakayaacha makanisa hayo. Kukiwa na majeruhi wengi hivyo, mtu anajiuliza kwa nini viongozi hawa hawasimami mara nyingi zaidi ili kuipitia upya theolojia yao kwa makini. Jibu linarudi kwa mara nyingine katika sura ya upendeleo wa kifikra, unaoonekana wazi zaidi vitani: *kadiri gharama tuliyokwisha kulipa kulinda mstari fulani wa vita inavyokuwa kubwa, ndivyo tunavyozidi kuelekea kuendelea kulipa gharama hiyo hiyo*. Katika Vita vya Verdun vya mwaka 1916, vilivyodumu mwaka mzima, Wafaransa na Wajerumani walichagua mstari ambapo karibu wanaume milioni moja waliuawa au kujeruhiwa vibaya. Ingawa ingekuwa bora kwa upande mmoja

au pande zote mbili kuyaacha tu mahandaki yao, kadiri maisha mengi yalivyopotea, ndivyo walivyokuwa tayari kuendelea kupoteza maisha zaidi.

Zaidi ya hayo, sisi kama kundi tunapotishiwa na watu walio nje ya kundi ambao huenda wana maoni tofauti, tunashindwa kwa urahisi zaidi na *fikra za kikundi* (groupthink), upendeleo wa pamoja unaohakikisha kwamba maeneo yetu ya upofu hayawezi kushambuliwa. Tunapoulinda mtazamo wetu wa pamoja na kuipuuza mapema mitazamo mbadala, tunafanya maamuzi mabaya. Kuna mifano ya hadharani ya kutosha ya jambo hili inayoweza kutumika kama maonyo: iwe uamuzi wa serikali ya Bush wa kuivamia Iraki kwa msingi wa imani potofu isiyopingwa kuhusu silaha zake za maangamizi makubwa, au mizunguko ya wahusika wa kifedha walioulea mporomoko wa mikopo ya nyumba na vyombo vyake vya fedha. Visa vyote viwili vya *fikra za kikundi* zilizoleta maafa vilihusisha makundi yaliyojitenga ya watoa maamuzi waliopuuza "habari zinazopinga, katika mzunguko wa kushuka chini unaojithibitisha wenyewe."[854]

Tunashukuru kwamba kuna njia bora zaidi sana kuliko kurudi moja kwa moja katika hali ya askari:

Walinzi wa Lango na Wapelelezi

Bila shaka sisi tunaoongoza makanisa, tunaosimama malangoni, tunahitaji kulinda mafundisho ya kanisa letu. Lakini hatukuitwa kuwa askari, tukimpiga risasi yeyote anayezikaribia kuta za mji. Kama wazee wema walio kwenye lango la mji, hatujifungi mapema kutoruhusu chochote kuingia: badala yake tunampima kila mgeni na mzigo wake, tukiangalia kama kuna kitu tunachoweza kukihitaji. Sisi si kuta za Yeriko, tukifungia ndani kile tunachokiamini tayari, na kufungia nje kile tusichokiamini. Badala yake, tunapaswa kuonyesha uwazi wa akili kwa uwezekano kwamba tumekosea katika mambo fulani, na pia upimaji makini wa suala lenyewe.

Historia ya theolojia ya Kikristo ni historia ya mwingiliano wake na utamaduni unaobadilika daima. Upande mmoja uliokithiri kuna makanisa yanayoamini

854. Daniel Goleman, Focus: The Hidden Driver of Excellence, sura ya 7.

kwamba utamaduni daima umekosea. Upande mwingine uliokithiri, baadhi wanaonekana kudhani kwamba utamaduni daima uko sahihi. Wengi wetu tunakaa mahali fulani katikati, maana yake ni kwamba, angalau kinadharia, tuko wazi kwa mawazo mapya. Ndiyo sababu, ingawa huenda kuna wakati wa kuwa askari, hatupaswi kuishi daima katika hali ya kujihami. Julia Galef, katika hotuba ya TED, anajenga hoja kwamba tunapaswa pia kujifunza kuishi na kufikiri katika hali ya mpelelezi: "Kazi ya mpelelezi si kushambulia wala kujihami. Kazi ya mpelelezi ni kuelewa. Mpelelezi anataka kujua kilichopo hasa, kwa usahihi kadiri inavyowezekana. Na katika jeshi halisi, la kweli, askari na mpelelezi wote wawili ni muhimu."[855]

Akili yetu inapokuwa katika hali ya askari, tunasukumwa na hisia ya kujihami na ya ushabiki wa kikundi, anasema Galef, ilhali,

Wapelelezi wana udadisi. Kuna uwezekano mkubwa zaidi kwamba watasema wanahisi furaha wanapojifunza habari mpya, au wanahisi hamu ya kutatua fumbo. Kuna uwezekano mkubwa zaidi kwamba watavutiwa wanapokutana na kitu kinachopingana na matarajio yao, [na] kuna uwezekano mkubwa zaidi kwamba watasema wanaona ni jambo jema kuzijaribu imani zako mwenyewe, na kuna uwezekano mdogo zaidi kwamba watasema mtu anayebadili mawazo yake anaonekana dhaifu.

Kwa maneno mengine, kupeleleza ni mkakati wa kupambana na upendeleo. Katika kiini chake, ni imani ya unyenyekevu kwamba mahitimisho yetu ya awali huenda yamekosea, na kwamba huenda tunakosa kuona jambo fulani – huenda hiki ndicho Petro anachokiita kuwa na "nia ya unyenyekevu."[856]

Kubadilika kwa Mfumo wa Fikra

Katika historia ya sayansi, falsafa na theolojia, mafanikio makubwa na mabadiliko ya mifumo ya fikra (paradigm shifts) yamekuja kwa sababu ya aina hii ya uwazi wa akili. Kwa karne nyingi, fani fulani inaweza kutawaliwa na mfumo wa fikra ulioimarika ambao unatawala dhana za kila mtu. Kisha, baadhi

855. www.bit.ly/3BKjApP
856. 1 Petro 3:8

ya watu wanaanza kuona kasoro kubwa zisizolingana na mfumo huo. Mtaalamu wa elimu ya umisheni, Alan Hirsch, analieleza hili vizuri:

Hisia inayoongezeka ya kasoro inajitokeza ndani ya mfumo wa fikra wenyewe, hisia kwamba kuna jambo lisilo sawa. Au, angalau, njia ya kufikiri inayotawala haiwezi kutatua matatizo yote yanayoukabili mfumo huo wenyewe. Cha kushangaza, mara nyingi ni wale walioubobea mfumo wa fikra unaotawala ambao huwa wa kwanza kujitenga na maafikiano – kwa mfano, Einstein na Heisenberg katika sayansi, au Calvin na Barth katika theolojia. Wataalamu wa kweli ndio walio na uwezo zaidi na uwezekano mkubwa zaidi wa kutambua mambo yanapokwenda vibaya! Hivyo ndivyo kinavyoanza kile ambacho Kuhn anakiita "kuzurura kwa akili," hisia mpya ya uhuru wa kushughulikia kasoro bila kutegemea dhana zilizowekwa mapema na seti ya majibu yaliyoandaliwa.[857]

Hivi ndivyo hasa ilivyo kwa kuinuka kwa ushirikiano wa pande zote kutoka ndani ya mfumo wa fikra wa ngazi za mamlaka. Pia jambo hili linaeleza kwa sehemu safari yangu mwenyewe kuelekea ushirikiano kamili zaidi wa jinsia – nilipoanza kuuthibitisha ukamilishano kwa kuchimba kwa kina zaidi katika hoja zake nyingi zinazouunga mkono, nilijihisi kidogo kama Neo (katika filamu The Matrix), nikikutana, si kwa kuchagua kwangu, na hitilafu nyingi zaidi na zaidi katika matrix. Kadiri nilivyoweza kueleza kwa ukamilifu zaidi kwa nini mimi, kama mkamilishano, niliamini kama nilivyoamini, ndivyo nilivyozidi kushindwa kuliamini.

Sehemu ya mchakato huu ilihusisha mimi kujifunza kusoma Maandiko kama mpelelezi, si kama askari. Katika kitabu chake, *Models for Interpretation of Scripture*, John Goldingay anaonya dhidi ya kuichukulia Biblia kama hati ya utetezi ya kutegemeza imani zetu zilizopo: *"Kipimo cha kujua kama ndivyo ilivyo ni kujiuliza ni lini mara ya mwisho mtu alibadili mawazo yake (au, bora zaidi, mwenendo wake) kwa sababu ya kitu alichokisoma katika Maandiko. Kwa jumla, sote tunayatumia Maandiko kuthibitisha badala ya kukabili [imani zetu], ili tu 'kujinakili wenyewe.'"*

Ni jambo la kawaida kupendelea hisia za kujiamini na za uhakika kuliko hisia ya kutia wasiwasi na kunyenyekesha ya kutambua kwamba tumekuwa tukikosea

857. Alan Hirsch, On the Verge, sura ya 2.

kuhusu jambo fulani. Kwa kweli, hata tunapokabiliwa na ushahidi wenye nguvu kwamba hisia ya kujiamini katika imani zetu huenda imepotoka, tunahangaika kuiondoa hisia kwamba imani yetu bado ni sahihi. Wanaochunguza upendeleo wa kifikra wanaiita aina hii ya upendeleo *udanganyifu wa uhalali* (illusion of validity).

Hirsch anaeleza jinsi mfumo wa fikra wa zamani, uliowahi kutetewa kwa uthabiti mkubwa na kila mtu, unavyoanza kusambaratika. "Polepole, watu wengi zaidi na zaidi wanatambua kwamba kuna jambo lisilo sawa katika ufahamu unaotawala wa mambo; hatimaye kiwango cha kugeuka kinafikiwa."[858]

Hata hivyo, kwa kawaida, mfumo mpya wa fikra unapoanza kuchomoza, ule wa zamani unajisimika upya kwa upinzani mkali. Kuwa sahihi hakutoshi kuhakikisha mabadiliko ya haraka ya maoni. (Kwa mfano, Galileo aliokoa shingo yake tu kwa kukana "uzushi" wa ulimwengu ambao jua liko katikati yake.) Hirsch anaeleza kwamba hii ni "kwa sababu baadhi wameweka utambulisho wao wa nafsi katika mfumo huo wa fikra na hivyo wanapata uhalali wao kutoka kwake."[859]

Hata hivyo, ukipewa muda wa kutosha, mfumo mpya wa fikra hatimaye huchukua nafasi ya ule wa zamani. Kama mwanafalsafa Mjerumani wa karne ya kumi na tisa Arthur Schopenhauer alivyosema: "Kila kweli hupitia hatua tatu: Kwanza, inadhihakiwa. Pili, inapingwa. Tatu, inakubaliwa kama jambo lililo wazi lenyewe." Nilipokutana kwa mara ya kwanza na tafsiri ya Maandiko ya ushirikiano wa pande zote miongo kadhaa iliyopita, hisia yangu wakati huo ilikuwa kwamba ilisimama mpakani kati ya kudhihakiwa na kupingwa. Ninapotazama kote sasa, inayumba kati ya kupingwa na kuwa jambo lililo wazi lenyewe. Licha ya hofu ya kanisa la kiinjili la Marekani kuhusu uliberali, inayolifanya lielekee tafsiri ya kihafidhina zaidi ya mambo, tayari robo ya makanisa makubwa kuliko yote nchini Marekani sasa yanaruhusu wachungaji na wahubiri wanawake.[860] Kiwango cha kugeuka kimeshavukwa, mchirizi mdogo wa maji umeshakuwa mafuriko, na nashuku hakuna kurudi nyuma sasa.

858. Alan Hirsch, On the Verge, sura ya 2.
859. Alan Hirsch, On the Verge, sura ya 2.
860. www.bit.ly/3COXZxW

Jambo moja zaidi kuhusu upendeleo ambalo linatuhusu hasa sisi tuliohama kutoka itikadi ya ngazi za mamlaka kwenda kwenye ushirikiano wa pande zote: jihadharini na *upendeleo wa kujua baadaye* (hindsight bias). Hii ni jinsi ambavyo, tukishabadili mawazo yetu, tunapoteza haraka sana huruma kwa wale wanaoamini kama tulivyoamini hapo awali. Watu wanapobadili imani zao kwa kuzingatia habari mpya (jambo adimu sana!), baadaye wanahangaika kukumbuka maudhui ya imani zao za zamani, na hilo linawafanya wadhani kwamba tangu mwanzo walikuwa na mwelekeo wa mtazamo sahihi. Upendeleo huu ukifanya kazi, kumbukumbu ya historia ya imani zetu inapotoshwa. Kwa kweli, je, *upendeleo wa kujua baadaye* si ndio maelezo ya roho ya kuhukumu ambayo mara nyingi mno imekuwepo katika mavuguvugu mengi ya kijamii katika miaka mingi iliyopita? Chini ya mwaka mmoja uliopita, huenda mtu aliamini jambo jingine, sasa amebadili mawazo yake, na yuko tayari kuwalaani vikali "wenye chuki na ubaguzi" ambao bado wanaamini kile yeye alichokiamini mwaka jana! Ndiyo sababu ni muhimu sana kubaki wanyenyekevu hata baada ya unyenyekevu wenu wa nia kuwafanya mbadili mawazo yenu.

Kwa maneno hayo, ninamalizia kitabu changu na kufupisha imani ambayo kwa sehemu kubwa ya maisha yangu ya huduma sikuwa nayo, lakini sasa, baada ya kuchimba Maandiko kwa kadiri ya uwezo wangu, ninayo – mtazamo ninaowapendekezea ninyi ili mtafakari:

Ushirikiano wa mwanamume na mwanamke unashikilia msimamo wa kitheolojia, unaoongozwa na Maandiko, kwamba wanaume na wanawake ni tofauti na bado ni sawa, wameumbwa ili kutumika na kushirikiana bega kwa bega katika nyanja zote za maisha. Mamlaka, vipawa na utaalamu ambao Mungu amempa kila mtu vinaweza na vinapaswa kutambuliwa na kusherehekewa, bila kujali jinsia yake.

Asanteni Sana

Shukrani zangu kubwa kuliko zote ziwaendee familia yangu ya karibu kabisa na timu yangu – Julie, Eli, Fynn, Ivy, Charlie na Sam – mlimvumilia mume na baba aliyetoa sehemu kubwa mno ya akili yake, moyo wake na muda wake kwa kitabu hiki. Matokeo yoyote mema kitakayoleta, tumeyaleta pamoja.

Asanteni wakwe zangu, Joy na Keith, na familia yangu ya pili huko Nest Deli. Nikiwa na kahawa bora kabisa mkononi, mandhari ya kuvutia ya milima, na watu wema wakinizunguka, mahali hapo palinipa nafasi salama na pana niliyohitaji ili kuandika kitabu hiki.

Kwa wale walioniombea – hasa Shae Walton na Edwina Hanslo – asanteni, asanteni. Sitaisahau kamwe siku ile nilipojihisi peke yangu kabisa nikiendelea kuchapa, kisha ukaja ujumbe wenu wa sauti: "Bwana amekuweka mioyoni mwetu, Terran. Lolote unalolifanya sasa, endelea! Yuko pamoja nawe unapolifanya, akikushangilia."

Kwa wasomi wengi wasiohesabika wa Biblia waliochonga usomaji bora wa Maandiko kwa ajili yangu – kwa mfano, Dkt. Lucy Peppiatt, Dkt. Jamin Hübner, Dkt. William Witt, Dkt. Alice Mathews, Dkt. Derek Morphew, Dkt. Katia Adams – nitawashukuru milele. Kwa maoni yangu ya unyenyekevu, kuna wasomi wanne wa Biblia hasa wanaostahili tuzo za mafanikio ya maisha yote kwa kuwa sauti za kinabii zilizosimama peke yao kwa muda mrefu hivyo: Dkt. Cynthia Westfall, Dkt. Craig Keener, Dkt. Philip Payne na Dkt. Kevin Giles. Ingawa wakati mwingine mmetendewa kama wazushi kwa kusimamia kweli, ninyi kwa kweli ni mashujaa wa kanisa. Siku moja, watu wengi zaidi sana watamshukuru Mungu kwa upendo wenu kwa kanisa, karama zenu za akili na za utambuzi, kina cha ujasiri wenu, na machozi yote ambayo huenda mmeyapanda. Juhudi zenu hazikuwa bure.

Ryan Botha, asante kwa kutoa kipaji chako cha pekee cha usanifu ulichopewa na Mungu kwa ajili ya jalada na nembo ya kitabu hiki. Kwa mke wangu, Julie,

Christine Van Wyk na Craig McKellar, kwa ujuzi wenu wa kuhariri na kusahihisha – ninashukuru sana. Na mwisho, kwa marafiki walionitia moyo na kuniombea – Paul Van Coller, Sarah na Steve Binos, David Child, Jen Pedersen, Gareth na Angela Marillier, Julian na Katia Adams, Kelly na Guy Chennells, Sue na Ant Ryan, Mike Day, Tom na Jess Basson, na ndugu zangu Mandy na Richard – ningekuwa nimekata tamaa zamani juu ya mradi huu bila ninyi.

Bibliografia Teule

Barr, Beth Allison, 2021, "The Making of Biblical Womanhood: How the Subjugation of Women Became Gospel Truth." Brazos Press

Bartlett, Andrew, 2020: "Men and Women in Christ: Fresh Light from the Biblical Texts." Intervarsity Press.

Beck, James R. (ed), 2005: "Two Views on Women in Ministry (Counterpoints: Bible and Theology)." Zondervan

Bessey, Sarah, 2013: "Jesus Manifesto: An Invitation to Revisit the Bible's View of Women." Howard Books

Davidson, Richard, 2012, "Flame of Yahweh: Sexuality in the Old Testament." Baker Academic

Frymer-Kensky, Tikva, 1992, "In the Wake of the Goddesses: Women, Culture and the Biblical Transformation of Pagan Myth." Ballantine Books

Giles, Kevin, 2019: "What the Bible Actually Teaches on Women." Cascade Books

Gregoire, Sheila; Lindenbach, Rebecca; Sawatsky, Joanna, 2021: "The Great Sex Rescue." Baker Books

Grudem, Wayne, 2012: "Evangelical Feminism and Biblical Truth: An Analysis of More Than 100 Disputed Questions." Crossway

Hübner, Jamin, 2013: "A New Case For Female Elders: An Analytical Reformed-Evangelical Approach." PhD Thesis *www.bit.ly/3BNaSY8*

Hübner, Jamin, 2015: "Translating Authentein in 1 Timothy 2:12a." *www.bit.ly/3EKqWM8*

Keller, Kathy, 2012: "Jesus, Justice and Gender Roles: A Case for Gender Roles in Ministry." Zondervan

Keller, Timothy and Kathy, 2016: "The Meaning of Marriage." Penguin Group

Knight III, George, 1977: "The New Testament Teaching on the Role Relationship of Men and Women." Baker Books

Köstenberger, Andreas: Köstenberger, Margaret, 2014: "God's Design for Man and Woman: A Biblical-Theological Survey." Crossway

Köstenberger, Andreas; Schreiner, Thomas, 2016: "Women in the Church: An Analysis and Application of 1 Timothy 2:9-15." Baker Academic

Mathews, Alice, 2017: "Gender Roles and the People of God." Zondervan

Payne, Philip, 2015: "Man and Woman, One in Christ: An Exegetical and Theological Study of Paul's Letters." Zondervan Academic

Peppiatt, Lucy, 2019: "Rediscovering Scripture's Vision for Women." IVP Academic

Pierce, Ronald; Groothuis, Rebecca; Fee, Gordon (eds), 2005: "Discovering Biblical Equality: Complementarity without Hierarchy." IVP Academic

Piper, John; Grudem, Wayne (eds), 2021: "Recovering Biblical Manhood and Womanhood: A Response to Evangelical Feminism." Crossway

Stackhouse, John, 2005 "Finally Feminist: A Pragmatic Christian Understanding of Gender." Baker Academic

Storkey, Elaine, 2018: "Scars Against Humanity: Understanding and Overcoming Violence against Women." IVP Academic

Westfall, Cynthia, 2016: "Paul and Gender: Reclaiming the Apostle's Vision for Men and Women in Christ." Baker Publishing Group

Westfall, Cynthia, 2014: "The Meaning of Authentein in 1 Timothy 2:12." *www.bit.ly/3EL7OgM*

Witt, William, 2020: "Icons of Christ: A Biblical and Systematic Theology for Women's Ordination." Baylor University Press

Wojtyła, Karol, 2002: "Mulieris Dignitatem: On the Dignity and Vocation of Women." Catholic Truth Society

Hatua Zinazofuata kwa Makanisa: Vitabu na Nyenzo Zinazopendekezwa

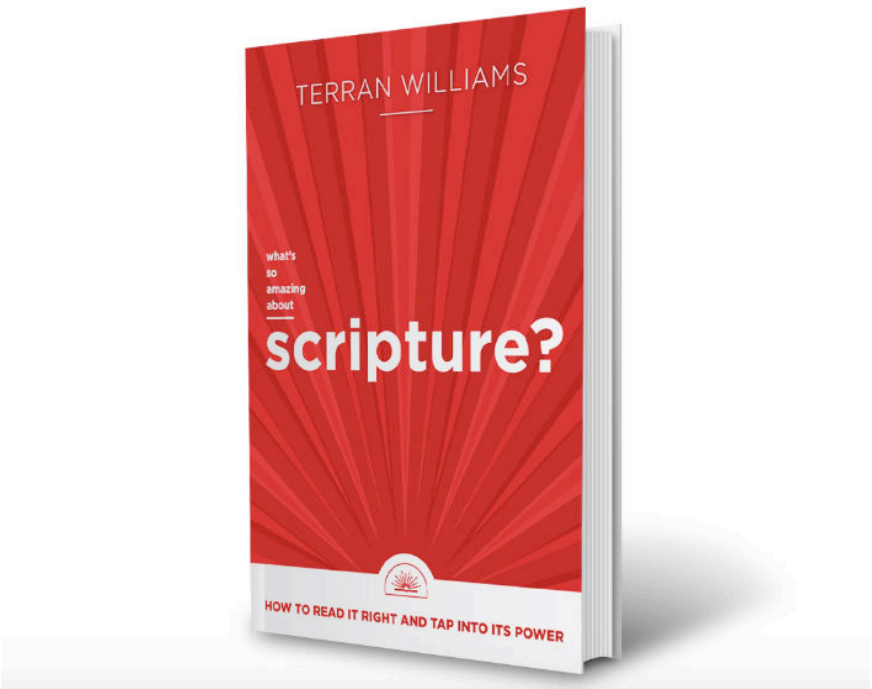
Cole, Kadi, 2019: "Developing Female Leaders: Navigate the Minefields and Release the Potential of Women in Your Church." Thomas Nelson

Dixon, Rob, 2021: "Together in Ministry: Women and Men in Flourishing Partnerships." IVP Academic

Williams, Terran, 2022: "How God Sees Women: End of Patriarchy, 10 Session Group Study Guide." Pitieni kitabu hiki pamoja na wengine katika safari ya vipindi 10; pakueni bure *Study Guide* hii (mwongozo wa kujifunzia) kwenye *www.bit.ly/37FBBfQ*

Vitabu Vingine vya Terran Williams

What's So Amazing About Scripture? How To Read It Right And Tap Into Its Power

Terran Williams anaandika kwa kina kilichojificha chini ya urahisi. Kitabu ni chepesi na kinaeleweka kwa urahisi, lakini nyuma yake kuna usomaji wa kisasa wa maandiko ya kitheolojia yaliyo muhimu kuliko yote. Pia anaandika kwa shauku. Mtu anaweza kuhisi katika kila sura kwamba anaipenda kwa dhati mada yake. Anaipenda Biblia, anaipenda hadithi kuu na anampenda shujaa wake mkuu. Ninaomba "mwambukizwe" shauku yake kwa Maandiko mnaposoma.

—Dkt. Derek Morphew, mwandishi wa Breakthrough na The Kingdom Reformation, na mwanzilishi wa Vineyard Bible Institute ya kimataifa

Nikiwa mchungaji anayejaribu kuwasaidia watu kujihusisha na Maandiko, nilikitafuta kitabu kinachoeleza kwa uwazi Biblia ni nini na inahusu nini, kwa nini na jinsi gani bado inazungumza nasi, ilivyotokea, jinsi ya kuisoma na kuitumia, na jinsi ya kumkaribia Mungu zaidi kupitia kwayo. Kitabu kilichoandikiwa wasomaji wazoefu wa Biblia na wachungaji kama mimi, lakini pia wanaoanza na wenye mashaka. Ni kazi ngumu, lakini hatimaye nilikipata!

—*Grant Clark, mchungaji wa One Harbour*

Terran Williams anafanya kazi ya kipaji kikubwa anapounganisha kwa uwazi na kwa urahisi wa kueleweka kazi tata za wasomi wa Biblia. Jiandaeni kwa safari ya maisha yenu, mnapopata hamasa ya kuchimba Maandiko na kuwezeshwa kuigundua Biblia wenyewe.

—*Minah Koela, mchungaji na mkurugenzi mtendaji wa Beautiful Gates*

Vitabu vingi kuhusu Biblia ni rahisi na vinavutia, lakini vinashindwa kushughulikia mienendo tata zaidi ya Biblia; au ni tata na vya kitaaluma, lakini vinashindwa kumsaidia msomaji wa kawaida. Kitabu hiki adimu na cha ajabu kinafanya yote mawili.

—*Stephen Pohlman, mwandishi wa The Reason For Everything.*

Naamini tunashuhudia kuinuka kwa mwanafikra, mnenaji na mwandishi muhimu sana katika Terran. Ana uwezo wa ajabu wa kuwasilisha kweli ya Mungu kwa usahihi kwa mtindo unaovutia sana na wa kinabii, unaohitajika mno katika utamaduni wetu wa "baada ya ukweli."

—*Craig Botha, mkufunzi wa wachungaji*

"What's So Amazing About Scripture? How to Read it Right and Tap Into Its Power" kinapatikana kama kitabu cha karatasi (paperback) kwenye Amazon na kama kitabu cha kielektroniki cha Kindle.

www.terranwilliams.com